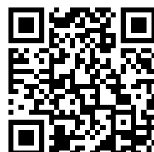
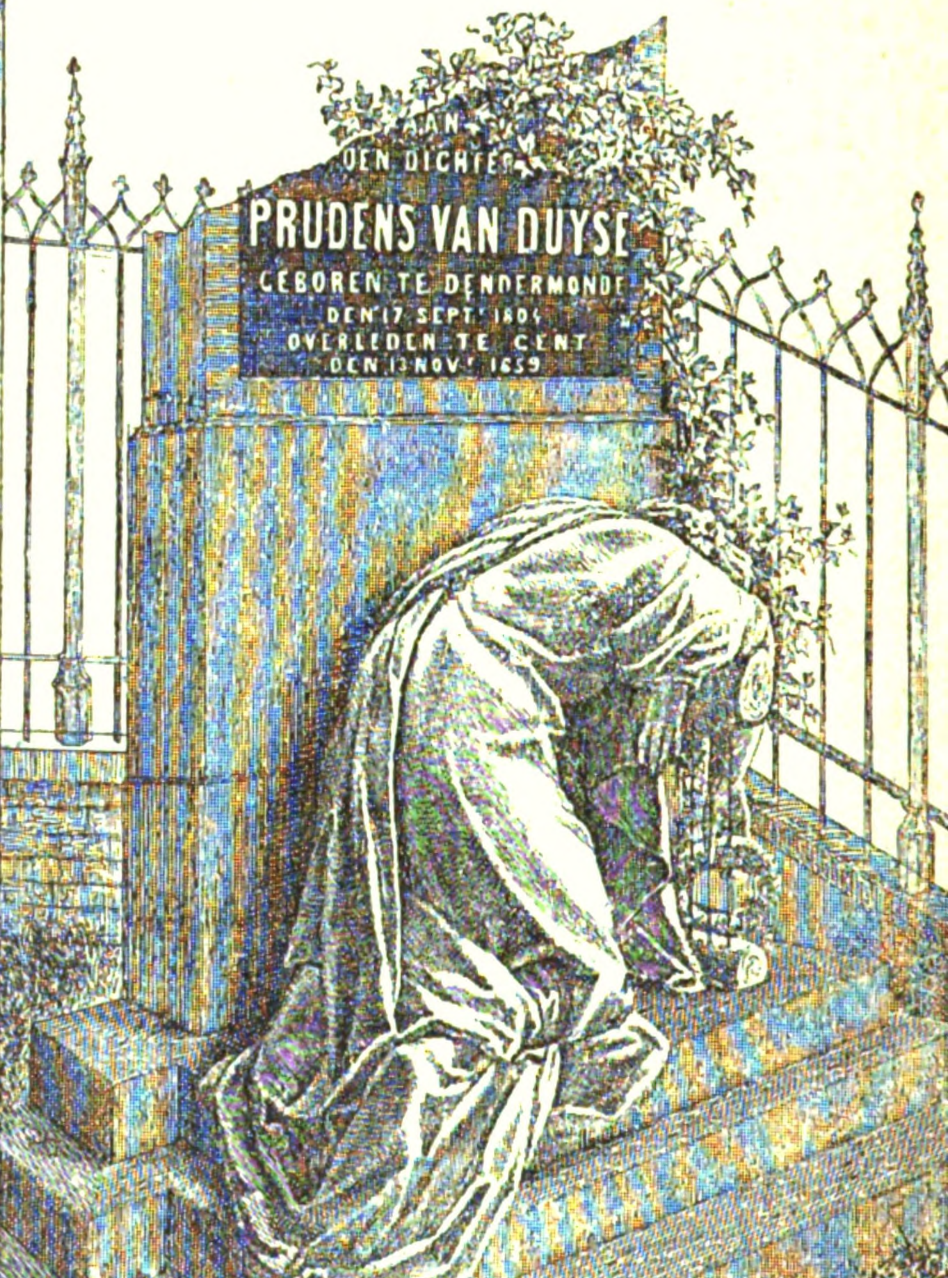
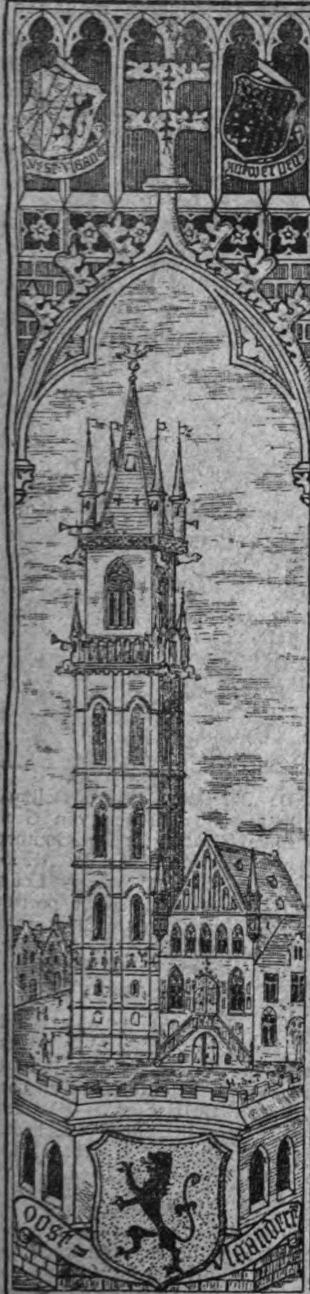

AAN
DEN DICHTER
PRUDENS VAN DUYSE
GEBOREN TE DENDERMONDE
DEN 17 SEPT' 1804
OVERLEDEN TE GENT
DEN 13 NOV' 1659

Het Belfort

Het Belfort

Tijdschrift
toegewijd aan
Letteren, Wetenschap
en
Kunst

Gent
Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 54

Vijfde jaargang. 1890. Januari Nr

Dietsche Warande, tweede jaargang : VI. — De Parijsche tentoonstelling, door A. de Ticheler. — Kout over Kunst (De tentoonstellingen van Gent en Amsterdam), door Jules Dujardin. — *Nieuwe Richting*, naar Couture (plaat). — Oude beeldwerken te Parijs (*Art rétrospectif*), door P. Alberdingk Thijm. — Isaac Da Costa, door Norbert van Reuth (slot). — Louis Royer, de Mechelsche beeldhouwer. Oorspronkelijke Novelle (met portret naar eene potloodteekening van **Ev. Slaghek**), door Louise Stratenus. — Iets over het notenschrift, door Alb. Tottmann (slot). — De Heerlijkheden van het land van Mechelen. Niel en zijne Heeren, door J. Theod. de Raadt. — Boekenkennis. — Tijdschriften. — *Prijs per jaar fr.* 12,50.

Le Magasin littéraire et scientifique (15 Décembre) : Le Bonheur, par Gérard Cooreman. — Jersey, le tour de l'île à pied, par H. Hoornaert. — Études historiques et littéraires. L'auteur de l'Imitation de Jésus-Christ ; L'art dramatique chrétien dans le nord de la France ; La sépulture chrétienne au moyen-âge en Danemarck et en Flandre, par L. de Backer. — Walter Scott, l'Antiquaire, par Eugène Dijon. — Causerie littéraire. Mérimée, par René Racot. — Chronique musicale. Esclarmonde, par E. R. — Le Lord de Burleigh, poème, par Henry Bordeaux. — Lettre de Louvain, par R. — Bibliographie. — *Prix par année fr.* 10,00.

Het Katholiek Onderwijs (1 December 1889) : Over de vragen. — Uit mijne aanteekeningen. — Over de gelijktijdige leerwijze in het naaldenwerk. — Praatje over de beschrijving. — Bijdrage tot den Nederduitschen taalschat. — Aardrijkskunde en geschiedenis. — Landbouwlessen. — Eene les voor de leerlingen der hoogste afdeeling eener bewaarschool. — Scholen voor volwassenen. Dagorden. — Nieuwjaarsbrieven. — Teekenlessen. — Boekbeoordeeling. — Schoolnieuws. — Mengelingen. — Figuren en

Het Belfort

Tijdschrift toegewijd aan Letteren
Wetenschap en Kunst.

Het Belfort

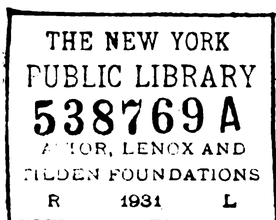
Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap
en
Kunst

Gent
Drukkerij A. Siffer
Hoogpoort, 52 en 54

Hoogleeraar JAN DAVID (1).

EEN plechtig oogenblik was het voor u allen, en roerend voor mij in 't bijzonder, voor mij, oud-leerling van Vader David, als van het blanke marmer de sluier daar wegviel en die gelaatstrekken van den beminden meester in het licht rezen, tot sprekend leven door de kunst teruggeroepen, — aan het geweld des doods ontrukt, om nu voor het Vlaamsche volk eeuwig voort te bestaan. Ziet! Dat edel, schrander voorhoofd, die zachte blik der oogen, die minzame lippen, heel dat wezen, met zijne krachtig geteekende lijnen en tevens zachte uitdrukking, dat is hij! Dat is die gevierde meester en goede vader; dat is David, gelijk wij hem gezien, gehoord, bemind hebben!

O kunstenaar, ik wensch u geluk uit het diepste eener dankbare ziel, dat gij, in zoo treffende gelijkenis, ons den vader hebt wedergegeven : het is alsof, na lange afwezigheid, wij hem zagen terugkeeren, hem weêr ontmoetten, alles in hem herkennende wat van hem onze herinnering, diep ingeprent, bewaard hield.

U ook wensch ik geluk, bloeiend Davidsfonds van Borgerhout! Gij hebt eene edele gedachte opgevat en een na te volgen voorbeeld gegeven! Mocht weldra

(1) Feestrede uitgesproken te Borgerhout, voor de afdeeling van het Davidsfonds, bij de onthulling van het marmeren borstbeeld van Hoogleeraar Jan David.

elke der talrijke afdeelingen van ons machtig Davidsfonds het borstbeeld van hem wien onze inrichting huldigt in den naam dien zij zich verkoor, in haar midden prijken zien! Mochten wij dit beeld ook weldra begroeten in de vergaderzaal van die Vlaamsche Academie, waar hij, de groote Vlaming, hij, een hoofdman der Vlaamsche Beweging, een der grondleggers van was, gelijk ons geleerde bestuurder Willems het in zijne feestrede ter Academie heeft vastgesteld.

Met David te vereeren, vereert gij u zelf : gij kleeft het grondbeginsel aan dat hij heeft verdedigd; gij vereenigt u met de overleveringen uit zijn werk ons nagelaten; gij staat op voor de rechten van volk en taal, waar hij, met de kracht der heiligste overtuiging, met de macht der hoogste geestvermogens, volhardend voor gestreden heeft, en wier eindelijke zegepraal hij heeft voorspeld en voorbereid.

Ja, er was een tijd dat men vragen kon : « wat is nu Vlaanderen nog? » en, den Latijnschen geschiedschrijver nasprekende, antwoorden : Vlaanderen is het graf van een glorievol verleden. Een beroemd graf wel, *famosum sepulchrum*, maar niettemin — een graf, eene woonstede des doods, waar een volk, onder de eeuwenlange verdrukking van vreemde overheerschers afgestorven van eigen nationaal leven, eigen taal en zeden, den doodsslaap schijnt ingesluimerd te zijn om nooit meer te worden gewekt. En toch, dat volk is ontwaakt. Geen huis des doods is Vlaanderen meer; maar een huis van krachtig leven, van moedige en vruchtbare werkzaamheid, van edel zelfgevoel, van mannelijke deugden en daden!

Aan die heropbeuring van onzen nationalen geest heeft David, gelijk hij met volle recht van zich zelven getuigen mocht, « gedurende een ganschen leeftijd zich gewijd ». Zoo verwierf hij de glorie die, boven alle andere glorie schoon en groot, bestaat in de erkentenis van een volk, in de dankbare herinnering aan gewichtige bewezen diensten.

De Romeinsche wijsgeer en redenaar steunde op die gedachte zijne bepaling der glorie : uit wiens mond vernam de veroveraar eene prachtiger lofrede zijner daden? Wat lyrische gloed in die hulde aan den machtigen Cæsar! Wat geestdrift van bewondering in dat weelderig woord!

« Nochtans, besluit de redenaar, indien gij, zegevierende krijgsman, de redder en de weldoener uwer stad- en landgenooten niet wordt, uw naam zal ver en wijd gaan reizen en dolen, maar eene vaste woonplaats en zekere haardstede zal hij niet hebben. Bewondering meer dan glorie zult gij winnen, daar de glorie eene schitterende en uitgebreide beroemdheid is van talrijke en groote weldaden, bewezen òf aan de zijnen, òf aan het vaderland, òf aan heel het menschelijk geslacht. »

Die reine glorie, die dankbare en liefdevolle vereering van het gepleegde goed, omkranst met lauweren onverwelkbaar het hoofd van hoogleeraar David, en houdt zijnen duurbaren naam gehuisvest in het hart van het Vlaamsche volk.

Hier heeft zijn roem eene vaste haardstede en woonplaats; met zijnen naam is onze strijdersbond gedoopt; onder zijne leuze kampen wij voor Godsdienst, Taal en Vaderland.

Hij heeft Vlaanderen uit zijne diepgezonken ontaarding heropgebeurd; de sporen van een tweehonderdjarig uitheemsch beheer doen verdwijnen; het gevoel van eigenwaarde, het bewustzijn van eigen zelfstandigheid wakker en werkzaam gemaakt; de ontzenuwde taal tot nieuwe levenskracht gesterkt en met sierlijkheid getooid; van smaad en hoon haar gewroken; de miskenning van hare schoonheid en van hare rechten bestraft; de moederspraak leeren kennen en bewonderen, beminnen en beoefenen. En, dat meer en meer zijn werk, zijne weldaden worden begrepen, worden hooggeschat en dankbaar herdacht, daarvan zal ook dit plechtig uur getuigen, deze heerlijke feesthulde die ons in Borgerhout om zijn beeld vergadert.

David, die het Vlaamsche volk kende, wist wel dat zijne opofferingen met de dankbaarheid der natie zouden beloond worden, en hij vreesde niet, aan zich zelven en aan zijne medestrijders die hoogste glorie te beloven : « ieverig zijn om de eerste gronden te leggen eener nationale litteratuur, en de zoo lang miskende taal der vaderen op nieuw in eere te brengen -- edele taak voorwaar, *en die ons den zegen van het nageslacht verzekert*, indien wij ze met beraad voortzetten, gelijk wij haar met vlijt hebben opgevat ».

Dit woord werd bewaarheid : de roem van David is bij ons, bij zijn erkentelijk volk gevestigd, om van geslacht tot geslacht bewaard te blijven, en immer aan te groeien, naarmate Vlaanderen het werk zijner eerste aanvoerders volmaakt en de rechten van zijnen stam herovert.

« Toen David, schrijft Dr Willems, den nieuwen kruistocht ondernam tegen de overheersching van vreemde zeden en vreemde taal, stond hij bijna alleen met eenige Vlamingen, mannen van moed en kunde als hij. »

Vóór het jaar dertig besteedde David zijne jonge krachten aan het bestrijden der noodlottige strekkingen van het Hollandsch staatsbestuur dat aan het geloof onzer voorouders openlijk den oorlog verklaarde. Die onbezonnen houding van het gouvernement werd streng beoordeeld, ook door Jan Frans Willems : « de schuld van dit alles ligt oorspronkelijk bij de regeering, dewelke te zeer ingenomen is geweest met Fransche liberalen en vuilaardige schrijvers, die zij met geld ondersteunde om onze geestelijken en onzen Roomschen eeredienst dagelijks belachelijk en smadelijk te maken... »

Is het te verwonderen dat de begaafde priester, die « later bij meer dan ééne gelegenheid plechtig verklaarde, dat het behoud van godsdienst en zeden alle andere belangen verre overtreft, ja, dat de moedertaal zelve, zoo zij der reinheid des godsdienstes ten ver-

derve was, als gevaarlijk moest verworpen worden, » (1) bij den gewichtigen en gevaarvollen strijd, opkwam tegen de vijanden van ons voorvaderlijk Roomsch geloof?

Als nu de twist, door het Noorden gezaaid, tot zijne bittere vruchten van scheuring was gerijpt, werd in het onafhankelijk België schreeuwend onrecht tegen de moederspraak der Vlamingen gepleegd. Nu eens als een *patois* van onbeschaafden, dan weder als de taal der uitgestooten verdrukkers, het werktuig hunner tirannij, de verwonnen vijandin der natie, werd zij bespot, verschopt, gevonnist ten doode.

Maar « de taal is de ziel der natie! » En wie doodt de ziel van een volk? Geweld niet, neen! Denkt aan Polen! Maar, eigen onverschilligheid! Eigen lafheid!... En ach! gelijk wij hooger zegden, ons Vlaamsch volk was onachtzaam op de belangen zijner taal; het beleedigde haar als « eene gedurige oorzaak van tweespalt »; alles was voor hem uitgemaakt met de Belgische onafhankelijkheid erkend te zien en te handhaven. Is dat niet de klacht en aanklacht der *drie zustersteden* in de lierzangen aan Gent en Brugge?

Aan Gent :

Men zegt, dat gij
De melodij
Van eigen spraak miskent om vreemden na te zingen...
Dat gij uw gouden moedertaal,
Als ruw en onbeschoft, misdadig laat verdringen...

Aan Brugge :

Maar ach, het eergevoel van uw zelfstandigheid,
Uw eigen Vlaamschen aard, hebt ge onbedacht vergeten;
Al wat gij duurbaarst hadt voor vreemden pronk versmeten.

Doch intusschen stond reeds David met Willems hand in hand op de bres, ter verdediging van een volksbestaan met ondergang en dood bedreigd!

(1) Dr P. Willems.

Het zal niemand bevreemden, eenen hoofdman en aanvoerder in den strijd voor de Vlaamsche volkszaak te zien optreden uit de rangen der geestelijkheid. Zoo moest het zijn, dat een priester die plaats innemen zoude.

Trouwens, de priester in Vlaanderen stond ten allen tijde als bondgenoot en broeder aan de zijde van het volk. De priester, een burger der vrije gemeente, door geene politieke voorrechten onderscheiden van den volksman, was de verdediger van het geloof en tevens de bewaarder van de vrijheid; hij ontving, in den naam van God, den eed der graven en der magistraten, en hij vroeg hun, in 's Hemels naam, gewetensvol hunner eeden gestand te blijven (1); hij werd gezegend bij den haard van den werkman om den broederlijken troost, in woorden en werken van menschlievendheid, aan elke smart en ontbering gebracht; hij nam zijn deel aan de beschamende boete der nederlaag en aan den blijden triomf der overwinningen; hij vergezelde het leger der gemeente naar het slagveld waar de zaak der vrijheid werd beslist, en op den Groeningskouter en te Beverhoutsveld zag hij onder zijnen zegen de legerscharen geknield eer zij in heldenkracht, en op God betrouwend, aan de vreemde dwingelandij en aan verraad en verbastering den uitersten « goeden dag » deden smaken.

Ja, ook onder de hoofdmannen der Vlaamsche Beweging moest een priester staan, en de priester, die plaats en die zending overwaardig, was onze gevierde vader David.

Is het overigens niet het recht der geestelijkheid te herinneren dat, bij het algemeen verzaken aan onze taal, zij, en zij alleen, dier taal verknocht is gebleven?

Ledeganck hervindt de moederspraak alleen nog in *den stoel der waarheid.*

Willems getuigt : « de geestelijken waakten over het heiligdom der taal, gelijk voor het altaar Gods.

(1) Prof. Lenz, van de Hoogeschool van Gent.

Die taal zat toen (gedurende de Fransche overheersching) gevlucht onder de kruisbogen hunner tempels. »

Willems schrijft aan David : « Ik heb geen vertrouwen meer in het Gouvernement noch in zijne beloften ten aanzien van het Vlaamsch... Al mijne hoop ligt nog alleen in de geestelijkheid. Deze moet bij onze bevolking den Dietschen geest opwekken, taal en zeden herstellen. » .

Werpt een vluggen oogslag op de geschiedenis der Vlaamsche Beweging, overschouwt de Vlaamsche gelederen gelijk ze nu den kamp onderstaan, en zegt of de Vlaamsche geestelijkheid beneden de hoop van Willems is gebleven; of zij niet de taak heeft opgenomen door Willems haar aangewezen; of zij, ook in deze strijden, getrouw is geweest aan de overleveringen van haar vaderlandsch verleden...

In verband met de houding der geestelijkheid in onze Vlaamsche quaestie, wordt, door hoogleeraar P. Willems, de stichting der Katholieke Hoogeschool herdacht : « de banvloek, die over de Hollandsche regeering werd uitgeproken, trof tevens onze moedertaal. Zoo gebeurde het, dat de alomgevierde vrijheid aan slavenbanden haar ketende, die immer de welsprekende tolk des Vlaamschen vrijheidsgeestes geweest was.

Het is mij een zoete plicht hier te herdenken, dat in deze hachelijke tijden Hunne Hoogheden de Bisschoppen van België in den algemeenen afkeer tegen de vaderlandsche taal niet mededeelden. Toen zij het grootsche besluit namen, de oude Alma Mater te Mechelen, en kort daarna in haren oorspronkelijken zetel te Leuven te hernieuwen, stelden zij aan het hoofd dezer belangrijke inrichting een' geleerde, wiens gehechtheid aan der vaderen taal bekend was, en stichtten er een bijzonderen leergang van Nederlandsche taal- en letterkunde, dien zij David, reeds toen Rector van het stedelijk College te Mechelen, toevertrouwden. »

Het hoeft niet gezegd dat de richting, die David

aan de Vlaamsche Beweging beoogde te geven, eene Vlaamsch Katholieke was.

En daarin had hij wel niet een' tegenstrever. Zedelijkheid en Christene godsdienstigheid ten minste, kenschetsen onze jonge letterkunde. David zegde : « De zaak der moedertaal, en door haar die van Godsdienst en zeden doen zegevieren. » Willems sprak in denzelfden zin : « Het is niet genoeg uiterlijk de handelwijze onzer voorvaderen na te doen; wij moeten van hun leven voortleven... » En elders : « *de godsdienstigheid* dient de zuster onzer nationaliteit genoemd te worden.., Eene tweede eigenaardigheid, welke in de Vlaamsche letteren voortdurend verlangd wordt, is *de zedelijkheid.* »

« Wat willen wij? riep Conscience uit; *den godsdienst*, *de zeden en* de taal onzer vaderen van de verbastering bevrijden... Is dit geene wettelijke en lofbare strekking ? » Het einde zijner heerlijke levensbaan nabij, herinnerde hij nogmaals plechtig de zending en de plichten die hij aanvaard had : « de jonge baanbrekers konden er zich niet in bedriegen... Zij zouden alles eerbiedigen wat het Vlaamsche volk bemint en eerbiedigt : den godsdienst, het vaderlijk gezag, de huwelijkstrouw en de eenvoudige kuischheid zijner zeden. »

O neen, de leuze « Klauwaart en Geus » is geen weerklank onzer geschiedenis. Vlaamsch en godsdienstig, Vlaamsch en Katholiek, roepen onze vrome vaderen ons. Het is om onze getrouwheid aan de overleveringen der vaderen te bevestigen en te bewaren, dat een Davidsfonds gesticht werd, hetwelk naar Davids voorbeeld en met diens naam op zijn schild, strijdt voor *Godsdienst, Taal en Vaderland!*

Gij kent het volkslied van Tollens :

Wien Neêrlandsch bloed door de aadren vloeit
Van vreemde smetten vrij...

Het is een lied voor vaderland en vorst; beiden zijn onafscheidbaar in de liefde en het leven der natie. « Voor ons gevoel », weerklinkt het,

« Zijn land en koning één. »

Zouden wij niet, even echt en getrouw, het hart van Vlaanderen, in zijn verleden en heden, uitdrukken indien wij zongen :

« voor ons gevoel
Zijn taal en Godsdientt één ! »

Dat spreekt uit geheel onze historie.

In 650 kwam een bisschop uit het westen, te Rome zijn bisschoppelijken staf aan de voeten des Pausen neerleggen. « Heilige Vader, sprak hij, ontsla mij van de plichten van mijn ambt en vergun me dat ik den wandelstaf des apostels opneem om dieper noordwaarts in te dringen en aan onbezochte volkeren de blijde tijding te gaan dragen. Ginds, op den oever van eenen prachtigen stroom, dien men Schelde noemt, woont een volk, vrij en wild als zijne onbesnoeide wouden. Geen zendeling had gewaagd, op den bodem van dit geduchte volk den voet te zetten ; nochtans bij mijne eerste pogingen heb ik ondervonden dat daar de oogst voor Christus rijp is, en het volk tot vrome en edelmoedige christendeugd zal rijzen uit zijn doopsel. Laat mij nu mijnen arbeid onverdeeld aan de zending toewijden en geef mij voor het volk der Schelde uwen vaderzegen mede. »

Amandus keerde terug met den zegen van Rome over zijn apostelijken arbeid ; en welhaast mocht Rome vernemen wat heerlijk wingewest het rijk van het Kruis te meer telde.

En dan, van eeuw tot eeuw, hoorde Rome de stem van onverouderde getrouwheid, als dankwoord op zijnen heiligen zegen, uit Vlaanderen weergalmen.

Stemmen uit Vlaanderen, die koorzang van bloeiende abdijen en maagdenkloosters, elk een middenpunt van christelijke beschaving!

Stemmen uit Vlaanderen, dat geestdriftig « God wil het! » waarbij onze graven en edellieden zich aan de spits der Kruisvaarten stelden!

Stemmen uit Vlaanderen, toen, bij dwang en druk, onze gemeenten het vreemd geweld aanklaagden en voor

het recht van taal en vrijheid de bescherming van den Heiligen Stoel inriepen!

Stemmen uit Vlaanderen, toen onze zegevierende helden, onder het gejubel « Vlaanderen den Leeuw » de gulden riddersporen in het heiligdom van Maria godvruchtig ter dank- en offergifte droegen!

Stemmen uit Vlaanderen, als, in de veertiende eeuw, de strijdleus « de Paus van Rome » voor de vrijheid van het Katholiek geweten oprees uit het manhaftige Gent!

Stemmen uit Vlaanderen, die onsterfelijke kunstgewrochten die onze onteerde tempelen, geschonden door den Geus, in eer en glans herstelden!

Stemmen uit Vlaanderen, wanneer onder het Fransche schrikbewind, de Vlaamsche haard de schuilplaats der vervolgde priesters werd!

Stemmen uit Vlaanderen, wanneer, tijdens het gevangenschap van den Paus, de levieten van het Seminarie van Gent den eisch van den alvermogenden Keizer, die ongetrouwheid vergde aan hunnen wettigen bisschop, beantwoordden met den eenparigen kreet : « liever soldaat dan schismatiek! » en die meer dan soldaat — die martelaren werden te Wezel!

Stemmen uit Vlaanderen, die duizend huldebetoogingen en eergeschenken die, nu gelijk vroeger, van jaar tot jaar onze verknochtheid aan den vader der geloovigen bewijzen!

Waanzin is het te beweren dat de Kruisboom, door Amandus in de aarde van Vlaanderen geplant, en die zoo kloek van stam, zoo breed van takken, zoo welig van kruin, zoo mild aan vruchten, de vorige geslachten onder zijne schaduw vergaderd zag, thans tot een kwijnend hout is verdord, verarmd van levenssappen, met machtelooze wortelen, met doorkankerd hart!

Neen! Vlaamsch en Katholiek is nog eene levenskrachtige waarheid in Vlaanderen!

Wij herhalen het : « de godsdienstigheid is de zuster onzer nationaliteit! »

Welk anders luidende kreet zal de stemmen onzer historie verdooven? De strekking die afkeert van den weg door David, door Willems, door Conscience gewezen en gevolgd, ontleert den Vlaming zijne eigene geaardheid, onterft hem van het eigen goed zijner vaderen, maakt hem vreemdeling aan een verleden van grootheid en glorie!

Beschouwen wij afzonderlijk, gansch het verloopen tijdvak door, onzen taalstrijd in zijne worsteling tegen hetgeen der tale vijandig was, dan duidt zich van zelfs de groep voor onze oogen aan, waarbij David, als een stafoverste, plaats en rang had gekozen.

Er viel te kampen om het Staatsbestuur tot rechtvaardigheid, de hoogere standen tot waardeering, de volksklas zelve tot belangstelling te brengen : met onderscheiden vleugelen dus bood zich de slagorde van het vijandig leger aan.

Denk eens! Voorname staatsmannen zegden ronduit dat het Germaansch element, in het belang onzer onafhankelijkheid en nationale eenheid, verdwijnen moest, moest gedood worden! De rechten der Vlaamsche taal in onderwijs en rechtspleging – welke ketterij tegen de echte, zuivere Belgische staatsleer! Welk anachronism! Welk oproerig zaad van scheuring en twist!.. Of wat willen dan toch die vertoogschriften met hunne holklinkende woorden over de waardigheid des volks?

Het duurde lang — te lang! — eer er van die zijde veld werd gewonnen. De volharding van Antwerpen gaf eindelijk den doorslag, en Vlaanderen vond gehoor met zijne klachten, neen! met zijne eischen nu, als zijne stemvoerders naam hadden — de Laet en Coremans!

Tegen de koele onverschilligheid der volksklas rees de gloed van woord en zang en dichterlijk verhaal. Welk gewichtig deel in den bekomen uitslag hoort niet aan de refreinen van Theodoor van Ryswijck, aen het woord van de Beucker, aan de verhalen van Snieders, en aan U, onvergetelijke Conscience!

O! Het volk, het Vlaamsche volk, had de pogingen tot zijne redding aangewend, geen langen weerstand geboden. Van geheel Vlaanderen mocht gezegd worden wat Ledeganck van Brugge getuigt :

Men meldde dat gij op 't hooren noemen
Der namen uwer zoons, waarop gij fier moogt roemen,
Getrild hebt als een maagd die uit den doodslaap schiet;
Men meldde dat de galm van Vlaandrens bardenlied,
Dier zonen toegewijd, uw ziel heeft opgetogen
En weer een' levensstraal deed schittren in uwe oogen.

De verhalen van zijn eigenen haard, de schetsen van eigen leven, eigene zeden, het tafereel van de heldentijden zijner historie, van den reuzenkamp der Vlaamsche gemeenten tegen het overmachtig Frankrijk – dat verhief den volksgeest tot fierheid op zijn verleden, tot fierheid op zijne schoone moedertaal, tot frisch en blij gevoel van zijne zelfstandigheid.

Maar anders was het gelegen met de hoogere standen, met onze franschgezinde rijken en geleerden van hooger beschaafdheid.

« Het is wellicht in ons land alleen, zei de Voorzitter van het *Davidsfonds* in de feestvereeniging te Leuven van het jaar 1879, dat de *hoogere stand* met misprijzen neerziet op de taal des volks, omdat zij door het volk gesproken wordt; dat hij in de moedertaal, zijne eigene taal, niet wordt onderwezen; dat, hoe beschaafder men is, hoe minder men in de volkstaal ervaren is, en dat het gebruik van eigen taal als een bewijs van onbeschaafdheid en soms van onbeschoftheid wordt aanzien. »

Waar wil men heen met die ongeregelde spraak? Wat pocht men op die taal zonder letterkunde en — zonder nut, die in onze bibliotheken niet één degelijk werk van geschiedenis, van wijsbegeerte, van volkenkunde plaatst; die niets weet voort te brengen dan eenige liedjes en romans?

Wij weten het wel, die opwerpingen, hoe ongegrond ook, worden nòg herhaald, doch niet meer zoo glad als vroeger door verstandige lieden.

Willems, Blommaert, Bormans, Serrure, Snellaert, Ledeganck, Van Duyze hebben machtig veel bijgebracht om de vooroordeelen te beschamen, de ernstige aandacht van meer gevorderden op onze taal te vestigen, de deelneming in hare belangen bij elk rechtzinnig man te winnen, tot studie en beoefening der Vlaamsche letteren de besten aan te wakkeren, maar niemand heeft onder dit opzicht zoo veel goeds gedaan als de geleerde en invloedrijke Hoogleeraar kanunnik David.

De plaats die hij aan het hooger onderwijs bekleedde, het aanzien waarin hij bij de geleerde wereld stond, zijne rechtzinnige verkleefdheid aan de Belgische onafhankelijkheid, de eererang hem bij de geestelijkheid toegewezen, stelden hem meer dan eenig anderen in staat om het wantrouwen, in zekere maatschappelijke kringen tegen de Vlaamsche letterkunde opgevat, weg te nemen; om velen den rijkdom van onzen taal- en letterschat te leeren erkennen; om voor de ernstige studie der taal in het openbaar onderwijs den weg te banen en effen te maken; om, bij het gronden en optrekken onzer nationale letterkunde, als een bouwmeester en toeziener te staan, die, na het plan te hebben geteekend, de schadelijke afwijkingen ervan zou bestrijden en beletten; om jonge geslachten te vormen, die, voor de hoogere plaatsen van gezag en invloed in elke orde der samenleving bestemd, door hem de wereld zouden worden ingezonden — uitgerust met de grondige kennis onzer taal en letteren en ontgloeid van edelen werk- en strijdlust om voor de Vaderlandsche zaak op elk terrein te kampen en onze jonge letterkunde, met degelijke gewrochten te verrijken...

David, die het onafhankelijk België onvoorwaardelijk aankleefde en hartelijk beminde, voor wien het tevens als een axioma gold, dat de Vlaamsche helft der natie in haar eigen volksleven bewaard, in hare rechten hersteld moest worden, wilde men niet den band der eenheid van staat, in plaats van nauwer toegehaald, losspringen zien, was overtuigd dat men, naast den

rechtstreekschen kamp tegen verdrukking en verbastering, geene meer vaderlandsche taak kon opnemen, geene edeler diensten aan het vaderland bewijzen, dan door aan het jonge België eene Vlaamsch-nationale letterkunde te schenken, die, uiting van den Vlaamschen volksaard en Vlaamschen kunstzin, den geest van het volk tot hoogere ontwikkeling opleiden, de onverschilligen wakker schudden, het heden aan het verleden snoeren, vertrouwen in zich zelf, geloof in de toekomst aan de Vlamingen weergeven zou. Kon men over de belangen van België en ook over de eigen belangen van Vlaanderen, juister oordeelen? Zal een volk dat, in de letterwereld waard geroemd, door meesterstukken van eigen genie zijne zelfstandigheid zegerijk bevestigt, langen tijd in zijn recht verdrukt, in zijn streving gedwarsboomd, in zijn bestaan zelf geloochend blijven?

Doch eene litteratuur opbouwen die belangstelling tot zich trekt, die minachting en spot beschaamd stelt, die zich ook der vreemden hoogschatting waardig maakt, is een werk van langen arbeid gericht volgens vaste en deugdelijke beginselen. Het is eene onderneming, niet zoo zeer van ijvergloed en geestdrift, dan wel van rijpen overleg en volhardende studie, saamwerkende met natuurlijken kunstzin en veelzijdige geestbegaafdheid. Missen taal en stijl gespierdheid en zwier, kennen spraakkunst en spelling noch wet noch eenheid, vergaart men geene andere letterschatten dan enkel werken van verbeelding eener zelfde soort, de letterkunde zal zich in den tempel der glorie bezwaarlijk eene voorname plaats inruimen; onbetwistbare rechten op vereering en hoogachting zullen haar niet toegekend worden; zij zal niet gelden als een schitterend bewijs waaruit de levenskrachtige zelfstandigheid van eenen volksstam blijkt, die wil erkend en geëerbiedigd worden.

Hoe ging David het aanleggen om eens den gewenschten uitslag te bekomen? Alles was nog te doen; het onontberelijkste zelf was hier onbekend, of sedert eeuwen

verloren. « Oneenigheid en regeeringloosheid in zake van spelling en spraakkunst, volledig gemis aan smaak en stijl, ziedaar hoe het met onze taal- en letterkunde gelegen was » (1) toen David zijn plan ontwierp van heropbeuring dier taal en stichting eener nationale letterkunde.

« Hij zou zijne eerste krachten besteden tot het verkrijgen van eenparigheid in spelling en spelkunst. Dan, zou hij door zijn eigen voorbeeld en door zijne lessen de baan wijzen, langs welke de taal tot haren rijkdom en de stijl tot zijne sierlijkheid van vroegere eeuwen moesten worden teruggebracht, en, eens zoo verre gekomen, zou niemand meer het Vlaamsch voor een onbeschaafd *patois* uitkrijten; dan zoude het Staatsbestuur de wettige eischen der Vlaamschsprekende bevolking ten opzichte harer moedertaal niet meer durven noch vermogen in den wind te slaan. »

De *Nederduitsche Spraekkunst* was reeds een beduidend streven naar regeling en eenheid van spelling.

Het voorbericht der tweede uitgave verklaart echter dat die eenheid niet door eenen schrijver in het bijzonder kan worden bewerkt, maar dat er diende een letterkundig genootschap tot stand te komen wiens taak het zou zijn over de geschilpunten uitspraak te doen, en dan, wat men tot bevordering onzer nationale letterkunde voordeelig zou achten, met tusschenkomst en medewerking van het Staatsbestuur, aan het land voor te stellen.

Den 6 December 1835 deelt David aan J.-Fr. Willems zijne inzichten mede. Diens antwoord, gedagteekend van 23 Januari 1836, is bijtredend, goedkeurend, belooft medewerking en komt reeds tot praktische voorstellen. Nog in het voorjaar van 1836 wordt dientengevolge door David en Willems de *Maatschappij tot bevordering der Nederduitsche Taal- en Letterkunde* gesticht;

(1) P. Willems.

wordt besloten tot het uitgeven van een tijdschrift, het *Belgisch Muzeum*; wordt de prijsvraag uitgeschreven « over de geschilpunten ten aanzien der spelling ».

Twaalf antwoorden kwamen in.

Eene commissie werd van Staatswege ter beoordeeling der ingezonden stukken aangesteld en David, lid der commissie benoemd.

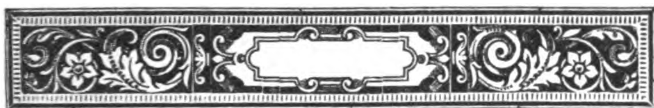
De spelling, door de Koninklijke Commissie in acht regels besloten, beantwoordde in hare voornaamste punten aan het taalkundig stelsel van David.

Doch de nieuwe regeling werd op verre na niet met eenparige goedkeuring onthaald. Een echte spellingsoorlog brak los. De Leuvensche Hoogleeraar nam de zending op zich, de strijdende partijen met elkander te verzoenen. Hij trad op als *Middelaar* en zijn tijdschrift gelukte er in den vrede te stichten (1). Een algemeen taalcongres werd saâmgeroepen te Gent; David werd tot het voorzitterschap verkozen, en, met eenige wijzigingen, werden de taalregels eenparig bijgestemd, om, 1n Januari 1844, door het Staatsbestuur te worden bekrachtigd. Wat immiddels door Willems en David aanhoudend van het Staatsbestuur was gevraagd geworden, namelijk de stichting eener Vlaamsche Academie, was, bij dreigende waarschuwingen van Frankrijk, dat jegens de Vlaamsche beweging, verdacht van toenadering tot Duitschland, argwaan voedde, van der hand gewezen. Het bleef voor ons katholiek ministerie Beernaert weggelegd, dit bewijs van bezorgdheid en hoogschatting aan onze moedertaal te geven, die instemming met onze belangen te vergunnen, dien wensch van David te bekronen.

(*Wordt vervolgd.*) H. CLAEYS, Pr.

(1) De *Middelaar*. Leuven, 1840-1843.

DE ENCYCLIEK

LIBERTAS PRÆSTANTISSIMUM. (1)

II.

HET doel door den H. Vader Leo XIII in deze schoone Encycliek beoogd, is — de ware leering over de vrijheid vast te stellen, de valsche begrippen van het Liberalisme dienaangaande te wederleggen, en de H. Kerk te verdedigen tegen de lasteraars die haar beschuldigen een vijandin der ware vrijheid te zijn.

« De vrijheid, zegt de Paus, is eene allervoortreffe-
« lijkste natuurgave, welke het uitsluitend eigendom is
« der redelijke wezens en die aan den mensch het edel
« voorrecht geeft over zijn doen en laten meester te zijn. »

Men onderscheidt de *natuurlijke* en de *zedelijke* vrijheid.

De *natuurlijke* vrijheid is niets anders dan « een
« zielsvermogen eigen aan hen die met rede en verstand
« begaafd zijn, » en « zij bestaat in de bevoegdheid (of
« macht) om de middelen te kiezen welke geschikt zijn
« tot het doel dat men zich voorstelt. »

De vrijheid en de wil zijn van nature een zelfde zielsvermogen. Zij staan tot elkander in dezelfde verhouding als het verstand en de rede welke ook een zelfde

(1) Zie 4de jaargang 1889, Februari Nr 2.

zielsvermogen uitmaken. Zij drukken twee verschillende handelingen of werkingen uit van een zelfde begaafdheid (1).

Alle wezens streven noodzakelijk naar het einde waartoe zij door God geschapen zijn : de ziellooze wezens onder den invloed der natuurlijke wetten waaraan zij onderworpen zijn, de redelooze dieren onder den aandrang van het instinct (of natuurdrift) welk hun is ingeboren, de mensch onder het beheer zijner rede. De twee eerste klassen van wezens handelen als werktuigen in de handen der Voorzienigheid en worden tot hun einde gedreven; de mensch raadpleegt zijn verstand, kiest wat hij doen zal en handelt uit eigen beweging. Hij is meester over zijne daden.

De mensch is geschapen om gelukkig te zijn, en hij vindt alleen het geluk in het bezit van hetgeen zijne natuur kan bevredigen, te weten van het goed. De mensch streeft dus, in al zijn doen en laten, noodzakelijk naar het geluk. Doch het goed, waarin hij min of meer geluk kan vinden, is velerlei en er bestaan verscheidene middelen om in 't bezit er van te geraken. Het verstand en de rede stellen het goed voor en wijzen de middelen aan om het te bereiken; zij oordeelen over de betrekkelijke waarde van elk goed en over de geschiktheid der middelen, en laten vervolgens de keus aan de vrijheid over. — Welnu, dat noodzakelijk nastreven of begeeren van het geluk, is het werk van 's menschen wil; en dat kiezen van het goed hetwelk hij zal begeeren en van de middelen waardoor hij het zal trachten te bereiken, is het werk zijner vrijheid.

Hieruit leidt de H. Vader af dat de wil en de vrijheid, zooals wij reeds zeiden, een zelfde zielsvermogen uitmaken en slechts handelen onder het beheer der rede. « Alles wat « tot het bereiken van een zekere zaak uitgekozen wordt, « zegt hij, draagt het kenmerk van een goed dat men ***nut*** « noemt; en dewijl het goed van nature de eigenschap

(1) St. Thomas. *Summa Theologica.* Pars I q. LXXXIII. a. 4.

« bezit de begeerte (of den wil) op te wekken, daarom « behoort de vrijheid van keus tot de eigenschappen van « den wil, of liever is de wil zelf in zoover deze in zijn « handelen (of begeeren) de bevoegdheid heeft om te « kiezen. De wil, nu, wordt niet tot handelen (of begeeren) « opgewekt, tenzij het verstand hem als een fakkel vóór-« lichte en hem het goed aanwijze; met andere woorden : « het goed, dat de wil begeert, is noodzakelijk een goed « dat als dusdanig door het verstand of de rede gekend is. « Daarenboven wordt de keus, in alle handelingen (of « begeerten) van den wil, altijd voorafgegaan door een « oordeel over de waarheid van het goed en over de voor-« keur welke aan 't een boven 't ander moet gegeven « worden. Oordeelen, nu, is ontwijfelbaar het werk van « de rede, niet van den wil. Is dus de wil uit zijnen aard « aan de rede onderworpen, zoo moet bijgevolg ook de « vrijheid, dewijl zij in den wil bestaat, evenals de wil « zelf, zich alleen bewegen op het gebied van een goed dat « met de rede overeenstemt. »

De mensch heeft dus de macht zijne handelingen te kiezen, en hierin bestaat zijne *natuurlijke* vrijheid; doch die macht moet hij gebruiken onder het beheer der rede, en hier komen wij tot zijne *zedelijke* vrijheid. Deze zou hij in vollen graad bezitten indien hij zonder inwendige noch uitwendige tegenkamping, zonder hinder noch beletsel, steeds de voorkeur kon geven aan het goed dat inderdaad voor hem het beste is, en aan de handelingen welke het meest geschikt zijn om het voorgestelde doel te bereiken.

Maar ongelukkig « is noch de rede noch de wil « volmaakt. Het kan dus gebeuren, en het gebeurt « dikwijls, dat de rede aan den wil een voorwerp « voorstelt, hetwelk in werkelijkheid niet goed is « maar een schijn van goed in zich draagt, en dat de « wil niettemin tot dergelijk voorwerp overhelt. » Alsdan maakt de mensch misbruik van zijne vrijheid om « een « bedrieglijk goed na te jagen, de wettige orde te « storen en zich moedwillig in het verderf te storten ».

De macht van kwaad te doen is echter een gebrek,

eene onvolmaaktheid der vrijheid, « evenals de moge-« lijkheid van dwaling en de dwaling zelve een gebrek « is, waaruit blijkt dat de rede niet onder alle opzichten « volmaakt is ». Hieruit volgt dat God, alhoewel Hij de vrijheid zelve is, uit hoofde zijner oneindige volmaaktheid, niet kan zondigen; en de zaligen in den Hemel geen kwaad meer kunnen bedrijven, vermits zij het Opperste Goed aanschouwen en door geen bedrieglijk goed meer van hun hoogste einde worden afgekeerd.

III

Aangezien dus de mensch zijne vrijheid kan misbruiken om te zondigen en zich in 't eeuwig verderf te storten, zou men niet zonder reden dit zielsvermogen, hoe voortreffelijk het ook is, eene gevaarlijke gave kunnen noemen, indien God er niet voor gezorgd had ze door hulpmiddelen te versterken. Dank aan die hulpmiddelen, kan de mensch gemakkelijker en zekerder « al zijne handelingen tot het goed richten en van het « kwaad afwenden ».

Die hulpmiddelen zijn voornamelijk de *wet* en de *genade*.

De vrijheid staat onder het beheer der rede, zij is den mensch geschonken opdat hij uit eigen verkiezing het goed kunne verrichten dat de rede hem als overeenstemmend met zijn levensdoel aanwijst, en het kwaad vluchten, dat zij hem als strijdig met datzelfde doel doet kennen.

Doch de rede kan falen en bijgevolg den vrijen wil een verkeerden weg doen inslaan. De wet voorkomt dat gevaar.

De wet trouwens schrijft juist voor wat als goed, en verbiedt wat als kwaad door de rede moet erkend worden. Verre dus van een hinderpaal of een keten te zijn die de vrijheid belemmert of inkort, moet zij als een trouwe gids beschouwd worden die haar belet van den rechten weg af te dwalen. « Zij is de leidster des

« menschen in zijn handelingen; en daarenboven, door « het voorhouden van belooningen en straffen, spoort « zij hem aan tot het goede en schrikt zij hem af van « de zonde. »

Dit is eerst en vooral waar voor de *natuurwet*. Deze is niets anders dan de *Eeuwige wet* in zoover zij den mensch betreft, en de eeuwige wet is niets anders dan de « eeuwige rede zelve van God, den schepper « en bestuurder van het heelal ».

God heeft den mensch uit het niet getrokken en hem de eeuwige zaligheid tot levensdoel gegeven; in zijne oneindige wijsheid weet Hij het best wat de mensch moet doen en laten om zijn verheven bestemming te bereiken; welnu, door de *natuurwet*, welke Hij hem in 't hart geprent heeft, en krachtens zijn oppergezag schrijft Hij hem het eene voor en verbiedt hem het andere. De natuurwet is dus een Goddelijk licht, een uitstraling van de eeuwige Rede Gods. Zij behoedt de menschelijke rede voor dwaling en is terzelfder tijd, door de belooningen en straffen welke zij voorhoudt, een prikkel voor den wil.

Wat de *natuurwet* doet voor iederen mensch in het bijzonder, bewerkt de *menschelijke wet* voor de maatschappij.

De *menschelijke wet* bevat tweeërlei voorschriften : — de eene hebben betrekking op hetgeen reeds uitdrukkelijk door de natuurwet geboden of verboden is, — de andere « bepalen verschillende punten waarin de natuur « slechts in 't algemeen en in hoofdtrekken voorzien heeft ». Beide ontleenen rechtstreeks of onrechtstreeks hunne kracht aan de natuurwet, die aan alle burgers oplegt aan de wettige overheid te gehoorzamen. Hieruit volgt dat de burgerlijke wet het algemeen goed tot doel moet hebben, dat zij niets mag voorschrijven wat strijdig zou zijn met de natuurwet. « Een voorschrift in strijd met de natuur- « wet, zou volstrekt geen kracht van wet hebben omdat « het geen rechtregel zou zijn maar integendeel de men- « schen van het goed, waarvoor de maatschappij bestaat, « zou afleiden. »

De menschelijke wet, indien zij hare zending begrijpt, zal dus op de natuurwet gegrond zijn. Zij zal, evenals deze, den mensch ondersteunen en bijstaan opdat hij een rechtmatig gebruik make van zijne vrijheid en « gemakkelijker « volgens de voorschriften der eeuwige wet kunne leven ».

Het tweede voornaam hulpmiddel door Gods goedheid aan den mensch geschonken is de *genade*. « De « genade verlicht het verstand, versterkt den wil door een « heilzame standvastigheid, spoort dezen gedurig aan tot « het zedelijk goed en maakt het gebruik onzer natuurlijke « vrijheid gemakkelijker en zekerder. » Zij belet geenszins de vrijheid, want « hare kracht werkt op het innigste « wezen van den mensch en overeenkomstig met zijn « natuurlijken aanleg ». Veel meer, « zij is bij uitstek « geschikt en bekwaam om aan elke natuur hare eigen- « aardige werking en kracht te behouden, om reden dat zij « van den Schepper zelven der natuur voortkomt ».

« De menschelijke vrijheid, zoo besluit de H. Vader, « brengt derhalve uit haren aard de noodzakelijkheid « mede van aan een opperste en eeuwige rede te gehoor- « zamen, welke geen andere is dan het gezag van God « die voorschrijft en verbiedt. Deze allerrechtvaardigste « heerschappij van God over den mensch, verre van « de vrijheid weg te nemen of op eenigerlei wijze te « verminderen, beschermt haar veeleer en volmaakt ze. « De ware volmaaktheid toch van alle wezen bestaat « in het nastreven en bereiken van zijn einde; het « laatste einde nu, waar de menschelijke vrijheid naar « moet streven, is God. »

IV.

Deze zoo verhevene als diepzinnige leering over de vrijheid, « welke ons zelfs door de rede bekend is, « heeft de Kerk, naar het voorbeeld en de leer van « haren Goddelijken Stichter, overal verspreid en be- « vestigd ».

Zij heeft de zeden gezuiverd, de menschen tot een

vroeger onbekenden graad van heiligheid opgeroepen en hen aldus in 't bezit gesteld eener meer volmaakte vrijheid. « Evenzoo heeft zij te allen tijde de burger-« lijke en staatkundige vrijheid krachtdadig beschermd « en gehandhaafd. »

Aan haar hebben wij voornamelijk de afschaffing der *slavernij*, « die oude schande der heidensche volkeren, » de gelijkheid der burgers voor de wet en de ware broederliefde tusschen alle menschen te danken. Overal waar zij den voet zet, verdwijnt allengskens de duisternis voor het licht, de barbaarschheid voor de beschaving, en zij houdt niet op de reeds beschaafde volkeren met de grootste weldaden te begiftigen. « Zij biedt het « hoofd aan de willekeur der boozen, strekt eene bescher-« mende hand uit over de onschuld en de zwakheid, « en beijvert zich opdat het openbaar bestuur dermate « worde ingericht dat de burgers het beminnen om « zijne rechtvaardigheid en de vreemdelingen het vreezen « om zijne macht. »

Vervolgens toont de H. Vader in 't kort hoe door de Christelijke inrichting der Staten, welke hij in de encycliek *Immortale Dei* zoo heerlijk beschreven heeft, de overheid haar wettig gezag zou zien toenemen, de onderdanen met waardigheid in alles, wat met de rede en eeuwige wet niet strijdig is, zouden gehoorzamen, hoe de rechten van de familiën en van de afzonderlijke burgers zoowel als die van den Staat zouden gewaarborgd zijn, en hoe aldus al de leden der maatschappij in ruime mate de ware zedelijke vrijheid zouden genieten « welke hierin bestaat, dat een ieder overeen-« komstig de wetten en de gezonde rede kan leven ».

Het is dan bewezen dat de H. Kerk in 't geheel niet vijandig is aan de wettige en eerlijke vrijheid zooals de rede ze verlangt, maar ze integendeel krachtdadig voorstaat en verdedigt.

Ook is dergelijk « verwijt, dat op onze dagen « maar al te dikwijls wordt uitgebracht, een allergrootste « onrechtvaardigheid ».

V.

Doch, eilaas! groot is het getal onzer tijdgenooten die zich van de vrijheid een verkeerd denkbeeld vormen. « Naar het voorbeeld van Lucifer, die het eerst het « vaandel des oproers ontrolde en het « *non serviam* » « uitsprak, jagen zij onder den naam van vrijheid een « dwaze en onbeperkte losbandigheid na. Dusdanig zijn « de aanhangers der zoo verspreide en machtige leer « die, haren naam van de vrijheid afleidend, *Liberalisme* « wil genoemd worden. »

« Het *Liberalisme* is op het zedelijk en burgerlijk « gebied, wat het *Naturalisme* of *Rationalisme* is in « de wijsbegeerte; de *Liberalen* trouwens passen op de « zeden en op het gedrag de grondbeginsels toe welke « door de *Naturalisten* worden vooruitgezet. Het grond- « beginsel van het geheele *Rationalisme* is de heerschappij « (of *onafhankelijkheid*) der menschelijke rede. Deze « weigert de verschuldigde gehoorzaamheid aan de God- « delijke en eeuwige rede, verklaart zich onafhankelijk « en stelt zich zelve als het hoogste beginsel aan, als « de eenige bron, den eeni en rechter der waarheid. « Welnu, de aanhangers van het *Liberalisme* beweren « insgelijks dat er geen Goddelijk gezag bestaat waar- « aan de mensch zijn levenswijze moet onderwerpen, « maar dat ieder zich zelven tot wet is. » Volgens hen bestaat de vrijheid hierin dat de mensch niet alleen de macht heeft van zijne handelingen te kiezen, maar ook het *recht* bezit van ze te kiezen zonder zich aan God of Gods geboden te storen; zij loochenen alle zedelijke verplichting uitgenomen die welke de mensch zich zelven oplegt. Vandaar de zoogezegde « *onafhan-* « *kelijke zedeleer*, die onder den schijn van vrijheid, » den mensch van het onderhouden van Gods geboden « aftrekt en hem aan een onbeperkte losbandigheid « overlevert ».

Is nu de mensch onafhankelijk van alle hooger gezag

dan kan evenmin de menschelijke samenleving aan een hooger gezag onderworpen zijn. Bijgevolg « moet het « maatschappelijk gezag van het volk als van zijn eerste « bron en oorzaak worden afgeleid, en derhalve, gelijk « voor een ieder zijne rede de eenige wet en het eenige « richtsnoer is van zijn afzonderlijk leven, zoo ook « behoort de rede van allen te zamen dit te zijn voor « de maatschappij. Vandaar de gevolgtrekkingen : dat « het grootste getal ook de overmacht moet hebben, « en dat de meerderheid alleen bepaalt wat recht en « plicht is ».

Hoe valsch deze leerstelsels zijn, blijkt uit de hoofdreden dat God, als schepper en maker van al wat bestaat, noodzakelijk heer en meester is van elken mensch en van de menschelijke maatschappij, die zijn oppergezag moeten erkennen en eerbiedigen. « Immers, « elk schepsel staat noodzakelijk met zijn oorzaak in « verband en moet die plaats innemen, welke door de « natuurlijke orde gevorderd wordt, zoodat het lagere « onderworpen moet zijn aan het hoogere. »

Verder toont Leo XIII de verderfelijke gevolgen der Liberale leer zoo voor bijzondere personen als voor de maatschappij. Te weten :

1° *Zij vernietigt alle gevoel van zedelijkheid*, daar elkeen voor goed zal houden wat hem behaagt en voor slecht wat hem hindert;

2° *Zij stoot den grondsteen van alle gezag omver*, door het gezag van God te verwerpen, bron van alle macht en overheid;

3° *Zij voert tot de dwingelandij der wet*, dewijl deze alleen van de willekeur der meerderheid zal afhangen ;

4° *Zij maakt de samenleving onverschillig in zake van godsdienst*, want om eenen godsdienst te belijden moet men toch vooreerst het Goddelijk gezag erkennen;

5° *Zij baart omwenteling en wanorde*, omdat zij alle banden van plicht en geweten verbreekt en niets overlaat tot steun en bescherming der orde dan het

stoffelijk geweld, dat geen voldoende kracht bezit om de driften des volks te beteugelen. — De monsterachtige leering van het *socialisme*, en zooveel andere oproerige vereenigingen die hedendaagsch ontstaan en veld winnen. bewijzen zulks ten volle.

« Dat nu, besluit de H. Vader, al diegenen, welke « de zaken volgens recht en rede schatten, hun oordeel « vellen en beslissen of dergelijke leeringen de ware « en den mensch waardige vrijheid bevorderen, dan « wel of zij die niet veeleer geheel verderven en ver« nietigen. »

Onder de aanhangers van het Liberalisme zijn er evenwel die, verschrikt door zijne noodlottige gevolgen, het grondbeginsel van de volslagen onafhankelijkheid der menschen verwerpen. Zij bekennen dan dat de vrijheid, wil zij niet tot bandeloosheid overslaan, de waarheid en de rechtvaardigheid moet eerbiedigen, zich door de rede laten leiden en aan de natuurwet onderwerpen. Doch verder gaan zij niet, en zij loochenen dat de mensch verplicht zij aan de wetten te gehoorzamen welke God hem buiten de natuurwet oplegt.

Dit stelsel is niettemin valsch en hangt niet te zamen. Immers de rede zelve leert ons dat de mensch geheel en al van God afhangt, en diensvolgens verplicht hem de natuurwet aan al de bevelen Gods te gehoorzamen. Is het derhalve geen dwaasheid tot God te zeggen : ik ontken U het recht mij iets anders voor te schrijven dan wat de natuurwet inhoudt?

De mensch moet integendeel met dankbaarheid elk bevel van God aanvaarden, want hij weet dat Gods wijsheid in het opdragen zijner bevelen slechts zijn welzijn beoogt om hem door middel dier geboden zekerder en volmaakter tot zijn einde te voeren. Het eenige, wat hij mag vragen, is dat de wil van God hem klaar en stellig worde bekend gemaakt en bewezen. Die zich dus willen bepalen bij de natuurwet en den veropenbaarden godsdienst verstooten, handelen rechtstreeks tegen de natuurwet zelve, welke hun oplegt aan

God in al zijne voorschriften en bevelen te gehoorzamen.

Andere Liberalen (doch ook deze zijn in tegenspraak met zich zelven) matigen hun stelsel volgenderwijze. Wij nemen aan, zeggen zij, dat de mensch, als afzonderlijk persoon, aan de Goddelijke wetten onderworpen is, maar wij ontkennen zulks voor de maatschappij of den Staat. Deze hoeft zich, in de openbare zaken, niet aan de geboden Gods te storen; en zoo komen zij tot het verderfelijk stelsel dat Kerk en Staat moeten gescheiden zijn.

Deze leer is al even dwaas als de vorige.

Eerstens, de maatschappij heeft, zoowel als de mensch, haren oorsprong in God. Hoe zou zij dan meer dan de mensch onafhankelijk kunnen zijn van Gods oppergezag en zijne geboden mogen versmaden?

Tweedens, de natuur zelve verplicht de maatschappij aan de burgers de middelen en de gelegenheid te verschaffen om volgens Gods wil en wetten te kunnen leven, — en zij zou te gelijker tijd het recht hebben die wetten te misachten en te bestrijden?

Derdens, de maatschappelijke overheden hebben den last niet alleen voor de stoffelijke belangen der burgers te zorgen maar ook hun geestelijk goed te behartigen, en hoe zullen zij die taak volbrengen indien zij het volmaakste middel om dat goed te bevorderen, te weten de geboden Gods, overboord werpen?

Eindelijk, al is het naaste einde en doel der burgerlijke macht niet hetzelfde als dat der geestelijke, beide hebben toch denzelfden God tot oorsprong en dezelfde menschen tot onderdanen. Al bewandelen zij niet dezelfde wegen, toch ontmoeten zij elkander noodzakelijk in het uitoefenen harer taak. Zij moeten bijgevolg niet gescheiden maar in goede verstandhouding hare gezamenlijke onderdanen bestieren en tot hun hoogste bestemming leiden. Of zou God kunnen dulden dat de twee machten, door Hem daargesteld, elkander bevechten tot groot nadeel, ja, tot ondergang van de menschen voor wier tijdelijk en eeuwig welzijn zij verplicht zijn

te zorgen? — Neen, dat is onmogelijk. De Staat en de Kerk moeten niet gescheiden maar vereenigd zijn. Hunne wederkeerige verhouding is nagenoeg gelijk aan die welke tusschen de ziel en het lichaam van den mensch bestaat. Is ziel en lichaam vereenigd, dan leeft de mensch; maar worden zij gescheiden dan volgt onmiddellijk de dood.

« Onder deze hoofddwaling zijn twee andere begre-
« pen, zegt Leo XIII. De eerste wil een volledige schei-
« ding tusschen Kerk en Staat, zoodanig dat men in
« al de rechten der maatschappij, in hare instellingen,
« zeden en wetten, in de openbare bedieningen, in de
« opvoeding der jeugd, niet meer op de Kerk acht
« geve alsof zij in 't geheel niet bestond. Ten hoogste
« zij het aan de afzonderlijke burgers toegelaten in hun
« privaat leven, zoo 't hun lust, den godsdienst uit
« te oefenen. »

De tweede « loochent niet het bestaan der Kerk
« maar ontkent haar den aard en de rechten eener
« volmaakte maatschappij... en terwijl zij aldus het
« gezag, het leerambt en de kracht der Kerk verzwakt
« en inkort, overdrijft zij de macht en het gezag der
« burgerlijke overheid dermate dat zij de Kerk van God
« evenals eene burgervereeniging aan haar onderwerpt. »

Deze laatste dwaling heeft de Paus breedvoerig wederlegd in de encycliek *Immortale Dei*. De Kerk toch is niet alleen onafhankelijk van elk tijdelijk gezag en zelfstandig, maar « zij heeft al de eigenschappen « welke tot de natuur en rechten behooren van een « wettige, verhevene en onder alle opzichten volmaakte « maatschappij ». Zij gaat, zoo door haar doel en einde als door hare middelen, al de andere maatschappijen ver te boven. Zij kan dus niet aan de burgerlijke overheid onderworpen zijn.

MGR. RUTTEN.
groot-vic.

(*Wordt voortgezet*).

LOUIS VEUILLOT.

LOUIS VEUILLOT staat aan de spits der dagbladschrijvers van de XIX^de eeuw. Hij is geen gehandschoende *gentleman* gelijk zijn broeder Eugeen, geen ruwe voorvechter als Cassagnac, hij gelijkt den griekschen athleet, sterk gespierd, in alle kunstgrepen ervaren. En nochtans, de onversaagde en geduchte kampioen trad met tegenzin in 't strijdperk waar de pen tot degen dient; hij was niet belust naar de lauweren op dát slagveld geplukt en met vreugde, als Cincinnatus, keerde hij ervan terug om de genoegens van een stil en geestverkwikkend leven te gaan smaken. « J'ai été journaliste comme le laboureur est soldat, uniquement parceque l'invasion l'empêche de rester à cultiver son champ. » « Si j'ai soutenu tant de polémiques, ce fut bien par ma volonté, mais mon goût me portait ailleurs. » Waarheen? naar de schoone letteren, bemind en beoefend niet om haarzelven, maar om de diensten, welke zij, vooral op deze dagen, aan de waarheid, aan den godsdienst bewijzen.

« Vous avez combattu dans l'arène avec une grande vaillance et une grande utilité pour la vérité et pour la justice. » Die getuigenis van den grooten Pius IX was steeds voor den polemist eene bron van krachten en vertroostingen. Ik laat mij voorstaan dat hij nog geprikkeld werd tot striiden door het gezicht der striemen zijner zweep op den rug der vijanden. « Ha, roept hij uit, in « Odeurs de Paris », ten tijde dat hij de mond gestopt was door Napoleon III, « ah, cacographes, si j'ai parfois, quand j'étais libre, troublé vos délices, vous êtes ven-

gés »! Beschouwen wij eenige oogenblikken L. Veuillot, als letterkundige.

De oorspronkelijkheid is zijn hoogste verdienste. Zij onderstelt een ongemeene begaafdheid, eigene studie, en moedigheid tegen de vijandige critiek; dit alles was in Veuillot vereenigd. Hij was tevens een vinder en een kunstenaar die zonder vreemde hulp zijn opvatting wist in te kleeden en in volle schoonheid te doen schitteren. Veuillot werkte met een buitengewoon gemak : na zijne dagelijksche schermutseling of ernstigen kamp in het dagblad, betrok hij, welgezind, zijne studiekamer en maakte « les libres Penseurs; Ça et là; Corbin et d'Aubecourt; l'Honnête Femme; Mélanges religieux, historiques et littéraires; l'esclave Vindex; le Parfum de Rome; les Odeurs de Paris; Jésus-Christ; Molière et Bourdaloue »; enz. enz., meest alle onsterfelijke lettergewrochten van min of meer polemischen aard. Legt de soldaat landman geworden, gemakkelijk zijne strijdlustigheid af?

Werd eens het kaf van het koorn gescheiden, in onze bibliotheken, wat zoude er weinig overblijven bij-voorbeeld, van de grieksche en latijnsche middeleeuwsche gedichten, van de theeromans der hedendaagsche blauwkousen! Veuillot's schriften zullen gelezen, gesmaakt en bewonderd worden, zoolang de naturalistische school iets zal sparen van de klare, vloeiende, zuivere fransche taal. En waarom? Omdat die schriften de vruchten zijn van schitterende samenwerkende geestvermogens. Jonge schrijvers luistert : « Nous nous laissons si fort aller sur les bras d'aultruy que nous anéantissons nos forces. Me veulx-je armer contre la crainte de la mort : c'est aux déspens de Seneca; veulx-je tirer de la consolation pour moy ou pour un aultre; je l'emprunte de Cicero. Je l'eusse prinsse en moy-mesme si l'on m'y eust exercé. » (Montaigne). Ik weet niet welke lastige critiek schreef : « ik acht meer een oorspronkelijke komedie dan een foliant met nage-

maakte oudjes. » Zeker ware 't onredelijk te eischen dat alle uitgaven nieuwigheden zijn, toch moeten zij genoeg nieuwigheid bevatten om niet te doen mompelen : maar dat staat reeds in mijne bibliotheek!

Nergens blijkt de krachtige inbeelding en de buitengewone kunst van Veuillot als in « Corbin et d'Aubecourt ». De handeling geschiedt in een salon, er is maar éen sprekende personage en nochtans, hoe ingrijpend en boeiend is het verhaal niet, hoe aandoenlijk het schouwspel van eene tusschen vrees en hoop geslingerde ziel! Men kon niet aannemen, in den vriendenkring, dat dusdanig plan uitvoerbaar was. Veuillot meende anders, hij gaf zijn woord en kort nadien... een meesterlijken roman. Zijne geesteskracht bewust, schreef hij : « L'engagement ne me pesait point. Je tenais mon sujet. Rien ne me semblait plus aisé. La situation toute seule, indiquée à l'imagination, produisait le drame, comme une graine déposée dans la terre produit la plante qu'elle contient. »

Wat rijkdom van gedachten! Ook op Veuillot past wat Cormenin getuigt van Thiers : « il médite sans efforts, il produit sans épuisement, il marche sans fatigue, et c'est le voyageur d'idées le plus rapide que je connaisse. »

Wat kan de menschelijke geest toch een vruchtbare grond worden waar de liefste bloemen onophoudend ontluiken, zoo dicht dat zij elkander zouden verdringen kwam des tuinmans mes geen ruimte maken, met te slachtofferen al wat schadelijk en overbodig is. Klaar, vast, gezond, rijp zijn die gedachten; men smaakt ze met aandacht, men herkauwt ze, men herleest tweemaal, drijmaal, dezelfde bladzijde en men slaat het boek toe en mijmert met zalige aandoening. De vrome christen gevoelt spijt dat hij deze diepe en zalvende leering aan zijne kinderen en vrienden niet kan mededeelen met dezelfde welsprekendheid; de priester benijdt de grondige

wetenschap, de medeslepende taal en den apostelijken iever van dezen leek. « Ça et là » onder andere, is een arsenaal van doeltreffende argumenten tegen de vrijdenkers en vrijlevende butooren. Wij zijn verbaasd dat deze niet uitroepen ; « Zwijg, gij hebt gelijk » maar dan waren zij geen vrijlevende butooren meer.

Veuillot is er niet op uit om nieuwe machtspreuken in 't leven te roepen. Er is evenwel geen schrijver in wiens werken men meer kernachtige bedenkingen aantreft, meer stalen waarheden, diepere opmerkingen, scherpere zinsneden, het zout van zijnen gespierden stijl. De klank van de Maistre's « l'impiété est canaille » klinkt menigmaal in uwe ooren. Neen, 't verwondert niet dat een boek « Pensées de Louis Veuillot » werd uitgegeven, de kern en de bloem der schriften van den genialen auteur.

Wij grommen met recht tegen de leerspreuken der wijsneuzen. Veuillot, wijsneus ! Wat hij zegt van Pascal past op hemzelven. « Les pensées de cet homme se cramponnent dans la mémoire par des pointes de diamant. » Ja, zoo moet het zijn : geene schemerende, maar klare, geene flauwe maar kloeke, geene fladderende maar vaste denkbeelden, en rond hen, als bijhoorigheid, de inlijsting. Maar, eilaas, hoe gaat het dikwijls? Het gedacht onvatbaar als een stallicht, danst voor uwe oogen, maar tot vergoeding krijgt gij te zien een zwaar, breed, kunstig (?) uitgesneden en verguld lijstwerk!

Veuillot schildert tafereelen uit de grootsche natuur en het dagelijksch leven. Zijne soberheid is opmerkenswaardig. Een salon? drie of vier regels, gewoonlijk. Sommige romanciers zijn door de beschrijvingskoorts aangedaan. Niets ontsnapt aan hun bespiedend oog; niets wordt gerust gelaten; de onbeduidendste voorwerpen, de natuurlijkste zaken, omstandigheden welke een kind zou raden en onverlet laten, worden in 't licht

geplaatst en zorgvuldig afgeteekend. Veuillot heeft met die uitpluizers niets gemeens. Laat deze maar geheel hunnen zak uitschudden. Hij zift, kiest en gebruikt wat hij noodig heeft. Wat scheelt het hem en den lezer dat de trap van den heer graaf breed of smal zij, bloot of met een tapijt bedekt, de gordijnen rood of groen zijn, welke printen de wanden versieren, dat de graaf met of zonder baard, zijne nagels laat groeien, mevrouw de gravin zakdoeken gebruikt met gekleurde zoomstrepen, wanneer deze merkwaardige (?) bijzonderheden niets ter zake doen? Gewaagt Veuillot nooit van schawl, hoed, kleed, strikken enz? Ja maar in dat geval weet hij waarom (zie onder ander, Ça et là, 1e deel, bl. 17). Onnuttige bijspelers worden ook weggelaten. Liefst schildert hij zedelijke portretten die al te zamen een rijk museum uitmaken van de verscheidenste karakters, vast gepenseeld en onovertrefbaar gelijkend. Ernstig of humoristisch, die schetsen men kan ze niet vergeten omdat zij immer, springend levend, voor de oogen staan.

Veuillot sluit gelukkiglijk zijne rede, den lezer onder den indruk latende van een schoon en treffend gedacht. De onervaren schrijver... ziet, daar is het weêr... zoude ik waarlijk in Zoïlus' karspoor plassen? Ik zeg toch : d'onervaren schrijver gluurt verbijsterd op het gevonden denkbeeld, hij keert en draait het onder uwe oogen, dwingt de bewondering af juist als een kind dat iets blinkends heeft opgeraapt en moeder lastig valt tot dat ze uitroept : Wel ja, 't is schoon!

Beschouwd als moralist is Veuillot te vurig voor de lauwen, te strijdzuchtig voor de vreesachtigen, te onvoorzichtig voor de politieken, te vrijpostige zedenschilder voor enkele schijnvrome kunstrechters. Spreek hem niet van minnelijke schikking, van toegevendheid voor

de heerschende gedachten, van opoffering aan den geest der XIX^{de} eeuw, neen, neen, hij is en hij vraagt dat ieder zich christen toone in 't openbaar zoowel als in 't privaat leven, op die voorwaarde alleen wordt de zinkende maatschappij van totalen ondergang gered. Sober en kernachtig overal elders wordt hij overvloedig welsprekend op dàt punt en zijn krachtige redenen en zijn vrome gevoelens doen het hert van den even vast overtuigden geloofsbroeder van fierheid zwellen. Die ruwe krijger wordt bijwijlen teeder en zalvend, hij brandt van liefde voor kinderen en arme menschen, uit zijn hert vloeit als uit eene onuitputtelijke bron de honig welken hij zoog uit Franciscus van Sales, de Navolging Christi en de Evangeliën. Tusschen den Rus Tolstoï en den waren geloovige kan er geen samenneiging bestaan. Ik spreek van zijn « Anna Karénine ». Gelooft Tolstoï? Veuillot's ziel versmelt met deze der beste christenen in éen geloof, éene hoop, éene liefde voor God en zijne heilige Kerk. Ik zegde : Veuillot is te vrijpostige zedenschilder voor enkele schijnvrome kunstrechters. Op dit verwijt hem gedaan om zijn meesterlijken roman « l'Honnête Femme » antwoordde hij met den grondregel : « J'ai peint un monde que j'ai vu. Les personnages ne sont pas de mon invention ; je les ai connus, je les ai pratiqués; loin d'en faire la satire ou la caricature, par un instinct d'honnête homme plus encore que d'artiste, j'ai souvent adouci ce que la vive nature me laissait voir... Le devoir de l'artiste est de voiler les laideurs... » Eilaas, groote meester, waarom zijt ge daar niet meer om de Vandalen en Philistijnen uit den Tempel der kunst te zweepen, immers uwe grimmende schim vermag niet de pennen te stuiten die « la Terre », « l'Enfant du Crapaud », « l'abbesse de Jouarre » spuwden!

Veuillot was onmeedoogend voor de schenders zijner schoone, edele, in den grond zoo christene moedertaal,

voor de « cacographes ». Hij eischt dat men ze eerbiedige, den zin der woorden niet roekeloos verandere, onderlijnt meesmuilend de feilen en werpt ze spottend naar 't hoofd van den barbaar, zeggende : « dat wil God bespotten en tergen en dat kent noch spraakkunst noch woordvoeging! « Hij mag zoo spreken, immers hij is een meester taalkenner, en nooit werd hem « cacographe vous même » naar 't hoofd teruggeslingerd. Pater V. de la Porte herinnert in de *Etudes*, aflevering van November laatst, hoe Veuillot de bewondering heette der vrijdenkers voor Renan... « admiration stupide ». Cet adjectif, voegt hij er bij, « est de Veuillot qui savait le sens des mots. » De meester zelf in *Mélanges*, 2e deel : « Vous demandez ce que c'est que le goût? C'est le respect pour la langue, le respect pour la raison, le respect pour le lecteur, le respect pour soi-même. C'est tout cela, et s'il fallait le définir d'un mot, je dirais : C'est la tempérance. (O Zola, Goncourt, Lemonnier!!) Ja, de eerbaarheid, de matigheid, de kortheid voor dewelke men zonder dralen slachtoffert al het overtollige, al klinkt het nog zoo schoon in de ooren der... Beotiërs. Pater Longhaye schrijft in *Théorie des belles lettres* : « Voyons aux prises avec lui-même le maître de la concision vigoureuse, Louis Veuillot. Assurément la préface des Libres-Penseurs était, dès 1848, un morceau accompli. Et toutefois, vingt ans après, l'écrivain y trouvait à effacer encore. Citons dans sa première forme un des plus éloquents passages, en soulignant les détails retranchés depuis comme superflus. Il s'agit de 1848 et des frayeurs de la bourgeoisie.

« L'épouvante (*légitime épouvante*) monte au cœur des puissants de la terre; ils se disent : Que ferons-nous et qu'allons-nous devenir? La sueur au *front, la pâleur sur le* visage, on refait à la hâte un gouvernement. Mille efforts sont tentés pour écarter de la scène le peuple, cet effrayant acteur qu'on n'*y* attendait pas sitôt. Mais il veut jouer le rôle auquel la bourgeoisie l'a longuement dressé. Vainement on le refoule *dans la coulisse*

hérissée de canons : implacable *et rugissant*, il assiége un rempart qu'il sent trop faible pour le contenir. Vainement on lui jette par-dessus la barrière les promesses, les décrets, les millions; *il crie à la bourgeoisie en repoussant ces* offrandes du danger et de la peur... »

Wij breken hier af. Veuillot waant zich niet boven Bossuet (zie « Etudes » van november 1889) die naar Boileau's raad nooit ophield zijn schrijven te verbeteren. Veuillot zegt nog : « Evitez, jeunes gens, ces *à voir*, ces *au contraire* et toutes ces surcharges qui donnent à la phrase une figure de coche ensablé. Evitez ces épithètes accrochées partout : c'est un goût sauvage de porter des pendeloques jusque dans les narines. Evitez ces adverbes qui font plouf, encore que le bruit nous semble beau. Evitez le pléonasme, le pléonasme dans le style est signe d'un esprit qui n'a pas le mot, comme la multitude des paroles en affaires, est signe d'un homme qui n'a pas le sou. Et enfin, jeunes gens! sur toutes choses gardez-vous de croire que la plume est faite pour peindre avec des couleurs, et que l'écrivain coloriste est celui qui prend la palette à la place de l'encrier. L'écrivain peint à l'encre et dédaigne tout autre procédé. » (Odeurs de Paris.)

Die groote schrijver was immer de verstooteling der Academiën, de nachtmerrie der... inktbeesten. De trotsche Hugo (qui possède un coup de massue formidable, mais on ne se souvient guère que du bruit qu'il a fait) had hem een doodelijken haat gezworen. Veuillot ging daarvoor geenen duim breed uit den weg der waarheid en deftige oprechtheid. Zijne bewonderaars maken een legioen uit. Die hem kent wordt hem verkleefd. Maak kennis met hem, vlaamsche jeugd, en ik voorspel u de meest vaste overtuiging, de zuiverste genoegens, de edelste gewaarwoordingen welke eens menschen boek kan te weeg brengen.

Kerkxken. E. PAUWELS.

ATMOSFEROSCOPEN.

SEDERT de mensch het inwendige der aarde tot voorwerp heeft gekozen zijner nasporingen en dienstbaar gemaakt aan den bloei der nijverheid, is er eene onderaardsche bevolking ontstaan, die men mijnbewoners zou kunnen noemen.

Honderden in Duitschland, duizenden in België, tienduizenden in Engeland en de Vereenigde Staten, dalen dagelijks af in den schoot der aarde om er uren achtereen te leven en te arbeiden, vooral ter exploitatie der steenkolen, de brandstof onzer eeuw. Daar offert de proletariër vaak gezondheid en leven op om in eigen onderhoud èn dat der zijnen te voorzien. De dampkring, waarin hij ademt, draagt de kiemen des doods, die bij verdere ontwikkeling maar zelden haren vernielenden invloed missen. Nu eens vaart de dood langzaam sluipend in de leden des geen gevaar vermoedenden werkmans, dan eens doet hij een inval met geweld door de verschrikkelijke ontploffingen van brandbare gassen. Gelijk de sluipmoordenaar, dien men bemerkt, wanneer het vluchten onmogelijk is, zoo overvalt gewoonlijk deze doodende atmospheer hen, die haar als noodzakelijke levensvoorwaarde tot hunne longen moeten toegang verleenen.

Wel verplicht is dus de maatschappij aan hem, die het middel aan de hand geeft om dien gevaarlijken belager bij tijds te ontdekken en hem even tijdig te kunnen ontvluchten. Zulke weldoeners heeft zij gevon-

den in de heeren M. ANSELL en H. CARLETON, uitvinders en J. SALLERON, te Parijs, den vervaardiger der elektrische indicators. De uitvinding des eersten is reeds van ouderen datum, maar wellicht nog niet algemeen bekend, de laatste heeft de vrucht van zijnen arbéid eerst verleden jaar gepubliceerd.

De werktuigen hebben ten doel de tegenwoordigheid van gasmengels aan te geven, in 't bijzonder die van ontplofbare gassen in den omgevenden dampkring. Zij leeren ons dus den toestand des dampkrings kennen waarom wij hen Atmosferoscopen noemen.

Het mijngas in de steenkoolgroeven, het lichtgas in onze woningen, het verstikkende koolzuur in bierkelders en bergplaatsen van den wijnoogst, de schadelijke dampen in putten van privaten, in ijzermijnen enz. zijn even zoovele oorzaken van menigvuldige ongelukken, die niet genoeg kunnen voorkomen en vermeden worden.

De werking van den Atmosferoscoop van ANSELL berust op de osmose van gassen. Het is overgenoeg bekend, dat, wanneer twee verschillende gassen slechts gescheiden zijn door een poreus middenschot, als een plaat van pijpaarde, een organisch vlies of een dun marmerplaatje, zij zich trachten te vermengen door de poriën van het tusschenschot heen. Die strooming heeft bij de twee gassen niet in gelijke mate plaats; het lichtere dringt met meer snelheid in het zwaardere dan omgekeerd. Daaruit moet volgen, dat de ruimte, waar het eerste gas binnendringt een grooter volumen gaat aannemen of er vermeerdering van drukking veroorzaakt op de wanden.

Bij doelmatige inrichting, waardoor een dier wanden bewegelijk is, zal hij onder deze werking zich verplaatsen; hiervan kan men partij trekken tot nuttige aanwijzingen omtrent de verhouding der gasmengsels.

De gasindicator om tevens een geschikt signaalgever tot vluchten te zijn, is verbonden met een elektrischen toestel, die door het klingelen eener bel of het ver-

plaatsen eener naald het oor of het oog waarschuwt, dat er op verren afstand gevaar dreigt. Het werktuig bestaat uit een U-vormige buis, waarvan een der armen uitloopt in een trechter gesloten met eene plaat van poreuze aarde (fig. 1 en 2).

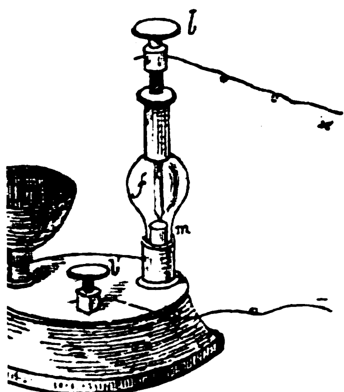

Fig. 1.

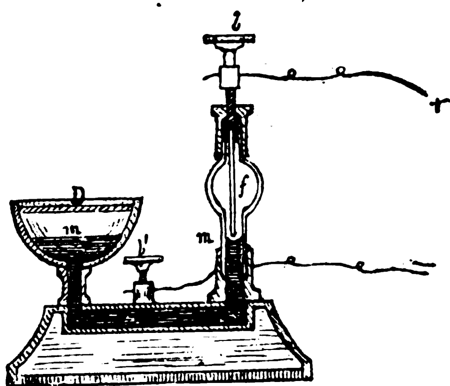

Fig. 2.

Het andere uiteinde is voorzien van een stop, waardoor de platinastift *f* gaat van boven eindigend in een klemschroef *b*. De geleiddraad eener elektrische batterij wordt hiertusschen vastgeklemd. — De U-vormige buis bevat een zuiltje kwik, dat door middel van een tweeden knop *b'* in verband staat met de andere elektrode. Het kwik bereikt in de buis de hoogte *m* tot aan de punt van het platina *f*, maar zonder contact daar te stellen. Zoolang de onder het poreuze deksel besloten lucht dezelfde samenstelling heeft als de omringende dampkring, blijft het kwik in rust, terwijl de hoogte van het oppervlak in beide armen dezelfde zal zijn. — Brengt men evenwel het instrument aldus ingericht in een ruimte met een lichter gas gevuld, dan zal dit door de plaat *D* heen in den trechter dringen, volgens boven aangegeven beginsel, de spankracht daarbinnen zal toenemen en het niveau aan den eenen kant doen

dalen, aan den anderen evenveel doen rijzen. Dientengevolge zal het kwik in aanraking komen met het staafje van platina, de galvanische keten gesloten worden en het ingeschoven schelapparaat of ander signaalgevend toestel zal onmiddelijk de tegenwoordigheid en de werking van het gas verraden.

De geringe moeite om de sluitdraden te verlengen en te leiden waar men wil maakt ook het middel gemakkelijk om hetzelfde signaal over te brengen op alle punten die door het naderend gevaar mochten bedreigd worden. —

In de hier gegeven verklaring hebben we verondersteld, dat het vreemde gas, welks tegenwoordigheid men wil weten ijler is dan de lucht, hetgeen 't geval is met lichtgas en het kool-waterstofgas der koolmijnen (CH_4). Heeft men integendeel de aanwezigheid van een gas te constateeren, dat zwaarder is dan lucht bijv. van koolzuur (CO_2), dan moet de werking van den toestel in omgekeerden zin plaats hebben en zijne inrichting voor dat geval is voorgesteld in onderstaande figuur 3.

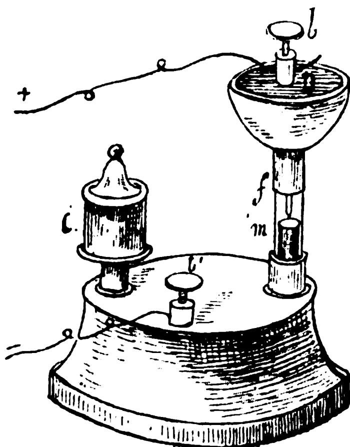

Fig. 3.

In de kleine kuip *c* giet men kwik zoolang zijn

oppervlak in de glazen buis tot aan *m* geklommen is, zonder contact te vormen met *f*. Overigens is alles gelijk aan het vroeger beschreven instrument.

Bevat nu de ruimte, waarin het werktuig geplaatst is, een gas zwaarder dan lucht, dan zal dit in den toestel dringen door de poriën der plaat *D*. Ter zelfden tijd ontsnapt een gelijk volumen lucht, die echter sneller uittreedt, daar zij soortelijk lichter is en daardoor eene vermindering van druk bewerkt.

Dien tengevolge rijst het kwik bij *m* en treedt in contact met de stift *f*. Ook hier zal de electrische schelinrichting wederom een teeken geven op de wijze, die boven is uiteengezet.

Daar het lichte gas zich altijd ophoopt boven in de kamer of den mijngang zal ook de toestel moeten geplaatst worden dicht bij het plafond of gewelf. Indien het zware gassen betreft, die zich beneden in de localen verdichten moet men het werktuig in de nabijheid van den vloer plaatsen. Na de vereischte opstelling bevestigt men een der geleiddraden van de batterij aan den knop *b* en den anderen aan *b'*. Om vervolgens de schel in den sluitdraad te brengen opent men een der pooldraden en de beide daardoor verkregen electroden bevestigt men aan de twee draadeinden van den electro-magneet. Hieruit blijkt dat de eigenlijke indicator zeer ver kan verwijderd zijn van de schel en de batterij, die meestal bij het bureau van den ingenieur of bij de ventilatetoestellen zijn geplaatst.

Ofschoon SALLERON aanraadt een zeer gemakkelijk te onderhouden en standvastige batterij van hydrargyrosulphaat te gebruiken, zullen een paar Leclanché-elementen, vooral in den verbeterden vorm van droog apparaat wel evengoed voldoen. Om zich te verzekeren, dat het werktuig nog in goeden staat is, zal men dagelijks den indicator een oogenblik in een hellenden stand brengen, zoodat er contact ontstaat tusschen de platinastift en het kwik; de elektrische schel zal dan terstond zich moeten doen hooren.

De bekwame werktuigkundige SALLERON heeft het vernuftig denkbeeld gehad den metaal-barometer dienstbaar te maken tot het meten van den gasdruk, waarover boven gesproken is. Tot dat einde heeft hij aan den bekenden aneroïde-barometer van NAUDET (fig. 4 en 5) een

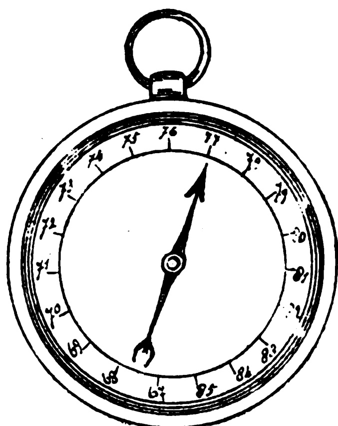

Fig. 4.

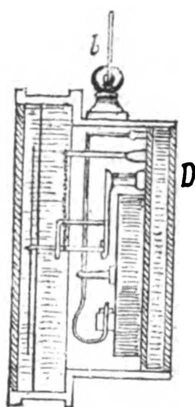

Fig. 5.

tweede doos aangebracht, die gesloten is door een poreuze plaat *D*, die men bedekt met een koperen deksel, wanneer het instrument geen dienst doet als indicator. In den gewonen toestand geeft het werktuig als barometer alleen de drukking van den dampkring aan; maar indien men hem brengt in een gasmengsel van eene andere dichtheid dan de atmosferische lucht, begint aanstonds de diffusie door den poreuzen wand en geeft de naald de veranderde drukking aan. Zij beweegt zich in den zin der wijzers van een uurwerk, wanneer het bijkomend gas lichter en in tegengestelde zin, wanneer het zwaarder is dan gewone lucht. Alvorens te experimenteeren neemt men het deksel weg van het diaphragme *D*, schroeft vervolgens den ring *b*, waarmede de barometer wordt opgehangen, eenige slagen los en laat het werktuig eenige oogenblikken in de nabijheid der plaats, waar men een onderzoek wil instellen. Is hierdoor even-

wicht van temperatuur tot stand gekomen in de lucht binnen en buiten den toestel, dan schroeft men den ring *b* weer aan om de doos te kunnen sluiten, en neemt aanteekening van den stand der naald op den verdeelden rand der wijzerplaat. Nu eerst plaatst men het instrument in de atmosfeer, die men gaat onderzoeken, slaat de schommelingen der naald eenigen tijd gade en teekent de grootste afwijking aan. Daaruit kan de verhouding van het in de ruimte aanwezige gas worden afgeleid door middel van onderstaand lijstje :

Verhoudingen mijngas (CH_4).	Vermeerderden druk in millimeters.	Verhoudingen koolzuur (CO_2).	Vermeerderden druk in millimeters.
1 pct	0,21	1 pct	0,38
3 »	0,72	3 »	1,27
5 »	1,51	5 »	2,03
7 ½ »	2,01	10 »	4,06
10 ½ »	3,31	15 »	6,10
15 ½ »	5,51	20 »	8,38
20 »	8,14	50 »	20,83
50 »	20,34	100 »	41,66
100 »	42,62		

Bedenkt men nu dat een atmosfeer waarin mijngas voor 30 à 40 pct aanwezig is een ontplofbaar mengsel vormt, en dampkringslucht voor 20 pct met koolzuur bezwangerd zeer schadelijk wordt voor de gezondheid, dan blijkt het welke juiste en nuttige aanwijzingen ook dit instrument oplevert.

Een ander vernuftig middel om zich van de aanwezigheid van een gevaarlijk gas te vergewissen, wel zoo eenvoudig van werking, is de vinding van H. CARLETON te New-York. Zijn toestel is een soort van baroscoop en bestaat uit twee zeer gevoelige balanzen, waarvan eene geplaatst wordt in de mijn of waar elders de verdachte atmosfeer moet gekend worden, de andere in het kantoor van ingenieur of directeur. De

twee balanzen zijn volmaakt gelijk; iedere evenaar draagt een cilindervormige ballon van uiterst dun glas en ongeveer 5 dM^3 inhoud; op de schalen aan de andere armen worden gewichten geplaatst ter daarstelling van evenwicht. De twee werktuigen staan met elkander in elektrische verbinding, zoodat alle doorslag die balans n° 1 ondergaat op n° 2 zal worden overgebracht. Gesteld nu, dat het koolwaterstofgas in de mijn zich gaandeweg ophoopt, naarmate de toename zal de balans doorslaan en de helling van haar evenaar mededeelen aan het juk der tweede, die daardoor de sterkte der gasontwikkeling in de mijn aangeeft.

De lezer zal wel reeds hebben ingezien, dat deze inrichting berust op de stelling van Archimedes : ieder lichaam in een gas of damp gedompeld verliest schijnbaar evenveel in gewicht als de verplaatste lucht weegt. Het zoogenaamde mijngas nu heeft niet dezelfde dichtheid als dampkringslucht, waaruit volgt, dat een balans van de beschreven inrichting, die den gewonen toestand van rust aanneemt in de lucht, zal doorslaan tot een nieuw evenwicht, wanneer de omgevende dampkring genoegzaam is vermengd met een zwaarder of lichter gas. In dit geval toch zal de glazen ballon meer of minder aan gewicht verliezen dan in de zuivere lucht en naar evenredigheid daarvan het evenwicht der balans wijzigen. — Het mijngas dat ook wel licht koolwaterstof wordt genoemd doet derhalve, zoodra het in genoegzame hoeveelheid vrij komt, in de exploitatiegallerijen de balans overhellen naar de zijde van den ballon. — De *Revue scientifique* heeft bij het verschijnen dezer nieuwe toepassing op industrieel gebied, de gegronde bemerking gemaakt, dat in dit systeem eene elektrische schelinrichting zeer gevoeglijk de kantoor-balans zou kunnen vervangen. Behalve toch, dat zulk eene wijziging de gewenschte werking minstens evengoed zal voortbrengen, is voor waarschuwend signaal het geluid zeker te verkiezen boven ieder ander, dat men door het gezicht moet waarnemen. Overigens is de laatst beschreven

toestel in princiep niet zoo geheel nieuw van vinding: Omtrent 1850 reeds deed in Frankrijk M. CHUARD proeven met een zeer lichten glazen ballon, die boven in de mijn zweefde zoolang hij niet, ten gevolge van de ophooping van gas in de gewelven der steenkoolgroeve naar beneden kwam. — Dit dalen van den ballon laat zich eveneens geleidelijk verklaren uit het geringe soortgelijk gewicht, waardoor het ontvlambare gas, dat zich uit de steenkoolmassa ontwikkelt het bovenste gedeelte der besloten ruimte inneemt. — Hierin kan de ballon niet meer zweven maar zinkt naar dichtere luchtlagen tot dat zijne zwaarte gelijk is aan die van een gelijk volumen gas of damp, waarin hij zich beweegt. Beneden gekomen, stelt ook hij eene elektrische schel in werking.

De maatschappij ter aanmoediging van nationale nijverheid kende M. CHUARD de gouden medaille toe voor zijne vernuftige uitvinding. Tot toepassing in het mijnwezen werd het werktuigje evenwel te gevoelig bevonden; voor kleinere localen woonvertrekken en zou het om deze hoedanigheid waarschijnlijk in deugdelijkheid winnen.

Wel is de natuur dikwijls ontzettend in hare werkingen en verwoestend, waar ze hare kracht doet gelden, maar zij heeft ook meestal in die krachtsuitingen zelven de middelen opgesloten om de eerste onschadelijk te maken of te leiden tot nut. Aan den mensch staat het, door studie en toeleg die verborgenheden te ontdekken, hare schoonheden en onovertreffelijk wijze samenstelling te bewonderen en ze dienstbaar te maken tot heil der menschheid.

Rome, December '89. J. V. HELVOORT.

DE BESPREKING VAN HET WETSONTWERP

OVER

HET HOOGER ONDERWIJS.

Eene wet over het hooger onderwijs moet eene wetenschappelijke, geene staatkundige wet wezen.

SEDERT het jaar dertig hebben de Wetgevende Kamers menige wetten over het hooger onderwijs gestemd, — de voornaamste zijn die van 1835, 1849 en 1876, — en geene hebben de gewenschte uitslagen opgeleverd. De voornaamste oorzaak van deze zoo lange teleurstelling, van dit algemeen mislukken is licht te ontdekken. Bij iedere bespreking is de wet onder den invloed van staatkundige bekommernissen gestemd, en de echte wetenschappelijke belangen der hoogere studiën zijn altoos, om zoo te zeggen, als eene nevenzaak beschouwd geworden.

Het bestaan van het vrije onderwijs bleef altijd, onder verschillende vormen, het brandpunt van al de twisten, en door de vooroordeelen voor of tegen dit onderwijs kwam men altoos daartoe te vergeten dat men eene wet tot bevordering der hoogere studiën tot stand te brengen had, eene wet voor het Belgische volk bestemd en niet alleenlijk voor het vrije of voor het staatsonderwijs.

Er zijn er die denken dat men aan den Staat alle recht van onderwijs te geven moet ontnemen.

Dit is eene theorie welke wij hier niet te bespreken

hebben; maar theorie en praktijk gaan niet altijd gepaard. Bij een volk, pas tot het leven gekomen, zonder eeuwenoude overleveringen, zonder verleden, zonder lang bestaande instellingen, bij een volk alwaar alles in eens en, om zoo te zeggen, uit één stuk kan geschapen worden gelijk in Amerika, zijn theorieën soms uitvoerbaar, maar in ons stokoud en zelfs verkwijnend Europa kan van zoo iets geene spraak zijn. Er hoeft rekening gehouden te worden van vele bestaande zaken, en wil men dan doch, tot in den grond toe, de wetten met zulke meeningen overeen doen stemmen, is men overtuigd dat men zich hier ten lande in de onmogelijkheid bevindt eene wet over het onderwijs te maken zonder het vrije onderwijs te krenken of te onderkruipen, zoo is men gedwongen het Amerikaansch stelsel aan te nemen : iedere school regelt hare programma's en hare examens naar goeddunken, en om als advocaat of geneesheer werkzaam te mogen zijn is het voldoende een diploma door eene erkende overheid aangenomen, te bezitten. Zulks is in de meeste Staten van Noord-Amerika in voege, want het is eene dwaling te denken dat aldaar de beroepsvrijheid in den zin wordt aangenomen dat de eerste kwakzalver de beste, zonder eenig diploma ook, het beroep van advocaat of geneesheer uit zou mogen oefenen.

Maar in zulk stelsel is men gedwongen, om onze algemeene staatkundige inrichting niet heel en al omver te werpen, en door kiezing de staatsbenoemingen niet te vervangen, aan den Staat het recht te geven de toekomende ambtenaars aan eene soort van beroepsexamen te onderwerpen.

De inrichting van zulk examen is hoogst moeielijk, juist omdat men de formuul niet vindt om eene jury zóó samen te stellen dat de rechten van een ieder er in gehandhaafd zijn. Zij kan gevormd worden uitsluitelijk uit staatsbeambten of wel kan men eene « *jury combiné* » inrichten : beide hebben hunne onbetwistbare gebreken. Mijns dunkens zou de tweede oplossing de meest rechtvaardige en ook wel de beste wezen.

Men bespreekt nu alweer in de Kamer eene wet, niet over het hooger onderwijs in 't algemeen, maar slechts over de academische examens. Om aan onze hoogescholen een nieuw leven te geven, zou men de herziening der wetten van 1849 en van 1876 ook in beraadslaging moeten brengen hebben, gelijk de H. Hanssens het heel juist doen opmerken heeft (1), en gelijk wij het zelven reeds vroeger uiteengezet hebben (2).

In heel de beschaafde wereld is het aangenomen dat een leerling zich aan geene hoogeschool aanbieden kan zonder het bewijs te bezitten dat hij bekwaam is de lessen van het hoogere onderwijs met vrucht te volgen. Sedert 1876 heeft men in België de volstrekte vrijheid ingevoerd. Elders heb ik bewezen in welken hoogen graad deze nieuwigheid, in ons land alleen bekend, niet alleenlijk voor het hooger onderwijs, maar zelfs voor het Belgisch maatschappelijk leven, schadelijk en noodlottig is geweest.

Vele leden van de Rechter en tevens van de Linkerzijde zijn in de Kamer onze denkwijze bijgetreden, voornamelijk hebben er de HH. Cartuyvels en de Smet de Naeyer de noodwendigheid van een bekwaamheidsexamen met de grootste krachtdadigheid verdedigd. De H. Woeste was hun bijzonderste tegenstrever. Zulk examen was noodlottig voor de humaniora, juist alsof het middelbaar onderwijs niet veel meer ontwikkeld was dan hier, in landen gelijk Holland, Denemark, Duitschland en meer andere, waar deze instelling sedert lange jaren bestaat; het was strijdig met de vrijheid der studiën, — dit scheen zoo klaar, dat men dezen volzin niet uitgelegd heeft; — en zelfs het artikel 4

(1) *Ann, parl.* 1889-1890, bl. 59.

(2) A. de Ceuleneer et P. Mansion. *Le Graduat.* Gand, 1889 bl. 6.

van Cartuyvels en de Smet de Naeyer's amendement was *ultro chinois* (1); daarbij scheen de meening van den H. de Smet aan den H. Woeste zoo onhoudbaar dat deze niet aarzelde te beweren dat hij op voorhand de beweegredenen er van geraden had (2). Hoe ernstig, niet waar?

Meer nog. Men heeft over dit examen zoo veel geschreven, **honderd twee en veertig** hoogleeraren der vier Belgische hoogescholen hebben een vertoog aan de Kamer ingezonden, vragende dat men de wijziging van Cartuyvels en de Smet de Naeyer zou stemmen; dit alles belette den H. Woeste niet te verzekeren dat in den tegenwoordigen staat van zaken het vraagstuk nog niet rijp was (3). Dit alles waren natuurlijk maar geveinsde redens. Want hoe zou de H. Woeste kunnen bewijzen hebben dat eene ondervraging over vakken in de rhetorika onderwezen, aan deze klas noodlottig zou kunnen zijn, zonder terzelfder tijd te vorderen dat alle schoolopstellen, alle wedstrijden in de colleges en athenœa afgeschaft zouden worden?

En wat het vertoog der hoogleeraren betrof, de H. Woeste beweerde eerst dat men niet wist wat deze hoogleeraren vroegen, dat zij het niet eens waren alhoewel zij gezamentlijk het vertoog onderschreven hadden; en wanneer, door het toekomen van een tweede vertoog, deze eensgezindheid klaar als de zon en onbetwistbaar was geworden, dan vond hij een nieuw voorwendsel uit. Veel eerbied moeten wij hebben voor de denkwijze van bevoegde personen, maar er ons al te veel mede bekommeren zou het parlementaristisch stelsel vernietigen (4). En van de 1720 geneesheeren, die ook

(1) *Ann. Parl.*, bl. 281.

(2) *J'ai deviné vos arguments. Ann. Parl.*, bl. 94.

(3) « Dans la situation actuelle des choses la question n'est pas mûre. » Bl. 282.

(4) Het zal wellicht niet onnuttig zijn de woorden van den H. Woeste hier over te schrijven (*Ann. parl.* bl. 280) : « J'ai, pour ma part, la plus grande déférence pour toutes les communications qui nous sont faites par des hommes compétents, au

een bekwaamheidsexamen vorderden werd er zelfs geen woord gerept (1).

Alhoewel het recht van vertoog- en verzoekschriften te zenden grondwettelijk is, staat het toch natuurlijk aan de Kamers altijd vrij een vertoogschrift van de hand te wijzen; maar in eene zaak, die met de politiek geen gemeens heeft, schijnt het dat men met geene ijdele woorden een vertoog, gelijk het stuk hier in sprake, van de hand mocht wijzen. De 142 hoogleeraars waren zeker meer bekwaam, meer bevoegd dan de meeste Kamerleden om te weten wat voor de hoogescholen het nuttigst, het meest eischwaardig was. Men kon heel goed in hunne denkwijze niet deelen; maar dan behoorde het deze met wetenschappelijke redenen te wederleggen. Men is door het kiezerskorps naar de Kamer gestuurd omdat men behouds- of liberaalgezind is; maar door deze kiezing wordt men toch niet dadelijk bevoegd in alle vakken.

De huidige bespreking heeft meermalen doen uitschijnen hoe weinig zekere leden met het hooger onderwijs bekend zijn. De Heer Woeste heeft eenen volzin uitgesproken uit denwelken men het gevolg zou moeten trekken dat het grondbeginsel, op hetwelk ieder examen

sujet des lois que nous avons à élaborer. Mais, ce que je ne puis admettre, c'est qu'on veuille, dans les différentes questions qui nous sont soumises, nous mettre, en quelque sorte, en demeure de voter dans le sens que ces hommes compétents ou quelques-uns d'entre eux préconiseraient.... Les honorables membres qui raisonnent ainsi ne font pas attention qu'ils aboutissent à la suppression du régime parlementaire. L'un des mérites de ce régime, c'est de ne pas donner de consécration exclusive à aucun intérêt; c'est de combiner les intérêts de manière qu'ils ne s'entre-choquent pas; d'arriver à des solutions moyennes acceptables. Il ne peut en être ainsi que quand on ne suit pas aveuglement ceux qui se donnent la mission de représenter certains intérêts sans se préoccuper des autres (men beweert dat de H. Woeste dit heeft kunnen zeggen zelfs zonder te glimlachen)... Je ne pense pas qu'on puisse ainsi suspendre... des espèces d'épées de Damoclès sur le parlement.... Nous ne devons pas surtout considérer comme un argument décisif le nombre des adhérents à tel ou tel systéme qu'on nous propose. »

(1) *Ann. parl.*, bl. 25

natuurlijk moet gesteund zijn, hem niet duidelijk is (1).

Om geen ingangsexamen aan te moeten nemen, heeft men de zonderlingste beweegredens opgegeven. Zoo beweerde de H. Helleputte dat het eene overdrijving was te spreken van wat men noemt « encombrement des professions liberales » (2) en de H. Collaert aarzelde niet te zeggen dat men gedurende geheel de bespreking geene enkele gegronde reden voor het instellen van een bekwaamheidsexamen gegeven had (3).

In de zitting van 19 December werd de wijziging van M. Cartuyvels en M. de Smet door zestig stemmen tegen een en veertig verworpen. De linkerzijde, op drie uitzonderingen na, en achttien leden der rechterzijde stemden voor de wijziging; dus was het de linkerzijde, ik moet het rechtvaardigheidshalve bekennen, die met die 18 leden onzer partij, de ware belangen van het onderwijs verdedigd heeft.

Men had het eenigst redelijk voorstel verworpen, en nu stond men voor onoverwinbare moeielijkheden. Ik wil hier in geene bijzonderheden treden, ik bepaal mij met aan te stippen dat de zittingen van 20sten en 21sten December onder de treurigste geboekt moeten worden. Het amendement van M. Begerem dat de deuren der hoogeschool moest sluiten voor de kinderen, met te bepalen dat men vóor de zeventien jaar

(1) « Ainsi, » zegde hij, « on posera en géométrie et en algèbre six questions, le récipiendaire n'en saura résoudre que deux; il y en aura quatre au sujet desquelles il ne saura absolument rien, et il passera cependant. » (bl. 93.) Voorwaar is men verbaasd zulke... redenen in eene Belgische Kamer te hooren voorbrengen. Een leerling wordt ondervraagd zonder te weten welke vraag men hem gaat stellen. Het is heel en al *toevallig*. Indien hij de gestelde vraag oplost, bestaat er eene groote waarschijnlijkheid dat hij de andere deelen van den leergang ook zou kunnen beantwoorden. Neemt men dit niet aan, zoo moet men alle examens afschaffen.

(2) *Ann. parl.* bl 127.

(3) Id., bl. 278.

aan geene hoogeschool aangenomen zou kunnen worden, — werd op zijne beurt zonder genade afgestemd.

Wel is waar zal iedere student de getuigenis moeten bezitten dat hij met vrucht 6 jaar humaniora gevolgd heeft, en dat hij bekwaam beschouwd wordt de lessen eener hoogeschool insgelijks met vrucht te kunnen volgen, doch niettemin zal men altijd het recht hebben ons onvolwassenen van 15 en 16 jaar te sturen. En aan deze knapen moet men spreken van echtscheiding, natuurlijke kinders, voogdij, kortom van... alles!

Moet het zoo voort gaan, men zal de hoogleeraren in meesters van bewaarscholen herscheppen, en moeten er nog nieuwe hoogescholen gebouwd worden, dat men dan zorge voor wachtzalen ten dienste der aanbrengende en weghalende kindermeiden!

Naar luid der verklaringen van de HH. Woeste, Jacobs en minister De Volder, is het de Minister die aan te duiden heeft wat men als volledige humaniora moet aanzien; hem is ook het recht erkend desnoods bij de Staatshoogescholen een ingangsexamen in te richten. Eene « *jury-combiné* » zal de getuigschriften van 6 jaar humaniora waardeeren, alleen de vraag door den heer Warnant gesteld, hoe die jury hare inlichtingen over de echtheid van deze getuigenis zal kunnen nemen, is onbeantwoord gebleven. Zoo alles wat men verworpen heeft om de vrijheid te handhaven wordt heringesteld, met dit verschil dat alles zal afhangen niet meer van de wet, gelijk voor allen, maar wel van de willekeur van eenen Minister! Heden is het M. De Volder, doch morgen kan het een partijman zijn. En dit pronkstuk van wet werd gestemd door 57 leden tegen 24! De Heeren Cartuyvels, de Hemptinne, de Mérode en de Smet de Naeyer hebben zich onthouden, en de reden, door den H. Cartuyvels aangegeven, is zoo juist, dat ik niet kan weerstaan ze hier over te schrijven (1).

(1) Bl. 201.

« Le Gouvernement ayant déclaré qu'il reste libre d'organiser comme il lui convient, par simple arrêté royal, le programme des humanités, je trouve ce système infiniment plus menaçant pour l'enseignement libre que ne pouvait l'être la création du diplôme légal d'élève universitaire, que l'on a repoussé hier. »

Het was met even groote juistheid dat de H. de Kerchove zegde (1) : La discussion qui vient de s'engager prouve la grande difficulté devant laquelle la Chambre se trouve du moment où elle se refuse à admettre, comme elle l'a fait hier, le système le plus simple, le seul logique, le seul vrai, celui de l'examen d'entrée. » En om het stelsel van het bekwaamheidsgetuigschrift te bekronen stemde de Kamer, onlogisch genoeg, een ingangsexamen voor de toekomende leerlingen der technische scholen! (2) Men zegde dat, om de leergangen dezer scholen behoorlijk te kunnen volgen, men met de wiskunde bekend moet zijn. Heel juist, maar waarom dan in het programma van dit examen de Fransche taal, de geschiedenis, de aardrijkskunde voorgeschreven? (Van het Vlaamsch wilde de Kamer niet weten!). Wat er ook van zij, ik kan er niet toe komen te begrijpen, waarom, indien een getuigschrift voldoende is voor toekomende advocaten en geneesheeren, dat getuigschrift ook niet voldoende zou zijn voor ingenieurs, en vice versa indien een examen noodig is voor deze laatsten, het niet meer noodig is voor de eersten.

Men verwierp een ingangsexamen, onder voorwendsel dat daardoor de studiën der rhetorika verzwakt zouden worden, en ook zoogezegd omdat de leerlingen de vakken voor het examen niet vereischt, zouden verwaarloosd hebben. Maar men erkent, zooals wij hooger zegden, aan den Minister het recht zulk examen bij de Staatshoogescholen in te richten. Dit examen zal dan toch ook noodlottig

(1) *Ann. parl.* bl. 292.
(2) Door 54 stemmen tegen 15. De H. Woeste is aan zijne eerste denkwijze getrouw gebleven en heeft tegen het art. 6bis gestemd.

moeten wezen voor de humaniora, en hetgeen voorgeschreven is voor de technische scholen, zal niet min verschillende vakken, hetzij in de humaniteiten, hetzij in de professioneele studiën, doen verzuimen. Indien bijzondere kennissen noodig zijn om met vrucht de leergangen dezer scholen te volgen, hetzelfde ook geldt voor de studiën van advocaat, geneesheer of doctor in de wiskundige wetenschappen. Meer nog, de vakken, waaruit dit examen samengesteld is, leveren het bewijs dat men hier met een algemeen bekwaamheids- of maturiteitsexamen te doen heeft, want, bij de letter genomen, moet een toekomende ingenieur niet meer geschiedenis kennen dan een advocaat wis- of stelkunde. Overigens, om in den grond der zaak zelve te gaan, is het ernstig te beweren dat een uitgangsexamen, bestaande b. v. uit wiskunde, Latijnsche en Grieksche overzettingen, Latijnsche, Vlaamsche en Fransche opstellen, alle vakken welke het merg zijn der humaniteiten, kan het ernstig zijn vol te houden dat zulk examen tegen den algemeenen geest dier humaniteiten zou aandruisschen? Integendeel, het ware er de logieke bekroning van, evenals de oefeningen zelven in de scholen, de concoursen en de compositiën voor de prijsuitdeelingen. Hier kan volstrekt geen spraak zijn van geheugenoefeningen : 't is het oordeel en de letterkundige cultuur van den leerling, welke men op de proef stelt.

Zonderling stelsel : een toekomende veeaarts mag zonder examen niet vooruit en een doctor voor menschen wel!

Wat de vrijheid der studiën betreft, indien zij gekrenkt zou geweest zijn door een examen, kan men beweren dat zij het niet zal zijn door het programma der humaniora, hetwelk de Minister zal moeten vaststellen? Nog eens, het examen zou door de wet vastgesteld zijn geweest, maar het programma zal afhangen van de willekeur des Ministers. Wie zegt dat men morgen geenen Minister zal hebben die slechts het officiëel programma der Athenœa zal willen aanvaarden? Dan natuurlijk zullen al de colleges dit programma moeten aannemen en volgen, en de vrijheid van onder-

wijs zal miskend en verbeurd zijn. Dit is het noodlottig en ongelukkig gevolg van het gestemde en van de verklaringen, in de Kamer gedaan!

Men komt aldus terug tot het stelsel van 1857, hetwelk reeds in 1861 afgeschaft moest worden, en men ziet niet in, dat men heden moeilijkheden te overwinnen heeft, welke in 1857 niet bestonden.

In dien tijd was men het eens over hetgeen men door humaniora had te verstaan. Heden staat er het anders mede gesteld, en het is, men kan het niet genoeg herhalen, de Minister alleen, die daarover volle macht zal hebben....

Wat de certificaten van 6 jaar humanioria aangaat, is het niet zonderling dat het juist personen zijn, meestal nooit op eene hoogeschool geweest, die zullen moeten oordeelen of hunne leerlingen met vrucht die hoogere leergangen kunnen volgen? Zonder aan die beweegreden meer waarde te hechten dan zij verdient, zeggen wij toch dat men om die getuigenis meer kracht bij te zetten, ten minste ook de statistiek zou moeten vragen hebben van het getal leerlingen, aan welke het getuigschrift geweigerd zal worden... Alle scherts daargelaten, het is een slechte dienst aan de heeren bestuurders der Colleges en van Athenœa bewezen, hun de netelige taak op te leggen hunne eigene leerlingen te beoordeelen; het is een axioma dat men nooit iemand tusschen zijn geweten en zijne belangen mag stellen.

De jury zal naar goeddunken oordeelen over de echtheid der getuigschriften

Zij is door den Minister benoemd, heden alweer door den H. De Volder, later door eenen anderen, en indien zij in meerderheid samengesteld is uit mannen vijandig aan het vrij onderwijs, zullen er misschien zekere getuigschriften verworpen worden met het treurig gevolg dat de leerlingen zullen kunnen geroepen worden het getuigschrift goed te maken door een examen, tot hetwelk zij niet voorbereid zijn, en zelfs over vakken, gelijk de rekenkunde, welke zij vier of vijf jaren vroeger gestudeerd zullen hebben. Ja, die jury heeft recht van

onderzoek, en de eerlijkheid der bestuurders kan door haar besproken en beoordeeld worden.

Zoo men ziet, kan men met het gestemde stelsel heel goed het vrije onderwijs verpletteren zonder iets te doen dat met de teksten der wet strijdig zal zijn. Wordt er onder een liberaal ministerie in de Kamer over de handelwijze van de jury geklaagd, dan zal eene liberale meerderheid een ingangsexamen stemmen, met eenen keurraad uitsluitelijk uit staatsbeambten samengesteld. Wat zal men ver zijn van het schriftelijk examen, door de HH. Cartuyvels en de Smet de Naeyer gevraagd, en zóó ingericht dat ieders rechten gehandhaafd waren en alle partijgeest onmogelijk! Te laat de put gevuld, als het kalf verdronken is.

Gezien de vele en groote bezwaren, die uit den doolhof der gestemde artikelen kunnen spruiten, zijn er wellicht reeds velen die, na tegen de wijziging van MM. Cartuyvels en de Smet gestemd te hebben, thans overtuigd zijn dat men slecht werk vervaardigd heeft en dat het veel eenvoudiger zou geweest zijn een ingangsexamen in te voeren.

Ten slotte en tot algemeene opmerking : de verschillende artikels hangen niet te zamen; zij zijn het gevolg niet van een wetenschappelijk beginsel, en het woord, door M. Frère-Orban uitgesproken : **gâchis** (1), kenschetst ten volle den toestand. Alles is tegenstrijdig, verward en vol gevaren; ook zijn de HH. Cartuyvels en de Smet de Naeyer gewroken, en het woord *ultro-chinois* heeft op zijn waar adres zijne echte toepassing gevonden!

In een volgend schrijven bespreken wij Coremans' gewijzigd voorstel.

A. DE CEULENEER,
Hoogleeraar.

Gent.

(1) *Ann. Parl.*, bl. 306. Hij zegde ook heel wel (bl. 305) : « le même Gouvernement convie la même majorité, qui a rejeté tout examen d'entrée aux universités pour le droit et la médecine à exiger des examens d'entrée aux écoles spéciales. J'espère encore que la majorité ne se couvrira pas d'un pareil ridicule. Il faut être logique : ou l'examen partout ou l'examen nulle part ».

TWEE FRIESEN TE BRUSSEL.

IN dezen tijd van vernieude belangstelling, by het vlaamsche volk, voor alles wat zynen eigenaard betreft in taal en zeden, van vernieude opgewektheid voor de oorspronkelik germaansche, volkseigene zaken in ons volksleven, tegenover al de verderfelike zaken die door den franschen vreemdeling in onze gewesten binnengesmokkeld zijn -- in deze onze dagen is de aandacht van het vlaamsche volk herhaalde malen byzonderlik op het friesche volk gevestigd geworden. In der daad vervullen de Friesen eene plaats in het noord-nederlandsche volksleven, die in veel opzichten overeenstemt met de plaatse door de Vlamingen in het zuid-nederlandsche volksleven ingenomen. Beide stamverwante volken hebben veel oorspronkeliks en eigenaardigs in hunne zeden, en in hunnen handel en wandel gemeen, vooral ook in hunne volkstaal en in hunne zucht naar zelfstandigheid, in hun streven om hunne welberechtigde volkseigenheden ongeschonden en onverbasterd te bewaren. Te recht is dan ook door sommige vlaamsche taal- en letterkundigen, vooral onder de West-Vlamingen, zoo in tijdschiften (Rond den Heerd, Loquela) als anderszins, d'opmerkzaamheid der Vlamingen op de Friesen gevestigd. Ook omgekeerd, in Noord-Nederland, door mijn eigen toedoen. En in dien zin moge dan ook het verhaal van 't gene twee edele Friesen eens te Brussel gedaan en gesproken hebben, hier een plaatsken vinden

Ten jare 1555 werd Koning Philippus van Spanje, als Heer der Nederlanden te Brussel gehuldigd, en

deden d'afgeveerdigden der verschillende noord- en zuidnederlandsche gewesten, toen nog onder één hoofd vereenigd, hunnen eed van trou aan den Koning, geknield liggende voor zynen troon. Maar de friesche afgeveerdigden, al waren zy ook ten volle bereid en genegen hunnen eed rechtzinnig af te leggen, verzetteden zich nogtans, in hunnen rechtmatigen volkstrots als vrye friesche mannen, by monde van hunnen aanvoerder, den edelman Gemme van Burmania, tegen dat teeken van slaafsche onderdanigheid aan eenen mensch. Zy weigerden te knielen. En toen de hovelingen, die naast den koninkliken troon stonden, en ook de afgeveerdigden der andere gewesten den Friesen aanmaanden zich niet te verzetten, maar gewillig voor den troon te knielen, trad Gemme van Burmania fier naar voren, in het midden van de vergadering, en riep luide uit, in zyne eigene friesche volkstaal :

Wy Friesen knibbelje alinne for God !

Daarop legden zy hunnen eed staande af, lijk het vryen mannen betaamt, en zonder daarin door Koning Filips of door iemand anders verhinderd te worden. —

Naar aanleiding van deze byzondere eedsaflegging, opzettelik staande verricht, kreeg Gemme van Burmania van zyne tijdgenooten den bynaam van « de Standfries » ; een naam die naderhand steeds is toegepast geworden op elken Fries, die zich onderscheidde door standvastigheid in het bewaren zyner volkseigenheden — een naam die nog heden als een eerenaam geldt voor menigen degeliken frieschen volksman, in zynen strijd tegen vreemde taal en vreemde zeden.

Zulk een ware Standfries was ook de brave, vrome en zeer bekwame friesche edelman Wigle van Aytta, van Swichum (1), raadsheer ten hove van de Landvoog-

(1) Naar de gewoonte dier tyden komt deze naam veelal in verlatijnschten form voor, als *Viglius ab Aytta Suichemius*, of *Viglius Zwichemius ab Aytta*. — Swichum is een dorpken in Friesland, bezuiden Leeuwarden, en niet verre van die friesche hoofdstede.

desse Maria, onder Keizer Karels regeeringe, te Brussel, en tijdgenoot van Gemme van Burmania. Eens, toen Wigle voorzitter was van den geheimen raad, waartoe hy ten jare 1549 benoemd was, kwam daar een afgezant van den Koning van Frankrijk tot hem, om over belangryke staatszaken met hem t'onderhandelen. Deze man, reeds toen den zelfden verwatenen, dom verwaanden aard vertoonende, dien zoo menigen Franschman ook nu nog eigen is tegen over lieden van anderen volksstam, sprak onzen raadsheer aan in het Fransch, en bracht hem zijns Konings boodschap over in die taal, zyne moedertaal. Wigle van Aytta liet hem uitspreken, en antwoordde hem daarop in het Friesch, zyne eigene moedertaal. De gezant nam dit zeer euvel op, en vroeg, geraakt in zyne fransche opgeblazenheid, of de raadsheer met hem en met zynen Koning den spot dreef, door hem bescheid te geven in eene taal, die ze niet verstonden. Maar Wigle van Aytta, de kloeke Fries, antwoordde hem in kalme en eenvoudige weerdigheid, en zeide :

« Zijn wy dan meer gehouden om uwe taal te spreken, als Gy de onze? Als wy in Frankrijk komen, spreken wy fransch. Het is dus ook billik, dat Gy, als Gy hier in de Nederlanden wat te zoeken hebt, ook onze taal gebruikt. Of, zoo Gy dit niet kunt doen, spreek dan Latijn, de taal die allen volkeren gemeen is. » —

Zulke edele volksmannen, als Gemme van Burmania en Wigle van Aytta waren, zijn eene eere voor de Friesen in het byzonder, voor al de Nederlanders in het algemeen. Hunne woorden onder zulke byzondere omstandigheden, door hen te Brussel gesproken, vinden, ruim dry-honderd jaren later, nog weërklank in onze herten. En deze Friesen uit den ouden tijd kunnen nog den hedendaagschen Vlamingen ten voorbeelde dienen.

En daarom is dit hier medegedeeld door

JOHAN WINKLER
die tracht een Standfries te zijn.

Haarlem, Slachtmaand, 1889.

EEN OUD GELUKZALIG NIEUWJAAR.

Heiligheid en leget niet in den schijn,
heiligheid leget in heilig te zijn;
kleed noch doek noch heilige stede
en geven alleen geen heilighede,
maar zaachtmoedig ende ootmoedig van gronde,
ende zeer gestichtig zijnde van monde,
devoot ende aandachtig in zijnen gebede,
dit is voor God zekerlijk heilighede.

Die zijnen onwin kan verdragen,
ende harde woorden, zonder klagen,
verlies van goede ende van eeren,
ende alle ding kan in 't beste keeren,
wat hij ziet oft wat hij hoort,
ende hem nieuwers in en stoort,
gag'et hem tegen, gag'et hem mede,
dit is voor God zekerlijk heilighede.

Die hen altijd van zonden wachten,
ende luttel op hen zelven achten,
ende God boven alle ding beminnen,
ende wel bewaren haar vijf zinnen,
Gods passie wel in 't herte dragen,
ende altoos geerne van God gewagen,
ende in penitentie bedwingen haar lede,
dit is voor God zekerlijk heilighede.

Die geren vergeven die hen misdoen,
ende den zelven daartoe nog goed doen,
ende haren naasten troosten ende leeren,
ende houden die geboden des Heeren,
ende weldoende in God hen alleen verblijden,
ende onrecht zaachtmoedelijk konnen lijden,
ende, wat hen toekomt, blijven in vrede,
dit is voor God zekerlijk heilighede.

Die hen zelven altijd verkleenen,
ende dikwijls om hun zonden weenen,
vasten en bidden bij nachte bij dagen,
gelijk de heilige voormaals plagen;
die verduldelijk dragen een anders last,
ende in den geloove blijven staande vast,
in allen vermoeien houden getemperdhede,
dit is voor God zekerlijk heilighede.

Wat wille ik meer van heiligheden schrijven?
Die heilig zijn, zien dat ze heilig blijven!
Draagt dit altijd in uwe memorie,
ende wacht u ook zeer nauw van ijdel glorie,
ontbeidende den eeuwigen loon hierboven;
hieromme moeten wij God altijd loven,
kleen in ons zelfs ooge, met zaachtmoedighede,
dit is voor God zekerlijk heilighede.

Neemt, lieve vrienden, deze leeringe klaar
altsamen voor een zalig nieuwe jaar! *Anno* 1575.

UITLEG.

Altsamen. *Al te zamen*, gekort *altsamen, altsaamn, altsaan, alssaan, alssan, alsan, assan*, beteekent hetgene *aaneenhoudende* is, het zij van tijdswegen, b. v. « 't is alsan 't zelfste; » het zij van plaatswegen, b. v. « ze zaten altsamen bij de stove. » — **Ende.** Nog gehoord, b. v. in *Heere ende Meester, elk ende een, over end' weder, uit ende in*, maar meest en dagelijks *enne* uitge-

sproken, of gekort *en*. — **Gag'et**. Andere uitsprake van ***gangt het***, ***gang'et; gaat het, gaat't. Hoe gag'et,*** voor *hoe gaat het*, ***hoe gaat't***, dat hoort men nog bij streken. — **Gewagen**. Gewag maken, melden, spreken. — **Heilighede**. Heiligheid. Vergelijkt ***waarhedig*** van ***waarhede, waarheid***. — **Leget**. Nu gekrompen tot ***legt, ligt, leit***. — **Luttel**. *Lettel, letter*, weinig. B. v. : « 't Is te letter. 't Is veel te letter betaald. Beter te letter als te vele. » — **Onwin**. Dat woord en vinde ik nievers geboekt, 't en zij hier. Wat beteeken'et? *Win* is een platduitsch woord, dat misschien vlaamsch is ook. Zou men niet zeggen, b. v. : « Den eersten keer dat hij meedeed om prijs, het was ***win***, en de twee volgende keeren was 't ***onwin***. ***Zijnen onwin kunnen verdragen*** bediedt waarschijnelijk zijne *neerlage*, zijne ***onderlage*** kunnen verdragen. — **Plagen**. Van ***plegen, plag, geplogen***. Nu zegt men voor ze ***plagen*** ze ***plachten***, ze ***plochten***. — **Zaachtmoedig**. Nu ***zachtmoedig***. 't Woord ***zacht*** was vroeger lang, ***zaacht***; in die lange *â* zit eene *m* of *n* verscholen, die later uit het woord verdwenen is. In 't Hoogduitsch is 't nog ***sanft***.

Dr GUIDO GEZELLE.

ZESMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

Onze gewone medewerker van nu voortaan door andere bezigheden belet zijnde, heeft een andere opsteller de taak op zich genomen een zesmaandelijksch overzicht te leveren.

De Redactie.

KUNST EN LETTEREN.

Vosmaer's Odussee. — Wij lezen in den *Ned. Spect.* van 1 December : « Op 't oogenblik is Homerus voor ieder Nederlander door Vosmaer's arbeid een geopend boek geworden. Daarover mag men zich verheugen en daarvoor moet men dankbaar zijn, want Vosmaer heeft daarin een kunstwerk geleverd, zooals nog geen zijner voorgangers op dit gebied in Nederland gedaan had; hij heeft daarvoor eene taal uitgevonden in volkomen overeenstemming met het Epos; hij heeft daarvoor een metrum gebezigd, in 't Nederlandsch tot nog toe stroef en onhandelbaar, en onder zijne handen glad en smedig. Dit is een groote verdienste bij al het andere, waarom Vosmaer's naam in de geschiedenis van Nederlands letterkunde onsterfelijk zal zijn. »

Barbey d'Aurevilly. — Ch. Buet drukt in *Le Semeur* van 25 November laatst eene studie over Barbey d'Aurevilly. Hij schetst ons de geaardheid van den man, dien wij tot nu toe nooit begrepen hadden, dien wij soms in katholieke tijdschriften zagen aanranden om wille zijner zedelooze boeken, en die nochtans in zijne eigene oordeelkundige werken scheen katholiek te zijn. Leest deze bijdrage van Ch. Buet en gij zult Barbey d'Aurevilly leeren kennen. Eene spreuk kenmerkt den man : « Ik heb altijd mijne driften boven mijne grondbeginselen gesteld. »

Tennyson's Viviane. — Wanneer zal de tijd komen dat *Hiawatha* van Guido Gezelle of *Dertienlinden* van de Lepeleer, met prenten onzer kunstenaars, aan 25 of 30 fr. zullen te kood geboden worden? Hoe gemakkelijk ware dat niet, wilden de leidende standen in Vlaanderen met het volk verbroederen, en hunne Vlaamsche moedertale bezigen! Wat de Vlamingen niet kunnen, kunnen de Noord-Nederlanders. Le Comte heeft eene Idylle van Tennyson vertolkt, *Viviane*, en met prenten van Doré

uitgegeven bij Nijgh en van Ditmar, te Rotterdam, ten prijze van 12 gulden en half. Bij 't meestedeel onzer bestudeerde lieden is TENNYSON een onbekende. In Duitschland gaat *Dreizehnlinden* met plaatwerk verschijnen.

Onze Schilders te Parijs. — Iedereen kent de kleengeestigheid en de « kwade praktijken » van MAX ROOSES in het behandelen sommiger vraagstukken, en weet hoe hij bij de leden zijner eigene partij soms duchtig op de vingers geklopt wordt. Dat en belet ons niet, hulde te brengen aan zijn vernuft als kunstbeoordeelaar en met smaak zijne bijdragen in de *Vlaamsche School* te lezen. Ziet hier het slot eener studie over de schilderijen, verleden jaar te Parijs ten toon gesteld :

« Onze kunst, blijkbaar onder Frankrijks invloed ontwikkeld, behield niettemin zelfstandigheid genoeg om voor den aandachtigen beschouwer haar eigenaardig kenmerk te bewaren. Onze schilders, meesters in het hanteeren van het penseel, strevende naar waarheid, verfijnen niet in gelijke mate als de Hollanders en bereiken ook dezer oorspronkelijkheid van bewerking niet; maar zij zijn eerlijker waar dan de Franschen, met eene tint van huiselijkheid, die in de keus der onderwerpen wel eens naar nuchterheid overslaat, maar meestendeels frisch en gezond blijft...

Wereldtentoonstellingen leveren dit groot voordeel op dat zij tot de overtuiging doen komen, dat het eenig wijze, het eenig doenbare dus nog altijd is zijn eigen aard getrouw te blijven, zelf te leeren zien, zelf te leeren denken, zijn eigen mensch te ontwikkelen, zoo onberispelijk mogelijk te leeren zingen, maar te zingen zooals men gebekt is. » (*Vlaamsche School*, Nov.)

Jean Casier. — Bij onzen uitgever zijn de gedichten van den heer JEAN CASIER, *Les Harmonies chrétiennes*, verschenen. Ze zijn zeer lief gedrukt en worden te Parijs zeer geprezen : « M. JEAN CASIER spreekt eene gemakkelijke en eenvoudige taal, zonder schitterend lyrism, maar ook zonder die *preciositeit* die de werken van zoovele hedendaagsche Belgische schrijvers ontsiert. » (*Le Semeur*, 10 Nov. '89.)

Hendrik Ibsen. — De gekende Noorweegsche dramadichter HENDRIK IBSEN, die in Duitschland verblijft, wordt door velen als de dichter der toekomst aanzien. Andere vinden in zijne richting en zijn streven een teeken van het verval der kunst.

In zijne stukken komt de dichter op tegen de maatschappelijke kwalen en gebreken. Hij laat ons de menschen zien in hun diep stoffelijk en zedelijk verval, hij toont ons eene maatschappij in staat van ontbinding.

Zijn scheppingen zijn voor een deel dragers van denkbeelden en maatschappelijke richtingen, wandelende zinnebeelden, belichaamde gedachten van den schrijver, maar geen menschen van vleesch en bloed.

Het groot gebrek van IBSEN is niet dat hij ons op het verkeerde in de maatschappij wijst, maar dat hij verzuimt aan te toonen, hoe hierin verbetering zoude kunnen komen.

SHAKESPEARE weet ons niet slechts te roeren en te schokken, maar ook te verheffen en te bezielen. Bij IBSEN ontbreken die verheffing en bezieling, omdat wij blijkbaar met een verbitterd gemoed te doen hebben...

Wilde IBSEN met zijne kennis en trouwe afschetsing van de werkelijkheid naar een oorbeeld streven, hij zou misschien den tooneelhervormer worden, dien sommigen in hem begroeten. (*Ned. Spect.*, 16 Nov. '89.)

Tooneel. — Dit jaar zal de *Comédie Française Mahomet* spelen van DE BORNIER. 't Is reeds de derde winter dat het stuk aangekondigd wordt, maar nu heeft men ieverig gewrocht om de oostersche versieringen te bereiden. — Men bereidt ook een nieuw stuk van COPPÉE, den *Pater*, eene gebeurtenis uit de Fransche Commune. Men verwacht een stuk van PAILLERON en er is spraak van een nieuw tooneelstuk van SARDOU. — HALEVY werkt aan vertelboeken en bereidt het uitgeven zijner gedenkenissen.

Isaac Da Costa. — In de *Dietsche Warande* verschijnt eene geleerde oordeelkundige studie van N. VAN REUTH over den Nederlandschen dichter DA COSTA. 't Is ons altijd aangenaam, onze lezers de keuring over schrijvers en dichters in korte bewoordingen mee te deelen. N. VAN REUTH besluit in dezer voegen : « Zonder twijfel bezitten wij in DA COSTA den grootsten Nederlandschen dichter der negentiende eeuw. Ofschoon er eene enkele maal romantische tonen van zijne lier geklonken hebben, behooren deze niet tot zijne gelukkigst geslaagde of tot de uit zijn hart gewelde. Kan hij niet tot de romantische richting, evenmin kan hij tot de classieke van Geel gebracht worden. DA COSTA staat te midden zijner mededichters alleen. In zijne taal, overvloeiend van archaïsmen, welke hij zich eigen maakte door eene vlijtige lezing des statenbijbels, in zijne beeldekens, in zijn dichtvuur doet zich een geëmancipeerd genie kond. Wil men punten van vergelijking tusschen zijne en anderer gewrochten, zoo dient men terug te gaan tot de Arabische dichters, of acht men dezen sprong te groot, tot de Spaansch-Arabische dichtschool, welke in het Iberisch schiereiland van 750 tot 1100 bloeide. » (*Dietsche Warande*, '89, n° 5.)

Pol de Mont. — POL DE MONT begint zijne kritieken en overzichten uit te geven onder den volgenden titel : *Losse schetsen uit de Letterkundige Geschiedenis van onzen Tijd.* Het verschenen deel handelt over de Duitsche werken. — F. SWAGERS beschreef in 56 bladzijden het leven en de werken van den bedrijvigsten der Vlaamsche schrijvers : dat werkje, te Antwerpen bij P. Casie

in de Klappeistraat verschenen, diende door de gewezen West-Vlaamsche vrienden van POL DE MONT eens nagespeurd.

Ernest Hello. — ERNEST HELLO kwam gedurende zijn leven nog al veel tegen : de diepe denker werd niet verstaan, noch naar weerde geschat. Na zijne dood werd hij vergeten. CH. BUET heeft hem in eene meesterlijke bijdrage van het *Mag. littéraire* van 15 September '89 gewroken en zijne verdiensten doen kennen. De wakkere Vlamingen, die over een tiental jaren den strijd in onze colleges voerden, waren nog al bevriend met HELLO en zullen die verheerlijking zijner gedachtenis met vreugde vernemen.

Kunstsmaak in Frankrijk. — De kunstopvoeding is nietig in Frankrijk. Men heeft sedert twintig jaren de scholen en de colleges vermenigvuldigd : wat werd er onderwezen? wij weten het niet : maar 't is altijd vast en zeker dat men de werken niet en leert schatten, die eenige letterkundige weerde bezitten.

Verbeeld, op een tooneel, een stuk van Molière of Racine met de namen op het programma : iedereen zal zijne schouders opsteken. Om bijval te verwerven moeten de namen der dichters verzwegen, en de namen der stukken veranderd worden.

Aldus betreuren de Franschmans zelven het verval hunner letterkunde.

Victor Hugo als tooneeldichter. — « Victor Hugo's tooneelarbeid is uiterst eentonig » zegt J. J. SALVERDA DE GRAVE in eene schoone letterkundige studie, die in den *Ned. Spect.* van 5 Oct. verscheen. 't En zijn geen levende wezens, die ten tooneele gevoerd worden, maar verpersoonlijkingen van afgetrokken denkbeelden. Men kan al de scheppingen van den dichter, die gelijk poppen bewegen, in een klein getal klassen rangschikken. Wij hebben den held en minnaar in *Didier, Ruy Blas, Otbert, Hernani, Marius* enz.

Wij hebben den wreker of verzoener, die uit zijnen ouderdom of zijne rampen het recht put als Voorzienigheid op te treden : *Le comte de Nangis, M. de Saint-Vallier, Torquemada, don Ruy Gomez, Jean Valjean* enz.

Wij hebben de kluchtige rollen : *Rochester, don Cesar de Bazan, Saverny, Gavroche* enz.

Wij hebben de jeugdigde heldinnen : *dona Sol, Lady Francis, Regina, Cosette* enz.

In *Amy Robsart* en *Les Jumeaux*, twee tooneelwerken van VICTOR HUGO, die onlangs uitgegeven werden, komen dezelfde verpersoonlijkingen te voorschijn, zonder eenige nieuwe, oorspronkelijke en levende schepping te openbaren.

De Nederlandsche oordeelkundige kan ook niet aanveerden dat VICTOR HUGO ware genegenheid voor de kleinen en misdeelden der maatschappij gevoelde; hij wil de woorden van VICTOR HUGO niet aannemen en beschouwt ze enkel als zucht naar tegenstelling.

Dat staaft de meening door Eerw. H. PAUWELS in *'t Belfort* verdedigd wegens het « edelmoedig » karakter van VICTOR HUGO.

Œhlenschläger. — Adam Gottlob Œhlenschläger, een der grootste en vruchtbaarste schrijvers van Denemark, werd in 1779 nabij Kopenhagen geboren, en stierf in 1850 als leeraar van schoonheidsleer aan de Hoogeschool dier stad.

Behalve kleinere gedichten schreef hij een groot aantal dramas, waaronder *Palnatoke*, *Axelog Valborg*, *Correggio* en *Hakon Jarl* de voornaamste zijn. Hakon Jarl werd door EUGEEN VAN OYE vertaald en is verkrijgbaar bij den uitgever Claeys, te Brugge.

De dichter zelf beschouwde zijne tooneelwerken als het degelijkste deel van zijnen dichterlijken arbeid. De oordeelkundigen van zijn land plaatsen echter zijne lierdichten boven al het overige (*Flandria*).

Geschiedenis der Schilderkunst. — MAX ROOSES bespreek in de *Vl. School*, bl. 171 in December verschenen, het volgend Duitsch standaardwerk : *Geschichte der Malerei*, herausgegeben von Alfred Woltmann und Karl Woermann. Leipzig, A Seemann, 4 deelen in 8°. « De kunstgeschiedenis, wil zij volledig en bevredigend zijn, moet aan twee ver uiteenloopende vereischten voldoen. Zij moet ons den levensloop der schilders en ook hunne werken doen kennen...

« De schrijvers geven ons een juist en volledig denkbeeld van wat er in de boeken, in de afzonderlijke bijdragen over deze of gene school, dezen of genen meester te vinden is. Met echt Duitsche vlijt en belezenheid hebben zij alle bronwerken, onverschillig tot welke taal of land zij behooren, benuttigd; zij zijn op de hoogte van de laatste ontdekkingen en vertrouwbare gidsen in dit deel van hun werk.....

« Schilderijen zien, herzien, en voor de derde en tiende maal onderzoeken, met elkander vergelijken, het onkekende en twijfelachtige toetsen aan het welbekende echte, elk stuk rangschikken in het werk des meesters, elken meester rangschikken in zijne school; de beteekenis van den eenling in zijne omgeving, van de groep in de school, van de school in de wereldkunst te bepalen : ziedaar het hoofdwerk van den kunsthistoricus. Zij die den weg aan de groote Duitsche school der kunstgeschiedschrijvers gebaand hebben, Waagen en Schnaase, vatten aldus hunne taak op; Woltmann en Woermann, mogen als twee volgelingen van den eerste aanschouwd worden. »

WETENSCHAPPEN.

Het Hexameron. — Welke eer is er aan ons *Belfort* te beurt gevallen! Sedert dat Dr De Gryse, ons geleerde medewerker, wegens de zes dagen der Schepping in ons tijdschrift zoo knap de pen

hanteerde, zijn er verschillige groote tijdschriften voor en tegen zijne meening, hier en in den vreemde ter bane gesprongen. E. H. De Moor, pastoor van Zelzate, behandelt nu ook het vraagstuk in *de Miscellanées* van November laatstleden. Ziet hier eenige regels uit zijn opstel : « De uitleg, die in de dagen van den boek des Oorsprongs tijdstîppen ziet, welke lange tijdruimten verbeelden, die uitleg schijnt mij bijbelkundig onmogelijk, omdat hij de bijbelsche filologie wederstreeft... Inderdaad het woord « jôm » heeft in den Bijbel maar de eene of de andere dezer drie bediedenissen. Of wel het beteekent eenen natuurlijken dag van 24 uren en 't is de meest gebruikte zin, of wel het beteekent een zinnebeeldigen dag, of wel het beteekent « den tijd » in den neveligen en onbepaalden zin van dit woord. » De eerweerde heer De Moor verhandelt bijbelsche vraagstukken in verschillige tijdschriften. Moge zijn voorbeeld vele wijze mannen tot werkzaamheid en tot het beoefenen van bijzondere vakken opwekken.

In « *Le Magasin littéraire* » handelt dezelfde geleerde schrijver over de tijdrekening der vroegste tijden en in het nr van 15 Oegst '89 sluit hij zijne studie in dezer voegen :

« Wij mogen bevestigen dat noch de voorgeschiedkundige oudheidkunde, noch de aardkunde, noch de geschiedkundige bewijsstukken der oude volkeren ons tot nu toe dwingen om de bijbelsche tijdrekening van den Hebreeuwschen tekst te laten schieten : wij zijn daartoe nog niet gedwongen om de zekere gegevens dier verschillige wetenschappen uit te leggen. Zoodat wij het getal van 1656 jaren tusschen Adam en den zondvloed als heel waarschijnlijk mogen aanveerden. »

Geschiedenis der Godsdiensten. — Wij lezen in de *Miscellannées* van verleden jaar, bl. 48 : « Het is nu zoo noodzakelijk niet meer als voor tien jaar, de wetenschap van de geschiedenis der godsdiensten te onderwijzen. Is die kunde nog in eere bij de geletterden, ze heeft al heure weerde verloren in de hooge wetenschap. » Zoo dat de katholieken met de geschiedenis der godsdiensten niet meer moeten bekommerd zijn, en dat de tijdschriften, tot beoefening dier wetendheid gesticht, te laat komen.

Bijbelstudiën. — Mgr de Harlez schrijft in de *Miscellannées* van Oegst laatstleden : « Meer en meer gevoelt men dat de Katholieken zelven en alleen den Bijbel verdedigen, zonder de hulp van de Protestanten. Daarom is dat de eerste werken van Dr Van Hoonacker over de eerste hoofdstukken van den Deuteronomium in de wereld der Bijbelsche studiën zooveel ophef maakten en algemeenen bijval verwierven. »

Oud Nederland. — Zijt ge niet benieuwd, vriend lezer, om te vernemen wat er langs liberalen kant over het prachtig werk van Johan Winkler geschreven werd? Aug. Gittée ontleedt *Oud*

Nederland in het *Ned. Museum* van verleden jaar en hij keurt de verschillige opstellen van WINKLER's boek nog al gunstig. De volgende regels zullen waarschijnlijk bij onze lezers meest belang wekken : « Wat ons in dezen bundel wel meest interesseert, is het oordeel dat WINKLER over Vlaanderen oppert; en hierbij kan de lezer eene zekere opmerking niet van zich weren. Alles wat een particularistischen geest ademt, is goed en schoon *a priori*; alleen de aanhangers dezer school hebben in het schoren van het Nederlandsch hier te lande verdienste. Als ik zeg : « van het Nederlandsch » dan vergis ik mij wel; *Vlaamsch* moet het heeten, want anders ware WINKLER wel geen particularist. Over dit standpunt trachten te redetwisten, ware natuurlijk de gansche kwestie, die de rust onzer Taalcongressen reeds stoorde, weer openen; dit laten wij derhalve liever zoo. De lezer zal echter met reden verwonderd zijn, dat een man met een gezond oordeel als WINKLER, die zich de moeite gaf naar Vlaanderen te komen om met eigen oogen te bezien, zich kon vergenoegen met éene zijde van het vraagstuk te onderzoeken, en de andere zoo stelselmatig veronachtzaamde ... Waarom kwam hij niet eveneens bij de Willems-Fondsers aankloppen? Zouden zij den *onbevooroordeelden* Noorderbroeder niet even gul onthaald hebben als de Davids-Fondsers....

« Ik zal nu evenwel bekennen, dat een taalparticularisme, als dat van JOHAN WINKLER, eerder van goed dan van kwaad gehalte is. Het komt neer op een paar orthographische wijzigingen, op een systematischen oorlog tegen het bastaardwoord, eindelijk op een proef om sommige verouderde woorden weer in gebruik te brengen. Gij ziet, lezer, zoo'n taalparticularisme is verre van een schrikbeeld te zijn. »

Savonarola. — Nog al dikwijls wordt er in boeken en bladen voor of tegen Savonarola gesproken. Leest eene nauwkeurige, duidelijke en onpartijdige studie wegens dien vermaarden pater in het *Magasin littéraire* onzer uitgevers, van 15 oct. laatstleden.

Geschilderde grafkelders. — Een nog jeugdige en toch reeds zeer bedreven kenner, de eerw. heer G. VAN DEN GHEYN, heeft eene ontdekking gedaan, die sedert twee, drie jaar van hier, veel gerucht maakt en veel besproken wordt in de vreedzame wereld der oudheidkunde. De *Miscellannées*, gevoegd bij het *Muséon* van Oegst laatstleden, drukken ook eene prachtige bijdrage van G. DE WITASSE over de geschilderde grafkelders, waarop G. VAN DEN GHEYN de aandacht der geleerden getrokken heeft, en die hij te Brugge en omstreken, alsook te Harelbeke heeft blootgeleid en in vele merkweerdige verhandelingen zeer kundig beschreven. De bijdrage van G. DE WITASSE begint met deze merkweerdige woorden, die wij opdragen aan dezen, die hun eigen volk verachten of niet en schatten : « Vlaanderen is bij uitnemendheid het land der kunst en men zou mogen zeggen dat elke Vlaming kunstenaar geboren is. »

Nederlandsche Volkszettingen in Oostland. — EM. DE BORCHGRAVE heeft in zijn werk over de Belgische uitwijkelingen in 't Noorden van Duitschland den invloed der Nederlanders nog al merkelijk overdreven. Dat blijkt uit het onderzoek der bronnen en wordt bewezen in een werk, dat te Berlijn bij Walther en Apolant verscheen : *Die Niederländischen Kolonien der Altmark im XII Jahrhundert.*

Congres der Orientalisten. – Volgens wij vernamen uit den *Ned. Spectator* van 21 Sept. laatstleden is die wederlandsche bijeenkomst vooral in feesten vergaan. « Bij al de feesten nochtans werden de werkzaamheden niet vergeten. Vele zeer belangrijke mededeelingen werden zoowel in de sectievergaderingen als in de algemeene door den koning gepresideerde vergadering gedaan, vooral door de Europeesche, maar ook door de Oostersche Orientalisten, die in vrij groot getal uit Konstantinopel, Egypte, Algerië, Perzië en Indië waren gekomen. Van de laatsten trokken vooral de aandacht van het publiek de Algerijnen in hunne helderwitte mantels à capuchon, de Parsi-priester uit Bombay en de geturbande sjekhs uit Egypte, die den zondag voor 't Congres een bezoek aan Leiden brachten..... De man, die dit Congres georganiseerd heeft en er tot het laatst toe de ziel van was, is dr Carlo, graaf van Landberg, een man van zeer groote gaven, die niet slechts behalve Zweedsch en Deensch, voortreffelijk Fransch, Duitsch en Italiaansch spreekt en zich ook in 't Engelsch gemakkelijk uitdrukt, maar die het Arabisch zoo vlot en sierlijk spreekt als een geboren Egyptenaar en ook een gesprek in het Turksch kan voeren. »

Troja. — Hoofdman Bötticher, wiens gevoelen wegens de ontdekking van Troja door SCHLIEMANN reeds meermalen in dit tijdschrift door onzen voorgaanden medewerker besproken werd, kreeg de neerlaag in het Congres van Anthropologie te Parijs! Maar zijne neerlaag was eerlijker dan eene schitterende zegepraal.

Reinach, die het stelsel van Bötticher moest verdedigen, sprak als wilde hij het in duigen slaan.

Bötticher was daar niet om zijnen uitleg goed te doen en werd bijgevolg gevonnisd zonder gehoord te worden.

Schliemann deed vooral zijne bewezen diensten en zijne bekwaamheid gelden en deed aldus de weegschaal langs zijnen kant hellen. Dat is juist geen bewijs in eene zake van wetenschap en geschiedenis.

Hoe gaan die .....groote Congressen soms lichtzinnig te werk!

Nieuwe Toogzaal van Aziatische Oudheden te Berlijn. — Den 30 Juli werd er in het Museum van Berlijn eene nieuwe afdeeling geopend, bestemd voor de Babyloniërs, de Assyriërs en de Hittiten. De zaal voor dit volk bestemd, bevat de volgende oudheden : groot verheven beeldwerk is in het voorjaar van 1888

door den bestierder Humann en de heeren dr Von Luschan en dr Winter bij Sendscherly in noordelijk Syrië opgegraven; het heeft gediend als muurversiering van een poortgebouw. Groote leeuwen, gevleugelde sfinxbeelden, een jagende god met leeuwenkop, die een haas in de hand en twee jachtvalken op den schouder draagt, zijn hier afgebeeld. Deze godheid komt ook te voorschijn op eene Hittische zegelrolle. Andere stukken geven het bestaan te kennen van eene stad der Hittiten, die omtrent moet gelegen hebben waar nu Marasch ligt. Een prachtig stuk is de leeuwenjacht van Skatchegoezu.

Het zuilwendig gedenkteeken, dat den zegevierenden Asachaddon, koning der Assyriërs verbeeldt, voor wien de Egyptische en Syrische koningen geketend nederknielen, is ook uit den heuvel van Sendscherly herkomstig, maar heeft in de Babilonische zale plaats gevonden.

In de Assyrische zaal vindt men verheven wandbeeldwerk van koning Sanherib. In diezelfde zaal komt men beeldhouwwerk tegen, van het grafteeken van koning Antiochus herkomstig en gevonden in het land van het kleine rijk Komagene, mitsgaders overblijfsels van Palmyra, de kleine Oase tusschen Damascus en den Eufraat.

TAALGELEERDHEID.

Synonymia Latina-Teutonica. — De *Synonymia* is een handschrift van 239 bladen in twee sponden, gevolgd door eene lijst van eigennamen en eene lijst van aardrijkskundige benamingen. Dat belangrijk werk werd in 1874 door P. Génard in Plantijn's toogzale van oudheden te Antwerpen wedergevonden. Het is de letterlijke omkeering, met gewijzigde spelling, van Kiliaan's *Etymologicum*, uit den jare 1599, Rudolphus' *Appendix* en Potterus *Dierenlijst* medebegrepen. Die arbeid werd door twee onbekenden uitgevoerd.

De heer Spanoghe heeft nu voor de Maatschappij der Antwerpsche Bibliophilen de uitgaaf van dit handschrift ondernomen. Die uitgave zal de weerde van Kiliaan's woordenboek verdubbelen en eene onuitbare bronne van eigendietsche benamingen worden. Het eerste deel is verschenen. Het bevat eene merkweerdige inleiding, gaat in 351 bladz. 8° van A tot E, en kost 10 fr. Antwerpen, Buschmann.)

Duitsch Woordenboek. — Dr Moritz Heyne geeft een *Deutsches Wörterbuch* uit, in den zin van Webster voor het Engelsch en van Littré voor het Fransch.

Nederlandsche Spraakkunst. — In de *Verslagen* der Vlaamsche Academie (Aug.-Sept. '89), bl. 221 handelt Frans Willems over de voornaamwoorden en de Zelfstandig- gebruikte Bijvoeglijke Woorden. Hij begint zijne studie met de volgende beschouwingen:

« Het Is algemeen bekend, dat er hedendaags in de Nederlandsche Spraakkunsten hoegenaamd geene eenheid bestaat. Er is tusschen de verschillende spraakleerschrijvers geene eenheid in de benaming der rededeelen, geene eenheid in de rangschikking der woordsoorten, geene eenheid in de verbuiging, geene eenheid in de vervoeging, geene eenheid in de ontledingen en hoegenaamd geene eenheid in de bepaling der rededeelen. Dit alles maakt het den leeraren onzer moedertaal zeer moeilijk, om niet te zeggen, schier onmogelijk, een goed en degelijk taalonderwijs te geven..... 't Is dan niet te verwonderen, dat sommigen zich reeds tot de Koninklijke Vlaamsche Academie hebben gewend, om dier geleerde vergadering te verzoeken eene goede, degelijke spraakkunst in het licht te geven, welke in alle onderwijsgestichten zou kunnen gevolgd worden. Bij dit ons opstel hebben wij voor doel, de Kon. Vl. Academie aan te zetten om den wensch van voormelde personen na te komen, en, zoo 't ons gelukken mag, de stof van dit verlangde leerboek reeds eenigszins voor te bereiden. »

Er is niet meer eenheid in de spraakkunsten der andere volkeren dan in de onze. Wat de benaming der rededeelen, der naamvallen, wijzen en tijden, de bepaling der rededeelen enz. betreft, die vraagstukken worden in de geleerdste tijdschriften nog dagelijks, wezen- en taalkundig op verschillige wijzen besproken en diepgrondig onderzocht, en er zal nog veel water door de Schelde vloeien, eer dat alles duidelijk en onweerlegbaar zal kunnen bepaald worden. Ten andere, de spraakkunst is eene wetenschap gelijk eene andere en wie toont ons eene wetenschap waar eenheid van onderricht mogelijk is en onderhouden wordt?

Verder stelt Frans Willems de volgende verdeeling voor : « Er zijn : 1° *zelfstandige* woorden, (woorden die *zelfstandige* voorwerpen noemen of aanduiden); 2° *werkwoorden* (woorden, die het bestaan of de handeling der dingen uitdrukken); 3° *bijvoeglijke* woorden (welke de *zelfstandige* woorden bepalen, of anders gezegd *eigenschappen* of bijzondere *omstandigheden* der dingen uitdrukken); 4° *bepalingswoorden* (woorden, die de werkwoorden bepalen, of omstandigheden der handeling uitdrukken... Dan blijven er nog de verbindingswoorden en de tusschenwerpsels over. »

Hollandsch. — De vrederechter van den Haag veroordeelde over tijd :

« N... N... tot fl. 1, of een dag, beiden, wegens het als ezeldrijver de door de politie aangewezen plaats voor de standplaats van ezels niet innemen. » De *Nederlandsche Spectator* vraagt eenen tuchtdienstregel tegen hen, die het Nederlansch niet, of slecht schrijven.

Het Afghanisch. — James Darmesteter heeft bevonden dat

de taal van den Afghanistan noch Eranisch, noch Indiaansch is, maar een tak op heur eigen uitmaakt in de Arische taalfamilie.

Spreekdraad. — Onze woorden maken in Noord-Nederland hunnen weg. De *Ned. Spectator* van 15 Juni schrijft : « Onlangs vond ik in een onzer kleine Weekbladen het woord *spreekdraad* gebezigd voor *telephoon*. Het komt mij voor, alleszins aanbeveling te verdienen... Het geeft het begrip uitnemend weer. » Vlaamsche dagbladschrijvers, bezigt de dietsche woorden u door Noord-Nederland aanbevolen.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. — In 't Nederlandsch Congres van Amsterdam, ten jare 1887, werd er eene commissie of raad aangesteld om het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* voort te helpen.

Volgens de berekeningen van dien keurraad moesten er 12000 gulden gevonden worden om nieuwe medewerkers aan te werven en te betalen. Die som werd in den tijd van ruim twee jaar bijeen gezameld. De Hollandsche rijken teekenden mild in, het Belgisch bestuur schonk zijnen krachtigen steun; het *Davidsfonds*, het *Willemsfonds*, andere maatschappijen verleenden toelagen. Het gevolg hiervan was, dat twee nieuwe medewerkers, ADRIAAN BEETS en J.-W. MULLER, aangesteld werden om hoogl. DE VRIES en Dr KLUYVER bij te staan. In 't jaar 1890 zullen ten minste *vier*, misschien *vijf* afleveringen gedrukt worden. Het getal inschrijvers in 1887, tot 2000 gedaald is wederom aan 't klimmen, nu de afleveringen malkander geregeld en spoedig opvolgen. De afgestorvene leden van den raad (Delcroix, Van Beers en Alberdingk Thijm) werden vervangen door J. van Droogenbroeck, Pol de Mont en Dr Schaepman.

De Oud-Gallische Taal. — C.-A. SERRURE laat nu in *Flandria* zijne keurige beschouwingen over de oude Gallische tale en de spraakkunst der overgeblevene opschriften drukken. Hij had de voldoening vanwege MICHEL BRÉAL, de volgende goedkeuring te ontvangen :

« Uwe Gallische spraakkunst voldoet eenen eisch der wetenschap... Ik deel geheel en gansch in uwe meening aangaande de verwantschap van het Gallisch met de Italische spraken. Een reiziger, die in de tweede eeuw vóor Christus van Italië naar Gallië zou gereisd hebben, hadde de taal stillekens zien veranderen zonder ergens de eene te zien eindigen en de andere te zien beginnen. »

Wij mogen besluiten met SERRURE dat het geschiedkundig stelsel der veronderstelde taalverandering van de oude Galliërs onder het Romeinsch beheer, dagelijks veel verliest.

Taalverbastering. — Wij lezen in den *Navorscher*, '89, n° 10, bl. 601 : « Waarom schrijft men gegeten en niet geëten? Wel, eenvoudig omdat niet alle woorden van onze taal onverbasterd tot

ons zijn gekomen. Geëten is natuurlijk de goede vorm, maar werd licht samengetrokken tot « geten ». Dit geschiedde reeds in de Middeleeuwen, evengoed als heden in Z.-Vlaanderen, en die vorm « geten » werd zeer gewoon. Later vond men, dat het toch eigenlijk geen goed participium was, want het begon niet met « ge » zooals andere participia, en om dat gebrek te herstellen, zette men die lettergreep er voor, en zeide men gegeten, niet bedenkend wat eene dwaasheid men beging. En zoo is gegeten in gebruik gekomen en gebleven, en heeft het oorspronkelijke geëten verdrongen. » In Vlaanderen is *geëten* nog in zwang, en komt *gegeten* alleen uit den mond of uit de pen sommiger pedanten gevloeid.

Spelkunst. — Vele lieden, die er altijd op uit zijn om hunne moedertaal te beknibbelen, verkeeren in de valsche meening dat er maar in ons land alleen over spraakkunst en spelling getwist wordt. In Frankrijk, dat de fransquiljons altijd als voorbeeld aller volmaaktheid op de lippen hebben, is er eene machtige beweging tot stand gekomen, met het oogwit geheel de Fransche spelling om te wenden en te veranderen. Die beweging wordt in het blad *le Semeur* van 10 Aug. '89 geschetst en verdedigd en ze mag op de ondersteuning rekenen van meesters gelijk GASTON PARIS. Er wordt bewezen dat de Fransche spelling heel onredekundig is en deerlijk met de afleidkunde in strijd ligt.

Namenkundig Woordenboek. — E. H. VAN SPEYBROECK heeft het voorbeeld van den grooten geschiedvorscher GODFRIED KURTH nagevolgd en eene lijst van eigennamen der gemeente Sint-Andries opgesteld. De oudheidkundige gilde *l'Emulation* haalt eere van die uitgave. Zie hier waarin het opstellen van een namenkundig woordenboek volgens het ontwerp van GOD. KURTH en de nieuwe uitvoering van M. VAN SPEYBROECK bestaat. Eerst worden al de stukken en oorkonden medegedeeld, waarin er eigennamen te vernemen zijn. Daarna wordt de lijst van al de eigennamen der gemeente A. B. C wijze opgesteld en bij iederen naam vindt ge den oorsprong, de geschiedenis, den uitleg en de geschiedkundige weerde nagespeurd en aangeteekend. Er zijn namen immers die van groote oudheidkundige weerde zijn en die in andere gauwen des lands de kenners op het speur van groote schatten gebracht hebben. De toogzale der oudheden, te Namen, is de schoonste Frankische die er bestaat: al hare schatten bijkans wierden ontdekt op plaatsen, door zekere eigennamen aangewezen. Wie VAN SPEYBROECK begeren na te volgen, kunnen de Jaarboeken der *Soc. d'Emulation* raadplegen (5e série, tome I, livre 1 et 2, 1889).

S. P.

Gent.

VREUGDE EN LEED.

ER is in mijn sluimerend harte
Een vogelken blijde ontwaakt,
De lustige vogel der vreugde,
Die 't al tot een liedje maakt!

Verdwenen is leed en kommer,
Hun zwarten sluier gescheurd,
Weer sprankelt met licht en leven
Wat treurnis' nacht had verkleurd!

De wolken, die dreigend dreven
Aan 't sombere vergezicht,
Ze glansen in gouden luister,
Ze baden in zonnelicht!

Wat zwaar scheen, moeilijk om dragen,
De drukkende levenslast,
Daar hecht als een duurbaar heilpand
Mijn ziel haar wenschen aan vast.

Wat ongemerkt ik voorbijging,
Wat slechts bij 't missen men schat,
Als 't wilde bloemken, dat roekloos
Bij 't zwerven mijn voet vertrad,

Dat wekt in 't diepst van mijn ziele
Een dankbaar, zalig gevoel
Dat spreekt een wondere tale
Klaarklinkend in al 't gewoel,

't Gewoel, dat mijn geest vermoeide
En nu tot handelen wekt,
't Gewoel, dat mij moedloos maakte
En nu tot geneugte strekt!

. . . .

Och! droefnis en vreugd der aarde,
Ge zijt als de wolk en 't licht,
Die ongestadige winden
Doen wisslen in 's menschen zicht!

Och! droefnis en vreugd der aarde,
Wel hem, die gelaten, stil,
Trots u in bedaardheid afwindt
Den draad van zijn levensspil!

Want woelig juichen en schreien
't Gaat alles een zelfden gang;
't Vult heden proppend het harte
Tot morgen wat nieuws 't vervang'!

Antwerpen. HILDA RAM.

DE AANBIDDING DER WIJZEN.

CHOONE nacht der Morgenlanden,
Sterren draagt gij in uw krans,
Die in vollen luister branden
Aan den donkren Hemeltrans.

Heden moeten al die lichten,
Schitterend als diamant,
Voor de star der Wijzen zwichten,
Zon van 's Vaders afgezant.

Zie den langen stoet van kemels,
Opgezadeld voor de reis,
Saba's kroost uit zoeler hemels
Trekt naar Jezus' aardsch paleis.

« Waar is de eerstgeboren koning
Van de Joden, » vragen zij,
Aan Herodes' vorstenwoning,
Bij het reizend morgentij.

« Glansvol hebben wij zijn sterre
Aan den Ooster-kim gezien,
Komen op haar licht van verre
David's erfprins hulde biên. »

Vorst Herodes bij het hooren
Van die blijmare is onsteld,
Vraagt wat van den Nieuwgeboren
't Godswoord der profeten meldt.

Micha heeft voor lang geleden
Reeds voorzeid wat thans geschiedt :
Betblehem, van Juda's steden
Zijt ge wis de minste niet;

Van uw muren, hoe bescheiden,
Gaat een machtig heerscher uit,
Leidsman, die mijn volk zal weiden :
Luidt des Heeren raadsbesluit.

Waarom vreest gij, kindermoorder,
Voor uw schepter en uw kroon?
Jezus is geen rustverstoorder,
Golgotha, ziedaar zijn troon!

Dwingland, staak uwe angstvertooning,
Slemp, Herodes, en geniet,
Want het rijk van onzen koning
Is van deze wereld niet.

Om dat Kindje zullen stroomen
Tranen en onschuldig bloed,
Jamren over Juda komen,
Straffen voor haar euvelmoed.

En wie is de schuld dier jamren?
Menschenkindren, beeft! neen, hoopt!!
Want in 't bloed van 't Lam der lamren
Wordt gij tot uw heil gedoopt.

Toeft niet, Wijzen uit het Oosten,
Spoedt u uit Jerusalem,
Op den wenk des Allerhoogsten
Naar de krib van Bethlehem.

Weer zal u de star beschijnen,
Even zonneklaar en hel,
Als de vuurwolk der woestijnen
Blonk voor 't volk van Israël.

Treedt de schaamle woning binnen,
Laatste standplaats der komeet,
Op wat stroo en slijtig linnen
Ligt uw Meester, uw Profeet.

Biedt den Heer der Legerscharen
Mirrhe, goud en wierook aan;
God zal u den weg verklaren
Om Herodes' list te ontgaan.

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Klaus Groth *in zijn leven en streven, als dichter, taalkamper, mensch, met reisverhaal en terugblik op de Dietsche beweging,* door Dr. C.-J. Hansen. Antwerpen, L. de la Montagne, 1889, 8°, 176-XV bl. Met portret van Kl. Groth.

Wie, beter dan een vriend en geestverwant van den platduitschen dichter Groth, kan ons onderhouden over dezes letterkundigen arbeid, zijn leven, zijn rusteloozen kamp om de Dietschsprekende volkeren door den band der taal saam te snoeren? Ten onzent is Dr. Hansen vooralsnog ongelukkiglijk de eenige, die zich voor gezegden strijd gewapend heeft, en die sedert een groot getal jaren reeds er menige lans voor heeft gebroken. Zijn droom is, gelijk men weet, het tot stand brengen der taaleenheid van het uiterste westpunt van Vlaanderen tot verre in het noord-oosten, namelijk van Duinkerke tot Konigsbergen, eene taaleenheid die zelve echter verre is van een droom te wezen.

Inderdaad, welke Noord- of Zuid-Nederlander zou, bij de eerste ontmoeting, den Platduitscher niet aanstonds verstaan, en hem een antwoord kunnen geven, dat ook gereedelijk verstaan zou worden?

Dr. Hansen heeft, ter bereiking van dat schoone doel, gijverd en gezwoegd, te midden der onverschilligheid van de meesten, die het hooge belang niet begrijpen dat met de verwezenlijking van het ontwerp gepaard gaat. Zooals alle edeldenkende mannen, die overtuigd zijn eene goede zaak voor te staan, laat hij zich niet ontmoedigen door geringe aanwinst, maar staat pal, en streeft in de eenmaal gekozene richting met onbezweken moed voort. Eene groote begaafdheid staat hem daarbij ten dienste; dank aan haar, zal hij, vroeg of laat, zoo niet het zegelied mogen aanheffen, dan toch de voldoening en de eer genieten, te zien dat zijne denkbeelden, hoe langzaam ook, zóó veel veld gewonnen hebben dat aan de gelukkige uitkomst niet meer zal te twijfelen vallen.

Intusschen leidt hij ons in bij den Kielschen dichter, en toont ons, in al zijn beminlijkheid en waarde, den edelen mensch, den genialen zanger van de *Quickborn* en de *Roodgieter,* enz.

De reis van Dr. Hansen naar Kiel, in 1857, is knap geschre-

ven, en ten slotte heeft men een omstandig verslag van hetgeen ter vereering van Groth, in zijn vaderland en ten onzent, werd gedaan. Alle Nederlandsche letterkundigen dienen het boek van Dr. Hansen te lezen. Wij verzekeren hun een paar genotvolle dagen.

Handboek voor het onderwijs der Nederduitsche taal. Opsteloefeningen verzameld en afgewerkt door J. Muyldermans, 354 blz.; prijs 3,50 fr.

Men moet leeraar van Vlaamsche taal geweest zijn om te beseffen in welke leemte dit boek komt voorzien : Opstellen te maken geven aan de leerlingen, 't is onvermijdelijk, den vinger leggen op hunne misslagen en die als het ware doen tasten, 't is overnuttig, maar reeds niet gemakkelijk. Iets wat niet min noodig en zonder goed handboek bijna onmogelijk mag gerekend worden, 't is van het voorbeeld te leggen nevens de proeve, de afgewerkte schilderij nevens de schets van den beginneling. De leeraar kan nu en dan wel eens de hand aan 't werk slaan en een stukje afmaken, maar dit doen, en goed doen gansch een jaar door, ja voor al de klassen, van de laagste af tot de Rhetorika, dat is waarlijk geene taak voor den eerste den beste, en aan niemand zouden wij ze durven aanraden. Des te meer dank zijn wij schuldig aan hem die ze boven alle verwachting tot een goed einde gebracht heeft.

Wat frissche geest ademt er in die brieven en verhalen! En alle gevat uit het studentenleven of uit hetgeen onder het oog des leerlings valt. Wat onzin toch de jonge verbeelding af te beulen met stoffen uit andere tijden en uit vreemde luchtstreken, doodsche onderwerpen, die geen leven hebben in den geest van leerling noch van leeraar, en die dan ook zullen behandeld worden in holklinkende volzinnen en volgens gansch verkeerde opvattingen. Schrijver van het handboek is student met de studenten en op bijna iederen volzin moet de student inwendig zeggen : « Ja, zoo is het! Ja, zoo zou ik het willen uitdrukken. »

Daarbij het leven dat er sprankelt in die bladen, is Vlaamsch en christen leven. Dit heeft de schrijver niet vergeten, dat de opsteloefeningen een machtig middel zijn tot stichting en karaktervorming. Kortom een nuttig en schoon boek en dat zelfs met lust in de huisgezinnen zou gelezen worden, moeste niet de uitgever om het uit de handen der studenten te houden, den verkoop niet tot den kring der leeraars beperken. Eene reden te meer voor dezen om het aan te koopen, zelfs voor die welke andere klassen dan de Vlaamsche te geven hebben, behalve het vermaak der lezing zullen zij er allerkostelijkste raadgevingen en wenken over het leeren-opstellen in vinden. Zoo moge de schrijver ten minste stoffelijker wijze voor zijn werk van zelfopoffering schadeloos gesteld worden.

D., leeraar.

Revue bibliographique Belge, redigée par une Réunion d'Ecrivains (waaronder hoogleeraars van Leuven). Maan Ischrift verschijnende bij « La Société Belge de Librairie » te Brussel, ten prijze van fr. 2,00 's jaars.

Nu inzonderheid dat het boeken sneeuwt is het een goed gedacht het publiek niet alleen bekend te maken met hetgeen verschijnt, maar ook en bovenal het intelichten over de waarde en de strekking der nieuwe werken.

Naar de afleveringen te oordeelen die thans verschenen zijn meenen wij dat de beoordeelingen te kort en soms te oppervlakkig zijn, ja zelfs zijn zij dikwijls ingekrompen tot één bloote aankondiging. Overigens is men verre van alles te geven wat uitkomt, inzonderheid voor wat de Vlaamsche boeken betreft.

Hopen wij ondertusschen dat deze nuttige uitgaaf meer en meer ontwikkeling neme, dat zij volkomen op de hoogte van haar doel weze, dat zij al hare beloften gestand doe, dat hare lijst volledig worde, en dat zij door bestudeerde critiek een vertrouwbare gids worde in den doolhof onzer tegenwoordige letterkunde.

Eene grief nochtans hebben wij tegen het tijdschrift, namelijk dat het ons de uitgevers der vermelde boeken niet laat kennen. De naam van den drukker geldt soms voor eene beoordeeling, en overigens begeeren de personen die op rappe bediening uit zijn, zich rechtstreeks tot de Uitgevers te wenden, want het blijkt dat al die werken daar voor handen niet zijn. Daarbij heeft die handelwijze den schijn al ware het schrift slechts in leven geroepen om wille van den winkel en den monopool, hetgeen natuurlijk in strijd zou zijn met de waardigheid der medewerkers.

Wil *La Revue bibliographique* er ooit toe komen geheel de boekenbeweging van ons land te kennen, zij zal moeten doen zooals de *Bibliographie de Belgique*, namelijk zich *voor rekening* een afdruksel van alles wat verschijnt door de uitgevers laten opsturen. B.

Kerstmis of God Kind geworden uit liefde tot de menschen. St. Augustinus Drukkerij te Brugge.

Sermoon voor den Kerstnacht. — Twee kerstliederen. — Overwegingen voor de Octaaf van Kerstmis en de volgende dagen tot aan Driekoningen. — Overwegingen voor de Octaaf van Driekoningen, enz.

Prijs gecartonneerd met een schoon gekleurd plaatje. Fr. 0,30.

Koninklijke Vlaamsche Academie. — In hare zitting van 19 December werden de 14 voorloopige candidaten genoemd voor de samenstelling van den keurraad die den vijfjaarlijkschen prijs van Vlaamsche letterkunde zal toetewijzen hebben.

De heeren Dr K. De Gheldere en V. De la Montagne werden gekozen tot briefwisselende leden en Dr Fruin, geschiedschrijver te Leiden, tot buitenlandsch lid.

In de prijskampen der Academie wordt slechts een werk bekroond, namelijk dat van M. H. Meert, leeraar aan het stedelijk college van Yper en handelende over het persoonlijk voornaamwoord *Du* en *Dijn*. De ingezonden stukken over *Lofrede op Jan-Frans Willems* en *Verhandeling over den oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden* moesten afgewezen worden. De andere vragen hadden geene mededingers uitgelokt.

's Anderendaags was het de jaarlijksche plechtige zitting in het Dammansteen, zetel der Academie. M. De Laet, ongesteld, liet zijne afscheidsrede voordragen door M. Snieders. M. Hiel las een lyrisch monodrama getiteld *Agnes Bernauer*, en Dr De Vos hield eene prachtige voordracht *Over veel schrijven in zake van fraaie letteren*.

Na op bescheiden manier hulde bewezen te hebben aan het talent van elk zijner collegas in het bijzonder, hield hij ons een levendig en humoristisch tafereel voor van de scheepsvrachten boeken waarmede de schrijvers het ongelukkig menschdom overstelpen, en tevens schetste hij ons de wederwaardigheden, misschien wat te somber en te persoonlijk, welke eenen Vlaamschen letterkundige overkomen om ten laatste nog met zijne geesteskinderen op de armen te blijven zitten. Voorwaar, eene duchtige zweepslag op de onverschilligheid van die welke de natuurlijke Mecéne's zouden moeten zijn der kunst in al hare uitingen.

Bloemige en dichterlijke stijl, vol treffende en snedige woorden en uitdrukkingen, prachtige beschrijvingen zooals die der kale rotsen gedurig door de branding der baren besprongen, vloeiende taal welke aangenaam uitrust van de ietwat lastige ingedrongenheid zijner vlugschriften over *Prijskamp en Academie*.

Doch waarom die drie prachtige voordrachten willen ontleden ten perijkel de schoonheid er van in hun geheel te krenken? Men zal ze liever lezen in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie waarin zij overgedrukt worden.

De plechtigheid, waarop vele letterkundigen en hooggeplaatste personen, onder anderen de heer Gouverneur, aanwezig waren, eindigde met de uitroeping der overwinnaars in de Vlaamsche prijskampen; zoo kwam M. Hector Plancquaert zijn eermetaal afhalen voor zijn bekroond treurspel *Dood van Karel de Goede*.

Daags te voren hadden de academieleden hun jaarlijksch banket gehouden in de salons van het *Posthôtel*.

Davidsfonds. — Maandag 23 December hield de *Gentsche afdeeling* hare plechtige prijsuitdeeling voor de leerlingen van het middelbaar en lager onderwijs, jongens en meisjes, bekroond in haren jaarlijkschen prijskamp. De ruime zaal van den St. Jozefkring was vol bezet en vele hooggeplaatste geestelijken en leeken hadden wel de vergadering willen bijwonen om hunne genegenheid te toonen voor het vaderlandsch en verzedelijkend streven van de maatschappij die haren naam en haar toonbeeld genomen heeft bij den edelen en geleerden priester Vader David.

Na een keurig openingstuk voor piano en harmonium en kinderkoren prachtig uitgevoerd door de school van Juffrouw Todt en die van het St. Gregoriusgesticht van Ledeberg, werd het woord gegeven aan den Antwerpschen redenaar Julius Van der Voort.

Arbeid adelt was de titel van zijne voordracht. Volkomen meester van zijn onderwerp, schetste hij in sierlijke en welsprekende taal den adel van het werk in zijn wezen en zijne natuur, en van het abstracte tot het concreete komende sprak hij over die mannen die, kinderen van hun werk, de samenleving tot eer, stichting en welzijn gestrekt hebben : Napoleo, Eiffel, Edison, Stanley, Conscience, Gevaert, Miry, enz. enz. Aan die welke niet geroepen zijn zulke hooge vlucht te nemen stelde hij, in begeesterde bewoordingen, Jezus en Jozef voor arbeidende in het zweet huns aanschijns voor het dagelijksch brood, in den nederigen timmermanswinkel van Nazareth.

Het voorbeeld door het Gentsche Davidsfonds gegeven moest meer door de andere afdeelingen nagevolgd worden. Immers het hoofdbestuur stelt kosteloos een zeker getal boeken ter hunner beschikking, de prijskamp houdt de studie in adem, schept en scherpt den wedijver, vestigt de aandacht op onze taal, doet ze in achting winnen bij meesters en leerlingen, en met genoegen mogen wij bestatigen dat in menige kloosterscholen van Fransche of verfranschte zusters, die eeuwige stronkelsteen onzer beweging, de moedertaal eenige jaren geleden bijna geheel verzuimd, thans betrekkelijk in de volmaaktheid gekend is. Die leerlingen hebben ons dit jaar moeielijke diktaten geleverd zonder eene enkele taalfout, en opstellen even vrij van alle zonde tegen de taal.

Men schrijft ons uit *Borgerhout* over het feest van het Davidsfonds aldaar den 15 December gegeven :

M. Schrey, een jonge violonist van 17 jaar, voerde een drijtal stukken uit, waarvan een van eigen *compositie*. Wij zijn niet gewoon jonge kunstenaars fel lof toe te zwaaien en toch kunnen wij niet nalaten te zeggen dat hem, onzes dunkens, eene schoone toekomst wacht.

MM. Hoeben, tenor, en Dircx, baryton, zongen met veel bijval hunne liederen. M. Vermandere, reeds lang in Vlaanderen gunstig bekend, trad hier voor de eerste maal op met kluchtliederen door hemzelven gedicht en getoonzet. Die liedjes tintelen van geestigheid, zijn eenvoudig, niet plat of gemeen. Zij lokten dan ook buitengewone toejuichingen uit.

M. Rosseels, bestuurder onzer afdeeling, droeg eene luimige alleenspraak voor : *Een lustige Buitenjongen* en vervulde later de hoofdrol in *Een lieftallige oom*, twee stukjes van zijne hand. 't Is ook een echt sappige tooneelschrijver, die belooft nog veel goeds te zullen leveren.

Het voornaamste punt van het programma was : *Eene reis door Spanje en Griekenland*, voorgesteld bij middel van lichtbeelden, door den heer H. Bellemans met T. Druyts als gids op de reis. Hoogst belangrijk was die voorstelling. Men zou soms gemeend hebben de wezentlijkheid voor zich te zien. Geschiedkundige bijzonderheden, eigenaardigheden in den bouwtrant, verklaring sommiger benamingen enz. maakten dit alles tot eene hoogst leerrijke voordracht. Ook juichte men meermaals dapper toe, vooral toen op het einde der reis onverwachts het nieuwe Gemeentehuis van Borgerhout op het doek getooverd werd. D.

Op tweeden kerstdag was het de beurt van *Roeselare :* men huldigde daar het borstbeeld in van onzen patroon, vervaardigd naar dit van Borgerhout door den kunstenaar De Vriendt. De eerw. heer Dr H. Claeys hield eene voordracht over den held zelven van het feest. Onnoodig te zeggen dat hij waardig aan de verwachting beantwoordde, want overal waar hij verschijnt zijn het toejuichingen zonder einde. Wat het boeiend onderwerp zelf betreft, men leest in deze aflevering reeds de helft der volledige studie, welke hij onzen patroon gewijd heeft.

Men zendt ons uit **St. Niklaas** de volgende stukken :

Adres van het Davidsfonds aan Z. H. Mgr. Stillemans.

Monseigneur,

Het Davidsfonds van 't Land van Waas is gelukkig, aan Uwe Hoogweerdigheid, te mogen betuigen welk groot en innig deel het genomen heeft in de blijde fierheid, waarmede uwe geboortestad, uw bisdom en gansch het Vlaamsche volk uwe benoeming tot Bisschop van Gent heeft begroet.

De menigvuldige diensten door Uwe Hoogweerdigheid als Ondervoorzitter onzer afdeeling bewezen, de groote blijken van verkleefdheid aan onze zaak, in moeilijke omstandigheden gegeven, zeggen genoeg dat der Vlamingen wensch in Leo's keus volbracht is.

Niemand en weet beter als Uwe Hoogweerdigheid hoe nauw, hier te lande, de gewichtigste vraagstukken met het Vlaamsch verbonden zijn : hoe de verbroedering tusschen de volksklassen, de bewaring van vaderlijke zeden en geloof, de heropbeuring van ons nationaal karakter, niet en kunnen met vrucht bewerkt worden zonder 't verspreiden en 't verheerlijken, in huis en school, van onze oude, schoone en geliefde moedertaal.

Snedige kenner en fijne beoefenaar onzer letteren, zal Uwe Hoogweerdigheid zijn Herderlijk woord met dubbele kracht kunnen verheffen ter bescherming van al wat Vlaanderen dierbaar is.

Moge de Heer, Monseigneur, U lange en gelukkige jaren schenken!

Moge 't wijs bestier van Uwe Hoogweerdigheid den glans

nog vermeerderen, die over Vlaanderen straalt, uit den glorierijken Stoel van Gent!

Aanveerd, Monseigneur, met onze gelukwenschen, de verzekering van den diepen eerbied en de hertelijke genegenheid met de welke wij de eer hebben ons te noemen,

Uwe onderdanige dienaars
de leden van het Davidsfonds.

De Schrijver,
(*get.*) L. Van Poeck.

De Voorzitter,
get.) Alf. Janssens-De Schryver.

Sint-Niklaas den 19 October 1889.

Antwoord van Monseigneur Stillemans.

Mijne Heeren,

Ik ben de leden der Waasche afdeeling van het Davidsfonds zeer dankbaar over hunne hertelijke wenschen.

De diensten die ik zou kunnen bewezen hebben aan die schoone inrichting, zijn, uit eene welwillendheid waarvoor ik UE. erkentelijk ben, overdreven; maar dat ik uwe schoone en nuttige instelling uit gansch mijn hert toegenegen ben, dat is waarheid, en dat hoop ik te blijven toonen telkens de omstandigheden zulks zullen medebrengen.

Moge gansch het Davidsfonds, moge de Afdeeling van Waas in het bijzonder meer en meer groeien en bloeien.

(*geteekend*) Uw toegenegen
A. Stillemans.

Nieuwe werken. — Einde 1889 is gekenmerkt door het verschijnen van verscheidene merkwaardige werken van onze beste letterkundigen : *Gedichten* van Hilda Ram; *Klaus Groth* door Dr Hansen; *Vonken en Stralen*, poezie van Dr Van Oye; *Dertien Linden* van Eug. De Lepeleer; *Fragmenten van Madelghys*, door Jhr. N. de Pauw; *Gedichten* van Frans de Potter; *Losse schetsen uit de letterkundige geschiedenis van onzen tijd*, 2de bundel, door Pol De Mont; *De duivel uit het slangenbosch*, nagelaten verhaal van H. Conscience, voltooid door Mevrouw Antheunis-Conscience; *Dit is de istory van Troyen*, bezorgd door Edw. Gailliard en Jhr. N. de Pauw; *Handboek voor het onderwijs der Nederlandsche taal*, door J. Muyldermans; *Onze boeren*, door A. Snieders; enz. enz. Het jaar 1890 belooft ons reeds *Het Idioticon van het land van Waas*, door A. Joos, den vermoedelijken herdruk van De Bo's West-Vlaamsch Idioticon; *Verhandeling over de Vlaamsche Taalwetten*, door A. Prayon. Hoogleeraar Willems zet zijnen reuzenarbeid voort omtrent de vergelijkende studie onzer dialecten, de geïllustreerde volksuitgave van Vondels werken door Van Lennep gaat geregeld

voort, en *Rond den Heerd* herleeft in *Biekorf*, het nieuw West-Vlaamsch tijdschrift welk wij hartelijk en broederlijk welkom heeten.

Bij onze Noorderbroeders begroeten wij de pas verschenen uitgave van *Isaïas*, door Pater Jonckbloedt, *Nieuwe gedichten* van Dr Schaepman, de *Franksuitgave* van Nicolaas Beets' werken, enz. enz.

Deken De Gryse. — Onze eerbiedige hulde aan onzen geleerden medewerker den eerw. heer Edward-Jacobus De Gryse, Doctor in Godgeleerdheid, van leeraar in het Seminarie te Brugge, thans Deken gepromoveerd van St. Martinus te Kortrijk.

Ledeganck. — Uit Antwerpen is er een verzoekschrift gezonden aan den gemeenteraad van Eekloo, opdat eindelijk aan den zanger van « De drie Zustersteden », in zijne geboortestad, een standbeeld zou opgericht worden.

Dr Van Steenkiste. — Hulde aan den moedigen voorvechter van ons recht in den gemeenteraad van Brugge. Heeft hij de zege niet behaald in de zitting van 30 November, toch is de victoire van zijne tegenstrevers het begin van de nederlaag, want het Brugsche volk schudt wakker.

De Brusselaar. — Onze oprecht deelnemende afscheidsgroet aan dit moedig blad, dat eerst in het arrondissement Brussel, heilloos verbasterd en verkankerd, meende men, den standaard onzer Vlaamsche katholieke beginselen omhoog geheschen heeft. Met fierheid en genoegen mag het den blik op zijn verleden slaan nu het de pen aan jongeren afstaat. « Otium cum dignitate ». *De Standaard* volgt het op.

† **K. Moulaert**, onderpastoor te Meenen, haastig overleden tengevolge van het steken van een venijnig insekt. Hij gaf verscheide tooneelwerken uit, die opgang maakten in de katholieke kringen en patroonschappen : *Joannes Baptista*, *O! dat geld*, *De Vieze apotheker*, *Barnabas*, *Signora*, enz. Daags vóor zijn dood bestuurde hij de herhaling van zijn laatste stuk : *De nagel van mijn doodkiste.* Hij schreef ook *Zangen van Rome in Italië*, eene herinnering aan de Belgische bedevaart naar de Eeuwige stad in 1888.

† **Ketman**, een niet onverdienstelijk tooneelschrijver. Onder den naam van Floris van Westervoort liet hij verscheidene lieve stukjes in verzen verschijnen. Hij was regisseur van het Nederlandsch tooneel van Antwerpen en is overleden aan de gevolgen van eenen val op de trappen van zijnen schouwburg,

† **de Burbure de Wezenbeek**, te Antwerpen. Uitstekende musicoloog en toondichter, aanvankelijk beoefenaar van de Fransche letterkunde. Hij was een overtuigde Christen.

† **Schilder Beudemann**, oud-bestuurder der schilderschool van Dusseldorf, waaraan hij, alsmede aan geheel de Christene kunstrichting in Duitschland, de uitstekendste diensten bewezen heeft. Hij laat verscheidene doeken van groote waarde achter.

† **Robert Browning**, Engelsche dichter, toevallig te Venetië gestorven, 77 jaar oud. Gelukkiger dan Victor Hugo heeft hij gedurende zijn leven eenen Browning-club zien stichten van honderden leden, om den invloed zijner schriften meer en meer te verspreiden. *Pauline* was zijn eerste werk in 1833, *Asélando* en *Fancies and facts* waren zijne laatste, slechts eenige weken vóór zijne dood verschenen.

† **Richard Warie**, een Gentsch veel belovend violoncellist, voor het oogenblik te Parijs gehecht aan *Les Concerts Lamoureux*. Hij was een deugdzaam en gedvreezende jongeling en zijne kunstgenooten hebben alhier, in de Kerk der E. P. Discalsen, de requiemmis van Cherubini voor de rust zijner ziel uitgevoerd.

† **Dominé Dr Jan ten Kate**, een der beste Hollandsche letterkundigen, briefwisselend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, is dezer dagen te Amsterdam overleden. Twee dagen te voren kwam een aantal vrienden en vereerders hem op de ziekenkamer, ter gelegenheid van zijn zeventigste verjaren, eenige geschenken en de uitboezeming hunner hoogachting en verkleefdheid aanbieden, maar men zag wel, dat sterven er spoedig zou op volgen.

Onder ten Kate's tallooze schriften, proza en verzen, stichtelijke lectuur en propagandawerk, is *De Schepping* een zijner meestgekende. Herinneren wij hier slechts zijn *Ahasverus*, zijne *Durgerdamsche Visschers*, zijne *Watergeuzen*, werken die bij hun verschijnen eenen welverdienden opgang maakten. *Stichten* schijnt het hoofddoel des dichters geweest te zijn, en hiermede beantwoordde hij ten volle aan zijne roeping als predikant. Alle vrome zielen hebben zijn *Dood en Leven*, in de didactische poëzij van zijn volledig dichtwerk, gelezen, en zullen het nog lang lezen als een versterkend evangelie tegen den weemoed, die bij de gedachte aan het verscheiden schier elken mensch overvalt. Zóo ook zijne *Schepping*, waar Busken Huet te recht van mocht zeggen, dat die verzen « vleesch zijn van zijn vleesch en bloed van zijn bloed ».

In dat groote gedicht zijn weinig oorspronkelijke denkbeelden, heeft men gezegd. Ja, maar wat een schat van grootsche, liefelijke verzen!

Gij, tusschen kindren
Ter-neer-gezeten,
Wie der profeten
  Komt U nabij?
Heeft ooit de gave
Der Taal getooverd
En 't hart veroverd,
  Wie sprak als Gij?

Hoe heet het Heilge
Daar wij U hooren?
Een plekje in 't koren,
  Een berg, een dal,
Een dobbrend scheepjen,
Een straat, een drempel,
O Heer, Uw Tempel
  Is overal!

Gij hoort de Schepping
Orakels spreken,
Die zij in teeken
  En beeld verborg :
U brengt elk muschken
En iedere lelie
Het Evangelie
  Van 's Vaders zorg.
En heerde en herder,
En brood en bronne,
De morgenzonne,
  Het groene kruid,
U drukken ze allen
Een hooger waarheid,
Vol diepte en klaarheid
  Verzinlijkt uit.

Niet uit de hoogte
Doet Gij vertsagen,
Met schrikbre slagen
  Uit de onweerswolk :
Maar wat door liefde
Voor God kan winnen
Dàt vindt hier binnen
  In U zijn tolk!
Gij zijt de Rabbi
Van God gegeven :
Uw leer is leven,
  Uw leven, leer!
En waar we U hooren
Of zien, daar buigen
We in 't stof en juichen :
« Dàt is de Heer! »

Aan de *Schepping* had TEN KATE met voorliefde gewrocht, daar gansch zijne ziel en godsdienstzin in uitgestort. Hoort zijnen slotzang :

  Dàt was mijn bede : of vóór mijn dood
Een leste en beste lied mocht trillen,
Waar 't al mijn denken, weten, willen,
  Mijn hoofd en hart, in overgoot,
Tot lof des Goeden, Wijzen, Sterken,
  Die Lied en Liefde en Leven geeft,
  Wiens glorie in Zijn werken leeft,
En — in de werken Zijner werken.

O God! Gij schonkt mijn beê gehoor;
Thans U de dank, als eens de Bede!
De zeeman hangt, zoo pas ter reede,
  't Nog vochtig kleed in 't Tempel-choor :
Zoo leg ik, met een heilig beven,
  Mijn dichtpen aan Uw voeten neêr;
  Neem, Schepper! uit genade weêr
Wat Ge uit genade hebt gegeven!

Ziehier TEN KATE's laatste dichtje, een recht aandoenlijk *Afscheid* :

Hoe velen zijn weg, die ik teêr heb bemind!
  'k Ben *eenzaam* — maar toch niet *alleen*,
Want daaglijks vertroost mij een blijvende Vrind :
« Geduld nog een weinig! Gij zijt toch God's kind,
  « Ik leide u naar 't Vaderhuis heen! »

Vijfde jaargang. 1890. Februari

Verstooten Geluk door HONORÉ STAES, onderwijzer te Zele — Schoon boekdeel van 252 bladz. in 8°. — Zwaar papier — Prijs : fr. 1,50. Franco fr. 1,70.

Om dit werk aan te bevelen, gelooven wij niet beter te kunnen doen dan het oordeel afteschrijven van *De Godsdienstige Week van Vlaanderen*. — De verdienstelijke schrijver van *Schets eener Geschiedenis van de Gemeente Zele*, van *De Plaag der Werklieden*, van *Een Duivelsch Huwelijk*, van *De Soldaten van Christus*, levert opnieuw een heerlijk gewrocht, dat bij alle goede Vlamingen zal welkom zijn. In vloeiende taal en met treffende kleuren, schetst ons de volkslievende letterkundige de rampzalige gevolgen der lichtzinnige handelwijze van eenen driftigen, onervaren jongeling en van zijne al te onvoorzichtige pleegouders, die veel te laat de oogen openen; maar, van rijk arm geworden, gelukkiglijk nog in hunne godsdienstige gevoelens sterkte en vertroosting vinden, ja, door aanhoudende gebeden de bekeering van den verloren zoon bekomen. Moge het lezen van dit belangwekkend boek, de ouders leeren voorzichtig zijn, en in de jeugdige herten de dolle zucht naar eer en rijkdom versmachten.

Is onlangs verschenen ter drukkerij van den heer Siffer, te Gent. **Baekeland, of de rooversbende van het Vrijbusch.** Geheel Vlaanderen weet nog te spreken van de schrikkelijke euveldaden van Baekeland en zijne talrijke mannen, die op 't schavot te Brugge stierven ten jare 1803.

De boek van den eerw. heer Huys, pastor van Zillebeke, die de beruchte misdaden van Baekeland's rooversbende beschreef, vond te veel bijval, om verdere aanbeveling noodig te hebben.

De geheugenissen die te boeke gemaakt wierden, zijn dezelfde in die nieuwe, de vierde uitgave. De tale, die reeds zoo schoon en vloeiend was in de oude boeken, is veranderd en in de nieuw spelling overgebracht; zij is daarenboven overzien door eerw. heer dr Guido Gezelle, den grooten taalkundige, zoo dat, onder dit opzicht ook niets beters te wenschen valt.

Het werk over Baekeland, dat bijna onvindelijk geworden was, is nu een boekdeel van 544 bladzijden en verkrijgbaar ten prijze van 3 frank.

(*Gazette van Thielt.*)

Een werk dat moet aanbevolen worden. — Met genoegen hebben wij de 2° uitgave doorbladerd van het belangwekkend en leerzaam werk van M. Balau, priester : *Soixant-dix ans d'histoire contemporaine en Belgique* (1815-1884.)

Mgr de Haerne laat zich over het werk in de volgende vleiende bewoordingen uit :

« Het werk van M. Balau is eene methodische, zeer geleerde, volledige en juiste samenvatting van onze wetgevende strijden en de gebeurtenissen die er aan vastgehecht zijn. »

« Het is hoogst noodig, zegt M. Woeste, de uitstekende Staatsman, dat de jonge lieden, en ik ben geneigd er ook de mannen van rijperen leeftijd bij te voegen (want het spoedig vergeten is eene der groote machten van deze wereld), een handboek ter hunner beschikking hebben dat hun als leiddraad voor de opzoekingen in het verleden dienen kunne; een handboek dat gemakkelijk de oorzaken der tegenwoordige gebeurtenissen doet ontdekken, dat de politiek onzer groote partijen doet kennen, met de veranderingen der liberale partij, de oorzaken der verzwakking van ons oud nationaal volksleven en de gevaren die de kristene samenleving in België bedreigen.

« Dit alles is trouw en met al de bijzonderheden in het werk van M. Balau geschetst. »

N. B. Het werk van M. Balau is verkrijgbaar bij den uitgever dezes, Hoog-

Hoogleeraar JAN DAVID.

(*Vervolg van blz.* 20.)

NU eindelijk de eenheid van spelling vaststond, kon David vooruit met de heropbeuring van taal- en letterkunde : « kracht en zenuw en welluidendheid waren uit de voordracht gebannen, » schreef hij in *de Middelaar*, onder eenen titel die de beide deelen van zijn werkplan onderscheidt : « wat gedaan is en wat nog te doen blijft. » Met zijn eigen voorbeeld en met zijne lessen zou hij het oogwit dat hij zich nu voorstelde, trachten te bereiken.

« Tot nu toe moest men Fransch kennen, om eenige grondige kennis in de historie van België te bekomen (1). » David schonk aan zijne landgenooten de « Vaderlandsche Historie ». Hij wilde de natie leeren « aan haren ouden roem getrouw te blijven, dat is, voortgaan met het voorbeeld te geven van zedelijkheid, van gehechtheid aan het voorvaderlijk geloof, van liefde voor de openbare rust en goede orde, van werkzaamheid en matigheid ». Zoo zouden wij voor 's lands onafhankelijkheid niets te vreezen hebben, « al moesten wij nog al moeielijke omstandigheden en groote schokken doorstaan ».

Het leven van den gevierden schrijver is voor zijne taak te kort geweest. De Vaderlandsche Historie bleef onvoltooid. Maar volledig is zij als leerboek van

---

(1) *Vaderlandsche historie.* Voorrede.

Vlaamsche taal en Vlaamschen stijl. Niet alleen zuiver, vloeiend, keurig van woorden en spreekwijzen, maar echt Vlaamsch van uitdrukking en geest, boeiend in het verhaal, frisch en levendig van schildering is elk hoofdstuk, elke bladzijde van het meesterlijk gewrocht.

Daar is die kloeke en heldere proza, die hare sierlijkheid in zich zelve vindt, die niet ontaardt met tot haren tooi het veld der poëzij te plunderen, die in echte volkstaal alles duidelijk, alles aanschouwelijk vermag voor te stellen.

Als geschiedschrijver heeft David eene opmerkenswaardige gave : hij beheerscht volstrekt de stof die hij te behandelen heeft. Geene bronnen zijn hem onbekend of blijven onbenuttigd; maar hun overvloed brengt hem nooit tot eene verwarde, ongeordende voordracht. Alvorens hij naar de pen grijpt om een tijdvak te beschrijven, ziet hij hetzelve voor zijne oogen leven in al zijne feiten en bijzonderheden, in zijn eigenaardig karakter, in zijne handelende personen, zijne vooruitspringende figuren.

Onmiskenbaar was die verdienste in de geschiedkundige les van den geleerden professor. Hoe dikwijls, bij het uitgaan der les, hoorden wij zeggen : « Zie, dat kan hij toch alleen! Hij spreekt van dat verre verleden als van den dag van gisteren. Het is bij zijne les alsof wij die tijden beleefden. »

Maar hoe hartverheffend was tevens die les door de geestdriftige vaderlandsliefde waarmede zij bezield was en voorgedragen werd, vaderlandsliefde die zich aan het gemoed der hoorders mededeelde en eene edele fierheid op de groote daden onzer vaderen in hunne jeugdige harten verwekte!

Als wij langs de baan der eeuwen den glorierijken stoet onzer helden zagen voorbijtrekken; als hij ons de Nerviers van Boduognaat, die eerstelingen der martelaren onzer onafhankelijkheid, in hun strijden en sneven bewonderen deed; als hij ons de geharnaste ridderen toonde, opdagend uit hunne burchten en ter kruisvaart

geschaard onder de banier onzer graven, of weerkeerende ter haardstede, en Brugge verblijdende met de reliquie van het Heilig Bloed; als hij de eeuwenlange worsteling van Vlaanderen tegen het geweld, tegen de listen van Frankrijk schetste, dan kwam in ons geheugen, en dan herhaalden wij voor ons zelven, het woord van den Griekschen held in het Trojaansche strijdperk : « van dat geslacht en uit dat bloed beroem ik mij geboren te zijn! »

Heerlijk glanst de glorie der drie Zustersteden in de zangen des dichters, maar geen dichterlijk tafereel trof ons ooit met zulke bewondering voor hunne macht, hunnen rijkdom, hunnen heldenmoed, hunnen kunstroem, als de welsprekende voordracht van David.

Wie wees zoo duidelijk aan, en wie volgde zoo ver in de tijden de uitwerkselen van den slag der Gulden Sporen? « Zonder die roemvolle zege ging de geschiedenis van Europa een anderen weg in; Vlaanderen verdween; een Burgondisch huis ontstond voor ons niet; België werd nooit geboren. » Het was naar Davids les dat ik van den Groeningen-kouter in een vers kon zeggen :

Waar Vlaandren Vlaandren bleef en Belgie's wiege stond.

Wie, om den invloed van Vlaanderen op de tijdsomwenteling der XIV^de^ eeuw, om zijne plaats in de algemeene geschiedenis te bepalen, wie drong dieper dan hij in de heerschzuchtige plannen van Philippe-le-Bel, den muntschrooder? Het pausdom onderjukken, den adeldom ontwapenen, de gemeenten verpletteren; de burgerlijke en de godsdienstige vrijheden knevelen; in alleenheerschappij den keizerlijken schepter over het westen zwaaien, — uitzinnige droom van onbegrensden hoogmoed, ja, maar die den Franschman slechts dan is ijdel gebleken als te Kortrijk zijn leger in de bloedmeerschen verzonk.

Het klein auditorium van het Paus-college weergalmde van handgeklap en toejuichingen, wanneer David

onze geschiedenis tegen de lastertaal van Fransche schrijvers verdedigde; of nog, bij voorbeeld, wanneer hij, den dood van Karel den Goede verhalende, aanwees hoe de martelaar ten offer aan bijzondere veete en wrok was gevallen : « neen, riep hij uit, aan het volk mag die moord niet verweten worden! Ons volk was het getrouwste volk der wereld. Geen vorstenmoord bevlekt onze vaderlandsche historie! »

En zoo, terwijl zijne geschreven geschiedenis de praktische les van taal en stijl voor honderden lezers vermenigvuldigde, en het volk tot de kennis van ons verleden, zoo rijk aan heldendaden, zoo rein van glorieglansen, zoo opbeurend voor de natie, inwijdde, leerde zijne gesprokene les de jonge gemoederen fier zijn op onze voorvaderen. Hij nu die roemt op Breydel, op de Coninck, op de Artevelden, zal hij niet gewoonlijk met ons den *Vlaamschen Leeuw* medezingen? Zal hij aan de taal dier helden vreemd blijven? Zal hij niet gewonnen zijn voor de Vlaamsche zaak? Onze helden verheerlijken en de taal in eer houden, die saâm met den vadergrond door hunne zegerijke wapenen werd gewroken en bewaard, is nauw verwant : « de moedertaal is een erf onzer voorouders. Zij moet ons zoo dierbaar zijn als het Vaderland door het zwaard onzer voorouders verdedigd... Wie de moedertaal versmaadt, heeft geen recht, op het voorgeslacht, op adel en eigen oorsprong te pochen. » (*P. Willems.*)

Wij stippen enkel nog twee geschiedkundige werken aan, *de Geschiedenis van St-Albertus van Leuven*, en *de geschiedenis van de stad en Heerlijkheid van Mechelen*, om over te gaan tot de schriften en lessen van zuiver taal- en letterkundigen aard. « De stijlverbetering was een van Davids geliefkoosde onderwerpen... Hij wilde dat de Vlaamsche stijl zich door die hoedanigheden kenmerke welke den landaard des volks eigen zijn. Volgens dit beginsel beschouwde hij als voornaamste eigenschap des stijls de eenvoudigheid, een juisten middenweg houdende tusschen zenuwlooze lang-

dradigheid en stroeve kortheid, maar gepaard met welluidendheid en zekeren zwier. » (1)

Hij trachtte zijn oogwit te treffen met in de Nederlandsche Congressen herhaalde malen dit belangrijk punt te bespreken; met in de *Middelaar*, en later, toen het verzoeningswerk voltrokken en de zending dus van de *Middelaar* geeindigd was, in de *School- en Letterbode*, kritische artikelen, taalkundige verhandelingen te schrijven, en met in al zijne werken zich zelf aan dien echt Vlaamschen, edel eenvoudigen stijl getrouw te toonen. Elk deel der Vaderlandsche Historie, die wij zoo even bespraken, onderscheidt zich door die hoofdhoedanigheid : eenvoudig is er de stijl als de zeden die beschreven, fiksch als de mannen die geschetst, mannelijk en vroom als de daden die verheerlijkt worden, door en door Vlaamsch als het hart van den schrijver zelf. Het voldeed, David te zien en te hooren om niet van hem te verwachten dat hij zich aan uitheemschen blaai zou vergapen, tegen klatergoud gangbare munt verwisselen, aan gekunsteldheid den prijs toekennen boven het eenvoudig natuurlijke, gezochtheid verwarren met keurigheid. Hij was bij uitmuntendheid de man van schrander oordeel en van gelouterden smaak, bewonderaar van de classieke eenvoudigheid, het antieke kunstschoon.

Hij dan ook zou de bekwame en gezagvoerende criticus zijn die aan onze jonge letterkundigen, bij studie van gevierde meesterstukken of bij onderzoek hunner eigen werken, den weg ter volmaaktheid in taal en stijl aanwijzen zou en de misstappen te recht brengen en kastijden.

Wat zou het baten dat men de voorstellen aangaande het karakter van den stijl beame, als men de taal niet eens behoorlijk weet te schrijven? Als men letterkundige schoonheden, sierlijke wendingen, juistheid in

(1) Dr. P. Willems.

de woorden, fijn geschakeerde uitdrukkingen, verre van ze te kunnen in eigen werk den lezer laten genieten, zelfs bij anderen niet erkent?

David meende het zoo goed, ja, met de toekomst onzer nationale Literatuur; maar hij was niet laatdunkend over de verdienste der eerste voortbrengselen : « de vaderlandsche Letteren zijn maar korteling ontsproten; zij hebben tot dus verre haar vollen wasdom niet bereikt; men kan derhalve van haar nog geene welige bloesems, geene volkomen vruchten eischen. *Wat men heden mag, wat men moet, is de toekomst voorbereiden.* » Daarheen strekten de verstandige en volhardende pogingen zijner kritiek : commentariën, aanmerkingen; of berispende kritiek. Hij zal dus, waar het de nog levende schrijvers geldt, geen werk beoordeelen in zijn geheel, « diens plan uiteen zetten, onderzoeken of dit wel ontworpen is en behoorlijk ontwikkeld, of zijne deelen in evenredigheid staan tot elkander; of de karakters wijselijk gekozen, goed getroffen en ten einde toe aangehouden zijn; of de eenheid van onderwerp niet uit het oog verloren is; welk doel de schrijver zich heeft voorgesteld, en of de middelen, die hij aanwendt, gepast zijn; » daartoe was de tijd niet gekomen; er was nog behoefte, en alleenlijk behoefte, aan elementaire kritiek, aan een gedurig herhaald : « let op! weest aandachtig! » aan eerste lessen voor die letterminnaars van wie David vrijmoedig zeî : « Wat zij schrijven is geen zuiver Nederduitsch; hunne taal heeft vreemde plooien; hunne uitdrukkingen zijn niet nauwkeurig, hunne samenstellingen dikwerf ongerijmd; hunne volzinnen zijn beroofd van harmonie; hunne rede vloeit niet, maar stremt en hapert, en mist nagenoeg al de hoedanigheden, die bij ieder letterkundig voortbrengsel, vooral in den huidigen staat van beschaving, vereischt worden, zal het tot den opbouw eener echt nationale literatuur dienstig wezen, en niet kort na zijne verschijning in vergetelheid vallen. »

Om over den aard der kritische studiën van Hoogleeraar David juist te oordeelen, om het waarom te

vatten van aanhalingen der beginselen onzer spraakkunst, van omschrijvingen die aan de minst ingewikkelde verzen ter uitlegging toegevoegd worden, van de verklaring meniger woorden van dagelijksch gebruik door Fransche, Latijnsche, Grieksche synoniemen, zal men ook hierop letten — dat zijne commentariën geschreven zijn om in de lessen van zijnen Cursus van Vlaamsche Letterkunde ter Hoogeschool te worden voorgedragen; en dat, over het algemeen, de studenten bij het eindigen der *humaniora*, ten gevolge van den ellendigen staat van het Vlaamsch onderwijs in veel colleges, met recht verdacht werden, in het Fransch, in het Latijn zelfs, woordenrijker te zijn dan in het Nederlandsch, en, eenen prozaschrijver of dichter, die zich boven de alledaagsche, gemeenzame spraak verhief, niet grondig te verstaan. Er is dus hier geene slaafsche navolging der oude commentariën op Virgilius en Horatius, maar eene methode gewettigd door de behoeften van schrijvers en leerlingen saâmgenomen.

De kritische werken van David gaan recht naar het aangewezen oogwit; zij zijn daarenboven eenig van hunne soort in onze letterkunde; op die zijde der Vlaamsche Beweging staat Kanunnik David niet slechts als de voornaamste, maar als de eenige hoofdman. En onberekenbaar veel goeds is aan zijn initiatief te danken; menigen werden door hem tot wijze oplettendheid bewogen of teruggeroepen; aan menigen heeft hij de kunst van schrijven geleerd; en hij was fier daar de bewijzen van ter hand te hebben : opstellen van jeugdige leerlingen toonde hij ons waar hij met vaderlijk genoegen van getuigde ; « ziet, daar is geen puntje op eene i, geen komma in te kort of te veel; ik vind daar nu volstrekt niets meer in af te keuren. » Veel van het beste dat onze letteren hebben opgeleverd, zijn vruchten, gewonnen uit het zaad door zijne hand op het Vlaamsch letterveld rondgestrooid.

Zijne kritische verklaringen, uitleggingen, hecht David bijna uitsluitelijk aan de werken van Bilderdijk,

en bij voorkeur aan de wijsgeerige gedichten. Schrijft hij ergens : dat Bilderdijk « daar schoonheden verspreidt die zoodanig bekoren en innemen, dat men weldra in andere dichters geen behagen meer kan scheppen, » het is uit eigen ondervinding dat hij spreekt; het is hetgeen hem gebeurde dat hij algemeen maakt. Buiten Bilderdijk toch was er in de Nederlandsche letteren weinig of niets dat zijne aandacht boeide.

Het voornaamste Commentarium van Professor David is voorhanden in zijne uitgave van de *Ziekte der geleerden*, wier zes zangen, door de menigte hunner uitleggingen en verklarende nota's, tot een lijvig boekwerk wassen.

Volgender wijze bespreekt Isaac da Costa, de geestdriftige bewonderaar ook van Bilderdijk aan wiens verheerlijking hij het prachtigst letterkundig monument heeft gewijd : « wat schatten van kundigheden in deze Zes Zangen, vol kunst bovendien van schikking zoo wel als van orde in de denkbeelden, voorhanden of verborgen liggen, heeft met een even groot talent van stijl, als diepe kennis van taal, esthetisch gevoel en uitgebreide geleerdheid, de Leuvensche Hoogleeraar David in zijne niet genoeg te waardeeren Uitgaaf met doorloopende Commentarie doen uitkomen. » (1)

De « diepe kennis van taal » schijnt even bewonderaarswaardig uit in de *Taal- en Letterkundige aanmerkingen* waar David de eerste schrijvers onzer jonge Literatuur in bestudeert. Hoe streng afkeurend hij sommige letterkundigen berispt, niemand heeft zich over zijne inzichten misgrepen, niemand hem van verkeerde bedoelingen verdacht : belangstelling in den vooruitgang onzer letterkunde, liefde tot de taal der vaderen, die hij zoo hartelijk beminde als grondig kende, richtten zijnen arbeid en bezielden zijn woord.

Nog meer dan zijne schriften, deed zijne les, deed zijne voordracht die liefde gevoelen. Toen hij ons

(1) De mensch en de dichter W. Bilderdijk, bl. 219.

de verzen van Bilderdijk, zoo meesterlijk van vorm, zoo rijk aan taalschoon, voorlas en uitlegde, dan glansde op zijn gelaat het zielgenot dat hij in die heerlijke poëzie smaakte. Gelijk de toonkunstenaar, die uit zijne snaren hemelsche melodieën weet te tooveren, in houding, in oog en gebaar den indruk mededeelt, de begeestering, die het vertolken van het schoone in hem teweegbrengt, en dus het gevoel van het schoone ook in ons hart nog levendiger verwekt, zoo was de les van David niet alleen duidelijk voor den geest, zoo deed ze niet alleen de schoonheden vatten en genieten, maar zijne voordracht zelve, zoo gemoedelijk en zoo innemend, was voor ons een wenk en eene hulp die tot hooger genot ons verhief.

Soms kon hij daar in beschouwing blijven voor een beeldrijk Alexandrijn van zijn geliefkoosden dichter; dan lagen boek en bril op den lessenaar; dan keerde hij zich van de studenten af en begon eene aanspraak, ter zijde gericht.... naar zijnen voor ons onzichtbaren Bilderdijk : « Ha, Bilderdijk! Bilderdijk! Waar haalt gij toch dat vers? Door u alleen en in onze taal alleen kan ons dat gegeven worden, zoo lief, zoo volmaakt... »

Verbeeldt u hoe het hem pijnigde en verontwaardigde, wanneer hij zijne edele, duurbare taal gekrenkt, mishandeld zag...

Daar even, bij het zien en bewonderen van het weidsch volbouwd stadhuis, kwam eene bemerking, in de les ons medegedeeld, mij terug in het geheugen. Men had ergens een feestprogramma samengesteld en in druk rondgestuurd ter gelegenheid der... *Onthulling van een stadhuis*. « Is dat nu geene ellende? riep David mistroostig uit; wat stond ik beschaamd op het congres te Brugge toen mijne Noord-Nederlandsche vrienden mij daarop wezen en mij toewierpen : Wat zijn toch uwe Vlamingen van zin met onze treffelijke moederspraak? — En ja! een stadhuis onthullen! Wie was dát nog te verwachten? Onthullen is ontdekken, is den *hul* afnemen van iets, zóó van een borstbeeld. Maar

een gebouw als een stadhuis, verdwijnende onder een reusachtigen hul, en dan, van weêrkanten des gebouws, vooruitkomende twee reusachtige armen die het hulsel omhoog heffen en wegtrekken! En ziedaar nochtans wat men letterlijk aankondigde met de *onthulling van het stadhuis*.... Elders was men al niet veel wijzer met de *onthuldiging* van een standbeeld. »

Leert, bestudeert, doorgrondt de taal. « Zonder grondige taalkennis brengt men niet voort dan broddelwerk in proza en wildzang in poëzie. »

Sans la langue... l'auteur le plus divin
Est toujours, quoi qu'il fasse, un méchant écrivain.

Uit hetgeen voorgaat zal wel door niemand opgemaakt worden dat David zich volstrekt tegen het invoeren van nieuwe woorden verklaarde. « Het ligt in den aard der levende talen, zegt hij in eene voorlezing over taalstudie, dat zij even als de volkeren die haar spreken, nimmer staan blijven, maar gedurig voortgaan, dat is ontwikkelen en verrijken. Waar nieuwe kunsten, nieuwe wetenschappen geboren worden, waar eene steeds aangroeiende beschaving nieuwe denkbeelden verwekt, begrippen doet ontstaan : daar moet noodwendig de taal zich in evenredigheid uitbreiden... » En verder : « Het is nauwelijks te gelooven tot welk punt de verdienstelijke schrijvers van onzen leeftijd de taal verrijkt hebben in onderscheidene vakken van geleerdheid, van wetenschappen, van wijsbegeerte. Ontelbare woorden zijn door hen ingevoerd, woorden die eenen echt Nederduitschen stempel dragen, en die de zaak of het denkbeeld beter uitdrukken dan eenig vreemd of bastaardwoord. »

Maar om het zoo ver te brengen, moet men door langdurige studie en oefening de taal machtig geworden zijn. Bij elke gelegenheid op die noodzakelijkheid aandringende, noodigde David de jonge taalminnaars, den oneindig rijken voorraad van woorden te benuttigen die in onze oude schrijvers van de dertiende tot

de zestiende eeuw besloten ligt, en riep hij hunne aandacht op den woordenschat der levende volksspraak. In die beide goudmijnen vindt men eene menigte termen, eigenaardige wendingen, spreekwoordelijke gezegden, die, met bescheidenheid toegepast, aan onze schriften een waren luister zouden geven.

Men weet dat ook ten onzent de *Renaissance* elk gewas van eigen grond in den vergeethoek had gesteld. De oude dicht- en prozawerken lagen in handschrift in enkele groote bibliotheken verborgen. David bezorgde de uitgave van Van Maerlant's Rijmbijbel en van Jan Ruusbroeck's volledige werken. De eerste dier uitgaven werd hem toevertrouwd door de Koninklijke Academie van België, de tweede door de Bibliophielen van Gent.

Voortdurend heeft men in de laatste jaren geieverd op het gebied van volkstaal in gewestspraak. Den rijkdom, die erin verborgen ligt, graaft men van aller zijden tot volle stapels op : Limburg, Braband, het Land van Waas wedijveren in de vlijt hunnen opzoekingen met West-Vlaanderen wiens *Loquela* het onschatbaar werk van De Bo voortzet. Nu, wie anders is het dan Hoogleeraar David op wiens wenk het ontginnen der goudmijn van de volkstaal werd aangevangen? Sedert verscheidene jaren reeds had hij de uitmuntendste taaloefenaars tot bijzondere woordnavorsching aangewakkerd, toen hij in het Amsterdamsch Congres van 1850 uitdrukkelijk het bewerken van Idiotica voorstelde. Hij zelf sloeg de eerste de hand aan het werk : onder zijne leiding richtte het genootschap *met Tijd en Vlijt* eenen omzendbrief tot alle Zuidnederlandsche taalkundigen, hen uitnoodigende tot het vervaardigen van lijsten van gewestelijke woorden en eigenaardige uitdrukkingen, in Vlaanderen, Braband en Limburg gebruikelijk. Zestien mededingers zonden hunne bijdragen in tot den prijskamp. David was voornemens zelf en alleen die bouwstof, in orde gebracht, te bewerken en tot den druk te bereiden. Maar welhaast voelde hij zijne krachten tot de taak ontoereikend : de uitgave van ons eerste Idioticon werd

ondernomen, en, met medewerking van Lambrecht, voltooid door onzen onvermoeibaren en geleerden vriend Pastoor Schuermans.

Toen De Bo zijn West-Vlaamsch Idioticon liet drukken, schreef hij in de voorrede dat hij naar het voorbeeld, uitgegaan van Leuven, zijn woordenboek had ontworpen.

Naar het inzien van David moest de studie der gewestspraken de bearbeiding van het groot Algemeen Nederlandsch Woordenboek vergemakkelijken en, zooveel mogelijk, tot volledigheid het voorthelpen.

Uit de handelingen van het eerste Nederlandsch taalcongres, gehouden te Gent, blijkt dat het voorstel om een algemeen Nederlandsch woordenboek te bezorgen, mede is uitgegaan van David : hij werd dan ook, met eenige andere leden belast, dit ontwerp grondig te onderzoeken; en, in het eerst volgende congres, (1850, te Amsterdam,) bracht hij er een merkwaardig verslag over uit, waarin het onder alle opzichten in ernstige beschouwing wordt genomen. Dit verslag beschrijft het plan dat zou dienen gevolgd te worden, alsmede de wijze op dewelke de redactie zou worden geregeld, en het geheele ontwerp uitgevoerd. In 1851 te Brussel op het derde taalcongres kon reeds de commissie van redactie benoemd worden : zij bestaat uit drie leden — Dr de Vries, D^{r} te Winkel, en, vertegenwoordiger van Zuid-Nederland, hoogleeraar David. Hem behoort de grondgedachte en het uitvoeringsplan van dat reusachtig werk, dat door geene andere onderneming onzer congressen, in omvang, gewichtigheid, nut en duurzaam resultaat, ooit wordt overtroffen.

« Davids roemrijke loopbaan had hem de algemeene achting zijner landgenooten verworven. De vorsten van Noord- en Zuidnederland hechtten aan zijne borst het metalen kruis hunner eere-ordens; de Nederlandsche maatschappijen boden hem om strijd het lidmaatschap aan; al de letterkundigen, welke begrippen van staatkunde of godsdienst zij ook waren aangekleefd, betuig-

den hem hunne diepe bewondering en vereerden hem met eene warme en onverbroken vriendschap. » (1)

Op letter- en geschiedkundig gebied onderscheidde hij zich in de *Académie royale de Belgique* waarvan hij lid gekozen werd op 10 Januari 1846.

Bij de groote taalfeesten en bij de Nederlandsche congressen bekleedde hij herhaaldelijk den zetel van het voorzitterschap.

Was hij overal, om zijne geleerdheid, om zijne rechtzinnige verkleefdheid aan taal en land, om de minzaamheid van zijn openborstig vlaamsch karakter, hoog gewaardeerd en bemind, vooral te Leuven, bij de studeerende jeugd, rond hem geschaard in zijn letterkundig genootschap *met Tijd en Vlijt*, was hij de geëerde en geliefde vader. Daar ook won hij te elken jare nieuwe strijders voor onze groote volkszaak; daar, in de jonge harten, vuurde hij de geestdrift aan voor die duurbare moedertaal, voor wier rechten wij thans kampen onder een vaandel dat zijnen naam en zijne kenspreuk draagt, en dat eerst werd opgestoken, ter hulde aan zijn verdienstelijk leven, door de jeugd der Hoogesehool zelve, die, dankbaar hem indachtig, ter plaatse waar hij zoo menigen voor den taalstrijd bekwaam had gemaakt, het Davidsfonds ontwierp en vestigde.

David leidde de leden van *met Tijd en Vlijt* naar de groote volksvergadering die binnen Leuven, ten jare 1863, geheel het Vlaamsch leger ter verdediging onzer miskende taalrechten vereenigde. Na de Laet, na de Beucker, de Vleesschouwer, van Oye, hoorden wij den achtbaren grijsaard tot de duizenden het woord van wijsheid, van moed, van volharding spreken. Wiens optreden, wiens woord werd zoo geestdriftig toegejuicht als het zijne?

Thans voert zijn voorbeeld, thans zijn naam ons nog ten strijde... Blijft zijn geest ons bezielen, wij gaan ter zege...

(1) P. WILLEMS. De verdiensten van Hoogleeraar David.

En nu, geachte hoorders, nu moet ik u nog vragen om verontschuldiging. Waarover? Och, ik heb, hoofdzakelijk onder opzicht van stijl, u eene weinig samenhangende rede toegesproken, hier eens langen tijd stil blijvende om het gevoel des harten lucht te geven, daar weder in haast en spoed bij voorname feiten voortijlende... Doch ziet, ik heb uwe eigene aandacht gevolgd — wat ik meende dat bij u meerder belangstelling wekte, heb ik dan ook breedvoeriger behandeld : Van een lid onzer Academie, en bij dit heerlijk feest, hadt gij voorzeker het recht iets regelmatigers te verwachten. Met schrik zag ik den snelschrijver daar naast het spreekgestoelte deze vliegende woorden vangen; met angst voorzie ik het oogenblik dat hij mij zelven die woorden op het papier zal voorleggen... Ik kan wel beproeven iets te verbeteren, maar verbeteren zal niet verhelpen.

Dr H. CLAEYS, pr.

VAN DE TAAL EN DE LETTERKUNDE

DER NOORDMANNEN.

VOORTIJDS was de IJslandsche letterkunde de eenige in 't Noorden, en had zij die buitengewone hoedanigheid dat zij getrouw bleef aan 't oude gebruik der moedertaal, op een tijdstip dat men door gansch Europa het Latijn als eenig geschrevene taal gebruikte.

Het IJslandsch is de oudste stam der Noordsche talen, en staat in nauw verband met alle Teutoonsche en Germaansche taaltakken.

In de vroegste tijden kende men maar éene Noordsche taal, Deensche tonge (Danska tunge) geheeten, omdat Denemark toen het machtigste der drij Noordsche rijken was. Op het afgezonderde eiland behield zij al hare eigenaardige zuiverheid en bleef er voor alle verbastering bewaard. In de andere noorderlanden onderging de taal veranderingen en werd er naderhand de Noorsche tonge (norrena tunge) geheeten.

In de XII eeuw werd de oude Deensche tonge de Islandsche tale genoemd. Die taal is krachtig, buigzaam en vloeiend, en als men ze doorgrondt is men verwonderd over haren rijkdom van spraakkundige vormen, over haren stouten zwier en haar vermogen om tot de teederste tinten van 't gedacht terug te geven. Zij heeft de ruwe keelklanken van het Duitsch niet, noch de scherpe sisklanken van het Engelsch. De bouw der vol-

zinnen is eenvoudig en natuurlijk, en gelijkt wel aan het West-Vlaamsch zooals vroeger, en thans nog door de schrijvers der West-Vlaamsche school geschreven. Zoo heeft zij gelijk het Vlaamsch de losse, vrije omwisselende samenstelling der volzinnen, benevens een bijzonder gemak om nieuwe woorden te smeden; gelijk onze moedertaal heeft zij de drij geslachten; gelijk het Deensch en het Zweedsch heeft zij het bepalend lidwoord op het einde der zelfstandige naamwoorden; gelijk het Latijn verbuigt zij de eigennamen. Een Fransche philoloog, Xavier Marmier, heeft zich de moeite gegeven die oude taal der Noordmannen te doorgronden, en hij verklaart dat de samenstelling der volzinnen nog al wel gelijkt aan die der Fransche taal, doch vindt hij in het IJslandsch meer zwier, meer ongedwongenheid, en meer omwisseling.

Heden nog wordt de oude taal der Noordmannen door de landbouwers zuiver en onverbasterd gesproken gelijk ten tijde der eerste uitwijkelingen die Island kwamen bewonen.

De grondstammen der woorden zijn in 't Vlaamsch en in 't IJslandsch bijna altijd gelijk :

B. V.	Vapn	in 't	vlaamsch	wapen
	Armr	»	»	arm
	Munnr	»	»	mond
	Ploger	»	»	Ploeg.

De IJslandsche dichters in 't noorden gekend onder den naam van Schalden, waren voor de Schandinaafsche landen wat Barden en Troubadours en Menestreels voor de overige Europeesche streken waren : tegelijkertijd dichters en krijgsmans; zij waren mêe in de veldslagen, welke zij moesten bezingen en vochten er in den eersten rang.

De IJslandsche dichters verwierven zich op korten tijd eene groote vermaardheid.

Al de koningen van het Noorden en onderkoningen hadden IJslandsche dichters aan hun hof; overal, waar zij toevielen, werden zij feestelijk onthaald, rijkelijk

beloond en met eerebetuigen overladen. Hunne gedichten, visor en sagen geheeten, werden van mond tot mond en bij overlevering van geslacht tot geslacht overgezet, zonder dat men ze op het perkament bracht; want onder het heidendom schreven de dichters hunne sagen niet; de schrijfkunst was een geheim voor de priesters, en die waren geene dichters, noch hielden zich met dichtkunst bezig. De schrijfteekens aanzag men voor tooverteekens en droegen den naam van Runen, dat zooveel beteekent als geheimenis; het volk had er grooten eerbied voor, en waagde niet ze tot anders dan godsdienstige en bovennatuurlijke beteekenissen te gebruiken. Daarom zijn er zoo weinig oude gedichten bewaard gebleven, en is het slechts met de opkomst van het christendom dat eenige geleerde mannen met zorg de laatste overblijfselen van het wegstervend heidendom vergaderden. Doch ondanks al hunne moeite gelukte het aan die verzamelaars slechts brokstukken bij een te brengen. De Edda zelf is maar een samenvoegsel van gezangen, hier en daar opgeraapt, zonder eenheid, en wellicht van honderden dichters, want de wanorde die in 't geheele verspreid ligt getuigt genoeg dat zulks het werk niet is van éenen geest.

Soemund de wijze, een priester, en Snorre Sturlasson, laatste wethouder op IJsland, zijn dezen die het meest bijgedragen hebben om de laatste overblijfselen der heidensche dichters op te garen en voor de nakomelingen als gedenkstukken der heidensche maatschappij te bewaren. Deze overblijfselen zijn de eenigste bronnen, waar men voor de geschiedenis en de godenleer der oude Noordmannen en der voormalige Gothische en Germaansche volkstammen putten kan. Zij zijn dus van het grootste belang, en dit zijn zij vooral voor de Vlamingen, want met de Edda in de hand kan men eene menigte woorden, benamingen en plaatsnamen verklaren, die anders nooit kunnen uitgelegd worden; nergens heeft men zooveel gedenkteekens der oude godenleer behouden als in Vlaanderen.

De namen der weekdagen, alsmede die eener menigte vlekken, dorpen en steden zijn er genoegzame bewijzen van. Tevens vinden wij in eene menigte plaatsnamen de getuigenis dat de oude Asas ofte Aziatische uitwijkelingen, onder hunne wandelingen door Europa, in 't land der Menapiërs, eenen hunner stammen hebben nagelaten.

De namen van Got'hem, Zweveg'hem en Wanneg'hem duiden onbetwistbaar op de Gothen, Zweders en Wandalen of Wenden. De naam der Wandalen werd in 't IJslandsch Wanni geschreven en hun land heette Wawaheima, op zijn Vlaamsch Wanneg'hem, gelegen bij de Oostzee in 't noorden van het hedendaagsche Pruisen. De uitgang *heima* schrijft in 't Duitsch *heim*, in 't Vlaamsch *hem*, *em*.

Hier volgen eenige namen gegrepen uit de Edda, onder de menigen die er in voorkomen; zooals B. V. *Ooteg'hem*, naar 't IJslandsch *Iotunheima*, in 't Zweedsch *Yätteheim*. Komt voort van Iotun, dat reus beteekent, en heima, dat verblijf wil zeggen.

De IJslandsche tweeklank *io* verbeeldt de Vlaamsche scherplange *oo*. De uitgang *tun* is in 't Vlaamsch *te*. Ootegem beteekent dus 't verblijf der reuzen, het reuzenland. Het IJslandsch heeft, gelijk het Vlaamsch, de woorden *Risar* en *dwargar*, Reuzen en dwergen; zoodat men ook mag aannemen dat in 't oorspronkelijke Vlaamsch eveneens het woord *Oote* bestaan heeft en dat de plaatsnaam *Ootegh'em* er een overblijfsel van is.

In de Edda vindt men ook de namen van *Avelg'hem*, *Anseg'hem* en meer andere.

Avelg'hem was het verblijf daar Frej woonde, de god van overvloed en welstand, en komt voort van Aflheima, bestaande uit afl ofte Avel, eene soort van mytologische wezens, die de plaats inruimen tusschen reuzen en dwergen en eene bijzondere streek bewonen die Avelg'hem hiet. Daar waren witte Alfen en zwarte Alfen; hunne benaming wierd Alf of Afl geschreven; de overspringing van consonnanten heeft in 't IJslandsch

zeer dikwijls plaats; zou schrijft men Alfsmoder en Aflsmoder, dat een zeer sterk man beteekent.

Anseg'hem, het verblijf, de woonplaats, het land daar de Asas ofte Asiaters woonden; vandaar noemde men de afgoden Asas, omdat zij van Azia ingevoerd werden, en werd het verblijf der goden Asaheim of Anseg'hem geheeten.

Het woord *vrouw* komt van Freija, Odins gemalin, die bij uitstek de vrouw genoemd wierd; daarom werden alle gemalinnen vrouwen geheeten. Vandaar het woord huisvrouw, Husfru, of de vrouw die een huis bezit.

Torhout beteekent het woud waar Tor, de dondergod, bijzonder vereerd werd; met het Torhout wilde men ook het bosch aanduiden waar de lijken der menschen, die aan de goden geslachtofferd werden, aan de boomen te drogen hingen. Die lijken werden naderhand gezouten, gerookt of gebraden om ermede tooverij en zwarte kunsten uit te voeren.

Behalve Zon- en Maandag vinden wij Dijnsdag of den Westvlaamschen Disendag, die voortkomt van Disa en die aarde beteekent; ofwel naar de Zweedsche Tisdag, van Tys, god van den oorlog.

Woensdag, in 't Zweedsch *Ons*dag, van Wodin of Woden of Odin, de god aller goden.

Donderdag, in 't Islandsch *Dors*dag, in 't Zweedsch Tordag, toegewijd aan Door, de god met den donder, of dondergod.

Vrijdag, toegewijd aan Frej, den god van welvaart en overvloed, in 't Zweedsch Fredag geheeten.

Zaterdag, toegewijd aan Surtur den reus, die op den uitersten dag het vuur over de aarde zou werpen en Frej den doodslag zou geven.

Eindelijk vindt men in 't IJslandsch de beteekenis terug van verscheide volksnamen, zooals die van *Vlamingen*, *Saksers*, *Franken*.

Franken : waneer de Zweders, Wenders en Gotten van Azia kwamen en in Germanië vielen, verbonden

zich de volksstammen die Germanië bewoonden, tot een bondgenootschap ter onderlinge verdediging : onder deze bondgenooten waren de Bructeren, Chamavers, Tenchters, Angrivaren, enz. doch daar er onder hen niet éen volksstam zooveel macht en gezag had dat het zich kon aan het hoofd des verbonds stellen en er mocht zijnen naam aan geven, noemden zij zich gezamentlijk met den naam van *Franken*, dat wil zeggen bondgenooten, naar de beteekenis van dat woord in het oude Gotisch. Ten onrechte heeft men dus aan dien naam de beteekenis willen toekennen van vrij en onafhankelijk.

Vlaming : Het IJslandsch heeft het zelfstandig naamwoord Flaeming, dat zweerd beteekent, in 't Latijn Gladius, 't meervoud is Flaemingia. Sturlasson gebruikt dit woord in dien zin in zijne Edda, 1. deel, bl. 566, 2 regel. Zoo hebben dus de Vlamingen hunnen naam gekregen naar het wapen, dat zij voerden, gelijk de Saksers, wier naam eveneens zweerd beteekent.

De geschiedschrijver Snorre Sturlasson spreekt zeer dikwerf van Vlaanderen en van de Vlamingen, terwijl de dichters der oude Wikings er ook van zingen; Vlaanderen moest dus te dien tijde reeds een aanzienlijk en alom bekend land wezen.

Vele geschiedkundigen, waaronder vader David, doen de Vlamingen van de Saksers afstammen. Doch hier hoeft aangemerkt te worden dat de IJslandsche schrijver Sturlasson door Saksland het geheele Duitsche rijk verstaat en altijd Germanen en Duitschers met den algemeenen naam van Saksers beteekent: terwijl de geschiedschrijvers van lateren dage, en hier ook de onze ingerekend, door Saksers verstaan den volksstam die in 't noorden van Duitschland, het hedendaagsche Pruisen bewoonden en die door Karel den Groote overwonnen wierden. Deze volksstam had dezelfde godenleer niet der Gotten en Vlamingen; Irmin en Irminsul waren van de Noordmannen niet gekend; van de oude Vlamingen ook niet.

Wanneer men de godenleer der oude Gotten in

oogenschouw neemt, alsmede al de Vlaamsche benamingen, die aan de oude Asaleer en de Aziatische volksstammen doen denken, zoo mogen wij aannemen dat de Vlaamsche volksstam rechtstreeks van Azia afkomstig is, en dat de Vlamingen met Wenders en Zweders en Gotten in Germanië gevallen zijn en verder zijn opgerukt naar Maas en Schelde, omtrent tenzelfdentijde dat de Franken in Gallië vielen; maar de Vlamingen rukten voort tegen de kusten der Noordzee, in 't land der Menapiërs, waar zij hunne tenten nêersloegen en de oude inwoners meer naar 't zuiden dreven. Op deze wijze kan men gemakkelijk verklaren hoe al die namen in gebruik gekomen zijn, die zoowel aan 't oude vaderland in Azië deden gedenken. Alzoo doen het al de landverhuizers; zij willen immer in 't nieuwe heimland de streek herinneren, waar hunne vaderen rusten, en waar hunne wiegen stonden.

Langs de West-Vlaamsche zeekust vinden wij in de geschiedenis van Vlaanderen, merkweerdig genoeg, de Kerels, die in onze geschiedenis eene plaats bekleeden gelijk aan die der Dalkerels in Zweden. Beiden onderscheiden zich door hun eigenaardig en onathankelijk karakter, door hunne zeden en levenswijze. De Dalkerels bestaan heden in Zweden nog en hebben tot den huidigen dage hunne eigenaardigheden, die tot in hunne kleederdracht doorschijnen. Het woord Kerel, in 't Gottisch en 't Zweedsch Karel, beteekent man, en bij uitmuntendheid een vrij man, een sterke man.

Nog meer aanhalingen zouden hier kunnen volgen; doch het weinige, hier aangehaald, zal reeds genoegzaam bewijzen dat de kennis der oude Gottische taal en letterkunde van groot nut kan wezen om tot opheldering te komen van menig geschied- en taalkundig vraagstuk, bijzonder wat de oudste tijden der Nederlandsche geschiedenis betreft, alsmede voor de studie der oude oorkonden, ordonnantiën en costumen; maar vooral ook moet zulke studie hoogst nuttig wezen om eene duidelijke opvatting te verkrijgen van de Hoog- en Neder-

duitsche dichters en prozaschrijvers der middeneeuwen.

De oude Gottische taal de eigenlijke stam wezende aller Germaansche taaltakken, kan tevens tot richtsnoer dienen in het doorgronden der eigenschappen onzer moedertaal, en hare studie zal duidelijk toonen dat wij geenszins vreemde stelsels moeten aanwenden om ons Vlaamsch te verbeteren : wij behoeven het slechts tot zijne oorspronkelijke eigenaardigheid terug te brengen.

Sœmund en Sturlasson, die de IJslandsche letterkunde opbouwden, waren geene onkundige menschen die eene onbeschaafde taal gebruikten; neen, integendeel, zij waren zeer groote geleerden, die 't Latijn en daarbij nog meer vreemde talen machtig waren. Sœmund vooral had Europa's voornaamste landen doorreisd en was dus in de letterkundige wereld ook buiten IJsland gekend. Hij was zoo geleerd, zegt Sturlasson, dat hij, op zijne reis naar Rome de talen sprak van al de landen, waar hij doorreisde.

Sturlasson zelf ontving zijne opvoeding in het klooster te Odde, van eenen bloedverwant en, naar 't schijnt, zelfs eenen afstammeling van wijzen Soemund; hij had daar ter zijner beschikking eene der toenmalige grootste biblioteeken.

Zij, de grondleggers hunner nationale letterkunde, waren er ver van af aan hunne moedertaal de regels en wetten van vreemde talen toe te passen, zooals het sedertdien, dwaas genoeg, in andere landen, en wel in Duitschland en Holland, het geval geweest is en voortdurend blijft.

De trant dier beide genoemde IJslandsche schrijvers en van al de overige mede, is kort en bondig, de volzinnen zijn er nooit ingewikkeld noch langdradig; nooit zoeken zij te pralen met bont doorweven woordenspelingen om hunne kunstveerdigheid te toonen, maar wat zij zeggen is vloeiend, krachtig en treffend. Bij de Noordmannen moest het woord snelvliegen gelijk de speer en de schicht; zij hadden geenen tijd om ronkende volzinnen dooreen te weven : werken moesten

zij uitvoeren en daden verrichten; gelijk hun karakter, fel en levendig, zoo was ook hunne taal vol vuur en kracht. Daarom ook draagt de oud Noordsche letterkunde dien stempel der eigenaardigheid, die ze zoo belangrijk, en, voor den taalkenner, zoo aantrekkelijk maakt.

Stockholm. V. VAN DE KERCKHOVE.

DE ENCYCLIEK

LIBERTAS PRÆSTANTISSIMUM.

(*Slot*) (1).

VI.

ZIJN er verscheidene soorten van Liberalisme, in een punt komen zij echter overeen, te weten : zij verklaren zich voor de zoogezegde ***moderne vrijheden***, welke zij voorstellen als natuurlijke rechten en als noodzakelijke voorwaarden eener goede maatschappelijke inrichting. Die vrijheden zijn : de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van woord en drukpers, de vrijheid van denkwijze, leering en onderwijs, de vrijheid van geweten.

« Om beter de valschheid van het Liberalisme te « doen uitkomen, » neemt de H. Vader « deze beruchte « veroveringen van onzen tijd afzonderlijk in oogen- « schouw. »

De ***vrijheid van godsdienst*** kan beschouwd worden, of wel voor afzonderlijke personen, of wel voor de maatschappij.

Voor afzonderlijke personen steunt die vrijheid « op « het beginsel dat het aan iedereen vrijstaat den gods- « dienst, welken hij verkiest, of zelfs volstrekt geen « godsdienst te belijden. »

---

(1) Zie 1e aflevering, Januari 1890.

Dit beginsel is valsch, want het druischt rechtstreeks aan tegen « den grootsten en heiligsten van 's menschen « plichten, waardoor hem klaar wordt opgelegd God, « zijnen Heer en Schepper, vroom te vereeren en te « dienen ». De godsvrucht is de eerste deugd welke de mensch moet beoefenen, daar hij van God komt en, onder de leiding der Goddelijke Voorzienigheid, tot God moet wederkeeren.

Er bestaan, wel is waar, vele godsdiensten, doch « de rede en de natuur zeggen ons dat wij dien gods- « dienst moeten volgen, welken God heeft voorgeschreven « en die aan zekere uitwendige teekenen gemakkelijk te « erkennen is ». Bijgevolg is het een kwaad « aan den « mensch het recht toe te staan van zijn heiligsten « plicht ongestraft te schenden of te verwaarloozen... « Dat is geen ware vrijheid schenken, maar de vrijheid « verkrachten en de ziel aan de zonde verslaven ».

De vrijheid van godsdienst voor de maatschappij is gegrond op dit beginsel, « dat de Staat niet verplicht « is Gode eenigen eeredienst te bewijzen, noch in 't open- « baar te doen bewijzen, dat hij aan geenen godsdienst « de voorkeur moet geven boven een anderen, maar « aan alle godsdiensten gelijke rechten moet toekennen, « zelfs dan als het volk algemeen den katholieken gods- « dienst belijdt ».

Dit stelsel is nogmaals valsch. Er valt, trouwens, niet aan te twijfelen dat de maatschappij van God komt, en derhalve moet zij God als haren Stichter en Schepper erkennen, zijne macht en heerschappij eerbiedigen en huldigen. « De rechtvaardigheid, zoowel als de rede, « verbieden dus aan den Staat zonder God te zijn of, « wat op hetzelfde neerkomt, jegens al de godsdiensten « dezelfde gevoelens aan den dag te leggen en aan alle « dezelfde rechten toe te kennen. »

Is nu de staat verplicht een godsdienst te belijden, dan is hij ook gehouden den eenig waren godsdienst aan te kleven, « dien te bewaren en te verdedigen. » De Staatsmacht heeft immers de zending voor het goed

harer onderdanen te zorgen, en, al is haar naaste doel gelegen in het verschaffen der tijdelijke goederen, zij moet toch de burgers behulpzaam zijn in het nastreven hunner hoogste bestemming, de eeuwige zaligheid. De Staat vindt daarenboven in het handhaven van den waren godsdienst de grootste voordeelen voor zijn eigen welvaart en voorspoed, terwijl, van een anderen kant, « de vrijheid van godsdienst allernadeeligst zou zijn « voor de ware vrijheid, zoo van hen die regeeren als « van hen welke geregeerd worden. » Eindelijk, men kan den heilzamen invloed van den godsdienst op zedelijk gebied niet loochenen; welnu « de rede getuigt « wat overigens de geschiedenis bevestigt : hoe zede- « lijker de Staten zijn, des te grooter is hun vrijheid, « hunne welvaart en hunne macht. »

De *vrijheid van het woord en van de drukpers* bestaat hierin, « dat ieder mensch volkomen vrijgelaten « wordt door het woord of door de pers al wat hij « wil uit te drukken ». De aanhangers van het Liberalisme stellen die onbeperkte vrijheid als een natuurrecht voor; maar zulks kan men onmogelijk aannemen.

« Het recht toch is een zedelijk vermogen... en « het is uitzinnig te veronderstellen dat de natuur dit « vermogen zonder onderscheid aan de leugen zoowel « als aan de waarheid, aan het kwaad zoowel als aan « het goed, zou verleend hebben. » Neen, leugen en ondeugd hebben geen recht maar verdienen slechts door de openbare macht bedwongen en gekeerd te worden; waarheid en deugd daarentegen hebben inderdaad recht op bescherming en vrijheid. Zij toch strekken tot het welzijn van maatschappij en volk, terwijl de eerste niets aanbrengen dan ramp en ellende.

Indien de Staat zijn eigen belang begrijpt en zijnen plicht vervult, zal hij de zwakken, de onschuldigen, de onwetenden tegen de verleiding der dwalingen en ondeugden beschermen; hij zal beletten dat het licht der waarheid door de duisternis der valschheid verdrongen en de onschuld onder den moedwil der boos-

heid verdrukt worde. Zoodoende zal hij de ware vrijheid bevorderen, want « naarmate de bandeloosheid toeneemt, « daalt de vrijheid; en des te voller en zekerder is de « vrijheid naarmate de bandeloosheid strenger wordt « ingetoomd ».

Dit geldt echter niet voor die zaken en wetenschappen welke God aan de vrije bespreking der menschen heeft overgelaten, want daar « brengt de vrijheid « den mensch niet tot het onderdrukken maar menigmaal tot het ontdekken en ontvouwen der waarheid ».

De *vrijheid van leering en onderwijs*, waardoor men aan een ieder het recht toekent naar goeddunken waarheid en leugen te leeren, is even onbillijk en verderfelijk als de vorige.

« Het staat vast dat alleen de waarheid de zielen « moet doordringen, omdat in haar het goed, het einddoel en de volmaaktheid der redelijke wezens gelegen « is; daarom mag de leering der waarheid alleen voorgehouden worden zoowel aan onwetenden als aan « geleerden, opdat zij aan genen de kennis der waarheid mededeele en ze bij dezen versterke. » Dienvolgens heeft niemand het recht de dwaling te verspreiden; integendeel « alwie zich met onderwijs « bezighoudt is verplicht de dwaling uit te roeien en « de geesten tegen alle bedrieglijke meeningen te beschutten ».

De openbare macht kan zulke onbeperkte vrijheid niet toestaan, dewijl deze openlijk in strijd is met de rede en de zielen aan het verderf blootstelt. Dit is vooral toepasselijk op het onderwijs der jeugd, want « het gezag der leermeesters is groot voor de toehoorders, en de leerlingen zijn zelden in staat zelven te « oordeelen of de leer des meesters waar is of niet ».

De vrijheid van onderwijs dient dus in zekere mate beperkt te worden, opdat « het ambt van onderwijzer niet straffeloos tot een middel van verderf « misbruikt worde ». Zoo mag het onderwijs nimmer de natuurlijke en bovennatuurlijke waarheden van den godsdienst tegenspreken.

De natuurlijke waarheden zijn de grondslagen waar alle zedelijkheid, gerechtigheid, godsdienst en samenleving op berusten; « bijgevolg kan niets zoo godde-« loos, zoo dwaas en zoo onmenschelijk zijn dan die « grondslagen straffeloos te laten schenden en omver-« rukken. »

« Met geen mindere zorg moet men den grooten « en heiligen schat der waarheden bewaren welke God « ons geopenbaard heeft. » — « God is immers de « beste en zekerste leermeester, de bron en het beginsel « der waarheid. » — Hij heeft zijn eenigen Zoon gezonden om ons de waarheid te verkondigen, de heilige Kerk ingesteld tot deelgenoote van dat Goddelijk leeraarsambt en haar daartoe de gave der onfeilbaarheid geschonken. Onze plicht is naar de H. Kerk te luisteren die « met de uiterste zorg de haar toevertrouwde zen-« ding vervult, » en die met onverschrokken moed en standvastigheid altijd de vrijheid van haar leerambt heeft verdedigd.

En men zegge niet dat de Kerk door hare onfeilbaarheid den vooruitgang der wetenschap belet of een hinderpaal is voor de vrijheid der wetenschappelijke navorschingen. « De rede zelve leert ons toch duidelijk « dat er tusschen de waarheden door God geopenbaard « en de natuurlijke waarheden geen werkelijke tegen-« strijdigheid kan bestaan, zoodat alle leer die met de « geopenbaarde waarheden in strijd is, noodzakelijk « valsch moet zijn. »

De Kerk, door hare onfeilbare uitspraken, behoedt dus de wetenschap in zekere punten voor afdwaling van den rechten weg, is voor haar een schitterende lichtbaak, en bevordert zoowel haren vooruitgang als hare ware vrijheid, volgens het woord van Jezus-Christus : « *Gij zult de waarheid kennen, en de waarheid zal* « *u vrij maken.* » (1)

(1) H. Joannes VIII. 32.

Overigens, hoe onrechtvaardig en lasterlijk de aantijging is welke het Liberalisme de Kerk toewerpt, heeft de geschiedenis van haar achttieneeuwsch bestaan klaar genoeg bewezen. Zij getuigt luid dat de Kerk, verre van der wetenschap vijandig te zijn, ons « de schatten « van de wijsheid der ouden bewaard heeft, alom scholen « voor de wetenschap gebouwd heeft, allen geestes- « vooruitgang steeds aangemoedigd en bijzonder de « schoone kunsten beschermd heeft »; in één woord, dat zij de beschaving, waar wij nu op roemen, in haren schoot gedragen en gebaard heeft.

De H. Vader vergeet niet hier nogmaals aan te merken dat de Kerk haar heilzaam gezag alleen doet gelden in die vakken welke rechtstreeks of onrechtstreeks in verband staan met de leer des geloofs of met de Christelijke zeden, en dat daarbuiten « nog een onme- « telijk veld openstaat waarop 's menschen bedrijvigheid « vrijen loop kan hebben en zijn vernuft zich vrij kan « oefenen ». Ten slotte maakt hij de opmerking, dat de aanhangers van het Liberalisme, deze vrijheid, waar zij zoo zeer mede dwepen, al heel zonderling verstaan, want doorgaans « eischen zij voor zich zelven en voor « den Staat de vrijheid op van voor alle verderfelijke « leerlingen de deur wagenwijd open te zetten, terwijl « zij van den anderen kant de Kerk allerwegen ver- « hinderen en hare vrijheid zooveel mogelijk inkorten, « alhoewel uit de leer der Kerk, niet alleen geen nadeel « te vreezen is, maar veeleer groot voordeel kan ver- « wacht worden ».

De *vrijheid van geweten*, « indien men er door « verstaat dat het een ieder geoorloofd is naar eigen « goeddunken God al of niet te vereeren, is door het « voorgaande reeds op afdoende wijze wederlegd. » Zulke gewetensvrijheid komt op hetzelfde neer als de vrijheid van godsdienst welke Leo XIII hierboven besproken heeft.

« Doch men kan die benaming ook in dezen zin « opvatten, dat het den mensch, in den Staat, geoor-

« loofd is, naar de inspraak van zijn geweten, onge-
« hinderd Gods wil na te komen en zijn geboden te
« onderhouden. »

In dezen zin opgevat, is de vrijheid van geweten de ware vrijheid, de vrijheid der kinderen Gods, de edele vrijheid, welke de Kerk te allen tijde heeft gevraagd en bemind, welke de Apostelen vóor zich zelven hebben opgeëischt en waarvoor ontelbare martelaren hun bloed hebben vergoten. Die vrijheid erkent het oppergezag van God, eerbiedigt de rechten van Staat en overheid; zij vordert enkel dat men den mensch niets voorschrijve wat niet rechtvaardig of billijk is, en men hem niet belette tot zijn eigen volmaking, ter bereiking van zijn eeuwige bestemming en tot welzijn van de samenleving alle goed te verrichten.

Doch het Liberalisme wil van die edele en fiere Christen vrijheid niet hooren. In zijn stelsel is de Staat oppermachtig : wat hij beveelt moet geschieden. Hij bekommert zich niet om God of Gods geboden, en al wie er zich op zou beroepen om aan eene onbillijke Staatswet, naar het voorbeeld en voorschrift der Apostelen, gehoorzaamheid te weigeren, beschouwt hij als een muiter en een vijand. Er zou dus, volgens het Liberalisme, « geen dwangjuk zoo wreed zijn of men « zou het lijdzaam moeten dragen, » en zoo leidt dat stelsel niet tot de vrijheid maar tot een schandige en verlagende slavernij.

VII.

« De Kerk wenscht vurig dat de Christelijke « beginselen in alle rangen van den Staat doordringen « en toegepast worden. » Daarin ligt de genezing der kwalen van onzen tijd, welke grootendeels door de zoo gevierde moderne vrijheden zijn voortgebracht. Ja, het heil der maatschappij moet alleen in den terugkeer tot de gezonde begrippen gezocht worden.

Daar « de Kerk evenwel als eene moeder de « menschelijke zwakheid in aanmerking neemt en zeer

« goed weet welk de heerschende tijdgeest is en waar « hij heen wil, » veroordeelt zij niet dat de openbare macht eene zekere *verdraagzaamheid* aan den dag legge, « om grooter kwaad te vermijden of een belang- « rijker goed te bekomen of te behouden ». — « God zelf in zijne Voorzienigheid, ofschoon Hij oneindig « goed en almachtig is, laat niettemin het kwaad in « de wereld toe, deels om geen grooter goed te beletten, « deels om grooter kwaad te voorkomen. Het voegt « den Staat hierin den Bestuurder der wereld na te « volgen, en zelfs, dewijl hij niet alle kwaad kan « beletten, moet hij wel *veel veroorloven en ongestraft* « *laten wat nochtans door de Goddelijke Voorzienig-* « *heid te recht gestraft wordt* » (1).

De verdraagzaamheid mag echter het kwaad in zich zelf nooit goedkeuren, evenals God het kwaad laat geschieden maar het in zich zelf niet goedkeurt. Vervolgens moet zij beperkt worden door de vereischten van het algemeen welzijn, voorwerp der Staatszorg.

Men ziet hieruit : — 1° dat « hoe meer kwaad « in eenen Staat moet geduld worden, deze Staat des « te verder van zijne volmaaktheid af is »;

— 2° Dat de toelating van het kwaad slecht wordt en niet meer geoorloofd is, « zoodra zij het algemeen « welzijn benadeelt of grooter kwaad voortbrengt »;

— 3° Dat de Kerk, uit hoofde der omstandigheden, wel sommige moderne vrijheden als nuttig kan aannemen zonder ze echter in zich zelve goed te keuren, maar tevens zich niet ontzegt, indien de tijden verbeterden, « hare vrijheid aan te wenden en door « overreding, vermaning en smeeking voor het heil « der menschen te zorgen »;

— 4° Eindelijk, « dat de vrijheid aan allen en in « alles zonder onderscheid toegekend in zich zelve niet « wenschelijk is, vermits het met de gezonde rede

(1) S. Augustinus, *De lib. arb.* Cap. I, VI. 14.

« strijdig is aan de leugen hetzelfde recht als aan de « waarheid toe te kennen ».

De aanhangers van het Liberalismus zijn er verre af deze wijze en voorzichtige verdraagzaamheid der Kerk na te volgen. Zij vieren den teugel aan de dwaling en aan de ondeugd, en wanneer de Kerk tegen die losbandigheid opkomt, dan beschuldigen zij haar van onverdraagzaamgeid, « niet begrijpende dat, wat zij de « Kerk tot schande aanrekenen, haar inderdaad tot eer « verstrekt ».

Bleven zij nog ten minste aan hunne beginselen getrouw, maar neen, « gewoonlijk zijn die lofbazuiners « der verdraagzaamheid hardvochtig en onhandelbaar « jegens de Katholieken, en terwijl zij zoo kwistig de « vrijheid aan alle anderen schenken, weigeren zij ze in « den regel aan de Kerk ».

VIII.

Na deze heerlijke uiteenzetting der ware leer nopens de vrijheid, vat de Paus ze in 't kort samen, en komt eindelijk tot deze belangrijke gevolgtrekkingen, welke wij niet mogen voorbijgaan.

1° « Het is volstrekt niet geoorloofd de moderne « vrijheden als even zoovele natuurrechten te vragen, « te verdedigen, of te verleenen. »

2° « Deze vrijheden kunnen om wettige redenen « geduld worden, mits men ze binnen zekere grenzen « beperke opdat zij niet tot bandeloosheid en overmoed « overslaan. »

3° « Daar waar zij reeds in voege zijn, mogen de « burgers er gebruik van maken voor het goed, en « moeten zij er in denzelfden zin als de Kerk over « oordeelen. »

4° « Wanneer de Staat het volk onderdrukt en « de Kerk van hare wettige vrijheid berooft, is het « geoorloofd eene andere Staatsinrichting te zoeken « waarbij de vrijheid van handelen wordt toegestaan. « Immers dan streeft men niet zoo zeer naar de onbe-

« perkte en verkeerde vrijheid als naar eene verlichting « tot aller welzijn, en men tracht alleen dit te bekomen « dat, waar het kwaad vrijen teugel heeft, ook he « goed vrij moge handelen. »

5° « Insgelijks is het geoorloofd de voorkeur te « geven aan eene Staatsinrichting waar het volk aan « het bestuur deelneemt, op voorwaarde echter dat men « de Katholieke leer omtrent den oorsprong en de « uitoefening van het openbaar gezag ongeschonden « late. De Kerk verwerpt geen der verschillende Staats- « vormen, mits zij uit hunnen aard geschikt zijn om « het welzijn der burgers te bevorderen. »

6° « Het is loffelijk aan het bestuur der Staats- « zaken deel te nemen, tenzij men hier of daar, om « bijzondere redenen en omstandigheden, een andere « gedragslijn moet volgen. »

7° « De Kerk veroordeelt niet dat men zijn lan « wil onttrekken aan het juk van een vreemden of « inlandschen dwingeland, mits dit geschiede kunne « zonder de rechtvaardigheid te krenken. »

8° « Zij laakt evenmin diegenen welke verlangen « dat de volksgemeenten volgens eigen wetten geregeerd « worden, en dat aan de burgers zooveel mogelijk « gelegenheid geboden worde tot het vermeerderen « hunner welvaart. »

IX.

De encycliek *Libertas Praestantissimum*, gelijk men heeft kunnen zien door den hoofdzakelijken inhoud welken wij zoo getrouw mogelijk hebben trachten weder te geven, is eene prachtige dogmatische verhandeling over de vrijheid, en vormt, met de vermaarde encycliek *Immortale Dei*, de volledige wederlegging en veroordeeling van het Liberalisme.

De ware natuur der vrijheid, haar voorwerp, het gevaar van haar te misbruiken, voortspruitende uit hare onvolmaaktheid, de hulpmiddelen door God aan den mensch verleend om dat gevaar te ontwijken, — wor-

den achtervolgens beschreven en in een helder daglicht gesteld. Dan wordt het Liberalisme, de groote dwaling onzer eeuw, tot in zijn diepsten grond nagegaan, zijne verschillige soorten aangeduid, de valschheid zijner hoofdbeginsels bewezen, en de verderfelijke gevolgen zijner toepassingen voor het tijdelijk en eeuwig welzijn des menschen blootgelegd. In al de beschouwingen over deze vraagpunten gaat de rede en de veropenbaring hand aan hand, lichten beide elkander toe en komen zij overeen in het verklaren en vaststellen derzelfde onwrikbare waarheden.

Op het gebied der leering is dus het pleit voldongen en beslist. Er kan geen spraak meer zijn van vereeniging of verzoening der Liberale leerstelsels met de Katholieke geloofspunten over de vrijheid, evenmin als licht en duisternis, waarheid en leugen kunnen samengaan.

De houding, welke de ware kinderen der kerk tegenover het Liberalisme moeten aannemen, is ook klaar en nauwkeurig bepaald. *Katholiek* en *Liberaal* zijn voortaan twee benamingen die, zoo niet etymologisch, dan toch feitelijk eene onvereenigbare beteekenis hebben. Een Katholiek die tegenwoordig nog Liberaal zou willen genoemd worden, of een Liberaal die zich den naam van Katholiek zou aanmatigen, zouden alleen te kennen geven — of wel dat zij niet weten wat zij zeggen, — of wel dat zij dwaas genoeg beweren terzelfder tijd voorstander en tegenstrever der ware vrijheid te kunnen zijn. Hebben vroeger sommige Katholieken gemeend dat zij, zonder krenking van geloof en waarheid en om den tijdgeest te believen, op het altaar der Liberale vrijheid een greintje wierook mochten branden, thans is het niet meer geoorloofd aan dat noodlottig vooroordeel toe te geven. Overigens, naarmate de leeringen van den H. Stoel dieper in de geesten zullen doordringen en naarmate de verderfelijke gevolgen van het Liberalisme meer en meer zullen uitkomen, zal het woord *Liberaal* van zijne verleidingskracht verliezen, en misschien is de tijd meer nabij dan men

denkt, dat een openbaar persoon, om de volksgunst te winnen of te behouden, veeleer die benaming verre van zich af zal moeten werpen. De geschiedenis getuigt dat dusdanig het geval geweest is met al de ketterijen en dwalingen. Na een tijdlang een soort van aantrekkings- en bedwelmingskracht op de menigte te hebben uitgeoefend, zijn zij de eene na de andere in minachting gevallen, naarmate de eigenlijke natuur, de valschheid en de slechte gevolgen harer leerstelsels voor den dag kwamen; zoo ook zal het eenmaal gesteld zijn met het Liberalisme.

Mogen dan alle ware kinderen der Kerk den moed hebben krachtdadig en manhaftig tegen den stroom op te varen, en wars van elke onredelijke samenkoppeling van Liberaal en Katholiek, zich enkel en alleen Katholiek laten noemen.

Deze naam toch is schoon genoeg opdat wij er op roemen. Hij beteekent getrouwheid aan de Roomsche Kerk, wier weldadige en moederlijke tusschenkomst ten voordeele der vrijheid de H. Vader ons zoo meesterlijk heeft afgeschetst; hij beteekent liefde en verkleefdheid voor de ware belangen des volks welke onafscheidbaar verbonden zijn met het beoefenen der Christene deugden; hij beteekent gehoorzaamheid aan alle wettig gezag en tevens afschuw van alle dwingelandij; hij beteekent volkomen plichtvervulling zoo in het openbaar als in het bijzonder leven, en onwankelbare standvastigheid in het nastreven van alle goed. Daarenboven herinner, hij ons aan de ontelbare schaar van geloofshelden diet sedert het begin des Christendoms, de menschheid door hunne uitstekende deugd hebben veredeld, door hunne onvermoeide werkzaamheid tot welvaart en beschaving hebben opgevoerd, door hunne onbeperkte zelfopoffering haar kwalen en ellenden hebben gelenigd, en haar, door hun ontembaren wederstand aan alle kerkvervolgers en volksverdrukkers, in den vollen zin des woords hebben vrijgemaakt.

M. RUTTEN,
Groot-vic.

Luik, den 15 *Januari* 1890.

HET VLAAMSCH IN DE KAMERS.

NA de zoo gebrekkige beraadslagingen van 20sten en 21sten December, kon men de hoop koesteren dat de Kamer eindelijk tot de overtuiging zou gekomen zijn dat er slechts eene goede wet over het hooger onderwijs te maken is voor zooveel men enkel en uitsluitend de algemeene en ware belangen van het onderwijs voor oogen houdt. Het was dus met recht dat men het aannemen van Coremans' wijzigend voorstel mocht verwachten. Bittere teleurstelling! Het werd, evenals de wijziging van den heer P. de Smet, van kant gewezen.

De vraag van den heer Coremans was doodeenvoudig en slechts een natuurlijk gevolg der wet van den 15den juni 1883, krachtens dewelke, benevens andere bepalingen, in de athenæa minstens twee vakken in de volkstaal onderwezen moeten worden. Dit stelsel zou nu, volgens Coremans' voorstel, aan al de gestichten van middelbaar onderwijs in Vlaamsch België toegepast moeten worden.

Indien men in 't begin in de athenæa tamelijk veel tegenkanting, ja zelfs slechten wil ontmoette om de wet van 1883 in te voeren (1), zoo mag men niet verzwijgen dat het vrije onderwijs heel weinig, zelfs bijna niets deed om deze wet na te volgen. In de bisschoppelijke Colleges wordt meestendeels de moedertaal

(1) Men herinnere zich slechts de ondervraging-Magis in de Kamer. *Ann. parl.* 1886-87, cl. 94 en vlg.

goed aangeleerd, maar in de andere vrije gestichten, op eenige uitzonderingen na, neemt het Vlaamsch bijna denzelfden rang in als de vreemde talen. Door deze handelwijze zijn de jongelingen, op het einde hunner humaniora, het Vlaamsch niet machtig; op de hoogeschool geschiedt alles in 't Fransch, en wanneer zij dan later als rechter of notaris benoemd worden, zijn zij niet in staat degelijk in 't Vlaamsch iets te behandelen. De opmerking in de meeting van den *Nederduitschen Bond* te Antwerpen gemaakt, was heel juist : wanneer de Vlaamsche Volksvertegenwoordigers in de Kamers klagen over de benoemingen van magistraten óf andere ambtenaars, vreemd met de volkstaal, zoo antwoordt men altoos : wij kunnen niet anders handelen, wij vinden de gepaste en bevoegde mannen niet. Maar de oorzaak van dezen netelingen toestand spruit juist daaruit dat men het Vlaamsch in het middelbaar onderwijs niet behoorlijk aanleert. Het zou toch een wonder, een oprecht mirakel wezen dat een Vlaming, alleenlijk door het feit dat hij op Vlaamschen bodem geboren is, zijne taal bij ingeborenheid zou kennen zonder ze vooraf ernstig te bestudeeren. Ook zoolang het middelbaar onderwijs verfranscht zal blijven, zoo lang er de Vlaamsche taal als een nevenvak beschouwd zal worden, zoolang men er als voertaal eene vreemde taal zal gebruiken, zoolang moeten noodlottig al de wetten over bestuur- en gerechtszaken grootendeels als onuitvoerbaar aanzien worden (1).

Zulk stelsel is strijdig met de natuurlijke rechten van een vrij volk; alleen aan een verslaafd volk wordt eene vreemde taal opgedrongen. Maar daar wij geen Belgische Polen willen worden, moet ons natuurlijk taalrecht ons volstrekt erkend worden krachtens het-

(1) De heer De Sadeleer zegde in de zitting van 12den December 1882 (*Ann. parl.* 152) : « tant qu'on n'aura pas réformé l'enseignement en pays flamand, dans un sens vraiment national, toutes les autres mesures resteront à peu près inefficaces. »

welk al de byzantijnsche betwistingen nopens de grondwettelijkheid onzer vragen van geene de minste waarde schijnen.

Zonder de Vlaamsche zaak breedvoerig te bespreken, denk ik het toch niet overboodig er een woordje over te reppen om des te klaarder het bewijs te leveren dat het aannemen der wijziging van M. Coremans niet slechts een natuurlijk gevolg der wet van 1883, maar zelfs eene ware noodwendigheid was voor het Vlaamsche volk.

Al wie zich met staatkundige wetenschap onledig heeft gehouden, weet dat godsdienst en taal de twee steunpilaren eener nationaliteit uitmaken : de geschiedenis van alle tijden en van alle gewesten geeft daar het klaarste bewijs van. In dien zin is het bestaan der Vlaamsche taal de voornaamste waarborg van de onafhankelijkheid niet alleenlijk der Vlamingen, maar tevens ook van onze Waalsche broeders. Hier ten lande is zelfs deze vaderlandsche zaak met eene maatschappelijke of sociale quaestie verwikkeld.

De kleine burgerij, de werk- en buitenlieden spreken uitsluitend Vlaamsch, zij verstaan meestendeels geene andere taal; de hoogere standen integendeel zijn, door eene onvaderlandsche opvoeding, dusdanig verfranscht dat zij ten hoogste zich in de volkstaal door hunne onderhoorigen kunnen doen verstaan. Zij aanzien het soms zelfs als eene vernedering het Vlaamsch te moeten gebruiken, en trachten in alles de Fransche zeden en gebruiken na te leven; en toch gelukken zij er niet in hunnen Vlaamschen oorsprong, voor denwelken zij zich schamen, te verbergen, want het Fransch, dat zij spreken, is altijd Belgisch Fransch, het is te zeggen uiterst gebrekkig (1). De kleine burger denkt den rijke na te

(1) Ik geef hier slechts eenige monsters (in den dubbelen zin des woords) te Gent, zelfs in salons, waargenomen : le voiture est là; — mangez d'abord votre bouche dehors; — il y a un lézard dans le mur de cette maison (waarom geene krokodil?); — vous ne

moeten apen en tracht dan ook al wat Fransch te babbelen; de deftigheid brengt zulks mede en dat is *plus chic*, *plus comme il faut*. Alleenlijk is het aan de taal niet, welke men spreekt, dat men een deftig man erkent, maar wel aan de wijze op dewelke hij ze spreekt.

Wij hebben, wel is waar, sedert eenige jaren veel op wettelijk gebied gewonnen: maar, — aarzelen wij niet het te zeggen, — bij het volk, in het dagelijksch leven, hebben wij veel, veel verloren. Uiterlijk zijn wij vooruitgegaan, doch de geesten worden meer en meer verfranscht en verbasterd.

De grondrede van dezen treurigen en voor het vaderland zoo gevaarlijken toestand is enkel in de verfransching der familie, in de verfransching van het onderwijs te zoeken.

De familie, bij de hooge burgerij, is verfranscht omdat de vrouw, omdat de moeder heel en al op haar Fransch wil leven. Het tegenovergestelde zou zelfs onuitlegbaar wezen. De kostscholen zijn tot dus verre verfranscht dat het eene zeldzaamheid is een twintigjarig meisje te ontmoeten hetwelk eenigzins in het Vlaamsch geoefend is. De gebeden leert men in 't Fransch; op duizend jufvrouwen vindt men er geene twee, die een Vlaamsch gebedenboek bezitten; de voorbereiding tot de Eerste Communie geschiedt uitsluitelijk in 't Fransch : dit is zelfs de voornaamste reden voor de welke de Eerste Communie in de kostschool gedaan wordt (1). Overigens,

sortez pas dehors; — venez avec; — ce monsieur a eu un examen (eczéma) à la jambe; — tous les femmes libéraux ont de l'esprit. Voor zulk Fransch heeft men te Parijs eenen taalman noodig.

(1) Het dochtertje van den kleinen burger, in 't Vlaamsch opgebracht, verstaat heel weinig aan den Franschen Catechismus; niettegenstaande bereidt men het kind tot de Eerste Communie in eene taal, welke haar bijna onbekend is. Men ziet dat door deze verfransching zelfs de grootste godsdienstige belangen in de kostscholen verwaarloosd worden.

zijne Eerste Communie doen in de parochie, dat ware te gemeen : goed voor arme kinderen! Ik haal die feiten aan, gedwongen door de innige overtuiging dat door het afschaffen van den Franschen Catechismus en door het terugkomen tot het oud en eenig christelijk gebruik : de Eerste Communie in de parochie te volbrengen, — er een reuzenstap tot de vervlaamsching van het Vlaamsche volk gedaan zou zijn. En hoe onchristelijk ook, de kinderen reeds van hunne jongste jaren af in armen en rijken te verdeelen! Wenschen wij dat de geestelijke overheid weldra een einde stelle aan dit ergerlijk misbruik!

Men hoeft geen geleerde te zijn om te weten dat eene vreemde taal door de taal, welke men het best kent, aangeleerd moet worden. Dit pædagogisch stelsel is te eenvoudig : in de meisjeskostscholen — en ook in zekere jongensscholen, — heeft men iets beters uitgevonden, iets in België alleen bekend : *aan Vlaamsche kinderen leert men het Vlaamsch bij middel van het Fransch!!!* Nog meer : de meisjes moeten heel en al ontvlaamscht worden : de vaderlandsche geschiedenis is een nevenvak, en wordt in vele gestichten vervangen door de geschiedenis van Frankrijk!!!

Zulke vrouwen kunnen natuurlijk later niets dan Fransche kinderen opkweeken. En daar het nu toch eigenlijk de vrouw is, die het karakter van de maatschappij vormt, zoo kan men licht begrijpen hoe diep ons arm Vlaamsch volk door de slechte en onvaderlandsche opvoeding verbasterd wordt!

Met het jongensonderwijs staat het al niet veel beter gesteld. Gedurende de eerste jaren hebben de kinderen van rijke ouders ten hoogste eenige Vlaamsche woorden uit den mond der kindermeiden geleerd, — wel te verstaan indien eene verfranschte moeder zulks ook niet verboden heeft, — en daar het de rijken zijn, die den toon geven, zoo wordt overal, ook in de scholen, het Fransch als de hoofdtaal aangenomen.

In de colleges worden al de vakken in 't Fransch onderwezen, alhoewel de meerderheid der kinderen het

Vlaamsch beter dan het Fransch verstaat.. Tot hoeverre zulke leerwijze tot de geestesontwikkeling bij moet dragen, is licht te begrijpen. Dat men het beproeve de vakken in de volkstaal, in de taal het best door de leerlingen gekend, te onderwijzen, en na weinige jaren zal men zoo niet meer te klagen hebben over het verval der humaniora! (1)

« Het is wonderbaar, zegde heel juist senator van Ockerhout, in de zitting van 30sten Mei 1883, dat men kan aarzelen over de taal, welke in Vlaanderen de taal van het onderwijs moet zijn. Het is wonderbaar dat men in een vrij land, in de wet eene waarborg te zoeken heeft opdat de volkstaal de schooltaal zou wezen. » Ja, dat is wonderbaar, het is zelfs strijdig met al de rechten van een vrij volk, met de eenvoudigste beginselen der pædagogie, en het heeft tot natuurlijk gevolg dat de leerlingen op het einde hunner humaniora noch in 't Vlaamsch noch in 't Fransch behoorlijk geoefend zijn, want het woord van Goethe « die zijne eigene taal niet kent, kent ook niets van de andere » blijft altijd waar; maar als wij Vlamingen vragen dat men in de humaniora het eenig natuurlijk stelsel aan zou nemen, dan noemt men ons in zekere verfranschte bladen « *des flamingants intransigeants à outrance* », dan beweert men dat onze vraag strijdig is met onze grondwettelijke instellingen!

Het wijzigend voorstel van den heer Coremans had voor doel den treurigen toestand, dien wij daareven schetsten, eenigszins te verbeteren. De oprecht Vlaamschgezinde volksvertegenwoordiger dacht dat men heden niets gun-

(1) De heer Buls zegde heel juist in de zitting van 30n November 1886 (*Ann. parl.* bl. 100) : il est absolument antipédagogique, il est absurde de parler à un enfant une langue qu'il ne comprend pas et de lui donner un enseignement auquel il n'entend rien. »

stiger kon doen dan te vorderen dat het beginsel der wet van 1883 ook aan de vrije gestichten toegepast zou worden. Men kon, ik neem het heel wel aan, denken dat dit middel niet het juiste was; maar waarover geen verschil van meening is, waarover men het allen eens moest zijn, was het feit dat er iets te doen was om te bewerken dat de toekomende advokaten, geneesheeren, notarissen, rechters en wat meer, in de Vlaamsche gewesten bekwaam zouden zijn hun ambt met grondige kennis der volkstaal te bekleeden. Bij deze overtuiging was men gedwongen, om de ware belangen van het volk voor te staan en den vooruitgang der studiën te bevorderen, indien met het voorstel van den heer Coremans niet wilde aannemen, een anderen maatregel te zoeken. Had men het ingangsexamen gestemd, zoo zou men, bij voorbeeld, van de Vlaamsche studenten een Vlaamsch opstel kunnen vergen hebben; maar nu het getuigschrift dit examen vervangt, zoo zou men ten minste moeten aangenomen hebben dat de bestuurder er op te verklaren had of de leerling het Vlaamsch machtig was of niet. Want indien de leerling in de humaniora het Vlaamsch niet grondig bestudeerd heeft, is hij niet bekwaam Vlaamsche leergangen op de hoogeschool met vrucht te volgen. De eenigste pædagogische redelijke doenwijze schijnt mij de volgende : men moet eerst een stelsel beramen opdat de Vlaamsche student zijne taal machtig weze vooraleer hij de hoogeschool binnentreedt.

En op de hoogescholen zouden dan zekere vakken ook in 't Vlaamsch onderwezen moeten worden. Op die manier werd het voortreffelijk gedacht mogelijk en uitvoerbaar dat het Hoofdbestuur van het Davidsfonds thans als *platform* aanneemt, en waarbij van alle toekomende ambtenaars in de Vlaamsche deelen van het land, zoo bestuurlijke als rechterlijke, de kennis van het Vlaamsch zal geëischt worden. Om daartoe te geraken moet men dan ook vorderen dat voor de ambten, welke een diploma veronderstellen, het examen gedeeltelijk — voor

vakken door de wet vastgesteld — in het Vlaamsch afgelegd zou worden.

Maar in plaats van Coremans' voorstel te stemmen of het te wijzigen, heeft men zich vergenoegd het te bestrijden in de zitting van 23n December, en het te verwerpen, niettegenstaande gansch Vlaamsch België honderden vertoogschriften naar de Kamer gestuurd had om er de stemming van te vragen. .

Men heeft zelfs het wijzigend voorstel van den heer Begerem verworpen dat vroeg het examen van eenige vakken in het Vlaamsch te mogen afleggen, doch, het is waar, vele tegenstemmers hebben het slechts uit liefde voor het Vlaamsch gedaan, vreezende daardoor een algemeen recht te beperken (1).

In de beraadslagingen der middensectie was het voorstel van den heer Coremans verworpen geworden, niet omdat men het als ongrondwettelijk beschouwde, maar omdat men van gedacht was dat de zaak in eene wet over de examens van het hooger onderwijs niet toevallig besproken kon worden (2).

In de zitting der Kamer van 23sten December werd het voorstel door den heer Minister De Volder en door den heer Woeste bestreden. Nevens de HH. Coremans en Vanden Bemden trad ook de heer Helleputte op om het krachtdadig te ondersteunen.

Onrechtstreeks, zegde de achtbare Minister, verplichten wij de Vlamingen zich in 't Vlaamsch te oefenen; wij schrijven een Vlaamsch leerstelsel voor aan de vrije scholen; wij dwingen de ouders aan hunne kinderen een Vlaamsch onderwijs te doen geven.

Heel juist. Alleenlijk schijnen deze redens niet

(1) Die heeren weten dus niet dat zulks nog verboden is geweest door de middenjury, en in 1889, door de Faculteit van Gent, aan den heer Willems, student bij de Hoogeschool aldaar.

(2) Zie het verslag van den H. Delcour, bl. 19 en 21.

voldoende om het voorstel te verwerpen. Geene wet zonder eenigen dwang; altoos bevat zij eene zekere beperking der volkomene vrijheid, en de wetgever heeft slechts in te zien of door dezen dwang, door deze beperking onze grondwettelijke instellingen niet gekrenkt worden.

Het Vlaamsch is reeds als verplichtend vak voor de Vlaamsche athenæa door art. 22 der wet van 1 Juni 1850 over het middelbaar onderwijs aangeduid, en deze bepaling is vernieuwd en versterkt door de wet van 1883. De vrije gestichten kunnen hun programma naar goeddunken opstellen; zij behouden de vrije keus der leerboeken en der leerwijzen; zij kunnen zelfs bepalen welke vakken zij in het Vlaamsch zullen onderwijzen. Maar daar de wet aan de colleges een recht toestaat, hetwelk hun niet noodzakelijk erkend moet worden, hetwelk geen natuurlijk gevolg der vrijheid van onderwijs is : getuigschriften aan hunne leerlingen afleveren zonder welke het aan dezen niet geoorloofd zou zijn zich voor de examens der hoogeschool aan te bieden, — kan de wetgever ook zijne voorwaarden tot het uitoefenen van dit recht bepalen. Ook heeft de Minister aan te duiden welke vakken ten minste onderwezen moeten worden om een geldig getuigschrift te kunnen onderteekenen. Door het feit zelf, dat men een recht toekent, heeft men ook het recht zekere voorwaarden daartoe voor te schrijven.

De vrijheid der ouders is niet min wettelijk beperkt. Men dwingt den vader niet iets te doen, maar wil hij dat zijn kind een getuigschrift van humaniora bekome, zoo moet dit kind aan zekere bepalingen voldoen. De minister heeft aan de ouders niet te vragen of het hun bevalt dat hunne zonen in Grieksch, Latijn of Wiskunde onderricht worden : de toestemming der ouders moet hier niet bekomen noch gevraagd worden. Zij kunnen er zich niet tegen verzetten : willen zij het programma door hunne kinderen niet laten volgen, zoo moeten deze zich maar op iets anders toeleggen

dan op de studie der humaniora. De reden ervan is hoogst eenvoudig. De minister is overtuigd, bij voorbeeld, dat zonder kennis van Grieksch, Latijn of Wiskunde, de hoogere studiën niet begonnen kunnen worden; het is dan zijne plicht deze kennissen te vergen vóor dat men den student aan eene hoogeschool aanneme.

De wet heeft aan den Minister het recht erkend een minimum van het programma der humaniora vast te stellen, hoe zou dan de wetgever zelf dit recht niet bezitten? Indien nu de wetgever de innige overtuiging heeft dat geen man, hoe geleerd ook, geen bekwaam geneesheer, rechter, notaris of wat anders ook in Vlaanderen kan wezen zonder de volkstaal grondig meester te zijn, zoo kan men hem het recht niet betwisten de noodige maatregels te nemen om van het bestaan dezer noodig geachte kennis op eene zekere wijze de overtuiging te bekomen. Niemand is gedwongen in Vlaanderen notaris of geneesheer te worden; maar wil men het daartoe noodig diploma bekomen zoo moet men de voorwaarden door de wet voorgeschreven, vervullen. Dat deze voorwaarden, nu de kennis van het Vlaamsch, op welke wijze ook, of die van het notariëel recht of van de ontleedkunde vragen, daardoor wordt de vrijheid van onderwijs niet meer dan de vrijheid der ouders gekrenkt.

Het was op grondwettelijk gebied dat de heer Woeste het voorstel bekampte. Zijns dunkens was het strijdig en met de vrijheid van onderwijs en met de taalvrijheid.

Rechtstreeks, zegde hij, mag men niets aan de vrije scholen opdringen, en wat niet rechtstreeks mag geschieden, is men ook niet geoorloofd onrechtstreeks te vorderen. Rechtstreeks heeft de wetgever niet meer dan de minister het recht een programma aan de vrije colleges voor te schrijven, noch te verbieden een college van humaniora te openen zonder dit programma te volgen : dit is onbetwistbaar. Maar wanneer de wetgever aan de colleges èen recht toestaat, hetwelk geen noodwendig gevolg van art. 17 is, zoo blijft hij vrij

zekere bepalingen voor te schrijven, gelijk wij het daareven bewezen hebben. De heer Helleputte heeft in dien zin de redeneering van den heer Woeste op de klaarste wijze wederlegd, en onze achtbare Leuvensche collega is toch wel de juist geplaatste man om te weten wat met de vrijheid van onderwijs strijdig is. Het staat aan de Leuvensche hoogeschool vrij haar programma naar believen op te stellen: maar wil zij wettelijke diplomas afleveren, zoo moet haar programma ten minste al de vakken bevatten welke door de wet voorgeschreven worden (1). En nooit heeft de hoogeschool van Leuven iets gedaan om zich daar tegen te verzetten.

De heer Woeste beweerde ook dat de taalvrijheid door de wijziging van den heer Coremans geschonden was want, zegde hij, art. 23 laat ons toe het gebruik der talen slechts te regelen voor akten der openbare overheid en voor rechterlijke zaken. En heel zijne redevoering komt er op uit, trachten te bewijzen dat het onderteekenen van een getuigschrift van volledige humaniora geen akt van openbare overheid is.

Wij hebben, zegde hij, het programma, op taalgebied, voor de Athenaea in 1883 kunnen regelen omdat het vaststellen van het programma van eene staatsschool een akt van openbare overheid is; wij kunnen de programmas der examens zelfs in de vrije hoogescholen voorschrijven, omdat de diplomas, door deze hoogescholen afgeleverd, wettelijke gevolgen hebben. De getuigschriften van humaniora kunnen niet als akten van openbare overheid aanzien worden, want zij hebben geene wettelijke gevolgen. Dit schijnt niet juist : ware het zoo, hoe zou men het recht hebben enkel toe te laten die getuigschriften af te leveren na de overtuiging bekomen te hebben dat ten minste een zeker getal door den minister aangeduide vakken onderwezen zijn geweest? Dit zou dan strijdig moeten wezen met de

(1) Art. 29, 35 en 36 van het wetsontwerp.

vrijheid van onderwijs. Indien men niet eene zekere openbare macht aan de privaatbestuurders toekent, hoe kan de regeering dan het recht hebben zich het opstellen van een zeker deel der programmas der humaniora aan te trekken? Men verstaat moeilijk hoe men kan beweren dat het afleveren der getuigschriften geen akt van openbare overheid is. Is zulks slechts eene private zaak? Is dat zoo, waarom wordt er dan van die getuigschriften in de wet gesproken? Zij hebben juist dezelfde wettelijke uitwerking als de diplomas, want zonder getuigschrift kan men tot geen academisch examen aangenomen worden. Weigert een bestuurder het certificaat, zoo wel hij eenen jongeling zijne hoogere studiën te beginnen en hij belet hem zulks krachtens de wet.

De bewijsvoering van den heer Woeste bestaat slechts uit schoonschijnende voorwendsels, die met de klare beteekenis der art. 17 en 23 niets gemeens hebben : wij kunnen er enkel byzantijnsche spitsvondigheden in zien, welke met al hunne fijnheid voor het gezond verstand van het Vlaamsche volk niet vatbaar zijn.

De studiewijze is vrij gelaten, en men is geoorloofd zoo wel te verlangen dat eenige vakken in 't Vlaamsch onderwezen zullen worden, als men het recht heeft de kennis van de pandekten of van het burgerlijk wetboek van den toekomenden advocaat te vorderen.

Is onze denkwijze strijdig met de art. 17 en 23 der grondwet, zoo moet men het uitmuntend voorstel van den heer Helleputte nog voor veel ongrondwettelijker aanzien. Het laat echter de keus niet over de vakken in 't Vlaamsch aan eene hoogeschool te onderwijzen, maar wijst duidelijk op het strafrecht. Een wettelijk onderscheid maken tusschen eene ondervraging, die in 't Vlaamsch moet geschieden, en een getuigschrift hetwelk beweert dat de drager bekwaam is in 't Vlaamsch op eene ondervraging te antwoorden, zou zelfs geen schijn van gegrondheid bezitten, verre van als ernstig beschouwd te kunnen worden.

Zou de heer Woeste dit voorstel nu ook in name

der vrijheid willen bestrijden? Dit zou tot een hoogst aardig gevolg leiden. Men heeft behoefte aan rechters, die de volkstaal machtig zijn; maar krachtens de grondwet bezit de regeering het recht niet, deze kennis van de rechters te eischen. In andere woorden, krachtens de grondwet zou een goed rechtswezen in Vlaanderen onmogelijk zijn! Dat zijn de dwalingen, tot welke de grondwettelijke begrippen des heeren Woeste ons zouden leiden; want ik herhaal het, het is onmogelijk met den heer Woeste staande te houden dat het afleveren van een getuigschrift geen wettelijk uitwerksel te weeg brengt.

Na al de bedenkingen, welke wij over het bekwaamheidsexamen en het Vlaamsch in 't onderwijs geopperd hebben, kunnen wij ten slotte, wat het graduaat betreft, slechts den wensch uitdrukken dat de Senaat, ingelicht door de beraadslagingen der Kamer en bij betere kennis der zaak, het ingangsexamen invoere.

Wat onze Vlaamsche belangen aangaat, zoo kunnen wij niet krachtig genoeg al de oprechte Vlamingen aansporen alles in 't werk te stellen, opdat men het meisjes- en jongensonderwijs vervlaamsche. Gelukt men daarin, zoo kan men de Vlaamsche zaak als grootendeels opgelost aanzien.

En wat de thans besprokene wet aangaat, wij meenen dat wij eenen grooten stap nader ons doel zouden komen wilde men de volgende bepalingen er in lasschen :

Art. 6. van het wetsontwerp (indien men een bekwaamheidsexamen in de Senaat stemt) : *De leerlingen, die wenschen later tot een openbaar ambt in de Vlaamsche gewesten benoemd te kunnen worden, zullen verplicht zijn een Vlaamsch opstel te schrijven.* Vergenoegt men zich met het getuigschrift door de Kamer gestemd, zoo zou art. 6 in den volgenden zin gewijzigd moeten worden : *Voor de leerlingen, die wenschen later tot een openbaar ambt in de Vlaamsche gewesten benoemd te kunnen worden, zal het getuigschrift moeten vermelden dat de leerling de Vlaamsche taal grondig bestudeerd heeft en dat hij in staat is deze taal nauwkeurig te schrijven en te spreken.*

ART. 6bis. – *Het ingangsexamen der ingenieurs behelst, nevens eene ondervraging over 't Fransch, eene ondervraging over 't Vlaamsch voor de leerlingen, die later als staatsingenieur of staatsconducteur benoemd zouden willen worden.*

ART. 11. — Het examen, te onderstaan door de leerlingen die geen getuigschrift bezitten, zou de volgende bepaling moeten bevatten : *de recipiendarissen die wenschen later tot een openbaar ambt in de Vlaamsche gewesten benoemd te kunnen worden, zullen verplicht zijn een Vlaamsch opstel te maken.*

Door deze maatregels zouden al de Vlaamsche studenten het Vlaamsch in de humaniora grondig moeten leeren, om zeker te zijn dat later de onwetendheid der volkstaal geen hinderpaal tot eene staatsbenoeming zou wezen. Het is natuurlijk in de humaniora en niet op de hoogeschool, dat ze de taal moeten leeren. Indien ze de taal niet kennen, is het hun onmogelijk op de hoogeschool Vlaamsche leergangen met vrucht te volgen. Wat de ingenieurs betreft, denk ik, dat het zelfs voor de ingenieurs der mijnen noodig is de kennis van het Vlaamsch te bezitten. Eenieder weet dat in de Waalsche provinciën duizenden Vlaamsche werklieden arbeiden, welke het Fransch niet aanleeren — zij leeren ten hoogste een weinig Waalsch spreken, — en wanneer een staatsingenieur een onderzoek over eene mijnramp, of over iets anders te doen heeft, is het voor hem van het grootste nut den werkman in zijne eigene taal te kunnen ondervragen.

ART. 28. — *De leerlingen zullen hun examen voor de faculteiten der hoogescholen der Vlaamsche gewesten en voor de middenjury in het Vlaamsch kunnen afleggen, indien zij het verlangen.*

ART. 44. — *Degenen dewelke in Vlaanderen tot een openbaar ambt benoemd wenschen te worden, moeten op hun diploma het bewijs hebben, dat zij het Vlaamsch machtig zijn krachtens de art.* 6, 6*bis of* 11, *en dat zij over de volgende vakken in 't Vlaamsch geantwoord hebben :* (1)

Voor welk ambt ook, tot hetwelk het bezitten van een diploma van candidaat in wijsbegeerte en letteren geëischt wordt : de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde.

Ik bedoel hier zekere ambten, voor welke een diploma van doctor in wijsbegeerte of in de rechten als een titel tot benoeming aanschouwd wordt : alzoo de archivarissen, de boekbewaarders, de ambtenaren van het hooger middenbestuur en van de provinciale besturen.

Voor de doctors in wijsbegeerte en letteren, die benoemd willen worden, als leeraars van geschiedenis of van Germaansche talen in een athenaeum der Vlaamsche gewesten, zal het diploma het bewijs moeten leveren, dat zij gedeeltelijk hun examen in 't Vlaamsch onderstaan hebben en dat hunne verhandeling of dissertatie in 't Vlaamsch geschreven is geweest.

---

(1) Uitbreiding van het voorstel van den H. Helleputte.

Dit is het natuurlijk gevolg van de wet van 1883.

Om tot een rechterlijk ambt benoemd te worden, zal de recipiendaris over het strafrecht en over de strafrechtspleging in 't Vlaamsch ondervraagd moeten worden.

Om notaris benoemd te worden zal de candidaat-notaris moeten het bewijs leveren dat hij op zijn examen twee akten in 't Vlaamsch opgesteld heeft.

De ingenieurs en conducteurs zullen op hun eindexamen eene Vlaamsche ondervraging moeten onderstaan.

Deze bepalingen zullen toepasselijk zijn te beginnen van 1895, *maar niet aan hen, welke hun diploma vóór dit tijdstip bekomen hebben.*

Met deze bepalingen die zeer eenvoudig zijn, denk ik, dat men na weinige jaren in Vlaanderen bijna geene ambtenaren meer zou aantreffen, die de volkstaal onmachtig zouden wezen,

Wij zegden hooger dat het Davidsfonds besloten heeft aan de Kamers een verzoekschrift te zenden om aan den wetgever te vragen, dat hij de noodige maatregelen neme opdat slechts degenen, welke de volkstaal machtig zijn, in de Vlaamsche gewesten benoemd zouden kunnen worden tot gelijk welk ambt. Uit goede bron vernemen wij zelfs, dat verkleefde en invloedrijke volksvertegenwoordigers het op zich genomen hebben dit gedacht bij te treden, ja het zelfs als wetsvoorstel neer te leggen.

Daar dit breede voorstel, dat onze zaak bijna geheel zal oplossen, vermits die welke uit genegenheid en vaderlandsliefde onze taal niet willen aanleeren, het dan zullen doen uit belang en noodzakelijkheid, — daar dit voorstel, zeg ik, ook ambten betreft waartoe geen academisch examen vereischt wordt, zal het een voorstel op zich zelf moeten uitmaken en bijgevolg in de huidige bespreking niet te berde kunnen komen.

In afwachting van die heilzame werking, waar het Davidsfonds zijnen naam voor altijd zal aanhechten, zou men toch, op afrekening, nu reeds kunnen stemmen hetgeen in verband staat met de besprokene wet op het hooger onderwijs, en hetwelk ik in de hiervoren opgegeven bepalingen samengetrokken heb.

NASCHRIFT.

Deze studie was reeds afgemaakt en ten deele gedrukt wanneer de beraadslagingen der Kamer over het artikel 44 ons toekwamen. (Zitting van 30 Januari.)

De achtbare Heer Minister stelde voor het amendement van den H. Helleputte te wijzigen als volgt :

« Te beginnen van 1 Januari 1895 zal niemand tot een rechterlijk ambt, — de benoemingen voor de handelsrechtbanken uitgezonderd, — in de provinciën Oost- en West-vlaanderen, Antwerpen of Limburg of in het Arrondissement Leuven benoemd kunnen worden, indien hij door een examen niet bewijst dat hij in staat is, voor wat het gebruik der Vlaamsche taal in strafrechtszaken betreft, zich naar de bepalingen der wet van 3 Mei 1889 te gedragen.

« Te beginnen van 1 Januari 1895 zal niemand als vrederechter of als griffier van een vredegerecht in het arrondissement Brussel benoemd kunnen worden, indien hij aan de proef in bovenstaanden paragraaph vermeld niet voldaan heeft. »

De Heer Lippens op zijne beurt volledigde het voorstel van het Gouvernement en dit van den heer Colaert, op de volgende wijze :

« Te beginnen van 1 Januari 1895 zal niemand als notaris in de zelfde provinciën benoemd kunnen worden, indien hij door een examen het bewijs niet levert dat hij bekwaam is in de uitoefening van zijn ambt de Vlaamsche taal te bezigen. »

De twee voorstellen werden aangenomen met 58 stemmen tegen 19 en 3 onthoudingen.

Door deze stemming is er reeds aan twee van onze wenschen voldaan; de Heer Minister heeft ook op zich genomen te onderzoeken op welke wijze men het best aan de recipiendarissen het recht zal kunnen toekennen hun examen heel en al in 't Vlaamsch afteleggen. De heer Van Cleemputte heeft het te recht aangetoond, en onze persoonlijke ondervinding leert het ons dagelijks, dat vele studenten hun examen gemakkelijker in hunne moedertaal zouden afleggen.

Wij wenschen dat men in de tweede stemming tot een

aannemelijk besluit daarover kome, en dat men ook niet vergete van de toekomstige leeraars van geschiedenis en Germaansche talen in de Vlaamsche athenæa te vorderen, dat zij gedeeltelijk in het Vlaamsch hun examen afleggen. Dit is het eenigste middel om door het doctoraat der wijsbegeerte en letteren de tegenwoordige Vlaamsche normaalschool der Gentsche Universiteit te vervangen, en de wet van 1883, over het vervlaamschen van het middelbaar onderwijs, ten volle toetepassen.

Alhoewel dankbaar en tevreden over het gestemde, betreuren wij toch dat nevens het voorstel van den heer Minister over art. 44, er niet gestemd is geworden over dat, breeder en meer volledig, van de heeren De Smet, Begerem en Vercruyssen, en waardoor de kennis van het Vlaamsch ook geëischt werd van de toekomstige rechters bij de rechtbank van eersten aanleg te Brussel.

Daar meer dan ergens was die verplichting noodzakelijk, want in het algemeen zijn balie en rechters er van top tot teen verfranscht. Zij gaan te werk juist of zij niet te Brussel, in Brabant, maar wel te Parijs in ambt en bediening waren, zooals het nog onlangs bewezen is door het tergend feit-Josson.

Overigens waarom de talrijke Vlamingen van dat arrondissement op minderen voet gesteld dan elders ..? En wat moet er gebeuren als er een te recht zal staan, het Fransch onmachtig, zooals er daar met honderd duizenden te vinden zijn...? (1)

Ons steunende op recht en rede, op billijkheid en noodzakelijkheid, zijn wij overtuigd dat men bij de tweede stemming het voorstel van den heer Minister zal volledigen in den zin van het uitmuntend en ruimer amendement onzer Gentsche Volksvertegenwoordigers, om wier moed, beleid en vlaamschgezindheid wij hier hun, evenals aan de heeren Coremans en Helleputte, dank en hulde zeggen.

Gent. A. DE CEULENEER, hoogleeraar.

(1) Volgens den heer Janson zijn er te Brussel en voorgeborchten alleen, 336,766 personen die enkel Vlaamsch spreken, 107,401 Fransch alleen en 130,164 de beide talen. (Ann. parl. 503.)

DE EEREGRAVEN

VAN

JAN-FRANS WILLEMS

EN VAN

KAREL-LODEWIJK LEDEGANCK

TE ST.-AMANDSBERG.

EEN Noord-Nederlandsch letterkundige, tijdelijk in Vlaanderen gevestigd, had verleden jaar een bezoek afgelegd aan de graven van de beide beroemde mannen, wier naam ten hoofde van deze regelen geschreven is, en was van St.-Amandsberg teruggekomen met benepen hart, ja, met verontwaardiging over den erbarmelijken toestand, in welken hij het gedenkteeken ter eere van den Vader der Vlaamsche beweging en van den onsterfelijken Zanger der *Drie Zustersteden* had aangetroffen. Vóor hem hadden vereerders van het onvergetelijke tweetal uit Gent diezelfde stemming op den grafheuvel opgedaan, en zelfs meer dan eens, in de *Vlaamsche Wacht*, vergissen wij ons niet, hunne verwondering en spijt uitgedrukt dat het huidige geslacht zóo weinig eerbied voor zijne groote mannen betoont, dat het de voor hen opgerichte eereteekens laat vergaan. De heer BECHGER — de naam van den hooger bedoelden Noord-Nederlandschen schrijver moet niet verzwegen zijn — stelde de hem bekende Gentsche vrienden voor, pogingen aan te wenden om de graven behoorlijk te doen herstellen, en gaf daartoe, als eerste bijdrage, de som van 50 franken.

Zijn voorstel vond in den kring zijner bekenden

alhier onmiddellijk weerklank, gelijk men kan denken; maar alvorens de hand aan het werk te slaan was 't noodig de eigenaars der beide gedenkteekenen te kennen, of liever, hun de eer der herstelling te laten.

Er was dus te onderzoeken door wie en hoe de graven tot stand waren gekomen.

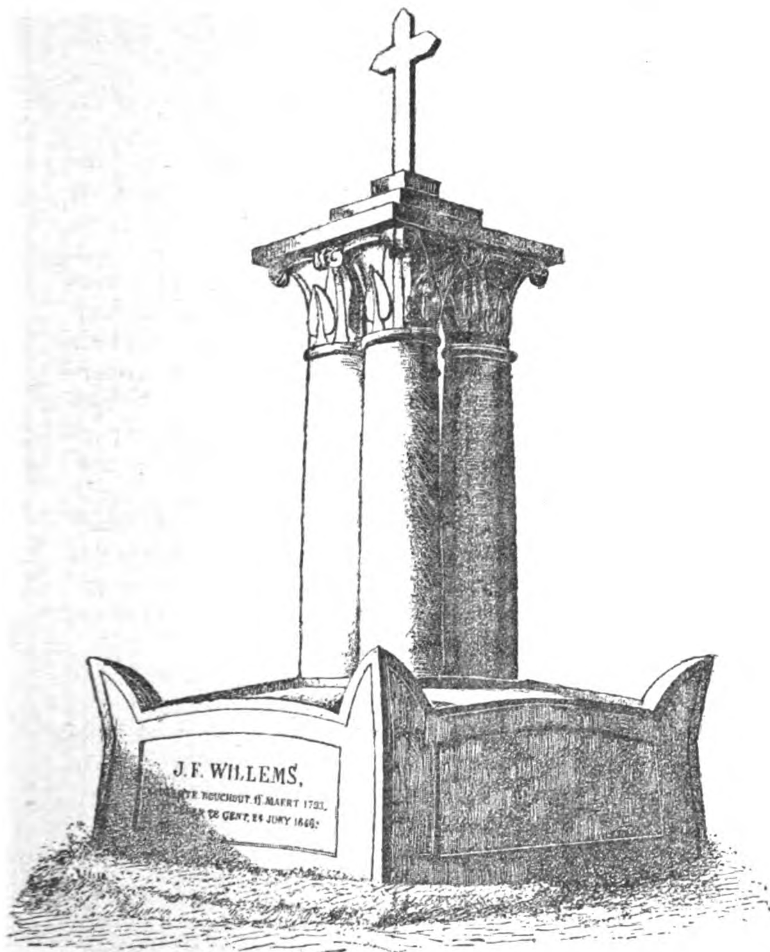
WILLEMS overleed den 24 Juni 1846, na eenen aanval van beroerte. Wij herinneren ons nog, hoe jong wij toen ook waren, met hoeveel deelneming de Gentsche dagbladen, vooral de *Gazette van Gent* (ongetwijfeld ook de andere bladen van Vlaamsch België) de droeve tijding van dit plotseling, eilaas! veel te vroegtijdig afsterven aan hunne Lezers mededeelden. « **Willems is dood!** » was de titel van een dier bladen, door dezen korten uitroep genoeg de uitgestrektheid te kennen gevende van het verlies, dat de Vlaamsche beweging niet alleen, maar de Letterkunde en de Wetenschap hadden ondergaan. Nauwelijks was, in tegenwoordigheid van de voornaamste kampers voor het Vlaamsche recht, het lijk aan de aarde toevertrouwd, of er ontstond eene Commissie, die zich ter take stelde gelden in te zamelen om aan de nagedachtenis van WILLEMS een duurzaam gedenkteeken toe te wijden. Leden dier Commissie waren de heeren CORNELISSEN, SERRURE, SNELLAERT, P. DE DECKER (1) en baron J. DE SAINT-GENOIS.

Dat de oproep dier mannen, niet enkel gekend als vrienden van den afgestorvene, maar gewaardeerd en vereerd als voorstanders van het recht der Vlamingen, alom bijval vond, hoeft niet gezegd; het duurde niet lang en het kostte niet veel moeite om de som, noodig tot verwezenlijking van het doel, bijeen te krijgen.

Een Gentsch kunstenaar, TH. CANNEEL, leverde het plan voor het eeregraf, welks uitvoering werd toevertrouwd aan L. SERRURE, bouwkundige te Antwerpen, Iedereen, die St.-Amandsberg heeft bezocht — en welke

(1) Het geleerde lid der Koninklijke Belgische Academie van Schoone Kunsten, Letteren en Wetenschappen, nog in leven.

beoefenaar der Vlaamsche letteren, welke kampioen voor onze zaak heeft de bedevaart daarheen niet gedaan? — kent het gedenkteeken, bestaande uit vier zware bijeen-

gevoegde arduinen kolommen, rustend op een breed voetstuk, ter hoogte van 18 voet (zonder het er bovenstaande kruis) statig en indrukwekkend zich verheffend op het hoogste punt van den heuvel.

Het opschrift is kort, gelijk voor alle groote mannen dient te zijn, opdat de wandelaar het gemakkelijk in 't geheugen kunne printen. Aan den eenen kant, op eene der vier witmarmeren platen van het onderdeel, de herinnering van WILLEMS' geboorte en overlijden; aan den anderen kant het vers :

DIT GRAF BEWAART ZIJN ASCH, HET VADERLAND ZIJN NAAM.

Den 26 Juni 1848 werd het gedenkteeken met groote plechtigheid onthuld. Onder de redenaren, die er het woord voerden, noemen wij CONSCIENCE, SNELLAERT en CORNELISSEN.

De dichter LEDEGANCK stierf te Gent den 19 Maart 1847. Ook de mare van zijn verscheiden klonk in Vlaanderen als eene tijding van algemeene ramp. Korten tijd te voren immers had hij den lauwer der onsterfelijkheid gewonnen met zijne prachtige trilogie, en was hij buiten Gent, onder andere te Antwerpen, het voorwerp geweest der geestdriftige bewondering vanwege de beste Vlaamsche kampers en schrijvers aldaar. Dat hem ook eene eerzuil zou opgericht worden, en wel ter zijde van WILLEMS — was de algemeene wensch.

Deze eerzuil kwam tot stand, dank aan de commissie, onmiddellijk na 's dichters afsterven met dat doel ingericht, en welke bestond uit de heeren J. DE BLOCK, hoogleeraar aan de Gentsche Hoogeschool, F. CLAEYS, substituut van den Procureur des Konings en provinciaal opzichter voor het lager onderwijs, FRANS RENS, F.-A. SNELLAERT en E. SOUDAN, kantonaal opzichter voor het lager onderwijs. Het gedenkteeken, ontworpen en uitgevoerd door den Antwerpschen beeldhouwer J. VAN ARENDONCK (1), bestaat uit een

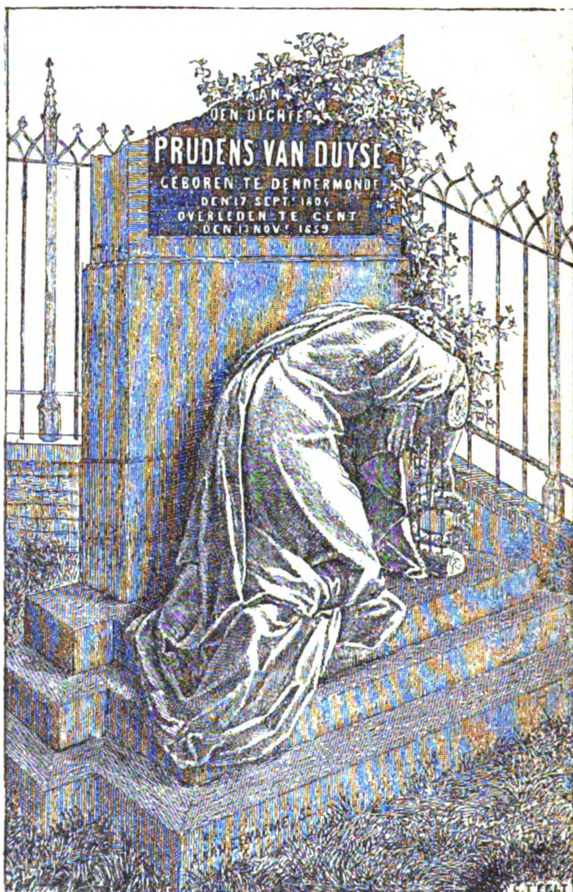
(1) Deze kunstenaar is ook gelast geweest met de uitvoering van het gedenkteeken, dat door toedoen der Antwerpsche Vlamingen op het kerkhof van Boekhout (prov. Antwerpen) werd opgericht. Dit gedenkteeken bestaat uit het afbeeldsel van den geleerde op een effen voetstuk en naast den Genius der Dichtkunst, die treurend het hoofd over het beeld laat neerhellen. Het werd, is ons geheugen goed, eenige jaren geleden hersteld.

halfverheven beeldwerk, voorstellende *België*, zittende op den Leeuw, treurende om het verlies, en in de beide handen het afbeeldsel des dichters houdende. Een

pijlenbundel zinspeelt op 's lands zinspreuk : « Eendracht baart macht »; op den achtergrond is de oude bardenlier, welker snaren gebroken zijn en die behangen

is met eene kroon van onvergankelijke bloemen. Daarboven prijkt de ster, zinnebeeld der vereering van LEDEGANCK's schoone dichtgave.

Behalve de korte aanduiding van den geboorte- en den sterfdag des dichters leest men er de kernige spreuk :

ZIJN STOF RUST HIER, ZIJN NAAM LEEFT VOORT IN VLAAMSCHE ZANGEN.

De onthulling van dat goed opgevatte, maar ongelukkiglijk al te platte kunstgewrocht geschiedde plechtig den 27 Augustus 1849, in bijwezen van de leden van het eerste Taal- en Letterkundig Congres, op dat tijdstip alhier gehouden. Het woord werd gevoerd namens de gemeenten Eekloo en Zomergem, alsmede namens een aantal Vlaamsche letterkringen. PR. VAN DUYSE improviseerde er een schoon gedicht.

Erbarmlijk — zegden wij in het begin van dit artikel — was de toestand van beide eeregraven in het afgeloopen jaar. Het onderdeel van WILLEMS' gedenkstuk was gedeeltelijk uiteengevallen en bedreigd met geheele vernieling; het kruis waggelde op den top; de letters van het opschrift waren onleesbaar. Bewoners van St.-Amandsberg hadden reeds verscheidene malen hunne vrees voor ongelukken uitgedrukt. Niemand zag er naar om... Even erg stond het gedenkteeken van LEDEGANCK : het bas-relief — ongelukkiglijk in Franschen steen — had door de guurheid des klimaats veel geleden: het arduinen voetstuk was gansch uit den haak, gelijk het ijzeren hek, en het verguldsel der letters afgesleten.

De pogingen, bij de bloedverwanten der beide vereerde mannen gedaan om de gedenkteekenen onverwijld te doen herstellen, bleven zonder vrucht : de eenen en de anderen gaven tot voorwendsel dat het graf niet hun eigendom was en zij van niemand den last hadden ontvangen om voor de herstelling te zorgen.

Wij zullen hier niet onderzoeken tot hoeverre zulk antwoord, gegeven door eene begoede en door eene schatrijke familie, strookt met den eerbied, dien elk mensch aan de hem dierbare bloedverwanten verschuldigd blijft; strikt genomen, was de verontschuldiging der kinderen van WILLEMS en der weduwe van LEDEGANCK niet te berispen; maar zij dachten er zeker niet aan, toen zij hunnen brief schreven, dat het eeregraf van PRUDENS VAN DUYSE, ook met het bedrag eener openbare inschrijving bekostigd, sedert 1860 door de weduwe

en de kinderen des gevierden Zangers niet alleen behoorlijk onderhouden en rein gehouden, maar met planten, bloemen en kronen was versierd gebleven.

Toen de heer BECHGER met zijn voorstel eerst aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, en, nadat deze hare onbevoegdheid had moeten erkennen, aan het *Davids-Fonds* kwam aankloppen om de schuld te kwijten, welke ieder opvolgend geslacht jegens WILLEMS en LEDEGANCK te kwijten heeft, vond hij dadelijk gehoor. De Gentsche afdeeling nam met liefde en toewijding de taak op zich.

Het valt ook in ons plan niet, te onderzoeken om welke reden het *Willems-Fonds*, dat den naam van den Vader der Vlaamsche Beweging in zijn schild voert, zich om de te Gent algemeen gekende bouwvalligheid van het graf zijns patroons hoegenaamd niet bekommerde. Wel kon dit gedacht bij het *Davids-Fonds* eens opgekomen zijn, doch er was voor hem geene reden om één oogenblik te aarzelen, vooruit te gaan. JAN-FRANS WILLEMS toch toonde zich, geheel zijn leven, even rechtzinnig en moedig christen als Vlaamschgezind. Zóo bleek hij te zijn in zijne brieven aan katholieken en protestanten; zóo verklaarde hij luidop bij plechtige gelegenheden. 't Was hij, die te Brussel den 11 Februari 1844, op de algemeene vergadering der Belgische maatschappijen van Vlaamsche letteroefening, in eene gespierde rede, den lof der godsdienstigheid sprak. Het woord herinnerd hebbende van VAN KAMPEN : « De eerste « eigenaardigheid, welke den Belg kenschetst, en die zich, « door alle tijdperken der geschiedenis heen, bij hem « werkzaam betoont, is godsdienstigheid (1), » voegde WILLEMS er bij : « Zy (de godsdienstigheid) verdient « de zuster onzer nationaliteit genoemd te worden ; « want beide gingen steeds hand aen hand. By de « Pacificatie van Gent en de Unie van Brussel werden « hare belangen niet voorby gezien. Dat mogen zy

(1) *Redevoering over den geest der Nederlandsche letterkunde, vergeleken met die van andere volken.*

« ook niet. Van Jacob van Maerlant af tot den Ant-
« werpschen PAUWELS telt men eene lange reeks van
« godsdienstige dichters, elkander opvolgenlyk afwisse-
« lende en by de hand houdende, als zoo vele schakels
« aen die lange keten, wier beide uitersten de dertiende
« en de negentiende eeuw aenraken. Gedurende den
« byna tweehonderdjarigen staet van verstandelyke ellende,
« waer ons land in gedompeld lag sedert de dood van
« Isabella-Clara-Eugenia, alswanneer alle liefde voor de
« letteren in België uitgedoofd scheen, waren zy, benevens
« vader Cats, onze eenigste volksdichters. Vergeten wy
« ook niet dat de Belgische geestelyken, gedurende de
« Fransche overheersching, de eenigste openbare rede-
« naers by het Vlaemsche volk geweest zyn. Zy waekten
« over het heiligdom der tael, gelyk voor het altaer
« Gods; die tael zat gevlugt onder de kruisbogen hun-
« ner tempels. De pleit-, de raedzael was voor haer
« gesloten; maer nimmer heeft men ze kunnen beletten
« den gewyden kansel te beklimmen. Daer tartte zy,
« by monde des predikers, den trots der Fransche
« koninghaters, den overmoed van eenen aertsgeweldenaer,
« of zy sprak ons troost in 't hart by onuitstaenbaer
« lyden, of zy zalfde met het woord der genade...
« Deze verkleefdheid aen het godsdienstige, myne heeren,
« waermede een welopgevoed jongeling gewonelyk zyne
« loopbaen intreedt, behoort voortdurend aen uwe
« gedichten en verhandelingen die warmtekracht by
« te zetten, waerdoor de mensch tot hooger veredeling
« rypt. De godsdienstigheid behoort by de Vlaemsche
« letterkunde voor te heerschen. »

Dit citaat zal niet te lang zijn, meenen wij, want het doet geheel de stemming, de gezindheid van den eersten en nog altijd eenigen aanleider der Vlaamsche Beweging onverbloemd kennen. Ja, WILLEMS was christen, katholiek, vriend der geestelijkheid, van welke hij zekeren dag, na zijn wantrouwen in de regeering te hebben uitgedrukt, zegde : « Al mijne hoop ligt nog alleen in de geestelijkheid. Deze moet bij onze bevol-

king den dietschen geest opwekken, taal en zeden herstellen. »

Zóo ook werd WILLEMS geschetst, een jaar na zijn verscheiden, in de plechtige jaarlijksche zitting van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, namelijk den 17 Juni 1847. De voorzitter dezer geleerde vergadering, MATHIJS SIEGENBEEK, met wien WILLEMS vele brieven had gewisseld, met wien hij « door eene veeljarige vriendschap verbonden » was geweest, legde van hem, onder andere, de volgende getuigenis af : « Hij was een opregt christen, gehecht aan de leer der Kerk, waarin hij was opgevoed. »

Waar wij met deze aanhalingen heen willen? Tot niets anders dan tot de verklaring, dat wij, in zekeren zin, begrijpen waarom de huidige bestuurders van het *Willems-Fonds* er niet hoog op gesteld konden zijn om de met het kruis versierde graftombe zijns patroons in behoorlijken staat te laten brengen, en dat het *Davids-Fonds* — gelijk WILLEMS Vlaamsch en Katholiek — niet alleen gerechtigd was de herstelling op zich te nemen, maar ja, zedelijkerwijs zich daartoe verplicht mocht achten.

Tot voldoening van deskundigen is het werk aan de beide praalgraven door den heer J. VAN AUTRYVE, alhier, met zorg verricht, zoodat de Vlaming, die soms op den St.-Amandsheuvel bij het gebeente van de beroemdste zijner schrijvers moed en sterkte gaat zoeken in den kamp, thans niet meer hoeft te blozen wanneer hij de opschriften van beide gedenkteekenen leest, en dat hij zijnen tijdgenooten niet langer het verwijt moet geven, voor zijne verdienstelijkste mannen weinig anders over te hebben dan..... woorden (1).

Wij sluiten — 't zal niemand ergeren? — met een woord van dank aan het Hoofdbestuur en aan de Gentsche Afdeeling van het *Davids-Fonds.*

D.

(1) In de schaduw van WILLEMS' tombe rust Dr. SNELLAERT, een ander man van groote verdiensten, wiens graf nog altijd door een eenvoudig houten kruiske is aangewezen. Bestaat de Commissie nog, die de taak op zich heeft genomen dat graf te versieren met een gedenkteeken, den geleerden en volstandigen Vlaamschen kamper waardig?

EERWEERDE HEER DE MONIE.

We cam.....
.... departing leave behind us
Footprints on the sands of time!
LONGFELLOW. *Psalm of Life.*

E. H. EMILE DE MONIE was te Roeselare geboren den 28n van Hooimaand, 't jaar 1846.

Hij studeerde in 't Klein Seminarie zijner geboortestad en bekwam de eerste plaats in Rhetorika.

Hij was opvolgentlijk leeraar der vierde latijnsche klas, der tweede latijnsche klas in 't klein Seminarie van Roeselare, onderpastor van Sint Gillis te Brugge, en sedert 1885 leeraar van godsdienst in 's Rijks Onderwijzeressenschole van Brugge.

Hij stierf den 3n van Nieuwjaarmaand 1890 en wierd den 7 onder eenen grooten toeloop van vrienden en priesters begraven.

De priesters van 't Brugsche weten dat het een godvruchtige, welsprekende priester was, in de kennis der godsgeleerdheid geleersd en gespoord.

Als leeraar was De Monie uitmuntend.

Hij deed zijne leerlingen studeren en beminnen. 't Is niet genoeg voor de jongelingen, te blokken : zij moeten de weerde der oude dichters, de schoonheid der Dietsche letteren gevoelen. Zij moeten liefhebberij bezitten voor kunde en geschiedenis.

« O, wat leerden wij daar Grieksch! Wat smaakten wij daar de geschiedenis! Wat smaakten wij daar Vondel en Gezelle, » riepen de leerlingen in dankbare bewondering uit.

Geen een leerling, die aanleg had, en een hert om te gevoelen, die niet als blauwvoet uit die klas kwam.

Roeselare en voor een groot deel de klas van M. De Monie waren de bakermat der herboren Vlaamsche Beweging.

De Monie was nog geschat onder zijne vrienden en gewezen leerlingen als taalkenner.

't Was hij die de bijdrage schreef over *Vlaamsche Taalkunde* in 't *Belfort* van November 1886. Ze was geteekend X. Thielt, en ze wierd in den Vlaamschen lande nog al veel besproken.

Hij behoorde tot de school van Bopp en Max Müller en zijne lessen waren de doorgronde inhoud der vergelijkende spraakkunst van Bopp. Daarin was hij van zijnen tijd. Nu zou hij natuurlijk reeds verouderd zijn.

't Geen hij meest studeerde was het vraagstuk van de spelling der plaatsnamen : diesaangaande schreef hij merkwaardige opstellen in *Rond den Heerd* van 't jaar '87.

Hij was ook volkomen thuis in de Middelnederlandsche taalkunde en schreef daarover zeer schoon in de *Vlaamsche Vlagge*.

Als kenner van de spraakkunst kon hij volgens de beginselen der Nederlandsche spraakleer al de zoogezeide eigenaardigheden der West-Vlaamsche School goed doen, zoo wel als M. Joos. Hij was vijand van de bastaardwoorden.

De Monie en wrocht niet, riepen sommigen in Vlaanderen.

De waarheid is dat hij uit voorzichtigheid zijnen naam onder zijne opstellen niet en liet drukken.

In 1879 schreef hij een wonderschoon boeksken, dat bij onzen uitgever gedrukt wierd : *Hoe wij katholieken behooren school te houden*. Hij schreef verschillige opstellen over taal- en letterkunde in de *Vlaamsche Vlagge*, in *Rond den Heerd*, in *de Student*. Hij bezorgde de uitgave der brieven van Pater Vyncke, wiens boezemvriend hij was, en waarvan hij den laatsten bundel nu ging laten drukken. Hij heeft *den Biekorf* helpen stichten.

Oordeelende dat het noodig was een enkel vak te verkiezen, een enkel vraagstuk te doorgronden, was hij voornemens voortaan al zijne krachten te besteden aan de geschiedenis der Vlamingen in den vreemde, en voornamentlijk der Vlaamsche zendelingen, voortreffelijk onderwerp dat een andere werker zal opnemen.

De Monie was schrijver. Hoe vloeiend en hoe rijk was de Dietsche penne onder zijne handen! Niemand, na Gezelle, die ze in West-Vlaanderen met zooveel gemak hanteerde. Dat is misschien nieuws voor velen : geen een zijner trouwe vrienden aleventwel en zal mij tegenspreken.

Vaarwel, dierbare vriend en medewerker, in name van 't *Belfort*, dat gij genegen waart! In name uwer dankbare leerlingen en diepbedroefde vrienden! Vaarwel in name van 't Dietsche vaderland, dat gij in 't verdoken zoo vele diensten wist te bewijzen! Vaarwel!

De Monie, wij gedenken U en wij bidden voor U.

R. I. P.

Brugge Een trouwe Vriend.

HET WIJDINGSFEEST. (1)

DE wang verbleekt en rilt, en siddring schokt de leden
Bij dat verrassend zicht van pracht en majesteit,
Wanneer wij, 't breed portaal des tempels doorgetreden,
Stil staan voor d'aanblik die op 't nadrend feestuur beidt,

En de oogen heffen naar die wimpels en banieren
In sierlijk kleurenspel afhangend uit den trans;
Die wapenschilden, die de trotsche pijlers sieren
En die de Pausenvlag omvouwt in eedlen krans;

Die hoofden wemelend van de onafzienbre menigt;
Die gildestanderds met hunne eerekroon getooid;
Het glinstrend plechtgewaad bij 't hermelijn vereenigd;
Het blank levietenkoor in breeden rei ontplooid.

In eens, het orgel dreunt en aller oogen richten
Den blik, gespannen, naar den oopnen gang ter zij':
Hoog vóór den marmren trap verschijnen kruis en lichten
En rijst de wijdingsstoet — leviet- en priestrenrij,

---

(1) Fragment van het gedicht vervaardigd bij de wijding van Zijne doorluchtige Hoogwaardigheid Mgr Ant. Stillemans, XXIVe bisschop van Gent, en dat welhaast bij den uitgever dezes te zamen met de levenschets van Monseigneur te bekomen zal zijn aan fr. 0,50.

Voltallige outergroep der grooter' hoogtijdsdagen,
In 't wijde koorkleed en het rijkste goudgewaad;
En — midden in den rang, de schouderen omslagen
Van sneeuwwit hermelijn, gij, Vlaandrens Kerkprelaat,

Met Rome's Nuntius en met de Hoofden samen
Der eedle Prinsenstad, der Vlaamsche Zusterkerk,
't Romaansche Doornik, en 't oud-grafelijke Namen,
In staatsie opgeleid naar 't heilig zalvingswerk.

Stap vóor de rijen heen der saamgeknielde scharen
Naar 't wachtend hooge koor der weidsche Kathedraal;
Stap met den purpren stoet der prinsen van de altaren
Naar 't heilig bruiloftsfeest en 't godlijk offermaal.

Daar wacht uw outer naast het outer van de wijding:
Daar, offervat en brood in 't zilver en in 't goud;
Daar, mijter, staf en stool; daar, 't boek dat uw belijding
En eed, en 't formulier der Zalving openvouwt.

Gij ziet, bij de intree, blijde u de oogen tegenstralen —
Een eerste, stille groet dien 't volk in liefde u geeft,
Uw volk, op wien welhaast uw zegen 't eerst zal dalen
Als 't heilig Chrisma, straks, uw hand gebalsemd heeft.

Gedenk dat, in 't gedrang der duizenden verloren,
U naschouwt menigeen met meer verteederd hert,
Die eenzaam bidt en dankt dat gij door God verkoren
En over Vlaandrens Kerk en Volk verheven werdt...

De majesteit van God zweeft langs de tempelbogen;
Een heimnisvol gevoel dringt tot ons binnenst voort;
De plechtigste aandacht boeit aan 't outer oor- en oogen
Waar thans de heldre stem des Wijders wordt gehoord :

« Wilt gij de Heilge Schrift door les en voorbeeld samen
« Voorhouden aan het volk? Wilt ge, in der vaadren geest,
« Aan de overleevring trouw, aanvaarden en beamen
« Wat door den Heilgen Stoel verordend is geweest?

« Zal Petrus, die van God tot binden en ontbinden
« Heeft macht ontvangen, zal de Paus die thans regeert,
« En zijne volgren ook, u onderdanig vinden
« Aan al hetgene Rome u voorschrijft en u leert?...

« Wilt gij van alle kwaad u wachten en onthouên
« En met de gratie Gods u keeren tot elk goed?...
« Wilt gij ten toonbeeld staan van deugd aan Gods getrouwen,
« Van rein- en matigheid en nederig gemoed?...

« Wilt gij barmhartig zijn, om 's Heeren Naam, voor de armen
« En vreemden zonder heerd, hun vriendlijk zijn en mild,
« En over alle leed u vaderlijk ontfermen? »
— En, vraag voor vraag, weerklinkt het antwoord : « Ja, ik wil 't. »

« Zoo moog' met al dit goede en, meer nog, God u kronen,
« In alle deugdzaamheid u sterken door zijn kracht...
« Gelooft gij in één God drievuldig in Personen,
« In wil en wezen één, in majesteit en macht?

« Erkent ge aan elk' Persoon 't waarachtig Godlijk Wezen?
« En dat de Zoon van God, des Vaders eeuwig Woord,
« Met Hem zelfstandig, is uit zijnen schoot gerezen,
« Vóór tijd en dageraad, in eeuwige geboort';

« En, uit den Heilgen Geest in maagdenschoot ontvangen,
« Is mensch geworden, dus — waarachtig mensch en God,
« In elk natuur volmaakt, niet met een schijn omhangen,
« Maar God en mensch oprecht, in volle menschenlot

« Bij eenheid, godlijk van persoon; die, uit den Vader
« Van eeuwige geboort', van tijdlijke uit de Maagd,
« Onlijdelijk als God, ons komt in menschheid nader,
« En 't lijden voor ons heil in waren vleesche draagt? »

« Gelooft ge dat Hij, dood, ten grave werd gedragen,
« Den derden dag des doods is opgestaan uit 't graf,
« En naar de heemlen klom na weder veertig dagen?
« Zijn Vader Hem in hand den wereldschepter gaf

« En aan zijn rechter zij' deed zetelen in glorie
« Van waar hij komen zal om levenden en doôn,
« Van op zijn wolkenstoel, in glans der Kruis-victorie,
« Te rechten naar verdienste in straf- en zegeloon?

« Gelooft gij aan zijn Kerk, waarin van alle zonden
« Vergiffenis bestaat? En doemt gij alle leer
« Die tegen haar geloof in opstand wordt bevonden?...
— « Dat dit geloof in u, o broeder, nog vermeer'....

Want t' elken male gaf, (zich met een lichte buiging
Half rechtend van zijn plaats en voor zijn Wijder 't hoofd
Ontdekkende,) onze Nieuw-Verkoorne zijn betuiging
Dat hij geloofde wat de Heilge Kerk gelooft.

Dr H. CLAEYS, pr.

WINTER.

BEEKGEMURMEL en vooglenzang
vielen stille ten blooten dale,
blomme en zwaluw zijn weg al lang
met de warmende zonnestrale.
Jonglingsvreugden. en wandelzucht
zijn mijn sluimerend hert ontvlucht.

Winter met uw lange nachten,
met uw sneeuw en koude vorst,
't laat hem lange nu verwachten
't lied versteven in mijn borst.

Droomend zwijgen de beken stil,
staat het waggelend riet te klagen;
winden huiveren droef en kil,
't woelen sneeuwige wintervlagen.
Jonglingsdroomen en rouwemoed
spelen samen in mijn gemoed.

Winter met uw lange nachten,
met uw sneeuw en koude vorst,
't laat hem lange nog verwachten
't lied versteven in mijn borst.

't Winterweder voorbij ons vliedt :
't IJs versmelt en de sneeuw gaat henen,
blomme en zwaluw en toeven niet....
't Jonglingsleven, ach, blijft verdwenen
en de droevige wintersnee'
brengt grijz' haren en rimpels meê.

Winter met uw lange nachten
met uw sneeuw en koude vorst,
't laat hem eeuwig dan verwachten
't lied verstorven in mijn borst.

Poperinge. E.-H. B.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

's Konings doopkind, *vrij naar het Fransch van Margaretha van de Wiele*, door Leo Ickx.

Sancke, de baas uit den *Meiboom* te Molenbeek, zou, kost wat kost, van zijnen jongste eenen heer en leeraar maken : min toch kon hij niet droomen voor zijnen Leopold, die als zevende zoon, het doopkind des konings was. Nagenoeg onverschillig voor het lot der vijf anderen, hield er Sancke onverbiddelijk aan dat zijn oudste zoon, Dolphus, volstrekt niets en leerde : voor zijn toekomenden opvolger aan 't hoofd van den *Meiboom* was alle geestesontwikkeling overbodig. Edoch het viel juist verkeerd uit : 's konings doopkind wierd om klaarblijkelijke onbekwaamheid de school uitgewezen en nam later den *Meiboom* over : Dolphus vergaarde, door wonderen van krachtinspanning, eenen onzeggelijken schat van wetenschappen en kundigheden, en... wierd een vermaard professor.

Ziedaar den inhoud van het boekje, 223 dichtgedrukte in-18° bladzijden groot.

Over de verdienste van taal en schrijftrant moge de lezer zelf oordeelen naar het volgende staalken. Het staat op bl. 62-64.

« Mielke, in zijn zeteltje aan den hoek der stoof gezeten, beefde; moeder Sancke, die, zeer godvruchtig nooit des zondags werkte, was gansch onthutst omdat zij haar naaiwerk niet in handen hield en poetste de koperen knoppen der deuren en vensters, de kettingen der horlogie; Sancke, de handen in den zak, de klak op de oogen, wandelde zwaarmoedig de gelagkamer op en neêr, en had den zonderlingen, zinneloozen oogslag, die aan den aanzienlijken zoowel als aan den geringen koopman eigen is, welke immer het staken zijner handelszaken ducht; Dolphus, beweegloos achter den toog gezeten, wierp zijne oogen op de halfgeledigde likeurflesschen, die men niet meer vulde, op de behendig opeengestapelde suikerstukken, rond dewelke groote zwarte vliegen gonzend en gulzig dansten, op de gebroken of gekloven glazen, netjes op de pronkschapraai gerangschikt, op de half versleten koorden mat, op de drie ellendige pijpen der laatste getrouwe klanten aan den

muur weggehangen, en die te midden der armoede en der treurigheid van dien hoek der herberg, aan drie overwonnen gekwetsten na het slagveld deden denken.

De jongeling behield te midden dier verwarring eene lijdzame onverschilligheid : de armoedswind die over het huis blies, liet hem koel, terwijl hij achter den toog, voor den reinen vloer, aan diepzinnige zaken dacht waarvan hij niets zeide.

Hij was zestien jaar oud : hij was groot, droeg het hoofd hoog, zijn breed voorhoofd was met eenen bruinen, zwierigen haarbos bekroond wiens lokken hem tot op de donkere, geheimzinnige oogen vielen, in wiens teedere en tevens schrikbarende blik eensklaps zijne oproerige gedachte zwart en dreigend flikkerde, wanneer, zekere dagen, een haastige klant hem van het uiteinde der zaal : « He ! ginder aan de pomp. » toeriep.

Hij zag, zeer rustig, het einde des *Meibooms*, naderen ; geen belang hebbende bij dien handel die hem walgde, dien men hem nogtans hardnekkig deed voortdrijven, waarin men hem met geweld had geplaatst, zonder hem te raadplegen, zonder naar de kreten te luisteren die zijn gansche wezen, die zijn tegenstrevende geest slaakte, de geest welke zich tot een ander einde geschapen gevoelde, dan tot het opsommen van hetgeen een zeker getal tonnen bier aan zooveel verkocht, in zooveel liters, halve liters, kwart liters verdeeld, opbrengt. »

Diezelfde jacht op kleine en onbeduidende bijzonderheden, die vergezochte vergelijkingen, die overvloed van bijnamen of epitheta, die hinkende beeldspraak, die slordige zinverwikkeling, die onbeholpenheid in het plaatsen der rustteekens, enz. enz., dit alles komt op elke bladzijde weder, en maakt de lezing moeielijk en vervelend.

Enkel op het stuk van den godsdienst is de schrijver uiterst bezadigd, veel te bezadigd; en het ware diep te betreuren zoo de godsdienst in het leven der kleine burgerij van Molenbeek geen ruimere plaats besloeg dan er hier aan gegund werd. Voor het overige zijn er weinig toestanden, uit het leven van de volksklas en van het onderwijzend personeel der hoofdstad, die niet tot in de kleinste trekken en tinten hier geteekend en afgeschilderd staan.

E. D. L.

Leven van Pater Beckx. — In de maand Februari 1889 gaf *Het Land* eene allergunstigste beoordeeling over het *Leven van Pater Beckx*.

Dit schrijven werd door het *Belfort* (1) overgenomen en door Dr Claeys volkomen goedgekeurd. De groote Vlaamsche dichter

(1) Zie IV Jaarg., bl. 250.

ging verder : hij noemde P. Verstraeten's werk « een zeldzaam verschijnsel in onze letterkunde, waarbij vooral de hooge letterkundige verdienste ons verblijden mag. » Niet anders sprak de bestendige geheimschrijver onzer Academie, de talentvolle Fr. de Potter, wanneer hij het werk aan de geleerde vergadering aanbood. « Dit boek, zegde hij, is een der merkwaardigste werken die sedert jaren in het Vlaamsch geschreven zijn. »

De beoordeeling der Fransche drukpers was even gunstig. « Dat leven, zoo spreekt de *Bien public* van den 23 Meert, is in eenen onberispelijken, verheven stijl geschreven » (*style correct et relevé*). De *Revue Bibliographique Belge* aarzelt niet te verklaren dat « het boek meesterlijk geschreven is » (*une biographie écrite de main de maître*).

Naar de meening van den opsteller der *Précis Historiques*, is Pater Verstraeten een « behendig schrijver (*un habile écrivain*), die er volstrekt in gelukt is ons de hoofdtrekken van Pater Beckx levendig voor oogen te brengen. »

Zoo werd Pater Verstraeten's boek in België onthaald ; in Holland genoot het geen minderen bijval.

Volgens *De Tijd*, van Amsterdam, is het degelijk, belangrijk, frisch en populair geschreven, voor allen toegankelijk en aantrekkelijk, eene onvoorwaardelijke aanprijzing weerdig.

De Katholiek van Leiden schreef in April : « Dat Vlaamsch zal aan geen Hollander mishagen, die de taal van Vondel schoon vindt. Dezen lossen, bevalligen stijl, deze snijdige taal, den eenvoud van dezen rustigen verhaaltrant mogen wij ons zonder bezwaar, bij een dergelijken arbeid, zelfs tot voorbeeld stellen. »

Die algemeene goedkeuring zal niemand verwonderen, die het boek gelezen heeft. Zij is slechts de ontwikkeling van de lofvolle woorden door Zijne Hoogw. den Aartsbisschop van Mechelen, aan den schrijver gericht.

Van dit boek is thans verkrijgbaar — niet eene peperdure *prachtuitgave* — maar eene uitgave met *prachtband*, zeer geschikt voor geschenken en prijsboeken, waarvan de prijs is, bij getallen : *Roode prachtband*, fr. 2,50. — *Witte prachtband*, fr. 3,00.

Woordenboek der Nederlandsche Taal (Gezond-gitzwart). 's-Gravenhage, 1889, gr.-8°.

Met deze aflevering is het vierde deel van het groot Nederlandsch Woordenboek ten einde. Het blijft een standaardwerk, ten volle waardig van de groote belangstelling des Nederlandschen volks. Wij veroorloven ons enkel twee opmerkingen :

Te weinig voorbeelden worden aangehaald uit Zuid-Nederlandsche schriften. Onze taal leeft hier gelijk in het Noorden ; bij onze schrijvers zijn woorden te vinden, die weinig of niet in Holland gebezigd en verdienen overal bekend gemaakt te worden.

Ons vroeger volksleven is den Opstelleren van het Woordenboek ongemeen minder bekend dan dat in de noordelijke gewesten. Vandaar dat bij het woord *gilde*, b. v., wel het een en het ander kan aangehaald worden tot vollediging van hetgeen er nu staat.

Er is daar sprake van *het groote gild*, namelijk dat der gehuwden. In Vlaanderen zijn er, voor de mannen, nog andere uitdrukkingen, welke in 't Woordenboek worden gemist : « 't gilde der gelapte broek, » en, voor jongens die 't nog minder goed hebben : « 't gildeke barevoets ». Beide, zeer expressief, verdienden eene plaats in het Woordenboek.

Op de 2352e kolom leest men : « Ook de Kamers van Rhetorica waren oorspronkelijk half geestelijke broederschappen ». Er bestaat grond om te veronderstellen dat deze vereenigingen aanvankelijk *geheel* kerkelijk waren en toen bestonden uit geestelijke personen. A. A.

Davidsfonds. — Den 19 Januari hield de Dendermondsche afdeeling feest en genoot eene sierlijke voordracht, van M. De Beucker over het vak dat de studie van zijn leven is : *De Natuurkunde*.

De afdeeling van Kortrijk bereidt voor hare leden een muzikalen avondstond waarop uitsluitelijk werken zullen uitgevoerd worden van Karel Mestdagh, den uitmuntenden Brugschen toondichter.

Zondag 9 Februari houdt Vilvoorde eene vertooning met « 't Was maar een loods » en « Nr 33, het derde huis links.

De Gentsche afdeeling heeft het vaderlandsch gedacht gehad en uitgevoerd, de graven van Jan Frans Willems en Karel Ledeganck op het kerkhof van St. Amandsberg, te herstellen. Het *Davidsfonds* koestert meer eerbied voor den patroon van het *Willemsfonds* dan dit fonds zelf! Willems, leefde hij nog, zou zeker als een achteruitkruiper uit zijne eigene maatschappij gebannen worden.

In 't kort zal het *Jaarboek voor* 1890 uitgedeeld worden; met April ontvangen de leden *Onze boeren* door Aug. Snieders, in Juli het eerste deel van *Reus Finhard* door R. Millecam, en in October het 6de deel van David's *Vaderlandsche historie*. Het hoofdbestuur heeft het boni op zijne rekening (fr. 200,00) gestort ten voordeele van het Nederlandsch woordenboek van Professor De Vries.

Het hoofdbestuur heeft het volgende verzoekschrift naar de Kamers gezonden en al de afdeelingen verzocht het insgelijks met handteekens bekleed naar Brussel optesturen. Dat zal de *platform* onzer maatschappij zijn waarvoor er overal in blad en voordracht, bij volksvertegenwoordiger en senator moet geijverd worden. Bekomen wij dat alle toekomstige ambtenaars moeten bewijzen het Vlaamsch machtig te zijn — en waarom zouden wij het niet bekomen? — dan is de slag gewonnen, want bij terugwerking, zal zelfs bij onze grootste tegenstrevers het onderwijs vervlaamscht worden zoo niet uit liefde dan toch uit eigenbelang.

« Gezien de bespreking der wet op het hooger onderwijs, die thans in de Kamer der Volksvertegenwoordigers gevoerd wordt;

Overwegende dat artikel 23 der Grondwet aan de Wetgeving de macht erkent, het gebruik der in België gebezigde talen te regelen voor al wat de akten der openbare Overheid en de rechterlijke zaken betreft;

Overwegende dat het allerbillijkst en rechtvaardig is dat in de Vlaamsche gewesten de openbare ambtenaars en de leden van het Rechtswezen de Vlaamsche taal machtig zijn;

Overwegende dat men derhalve vergen mag dat zij een bewijs leveren van hunne bekwaamheid om het volk in zijne taal te besturen en te vonnissen;

Beslist eenparig zich eerbiedig tot de Wetgevende Macht te wenden, opdat, zonder vertoef, een wetsontwerp neergelegd en gestemd worde, dat de openbare ambtenaars en de leden van het Rechtswezen verplicht vóór hunne benoeming een onderzoek over hunne bekwaamheid in de Vlaamsche taal te ondergaan. »

Koninklijke Vlaamsche Academie. — In de Januarizitting werd een waardeerend schrijven medegedeeld van Professor Mathijs De Vries die zijne academiegenooten warm bedankte over de gelukwenschen hem toegestuurd ter gelegenheid van de 40ste verjaring van zijne ambtsvervulling als hoogleeraar.

Op voorstel der Bestendige Commissie werd besloten een deel te laten afschrijven van de Hollandsche vertaling der kroniek van Froissart, vervaardigd door Gerrit Potter van der Loo, om nadien te onderzoeken indien het nuttig zoude zijn dit werk uittegeven als proeve van middelnederlandsche proza. Dit handschrift is bereidwillig afgestaan door de bibliotheek der Hoogeschool van Leiden.

Na het benoemen der commissie gelast met het opstellen der prijsvragen voor 1891 geeft Hoogleeraar Alberdingk Thijm lezing van eene hoogst belangrijke studie over de *Faustsage* in de Nederlandsche letteren. Deze merkwaardige voordracht zal, even als de brief van Professor De Vries, in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen worden.

Een ministerieël besluit heeft de volgende heeren der Academie benoemd tot leden van de jury gelast met het toekennen van den vijfjaarlijkschen prijs (fr. 5000,00) voor Vlaamsche letterkunde : MM. Th. Coopman, Kanunnik S. Daems, L. Mathot, J. Obrie, Hoogleeraar Roersch, J. van Droogenbroeck en Hoogleeraar P. Willems. Deze laatste zal de betrekking van voorzitter waarnemen, de eerste die van secretaris.

Die keurraad die 159 werken te onderzoeken heeft, hield op Zaterdag 25 Januari, in het bijzijn van Minister De Volder, zijne eerste zitting.

« **Orthographe flamande** ». — Onder dezen titel kondigen

de *Escaut*, van Antwerpen, en na hem, de *Bien public*, van Gent, een artikel af, waarin wordt aangedrongen..... op het regelen der spelling der Nederlandsche taal en het geslacht van zekere woorden.

Het artikel begint met te zeggen dat de Vlaamsche Academie sedert hare stichting, haren invloed heeft gebruikt tot oplossing van vraagstukken, welke betrekking hebben met de Vlaamsche beweging, en tot het weren der grieven, waar onze bevolking met reden zich over beklaagt.

Wij volgen de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie, nauwkeurig, maar moeten bekennen dat gezegde instelling zich met die zaken niet heeft bezig gehouden. Of dergelijk eene bemoeiing haar, als Staatslichaam, afhangende van Regeering en Wetgeving, voordeelig zoude zijn, is te betwijfelen.

Wat de regeling der spelling betreft, ook daarvan heeft de Academie zich tot heden onthouden, en wij gelooven dat zij wel doen zal, dat punt evenmin aan te raken. De eenheid van spelling is vastgesteld door het *Nederlandsch Woordenboek*, dat ongetwijfeld, gelijk de opstellers verklaard hebben, vatbaar is voor verbeteringen — gelijk alle menschenwerk — maar hetwelk door de meeste en keurigste schrijvers wordt gevolgd. Zij, die het... te Hollandsch vinden, zijn niet gedwongen het aan te nemen. De voornaamste letterkundigen van Noord en Zuid zijn overtuigd dat Hollandsch en Vlaamsch éene taal zijn, en dat éene en dezelfde taal maar éene spelling behoeft. Zal men deze spelling nu louter Vlaamsch maken, dan zal er verzet komen in 't Noorden; volgt men uitsluitelijk het Hollandsch stelsel, de Vlamingen zullen klagen. Om tot een gewenscht einde te komen, moet elke partij eenige toegevingen weten te doen, en wij gelooven dat dit meer of min gedaan is.

Het artikel in quaestie rept ook van bastaardwoorden. Waarom (vraagt het) de woorden *commandant*, *conclusiën* enz., niet verbannen, daar de Vlamingen er *bevelhebber*, *gezagvoerder*, *besluiten* voor hebben?

Keurige schrijvers bezigen geene, althans zeer weinig bastaardwoorden. Dat is eene quaestie van smaak.

In een tweede artikel komt de *Escaut* er op terug en vraagt meteenen dat er eene lijst van bastaardwoorden, met de echt Nederlandsche, die in de plaats te stellen zijn, ten spoedigste verschijne. Hier is weeral nutteloos geweld gedaan aan eene openstaande deur, immers de Academie bekroonde een werk als de *Escaut* vraagt, en zal ongetwijfeld er toe besluiten het zonder verder uitstel te drukken. Zulke uitgave zou waarlijk nut stichten, ja in eene wezenlijke behoefte voorzien.

De eenheid van spelling, na jarenlange bespreking en studie door de beste taalmeesters (waaronder kanunnik David zaliger) tot stand gebracht, zal, voor verreweg de meeste onzer letterkundigen,

wet blijven. Het is niet genoeg te zeggen : « Qu'on dresse une bonne fois le tableau, et que chacun s'y conforme !! » De ondervinding heeft geleerd dat dit niet gaat. De Vries en Te Winkel deden dat in 1866 — lees goed « in 1866 » — en met het oog daarop, gaf Van Dale zijn merkwaardig Nederlandsch Woordenboek uit. Nu, de schrijvers van den *Escaut* komen er tegen op.

Meenen zij, als mannen van minder beteekenis dan de beide genoemde taalmeesters, een ander stelsel zullen hebben voorgebracht, dat de eenheid dàn tot stand zou gebracht zijn?

Tegenstribbelaars zal men altijd hebben, wat er ook worde beslist. Eenigen, wij bekennen 't gaarne, schrijven anders dan het *Woordenboek*, uit overtuiging, en omdat zij *niets* willen slachtofferen aan de nochtans noodzakelijke eenheid; anderen (en onder deze behooren sommige dagbladschrijvers, die nog het bewijs hunner taalwetenschap te leveren hebben) anderen handelen uit geest van tegenspraak of om bij het publiek den schijn te hebben dat zij 't beter weten dan de Vries, te Winkel, Kluyver, Beets, David enz.

Nog eens : niemand is gedwongen het *Woordenboek* te volgen; maar de beste schrijvers doen het met terzijdestelling hunner persoonlijke manier van zien, om der eenheid wille.

Wij zouden ons grootelijks bedriegen, of de Vlaamsche Academie denkt zoo weinig aan 't vervaardigen van een nieuw *Woordenboek* als aan de komeet van 1811. — Anders zou het mogen zijn met de vraag van den *Escaut*, om eene goede *Spraakkunst* te bewerken. Naar onze bescheidene meening zou het geleerd genootschap dienst kunnen bewijzen aan Taal en Letteren door de uitgave van eene *Spraakkunst*, welke de 149, thans bestaande, zou kunnen uit de baan helpen, en welke in alle scholen zou kunnen ingevoerd worden : eene beknopte, voor het lager, en eene meer uitgewerkte voor het middelbaar onderwijs.

Intusschen — zou de *Escaut*, in plaats van zich het Vlaamsch zoozeer aan te trekken, niet beter doen bij de Fransche Academie aan te dringen om de taal, in welke hij schrijft, te zuiveren van de tallooze onregelmatigheden en tegenstrijdigheden, met welke nog onlangs in onze tijdschriften den draak werd gestoken? A. A.

« **De kunst loopt om brood** », is een oud gezegde, dat nu wel zou mogen vervangen worden door deze variante : « De kunst loopt naar het gekkenhuis. » Dit denkbeeld kwam bij ons op toen wij in Januari te Brussel de tentoonstelling bezochten van de XX — zegge de twintig nieuwe baanbrekers op het gebied der schilderkunst. Ziehier waar dit baanbreken in bestaat : Gij hebt vóor u een paneel of stuk linnen, in uw linker hand het palet, een borstel in de rechter hand, en gij smijt, of wrijft, of strijkt de kleuren nevens, of door elkaar totdat, op zekeren afstand gezien, er de schim van eenen maneschijn, of van eenen zonsop-

gang, of van een figuur enz. te bemerken valt. Gij hebt dan — 't is de *Etoile*, of de *Chronique*, die 't gezegd heeft — gij hebt dan iets heel aardig en knaps, « quelque chose de sublime, » geschapen, en gij zijt waardig van den Cercle des XX. Teekenen moet gij niet kunnen, maar borstelen, stooten, pointilleeren, wrijven en strijken, en dan moogt gij zeggen : Van Eyck en Memling waren onnoozelaars, Rubens een kind — ik ben « artiste. »

Zou eene uitstalling als degene, welke wij hier bespreken, niet kunnen verboden worden? Of zou men ten minste, boven de ingangdeur, ter waarschuwing van het al te gemakkelijk te foppen publiek, de verwittiging niet kunnen doen stellen : « Hier is kladwerk te zien van krankzinnigen? » A. A.

Kunst, Letteren, enz. — M^en^ J. Van Droogenbroeck, Pol de Mont en Dr Schaepman werden in vervanging van wijlen Désiré Delcroix, Jan van Beers en Alberdingk Thijm tot leden benoemd van de commissie aangesteld om de uitgave van het groot Nederlandsch Woordenboek te bespoedigen.

— De heeren De Taeye, vader en zoon, hebben den prijs van den Koning (fr. 25000) gewonnen met hun werk : *Etudes sur les arts plastiques en Belgique envisagés dans leurs principes, leur enseignement, leurs applications et leurs progrès dans l'avenir.*

— Dr Amand de Vos heeft zijne merkwaardige voordracht gehouden op de plechtige zitting der K. Vl. Academie, en in ons vorig nummer besproken, in het licht laten verschijnen onder den titel van *Veel schrijven in zake van fraaie letteren.*

— Antwoordende op *De Gazette van Eekloo*, die naar aanleiding van het artikel van M. Van Pokseele, naar dezes boeiende verhaal « De Zeeschuimers » vraagt, zullen wij zeggen dat gemelde werk nu onder pers gaat.

— Bij M. Splichal te Turnhout verschijnt thans een maandschrift « *Kempisch Museum* » aan de oudheden der Kempen gewijd. Zóó zien wij het gaarne, overal leven en beweging, werk en studie.

— *Rond den Heerd.* — Men verzoekt ons de volgende terechtwijzing te doen : « *Belfort*, laatste afl., blz. 90, zegt : « *Rond den Heerd* herleeft in *Biekorf.* » Dit is niet juist, *Rond den Heerd* leeft in *Rond den Heerd* voort; en *Biekorf* is iets dat nieuw is, en niet op kan volgen op iets, dat voort bestaat. »

— Mr Ouwerx, advocaat te Brussel, zal te Leuven benoemd worden tot leeraar van Vlaamsch strafrecht en Vlaamsche strafvordering. In 1886 was hij Secretaris van het Congres van handelsrecht en in medewerking met Mr Jacobs, Staatsminister, gaf hij een werk uit over de Spaansche wet betrekkelijk den zeehandel. Mr Ouwerx geboortig van Hasselt, is lid van den Vlaamschen Bond van Brussel.

— Te Gent en te Luik zullen er insgelijks leerstoelen voor

Vlaamsch recht opgericht worden. Voor dien van Gent spreekt men veel van Mr Julius Obrie, rechter alhier en lid der K. Vl. Academie.

Den 24 Januari schreef de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, onmiddelijk door de belangrijkste bladen nagedrukt want Mr Obrie staat ginder allergunstigst bekend :

« Naar men ons mededeelt, zal de Belgische regeering er weldra toe overgaan een kursus van strafrecht en strafrechtspleging in het Nederlandsch te openen aan de Gentsche Hoogeschool.

« Vermoedelijk zal de ook in ons land onder andere wegens zijne studiën over de Nederlandsche rechtspraak, met lof bekende heer Mr Julius Obrie, met dien kursus worden gelast. »

— De werkingen tot het inzamelen van gelden voor het standbeeld van Prudens Van Duyse gaan thans voor goed aanvang nemen. De comiteiten van Dendermonde en Gent, Zondag 26 Januari ten stadhuize van de Denderstad vergaderd, hebben besloten aan elken inschrijver voor minstens 5 fr., een portret van den genialen en vruchtbaren dichter te geven. Het ontwerp van het standbeeld zal in prijskamp gelegd worden. Het gemeentebestuur van Dendermonde schrijft in voor fr. 5000,00, het hoofdbestuur van het *Davidsfonds* voor fr. 1000,00, ongetwijfeld zal het *Willemsfonds* niet ten achter willen blijven.

Op het banket der Grondwettelijke vereeniging van het arrondissement Gent, den 2 Februari gehouden, en waarop het puik onzer partij aanwezig was, zijn er op 9 redevoeringen 5 in het Vlaamsch gesproken, waaronder die van de heeren Dr De Cooman, A. Solvyns, volksvertegenwoordiger V. Begerem, en *last not least* Minister De Bruyn.

Bij de ontvangst in het bisdom, dienzelfden dag, zijn de aanspraken der voorzitters der maatschappijen en de antwoorden van Mgr Stillemans, 9 op 10 Vlaamsch geweest.

† **Henri Nadauld de Buffon**, achterkleinneef van den grooten natuurkundige van dien naam, in den ouderdom van 58 jaar. Hij was advocaat-generaal bij het hof van Rennes, als in 1872 hij met blindheid geslagen werd. Desniettegenstaande voerde hij zijn ambt voort uit tot in 1878 en bleef hij werkzaam als letterkundige. Onder zijne werken meldt men *Montbard et Buffon, Correspondance inédite de Buffon, Buffon et Frédéric II, Donations ayant le mariage pour objet, Les musées Italiens, Notre ennemi le Luxe.* Sedert 1875 bestuurde hij ook het maandschrift *Annales du Bien.*

† **Pater Perry, S. J.**, een der geleerdste Engelsche sterrekundigen. Het Engelsch gouvernement had hem meermalen belast met gewichtige wetenschappelijke zendingen naar Madagascar, naar de eilanden Kerguelen, en zoo was hij laatst naar Demerara gezonden om er den zonneklips te bestudeeren, slechts in die verre landen zichtbaar. Het is zelfs onder den invloed van het klimaat van

Gyana en der eilanden du Salut, dat hij ginder als een soldaat op zijnen post bezweken is, martelaar van het geloof en van de wetenschap, want nevens zijne wetenschappelijke zending oefende hij die ook uit van zijn geloof.

† **Franz Lachner**, vermaarde Duitsche componist is te Munchen overleden bij de 87 jaar oud. Zijn voornaamste werk was *Catarina Cornaro.*

† **Herbet**, vermaarde kanselredenaar en schrijver van verschillige gewaardeerde godvruchtige werken. onder andere *L'imitation imitée*. Hij is in zijne geboorteplaats Amiens gestorven.

† **De Belcastel**, groote redenaar en een der beste ijveraars voor alle Katholieke werken in Frankrijk. Hij schreef onder andere *La citadelle de la liberté ou la question romaine au point de vue de la liberté du monde,* alsmede *Ce que garde le Vatican*.

† **Mergaert**, kunstschilder, geboren te Handzame en dezer dagen overleden te Brugge. Uitmuntend portretschilder laat hij ook een groot doek achter *De christene martelaars in 't Collyseum te Rome*, dat veel ophef maakte in de tentoonstelling van de Gilden der ambachten en hem vroeger Gallait's gelukwenschen verwierf.

Mergaert was een leerling van Mr Horrie-Deckmyn uit Roeselare en bleef altijd getrouw aan het Katholiek geloof zijner jeugd.

† **Colinet Edmond**, een der bijzonderste inrichters der Antwerpsche tentoonstelling. Hij schreef een werk van groote verdienste over de Vlaamsche kunst. M. Colinet was een ware en overtuigde christen.

† **Frank Marshall**, Engelsche katholieke schrijver van zekeren naam. Hij laat critische werken achter over Shakespeare en tooneelstukken van groote verdiensten.

† **Vicente de la Fuente**, dezer dagen te Madrid overleden, laat verschillige Spaansche en Latijnsche werken achter van groote geleerdheid en verdienste, zooals *Kerkelijke geschiedenis van Spanje, Spaansche historie van Pater Florès, Geschiedenis der Spaansche Hoogescholen, Leven van de H. Theresia*, enz. Hij was oud leeraar van kerkelijk recht, deken der rechtsfaculteit en rector der Hoogeschool van Madrid. Hij was een overtuigde carlist, een man van studie en van werk, hij zocht noch onderscheidingen noch fortuin, ook is hij arm gestorven.

† **Pieter Olivier Coomans**, kunstschilder van naam en broeder van volksvertegenwoordiger Coomans, is verleden maand overleden te Boulogne op Seine, bij Parijs. Als oorlogschilder heeft hij de veldtochten van Algiers en den Krim medegemaakt en er menige meesterlijke doeken van medegebracht. Hij was er de vriend

van de generaals Bugeaud, Lamoricière, Pélissier, Changarnier, Canrobert, Cavaignac en van Xavier de Mérode later Mgr de Mérode, den inrichter van de pauzelijke zouaven. Hij muntte insgelijks uit als portretschilder en in de laatste jaren van zijn leven werd hij een vurige bewonderaar en navolger der oude Italiaansche school.

† **Ignaas de Coussemacker** te Belle (Fransch Vlaanderen), 48 jaar. Hij was arrondissementsraad te Hazebroek, voorzitter der landbouwmaatschappij van zijne streek, ondervoorzitter van « Le Comité flamand de France » en buitenlandsch lid onzer K. Vlaamsche Academie. Hij gaf uit *Cartulaire de l'abbaye de Cisoing* en op de voetstappen van zijnen vader wandelende, den grooten de Coussemacker, die door pen en woord, raad en daad zooveel gedaan heeft ter opbeuring van onze letteren en onze christelijke zeden, was hij een echte Christen en een warme Fransche flamingant.

† **Jules Lambeaux**, kunstschilder, broeder van den beeldhouwer Jef Lambeaux, is dood in zijn atelier gevonden. Hij beloofde veel voor de toekomst.

† **Mgr Hettinger**, de groote Duitsche historieschrijver, is te Wurzbourg aan eene beroerte bezweken in den ouderdom van 70 jaar. *De Geestelijkheid en de Katholieke Kerk*, *Het oppergezag van den H. Stoel*, *Apologie van het Christendom* zijn zijne bijzonderste werken. Het meeste deel zijner schriften zijn in vele landen vertaald.

† **Gravin Wichenbourg-Almasy**, gekend om hare lyrische, epische en dramatische gedichten, overleed dezer dagen te Gries in den Tyrol.

Vijfde jaargang. 1890. Maart. 3 Nr

Prijskamp uitgeschreven door den Provincieraad van Antwerpen.

DOEL.

Samenstelling van eene reeks boeken, elk op zich zelf een volledig werk uitmakende en handelende over de kunst, beschouwd in hare betrekking met de nijverheid, met de stielen.

PRIJSKAMP VAN 1890. — EERSTE WERK.

Te behandelen stof. — I. De kunstnijverheid : korte verhandeling van haren toestand in de vroegere eeuwen en nu. II. Op afdoende wijze de volstrekte noodzakelijkheid bewijzen van het teekenen, voor alwie in zijn ambacht wil uitmunten. III. Grondbeginsels der bouwkunst. IV. Grondbeginsels der versiering. V. Beknopte en toch zoo volledige uitweiding als mogelijk over de algemeene toepassing der reeds aangewezen stof op de verschillige stielen : schrijnwerkerij, meubelmakerij, smederij, potbakkerij, steenhouwerij, goud- en zilversmederij, enz.

De keus van de voorgaande stof als ontwerp voor den eersten prijskamp is hierdoor gebillijkt, dat zij naar de uiteenzetting vraagt van grondregels en wenken, welke op het gebied van elk bedrijf toepasselijk zijn.

In de volgende prijskampen zullen de ontwerpen, betrekking hebben op de stielen, gansch afzonderlijk beschouwd en voor elken stiel een bijzonder werk uitmaken.

—

Samenstelling. — Het boek is van 8° formaat, telt minstens 350 bladzijden en behelst ongeveer 200 teekeningen, tot verklaring van den tekst en als toepassing.

Het zal in Vlaamsche taal opgesteld zijn.

De onderwerpen der teekeningen moeten bij voorkeur gezocht worden in typen van echt Vlaamsche kunst voor de XVe en opvolgende eeuwen. De vergelijking met de eigenaardige kunstvormen der andere volkeren is daarom niet uitgesloten. In het kort, het werk moet voor doel hebben de Vlaamsche kunst te doen herbloeien, door haren geest voor de werklieden opmerkelijk en vatbaar te maken.

Voor werkvolk opgesteld, moet het in eene zuivere en eenvoudige Vlaamsche taal worden geschreven en alles vermijden wat de taalkennis van weinig ontwikkelde verstanden zou te boven gaan, afschrikken of ontmoedigen.

Er mag bijzonderlijk niet uit het oog worden verloren, dat het in de bedoeling ligt van dezen eersten prijskamp, de samenstelling uit te lokken van een *leer*boek, waaraan de werkman putten kan, voor de ontwikkeling van zijnen kunstsmaak, en dat het er geenszins op aankomt in dit werk hem wenken te geven voor wat aangaat de mekanische zijde van zijn bedrijf. Dit zou kunnen geschieden in de volgende werken, waar elke stiel afzonderlijk wordt beschouwd.

—

De schrijver van het bekroonde werk ontvangt, als vergelding voor zijnen arbeid de som van 1000 frank, hij schenkt zijnen naam aan het werk dat zijn eigendom blijft.

Alhoewel hij eigenaar blijft, verbindt de schrijver zich het werk bij eenen Belgischen uitgever vóór 1 Oktober 1891 te doen verschijnen.

Het uitbetalen der premie geschiedt in twee maal : 500 fr. met de bekroning en 500 fr. na de uitgaaf, in geval zij de goedkeuring van de kommissie erlangt.

De verkoopprijs van het boek zal de 5 fr. niet mogen overschrijden.

Zonder van den uitgever eene prachtuitgaaf te eischen, roepen wij er nochtans de aandacht op dat voor de stoffelijke uitvoering, teekeningen, druk, papier, enz. behoorlijk dient bezorgd.

De deelnemers aan den prijskamp zullen hun werk ten laatste den 1 December 1890, moeten inleveren.

De beslissing van den keurraad is onwederroepelijk.

De schrijvers mogen zich op geene wijze doen kennen; ze zullen hun werk voorzien van eene kenspreuk, die zij herhalen zullen op een verzegeld briefken, inhoudende melding van hunnen naam en hunne woonplaats. Bij gebreke daaraan, kan de uitgeloofde prijs niet toegewezen worden.

Het briefken dat bij het bekroonde werk gevoegd zal zijn, wordt door den voorzitter opengebroken. De anderen briefkens kunnen slechts geopend worden op aanvraag der schrijvers, die alsdan hunnen naam als mededingers zullen moeten doen kennen.

—

VAN DEN VII VROEDEN VAN BINNEN ROME.

ANTWOORD

op de critiek van den heer J.-A. STOETT, *in « Noord en Zuid », X, Afl.* 6. (1)

Wat heb ic jou misdreven,
Wat heb ic jou misdaen?
Oud volkslied.

IK houd het voor hoogst loffelijk, dat men de uitgaven der eerbiedwaarde overblijfsels onzer middeleeuwsche letterkunde zuivere van de krielende fouten er in gepleegd door de afschrijvers. Edoch, er zijn taalkundigen, die aan deze misvormige, aanstootelijke spellingen en uitdrukkingen eenen cultus wijden, zooals er aan de zuiverste, de vlekkelooste « hergebrachte » lettervruchten geen vromer zou kunnen geschonken worden. De cacographie der oude schriften is hun heiligdom, hunne gevierde godheid; geen woord gaat zoo mank, geene bewoording is zoo kreupel, geen volzin zoo slecht samenhangend, zoo verward, zoo duister, of zij weten die te rechtvaardigen en bastaarden voor echte zonen uit te roepen, door wetten en

(1) Heer Stoett had de « heuschheid » mij den 19en dec. ll. eenen afdruk van zijne critiek te « schenken ».

regels, die zij niet zelden willekeurig en zwoegend verzonnen hebben. Wee hem, die slechts den schijn heeft deze wangestalten aan het oog des lezers, tot beter verstand, te willen onttrekken! die aan hunne uitspraak en godspraak durft twijfelen! die zich vermeet slechts een enkelen hunner gewaande regels te wraken en te ontkennen! Ging hunne wetenschap dan nog gepaard met de in de beschaafde wereld vereischte achting voor anderen, droegen hunne vonnissen den stempel der wellevendheid, zooals het de echte wetenschap betaamt, en o! waren zij maar bezield met het verhevene, geheiligde belang der wetenschap! Maar hoe dikwijls doen zij deze niet tot een werktuig van hunne eigenliefde, van hunnen hoogmoed, van zekere afkeerige gevoelens, ja, van hunne vijandige gezindheden dienen!

Door de Koninklijke Vlaamsche Academie met den last vereerd, het rijmdicht *De VII vroeden van Rome* diplomatisch in het licht te geven, dus geene critische, geene beoordeelende uitgave te bezorgen, heb ik mij beijverd deze nederige, eenvoudige en bescheidene taak getrouwelijk uit te voeren; immers : ***mijne uitgaaf weerspiegelt alle de woorden, alle de vormen, die in het Cheltenhamsch handschrift geboekt staan, niets minder, niets meer***, en ik houd staande en durf mij vleien : dat mijn arbeid loffelijk en prijsbaar is, dat hij door de nauwgezetste taalkundigen met dank, door niemand met smaad verdiende onthaald te worden, en dat het de Academie niet spijten moet haar vertrouwen in mij gesteld te hebben.

De smaad zou echter niet uitblijven. Een jonge taalvorscher, pas aan de schoolbank ontwassen, zou een zijdelingsch middel vinden om, én mij en mijnen arbeid, én, bij weerkaatsing, de Vlaamsche Academie, het wezenlijke doel zijner strijdzucht, in minachting te brengen.

De heer Stoett, uitgaande van de blijkbaar onware en niet verdedigbare stelling, dat ik eene critische behandeling van het bewuste gedicht heb willen leveren,

critizeert mij en mijn werk met eene al te ver gaande kwaadwilligheid en met eene onheuschheid, die hem voorzeker door zijnen doorluchtigen meester, prof[r]. M. de Vries, niet ingeboezemd werd. Heer Stoett vond dus in mijne uitgaaf eene gelegenheid om tevens, op zijne beurt, en als versch bijgetreden bondgenoot van een zeker consortium, de Vlaamsche Academie eene smet aan te wrijven; en ware deze er niet arglistiglijk in begrepen, ik zou mij aan drukke en nuttigere bezigheden niet onttrekken, om onzen jongen aristarch met eene wederlegging te vereeren.

Er toe gedwongen, zal ik, vooreerst, bij mijne hoogerop gedane verklaring nopens het karakter dezer uitgave nog de opmerking voegen : *dat, in mijn oogen, de lettervruchten der middeleeuwen, aan wier bekendmaking zooveel verhevene, hoogachtbare en beminnenswaarde geesten zich ijverig toewijden, niet alleen bestemd zijn voor zulke vakmannen der cacographie als ik daareven beschreef;* die er bij leven gelijk de zijworm bij het moerbezieblad, gelijk de bie bij de bloem, doch zonder er steeds, zooals blijken zal, « den honig uit te puren »; die er ruimschoots gelegenheid bij vinden om zich te doen bewonderen, om hunne eigenliefde gevleid en gevierd te zien, maar dat die eerbiedwaardige stemmen onzer voorvaderen, uit het grijze verledene, zeg ik, *inzonderheid en bovenal voor alle geletterde en weet- en leeslustige taalminnaars* moeten verstaanbaar gemaakt worden. Ten tweede, dat ik, doordrongen van deze meening, een zeer klein getal van woorden een weinigje gewijzigd heb, om den oningewijden lezer zoo zelden mogelijk te doen dubben en op te houden, doch altoos *met streng bijbehoud van de lezing des handschrifts in de nota's.* En ten derde, dat ik mij ook veroorloofd heb een nog geringer getal aanteekeningen te maken of bedenkingen in te brengen over zekere duistere bewoordingen of volzinnen, die doorgaans ten doel hebben te bewijzen : *dat ik den tekst goed gelezen heb.* Deze punten eens en vooral

vastgesteld zijnde, ga ik over tot mijne verdediging in de bijzonderheden.

Het wordt mij tot een verwijt gemaakt, dat ik, in plaats van elk eerste der volgende woorden, het tweede geplaatst heb :

Vs. 208 jonvrouwen — joncvrouwen; 274 apel — appel; 311 hie — hi; 445 sallen — salen; 457 een — en; 602 meest dan — meer dan; 628 ende — en; 914 hom — hem; 1448 here — ere; 1784 icker — ickse; 2234 de (aanw. voornw.) — die; 2298 nemine — niemene; 2391 seidem — seiden hem; 2881 die (u) — di; 2990 hafslaen — afslaen; 2545 in inne — in; 2984 ousten — outsten; 3614 hire — hise.

Laat ons opvolgenlijk zien waarin eigenlijk mijne misdaad bestaat, hoe groot zij is, en hoe « onkundig » ik te werk ging.

Vs. 208. *Joncvrouwen*. Het was wel der moeite waard ons nader bekend te maken met de cacographie van dit woord, als *jonfere*, *jonfrouwe*! Men vindt ook *joncfrouw*, *joufvrauwe*, *jouffer*, *joffer* enz. En als heer Stoett dan toch eene afgodische hulde wilde toegebracht zien aan de volksspraak (blz. 14 van zijn pamflet), waarom dan ook geen greintje wierook gebrand, geen wassen kaarsje ontstoken voor ons Brabandsch *uffra*, ons Vlaandersch *eefre*, *iefer*, *jeffer* enz?

Vs. 274. *Appel*. Ik zegde onder de Errata : « In plaats van *apel* diende er wel *appel* te staan, ondanks het rijm ». Ik had des te meer grond om deze opmerking te doen, daar onze dichter zoo schroomelijk licht omspringt met het rijm, zooals wij het in onze Inleiding reeds aanstipten; eenige bewijzen voorderhand : vs. 53 gescepen : toespreken; 99 scerne : doctrineerne; 115 vifte : ansichte; 151 snee : Jesse; 163 plegen : leven; 237 siden : scinen; 252 bequam : vernam; 353 boden : vroeden; 403 dach : af; 587 boengart : wert; 611 tachterwarne : gerne; 651 sone : comen; 787 daerin : him; 831 selve : belge; 881 dan : plain; 919 slapen : naken; 961 lerene : bestierene; 1155 hem :

ben; 1225 snieme : nemen; 1247 dochtere : lachtere; enz. enz. enz.

« Ik maak hieruit op », zegt mijn bestrijder, « dat de vorm *apel* door den uitgever voor foutief wordt gehouden ». — Hoe anders? — « Een blik in het Mnl. wdb. van prof. Dr. J. Verdam had hem deze foutieve opmerking kunnen besparen ». — En wat vinden wij ter aangewezene plaats? Op 24 citaten, zegge vier en twintig, komt er éénmaal, N. B. éénmaal *apel* voor. Ik zie niet dat Verdam *apel* goedkeurt, anders had hij dezen alleenlooper bij de varianten gerangschikt. En er is een pedant opgerezen, om eenen echtingsbrief aan dien aterling te vergunnen. Dus, alweder eene kostelijke aanwinst voor onzen taalschat; « alweder een bewijs, dat de heer S. onkundig is enz. enz. »

Vs. 311. *Hi.* « Hoe gewoon *hie* is, blijkt uit tal van voorbeelden. » — Ja, zoo gewoon dat Verdam ervan zegt : *soms* ook *hie*, vooral in het rijm, en hij haalt een zestal voorbeelden aan van dat eerwaardig verschijnsel, waaronder dat van ons vs. 311, alwaar het, niet als rijm, maar in het begin van het vers voorkomt. Men ziet het, heer Stoett is nooit verlegen om voorbeelden uit het domein der cacographie. Geloof wel, dat ik het evenmin ben, mijn goede heer, maar *hi* alleen is en blijft de echte vorm.

Vs. 455. 655. 945. *Salen*, 't zelfde geldt voor *sallen*. Doch, heer Stoett, om u niet al te boos of droefgeestig te maken, liet ik in een paar andere verzen *sallen* staan, dat heet, eigenlijk, zij ontsnapten mij.

Vs. 457. Ik heb *op en bedde* veranderd in *op een bedde*. Ja, heer Stoett, om der klaarheid wille, niet uit onbekendheid met uw middeleeuwsch gebroddel, geloof me vrij. Ik heb van dat en dergelijk goedje in mijne lezingen en oorkondendoorsnuffeling meer gezien dan gij.

Vs. 602. *Meer.* Ik heb den comp. *meer* gesteld waar het hs. het superl. *meest* draagt :

Dat de here *meer* sine gedechte
An den sconen lopelinc lede
Dan hi an den sconen boem dede.

« De heer S. verandert hier de oorspronkelijke lezing van het hs., dat, in plaats van *meer*, *meest* heeft. Hieruit blijkt « alweder » dat de *eigenaardigheden* onzer middeleeuwsche syntaxis den uitgever vreemd zijn. » — Och neen! mijn beste heer, die eigenaardigheden zijn mij zoo vreemd niet als het u behaagt te zeggen; maar ik heb ook *mijne eigenaardigheid*, en die bestaat hierin, dat ik zulk een gebrabbel, waaraan gij uw welgevallen hebt, niet lijden kan, *arceo*.

Vs. 628. *En*. Ik heb gedrukt

En siedi niet, here, wat hem dert?

en niet *Ende* siedi niet. En ik zou het nog doen, ondanks alle kopisten der middeleeuwen en hunne casuistische lofsprekers. Nog eene eigenaardigheid van mij.

Vs. 914. *Hem*. Er staat *hom* in het hs. en ik heb ook *hom* gedrukt; ik heb mij echter geoorloofd in de Erratalijst de meening uit te drukken, dat er beter *hem* gelezen wierde. Waarom? Omdat *hom*, eigenlijk *home*, ook *hoem*, *hoeme*, voor *heme*, tot den Limburgschen tongval behoort, dat onze dichter een Brabander is, en dat deze vorm ook in de 4500 verzen slechts éénmaal voorkomt. De heer Stoett doet anders heel wel met ons te leeren « dat een vorm *hom*(*e*) niet onbekend is. » — Men zie o. a. S. Servatius vs. 349 en 351, en mijn *Keurboek van Diest*, 16. 21. 22. 24. 26. 28, bij Verdam gemeld. Dat deze vormen o. a. ook Geldersch zijn zou heer Stoett uit Nijhoff's *Gedenkwaardigheden* moeten weten.

Vs. 1448. *Ere*. Tintillus groet den keizer, maar deze, diep vergramd omdat zijn zoon niet spreekt, biedt hem geenen wedergroet, en zegt:

Ic en an u doget noch *here*.

Het rechte woord is *ere*, doch in het hs. leest men *here*, en heer Stoett vindt hier alweêr gelegenheid

om mij te leeren, dat de vocalen in het Mnl. zeer dikwijls voorafgegaan zijn van de aspiratie! (Item vs. 2990 drukte ik *afslaen* i. pl. v. *hafslaen*). Wat zal men er in Vlaanderen, en zelfs in Brabant, over verwonderd staan!

Vs. 1783. *Ickse.* Die vrouwe hevet mi wel gedient;
Ganc wech, ontbere *diere* tale,
Die vrouwe becomt ni wale,
Noch en wille *icker* niet ontbaren.

Ik drukte achter *icker*, tusschen haakjes, *ickse.* O gruwel! « Alweder een bewijs, hoe weinig de heer S. van de grammatica op de hoogte is, daar hij anders weten zou, dat het werkw. *ontberen* den genitief kan regeeren, » — wij, *onkundigen*, zouden zeggen *doorgaans* regeerde — « en *er* de gen. sing. is van een pronomen etc. Zie *mijne* syntaxis, en zie Franck. » — En alweder water op heer Stoett's molen. Wat is die jonge heer mij niet al schuldig, dat ik hem zoo menige gelegenheid verschaf om te malen en zijne diepe geleerdheid *urbi et orbi* uit te bazuinen.

Maar hoe kon het genitiefregimen van *ontberen* of *ontbaren* mij onbekend zijn, daar ik zoo even drukte

Ganc wech, ontbare *diere* tale?

en mij die genitief in dit dichtwerk zelf zoo dikwijls met gemeld wkw. uit de pen vloeide :

Vs. 605. Doe mochts die here niet ontbaren.
» 1890. Sinne manne wildens niet ontberen.
» 2193. Ic rade u dat ghijs wilt ontbaren.
» 2590. Here en wildijs niet ontberen.
» 3616. Dat hijs niet langer mochte ontbaren.
» 3297. *Uwes* en staet mij niet tontberne.
» 4091. Mi en staets niet tontberne.

(Ik liet vs. 2590 *onberen* staan, daar overal *ontbaren* gezet is. « Welk een inconsequentie! » zou heer Stoett nogmaals uitroepen, had hij dit nog opgemerkt. Maar grijpvogelsblik is nog geen arendsblik. Ik verzend overi-

gens den heer Stoett, omtrent dit punt, naar mijne *Lijst van Nederduitsche werkwoorden, die oudtijds met den genitief verbonden werden*, welke ik over zoowat veertig jaar uitgaf, toen de komst van den heer Stoett in Nederland nog reikhalzend verwacht werd.

Ik drukte dan ook *ickse* nevens *icker*, niet omdat ik Franck niet met vrucht gelezen heb, maar om den gewonen lezer niet op te houden; ik doe te meer opmerken dat dit pron. *er* voor *haer* in ons gedicht volstrekt niet elders voorkomt.

Vs. 2234. *Die*. Moet het, na al het voorgaande, nog een raadsel zijn voor den heer Stoett, waarom ik hier het duistere *de* door het klare *die* vervangen heb? En waarom heb ik het op andere plaatsen laten staan? Wel, om de eenvoudige reden, dat ik er over gezien heb. Is u dat nog nooit gebeurd, heer Stoett? Maar is dat ook al *onkunde?* Neen, het kwam hier en elders uit eene overhaaste bereidwilligheid jegens deftige Hollandsche taalkundigen, die, voor den roman *De Rose* en voor *den Spieghel historiael* naar het hs. haakten.

In vs. 2881 « behoeft *die* (u) niet in *di* veranderd te worden », zegt heer Stoett. Geen genade voor eene gezuiverde, meer verstaanbare taal! En men merke wel op, dat deze misvormde vorm zich weeral maar éénmaal in ons dichtwerk voordoet, dus blijkbaar eene slordigheid van den afschrijver.

Vs. 2298. *Niemene*. Vs. 4233 heeft inderdaad te recht *nemme*, doch in vs. 2298 is *nemine* zoo verwijderd als *niemene*, van de vereischte schrijving *nemme* of *nemmee*.

Vs. 2391. *Si seiden hem*. Voor wie zooveel van de volksspraak houdt, moet mijne opheldering van *seidem* geen aanstoot zijn, want deze laatste vorm, in het meervoud, zou het volk niet gebruiken.

Vs. 2545. *Inne*. De zonderlinge uitdrukking *in inne wesen*, *in inne hebben*, *maken*, *worden*, zou ik kennen, ware het slechts uit den *Lekenspieghel* van De Vries,

maar ik verkoos het belemmerende *in* voor « mijne » lezers weg te laten, zonder iets aan de vakmannen te kort te doen. Ik zou ook met Huydecoper de voorkeus geven aan het *inne werden* der Hoogduitschers. Ik doe tevens opmerken, dat de uitdrukking *in inne wesen* of *hebben*, mij nooit in eene oorkonde voorkwam, *'t welk met menige « eigenaardigheid » uit de « literatuur » het geval is.*

Vs. 2881. *Di.* Ik begrijp nu genoeg waarom heer Stoett den onzuiveren vorm *die* verkiest; zake van fijnen smaak, van schoonheidszin, van esthetisch gevoel, anders niet; maar men kan ook niet alle gaven bezitten.

Vs. 2984. Ik heb *ousten* vervangen door *outsten*, hier en ook vs. 2977; welke laatste schennis aan heer Stoett ontsnapte. Ik liet echter zes maal *vroescap* staan tegen tien maal *vroetscap*, daar ik *depost* inzag dat het eene zoo gangbaar en zoo verstaanbaar is als het tweede, en ik mij niet voorgesteld had, noch voor zending had, eenvormigheid te brengen in het gedicht. Zie overigens wat ik onder vs. 2234 zegde, *in fine*.

Vs. 2168 « is hoogst waarschijnlijk in de war, » zegt heer Stoett. — Wel, dat is juist zijn element. « Doch is er meer, waarop de heer S. niet heeft gewezen, namelijk dat er hoogst waarschijnlijk een versregel ontbreekt. » — Niet hoogst waarschijnlijk is het, heer Stoett, maar stellig, dat hier een vers ontbreekt, alsmede tusschen vs. 2184 en 2186, en S. heeft er in zijne Inleiding op gewezen. Als men zich als rechter, en als een zoo streng rechter aanstelt, vereischt de gerechtigheid, dat men geen enkel stuk van het proces ononderzocht late.

Vs. 2367. Het was een *ridende manenscijn*. « De uitdrukking schijnt den heer S. niet duidelijk te zijn. Hij zet er ten minste in de Woordenlijst een vraagteeken achter. » — Voor den heer Stoett bestaat er, God lof, géene duisterheid meer.

« Waar hij verschijnt, begint het heerlijk op te dagen. » Mijne zending was niet dit of eenig ander woord te

verklaren, en de uitlegging van deze uitdrukking, gelijk voor al het overige, bleef aan anderen overgelaten; deze echter was bijzonder weggelegd voor den heer Stoett, en hij verklaart ze door « een maneschijn *waarbij men kan rijden*, dus een heldere maneschijn ». Wij hebben daar niets tegen. Uilenspiegel kon wel meel ziften in den maneschijn; het volksboek zegt ons niet of het in eene *ridende* dan wel in eene *ziftende* was. — Als het nu eens eene *risende*, wassende maan was?

Vs. 2469. « In de Errata wil de heer S. *helden* veranderen in *hellen*, ten minste hij zegt aldaar *helden* waarschijnlijk *hellen*. Geheel overbodig. In de middeleeuwen is *helden* niet ongewoon. — In de Woordenlijst staat : « *Helden* (hellen). — *HelDende*. » Een bewijs, dat ik het woord noch veranderde noch verwierp; mijn erratum was inderdaad « overbodig ». Neen, het woord was niet ongewoon; ook Kiliaan heeft het geboekt, en zelfs ter uitsluiting van *hellen*, en ik nam het ook op in mijn Glossarium, en wel als bedrijvend werkwoord : « Helden, bw. *Doen hellen*, fr. *incliner*. Kil. *Inclinare*, etc.

« Onder andere vremde, costelicke ende coninclike juweelen, twee zilveren croesen, zoo hooghe verheven, dat een man, recht staende, ende dezelve croesen oft schalen, beneden upt pavement staende, daeruut, met die slechtste helden, dryncken mochte. F. Vander Haeghen, *Ber. tijden*, III 218. »

Vs. 2712. Bedi waes ic *wel na* doet.

In de Lijst stelde ik : « Na (nabij) ». Heer Stoett wil *welna* aan elkander geschreven hebben, en verzwaart er weeral het pak mijner zonden meê.

't Is *bonnet blanc* en *blanc bonnet*. Ik vraag het nogmaals, hier, en ik mag het schier overal vragen, is zulk eene kinderachtige critiek niet beneden de waardigheid van een deftig recensent? En is heer Stoett wel op de hoogte van waarop naar de uitspraak van een Recensent geluisterd wordt?

— Huydecoper heeft in Melis Stoke, IV 582, éénmaal *wel naer* voor *nabij*, doch niet aan elkander geschreven; en Dr. W. G. Brill, die den Melis Stoke onlangs heruitgaaf, drukt ook *wel naer*. Waarom gewaagt er de zoo belezene heer Stoett niet van?

Vs. 2797. Na bliscap comt dicke rouwe,
Ende na rouwe bliscap *guet*.

Ik zegde in de Lijst : « In pl. v. *guet* zal er wel *groet* moeten staan (het w. rijmt op God — nog een rijm, dat met *apel* en consoorten over de baan mag). Dat is alweer in den smaak van heer Stoett niet. « *Goet* kan ook in de middeleeuwen *ruim*, *overvloedig*, *groot*, enz. beteekenen. » — O ja, in de middeleeuwsche taal, gelijk in het middeleeuwsch leven, moet men maar altijd de spreuk voor oogen houden : *Nil admirari*. Heer Stoett kon de opsomming zijner synonyma verrijken uit mijn Glossarium, waar het gebruik van *goet* nog geboekt staat voor : *braaf*, *eerlijk*, *wettelijk*, *aanzienlijk*, *voornaam*, *adellijk*, *eerzaam*, *achtings- en geloofwaardig*, *zaakkundig*, *deskundig*. Maar voor hem, die niet ziende blind is, is blijkbaar en onbetwistbaar *groet* hier het vereischte epitheton. Indien het, zooals heer Stoett het als *mogelijk wezende* voorgeeft, *guet* mocht wezen, zouden wij eenen flauwen dunk moeten hebben van onzen dichter, die slechts ééne benaming heeft voor zooveel schakeeringen. Alweer *queues de cerises*, Mijnheer, en moedwil.

Vs. 2839. Dus scieden si, ende sijn gegaen
In elc lant soeken raet,
Na dat horen here staet.

Ik noemde dit laatste een duister vers; heer Stoett maakt het mij niet klaarder met in *dat dattet* te zien.

Vs. 3148. Haer mage hieten se swigen stille
Ende laten haer mesbaren staen,
Ende haren rouwe te nieute gaen;
Sidermeer dat hi ware doet
Haer en holpe geen rouwe groet;
Verdroecht, so si scoenste mochte,
Dat waer haer best in allen gedochte.

Hierop vaart onze criticus uit : « In de Errata wordt aangaande vs. 3148 gezegd : « « De zin is onvolledig. » » Dit gezegde bewijst alweder, hoe weinig de uitgever op de hoogte is van de ***eigenaardigheden*** onzer middeleeuwsche Syntaxis. We hebben in dezen regel het geval, dat het pronomen personale is weggelaten bij een optatief, die voor een imperatief staat. Zie *mijne* Syntaxis, enz. » — Indien die regel hier toepasselijk is, indien het pron., hetzij dan cacographischregelmatig, achtergelaten is, is de zin dan niet onvolledig uitgedrukt? En is hij het namelijk niet voor den gewonen lezer, die met al de subtiliteiten uwer niet zelden phantastische Syntaxis onbekend is?

Gelukkiglijk heeft onze Mnl. letterkunde niet veel van die scheeve wendingen « in inne ».

En is de zin ook niet onvolledig in vs. 3252 :

Noch en wist hi beteren raet,
Na dat hem gescepen staet,
Dan hi wederkere ter vrouwe?

Ik vraagde in de Errata : « Moest er niet staan *dan dat hi?* » — « Ja wel, » antwoordt heer Stoett, « om duidelijk te zijn, maar ***er zijn eenige voorbeelden*** van het weglaten van *dat.* » Dus, alweer een dogmatieke regel daarop gebouwd. O zalige, vindingrijke cacographie!

Vs. 3977. Di ridder ginc eer hi gefeen
Dat hi totter kerken quam,
Daer hi sinen here vernam.

Ik stipte deze verzen aan als onklaar. — « Ik geloof, dat de lezing volkomen in orde is, » gewaardigt zich heer Stoett, « alleen de constructie is ***eenigszins gewrongen***. » — *Alias* onklaar, niet waar, heer Stoett? Wij zijn het dus volkomen eens.

Vs. 4358. Er wordt eene groote mate driestheid vereischt, en een onbegrensd vertrouwen in de lichtgeloovigheid zijner lezers, om te durven schrijven dat het imperf. *sant* van *senden* mij onbekend zou wezen.

Sont is eene drukfout. Maar hoe liefjes heer Stoett u dat weet te zeggen! « Is de uitgever dan zoo weinig op de hoogte der middeleeuwsche conjugatie, dat hij niet weet, dat het gewone (?) imperfectum van *senden*, *sant* luidt. Dit is toch waarlijk niet te veel gevergd van iemand die een middeleeuwschen tekst uitgeeft. » — Zeer inschikkelijk, zeer gematigd in zijn programma onze Donquijote der cacographie. Hij kon zich echter lichtelijk zelf vergewissen van de ongegrondheid en de vermetelheid zijner beschuldiging; immers ik drukte hoogerop

vs. 4157 Overal hi boden *sande*.
» 4428 Die Keyser boden ute *sande*.

Heeft heer Stoett deze verzen niet gemerkt, hij die mij met een vergrootglas leest, de eerlijkheid maakte het hem tot plicht hier ook, zooals op andere plaatsen, de Woordenlijst na te slaan op het woord *Senden*. Maar hij schijnt ook eene bijzondere grammatica en syntaxis te hebben voor de eerlijkheid en fatsoenlijkheid. En ontkent hij mij, boven de wetenschap, nog alle herinneringsvermogen, zooals het geval ook was met *ontberen*, dan weigert hij het ook aan zich zelve. Hij sla overigens onze *Sevenste bliscap van Maria* maar open, alwaar hij lezen zal

vs. 24 Soe *sant* hi hem, in rechter trouwen;
en » 1346 Dat de almechtige God ons *sant*.

En heer Stoett zegt niets van het *gewone* gelijkvloeiend imperf. *sende*, dat tweemaal in ons gedicht voorkomt?

Senden, zegt De Vries, *Lekenspieghel*, Woordenlijst, naar *de zwakke buiging*, *die het oudtijds volgde*, *en ook volgen moest* — En wat zegt hij inzonderheid van het hybridische *sent* v. 4358? Geen stof tot een regeltje, neen, heer Stoett? Bijv. « Alswanneer een dichter het w. *senden* in 't impf. te gebruiken heeft, en de vormen *sende* of *sant* niet passen voor het op *ent* uitgaande rijm, dan is de vorm *sent* volkomen gewettigd? »

Vs 1117. Alsi waren in den boemgart bede,
Ipocras ende de neve, seide....

Aldus het handschrift. Ik heb een *sic* achter *neve* gesteld, omdat de zin onvolledig en gebrekkig is; *de neve* moest herhaald of door een pronomen vervangen worden. Doch, dit heeft alweer niet de minste zwarigheid in voor onzen pedagoog : « Eene dergelijke constructie komt *nu en dan* in het Mnl. voor. » — Ja, wat komt er niet al in voor? Onze moedige, onverschrokken kampioen van al de slordige schrijvers en afschrijvers trekt zich wederom uit den slag en jubelt dubbel, « *omdat op dit verschijnsel nog niet gewezen was* ». 't Is zeker, troostend en verheugend is het voor Nederland, die man gaat al onze taalkundige Lichten overtreffen en « dood schijnen »! Zie nogmaals *zijne* Syntaxis.

Kortom, wat legt heer Stoett mij te last? De verduidelijking (de *verandering* betwist ik) van eenige verminkte woorden of onklare bewoordingen; — het aantoonen van een paar duistere zinsneden; — eenige gewaande verkeerde lezingen (doch de zorgvuldigheid, met welke ik het hs. gelezen heb, en ook anderer leeskunst heb ingeroepen, veroorlooft mij aan betere lezingen te twijfelen); — eenige *sic*'s, die in alle landen van Europa beteekenen : « Ik heb goed gelezen, het staat er zóó en niet anders; » — een paar onderstelde onjuiste interpunctie's; — dat ik niet bekend ben met al de Noord-Nederlandsche tijdschriften; — de door mij in de Inleiding te kennen gegevene uitlating van een vers; — eene drukfout; — eindelijk, gemist heer Stoett één woord in de Woordenlijst, die mij een paar maanden, niet met eenen « onvermoeiden », maar met eenen uiterst vermoeiden ijver en afgematten geest, tot ziekmakens toe, heeft bezig gehouden, en dat ten dienste van de heeren taalvorschers, erkentelijken en ondankbaren! Eén woord op ongeveer 27,000 woorden! Ik moet evenwel uit eerlijkheid bekennen, dat hij hierin al te toegevend is; ik ken er meer. En is hij op de

zoek naar het woord *wouden*, hij zal het, o. a., onder den vorm *wouwen*, vinden in de *Sevenste bliscap* vs. 1130.

Te oordeelen naar de snoeverij van zijn factum, verbeeldde ik mij, dat de wetenschapsmaat van den heer Stoett boordvol gevuld was, dat hem niets op het taalkundig gebied onbekend noch vreemd was; maar het bronzen standbeeld heeft ook voeten van kleiaarde, en hij zelf gelast zich ons te belijden, dat er aan zijne volmaat en volmaaktheid nog ietwat ontbreekt (laat staan al het gegis en getast daar zijne verklaringen van krielen).

« De waarde, die dit gedicht voor de taal heeft, zegt hij, is niet gering, daar we er eenige tot nu toe onbekende woorden in aantreffen, alsook eenige, waarvan nog maar zeer weinig bewijsplaatsen zijn gevonden. »

Hadde heer Stoett hier Verdam ook open geslagen (zooals hij er mij noodeloos naar verzond) en tevens *mijn Glossarium*, hij zou er zich voldoender wijze kunnen verzekerd hebben, dat de woorden *Avetronc* (in overspel verwekt kind), (*Leleke*) *Siere* (zie *Chiere*), *Gesach* (kooi, gevangenis), *Bloetresen* (bloetreisen), *Ropen* (trekken), (←Verdam *Haerropen*, Glossarium *Harop*), en *Bedémen* (duister worden) (Verdam), noch onder die onbekende woorden moeten begrepen worden, noch meer verklaring, noch meer bewijsplaatsen behoeven, dan die, welke in beide werken te vinden zijn. Hadde het ook in zijn plan niet gelegen, volstrekt niets goeds van mij te melden, hij zou moeten bekennen hebben, dat de door mij in de woordenlijst geuite gissing, zoo niet verklaring : « *Scurvele*. Moet het niet zijn : *scureele*, van het fr. *escureuil*? » niet van allen schijn van juistheid ontbloot is? Eindelijk hoort nog tot zijne hierboven staande *waardeering* van het dichtwerk het woord *Mellen*, waarvan hij zegt : « Het werkw. **Mellen** (vs. 3850), *trouwen* was tot nu toe in het Mnl. onbekend. Het zal wel hetzelfde zijn als hd. (*ver*)*mählen* » — (N. B. lezer) — « *zoo ten minste de lezing goed is.* » Ik heb het genoegen te kunnen

bewijzen dat de lezing, ten spijte van hem, onberispelijk is. Men zal in mijn Glossarium, ter behoorlijke plaatse, vinden :

Mellen, bw. *Trouwen, een huwelijk inzegenen*, fr. *marier*. Kil. Mellen / Maelen. *Ducere uxorem, conjugari* (Kil. *auct. Marier*). Maelen / Mellen. *vet. sax. sicamb. Conjugium inire, conjugari, conjungi*. Lexer Mahelen / mehelen *swv. contr.* mælen, md. mâlen, mêlen. — 2. ahd. mahaljan, mâlen : *versprechen, verloben, vermählen.*

« Ende 'sondaechs, Onser Vrauwedach, viij^en deser maendt, alzo de prochiepape in meeninghe was te *trauwen ofte mellen* eenen bruidegom ende eene bruyt tsynen huuse, uut causen dat hy niet en durste eenighe diensten doen in de kercke, zo quamen daer... (*Later te meldene bron*). »

Meltrinck, zn. m. *Trouwring*, fr. *anneau nuptial*. Lexer Mahel-rinc *stm. Verlobungs-vermählungsring.*

« Dies sal den blijver ofte blyveghe voorenuyt houden een bedde ghestoffeert, ende een habijt naer haerlieder staet ende qualiteyt, ende sal toe dien de blijvege behouden haeren meltrijnck, sonder dien in deele te moeten bringhen (*Bron ut supra*). »

Doch ik heb er genoeg van, en de lezer ongetwijfeld ook. Ik zal het dan hierbij maar laten. « Hierbij zal ik het maar laten, » zegt ook de heer Stoett. Gelooft ge dat, goedjongstige, eenvoudige lezer? Ge kent onzen criticus nog niet ten volle. « Ic macht niet laten, ic moet minnen, » zegt de vrouw van den ouden Vroede; « ik kan 't niet laten, ik moet schimpen en stooten » zegt heer Stoett, en, den vluchtenden Parthus gelijk, keert hij zich om, en schiet mij nog eenen vergiftigen pijl toe (*in cauda venenum*), ter zake van... mijn Glossarium, om mij ook daarin te benadeelen. Het was den dartelen jongeling niet genoeg zijne diatribe gesloten te hebben met eenen « welwillenden » raad aan onze Academie toe te sturen, zij, het eigenlijke mikpunt van zijnen wrevel, tot welken het mij grieft de gelegenheid te

hebben gegeven, hij moest nog een splintertje doen opmerken in een werk, de vrucht van veertig jaren zamelens en onderzoekens (1850-1890), 't welk de Maatschappij van Nederlandsche letterkunde te Leiden en prof. de Vries onder hunne hooge bescherming gewaardigden te nemen. Nogmaals en niet min diep zou het mij smarten, indien het Glossarium niet aan hunne verwachting beantwoordde. Is het werk niet vrij van gebreken, iets wat ik beter weet dan iemand, ik durf hopen, dat de gehalte des metaals het gebrekkige van den muntslag zal opwegen en vergoeden. Wij, wij genoten het onschatbare voorrecht niet de gouden lessen te hooren van eenen De Vries; wij hebben het kostbare geluk niet in een midden te leven waarin u alles en allen met raad en hulp en bemoediging ten dienste staan. Dit strekke onze zwakheid tot verschooning. Doch de louter wetenschappelijke, onbevooroordeelde en fatsoenlijke beoordeelingen van prof. Gallée te Utrecht, van prof. Vercoullie te Gent, mannen die zoowel over verdiensten als over gebreken eerlijk oordeelen, de goedkeuring van het Engelsch *Athenæum*, die er van schreef: « *It is a work of remarkable erudition*, » en *last not least*, die van prof. De Vries, zonder van een aantal aanmoedigende, mij persoonlijk toegerichte brieven te gewagen, getroosten mij, dat de Leidensche Maatschappij bij mijne uitgave niet zal lijden, en de uitkomst heeft het, God zij dank, reeds bewezen. Ondertusschen acht ik den heer Stoett een onbevoegd rechter om over mijn glossarium eene geldige uitspraak te doen; en mocht hij voor sommige Nederlandsche antinationale partijgangers bewezen hebben, dat ik niet op de hoogte der Stoett'sche wetenschap ben (hoe dikwijls heeft hij dat niet herhaald?), en de Vlaamsche Academie de uitgave der *VII Vroeden* aan eenen onbekwame heeft toevertrouwd, ik getroost mij hierin, dat er in beide Nederlanden nog rechtschapene geesten en gemoederen genoeg zijn, om den uitval van den heer Stoett als onrechtvaardig, antinationaal, kwaadwilligst, onedel, dwaas en soms kinderachtig zullen veroordeelen.

Het zij mij, om te sluiten, vergund, en prof. De Vries, wiens goedhartigheid en lieftalligheid zoo ruim zijn, zal het mij, durf ik hopen, ten beste van de uitgave, niet ten kwade duiden, dat ik, tot mijne verdediging, of liever, om eene kwaadwillige insinuatie te keer te gaan en zooveel mogelijk krachteloos te maken, hier een uittreksel mededeel van den brief, d. d. 14 Nov. 1886, waardoor hij mijnen moed ter voortzetting van mijn baatzuchtvrij werk opbeurde :

« Bij de uitgave nu van uw eerste stuk, is het mij eene behoefte, u met het gelukkig tot stand komen van uw zoo belangrijk werk mijne hartelijke gelukwenschen aan te bieden, en u tevens mijnen oprechten dank te betuigen voor de groote eer, die gij mij door de welwillende opdracht van het boek zoo vriendschappelijk hebt bewezen. Ik stel die eer op zeer hoogen prijs, en verheug mij mijnen naam verbonden te zien aan een zoo degelijk en leerrijk werk van een door mij hooggeschatten schrijver : een werk, dat de vrucht is van langdurigen en ernstigen arbeid, en dat, ook na het Woordenboek van Verdam, een allerbelangrijkste aanwinst voor de kennis onzer Nederlandsche taal mag heeten. Door de beide woordenboeken te zamen, dat van Verdam en het uwe, is de kennis van het Middelnederlandsch nu tot eene hoogte gebracht, die andere volkeren ons mogen benijden, en waarvan zeker, vóór veertig jaren, in de dagen onzer jeugd, niemand had kunnen droomen. Mijne beste wenschen blijven u vergezellen, dat gij het werk ten einde toe in gezondheid en levenslust zult mogen voltooien. Het zal de kroon van uw werkzaam leven zijn. »

K. STALLAERT.

Dr VAN OYE'S « VONKEN EN STRALEN ».(1)

DE schrijver heeft in de nieuwe uitgave zijner « Vonken en Stralen » de voorrede der eerste bewaard, « zonder er iets aan te veranderen noch van uitteschrappen. » — Al aanstonds treft u in deze regels een toon van rechtzinnigheid en vrijpostigheid, die sterk afsteekt op de platte verschooningen, ja, lafte smeekingen waarmêe zoo menige schrijvelaars het hart der lezers tot welwillendheid, ja, tot medelijden zoeken te vermurwen. Doctor Van Oye stelt zich zonder vrees aan alle de hekelingen bloot; hij wacht onbeducht de critici's af; hij heeft bewustzijn zijner kracht en waarde. De glorie, hij zegt het rechtuit, die zoekt en verwacht hij; en ja, die zal hij vinden, of beter die heeft hij alreeds gevonden. Want dichter is hij; en ofschoon hij zelf het verklare, men zou het ten onrechte ontkennen. — « Ik ben dichter. Is dat ijdelheid? Neen. Hoogmoed? Ja — indien het hoogmoed heeten zal eenig smaakgevoel in zich te herkennen, zekere behoefte naar het schoone, naar het goede. » — Die woorden onderschrijven wij zonder voorbehoud. Geen rijmelaar is hij, geen navolger; maar vinder, die uit eigen bronnen put hetgeen hij den lezer opdient, of, ontleent hij ook al iet aan anderen, het met den stempel zijner persoonlijkheid weet te merken en zich eigen te maken.

Guido Gezelle, de oude westvlaamsche meester, mocht hem dus met recht toezingen gelijk hij deed, met de

(1) A. Siffer, Uitgever, Gent. Prijs fr. 3,00.

liefde eens vaders voor zijn kind en de fierheid eens meesters op een veelbelovenden leerling (1).

't Verrast mij niet, 't verheugt
Dat ik met lauwerblaân
Uw zegepralend beeld
Gekroond zie voor mij staan,
. . . .
Gekroond met eigen moed,
Volherding, en dat één,
Dat gij zijt, dichter, gij,
Mijn kind, gij zelve, alleen!

Daarom achten wij het een waren dienst aan onze letterkunde bewezen, dit boek nader te doen kennen. Want er is veel in te leeren, veel nut en voordeel uit te trekken. Door den ernst en de verhevenheid der gedachten, door de fijnheid en de diepte der gevoelens, door den rijkdom, de keurigheid en de welluidendheid der taal, verheft het zich verre boven het meest der hedendaagsche letterkundige gewrochten. Wij hebben hier niet te doen met een kind dier eeuw, die volgens Beets' gegrond verwijt (2) :

Die slechts twee wegen kent om tot wat naams te raken,
Gemaakte klacht of wild geschreeuw.

Dr. Van Oye kent andere wegen, die verder en hooger leiden. Maar hoe nu onze taak ondernomen? Een algemeen oordeel vellen over 't gansche boek? De eenheid hadde er zeker aan gewonnen! Maar de natuur zelve van het werk laat het moeilijk toe. Immers het geldt hier geen gewrocht uit éene gedachte gesproten, volgens éen plan opgevat en afgewerkt. Het zijn verspreide stukken, zeer verschillend van aard en van inhoud : ja, door hunne verscheidenheid zelfs geven zij aan « Vonken en Stralen » een gansch eigenaardig

(1) GUIDO GEZELLE. *Gedichten, gezangen en gebeden.*
(2) BEETS. *Dichtwerken. Ode aan Vondel.*

karakter en bewijzen in den schrijver een veelzijdig, alomvattend talent. Poëzie en proza, losse gedachten, minnedichtjes, droomerijen, krijgsliederen, treurdichten, idyllen, lierzangen, cantaten, en om te eindigen eene prachtige reeks bespiegelingen van beschrijvenden en wijsgeerigen aard, ziedaar de verrassingen onder den eenvoudigen titel des boeks den gelukkigen lezer voorbehouden. Mijnheer Van Oye, gelijk men ziet, is niet dergenen die veel beloven en weinig geven. — Het eenig middel om over dit alles een voldoend en rechtvaardig oordeel te vellen, is dus den dichter stap op stap na te volgen, en al gaande over de merkwaardigste, zoo niet alle stukken eenige vlugge opmerkingen te geven.

Een woordje op voorhand over de bladzijden in proza, hier en daar in « Vonken en Stralen » als onachtzaam en met te spaarzame hand uitgestrooid. De stijl is doorgaans zoo zuiver van uitdrukking, als forsch en gespierd van samenhang en vrij en los van gang. En tevens hoe waar, hoe fijn opgemerkt, hoe verheven soms, hoe treffend altijd!

Men oordeele naar twee staaltjes.

In het eerste drijft schrijver den spot met de gemaakte bedeesdheid van zoovele hedendaagsche dichters;

« Een beetje waarheid, heeren Dichters! een beetje rechtzinnigheid!

« Hoe! ge zegt niet te kunnen schrijven? maar in 's hemels name, waarom schrijft ge dan? Wie dwingt er u toe? — Brijzelt uwe pen, scheurt uw papier, of — neen; verkoopt het aan een kruidenier! Die zal het beter weten te verwenden. » En het volgende : « Neen, ik vergis me. De poëzie zal wel iets meer zijn. De poëzie is de reinheid des herten, de kinderlijkheid der ziel, die — door het stof der verlagende driften niet bevlekt, — nog bekwaam is de lichtstralen op te vangen die van hooger ons worden geschonken.

« Ja, ik heb me vergist; er hoeft moed toe om dit stof af te weren, om in onze « wijze » wereld nog

te willen, te kunnen, te durven kind blijven; om in onze verniste maatschappij nog te durven voor den dag komen met het eenvoudig gewaad der reinheid.

« Ja, daartoe is moed noodig, — hooge moed, — hoogmoed! »

Wie herinnert zich hier niet de zoetluidende verzen van Nicolaas Beets?

Houd vast, houd vast, met oog en hart
De poëzie van 't leven!
Ze is overal, ze is altijd daar; —
't Gemoed zij rein, het oog zij klaar,
Zoo ziet, geniet, verbiedt gij haar
U ongemerkt te ontzweven.

O! verstond ons jongere geslacht die vermaningen der ondervindingg en des talents! Het zoude niet, vóor den tijd verstompt, ongevoelig voor al wat schoon, waar en edel is, zoovele rijke gaven in hunne bloem verdelgen, en zelf tot onvruchtbaarheid gedoemd, hooghartig minachten of laf bespotten wat anderen tot verheerlijking van God en ziel, tot vooruitgang van Taal en Vaderland, tot welzijn der menschheid teweegbrengen.

Dergelijke gedachten over kunst, waarheid, vooruitgang enz. treffen wij nog aan onder de titels : *In de heide*, *Bloemen en vruchten*, *Vooruit*, *Genie*, *Morgen*, alle even gezond en geestig voorgesteld.

Treden wij nu over tot de poëzie, waarin toch ook eigentlijk het werk van Dr Van Oye bestaat en die vooral tot stof aan deze critiek strekt.

De bundel bevat acht afdeelingen. De eerste vangt aan met een dichtstuk zonder titel, maar dat het « Vizioen der Glorie » (1) zou mogen heeten, prachtige inleiding die ons het verheven doel van 's dichters streven

(1) Het is de dichter zelf die de uitdrukking bezigt :

O vizioen der Glorie! Zeg
O maged edel en schoone....

(misschien onder ietwat te hartstochtelijken vorm) voor oogen stelt! Grootscher van opvatting, krachtiger van kleur vind ik *Thabor* (bl. 23).

Wilt ge de kracht uwer ziel aan 't goede der wereld besteden
Ga dan — stijg, stijg stout boven der wereld gewoel.
Vlucht voor 't Menschdom den mensch; ga zoek u de alleenheid,
[beklim den
Heiligen Thabor. Omhoog! Werp er uw blikken in 't rond!
Grijpt er uw breedziend oog niet 't eindloos ruim in een oogslag!
Klinkt er uw stem niet sterk, galmende rein in het ruim?
Spreek van daar tot de menschheid : de hoogte, ze wijdt tot orakel
't Woord van hem dien de Geest zalft tot zijn heilgen profeet (1).

De Geest der Poëzij, vrije overzetting in blanke verzen en vijfvoetige iamben van den wereldberoemden amerikaanschen dichter H. W. Longfellow, bevat eene fraaie afschildering van het woud, waar de stille Geest der Poëzij in huist, en *de ziel aan de aarde ontvoert;* weshalve het stuk verwantschapt is met de negen laatste der verzameling, die bijna alle hetzelfde onderwerp hebben en ook in dezelfde ongerijmde versmaat staan. Mogen dus de aanmerkingen die wij over gene zullen maken, ook voor het deze gelden.

De boom, minnedicht even als de *Leiebloemen* en de *Maartviooltjes*, bezit deze bijzonderheid dat het volgens 's dichters eigen verklaring, « in den letterlijken zin des woords, » door hem gedroomd werd :

Ik droomde van nacht een raren droom :
Ik stond in een bosch en ik was er een boom. (2)

Dit toeval brengt mij meteen de verzen van Vondel in 't geheugen. (*Jozef in Dothan*, v. 1040.)

---

(1) De taalkundige bijzonderheden die men in de aanhalingen zal aantreffen, zullen verder opzettelijk besproken worden. Dies achten wij het onnoodig ze telkenmaal aan te stippen.

(2) In de inhoudstafel lezen wij :
« Dat heb ik waarlijk in den letterlijken zin des woords gedroomd. »

JUDA.

Die knaap kan geestig droomen!

DE VRACHTMEESTER.

Dat kan niet iedereen; dit komt al meê te sta.

Scherts ter zijde wij wenschen den schrijver geluk over zijne droomkunst, waaraan de dichtkunst zulk voortreffelijk kunstdicht of liever kunstdroom verschuldigd is.

De Pijl en de Zang, nog eene overzetting van Longfellow, is niet misplaatst op 't einde dezer eerste afdeeling.

De *Bivakliederen* die de tweede afdeeling uitmaken, slaan een geheel anderen toon aan en steken fel af op het voorgaande zoo voor inhoud als voor trant. Het zijn meestal herinneringen die de schrijver uit den fransch-duitschen oorlog (1870-71) thuis gebracht heeft, tafereelen waarvan hij ooggetuige was te Givonne en La Chappelle (bij Sedan), te Diedenhoven (bij Metz), te Atrecht, te Rijsel enz.

Eenige van die liederen doen ons onvrijwillig gedenken aan Deroulède : *Puinen* en *Ter Slachtbank* mogen mijns erachtens met de schoonste des franschen Tyrtée mededingen. Dit laatste werd den dichter ingegeven te Rijsel door het aanschouwen eener troep jonge recruten, in der haast onder de wapens geroepen en zoo maar onbereid tegen een zegepralenden vijand opgezonden.

Hoe ze daar getrouw, naar 't leven afgeteekend, onder onze oogen voorbijtrekken?

En — voorbij me trekt, verward dooreen marscheerend,
dun gekleed en slecht geschoeid, van natte koû
bibbrend, 't bleek gelaat verkrompen, 't oog slaapdronken,
't waggelend zwaar geweer met stijfverkleumde hand
vast op hun doorsneeuwde schouder klemmend, eene
bende van een honderdtal recruten voort.
Zestien, achttien, twintig jaar. — Ze zingen! Moedloos
zingen ze om zich moed te geven, 't vurig lied
« Allons, enfants de la patrie! »

Grijpt er u geen gevoelen van diep medelijden aan? Roept gij niet onwillekeurig met den dichter uit!

> Arme jongens! Arme kinderen veeleer!
> Waar dan strompelen zij henen?

En hoort nu hoe de ontroering klimt; hoe de verontwaardiging in het antwoord losbarst.

> Oh! ze weten 't
> zelve niet! maar aanstonds zal men ze in een trein
> stoppen, en — vooruit! Vooruit in 't ongewisse!
> Andren volgen, rechts en links bijeengeraapt...
> Ongeoefend zijn ja allen in het krijgsspel,
> nooit hanteerden zij 't geweer... Wat scheelt dat ook?
> Is dat noodig om zich dood te laten schieten?
> Voort — ter eere van dolzinnige ijdelheid!
> Voort — ter eer van hen die spelen met uw hoofden!
> Voort — ter slachtbank! Voort, gij arme schapen, voort!
> Zingt! Wellicht van avond zult gij 't niet meer kunnen!
> Te avond — heeft de vijand, de gehate, geen
> meelij met uw jonkheid, — te avond zijt gij lijken!
> En — gij ook hebt eene moeder, zooals hij!
> Dàarom trampelen zij door den sneeuw, en zingen :
> « Le jour de gloire est arrivé. »

Men leze heel den zang, onder den pijnlijken indruk van het oogenblik aangeheven en in eenen adem uitgeboezemd. Het *os magna sonaturum* der ouden doorklinkt erin van het begin tot het einde.

Wederzien is eene gevoelvolle elegie, insgelijks aan de oorlogstafereelen ontleend en mag op gelijken voet staan met de *Trauerzeiten*, die roerende schets van Antheunis, die Mijnheer Van Oye hier in meesterlijke duitsche verzen heeft weten te vertolken. Onze dichter schijnt met de zoo krachtige en tevens zoo smijdige hoogduitsche taal alzoo gemeenzaam omtegaan alsof 't zijn eigene ware. Dit bewijzen nog verder de duitsche zangen der VII afdeeling. Er bestaat ten andere bij hem eene voorliefde, eene ingenomenheid voor het groote duitsche vaderland. Hij verried die alreeds in zijne *Ter slachtbank* :

« En ofschoon mijn hert om Duitschlands zege juichte. »

Hij laat ze ten volle blijken in zijn *Hoera Germania*, zoo vol begeestering, luisterrijke figuren en machtigen zwier. Men oordeele naar de drie eerste strofen :

Hoera, Gij edele, fiere Vrouw !
    Hoera Germania !
Wat staat Gij stout en koen en trouw
    bij d'ouden Rijn, hoera !
Bij laaiend heeten Junigloed
    hoe zwaait Gij 't bliksmend zweerd !
Hoe trekt Gij toornig, blijgemoed,
    ten kamp voor uwen heerd !
    Hoera, hoera, hoera,
    hoera, Germania !

Gij dacht niet, neen, aan kamp en strijd :
    Gij maaidet — in vredeslust —
op uwe velden, wijd en zijd,
    den oogst in kalmt en rust.
    Gij maaidet stil, bij zeisenklank,
    en zongt een vroom refrijn,
toen plots — stil!... hoor! — een andre zang.
    De krijgshoorn aan den Rijn !

Fluks wierpt Gij 't zeisen weg in 't koorn,
    uw arenkrans vervloog;
en op sprongt gij in eedlen toorn
    met wild ontvlammend oog.
Gij zwoert — Europa schokte ervan — :
    « Men wil 't ! Zoo zal het zijn !
Mijn kindren, op ! Op, alle man !
    Ten Rijn ! — ten Rijn ! — ten Rijn ! »

Aan dezelfde stemming heeft het oorspronkelijk stuk der vijfde afdeeling — *Aan Germania* — zijn bestaan te danken.

Nu iedereen denke over die duitschgezindheid naar eigen goedvinden : ik, voor mijn deel, zie gaarne onze dichters en onze vlaamsche schrijvers in het algemeen, elders hunne ingevingen zoeken dan in de hedendaagsche fransche litteratuur, die ons land over-

stroomt met zoovele valsche en bederfelijke begrippen op godsdienstig, zedelijk, geschied- en staatkundig gebied; ik zie ze gaarne zich toeleggen op de duitsche, en niet min op de engelsche letterkunde, die behalve dat zij in 't algemeen veel ernstiger en gezonder zijn dan de fransche, natuurlijker wijze nog veel bijdragen tot het aanleeren en volmaken onzer vlaamsche taal, en daarenboven door geheel hunne stemming en strekking zoo wel met onze gebruiken, met ons verleden en onzen volksaard overeenkomen. Al deze voordeelen behaalde men nog zekerder, kon men gelijk Dr Van Oye, in de geheimen der zustertalen ingewijd, met de werken die erin geschreven zijn, niet in overzettingen maar in het oorspronkelijke kennis maken. Daar ligt misschien het eenigste middel voor ons Vlamingen om eene onafhankelijke, zelfstandige, nationale letterkunde te stichten, niet alleen wat het uiterlijke deel der taal aangaat, maar nog meer wat de opvatting, de behandeling, gansch de gehalte der stoffen betreft. Men zou ons in alle geval het verwijt niet meer kunnen toewerpen de franschen belachelijk na te apen, ja soms plomp te vertalen.

Na de *Bivakliederen*, treffen wij onder den titel : *In memoriam* een vijftal treurdichtjes aan, « ter gedachtenis eener edele en teerbeminde jonkvrouw, C. M., gevallen als slachtoffer harer liefdadige verpleging van de zieke en gekwetste soldaten in den Fransch-Duitschen Oorlog, en overleden in de Anglo-Belgische ambulance te S. Quentin 5en April 1871. » Het zijn vijf pareltjes van 't zuiverste water, waarachtig uit tranen geronnen. Den voorkeur nochtans gave ik aan nummer 4.

Ik weet een oud, — oud liedje;
't en kan mij niet ontgaan.
En telkens dat ik 't neure
welt in mijn oog een traan.

Jammer! maar wij mogen niet stilstaan bij al de bloempjes waar de dichter ons pad meê bestrooit,

anders kwamen wij aan 't einde onzer reize niet. Wij hebben immers van de belangrijkste stukken des bundels nog geen woord gerept. De vierde afdeeling bevat twee idyllen, de eerste *De Nachtmaalkinderen*, naar het zweedsch van Esaïas Tegner, de tweede, *De laatste kinderen*, naar een prozaverhaal van Rev. P. W. Faber (Tales of Angels). — *De nachtmaalkinderen* (gedicht van over de drie honderd rijmlooze zesvoetige dactylische verzen), beschrijft ons de eerste toenadering van jonge protestanten kinderen, tot het zoogenoemd nachtmaal of verzoeningsmaal, verre en flauwe herinnering aan onzen hemelblijden eerste-communiedag. 't Is een heerlijk gewrocht, waar aandoenlijke schetsen en edele denkbeelden over God en godsdienst voorkomen.

Allerliefst bij voorbeeld, is de beschrijving van den dag van Pinksteren waarmede het begint :

Pinksteren was het, de dag van begeestring. Het landelijk kerkje
blaakte vernoegd in het uchtendgeglans. Op de spitse des torens,
fier op zijn koperen haan, wierp vriendlijk de stralende zonlach
vurige tongen, gelijk aan die door de Apostlen ontwaard eens.
Klaar was de hemel en blauw; en de meie, de lokken vol rozen,
wandelde in hoogtijkleed door den lande. De winden en vlieten
neurden van vreugd en vrée...

Sierlijk ook de schildering van het opgetooide kerkje, die van de godvruchtige vergadering en eindelijk de levende afteekening van den « eerbiedweerdigen leeraar », als hij zijne intrede doet in den tempel en stil door het volk heenstapt

Plechtig in al zijne eenvoudigheid ving nu de heilige dienst aan
. . . .

Volgt de proef in de christelijke leer, met goeden uitslag van de kinderen doorstaan, en daarna de toespraak des Predikants. In die toespraak vinden wij plaatsen als deze :

Diep als de liefde, is diep de verzoening : verzoening is liefde.
Dáárom, kindren der aarde, bemint den erbarmenden Vader,
wilt wat de Heilige wil, uit loutere liefde en uit vrees niet.
Vrees is de deugd van den slaaf; vrijwillig is 't minnende herte;
niet vóor God is volmaakt en niet was het ooit dan de liefde.
Mint gij den Heer naar behooren, dan mint ge uwen broeder zoo 't zijn moet:
één is de zon in den hemel, en zóo is de liefde hier één ook.

Dergelijke vonken en stralen, schitteren er meer in de redevoering van den Leeraar; en nochtans mag ze op enkele plaatsen duister heeten: ja, beschouwt men ze in haar geheel, dan vindt men geen genoegzaam verband tusschen hare bestanddeelen. Ik spreek niet van de theologische onnauwkeurigheden die er een katholieke lezer in ontdekken zal. Overigens, niettegenstaande de verhevenheid der gedachten en de dichterlijkheid der inkleeding, twijfel ik straf, of zij hare jongere toehoorders wel zou wakker gehouden hebben, tot aan 't einde van het honderd vijftigste lange vers, dat het laatste nog niet is. Wat de reden aangaat, waarom het nachtmaal dat slechts acht dagen later plaats grijpen moest. eensklaps op den dag van heden gesteld wordt, die komt mij als weinig gegrond, ja onnatuurlijk voor.

Zondag naast wie weet? misschien dat ik rust op het kerkhof?
Iemand misschien van u, eene lelie ontijdig gebroken
nijgt tot der aarde het hoofd? wat draal ik?

Daarop volgt eene tweede toespraak van over de veertig verzen. En de eigentlijke plechtigheid, het nachtmaal (la cène) is beschreven, en alles wat erop volgt is geklonken in wat meer dan twintig verzen. Maar zoo moest het immers zijn? Bestaat bij de protestanten bijna de gansche dienst in den preek niet? Och! ware de dichter tot de jaren zijner kindsheid weergekeerd, zijne herinneringen en de innige overtuiging van de werkelijke waarheid te bezingen, zouden hem andere tonen ingegeven, en hem op eigene vleugelen strevende, tot eene andere hoogte hebben doen stijgen.

De laatste kinderen, in vijfvoetige dactylische vers-

maat en van dezelfde lengte als het voorgaande stuk, verplaatst ons eensklaps in het verre Brazilië en eenige stonden vòor het laatste uur der wereld. Dat heet den afstand verslinden en de eeuwen wegtooveren. Lilalpa en Oniato, zuster en broeder, kinderen van een heidenschen koning maar uit eene christene moeder, die helaas! te vroeg overleden is om ze in den godsdienst te onderrichten en het doopsel toe te dienen, dwalen des nachts in de onmeetlijke wouden rond, elkander al vragende wie God toch zijn mag.

— Zeg, Oniato, waarom is het telkens bij nachte
dat ge zoo schoon, zoo zoet aan hemel en God denkt?..
God! o God! Een vreemde aandoeninge wekt dit
heimelijk woord in mijn hert... Wie — waar is de Godheid? »
— « God?.. ik en weet noch en kan het gepeizen, Lilalpa, »
sprak Oniato, terwijl hij bij 't droomende maanlicht,
't droomvol, wazige wezen van 't meisje bestaarde.

Maar vreemd is de verschijning dier kinderen des nachts in het eenzaam woud te midden der wilde dieren. De dichter heeft het begrepen, en zal ons de reden hunner tegenwoordigheid geven. Of zijn antwoord voldoende is, dat wille de lezer zelf beslissen. Maar dichters zijn kunstenaars, en die kennen meer dan eenen greep.

Maar waarom toch ontliepen de kleinen het huis huns
vaders? Ach, nooit meer, nooit meer zien ze het weder.
Want, nog een uur — en gekomen is 't einde der wereld.
Sneuvelen zullen ze in 't water des woudes, en zeegrijk
zal uit die dood hun 't eeuwige Leven heropstaan.
Wees mij gegroet, o water van 't woud, en gezegend!
Zalig, gij wateren allen, die 't heiligend hout hebt,
't heiligend hout van het kruis, ons leidend ten leven.

Bewondert gij die echt dichterlijke uitboezeming niet, geachte lezers? En weet gij nu ook waarom die kleinen het huis huns vaders ontliepen?

Terwijl de voorteekenen van 's werelds ondergang al duidelijker en dreigender worden, leiden geheimzinnige doollichten de kinderen tot onder eenen palm-

boom waar zij den christenen priester, door hunnen vader verjaagd en vervolgd, zacht sluimerend vinden liggen.

— « Stil Oniato... Dáar — dáar onder dien palmboom,
ziet gij, ginds bij dat water, den christenen priester ?
Zie, daar ligt hij, och arme, aan den voet van dien rotswand! »
Mompelend bromde de donder alonder hun voetspoor;
waggelend schokte het woud en de grond, als een mastzeil
flapt bij verslakkenden winde. Het daverde en dreunde àl.

Nadat de lijdende zendeling tot het bewustzijn wedergekeerd is, begint hij de onderrichting der twee kinderen. Prachtig, ontzaglijk indrukwekkend wordt nu het tooneel. De priester moet spoeden; eenige stonden slechts scheiden hem en zijne kalme, onbevreesde toehoorders van het spoedig nakende uur der verdelging. Immer woedender aanvallen der losgeborsten elementen, door plotselijke, sombere stilten opgevolgd, onderbreken het steeds hernomen onderwijs.

't Uur was nabij. Nog enkele minuten vóor middernacht,
't uur kwam aan. De priester verhaalde van Golgotha.
Luisterend stonden de handen gevouwen, de kinderen
weenend. Op eens, als een rukwind, schoot er uit de aarde een
golvende stofwolk op. Tien duizende dieren
stoven met angstige, woeste, verwilderde blikken,
schrille gekerm en gehuil en gegil hen voorbij, — en
bolden en bolden en vlogen, vervolgd door een vuurvlaag.
Hoopvol sprak nu de priester van Hemel en Oordeel.
Hand in hand en de zalige blikken ten hoogen,
baden in stilte de kinderen : « Jesus! o Jesus! »
Tranengestroom overdekte 't gelaat van den priester.

De kinderen worden gedoopt, de aardbodem zinkt weg in den schuimenden, ziedenden stroom. De kinderen met den priester staan op 't punt in de wassende wateren te vergaan, maar worden op het onverwachts midden harpengetril en hemelenglans met hunne vreugdedronkene moeder vereenigd.

Gedicht van hoogere-phantasie, op onzekere, onwaar-

schijnlijke toestanden gebouwd en zich in onbepaalde, smeltende omtrekken bewegende! Maar stoute vlucht, verhevene denkbeelden, grootsche en sterk geteekende tafereelen boeien zonder ophouden onze aandacht en belangstelling. Voeg daarbij eene weeldrige, gespierde, hoog gekleurde taal, volle, luidklinkende tonen, eene sterk aangeslagen versmaat, waar men alle de geruchten der stervende aarde hoort in herdreunen : dan ziet men nog al veel onnatuurlijkheden door de vingeren. Twee vragen nochtans. Hoe brengt de dichter zijne onderstelling, dat de aarde in het water vergaat, overeen met de stellige leering der heilige Schrift, dat zij door het vuur zal omkomen? Verkleint hij den indruk niet van het onvergelijkelijke tooneel des jongsten dags met al de aandacht te trekken op de lotgevallen van twee kinderen, dáar waar het weldra de lotbestemming van alle de menschelijke geslachten gelden wil?

(*Wordt vervolgd.*) O. L., S. J.

ZIELEKAMP.

> And from the sky, serene and far
> A voice fell, like a falling star,
> Excelsior!
>
> H.-W. LONGFELLOW.

GEESTEN DER WETENSCHAP.

Door ons wordt 's menschen brein met hellen glans verlicht,
Met stralen aan 't gewelf der hemelen ontwrongen; —
Door ons wordt, in den geest, de hechte burg gesticht
Waar droeve onwetendheid in kluisters ligt bedwongen, —
Door ons verrijst, visioen voor 't komende geslacht,
De maagd der Wetenschap ten blauwen hemel,
En in den diepen trans zingt 't flonkrend stargewemel
Heur' lof in d'hoogtijdszang vol onverdoofbre pracht.

Aan 't eeuwig fakkellicht van de onbegonnen macht
Ontstaken wij de vlam, des menschdoms vurig baken.
Der domheid kankerkwaal hield volkeren in pacht;
Hun boeien kwamen wij als spinneragge slaken.
En kloek, in vrijen moede, stout en fier
Ontrolt de Wetenschap heur rijksbanieren
En laat heur plooien los op d'aâm der winden zwieren
Spijts 't woedend wraakgeschreeuw van 't vastgeketend dier!

GEESTEN DER KUNST.

In zangen wonderschoon,
In rijken kleurentoon,
In sneeuwblank marmer

Stort Scheppers hoogste gunst,
Onze eeuwig jonge kunst
Heur' gloed, en warmer

Ontspruit uit 't ziedend hart,
In volle wonne of smart,
De bron van 't leven,

En, vlugge bliksemschicht,
Ten Hemel steeds gericht,
Gaat pijlsnel zweven

Tot vóór den troon van God
De ziele, 't streng gebod
Der Kunst indachtig,

Vertolkend eindloos blij
Der Schepping harmonij
Den Schepper machtig.

De Eeuwgeest.

Vooruit! Met onbedwingbren drang, vooruit!,
In volle kracht en macht ontloken.
Als godesspraak het tooverwoord
Der Eeuw, dat klinkt van oord tot oord,
Der millioenen leus gesproken.
Vooruit!

Vooruit! Niets stuit het woest gevaart
Van 's menschen stout onstuimig streven,
Verachtend wat den geest bezwaart,
Aanbiddend slechts 't genot van 't leven.
Vooruit!

De koningskrone siert het hoofd
Des kloeken, die in 't fier geweten
De mommerijen heeft versmeten,
Der Godheid heuren naam ontroofd.

De Jongeling.

Wee 't arme menschenwicht
Als 't wet en plicht
Met voeten gaat vertreden!

Wee 't veege menschenhart
Wen 't, moê getart,
    De martelpijn doorleden

Blind uit 't geheugen vaagt,
Balsem en redding vraagt
    Aan zijne beulen,

En, als een hemelgaaf
Smeekt om, — o droeve slaaf! —
    Met hen te heulen

In 't tergend wanbedrijf
Waar sterflings ziel en lijf
    Gaan in verloren.

In 't haatlijk eedverbond
Uit vloekbren doemlingsmond
    God toegezworen!

De Eeuwgeest.

O spotternij!
Gedwee hebt Gij
Uw heerschappij
    Vergeten!

De slavernij
Laat, wreed en vrij,
Ge in tirannij
    Heur keten

Rond 't menschenkind,
Verdwaald, ontzind,
Door waan verblind,
    Vastklinken;

Heur overmoed
Uw vrij gemoed, —
't Rijkst erfgoed, —
    Verminken.

Neem in Uw graf
Den gulden staf
Dien ik U gaf
    Niet mede,

De vrijheidskroon
Die 'k heerlijk schoon
Glansvol tot loon
    U smeeddc!

De Jongeling.

O zielepijne nooit gevoeld!
Hoe slaat, doorwoeld,
Door eene zee van jammer omspoeld
    Mijn wanklend harte!

Is dan de twijfel opperheer?
Is dan gedoofd Uw rein' genadeleer,
        Heer
    Van de smarte?

O! op den weg door U voor de hoop gebaand
Is reeds getaand
't Licht Uwer leidende sterre,
Straal Uwer heil'ge hemelmacht,
En de eeuwig donkere nacht
Heerscht heinde en verre!

De Eeuwgeest.

Rijst op, mijn wakkre lijfstrawanten,
Der menschelijke rede almachtige afgezanten,
    Rijst op!

Rukt aan, Geesten der Kunst! Getrouwen!
Der wellust heimnisvollen sluier losgevouwen!
    Rukt aan!

Geesten der Wetenschap.

Vader van 't denkend vernuft!
Menner der schepselen wuft!

Trouw, naar den wenk Uwer hand,
Roeiden, ter Godheid tot schand,
We uit hun gefolterde borst
D'hoop die ontkiemen er dorst.
Door U ter hulpe gedaagd
Hebben we, in jongling en maagd,
't Zalvend geloof ras verstikt,
't Nevelenfloers steeds verdikt,
D'hemelsche liefde vernield
En gansch hun wezen bezield
    Met helschen twijfel.

GEESTEN DER KUNST.

Vlinders der wonnige lent,
Rijk met azuur overstrooid,
Hebben tot moord en verderf
Reppend we onz' wieken ontplooid.

't Menschdom met gulzigen teug
Heeft 's levens beker geleêgd,
Gek, in den roes van 't genot,
Der wellust gruwels gepleegd.

Eens uit de ziele gegrift
't Zegel der scheppende macht
Heeft, langs het dwaalspoor, de Kunst
't Menschdom tot 't modder gebracht.

Geil en in zinnengestreel
Voerden ten outer we in praal
Boven den God der genâ
't Heidensche kunstideaal.

DE EEUWGEEST.

G'hebt zegevierend stout, door 's boozen list gesterkt,
Met de oproersvaan in top, het plan, bewerkt
    In de helsche krocht,
        Volwrocht.

DE JONGELING.

Uit de diepten riep ik tot U,
Heer! hoor mijn smeeken nu,
Heer vol erbarmen! Slaak mijne boeien!
Laat, overmilde zon,
Uw reine liefdebron
    Mijn hart doorgloeien!

Eer, — schendende euveldaad!, — het alles zij volbracht,
Eer 'k, zieleslaaf des boozen, in den niet verga,
    Heer, vol genâ,
Herrijze in tooverglans Uw nooit begonnen macht!
Herhaal het scheppingswoord den chaos toegericht :
    « Licht! 't Worde licht! »

DE EEUWGEEST.

Doemnis over U, ontzinde!

DE SCHUTSGEEST.

O edel menschenkind, gij teêrbeminde!

DE EEUWGEEST

Gevloekt het wonderwerk der bange stervensbeê!

DE JONGELING.

Wie brengt den veegen lijder den balsemenden vreê?

DE SCHUTSGEEST.

O Mensch, herken den Engel
Die, bij den ranken stengel
Uwer ontlokene levensbloem,
— 's Machtigen meesterwerk en roem, —
Strijdend en kampend als wachter
Den vuigen godsverachter,
Den voor eeuwig gevloekten onverlaat
Met 't bliksemend geweer, Godes schichten, weêrstaat.

DE JONGELING.

U dankt in smeltend verzuchten mijn juichende, woelende borst.
Naar de waatren Uwer waarheid heeft mijn ziele dorst,
Oorsprong aller kennis, aller kunsten! God, almachtig oppervorst!

DE SCHUTSGEEST.

Op blanke schacht rende ik tot u, o zoon
Der Eeuwige Liefd! — Gezant van Godes troon
Breng 'k U, verloste ziele, de redding u geboôn.

DE JONGELING.

Hosanna! Onz' harten omhoog! Laat heilige, vurige psalmen
Als beden van 't dankbare volk in prachtige akkoorden weêrgalmen,
Onz' schatting, vroom geschenk, —

Langs stralen der zengende zon, — welgeurige offeranden, —
Der zielen gelouterde vlam in wierookwalmen branden
Voor d'Eeuwige, op wiens wenk

De werelden, zaad van Zijn Woord, doorrennen de onpeilbare banen,
In onverstoorbaar gelid Zijn' flonkerende bakenvanen
Planten ten trans, —

De monsters, de schepseltjes kleen, de millioenen atomen
In d'eindloozen zang der natuur met 't menschdom meêjuublen, de vromen!
Vlecht meê den krans,

O Mensch! O eêlste sieraad! O schepsel met taal en met rede,
Met ziel en met brein mild begaafd! Gij, heer der nature, zing mede
Hef aan den gloriezang!

Hosanna! Hoog het hart! Gij, Heer der Eeuwigheden,
G'hebt, oorbron der genâ en der barmhartigheden,
Den mensch tot erfgenaam der kennis, der kunst genoemd;

O! weze nu, altijd, tot in alle eeuwigheên,
O! Rechter der gerechtigheên,
Door heel 't geschapendom Uw heilge naam geroemd!

Antwerpen, 1889. GUSTAAF DE ROEY.

VLAAMSCHE HOOGESCHOOL.

Tweede antwoord aan den Heer D. ACKERS.

TOEN wij in de september-october aflevering van « Het Belfort » tegen den Heer Ackers opkwamen, hoopten wij niet onzen achtbaren tegenstrever van meening te doen veranderen. Wij wisten immers wel, dat een man, die de zaak zoo ernstig heeft doordacht, een man van overtuiging is.

Ons doel was alléén de Vlaamschgezinde lezers op het gevaar van 's Heeren Ackers' onderneming opmerkzaam te maken, en, daar waar het ons nuttig scheen, ze tegen zijne welsprekendheid te wapenen.

Nu dat er op ons antwoord een wederantwoord is verschenen, achten wij het geraadzaam een tweede maal op de bres te springen, en daarom vragen wij de toelating om onze zienswijze nogmaals tegenover die van den Heer Ackers te mogen verdedigen.

Trachten wij klaar en bondig te zijn.

Twee punten vallen er te onderzoeken : ***mogelijkheid*** en ***noodzakelijkheid*** eener Vlaamsche Hoogeschool.

Om eene Vlaamsche Hoogeschool te kunnen oprichten, zijn er ten minste vier zaken noodig : ***geld, leeraars, wetenschappelijke taal*** en ***studenten***. Denkt gij dat wij die vier zaken wel degelijk bezitten, dan is voor u de mogelijkheid eener Vlaamsche Hoogeschool bewezen. Zijt gij integendeel van gevoelen, dat er aan die vier voorwaarden iets merkelijks ontbreekt, 't zij van dezen kant, 't zij van genen kant, 't zij van alle kanten gelijk, dan aanziet gij eene Vlaamsche Hoogeschool, in de tegenwoordige omstandigheden, als onmogelijk, hoezeer ook, in grondbegin, een Vlaamsch hooger-onderwijs u misschien wenschelijk toeschijne.

Slaan wij eenen oogslag op elk dier punten.

Is het waar, ja of neen, dat het stichten, het onderhouden, het ontwikkelen eener Hoogeschool veel geld vereischt? Moeten wij daar bewijzen van leveren? Zie de Hoogeschool van Leuven : hoe ze groeit, hoe ze bloeit. En nochtans, hetgeen daar meest ontbreekt, 't is het geld.

Zal het nu beter gaan, als de Katholieken voor twee Hoogescholen zullen moeten geven?

Maar stad en provincie zullen de Katholieke liefdadigheid ter hulp komen... Wie is er gemachtigd van in hunnen naam te spreken? Zelfs aangenomen dat wij op die medewerking mogen rekenen : springt het niet in de oog, dat er nog altijd eene groote, ja eene overgroote leemte zal moeten aangevuld worden om iets degelijks te kunnen tot stand brengen? Wie durft verzekeren dat die leemte zal aangevuld worden?

Het Vlaamsche volk is te rijk aan ondervinding, te bezadigd in zijn karakter om, gelijk de Franschen, lichtzinniglijk vuur te vatten. Zoolang de Vlaamsche Beweging niet dieper in het hart van 't volk zal doorgedrongen zijn; zoolang de Vlaming niet zal overtuigd wezen dat eene Vlaamsche Hoogeschool niet meer kan gemist worden, en dat er reeds stevige grondsteenen zijn vastgelegd en deugdelijke bouwstoffen aangeschaft : zal niemand er in lukken zijnen geestdrift tot betalens toe op te wekken.

Welnu waar liggen die grondsteenen? Hebben wij die bouwstoffen voor handen? Bezitten wij leeraars, wetenschappelijke taal en studenten? Is de tijd eener Vlaamsche Hoogeschool gekomen?

« Dat er aan eene *nieuwe* Hoogeschool geene oudere leeraars zijn, zegt de Heer Ackers in zijn wederantwoord, bl. 352, om de jonge op te leiden, is natuurlijk. Ware dit noodig, dan moest men het van nu tot op het einde der wereld, maar opgeven nog ooit eene nieuwe Hoogeschool te stichten. Maar als schrijver beweert dat men geene Hoogleeraars zou kunnen benoemen, die reeds van nu af naam en faam genieten, heeft hij dan wel goed nagedacht? Zouden er geene zijn.... in de Wijsbegeerte.... in de Rechtsgeleerdheid.... in de Natuurkunde? Wij willen geene personen noemen, maar hij zelf doe het onderzoek. »

Wij hebben dit onderzoek gedaan, en wij hebben inderdaad in de Wijsbegeerte, in de Rechtsgeleerdheid, in de Natuurkunde, mannen gevonden, die der Vlaamsche Beweging tot eer en luister strekken. Nemen wij dus met den Heer Ackers aan, dat zulke mannen onzen eerbied weerdig zijn, en dat de glans hunner glorie-kroon op eenen Hoogleeraarsstoel niet zou verbleeken : zijn zij wel talrijk genoeg, om zelfs met behulp van vreemden, den roem der nieuwe Hoogeschool te bevestigen? Want eene nieuwe Hoogeschool doen lukken, is dikwijls moeilijker dan eenen veldslag te winnen.

Om een korps leeraars te vormen, die in het land en buiten

het land als het puik van hun vak mogen getoond worden, behoort er voorzeker eerst en vooral grondige geleerdheid voor handen te zijn. Toch is daar nog iets meer voor noodig: eene soort van electrische stroom, die elkeen galvaniseert en zijne krachten als 't ware vertiendubbelt. Zoo b. v. een fiere blik op het verleden, gelijk de nieuwe Alma Mater van Leuven, bij haar ontstaan, er een op de oude Alma Mater heeft geworpen.

Doorblader de jaarboeken der katholieke Hoogeschool, en gij zult aanstonds gewaar worden, dat er in die nieuwe leeraars nog iets meer stak dan enkele geleerdheid. Ja de roem van het oude Leuven lag hun zoo nauw aan het hart dat hunne geestdrift voor de nieuwe Alma Mater bijna geene palen kende. Zonder dit heerlijk verleden, hadden wij wel ooit eenen de Ram, eenen David, eenen Van Beneden enz. gekend, zoo gelijk zij nu overal in de geleerde wereld prijken?

Wij beklagen de mannen die op het huidig oogenblik eenen leeraarsstoel in de Vlaamsche Hoogeschool zouden moeten beklimmen. Trouwens, waar is hier die electrische stroom die te Leuven zulke wonderen heeft voortgebracht? En hoevele geleerden zullen moed en volherding genoeg bezitten om een ware en blijvende beroemdheid te kunnen verkrijgen? « Geene erfenis immers, geen glorieboek in de wiege der nieuwe Hoogeschool; de toegenegenheid, ja de vurige liefde van eenige Vlaamschgezinden, maar ook de onverschilligheid van velen benevens den haat van machtige en onmeedoogende vijanden. »

Die vijanden zouden deerlijk misdeeld moeten zijn, om niet aanstonds te begrijpen, dat er ook in het vraagpunt der wetenschappelijke taal meer dan één doorn voor de Vlaaamsche Hoogeschool zou te vinden zijn.

Moest er naast de vakwoorden, niets anders onthouden worden dan *Philosophia*, *Psychologia*, *Logica* en eenige andere soortgelijke, de zaak ware nog zoo erg niet. Maar wij zullen zoo licht niet gelooven, dat het b. v. voor nen gewonen student eene kleinigheid is, eenen volledigen leergang van kruidkunde, met zijne duizenden kunstwoorden, zoo gelijk hij op eene Hoogeschool onderwezen wordt, in twee talen aan te leeren.

« Wanneer dus de Heer Van Campen, roept de Heer Ackers hier zegevierend uit, november aflevering, bl. 354, zegt dat later onze taal haar zelve zal kunnen behelpen (in 't onderwijs natuurlijk) en bij vreemden niet op leen zal moeten gaan, in andere woorden, dat men de Grieksche en Latijnsche vakwoorden zal kunnen weglaten, dan steit hij eenvoudig voor ons volk buiten het wetenschappelijk verkeer met andere volkeren te sluiten, iets waar hij nochtans op andere plaatsen toont zulken schrik van te hebben. Wij integendeel, willen wij voor ons volk een eigen geestesleven, wij snijden toch de bruggen en wegen niet af, langs

welke wij met andere volkeren moeten omgaan; dit doet de Heer Van Campen en delft alzoo voor hem zelven den put, waar hij vreest ons te zien in versukkelen. »

Of wij waarlijk voor ons eigen zelven eenen put hebben gedolven, daar gaat gij over oordeelen.

Wij hebben beweerd en wij beweren nog, ***dat het gedacht eener Vlaamsche Hoogeschool nog niet rijp genoeg geworden is om eene oplossing te krijgen.*** Eene reden daarvan, benevens zoovele andere, is dat de Vlaamsche wetenschappelijke taal nog veel te wenschen laat en dat wij niet geerne 't Vlaamsch als voertuig van het hooger onderwijs zouden zien gebruiken, zoolang wij bij vreemden op leen zouden moeten gaan. Edoch, eens de wetenschappelijke taal gevormd en de moedertaal als voertuig van het hooger onderwijs ingehuldigd, zullen dan onze Vlaamsche studenten aan de vakwoorden van andere talen gansch vreemd moeten blijven? Dat zal van de omstandigheden afhangen. In alle geval hoeven wij dat niet te beslissen, vermits wij geene verandering vragen. Het zij ons genoeg desaangaande vast te stellen, dat op den dag van heden onze wetenschappelijke taal niet bestaat of toch niet volkomen, en dat het tweetalig onderwijs misschien kan goed zijn ***uit noodzakelijkheid,*** maar ***niet uit zich zelve.***

Maar hebben wij dat tweetalig onderwijs voor de humaniora niet aangeprezen? Ja, als een overgangsmaatregel, ten einde de studenten, welke later de lessen der thans bestaande Hoogescholen zouden willen volgen, in staat te stellen om, zonder groote inspanning van geest, hunne studiën in 't Fransch voort te zetten.

Overigens bestaat er hier een merkelijk verschil tusschen de middelbare en de hoogere studiën, vermits in de humaniora de wetenschappelijke studiën slechts een gedeelte van 't programma uitmaken en nog maar in hunne grondregels alléén onderwezen worden, terwijl bij de Hoogescholen, bijzonder in sommige faculteiten, er bijna niets anders te zien en te hooren is dan vakwoorden en kunsttaal.

Om op het stelsel van onzen achtbaren tegenstrever terug te komen, hier hebt gij nu eenen toekomenden geneesheer. De natuurlijke wetenschappen zal hij te S[t] Nikolaas in 't Vlaamsch aanleeren, en ook nog.... in 't Fransch-Latijn; maar de geneeskunde zelf, zal hij te Leuven in 't Fransch moeten meester geraken. Al die duizenden en duizenden vakwoorden der kruid-, schei- en natuurkunde enz., zal de Vlaamschgezinde student dus ***in twee talen*** moeten kennen, terwijl zijn medemakker, die van eerst af te Leuven is ingeschreven, ***met het Fransch alléén*** zal ten rechte komen. En dat noemt de Heer Ackers : ***studiën vergemakkelijken!***

Overigens het schijnt ons niet redelijk den strijd op 't hooger onderwijs te beginnen, vooraleer de Academieleden of andere bevoegde mannen, hunne taak van vervlaamsching der kunst-

woorden hebben afgewerkt : ten eerste, om voor geenen nieuwen toren van Babel te staan; en ten tweede, om toch de Vlaamsche Beweging niet belachelijk te maken, met eene eigene plaats af te eischen zoolang wij geen eigen schoon bezitten.

« Maar eer het twee jaar voort is, werpt de Heer Ackers op, november aflevering, bl. 355, mogen wij hopen de Academie en andere geleerden, klaar te zien komen met de vakwoorden, die eerder uit te kiezen en te verzamelen zijn dan te vormen. »

Is het zoo, waarom dan ten minste geen twee jaar wachten, als wij slechts dien korten tijd zullen noodig hebben om in al de vakken van 't hooger onderwijs met eigen schoon te kunnen pronken?

Of staan de studenten soms aan de deur malkanderen te verdringen om in de nieuwe Hoogeschool binnen te geraken?

« Door hetgeen wij tot hiertoe hebben trachten te bewijzen, doet de Heer Ackers hier met genoegen opmerken, november aflevering, bl. 356, vallen ook de redenen om welke volgens den Heer Van Campen, de ouders zouden aarzelen hunne kinderen naar de Vlaamsche Hoogeschool te sturen. Immers die redens zijn · ofwel dat de studenten dier Hoogeschool niet zouden ten rechte komen met hunne Vlaamsche vakwoorden, ofwel dat de Hoogleeraars aldaar min betrouwen zouden inboezemen, ofwel dat de diploma's dier Hoogeschool in minder aanzien zouden staan, ofwel dat de studenten later zouden afgescheiden zijn van het geestesleven van andere volkeren. Nu, die redenen denken wij omver geworpen te hebben, dus.... »

Eenmaal bewezen, dat de nieuwe Hoogeschool in 't goud zou zwemmen; dat hare leeraars zoo hoog zouden gewaardeerd zijn als die van Leuven; dat hare studenten, zoo gemakkelijk als nu, eenen naam in de samenleving zouden verwerven, en op wetenschappelijk gebied, met zooveel geleerden als tegenwoordig, in verkeer kermen; is er redelijker wijze te verhopen dat ook de studenten haar niet zullen ontbreken en uit al de gouwen van het Vlaamsche land haar zullen toegestroomd komen; niet omdat de stad S[t] Nikolaas dichter bij onze woonplaats is gelegen, iets wat met het huidig gemak van vervoer weinig in aanmerking komt, maar omdat, bij gelijke verdiensten, de moedertaal onzen voorkeur verdient.

Maar is dit alles wel bewezen? Blijft er desaangaande geen de minste twijfel meer over? Zijt gij, Vlaamschgezinde, bereid morgen uwen zoon naar St.-Nikolaas te sturen, met het volle vertrouwen dat de jongeling een degelijk onderricht zal genieten en met zijn tweetalig onderwijs het zoovere zal brengen als zijn kozijn of zijn vriend van Leuven?

Onderzoekende, of het Vlaamsch als voertuig van 't middelbaar onderwijs de kennis van het Fransch niet zou verminderen,

zegt de Heer Ackers in zijn wederantwoord, bl. 358 : « Om tot volslagen zekerheid te komen, zou men de proef moeten genomen hebben; wie zich met onderwijs onledig heeft gehouden, weet dat men daar, meer nog dan in een ander vak, proefnemend moet te werk gaan : de ernstige leeraar zoekt en tast gedurig om iets beter te vinden en, eerst nadat hij den uitslag eener leerwijze bestatigd heeft, zegt hij onvoorwaardelijk : « Dat is goed! » Maar welke gestichtoverste zal die proeve durven nemen voor het Vlaamsch stelsel? »

Zoo spreekt de heer Ackers over het middelbaar onderwijs. Met nog meer rede vragen wij dan nopens het hooger onderwijs : welk ernstig man, welke minister, welke Aartsbisschop van Mechelen zou, in de tegenwoordige omstandigheden, de proef eener Vlaamsche Hoogeschool durven doen? En hoevele ouders zouden die proef op *hunnen* zoon laten nemen?

Maar als eene Vlaamsche Hoogeschool voor het oogenblik nog niet mogelijk is, kunnen de tijdsomstandigheden niet veranderen? Waarom dan, tot twee maal toe, den heer Ackers bestrijden? Waarom dien broedertwist aangaan?

Ware onze geachte tegenstrever er alleen op uit den moed der Vlaamschgezinden op te beuren en hunne harten door de zoete hoop op eene roemvolle toekomst te streelen, wij zouden niet goed handelen met zijne welsprekendheid te keer te gaan, en dit bekoorlijk tafereel van eene echt nationale Hoogeschool, waar hij onze zinnen komt mee betooveren, van onze oogen te doen wegnemen. Maar 't is hooger, veel hooger, dat hij wil klimmen, niet trapsgewijze, na verloop van jaren, maar in ééns of toch op korten tijd.

« Van Maaseik tot Oostende, zoo sluit hij zijn vlugschrift : « Eene Vlaamsche Hoogeschool », bl. 32, moet ééne stem opgaan : Vlaamsche Hoogeschool! » Die stem moet klinken in de drukpers en in de Vlaamsche vereenigingen. Immers het gedacht eener « Vlaamsche Hoogeschool is wel rijp, maar de geesten zijn nog niet rijp om het te ontvangen. Zijn de gemoederen er eens eigen mee geworden, in plaats van het *a priori* buiten te sluiten, dan zullen alhaast de ingebeelde hinderpalen vallen.

Nadat de zaak rijpelijk genoeg besproken is geweest in de pers, zouden onze Antwerpsche vrienden afgeveerdigden moeten bijeenroepen van de Vlaamsche steden. Onder hen zal dan het plan eener Hoogeschool bepaald vastgesteld worden : iedereen zal zijne gedachten in 't midden brengen, maar met het vooraf-genomen besluit tot één vast plan te komen. Die vereeniging zal haar uitvoerend komiteit benoemen. Dit komiteit zal dan in onder-

handeling treden met de geestelijke en wereldlijke besturen, die men noodig heeft voor het ontworpen plan; het zal op vastgestelde tijdstippen rekening geven van den uitslag zijner werking. Is de zaak eens ernstig onder handen, dan zal ook elke dag zijn licht aanbrengen en 't zal spoedig vooruitgaan. Ik zeg *spoedig*; want ofschoon een gedacht dat nog eenigzins nieuw is en opzienbarend, op éénen dag niet tot wezenlijkheid kan overgaan, toch mag de zaak niet op de lange baan geschoven worden. Immers het staatsbewind moet meêwerken of mag ten minste niet tegenwerken, en op het Ministerie-Beernaert, als is het ook niet vlekkeloos, kunnen wij onze hoop stellen.

Dus, en dit zij het slot van mijn schrift :

Eene Vlaamsche Hoogeschool zal er staan, zoo wij willen, eer een liberaal ministerie onder den Waalschen invloed van eenen Frère of eenen Bara weer onzen landaard komt verdrukken. »

Gij hoort het : er is hier geene spraak van het beloofde land van verre te zien, met de troostvolle overtuiging van er op tijd en stond ons hart zooveel mogelijk te verzadigen. Neen, op staanden voet, dwars door alle gevaren heen, misschien ten prijze van ons bestaan, moeten wij vooruit!

Willems heeft de Vlaamsche Beweging geschapen en opgeleid. David, Conscience en zoovele anderen hebben 't edelste van hunne talenten, 't fijnste van hunne ziel aan de Vlaamsche Beweging afgestaan. Hebben zij er wel ooit op gedacht van in hunnen tijd eene Vlaamsche Hoogeschool te stichten? — Neen; maar de tijden van Willems, van David en van Conscience zijn voorbij. — 't Is waar, zoolang echter het niet duidelijk zal blijken, dat de nieuwe tijdsomstandigheden het daarstellen eene Vlaamsche Hoogeschool noodzakelijk hebben gemaakt, zijn wij van gevoelen, dat in onzen tijd, zoowel als in den tijd van Willems, van David en van Conscience, het Vlaamsch nog veel bij te winnen heeft vooraleer het de kroon der Hoogescholen op haar hoofd zal kunnen plaatsen.

« Van in mijne studiejaren, bekent de heer Ackers, November aflevering, bl. 359, heb ik de Vlaamsche Beweging en vooral de studentenbeweging gevolgd en bestudeerd; en ik ben tot de overtuiging gekomen dat die strijd al te dikwijls uitdraait op heimelijk gewring tusschen studenten en overheid. De studenten willen wat is recht, en de overheid staat dit niet toe omdat zij bang is van de ouders, en de ouders willen Fransch omdat in de hoogere wereld alles Fransch is. En buiten de Colleges, is het daar niet hetzelfde geharrewar? — De openbare ambtenaren, de advokaten enz. wringen tegen het volk; men maakt Vlaamsche wetten en zij worden niet uitgevoerd, en waarom? Omdat zij die ze moeten uitvoeren in een Franschen geest zijn opgevoed. »

En in zulken staat van zaken zou er eene Vlaamsche Hooge-

school opgericht worden! De menschen zijn nog zoo Franschdol dat men de eenvoudigste Vlaamsche wetten niet kan of niet durft uitvoeren; en de geesten zouden rijp zijn om 't reuzenwerk eener Vlaamsche Hoogeschool tot stand te brengen! Het Vlaamsche kind ligt nog in wieg te spartelen; en 't zou reeds ex cathedra moeten spreken en gansch de wereld door zijne wijsheid verbazen!

Neen, hoezeer wij ook het Vlaamsch beminnen, aan zulke onderneming verleenen wij onze medewerking niet.

Telkenmale dat er aan onze moedertaal de eene of andere onderscheiding te beurt valt, trilt ons kinderhart van vreugde en geluk. Maar wij weten ook, dat hemel en aarde niet op éénen dag zijn geschapen, en dat degenen, die het volk met geweld willen behandelen en op maat doen vooruit gaan, zeer dikwijls zelven omverre geworpen en vertrappeld worden. Daarom ook zullen wij geene Vlaamsche Hoogeschool afeischen zoolang die Hoogeschool ons redelijker wijze onmogelijk schijnt, en zoolang de noodzakelijkheid er niet beter van bewezen wordt.

Dit belet geenszins dat wij ons vereerd gevoelen met een man gelijk den Heer Ackers in redetwist te zijn gekomen, en dat wij volgaarne de hand aannemen welke hij ons als ware broeder toereikt.

J. Van Campen.

13 *December* 1889.

LANGSTLEVENDHEID.

IN 1881 vernam een lezer van *Loquela* de volgende spreuke te Thorhout : een hond leeft drie tuins.

Hij vroeg naar uitleg.

Een andere geleerde lezer van *Loquela*, hoogleeraar te Leuven, deed opzoekingen in de Koninklijke Boekenzaal te Berlijn en legde daar de hand op een oud boekwerk : *Thesaurus linguæ et sapientiæ Germanicæ. studio* GEORGII HENISCHII. *Augustæ Vindelicorum* 1616.

Daarin stond bij het woord *Gans* de volgende ladder van langlevendheid aangeteekend :

Een tuin leeft drie jaar,
een hond leeft drie tuins,
een peerd leeft drie honden,
een mensch leeft drie peerden,
een ezel leeft drie menschen,
een wilde gans leeft drie ezels,
eene kraaie leeft drie wilde ganzen,
een hert leeft drie kraaien,
eene rave leeft drie herten,
en de vogel Phœnix leeft drie raven.

Meester Gezelle voegt daarbij nog eenige zegsels en sagen nopens den levensduur van iedereen der dieren die in deze vergelijking te voorschijn komen.

W. Wackernagel heeft te Basel in 1862 een klein boeksken uitgegeven, *die Lebensalter*. Op bl. 23 haalt hij de spreekwoorden aan, van Agricola, die het licht zagen in 1528, en die ons leeren dat

Ein Zaun weret drey Jare,
Ein Hund uberweret drey Zaune,

en dan komen opvolgentlijk het peerd, de mensch, de ezel, de wilde gans, de kraai, de hert, de raaf en de vogel Phœnix.

Een minnezanger, Reinmar van Zweter uit de dertiende eeuwe heeft ook dezelfde levenssage bezongen.

Voor den autaar der abdij van Westminster wierd er in 1268 door twee kunstenaars Odericus en Petrus een vloer van inlegwerk gemaakt met eene ronde gezoomd en een opschrift buiten de ronde, dat nu onleesbaar geworden is, maar door Camden, een engelschen oudheidkundige van de zeventiende eeuwe bewaard wierd :

Si lector posita prudenter cuncta revolvat
Hic finem primi mobilis inveniet.
Sepes trina, canes et equos, homines, super addis
Cervos et corvos, aquilas, immania cœte
Mundi quodque sequens pereuntis triplicat annos
Sphœricus Archetypum globus his monstrat microcosmum,
Christo milleno bis centeno duodeno
Cum sexageno subductis quatuor anno
Certius Henricus rex. Urbs. Odericus et Abbas
Hos compegere Porphyreos lapides.

Waaruit ge kunt besluiten dat de ladder van langstlevendheid allenthenen wortels in de wereld der germaansche volkswijsheid heeft geschoten.

Snuisteren wij een oogenblik in de keltische verholentheden. 't Was eertijds al keltisch dat de klokke sloeg : eerst wierden de arme Kelten uit ons vaderland door de onbermhertige wetenschap verbannen. Nu worden ze door Dr Serrure gedwongen ook het oude Gallië te verlaten en worden de oude Walen broeders der Italische volksstamen. Wij, nochtans, wij zullen u Keltisch opdienen van 't rechter bedde.

De Boek van Lismore, een middeleeuwsch Iersch handschrift dat de eigendom is van den hertog van Devonshire, bevat op fol. 151 de volgende zeise, die hier letterlijk wordt overgezet :

Een jaar voor den staak (cuaille).
Drie jaar voor de weide (gort).
Drie levens van de weide voor den hond (cu).
Drie levens van den hond voor het peerd (ech).
Drie levens van het peerd voor den mensch (duine).
Drie levens van den mensch voor den hert (damallaid).
Drie levens van den hert voor den duikmeerlhaan (lon).
Drie levens van den duikmeerlhaan voor den arend (ilar).
Drie levens van den arend voor den zalm (bradan).
Drie levens van den zalm voor de ijve (uibar).
Drie levens van de ijve voor de wereld.

Uit nog andere handschriften mag men besluiten dat de Ierlanders in de elfde eeuwe de volgende dieren aanzagen als de hoogst klimmende op de ladder der langstlevendheid : den hert, den wilden beer, den havik en den zalm.

In 't land van Wallis bestaan er verschillige gedichten die van dezen fabel gewag maken. Ap Gwi-lym brengt de volgende dieren in zijne vergelijking : den arend, den hert en den uil.

Nog een handschrift, den boek van Ballymote bevat de volgende ladder :

Tre gort, crann.
Tre crann cu.
Tre cu marce.
Tre marce doen.
Tre doen set.
Tre set nasc.
Tre nasc iach.
Tre iach eo.
Tre eo bith.
Bith beo dia.

Drie weiden een boom.
Drie boomen een hond.
Drie honden een peerd,
Drie peerden een mensch.
Drie menschen een pad.
Drie paden een keten.
Drie ketens een zalm.
Drie zalms een ijve.
Drie ijven de wereld.
Altijd levend — God.

De *Revue Celtique* heeft ook de Bortoensche legende aangestipt :

Ar vran hi deuz tri oad den, tri oad march, ha c'haaz ne deuz ked oad awalc'h. De raaf leeft, drie menschenlevens, drie peerdenlevens : nog en bevindt hij zich niet lang genoeg levend.

De Romaansche volkeren komen ook hun aandeel betalen. Eug. Rolland heeft een vermaard werk uitgegeven : *La Faune populaire de la France*. Daarin staat (IV, bl. 140) het volgend Venitiaansch rijmken aangeteekend dat iedereen gemakkelijk zal verstaan :

Tre sievi dura un can,
Tre can' dura un cavalo.
Tre cavai dura un omo,
E tre omeni dura un corvo.

In Portugaal luidt de sage als volgt :

Uma sebe dura tres annos.
Tres sebes um càо.
Tres câes um cavallo.
Tres cavallos um homen.
Tres homens um cervo.
Tres cervos um elephante.

In Estremadura hebben de zanters de Spaansche gedaante gevonden :

Tres anos dura un seto.
Tres setos un perro.
Tres perros un cabayo.
Tres cabayos un hombre.
Tres hombres un cuerbo.
Y tres cuerbos un milano.

Bemerkt ge niet, goede lezer, hoe de lieden in al die spreuken bekommerd zijn met de aftuiningen en hagen rond hunnen eigendom en laat zulks ons geenen blik werpen in de vroegere geschiedenis?

Ik zou u een boek kunnen opst llen met al de spreuken en fabels, al de verhalen en legenden, welke de oude dierkundigen van Plinius af tot aan Buffon verteld hebben wegens den ouderdom der verschillige dieren die malkander trapswijze volgen op de ladder der langstlevendheid.

Dat onze legende van ouds en eeuws gekend was en vermond wierd getuigen de volgende verzen van Hesiodus :

Εννεα τοι ζωει γενεας λακερυ ζα κορωνη
ανδρων γεροντων' ελαφος δετετρακορωνος'
τρεις δ'ελαφους ο κοραξ γηρασκεται. Αυταρ ὁ φοινιξ
εννεα τους κορακας' δεκα δ'ημεις τους φοινικας.

'tZou wel wonder zijn indien de geleerden ook geen spoor dier vergelijking in Indië ontdekten.

In den derden boek van het Sanskrietsch heldendicht *Mahabharata* staat er een lang verhaal wegens dieren die gedagvaard worden, zulker wijze dat de oudste laatst voor de pinne komen.

Eerst komt de uil, Pravarakarna.
Daarna de krane, Nadijangha,
Laatst de schildpad Akupara.

Als er nu eene legende bij verschillige volksstamen gevonden wordt, zal ze de zoeker pogen te vervolgen tot dat hij aan den Hindostan uitkomt en dan wordt het volgend grondbeginsel geleerd en gewezen :

De zeisen en sagen hebben hunnen oorsprong in Indië : van daar hebben zij hunnen weg gebaand door landen en tijden.

Het dunkt ons dat die leering niet geheel nauwkeurig is : zou ze niet een weinig trekken op de doodversleten stelling van dezen die nu nog houden staan dat de Indo-europeaansche talen van het sanskrietsch afstammen?

Laat ons de ladder der langstlevendheid, lijk vele oude geplogentheden en volksvertellingen, beschouwen als het gemeen erfdeel der Arische volkeren, en moeten wij naar eenen oorsprong wijzen, laat ons gissen dat ze herkomstig zijn van de tijden dat onze Arische voormenschen nog een volk uitmieken en eene tale spraken.

Onze broeders van den Hindostan en hebben maar gedeeld nevens onze germaansche voorouders, wier erfdeel en niet dit der Indianen tot ons gekomen is.

Brugge. S. PLANCKE.

UIT ONS DAGBOEK TE PARIJS.

LANGS prachtige gezichten bracht ons de spoortrein in het uitgestrekte en woelige Parijs.

Wat lange reeks loodsen, bureelen en stapelplaatsen! die alle met het overdekte station in verband staan. Hoevele passagiers- en goederenwagens vlogen wij voorbij, eer het stoomros zijne vaart staakte en ons de vrijheid liet!

En toen we uitgestapt waren, zagen wij het volk als van alle werelddeelen krioelen en eene bedrijvigheid zonder voorbeeld aan den dag leggen. Maar geen wonder, want de ijzeren netten spreiden zich naar ons gansche werelddeel uit. Zoo ver de oogen reiken, ziet men treinen aansnellen en vertrekken, vreemdgekleede en luidruchtige volkdrommen in- en uitstappen. Een menschenstroom golft af en aan; men spreekt er van 't zwoegen om het dagelijks brood, van 't streven naar genoegen en fortuin. Dezen vliegen vol vreugd op de vleugels van den stoom naar kermis en bruiloftszaal, genen komen van ziekensponde en sterfhuis. Tusschen die drukte dreunt het gerij en het geratel van grootere en kleinere wagens; al dat geraas en lawaai vereenigen zich in een verward gegons te midden van die biezwermachtige volksmenigte.

Wij haastten ons het station te verlaten om wat vrijer te kunnen ademen.

Spoedig zagen wij een andere drukte.

Hier doorkliefden de scherpe stevens van allerlei

schepen de Seine, daar ratelden sleeperswagens over de breede straten, ginder doorkruisten rijtuigen van elk soort de stad of liever de wereld, zooals de Parijzenaar gaarne zijne hoofdplaats noemt.

Daar het dien dag vrij warm was, stegen wij spoedig aan boord van een der gehuifde plezierbooten, welke nu eens langs de staalharde kaaien, dan weer langs badplaatsen over de spiegelgladde baren der Seine als vlugge zeehonden voorbijschoten. Zulke watertochtjes verschaffen een verfrisschende koelte.

Kort daarna trokken wij naar onze kennissen in het prachtig pensionaat bij de Broeders der Christelijke Leering te Passy, thans bij Parijs ingelijfd. Hier genoten wij een broederlijke gastvrijheid en de beste nachtrust, ons lichaam was trouwens niet weinig afgemat van het langdurig gedommel en gesleur des spoortreins.

Den volgenden dag waren wij spoedig te been, en lieten onder onze voeten noch onder die der paarden gras groeien om een of ander te vernemen. Slechts een paar bijzonderheden worden hier medegedeeld.

Daar wij kennis hadden bij de Paters Jezuieten, werden wij in hunne schoone maar gedeeltelijke afgesloten kerk toegelaten. Wij zeggen afgesloten kerk; men moet weten, dat dit gebouw tot het verrichten van den godsdienst toen nog niet in 't openbaar mocht gebruikt worden, daarom was een groot gedeelte der kerk met een houten beschot afgescheiden van al de altaren. Het deel des gebouws langs de straat was in een pianomagazijn veranderd. In waarheid, zagen wij er een dozijn pianos uitgestald en lazen wij boven den ingang in groote letters : *Magasin de pianos et harmoniums.* Achter het houten beschot aanschouwden wij de grafplaatsen van vijf Jezuieten, die er tijdens de Commune van 1870 hun bloed vergoten hadden. Vóór den voet der altaren ligt op elk dezer graven eene

wit marmeren plaat met verguld inschrift van den naam, overlijden, enz. van den religieus. De ons vergezellende Pater meldde, dat er reeds genezingen door de voorspraak dier overledenen geschied waren.

De kolonel Gerard, op wiens bevel de kogel door het hart dezer vijf onschuldige kloosterlingen gejaagd werd, stierf ten jare 1886 in een der gevangenissen van Belgie. Men poogde den moordenaar tot een goeden dood voor te bereiden, doch alle opwekkingen en gebeden werden door hem met vloeken beantwoord. Moge die afgedwaalde door God in barmhartigheid ontvangen zijn! Maar hij zelf kende geene barmhartigheid, want toen de vrouwen vóór zijne voeten neervielen en om de bevrijding harer mannen smeekten met betraande oogen en opgeheven armen, had hij ten antwoord slechts een kogel die den levensdraad der biddende kunne afsneed. In den kerker werd de kolonel gedurende de laatste tijden zijns levens vreeslijk gepijnigd en geslagen door een onzichtbare hand. Eens werd hij in de tegenwoordigheid van een priester in den hoek der gevangenis geworpen onder de verschrikkelijkste smarten. Dit ijselijk bedrijf werd tegen den moordenaar meermalen herhaald, totdat hij den geest gaf. Het bleek na den dood, dat het lichaam van den ongelukkige deerlijk gekneusd en op vele plaatsen blauw geslagen was.

Het is voorzeker waar, dat God vroeg of laat rekening houdt met zijn wet- en rechtverkrachters, en vooral met diegenen welke de hand slaan aan zijn gezalfden.

Het was jammer, dat wij te laat de kerk binnentraden, waar vóór het stoffelijk overschot van den H. Vincentius van Paulo een groot getal kaarsen voortdurend ontstoken is, anders hadden wij die eerbiedwaardige overblijfselen meer van nabij mogen vereeren.

Terwijl wij van dien uitstekenden Heilige gewaagden,

werd ons de groote invloed gemeld die de liefdezusters van den H. Vincentius in Parijs uitoefenen.

Deze stad stelt een groot vertrouwen in haar. Het bestuur der weldadigheidsbureelen heeft aan die geestelijke dochters de uitreiking der gedeeltelijke aalmoezen toevertrouwd. Schier in elke wijk wordt zulk bureel door deze religieuzen bestuurd, zoodat Parijs de engelachtige hand der dochters van den H. Vincentius uitverkozen heeft om er den penning aan de armen te geven, welke stoffelijke aalmoes dan steeds met eene geestelijke vergezeld gaat.

Onder die ijverige leden van den H. Vincentius was er vooral een die haar volk buitengewoon beminde en nog niet lang overleden is. Wij willen een woord van haar gewagen.

Menigeen te Parijs kent die religieuze met den naam van Zuster Rosalie.

Vóór eenigen tijd woonde zij in de wijk *Marceau*, meestal *Faubourg Souffrant* geheeten. Wee u! als gij te dier plaatse slecht durft spreken in hare tegenwoordigheid; men zou tegen u opstaan; al dat volkje, al die personen zijn hare kinderen, van welken stiel of afkomst zij ook mogen wezen. Zij noemt ze allen hare kinderen, en koestert voor hen een ware moederliefde.

Krachtdadig is dan ook haar gezag en invloed bij dat overigens zoo moeilijk bedwingbaar gepeupel, getuige het volgende.

In de vreeslijke junidagen van 1848, werd een kapitein door het janhagel van voornoemde wijk gevangen naar de binnenplaats der Zusters gebracht om daar den kogel te ontvangen. Nauwelijks had Rosalie dit vernomen, of zij wierp zich onbevreesd vóór de geweren.

« Halt -- riep zij — 't is hier Godshuis, door zulke misdaad wordt het bezoedeld; de dood des kapiteins worde u ten schade en ten ongeluk! »

Het gespuis riep : « Rosalie, gij hebt gelijk; zuster, gij zijt goed voor ons geweest, wij willen daarom

u geen leed doen; wij zullen den kapitein elders doodschieten, zoodat gij het noch zien, noch hooren zult. »

« Neen, neen, mijn vrienden! — hernam de vrouwestem gebiedend, die man behoort ons toe, en van hier gaan zal hij niet; in naam der diensten die wij u hebben bewezen, in naam uwer vrouwen en kinderen, eisch ik dien militaire; hij worde voortaan onze krijgsgevangen. »

Hij werd gespaard.

Wat vermogen niet deugd en heldenmoed!

Te Parijs wonen vele personen, die machtig zijn met de pen, machtig met de tong, machtig door hun genie, machtig door staatkunde, maar niemand oefent op het volk meer invloed uit dan Zuster Rosalie. Het woord, het geld, de degen gaan voorbij en werken dikwijls weinig of niets uit; doch de nederige dochter van den H. Vincentius, verschijnt in haar eenvoudig kloosterkleed, met den vreugdelach op de lippen, met de erbarming in het hart, en de zwaarden schuiven in de scheden, de barrikaden verdwijnen, de geweren en bajonetten vergeten te wonden, kortom, alle wapens zwijgen, rust en vrede herleven.

Op zekeren dag hoort Zuster Rosalie, in de nabijheid van haar klooster, een groote beweging en rumoer met mokers en andere werktuigen. Zij loopt naar buiten en ziet haar vrienden driftig bezig aan eene reeds hooge barrikade.

« Mijn kinderen! wat doet gij? — roept ze verwonderd.

« Wel, Zuster! wij slaan stevige barrikaden op, om alzoo het paarden- en voetvolk te beletten hier langs te trekken en u kwaad te berokkenen. »

« Barrikaden!? herhaalt Rosalie, gij hebt er reeds te veel gemaakt; de Zusters daarenboven vreezen noch het paarden- noch het voetvolk, daarom zult gij oogenblikkelijk die keien, boomen, enz. wegruimen. »

Men gehoorzaamt haar op staanden voet.

Het volkje dat zich zooveel moeite had getroost, brengt gewillig de keien naar hunne plaats en zonder eenig gemor; *Zuster Rosalie heeft het gezegd* was hun genoeg.

Voor deze en veel andere heldenfeiten werd het kruis des Legioens van Eer op hare borst gehecht door den minister van oorlog; maar wat verdienstvol eerekruis ontving die Zuster niet van den Minister des eeuwigen vredes?

Abdij van Postel. TH. J. WELVAARTS, prior.

HET WIJDINGSFEEST. (1)

IN 't midden van de Kerk heeft God diens mond ontsloten
« En stortte in hem den Geest van wijsheid en verstand;
(Dus heft de dagmis aan in zacht geleide noten,)
« En met de gloriestool bekleedde hem Gods hand. »

En, stil aandachtig, laat ons hart zijn « *amen* » glippen
Op 't woord van dank tot God, van lof tot Chrysostoom...
« Dus ook, voor Kerk en Volk, dus oopne God zijn lippen
« En dat de Schepper Geest zijn ziel bezoeken koom'! »

Zoo bidt de Wijder mede en maant het volk tot bidden.
Hij knielt, en gansch de kring des outers knielt rond hem,
Wen plat der aarde zich de Wijdling strekt in 't midden;
Wen dóor den kerkbeuk ruischt de groote bedestem —

« Ontferm u onzer, Heer!... » Stem tot den Albehoeder
Wiens wenk ons lot regeert, en die van uit het stof
Den needrige verheft; stem tot de Maagd, Gods Moeder;
Stem tot de zaligen en prinsen van zijn hof;

Stem die den Heere smeekt bij zijn barmhartigheden;
Bij dat Hij mensch wierd, is gekomen en gebaard,
Bij 't vasten ter woestijn, bij 't kruis voor ons geleden,
Bij dood en opstanding en wondre hemelvaart.

(1) Fragment van het gedicht vervaardigd bij de wijding van Zijne doorluchtige Hoogwaardigheid Mgr Ant. Stillemans, XXIVe bisschop van Gent, en dat bij den uitgever dezes te zamen met de levenschets van Monseigneur te bekomen zal zijn aan fr. 0,50.

Gij die op de outertreden,
Daar neerligt in gebeden,
En d'opgewelden traan
Verbergt in beide uw palmen,
Terwijl de heilge galmen
Voor u ten hemel gaan,

Gewis naar hooger sferen
Zal ook uw ziel zich keeren
En schouwt ge eerbiedig aan
De glanserijke groepen
Die, rijzend bij 't aanroepen,
Voór hunne zeetlen staan,

En stemmen onze bede
Door eigen voorspraak mede
Bij d'allerhoogsten troon —
De aartsvaders en profeten
In roem en rust gezeten
Van eeuwig vredeloon;

De twaalf orakelmonden
Die, van den Heer gezonden
Naar 't uiterste wereldoord,
In 't oor van al de volken
't « Goed Nieuws » deên galmen, tolken
En boden van het Woord;

De helden martelaren
Die bloedgetuigen waren
Van 't glorierijke graf —
Der vrijheid koenste strijders;
Naast leeraars en belijders
Met mijter en met staf,

Of die in kloosterwanden
En in woestijne zanden
Hunne enge boetekluis
En levenscelle bouwden —
Hun einde en heil aanschouwden
In 't doodshoofd en het kruis;

De maagden en de weeûwen
Die 't veld der Christene eeuwen
Als leeljen blank van blaân
Ten tooi en siersel waren —
Als vruchtbre korenaren
't Verrijkten met hun graan.

Verkoorne, ja, laat uw beschouwen dringen
Naar hoog tot hooger in die ongemeten kringen,
Van trap tot trap, waar 't eeuwig loon hen plaatst,
Tot waar, ter hoogste glorieperken,
De kreits der Cherubs, op de breed ontplooide vlerken,
Van de ongenaakbre Zon den naasten glans weerkaatst.

De heemlen zien met wondrende oogen
Het grootste deelhebben aan 't goddelijk vermogen
Geschonken aan een mensch; van uit hun zalig licht
Genieten ze op der aard het zielverrukkend zicht
Der goedheid van den Heer voor Adams kranke loten,
Der stroomen van genade uit Jezus' Hart gesproten,
Der levensduurzaamheid van Jezus' heilge Bruid,
Der goddelijke macht die zijne Kerk besluit
In haar geheimenis, waarbij de volste zegen
Der gaven van den Geest, genadig neergestegen
In balseming en woord, de heilge priesterschap
Volmaakt in ordemacht en voert ten hoogsten trap.

Wie zijn zij, die, omkranst met hunne gloriestralen,
Van de eeuwge vreugdenwoon tot voór het outer dalen,
De zeegning brengend van den Hemel naar beneên
Of als getuigen van de wijding opgetreên?...
De een houdt in zijne hand den martlaarspalm geheven;
Van 't ruw geweld aan hem in Houtems bosch bedreven,
Draagt hij 't verheerlijkt merk; de tweede voert den staf
Van zijn Apostelbaan dien hij van Petrus' graf
Heeft opgenomen, om langs Lei- en Scheldeboorden
Te wandelen in kracht van daden en van woorden;
Toen hij den *Blanken God* van Gent verbrijzeld had

Ging elken dag hij naar zijn heuvel buiten 't stad
Ter stille woudspelonk : van d'ouden tijd tot heden
Bleef langs dien bedeweg ons bisschop binnentreden.
De derde, een boeteling, van eedlen lichaamsbouw,
Vertrapt met blooten voet de kroon van Haspegouw.
Herken, o Kerk van Gent, uw heilge volkspatronen!

Een dubbel tiental van gemijterden vertoonen
Zich, volgend op hun stap : het merk van moed en geest,
Van zorg en arbeid, maar van deugd en lijden 't meest,
Veredelt hun gelaat... Ja, komt ten outer klimmen
En schaart u van rondom, gij groote en duurbre schimmen
Der voogden over Gent! Gij ziet hem neergestrekt
Daar, op den heilgen grond die uwe crypte dekt
En grijze grafkapel, den volger u verkoren
Voor 't Gentsche Vlaandren, dat, tot christendom geboren
Uit vroom apostelschap, werd opgevoed door u
Tot zijn volvormde kracht in 't heilgeloof, om nu
In waarheid, trouwe en deugd zich ongekrenkt van leven
Door hem bewaard te zien, bij 't eigen heilig streven
En de eigen liefdezorg, in goed-doen onvermoeid,
Waardoor uw herderstaf in 's tempels voorhof bloeit
Van onverwelkbaar loof en eeuwge gloriebloemen..,
Smeekt God dat eens hem Gent moog' uwer waardig roemen.
Hij denkt, hij denkt aan u wier lang verdord gebeent
Diep onder hem berust in 't aadlijk grafgesteent
Maar die onsterflijk leeft in 't voorbeeld uwer werken.
Dit voorbeeld weez' zijn hoede en moog' zijn hart versterken
Als om uw staf hij straks de vingeren zal slaan
En instapt op den weg waar gij zijt voorgegaan
En vast en recht van tred uw voetspoor hebt geteekend.

15 *Februari.* H. CLAEYS, pr.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Stijl en letterkunde. *Praktisch handboek tot beoefening der nederlandsche letteren*, door FRANS WILLEMS, schoolopziener. Eerste deel, proza, 2e uitgave. Prijs fr. 2,50.

Het eerste gedeelte van dit lijvige boekdeel (472 blz. in 8o) bevat de hoofdzakelijke regels over stijl en letterkunde, gevolgd door talrijke voorbeelden en uittreksels van degelijke werken; het tweede gedeelte is eene verzameling uitgekozen stukken, telkens opgevolgd van eene passende oefening, of van de opgave eens onderwerps om een opstel te verveerdigen naar aanleiding van de bestudeerde leesles.

Eene korte levensschets van al de prozaschrijvers, aan wie stukken ontleend werden, is op het einde des boeks geplaatst.

Met de meeste aandacht hebben wij de letterkundige theorie gelezen, en aarzelen niet te verklaren, dat wij die nergens zoo kort en zakelijk, en tevens zoo eenvoudig en klaar behandeld vonden. Bij de lezing dier meesterlijk bewerkte bladzijden — niet eene geringe taak, voorzeker! — konden wij het spijt niet onderdrukken, dat wij, in onze studiejaren, zoo 'n flink gesteld beknopt overzicht niet onder het oog mochten hebben, en wij benijdden het haast den jeugdigen student, die, aan den hand van zulken leidsman, den hof der letterkunde betreden mag, om daar het schoone te leeren bewonderen, het onkruid te leeren kennen, en, op die wijze ingewijd te worden in de kennis om zelf lieve plantjes en welriekende bloemkens aan te kweeken.

De uitgekozen stukken zijn inderdaad van aard om liefde uit te lokken voor onze moedertaal, die op zooveel schoons, zooveel heerlijks mag bogen. Wat al pereltjes van het zuiverste water onder die zeven rubrieken : beschrijving, verhaal, enz.! Daar vindt gij de poëtische beschrijving « de Morgend », 't gemoedelijke « Het kranke Meisje » van Conscience, het met de ziel geschreven « Vaderhuis », het ironieke « Concert voor den Arme » van Dr Aug. Snieders, het gespierde « de Kerk is onoverwinnelijk » van Dr Schaepman, de luimige karakterschets « Pythagoras » van Van Meurs. — met één woord, daarin treedt gansch de schaar onzer beste katholieke prozaschrijvers op, uit Noord- en Zuid-Nederland,

met het puik harer voortbrengsels in de onderscheiden lettervakken.

Het lezen zulker stukken brengt licht in de geesten en warmte in de harten, en leert onze moedertaal, die zoo dikwijls als eene verstootelinge door domheid of franschgezindheid bejegend wordt, hoogschatten en beminnen met al de liefde die zij verdient.

't Zij in het voorbijgaan gezegd: dischte men op onze scholen altijd deugdelijken en letterkundigen kost voor, leerde men onze taal in en om haren rijkdom waardeeren, zeker het gros onzer Vlaamsche lezers zou zich niet enkel vermoeien in het lezen van ongerijmdheden en beuzelarijen, beneden alle kritiek, die op onze dagen voor 5 of 10 centiemen op de markt gebracht worden. En in welke taal, gerechtige hemel! Wanneer toch zullen de Vlamingen ophouden met zelve hunne taal bespottelijk te maken?

Bij elk nieuw vak, geeft Willems de letterkundige ontleding van een stuk, en maakt op die wijze den gedachtengang, de schoonheden naar inhoud en vorm, de uitbreidingsmiddelen, en wat al meer, handtastelijk voor den leerling. In navolging dezer ontleding, moeten andere onder de leiding des leeraars gemaakt worden, aanduidingen, die aan den voet veler stukken voorkomen, dienen als leiddraad voor die studie van inhoud en vorm.

Deze hoogst nuttige oefening, gepaard met de opstellen, die naar aanleiding der meeste stukken ter bearbeiding voorgelegd worden, zullen den leerling een diep inzien in de taal en gedurig meer bedrevenheid in de uitdrukking der gedachten geven.

Kortom, Willem's stijl- en letterkunde is een kapitaal werk. Met een boek van zulk allooi is dan ook onze moedertaal wat meer gebaat dan door hoogopgeschroefde phrasen, holle redevoeringen en oorverdoovende jeremiaden. Leeren wij de jeugd Vlaamsch zijn gelijk Willems en anderen doen, door haar met liefde voor en kennis van het Vlaamsch toe te rusten; brengen wij den verderen ouderdom gezonden Vlaamschen kost, gelijk Snieders thans doet in *Onze Boeren!* Dat houdt den polsslag van het Vlaamsche volk levendig, dat klinkt luider en krachtiger dan het « in Vlaanderen Vlaamsch! » waarmeê sommigen zich inbeelden den vijand onzer moedertaal den nekslag te geven. Werken moet de leuze wezen, werken om warm bloed in het Vlaamsche lichaam te doen stroomen door kloeke geestes- en zielespijs! Vooral de jeugd moet gepansterd worden tegen den overweldigenden Franschen geest, en dat zal alleen gebeuren door de flinke studie onzer prozaschrijvers en dichters, onder de leiding van mannen, die niet om den broode of om den wille der mode Vlaamsch onderwijzen, maar met woord en daad onze taal huldigen en met hart en ziel hare grootheid en haren vooruitgang nastreven. A. B.

Een winter in het Zuiderland. — Onder dezen titel heeft Mej. Virginie Loveling een boek geschreven over Italië, dat weinig beteekent,

en dat door het *Algemeen Handelsblad van Amsterdam*, door *de Vlaamsche Kunstbode* van Antwerpen, en door nog andere tijdschriften, naar verdienste gehekeld wordt. De kritiek in laatstgemeld tijdschrift, onderteekend door E. van Langenhoven, kan niet geslikt worden door den heer K. Bogaert, die in een tijdschrift den degen — ik wil zeggen de pen — opneemt om de schrijfster te wreken. Zeer waarschijnlijk heeft K. B. het werk, waar hij op de bres voor springt, niet gelezen, gelijk hij ook weinig schijnt te weten van de geschiedenis zijns lands. Dat bewijst ons zijn wraakvers, waarin wij de volgende *onchristelijke*, dus logenachtige beschrijving vinden van..... de Inquisitie. Gij moet weten, Lezer, dat de heer K. B. partij neemt voor de schrijfster niet omdat de natuurbeschrijvingen van het eenig Italië, en de beschouwingen, bij 't zien der tallooze meesterstukken der kunst, aldaar te zien, onbeduidend worden gevonden — neen! dat vindt de lezer, tot zijne groote teleurstelling, in het boek niet; maar K. B. verdedigt de schrijfster omdat de geest van vrijdenkerij in haar boek uitstraalt. Gelukkig (zegt hij haar :)

« Gelukkig, dat het zuivrend vuur
voor ketters niet meer brandt dit uur;
gij zoudt het anders fel bekoopen.
'k Zie, in verbeelding, U daar staan,
met ketens aan een paal gebonden.
Een pater steekt de vlammen aan;
een andre komt aan 't volk verkonden
al wat gij schuldig *hebt* misdaan (!...)
en leest de lijst af uwer zonden;
dan gaan zij rond met kruis en vaan
tot rook en vlammen zijn verzwonden
en « 't zuivringswerk » is afgedaan.
Dan strooien zij nog langs de baan
uwe asch in alle vier de winden;
dit laatste doen zij licht, omdat,
in 't wonderdal van Josaphat,
God zelf u niet terug zou vinden. »

« Schijnt u de schets wat sterk gekleurd? —
Wel, dat is duizendmaal gebeurd
en zou wel ras opnieuw beginnen,
moest ooit de « heilige Kerke » weer
die « goede moeder! » lief en teer,
haar oud gezag en macht herwinnen. »

Men valt schier omverre bij 't lezen van zulke dingen, in het jaar van verlichting, wetenschap en geschiedkennis 1890! De heer van Langenhoven, in de *de Vlaamsche Kunstbode* antwoordende op het bovenstaande rijm, zegt terecht tot den pleger daarvan : « gij hebt eene schoone gelegenheid om te zwijgen laten voorbijgaan. »

Intusschen is het recht bedroevend te moeten aanstippen, dat

er thans nog lieden gevonden worden, die afgoderij oefenen voor zekere personen, volstrekt maar niet aannemende dat ook de beste schrijver weleens eene prul kan leveren; en die, trots al de bevindingen der wetenschap, klaar en onomstootbaar erkend, voortgaan met allerlei valschheden en lasteringen te verspreiden over de Roomsche Kerk en hare bedienaars. G.

Bijdragen tot de geschiedenis van Antwerpen op het einde der XVIIIe ceuw, door J. Staes. Drukkerij J.-E. Buschman, te Antwerpen.

Prachtige druk die eer doet aan den uitgever en belangrijke studie die insgelijks eer doet aan den schrijver welke de letterkunde en de geschiedenis reeds met zoovele puike gewrochten verrijkt heeft. In het onderhavige werk dat aan M. Staes veel opzoekingen en studie moet gekost hebben vindt men vele en zeer belangrijke feiten, tot hiertoe weinig bekend, over den inval en de overheersching der Franschen die volgens hunne ronkende en holle manifesten ons de vrijheid en het aardsch paradijs kwamen brengen.

Het misbruik van Alkohol in België, uit het Fransch vertaald door Julius W. Prijs fr. 0,10.

Meer en meer komt men in de weer tegen het misbruik der sterke dranken, overal komen op het voorbeeld der Engelschen matigheidsmaatschappijen tot stand, het is dus ter goeder uur dat dit boekje zijne intrede in de wereld doet, misschien wel wat te plechtig voor het volk met dien pedanten titel van *Alkohol*. Toch is het vlugschrift warm aan te bevelen en zal het met nut verspreid worden. Het is uitgegeven door het *Vaderlandsch verbond tegen het misbruik van sterke dranken* en bevat met een woord aan den lezer, met feiten en bewijsstukken, redevoeringen uitgesproken door MM. Lenz, Hubos, Richel en Cauderlier.

Vinden wij het woord Alkohol te plechtig, nog afschuwelijker en strijdig met de samenstelling van woorden vinden wij den titel aangenomen door eene matigheidsmaatschappij van Brussel ***Drankonthoudingskruisbond!!!***

Herhalingstabellen bewerkt volgens het officieel programma der lagere scholen, te benuttigen bij het onderwijs in den landbouw door J. Digneffe en nagezien door E. Maromé, landbouwkundige van den staat. J. Leenen, St. Truyden.

Zooals de titel het aanduidt is dit werkje voor de herhalingen geschreven. In synoptische tabellen bevat het den kern en het zakelijke van wat er vereischt wordt voor het onderwijs van den landbouw in de lagere scholen. De onderwijzers en al wie belang stelt in het vak zullen met vrucht dit voortreffelijke boekje raadplegen. Gerust mogen wij hun ook de nuttige werkjes over dit vak aanbevelen van Broeder Alexis en den eerw. heer H. Mys, professor in de Normaalschool van Sint-Niklaas.

L'Exploitation Caféière au Brésil, par Hubert Van De Putte et Ladislas d'Almeida, advocaat bij het beroepshof van Gent. Drukkerij A. Siffer, Gent. Fr. 1,00.

De schrijvers waarvan de laatstgenoemde Braziliaan is en de eerste lang in het gewezen Zuid-Amerikaansch keizerrijk van Dom Pedro verbleven heeft doen oproep tot uitwijking niet alleen voor personen maar ook voor kapitaal. Mits eenige verbeteringen in de koffieteelt ginder aantebrengen en een goede keus van landverhuizers te doen, zijn er ginder, volgens de schrijvers, gouden zaken te doen. Het boek geeft belangrijke en aantrekkelijke beschrijvingen over de streek, over de koffieplant en alles wat in betrek staat met zijn onderwerp. De tijd zal raad geven indien de staatkundige gebeurtenissen dezer laatste dagen de voorwaarden van uitwijking niet zullen wijzigen.

Vlaamsche beweging. — Vrijdag 6 Februari is er in de Kamer voor de eerste maal een Vlaamsch verslag neergelegd namelijk dat van de heeren Coremans en Raepsaet over de vertoogschriften van het Davidsfonds een Vlaamsch examen vragende voor alle staatsbeambten.

6e **Vlaamsche algemeene Landdag.** — *Besluiten* : Overwegende dat de Vlaamsche taalgrieven behoorlijk kunnen hersteld worden alleen door de volledige en eerlijke toepassing van AL de hervormingen besloten in de verklaring der rechten van den Vlaming op den Landdag te Antwerpen den 10 Februari 1889 afgekondigd ;

Overwegende nogtans dat die hervormingen trapsgewijze naar gelang de omstandigheden dienen ingevoerd te worden;

De Landdag bekrachtigt ten volle voormelde verklaring der rechten van de Vlamingen, en als punten van onmiddelijke en dringende toepassing vraagt :

A. — Vlaamsche gemeenten.

1° Dat het Koninklijk besluit van 3 Mei 1889 gewijzigd worde met in achtneming der volgende regels :

a. Benoorden de grenslijn tusschen het Walenland en de Vlaamsche gewesten zullen er geene Waalsche enklaven mogen zijn en geene gemeente onder het Waalsch regiem gesteld.

b. Bij het afteekenen der grenslijn zal men als Vlaamsch de gemeenten beschouwen waar minstens de helft der inwoners onze aal spreken zonder te letten of er zich onder hen ook personen bevinden die tevens het Fransch min of meer kennen.

2° Dat men de grenzen van zekere provinciën, arrondissementen en kantons wijzige, ten einde te beletten dat Vlaamsche gemeenten van Waalsche hoven en rechtbanken zouden afhangen.

3° Dat de provincie Limburg bij het rechtsgebied van het Beroepshof van Brussel worde gevoegd.

B. — Rechtswezen.

Dat men art. 10, 13 en 7 der wet van 3 Mei over het gebruik der Nederlandsche taal in rechtbanken afschaffe aangezien het gebleken is dat verscheidene rechtbanken de haar toegekende macht om in *buitengewone gevallen* het gebruik van het Fransch toe te laten, misbruiken, ten einde de voorschriften der taalwet te ontwijken en te verdraaien;

2° Dat de Minister van justicie aan zijne onderhoorigen de prokureurs-generaal, prokureurs des Konings en hunne substituten op straffe van onmiddellijke afstelling ten strengste bevele op de uitvoering der taalwet een wakend oog te houden, zich tegen alle overtredingen er van te verzetten, akte te eischen van hun verzet door den rechter van de hand gewezen, beroep in te slaan of zich in verbreking te voorzien;

3° Dat te dien einde door den minister aan de leden der parketten een omzendbrief worde gestuurd met omstandige onderrichtingen nopens alle gevallen welke zich in de rechtspleging kunnen voordoen;

4° Dat er zonder verwijlen doortastende maatregelen worden genomen om de schaamtelooze en stelselmatige verkrachting van art. 13 der taalwet door de strafkamer der rechtbank van Brussel te doen ophouden en desnoods om die magistraten in openlijken opstand tegen 's lands wetten naar verdiensten te straffen.

5° Dat in het arrondissement Brussel, zoowel als in de overige Vlaamsche gewesten, niemand meer tot welke rechterlijke bediening ook, of tot het notarisambt worde toegelaten, indien de kandidaat op voorhand niet bewezen heeft dat hij eene grondige kennis der Nederlandsche taal bezit; dat dezelfde regel worde gevolgd voor het aanstellen der raadsheeren die, in het Hof van Beroep te Brussel, de provinciën Antwerpen en Braband vertegenwoordigen.

C. — Onderwijs.

1° Dat zij die hunne studiën in de Vlaamsche gewesten hebben gedaan, bij hunne intrede ter hoogeschool het bewijs leveren dat zij in een gesticht hebben gestudeerd onder het beheer der taalwet van 15 Juni 1883, of over minstens twee vakken een examen in de Nederlandsche taal aflegden;

2° Dat, in afwachting dat er eene Vlaamsche veeartsenijschool worde ingericht, er in de school van Curegem een niet verplichtende leergang van Nederlandsche vakwoorden worde gegeven;

3° Dat er in de Vlaamsche gemeenten niemand meer tot rijksveearts zal mogen benoemd worden indien hij in het Nederlandsch geen exaam heeft afgelegd over de vakwoorden voor alles wat aan de veeartsenijschool wordt onderwezen;

4° Dat er in het Vlaamsche land ten gerieve van de Vlaamschsprekende bevolking, een volledig Vlaamsch land- en tuinbouwkundig onderwijs worde ingericht;

5° Dat het recht den Vlaamsche studenten om alle akademische examens in hunne moedertaal af te leggen, doelmatig worde erkend en gewaarborgd.

Gelast het uitvoeringskomiteit van het Hoofdbestuur der Vlaamsche Landdagen de noodige maatregelen te nemen om de bovenstaande beslissingen ruchtbaar te maken en bepaaldelijk ter kennis te brengen van de Staatsregeering en van de Wetgevende Kamers.

Op voorstel van advokaat Maurits Josson worden bij deze besluiten nog de volgende gevoegd :

De algemeene Landdag te Brussel gehouden op 23 Februari 1890, besluit :

1° De uitslagen vastgesteld door de statistieken opgemaakt met het doel op de niet uitvoering der Vlaamsche strafwetten door de Brusselsche rechters, zullen bij middel van plakbrieven ter kennis van de inwoners van het arrondissement Brussel gebracht worden;

2° In elke gemeente van gezegd arrondissement zal ten minste één plakbrief aangeplakt worden.

Orthographe flamande. — In de Februari-aflevering van 't *Belfort* zet een medewerker de Kon. Vl. Academie aan om eene **Spraakkunst** uit te geven. Hij zegt er namelijk :

« Naar onze bescheiden meening zou het geleerd genootschap dienst kunnen bewijzen aan Taal en Letteren door de uitgave van eene *Spraakkunst*, welke de 149, thans bestaande, zou kunnen uit de baan helpen, en welke in alle scholen zou kunnen ingevoerd worden : eene beknopte, voor het lager, en eene meer uitgewerkte voor het middelbaar onderwijs. »

Wanneer wij bij onze lezing over *Persoonlijke Voornaamwoorden en zelfstandig-gebruikte Bijvoeglijke woorden* nagenoeg in denzelfden zin hebben gesproken, hebben wij juist dat niet bedoeld. Wij denken niet, dat het tot de bezigheden der Kon. Vl. Academie behoort *handboeken* voor schoolkinderen te maken : neen, *de Academie zou moeten den* TWIJFEL *oplossen over al de punten, waarin* GEENE EENHEID *bestaat, die punten grondig beredeneeren en op eene klare duidelijke wijze uiteenzetten, en aldus een werk samenstellen, dat door alle* LEERAARS *bij hunne lessen tot* LEIDDRAAD *zou kunnen genomen worden*.

Wat het maken van *Schoolboeken* betreft, dit is de taak der *vakmannen*, die door ondervinding weten wat er al of niet in een *handboek der leerlingen* moet opgenomen worden; en, er is geen twijfel aan, indien de Academie hoogergemeld werk in 't licht geeft (wat wij ten zeerste wenschen) zal er geen half jaar verloopen, of er zullen voor alle graden van onderwijs ook goede *spraakkunsten* bestaan in overeenkomst met de beslissingen der Academie. Moge het zoo wezen! FRANS WILLEMS.

Davidsfonds. — Het hoofdbestuur gaat uitgeven : *Het oude*

lied, woorden van Alfons Janssens, muziek van M. D'Hooghe. Thans is in zijne liederenreeks verschenen *Ave Maria* getrokken uit de Ballade *Blanche Floor,* door Dr Aug. Snieders, getoonzet door E. Wambach. Te dezer gelegenheid herinneren wij aan de leden dat zij eene inschrijving op de liederen van het Davidsfonds kunnen bekomen aan fr. 1,10 voor elke reeks van drie stukken. Men moet zich wenden tot den Secretaris der afdeeling waartoe men behoort.

Op Zondag 23 Februari hield Senator Lammens eene prachtige voordracht voor het Kortrijksche Davidsfonds, over *De Fransche omwenteling;* op 2 Februari juichtte de afdeeling van Sint Truiden den eerw. heer Kerkhofs toe die sprak over *De geschiedenis, de beteekenis en het doel der Vlaamsche beweging;* den 9 was het feest te Aarschot en het spreekgestoelte werd er betreden door eenen zendeling uit Mongolië, thans leeraar te Scheut, den eerw. heer Steenacker : hij handelde over *De lotgevallen van eenen missionnaris.*

— *Afdeeling Borgerhout.* Feest van 3 Februari 1890, gegeven door de *Wintervlieren,* afdeeling van den *Burgerskring* van Antwerpen.

Twee kluchtliederen, gezongen door J. T. en J. B. verwekten algemeen gelach; de tweezang : *Stilte,* welluidend van muziek en gevoelvol gezongen door R. B. en J. V. D. werd met aandacht en genot gehoord, de *Zangles,* meesterlijk gezongen en voorgedragen door F. S. bracht het gansche publiek in begeestering.

Twee keurige blijspelen *Fortuingrillen* en *Hier is niets in! Daar is niets in!* werden zwierig en ongedwongen gespeeld. Eene bijzondere melding moet gemaakt worden van de alleenspraak : *Elk is Dief in zijnen Stiel,* puntige en ware karakterschets van 't Antwerpsche leven, met zulken gloed en losheid uitgegalmd door J. C. dat de toejuichingen geen einde schenen te willen nemen.

Eene boeiende voordracht door M. Ossenblok, bestuurlid der afdeeling, werd met onafgebroken aandacht aanhoord. Spreker behandelde een onderwerp, dat men zou kunnen noemen : *Sterke vrouwen.*

Hij bewees dat, ondanks zekere eigenschappen, die haar het zwakke geslacht doen heeten, zij in 't bereiken van haar doel, meer standvastigheid toonen dan de mannen en daarvan het spreekwoord komt : « Wat de vrouw wil, wil de man. »

Hij haalde in dichterlijke bewoordingen talrijke voorbeelden aan van heldhaftige vrouwen, die hetzij de mannen, tot moed en weerstand aanzetten, hetzij zelven streden of ten strijde voerden. Vrouwen, die tegenover goddelooze mannen, moedig hunne godsdienstige overtuiging lucht gaven, liever gebrek, pijniging en marteldood onderstonden dan haar geloof te verzaken; die den

laffen bezoeker van den arme met verachting aan de deur zonden, als deze slechts onderstand wilde geven, wanneer alle godsdienstige zinnebeelden verbannen werden. In roerende woorden werd de heldenmoed geschetst dier voorname juffrouwen, die troost, moed en hoop aan verlatenen brengen, hetzij op 't slagveld, hetzij in 't gasthuis; die als engelen rondzweven, waar eene besmettelijke ziekte afschrik en dood verspreidt.

Ingrijpend was de aanhaling eener heldendaad, gepleegd door eene edele juffrouw van Antwerpen, wier naam ongenoemd toch op ieders lippen lag : « De cholera woedde. Op een schip waren talrijke landverhuizers, door de ziekte aangedaan. In een bootje roeit de heldin naar het schip, verzorgt, troost en bemoedigt de ongelukkigen en keert na 't verdwijnen der ziekte terug, zoo eenvoudig alsof zij niets ongewoons verricht had. »

De spreker eindigde met eenen warmen oproep tot alle Vlaamsche vrouwen. — Hij verzoekt haar dringend aan hare dochters eene degelijke, echt Vlaamsche opvoeding te geven, opdat zij die kloeke vrouwen van vroeger, waardig en gelijk zouden worden. T. S.

Men schrijft ons uit Eine . — *Davidsfonds Asper-Eine.* — De feeste van 16 Februari wierd geopend door een schoon aria der Harmoniemaatschappij.

De felle tooneelspeelders J. Petit, de gebroeders A. en J. de Wildeman en O. de Winter voerden het schoone blijspel op van Silvester « *Schoenmaker blijf bij uwen leest* », en wisten aldus op bevallige wijze te doen zien hoe belachelijk de franschdolheid kan zijn. De zang « *Mijn Vlaanderen* » klonk schoon en heerlijk.

De groote zaak van de feeste echter was de voordracht van den *Wel-Eerweerden Heer Verriest*, pastoor van Wacken. Op aangename en meesleepende wijze sprak die kunstige redenaar over het Vaderland. Hij toonde welk het vaderland is van ons lichaam, van onzen geest, van ons hert, van onze ziel : Wij hebben land, lucht, licht, omgeving en tale waarin het ons gaat, en elders en ware ons lichaam zoo welvarend niet; — onze vaderen hadden eigene gedachten over beleefdheid, wetenschap, kunst, enz., en wij, wij hebben 't Vaderland van onzen geest verloren : maar wij moeten het herwinnen, en onder andere moeten wij leeren beleefd zijn op oude Vlaamsche wijze; — onze voorouders waren groote christenen, laat ons ook getrouw blijven aan 't oudchristen Vlaamsch geloove; — geern hooren wij spreken van den sterken Vlaamschen leeuw, doch en laat ons het valsche gedacht niet hebben, dat het een leeuw zoude zijn met een hazewindenkop, met hertepooten en eenen pauwsteert; laat ons zoowel de eigenweerde kennen van ons lichaam, van onzen geest, van onze ziele, van ons hert, dat elk onzer moge zeggen : Ik, ik bemin mijn vaderland.

Die rede, waarlijk schoon en prachtig, wierd keer op keer

geestdriftig toegejuicht en zal vast en zeker op de talrijke menigte den besten indruk gemaakt hebben.

Het slot dier lieve feeste was kluchtspel en kluchtlied, dat een onbeschrijflijk gelach en gejubel deed ontstaan.

Eere aan de nooitvermoeide beschikkers der schoone feest, de heeren K. van Caeneghem en Adolf de Maeght, eere aan de uitvoerders. Eere aan Mater, Audenaarde en Asper, om het groot getal personen die van daar waren toegestroomd. Eere aan 't Davidsfonds Asper-Eine en moge God diens onverpoosd werken voortdurend zegenen. A. V. H.

† **Ernest Chesneau**, welbekende kunstcriticus en gewezen opziener der Schoone Kunsten, is te Parijs overleden, 55 jaar oud. Hij schreef *L'art et les artistes modernes en France et en Angleterre*, *La peinture française au* 19me *siècle*, *Les nations rivales dans l'art*. Hij was medewerker aan *Le Constitutionnel*, *L'opinion nationale*, *La revue des deux mondes*, *Paris-Journal*, enz.

† **Jan Capeinick**, de gekende Gentsche bloemschilder is te Schaarbeek overleden.

† **Buys Ballot**, professor aan de Hoogeschool van Utrecht en een der beroemdheden van de wetenschappelijke wereld. Een zijner merkwaardigste werken is eene studie over de weersveranderingen veroorzaakt door de zon en de maan.

† **Lord Lamington**, een der boezemvrienden van Lord Beaconsfield. Hij laat gedichten achter en werken van geschiedkundigen aard. Zijn bijzonderste gewrocht was eene studie over het Fransch tooneel onder Lodewijk XV. Zijn stijl is van zekere langdradigheid niet vrij te pleiten.

† *Het Belfort* biedt zijne welgemeende gevoelens van mededeeling aan zijnen trouwen en verdienstelijken medewerker Dr H. Claeys, pastoor van Oostakker, en aan zijnen eerwaarden broeder, onderpastoor te Adegem, bij het afsterven van hunnen achtbaren vader, den 20 Februari laatst te Adegem overleden in den gezegenden ouderdom van 83 jaar.

Het doodsbeeldeken draagt het volgend afscheidsvers :

Hij was een man zoo braaf, een voorbeeld van een vader...
Geen nachtlijk werk was voor zijn kindren hem te veel.
Door onverdroten vlijt met orde en deugd te gader,
Won hij den rijksten schat des levens hun ten deel.

Hij wist dat liefde en dank hem volgden in het leven.
Hij gaf zoo hartlijk ons zijn laatste zegening meê.
De Heer had hem het loon van zijne zorg gegeven —
Dien schoonen ouden dag van rust en levensvreê.

Nu de eeuwge ruste ligt op zijn gesloten oogen
Komt gansch de vroeger tijd, gemengd van leed en vreugd,
Ons voor den geest... Dank zij den zegen des Alhoogen
Die door zijn kinderen zijn grijsheid heeft verheugd.

Vijfde jaargang. 1890. **April. Nr**

Waasch Idioticon bewerkt door AMAAT JOOS, professor in de Bisschoppelijke Normaalschool van Sint Niklaas, en door veel taalminnende Wazenaars.

M

Ik en dien waarschijnlijk niet te zeggen, hoe wonder de naam ook klinke, wat een idioticon is. Het is de verzameling van de woorden, vormen, uitdrukkingen en wendingen die in de gesproken taal eener streke voorkomen, maar in de erkende woordenboeken niet opgenomen werden.

Gij die onze eigen Vlaamsche taal bemint, moet niet overtuigd worden van de weerde der **idioticons**. Wie en tracht er niet dikwijls zich rekenschap te kunnen geven van woorden en uitdrukkingen, die regelrecht van vader of moeder komen en nievers in boeken te vinden zijn? Wie en tracht er niet naar de uitgave van een volledigen Vlaamschen woordenboek?...

Ja, maar die kennis der gesproken taal, dat vaststellen der deugdelijke geschreven taal is onmogelijk, zoolang niet ieder streek haar idioticon heeft.

Tot hiertoe bestaan er voor Vlaamsch-België nog maar drij idioticons : dat van TUERLINCKX voor het Hageland, dat van DE BO voor West-Vlaanderen, en dat van SCHUERMANS, waarin voor geene bepaalde streek gewerkt is.

't Zal nu straks zeven jaar zijn dat ik het gedacht opvatte ook voor het land van Waas een idioticon te maken.

Veel taalminnaars hebben mij edelmoedig ter zijde gestaan, en woorden en uitdrukkingen gezonden uit de verschillige Wasche dorpen. Door mijn en hun werk samen is mijne verzameling reeds zoo uitgebreid en zoo gewichtig dat ik aan de uitgave er van begin te denken. Daarom kom ik u vriendelijk verzoeken op het **Waasch Idioticon** in te schrijven. Dat het **Idioticon** voor alle Wazenaars een groot belang oplevert, springt aanstonds in de oog : het stelt den rijkdom hunner eigen moedersprake ten toon. Niet min belangrijk mag het heeten voor de andere Vlamingen. Door de natuurlijke ligging van het land van Waas, moet noodzakelijk het **Idioticon** een helder licht werpen op de levende taal van het land van Dendermonde, alsook op die van het Meetjesland, die zooveel van de West-Vlaamsche woorden heeft. Dan. De Bo, Tuerlinckx. Schuermans, Kiliaan en Oudenmans worden aangeteekend nevens ieder Waasch woord dat zij ook opgeven. Daardoor zal men een gedacht hebben én over het gebruik én over den ouderdom van veel der aangehaalde woorden. Dus, het **Idioticon** is nuttig in de handen van iederen Vlaming, Wazenaar of niet.

Wat voor een boek zal 't **Idioticon** zijn?... Formaat in-8° Jesus, kleinen tekst Elzevir, dubbele kolom van 60 regels ieder, en geelachtig papier.

Het is onmogelijk het getal bladzijden te bepalen; zeker toch zal het boven 1000 niet gaan, omdat ik alle overbodige uitleggingen weggelaten heb ten einde veel stof voor weinig geld te kunnen leveren.

De prijs voor ieder 100 bladzijden is vastgesteld op 1,50 fr... Vooraleer er 300 inschrijvers binnengekomen zijn, durven noch kunnen wij den druk beginnen. Komt er een merkelijk grooter getal inschrijvers, dan zal het ons mogelijk zijn den prijs der 100 bladz. nog te verminderen.

Men kan het werk in zijn geheel of bij afleveringen ontvangen. De Wazenaren zou ik verzoeken de afleveringen te vragen, zoo zullen zij de gelegenheid hebben om, als zij het doen willen, mij de woorden te zenden die ik vergat. Die woorden zouden dan, in een aanhangsel, als leste aflevering verschijnen.

Het is mij een genoegen hier allen te bedanken die mij, door het geven van woorden en uitleggingen, in het samenstellen van het **Idioticon** geholpen hebben. Ik wensch dat zij moedig voortgaan in hunne welwillende ondersteuning : nog veel ligt er begraven, nog veel is er te vinden; en nog altijd is er middel om het **Idioticon** schooner en vollediger te maken.

Ik sluit met de hoop dat de Vlamingen mijn lang en lastig werk genoegzaam zullen ondersteunen om er in korten tijd, de uitgave mogelijk van te maken.

AMAAT JOOS.

Sint Niklaas, 1 Februari 1890.

VOORBEELD.

MAN, *m*. — Gemeenzaam, vriendelijk toevoegsel, in de samenspraak van manspersonen en kinderen, alleen of achter eigennamen gebezigd. Ja, man, zoo ben ik gevaren. Wel! Pier man, hoe zijt gij hier geraakt? Ziet ook, JONGEN, KIND, MEISKEN, MENSCH, SCHAAP.

— = Plaatsvervanger voor den soldatendienst, *remplaçant*.D. Nen man koopen. Die niet stort, en heeft geenen man en moet zelf opgaan.

— = Maat, Speelmakker. Wij komen nog 'nen man te kort om te jassen. Ook de kinderen zeggen : *Wij zijn al mannen genoeg*.

Enz., enz...

Men schrijft in bij den uitgever dezes.

DE VRIJHEID VAN GODSDIENST EN DE GEUZEN.

SLAAN wij nogmaals eene wijle de geschiedenis open en zien wij wat zij ons leert : — In Meert 1567, ter gelegenheid van de nederlaag der Geuzen bij Austruweel, kwamen de Calvinisten te Antwerpen in opstand tegen Prins Willem van Oranje, omdat deze hen belette hunne bondgenooten die, op gemelde plaats, door den heer van Beauvois, veldheer van Margaretha van Parma, zoo schrikkelijk gehavend werden, ter hulp te komen. Ziende dat zij al sterker en sterker in getal werden, liepen zij naar het tuighuis, haalden er de hun noodige wapens uit, en plaatsten zich in slagorde op de Meir, den Zwijger, dien zij in deze omstandigheid van verraad beschuldigden, bedreigende de stad in stukken te schieten en tot op den grond neder te blaken, zoo men hun geene voldoening schonk. — En welk was de voldoening die zij eischten? Luister wat de burgemeester van Antwerpen, Stralen, een man die voorzeker niemand verdacht zal voorkomen, wijl hij reeds lang onderduims de Hervormde partij was toegedaan, in eenen brief welken hij aan de hertogin van Parma te Brussel zond, en het *Antwerpsch Chronyckje* daarover schrijven. Zij eischten : 1° Dat al de geestelyken buytter stadt moesten met alle de gene die paepsgesint waeren; » 2° dat men « der katholieken kerken zou vernietigen; » 3° dat de Lutheranen « zich aanstonds bij hen (de Geuzen) zouden aansluiten, niet alleen voor wat de punten van den godsdienst betrof, in welke zij nog van elkander verschollen,

maar ook in alle andere zaak en onderneming; zoo niet, dat zij ze eveneens geheel uit de stad zouden smijten, *daar het hun inzicht niet was, eender welken godsdienst, strijdig met den hunnen, te verdragen* » (1).

Wat dit al beduidt, behoeft stellig geene verklaring! Evenmin het volgende.

Den 3e November 1578 had er te Gent eene vergadering van Calvinisten uit den omtrek plaats. Op deze waren tegenwoordig de opperhoofden der Hervormden van Eekloo, Deinze, Hulst, Axel, Zomerghem, Temsche, Bassevelde, St. Niklaas, Waasmunster, Thielt, Lokeren, Exaarde, Kaprijke, Ursel en Hansbeke, en het punt dat zij te verhandelen hadden, luidde « hoe men voor best de Roomsche religie soude overal in de omliggende dorpen verhinderen! » — Voorzeker, zoo ooit zij eene gelegenheid hadden, onder alle opzichten merkensweerdig, om de wereld een plechtig en ontegensprekelijk bewijs te geven van de liefde welke hen voor de vrijheid van geweten bezielde, was het wel degelijk deze. Klaarder toch werd hun nooit de vraag van verdraagzaamheid gesteld! Nogthans, welk is het besluit dat de goedkeuring der vergadering wegdraagt? Wij schrijven het letterlijk over uit het werk van een Protestantschen geschiedschrijver : « *Dat men uyt name, der classe sal versoecken aen de notabele deser Stede* (van Gent) (2), *dat sy willen met opene letteren alle*

(1) P. GÉNARD, *Antwerpsch Archievenblad*, boekd. XIV, bl. 216. — Zie nog het zelfde werk, boek. VIII, bl. 112 en boekd. X, bl. 201-225; — insgelijks 't *Antwerpsch Kronyckje*, bl. 117; — J. C. DIERCKSENS, *Antverpia Christo nascens et crescens*, boekd. V, bl. 262 en vlg. — Wij schrijven nopens 't laatste punt de eigene woorden van Stralen's brief aan Margareta van Parma over : Veu qu'ilz s'osoyent bien déborder jusques à demander à ceulx de la Confession d'Augsbourg (de Lutheranen) qu'ilz eussent incontinent à joindre et conformer eulx, non seullement ès poinctz différentz de la religion mais en toute aultre chose et entreprinse, *les menachantz aultrement déchasser enthièrement hors de la ville, car leur intention n'estoit y souffrire aulcune religion, qu'à la leur fut contraire.* » P. GÉNARD, Op. cit., boekd. XIV, bl. 216.

(2) Door *Notabelen* verstond men de regeering der Achttien van Gent, die dezen naam hadden aangenomen en geheel met de

mispapen interdiceren hare Roomsche religie te exerceren. » (1)

Hoe zich de zaken rond denzelfden tijd toedroegen te Brugge, stad, welke in 1566 van de woede der beeldstormers was bevrijd gebleven, blijkt uit de vier volgende feiten : 1° dat, den 16 Juli 1579, « de ouderlingen en de dienaars der gereformeerde gemeente » dier stad « aan den kerkenraad van Embden meldden, dat God naar zijne goedheid en ongemetene bermhertigheid, door middel van den eerbaren en wijzen raad der stad, de kanaäniten, dit is de vier bedelorden, reeds vóór tien maanden uit de stad had verdreven en derzelver tempels aan de Protestanten gegeven » (2); 2° dat nog voor het einde van hetzelfde jaar, op 't toedoen der Hervormden, « al de kerken der Katholieken werden gesloten », en « de uitoefening van den ouden godsdienst nog slechts in het geheim werd geoorloofd » (3); 3° dat amper eenige weken nadien, namelijk den 24 Februari 1580, « al de Katholieke geestelijken met nog veel andere Roomschgezinden op het bevel der regering », uitsluitend nu uit aanhangers der nieuwe leer bestaande, « de stad moesten verlaten » (4); eindelijk 4° dat eer het jaar 1580 voorbij was, « de kerken en de kloosters der Katholieken een geheele omkeering ondergingen, vele kapellen afgebroken of tot andere

---

Katholieken en den koning hadden afgebroken. Zie over de regeering dezer Alph. De Decker, *Geschiedenis der Malcontenten*, bl. 121. Kervyn de Lettenhove, *Les Huguenots et les Gueux*, boekd. V, bl. 239; — B. De Jonghe, *Gendsche geschiedenissen*, boekd. II, bl. 34.

(1) H. Q. Janssen, *De Kerkhervorming in Vlaanderen*, boekd. II, bl. 209.

(2) E. Meiners, *Oostvrieschlants kerkelijke geschiedenis* II° deel, bl. 55-57. — H. Q. Janssen, *De Kerkhervorming te Brugge*, boekd, I, bl. 210.

(3) H. Q. Janssen, *De kerkhervorming te Brugge*, boekd. I. bl. 213; — Wagenaar, *Vaderlandsche Historie*, boek. VII, bl. 295.

(4) H. Q. Janssen, *De Kerkhervorming te Brugge*, boekd, I, bl. 215.

einden gebezigd werden;.... en de heiligdommen van lieverlede ontdaan van het gene de Roomsche godsdienst kenmerkte. » (1)

Te Amsterdam, een der rare steden uit de Noorderlijke Nederlanden welke tot dan toe de partij van Spanje gehouden hadden, kwam den 25 Mei 1578, Thomas van Thielt, gewezen abt of prelaat van 't Sint Bernaartsklooster nabij Antwerpen, voor de Onroomschen prediken! « Wat hij hen voorhield, zegt een geschiedschrijver, weet men uit hetgeen zij na het sermoen deden : zij maakten afspraak over tijd, wijze en teekenen om eenen aanslag op Amsterdam ten uitvoer te brengen » (2).

En wat bracht die aanslag, die wezenlijk 's anderendaags tot stand kwam, voort?

Men neme de *Vaderlandsche Historie* van den Protestantschen geschiedschrijver Wagenaar ter hand; daarin zal men zien dat zij de wethouderschap en een groot getal priesters, met al de kloosterlingen gevangen namen en naar Haarlem voerden (3); dat zij zich

(1) H. Q. Janssen, *De Kerkhervorming te Brugge*, boekd. I, bl. 216. — Zie insgelijks de *Jaarboeken van Brugge*, waar men een uitgebreid verslag vindt over het lot dat de kerken, de kloosters en de kapellen in 1580 te Brugge ondergingen. — Een geleerde priester, Willem Talboom, pastoor van St Anna en St Kruiskerk, had eene voordracht gehouden over het geschreven en ongeschreven woord Gods, over de heilige Sacramenten en ceremoniën der Roomsche kerk. « Deze, zegt evengenoemde Protestantsche geschiedschrijver, H. Q. Janssen, druischten zoo zeer tegen de hervormde geloofsbegrippen van den predikant der nieuwe leer, Capito genaamd, dat hij zich begaf ten Stadhuize, « zich « beklagende over Talboom's godslasterende en oproerige oratie, « *die een zeer gegronde oorzaak gaf, om den redenaar uit de* « *stad te jagen.* » Op. Cit. boekd. I. bl. 217.

(2) P. V. Bets, *De Pacificatie of bevrediging van Gent*, bl. 142-143.

(3) Dat de gevangen wethouders en geestelijken, zooals Wagenaar hier zegt, naar Haarlem gevoerd werden, is niet juist. Gelijk de schrijver van de *Opcomste der Neder-landtsche Beroerten* bl. 131 (uitg. 1649) zegt en de heer B. H. Klönne het nog in de October-aflevering bl. 187 en vlg. van *De Katholiek* van Leiden klaar bewees, werden zij op twee schuiten « sonder roer ende mast, op Godtsghenade » 't Y ingejaagd. Slechts aan het gelukkig toeval

van al de kerken der Katholieken meester maakten en al wat zij in deze, even als in de kloosters, zelfs in de huizen der burgers, aan den « ouden godsdienst herinnerend, vonden, aan stukken sloegen of schonden; en, slechts met de grootste moeite en na talrijke en langdurige onderhandelingen, er in toestemden dat de Katholieken hunnen godsdienst, zelfs *in 't geheim*, zouden mogen blijven uitoefenen (1).

Hoe vrij de Katholieken te Wezel in Clevenland waren, na dat ook daar de Hervorming was ingevoerd, leert ons een andere Protestantsche geschiedschrijver, predikant C. G. Montyn.

In deze stad, zegt genoemde schrijver, « had de stadsoverheid de aflaatkramers (de Katholieken) verdreven, hun het wederkeeren, op straf van neus en ooren te verliezen, verboden en om hen af te schrikken, messen aan de stadspoorten doen hangen... »

En eenige regels verder :

« Lutheranen en Calvinisten woonden daar vreedzaam zamen, onder het bestuur van eenen vorst (Hertog Willem van Cleven) die van zijne onderdanen *verlangde* (?!...) dat « zij den Bijbel alleen leeren, « de Augburgsche Confessie (het Lutheranisme) « houden en alle sekten en dwalingen van het « Pausdom mijden zouden! » (2)

Welk het lot was, hun onder dit opzicht weggelegd, in Holland, Zeeland en de omliggende gewesten, sinds graaf Willem, heer van Lummen en Lamark, zich in 1572 van Briel meester maakte en meest al de

---

dat de schuiten op welke zij zich bevonden nabij de zee tegen den St Antoniusdijk vastraakten, hadden zij hun behoud te danken.

(1) WAGENAAR, *Vaderlandsche Historie*, boekd. VII, bl. 204 209; — item GROTIUS, *Annales et historæ de rebus Belgicis* (uitg. 1654) bl. 76. — Zie de artikels van den heer B. H KLÖNNE, « Amstelodamensia » getiteld, in *De Katholiek*, Oct., Nov., December 1889. Daar wordt getoond wat steeds onze geloofsgenoten der XVIe en XVIIe eeuw op de boorden van Amstel en Y om hunnen godsdienst te lijden hadden.

(2) C. G. MONTYN, *Geschiedenis der Hervorming in de Nederlanden*, boekd. III, bl. 73-74.

steden der Noorderlijke Nederlanden den Hertog van Alva af- en Prins van Oranje toevielen, betuigen de ongehoorde euvel- en gruweldaden, welke zich evengemelde graaf en zijne Hervormde handlangers, overal in de overwonne steden, zelfs in die welke hun vrijwillig, uit liefde voor de zaak van Oranje en van de Hervorming, hunne poorten openden, in de kerken en de kloosters en tegen de priesters en de kloosterlingen veroorloofden. Halen wij er eenige voorbeelden van aan. — Den 1e April 1572 kwam Briel bij verrassing en « zonder bloedstortinghe » in de macht der Geuzen. Om hunne liefde voor de vrijheid der Katholieken te bewijzen, beroofden zij reeds « 's ander daeghs de kercken, braecken de Beelden, vervolgden de Papen en de Monicken » (1), en dit niet alleen te Briel maar in al de dorpen, ten getale van negen of tien, die zich op het eiland Voorn, op hetwelk Briel ligt, bevonden (2). — Eenige dagen nadien ging Vlissingen tot de partij van den Zwijger over. Wat daar de Katholieken te verdragen hadden, bewijst het enkel feit, dat het krijgsvolk 't welk daar door Lamarck, onder het geleide van den heer Van Treslon, heen gezonden werd, « in plaats van krijgsrusting, uitgestreken was met kasuifels, monnikskappen en verder geestelijk gewaad » (3). — Op Vlissingen volgden schier onmiddelijk Veere en geheel het eiland Walcheren, Middelburg alleen uitgenomen, plaats welke de heer van Beauvoir, de overwinnaar van Austruweel, in bedwang hield. Met zulk ongemeene woede werden daar de kerken en de kloosters gebeeldstormd en geplunderd, de priesters, de kloosterlingen, zelfs de gewone Katholieken

(1) EMM. VAN METEREN, *Historien der Nederlanden*, bl. 64, col. 1; — GROTIUS, op. cit. bl. 56, zegt aan de Lamarck : Sœvitia in sacerdotes et nullo non immodestiæ genere, infamaverat nascentem libertatem.

(2) THÉOD. JUSTE, *Les Pays-Bas sous Philippe II*, boekd. II bl. 591-592; — P. BOR, *Nederlantsche oorloghen*, boekd. I, bl. 265.

(3) HOOFT, *Nederlansche Historien*, bl. 235.

vervolgd en tot de uiterste ellende gebracht, dat een van de opperhoofden der oproerlingen, 't Seraerts, die het eiland voor Oranje had gewonnen, door zooveel wreedheid en heiligschennis bewogen, er zelf tegen opkwam en zijn volk bevool die geweldenarijen te staken, voor rede gevend dat andere steden, al die gruwelen ziende, hunne poorten mochten sluiten en alzoo den vooruitgang der goede zaak verletten (1).

Te Enkhuizen kreeg de omwentelingspartij de bovenhand den 10e Juni, te Medenblik den 11e, te Hoorn den 18e en voor het einde der maand Juli te Alkmaar, Edam, Pumerend, Monikkendam en in geheel Noord-Holland boven het Y. Zoo wij zeggen dat Dirk van Snoy, de wreede beul die later, om zijne ijselijke gruweldaden op weerlooze slachtoffers gepleegd, zelfs door den Zwijger verloochend werd, hier aan het hoofd der beweging stond (2), en overal de kerken en de kloosters geplunderd werden, de goederen der geestelijkheid aangeslagen, menige priester zelf op de erbarmlijkste wijze om den hals gebracht, zal men zich een gedacht kunnen vormen hoe vrijzinnig, hoe uiterst verdraagzaam, ook hier « de zoete lammeren van het nieuw Evangelie », zooals zij zich zoo gaarne destijds noemden, hunne tegenstrevers, met name de Katholieken, behandelden (3).

En niet alleen in Holland was het dat deze geweldenarijen den schrik en de dood onder onze arme geloofs-

(1) Dr J. W. F. Nuyens, *Geschiedenis der Nederlandsche Beroerten in de XVIe eeuw*, IIe deel, boekd. II, bl. 9.

(2) Over de onmenschelijke wreedheden welke Snoy pleegde leze men Wagenaar, een Protestantsche geschiedschrijver die ze omstandig geeft in zijne *Vaderlandsche Historie* boekd. VII, bl. 55-58.

(3) Van Meteren, *Nederlandsche Historien*, bl. 66 en volgende; — Dr Nuyens, *Geschiedenis der Nederlandsche Beroerten*, IIe deel. boekd. II bl. 1-56. — Mgr Namèche, *Le règne de Philippe II et la lutte religieuse dans les Pays-Bas au XVIe siècle*, boekd. II, bl. 219 en vlg.; — Kervyn de Lettenhove, *Les Huguenots et les Gueux*, boekd. II, bl. 408 en vlg, boekd. III, bl. 27 en vlg.; — P. Bor, *Nederlantsche Oorlogen*, boekd. I, bl. 260 en vlg. enz.

genoten der XVIe eeuw verspreidden. Beurtelings kwamen al de bijzonderste plaatsen der noorderlijke Nederlanden die in de handen der Hervormingsgezinden vielen, Gouda, Dordrecht, Gorkom, Leiden, Haarlem, Liesveldt, Buren, Schiedam, Rotterdam, Delft, Hardewijk, Elburg, Heerenberg, Zwol, Kampen, Steenwijk, Oldenzaal, Hasselt (1), Zutfen, enz. enz. hun leeren dat het der partijgangers der Hervorming niet slechts, in den krijg welken zij tegen Spanje voerden, te doen was, om hunne burgerlijke vrijheid te handhaven, « maar dat zij ook » gelijk een der vurigste voorstaanders der Protestanten, de heer C. G. Montyn, predikant te Utrecht, verklaart, « overal waar zij de overhand bekwamen de beelden vernielden, zich van de Roomschgezinde overheden en wederpartijdige geestelijken ontdeden, de geestelijke goederen in beslag namen en de Hervorming invoerden », in een woord, dat de strijd die alstoen gestreden werd, een strijd was « niet slechts van staatkundige, maar bij velen mede en voornamelijk van godsdienstige beginselen en daarom zoo hardnekkig en langdurig. (2) »

Eene menigte andere feiten van denzelfden aard, tot welke de veldtochten welke Oranje in 1568 en 1572 tegen Alva in de Zuiderlijke Nederlanden ondernam, aanleiding gaven, komen mede, met eene huivering wekkende klaarte, voor deze waarheid uit. Om niet te lang te zijn, stippen wij er slechts, in 't voorbijgaan, een viertal voorbeelden van aan.

– Op het einde der maand Juli 1572 kwam

(1) Wat al kerken, kloosters en kapellen er moeten geroofd en geplunderd geweest zijn en wat al heiligschennissen er gepleegd, bewijst dat Graaf Van de Berg voor zijn paart uit den buit in Gelderland gemaakt een geheele ton met kelken, monstranzen en ander zilverwerk bekwam. VAN VLOTEN, *Nederlands opstand*, Aanhangsel bl. XCVIII.

(2) C. G MONTYN, *Geschiedenis der Hervorming*, boekd. III bl. 146; — STRADA, *De Bello Belgico* (uitg. 1643) boekd. I bl 360 en vlg ; — BENTIVOGLIO, *Histoire des guerres de Flandre*, boekd. I, 296 en vlg.

Oranje met zijn leger voor de stad Roermonde, welke hij na een beleg van zes dagen innam. Niettegenstaande de Zwijger zoo door manifesten als bij monde bevolen had dat de Katholieken in hunnen godsdienst, hunne kerken en hunne geestelijken niet zouden aangerand worden, werden er de kerken en de kloosters met eene voorbeeldlooze woede gebeeldstormd en geplunderd; twaalf Kartuizermonnikken, twee Franciskanen en nog twaalf andere geestelijken op de gruwelijkste wijze vermoord (1); de nonnen uit hunne verblijven gejaagd en schandig onteerd; en meer dan zestig der aanzienlijkste burgers, te midden der afgrijselijkste folteringen om den hals gebracht (2).

Den 24e Augustus verliet Oranje het kamp van Hellenrade, om zich van daar over de Maas naar Limburg en Braband te begeven. Welke gruwelen zijne volgelingen — die getrouwheid aan den hervormden godsdienst hadden gezworen, voor de vrijheid (?) dezes streden en door zijne rijke aanhangers betaald werden — overal waar zij zich, onderwege, ophielden, te Thienen, Herenthals, Diest, Sichem, Nijvel, Mechelen, enz., op de Katholieken, de priesters, en al wat deze heilig en duurbaar was, pleegden, betuigt ons het feit dat zij overal de priesters doodden, de nonnen onteerden, de kloosters verwoestten en nederblaakten, de kelken en al de kostbaarheden der kerken stolen, en zich aan zooveel wanordens plichtig maakten, dat zij meermaals den vooruitgang des legers stremden en hunne bevelhebbers meer dan eens noodzaakten zich met geweld tegen hunne baldadigheden te verzetten (3).

(1) Dr J. W. F. Nuyens, *Geschiedenis der Nederlandsche beroerten in de XVIe eeuw*. IIe deel, boekd. II, bl. 72. — *Théâtre des cruautés des Hérétiques au XVIe siècle*. (édit. Desclée, in 4°) bl. 60; — Bor, *Nederl. Oorlogen*, fol 290, col. 3.

(2) Kervyn de Lettenhove, *Les Huguenots et les Gueux*, boekd. III, bl. 65. — Groen Van Pinsterer, *Archives de la maison d'Orange*, boekd. III, bl. 482; — J. David, *Vaderlandsche Historie*. boekd. X, bl. 509 en vlg.

(3) Kervyn de Lettenhove, Op. cit. boekd. III, bl. 67.

Eveneens ging het te Oudenaarde waar zij zich, den 7 September, door verraad van de stad meester maakten, doch welke zij reeds den 4 October weder moesten verlaten. Amper eenige uren waren zij in de stad of zij namen de priesters, die niet hadden kunnen vluchten, gevangen en wierpen ze, toen korts nadien zij hunne verovering voor den graaf van Rœulx, die met eene bende spaansche soldaten tegen hen opkwam, moesten opgeven, « ontkleedt tot op den hemde, met de handen op den rugge, en de beenen boven de knieën en boven de knoesels gebonden, met het hoofd voorwaerts, door het venster in de Schelde, in de welke zij om Christus-Geloove zijn versmoort, uytgenomen Heer van Auvaing, die 1576 stappen vlottende wonderlijk verlost is en nog eenige jaren heeft geleeft » (1). — Wat echter boven alles bewijst welk overmatige vrijheidszin het « alverlossend » leger van den Zwijger bezielde, is het volgende : de rede waarom het slechts met kleine dagreizen zijnen terugtocht in het najaar kon vervorderen, waren de drij duizend wagens buit die het vergezelden, en waarvan een groot getal uitsluitend met kelken, remonstranten, cibories, zilveren en gouden kruizen en allerhande zilveren, gouden en andere kostelijke kerksieraden was geladen (2).

Eindelijk, om deze reeds te lange reeks van feiten

(1) P. B. De Jonghe, *Ghendtsche Geschiedenissen*, boekd. I, bl. 200 en 205; — Gachard, *Correspondance de Guillaume le Taciturne*, boekd. III, bl. XXI.

(2) Kervyn de Lettenhove, *Les Huguenots et les Gueux*, boekd. III, bl. 84; — In den eersten veldtocht van den Zwijger, tijdens het jaar 1568, maakte deze zijn leger zich aan dezelfde kerk- en kloosterplunderingen plichtig. Althans reeds den 28 October van gemeld jaar, berichtte Balthasar Ravojra della Croce, gezant van den Hertog van Savoie, Emmanuel-Philibert uit Weenen, dat in eene der eerste schermutselingen welke tusschen het leger van Prins Willem van Oranje en dat van den Hertog van Alva op de Maas, dus in den beginne van den oorlog, voorvielen, de Spanjaarden « zich van een honderdtal wagens meester maakten, *voor 't meerendeel met kerksieraden geladen* (con bottino di 100 carri incirca, carichi *la maggior parte di robe ecclesiastiche*) ». *Bulletins de la commission royale d'histoire*, 3e reeks boekd. II, bl. 243. — Strada *De Bello Belgico* boek. I, bl. 342.

te sluiten, vernemen wij nog wat de geschiedenis ons, onder opzicht van verdraagzaamheid en vrijheid van geweten, nopens drij der voornaamste vergaderingen der Hervormden in Noord-Nederland, de vergadering van Dordrecht in 1572, de Unie van Delft in 1576 en de Unie van Utrecht in 1579, ter kennis brengt.

De eerste, den 20 Juli 1572 gehouden en waar de heer van Wijngaarden als afgevaardigde van den adel van Holland, Aert van Duivenvoorde, als gezant van graaf de la Marck, en de gevolmachtigden van Dordrecht, Haarlem, Leiden, Gouda, Gornichem, Oudewater, Alkmaar, Hoorn, Henkhuizen, Medenblik, Edam, en Monikkendam tegenwoordig waren, besloot 1° dat de vrijheid van godsdienst slechts zou geschonken worden, « soo dat gevoegelycks by der overheyt soude geordonneert worden », en dat « de geestelycke persoonen in haerlieder staten vrij en de onbekommerd blijven souden, ten ware dat sij hun vijanden vertoonden » (1); 2° dat, om de 500 duizend Carolusgulden, welke Oranje vroeg om zijne soldaten te betalen, bij een te brengen, men niet alleen het inkomen der kerken, der kloosters, broederschappen, enz., zou gebruiken, maar ook hunne sieraden verkoopen en hun zilverwerk smelten en ten gelde maken (2)!... Voegt men daarbij dat graaf van Lamarck, wier handen nog met het bloed der martelaren van Gorkum en zooveel andere besmeurd waren (3) en de heer Van Snoy die later om zijne barbaarsche wreedheid zelfs door zijne partijgangers zou gehaat en met de zwartste kleuren afgeschilderd worden, met de uitvoering dier besluiten belast werden, zal men begrijpen wat zij te beduiden en in plaats van de vrijheid de

(1) Emman. Van Meteren, *Nederlandsche Historien*, bl. 70, vol. 2.
(2) Th Juste. *Les Pays-Bas sous Philippe II*, boekd. I, bl. 60-61. — P. Bor, *Nederlantsche Oorlogen*, boekd. fol. 282.
(3) Dr J. W. F. Nuyens, *Geschiedenis der Nederlandsche beroerten in de XVIe eeuw*. IIe deel, boekd. II, bl. 37.

volledigste onderdrukking, de schrikkelijkste vervolging der Katholieken voor gevolg hadden (1). van Lamarck toch bekende meer dan eens onverholen, dat « hij, om wettige reden, bevoegd was, die bloedvergieters, papen en monikken met hunnen moorddadigen en bloedgierigen aanhang, ter dood te brengen of minstens het land uit te jagen, alsmede hunne spelonken, moordkuilen, afgodentempels, met al hunne afgoderijen ten gronde te werpen » (2).

Te Delft, waar den 25 April 1576 de beruchte Unie, onder den naam dezer stad bekend, Oranje tot wettig en souverein opperhoofd van Holland en Zeeland uitriep, ging men nog verder. Uitgaande van het princiep, 't welk zij het jaar te voren, in hunne onderhandelingen met Requesens, gesteld hadden en welk deze geheel en al had doen mislukken, hoezeer men over 't algeheel, langs beide kanten, naar den vrede haakte — namelijk de alleenheerschappij van den Hervormden godsdienst, met « het verbodt van allen andere » (3), stelden de Staten, in evengenoemde stad vereenigd — dezelfde wier namen wij boven vermeld hebben — vast dat Oranje allen godsdienst zou doen ophouden behalve

(1) Mgr Namèche, *Le règne de Philippe II et la lutte religieuse dans les Pays-Bas au XVI siècle*, boekd. IV, bl.

(2) Dr J. W. F. Nuyens, *Geschiedenis der Nederl. beroerten in de XVI eeuw*, IIe deel, boekd. II, bl. 54. — Dirk van Snoy had van Willem van Oranje, door dezes instructie van 20 April 1572, in last gekregen, te zorgen dat overal het zuiver woord Gods gepredikt en de goederen der kerken, kloosters en kapellen geschat en opgeschreven werden, en mocht der Katholieken slechts vrijheid van godsdienst schenken « ter tyd en wylen wy (Oranje) anders daer op zullen geordonneert hebben of dat de noodwendigheid en snelligheidt andersins mochten vorderen na het advijs des gouverneurs (den wreeden Snoy) en raed aldaer. » — P. Bor, *Nederlandsche oorlogen*, boekd. I, bl. 389. — Edm. Poullet, *Revue Catholique*, 1876, boekdeel I, bl. 438.

(3) Em. Van Meteren, *Nederlandtsche Historien*, bl. 96, col. 3. De Staten van Holland en Zeeland eischten : « De Religie soodanige als wy nu hebben met de exercitie daer van « *en verbodt van alle andere exercitie* » — Groen Van Pinsterer, *Archives de la maison Orange-Nassau*, boekd. V, bl. 385.

den Hervormden, welken zij beleden (1), ten minste, dat, gelijk een besluit van 18 Mei van 1575 het vorderde, hij zou doen surcheren ende ophouden d'exercitie van de Roomsche Religie » (2). — Wel voegden zij er bij dat niemand om zijn godsdienst zou verhinderd worden, doch zoo men bemerkt dat men de Katholieken eerst hunne kerken had genomen, hunne kloosters geplunderd, hunne weldadigheidsstichten geroofd, hunne priesters en kloosterlingen gebannen of om den hals gebracht; dat men de gruwzaamste aanvallen, door het gemeenst en laagste rot tegen hen gepleegd, ongestraft had gelaten; dat zij zich bijna in de volstrekte onmogelijkheid bevonden, zelfs in 't geheim en ten prijze der grootste gevaren, tot de HH. Sakramenten te naderen, mag men dan niet met een onzer te vroeg gestorven hedendaagsche geschiedschrijvers, den heer Edm. Poullet zaliger, van Leuven — destijds lid der koninklijke Commissie voor Geschiedenis van Brussel — besluiten, dat die waarborg, waarvan hier spraak is, slechts eene bittere spotternij was voor de Katholieken, spotternij die hen des te dieper in 't hart moest snijden, omdat zij uitging van lieden, die op den zelfden tijd dat zij een zoo geweldig leven met hen leidden, steeds voortgingen met zich op de vrijheid te beroepen!... Niemand, eenigzins met de geschiedenis dier tijden bekend, kan het, een stond maar, in twijfel trekken (3).

Doch ziehier reeds de Unie van Utrecht, den

(1) Mgr. NAMÈCHE, *Règne de Philippe II et la lutte religieuse, etc.*, boekd. V, bl. 140; — *Resolutiën van Hollandt*, 1576, bl. 68 en vlg. — TH. JUSTE, *Les Pays-Bas sous Philippe II*, boekd. III, bl. 100.

(2) GROEN VAN PINSTERER, *Archives etc.*, boekd. V, bl. 272. — *Resolutiën van Hol.* — DEWEZ, geschiedschrijver dien men van alles behalve van Katholiekgezindheid verdenken zal, dit tijdvak onzer geschiedenis behandeld, schrijft bl. 44, boekd. V, zijner *Histoire générale de la Belgique* : « Les sectaires, enhardis par le succès, poussèrent leurs prétentions et *leurs violences aux plus scandaleux excès.* »

(3) EDM. POULLET, *La pacification de Gand* in de *Revue Catholique* (1877), boekd. I, bl. 351.

23 Januari 1579 tusschen de Protestanten van Holland, Zeeland, Friesland enz. gesloten. Zij luidde, betrekkelijk het punt dat ons bezig houdt :

« Art. 13. En aengaende 't poinct van de Religie, *sullen haer die van Hollandt en Zeelandt dragen na haerlieder goetduncken*, en de andere Provintien sullen hen moghen reguleren na het inhoudt van den Religions-vrede, alreede geconcipieert, ofte daerinne generalijck ofte particulierlijck alsulcken ordere stellen, als sy tot rust en welvaren van de Provintien en steden, en particuliere-leden van dien, en conservatie van een yeghelijck, Geestelijck en Wereltlijck, sijn goedt en gherechtigheyt dienlijck sullen vinden, sonder dat haer by de andere Provintien belet sal mogen gedaen worden, mits dat een *yeder particulier* in zijn Religie vry sal mogen blyven, en dat men niemandt ter causen van Religie sal mogen achterhalen ende ondersoecken, volgende de voorschreven Pacificatie van Gendt. » (1)

Wat of dit al beteekende!

Luister :

« Geen enkele onpartijdige geschiedschrijver, zegt de heer Alphonse De Decker, in zijne *Geschiedenis der Malkontenten*, onlangs door de Koninklijke Academie van Brussel met het gouden eermetaal bekroond, geen enkele onpartijdige geschiedschrijver heeft zich over de strekking der Unie van Utrecht vergist. Het was een aanslag tegen de Katholieken. Zoolang de Calvinisten de meerderheid uitmaakten, schreeuwden zij over de onrechtveerdigheid, die bestond in het weigeren van de vrije uitoefening van hunnen eeredienst. Door de Pacificatie van Gent verkregen zij die gewetensvrijheid mits zekere voorwaarden; nadien werd zij uitgebreid en bekrachtigd door de Unie van Brussel, door het eeuwig Edikt en door de Religie-vrede. Eens met de Katholieken

(1) E. Van Meteren, *Historien der Nederlanden*, bl. 151, kol. 3.

op gelijken voet gesteld, wilden zij de overheersching en weigerden aan de Katholieken toe te staan wat zij steeds voor hen zelven gevraagd hadden. » (1)

« Als het werk der uiterste Calvinisten, zegt een andere geschiedschrijver, Ad. Borgnet, heiligde zij (de Unie van Utrecht) de onverdraagzaamheid : Holland en Zeeland « waren vrij zich op het punt der godsdienst te gedragen zooals het hun goeddacht », hetgeen gelijk stond met de uitsluiting van het Katholicisme ; de godsdienstvrijheid, of liever de vrije uitoefening van den eeredienst was slechts in de andere gewesten voorgeschreven. De Hervorming schonk zich het deel van den leeuw uit de fabel, door de verdraagzaamheid daar voor zich te eischen waar zij nog de minderheid had en ze aan de wederpartij te ontzeggen waar zij de heerschende geloofsrichting was. » (2)

Dr Fruin, een Protestant, op zijne beurt, schrijft :

« De pacificatie van Gent bragt kort daarop (op de Unie van Delft) de beide gewesten (Holland en Zeeland) in gevaarlijke verbindtenis met de nog Roomsche provinciën, maar voorbedachtelijk liet zij hun hunne eigene godsdienstregeling ; van den godsdienstvrede van Matthias, die op wederzijdsche gelijkstelling der oude en nieuwe religie berustte, wilden Holland en Zeeland zelfs niet hooren. Wel namen zij de steden, die binnen hunne grenzen nog de partij van den Spanjaard hielden, op bijzondere satisfactiën, waarbij de vrije, soms zelfs uitsluitende oefening van den Roomschen godsdienst gewaarborgd werd, in de pacificatie op ; maar een oploop der bevolking was toereikend om ook daar den Gereformeerden godsdienst tot den heerschenden en alleen geoorloofden te maken. Weinige maanden na het aangaan der pacificatie werd nergens in Holland

(1) Alph. De Decker, *Geschiedenis der Malkontenten*, bl. 194.
(2) Ad. Borgnet, *De Nederlanden onder Philips II*, bl. 152.

en Zeeland de openlijke eerdienst der Roomschen meer geduld.

« De Unie van Utrecht hield dien toestand onveranderd in wezen, en liet den overigen bondgenoten vrij, den vrede van Matthias, dien zij omhelsd hadden, te blijven behouden, of anders te handelen, zoo als het hun goeddacht — mits zonder gewetensdwang. Wat te voorzien was, gebeurde : allen volgden vroeger of later het voorbeeld van Holland en verboden elke godsdienstoefening, uitgezonderd de Gereformeerde....

« Gewichtig voorzeker, gaat dezelfde eerlijke schrijver voort, was de bepaling, dat een iegelijk bij zijn godsdienst ongemoeid zal mogen blijven, dat niemand naar zijn geloof onderzocht of daarom zal gestraft worden!... Maar wat is godsdienst zonder gemeenschappelijke oefening? Als er in vroeger tijd sprake was dat de Spanjaard den Gereformeerden wel gewetensvrijheid zou kunnen toestaan, maar geen eeredienst, verklaarden de predikanten « dat de conscientie, zal zij vrij zijn, de openbare oefening niet mag derven (1). » En was voor de Protestanten de godsdienstoefening behoefte, hoe onontbeerlijk moest zij dan voor de Katholieken wezen! Immers dezen hechten aan het bijwonen van den kerkdienst en aan het gebruik der sacramenten eene waarde, die de Protestanten aan geene ceremoniën toekennen. Geen wonder dus dat de Roomschen niet te vreden waren met de gewetensvrijheid, die men hun liet, en zich beklaagden dat de Gereformeerden, nu zij de overhand hadden genomen, hun onthielden, hetgeen zij voorheen voor zich zelven als een heilig regt van den koning gevorderd hadden (2). »

Klaarder nog drukt zich een der hevigst partij- en

(1) P. Bor, *Nederlandsche Oorlogen*, boekd. III, bl. 261.
(2) Dr R. Fruin, *Tien jaren uit den tachtigjarigen oorlog* 1588-1598, IIe deel, bl. 154-158.

dweepzuchtige geschiedschrijvers der Nederlandsche Hervorming in de XVIe eeuw, de heer C. G. Martyn, predikant te Utrecht, uit :

« De Roomschgezinden, schrijft deze, mogten nu kwalijk te moede zijn, omdat zij voor hunne kerk nadeelige gevolgen van deze verbindtenis (de Unie van Utrecht) duchtten, groot was daarentegen de vreugde der Hervormden. Johan van Nassau liet zelfs in zijn graafschap, voor deze uitkomst, openbare dankzeggingen ten hemel opzenden. En geen wonder. De Unie gaf het heugelijkst uitzigt op de zegenpraal over Spanje, die tevens zegepraal over Rome zijn zou. De inhoud der aangegane overeenkomst was gunstig voor de Hervorming. Het Gentsche verdrag, 't welk overal elders gewetensvrijheid en in Holland en Zeeland uitsluitende handhaving der Hervormde godsdienst waarborgde, bleef van kracht. De bepalingen van den godsdienstvrede werden aangenomen en al was het dat artikel 13 der Unie den overigen gewestelijken Besturen de vrijheid liet « om « omtrent den godsdienst zulke orde te stellen als zij « tot rust en welvaart zouden noodig achten « dat beteekende weinig. Waar Oranje de teugels in handen had en Johan van Nassau aan het hoofd stond; waar aan de Hervormingsbeweging den vrijen loop werd gelaten, en de Anti-Spaansche en Anti-Roomsche partij de bovenhand verkreeg, dáár moesten wel de Roomschen, die de Hervormden zoolang onderdrukt hadden, voor hunne godsdienst en kerk HET ERGSTE VREEZEN (1). »

Ziedaar, geachte lezer, eenige der talrijke feiten van welke wij boven gesproken hebben : eenige slechts, zeggen wij, honderde, duizende andere toch, zoo voor, na als tijdens het tijdvak dat wij behandelden, levert de geschiedenis der Hervorming in de Nederlanden er op.

(1) C. G. Martyn, *Geschiedenis der Hervorming in de Nederlanden*, boekd. III, bl. 351-352.

Bewijzen zij, al of niet, dat de gene die ze tot het leven riepen, vrijheidsgezind, verdraagzaam waren? Een volk, een godsdienst liever, wiens leden zich aan zooveel, ontelbare wan . schand- en gruweldaden plichtig maakten; wiens opperhoofden zooveel roof-, plunder- en moordtochten voorzaten, wiens kerk-, Staten- en gemeentevergaderingen, na zooveel eigendom-, mensch- en heiligschennissen, zooveel godsdienst-, geweten- en vrijheidverkrachtende wetten vervaardigden, al wie zich tegenstrever, andersdenkend, of weerbarstig betoonde onder den druk der hatelijkste, der schandigste, der wreedaardigste dwingelandij brachten, heeft hij het recht op den schoonen, verheven, veredelenden naam van gedoogzame te bogen? Verdient hij niet veeleer dat men hem de schande op het voorhoofd drukke waarmede, in den beginne dezer eeuw, een Protestantsche schrijver der Berlijnsche school Calvyn, den vader der Hervorming, die ook hier in de Nederlanden zoo schrikkelijk hare gangen ging, brandmerkte : ***Seine Gesetze waren nicht nur mit Blut geschrieben, wie des Atheniensers Draco, sondern mit einen glühenden Griffel*** (1)!

Dus, zoo wij te samen nemen wat wij beurtelings en over Duitschland, over Zwitserland, over Frankrijk, over Engeland en over de Nederlanden, aanbrachten, welk is het besluit dat zich, willen of niet, opdringt? De Lutheranen, in Duitschland, kenden zij, oefenden zij de verdraagzaamheid?... Neen. — De Zwinglianen, kenden, oefenden zij ze in Zwitserland?.. Neen! — De Anglikanen in Engeland?... Neen! — De Huguenoten in Frankrijk!... Altijd, neen! — De Geuzen of de Gereformeerden in de Nederlanden!... Onveranderlijk, neen! (2) — Nergens derhalve, gelijk wij in den beginne zeiden,

(1) *Das Leben Johann Calvin's*, boekd. II, bl. 78, bij AUDIN, *Histoire de Henri VIII*, boekd I, bl. XII.

(2) Zonder moeite kan men hetzelfde bewijs maken voor Zweden, Noorwegen en Denemarken. Ruwer nog misschien dan hier ging men daar te werk.

bestond er bij de Hervormden in de XVIe eeuw vrijheid van geweten; integendeel, overal zooals wij het door tal van onmiskenbare, de stelligste, de autentiekste feiten en het gezag van verschillende, zoo Protestantsche als Katholieke, onpartijdige geschiedschrijvers, bewezen hebben, vergden zij, eens dat zij meester waren van de macht, de alleenheerschappij van hunnen godsdienst, en waren zij zonder genade voor die welke, in godsdienstzaken, anders dachten dan zij, nimmer kunnende verdragen, gelijk een Protestantsche tijdgenoot, en een der bedrijvigste nieuwigheidstichters der XVIe eeuw, Languet op zekere plaats schrijft, « dat een andere godsdienst nevens den hunnen bestond », en aan iedereen die het hooren wilde, predikend, zooals Beza het deed, dat « de godsdienstvrijheid een duivels uitvindsel (diabolicum dogma) was ».

Grobbendonk. P. J. GOETSCHALCKX.

Dr VAN OYE'S « VONKEN EN STRALEN ».

(*Vervolg van blz. 204.*)

IN de vijfde afdeeling verdienden de lierzangen of dithyramben : *Hans Memlinc*, *de Memlincs Cantate*, *de Zegen der Wapens*, *Kunstbegeestering* elk in het bijzonder eene bespreking. De aanhef van *Hans Memlinc* is bovenal wel gelukt.

De *Memlincs Cantate* en de *Zegen der Wapens*, beide door H. Waelput getoonzet, en uitgevoerd; de eerste te Brugge bij het inwijdigingsfeest van Memlincs standbeeld den 11 September 1871 ; de tweede te Gent op den Kouter door de Melomanen, de kinderen der stadsscholen en het muziek der Gidsen den 15 September 1872, getuigen van de uitstekendste begaafdheden voor het lyrisch vak. Ik ken bij voorbeeld geen schoonere verzen in van Beers' oratorio's dan de slotstrophen van « *De Zegen der Wapens* ».

Gij, o der wereld zon,
licht-, liefde- en levensbron,
    Heer van 't Heelal!
Hoor onzer harten bée,
deel ons Uw zegen mee,
schenk ons de wereldvrée,
    liefde overal!

Maak onze zielen vrij,
dat heel het menschdom zij
    één huisgezin!
Dan wordt onz' weeldrige aard,
Heer U een bloemengaard,
Sturende hemelwaart
    geuren van min!

Dan in alle eeuwigheid
wordt, Heer, de lof verbreid
Uwer genâ!
Dan knielt heel 't menschdom neer
juichend van sfeer tot sfeer :
lof U en dank, o Heer!
Hallelujah! —

In de *Kunstbegeestering* aan Pieter Benoit opgedragen, is de welbekende mythe van Prometheus gelukkig toegepast, en meesterlijker behandeld, dunkt me, dan in den *Prometheus* van Pol de Mont. (1)

Het stukje : *Dagen*, *weken*, *maanden*, *jaren*, is eene frissche ingeving van diep christelijken zin. Laat ons de laatste strophe slechts aanhalen :

Koom' de dood dan! Rustig leggen
we in heur schoot het hoofd, en zeggen :
'k heb mijn plicht gedaan!
Als een baak tot levensklaarheid
zal het kruis der eeuwige waarheid
op mijn grafterp staan!

De acht daarop volgende weemoedige stukjes « *Uit het dagboek eens zieken* » schetsen trouw de gemoedsgesteltenissen af, door de ziekte teweeggebracht; vermoeienis der ziel, onbepaalde en onvoldoenlijke verlangens, algemeene walging, innig heimwee, *tædium vitæ*, zucht naar rust en vrede; onverhoedsche en kortstondige indrukken, door den dichter in de vlucht waargenomen, en voor den lezer in echt zielkundige *photographies instantanées* vatbaar gemaakt.

Van de *Deutsche nachklänge* (zevende afdeeling) zullen wij slechts terloops als van eene liefhebberij gewagen.

Onze taak is nu bijna ten einde. *Stemmen der Natuur*, zoo luidt de titel der achtste en laatste afdeeling. Onder die benaming zijn negen wijsgeerige betrachtingen in

(1) Gedichten. *Spoken en beelden : Beelden uit de oudheid, IV.*

den trant van de verhevenste der *Méditations poétiques* van Lamartine begrepen. Het zijn overzettingen van den Amerikaanschen dichter Bryant, den 12 Juni 1878 in den gezegenden ouderdom van vier en tachtig jaren overleden. Zij geven eene nieuwe waarde aan den reeds hoog verdienstelijken bundel van Dr Van Oye. Wij nemen de zoo gunstige beoordeeling, die de *New-York Herald* over het laatste gewrocht van Bryant uitgaf, volgaarne aan, en aarzelen niet ze op alle de voorafgaande toe te passen. « Nooit voor dezen heeft welkdanige dichter, schrijvend in de laatste helft van zijn 82[e] jaar, zulk eene aanhoudende verbeeldingskracht, zulke lieftalligheid, frischheid, en uitdrukkingssterkte, zulke meesterschap over den rhythmus geopenbaard. De regelen rijzen en zinken en zwaaien met de bewegingen des jarenvloeds, zooals hij voor het dichterooge daarheenrolt, en zij ademen die plechtige, hoogstijgende en betooverende harmonijen, die *Thanotopsis* hebben onsterfelijk gemaakt. » (1)

Den Vlaamschen dichter strekt het niet luttel tot eer gezegde hoedanigheden in onze taal overgebracht te hebben. Hij ware nooit in zijne onderneming geslaagd, wist hij niet met die taal zoo kunstig te tooveren. Nu heeft hij onze letterkunde met eene reeks pronkstukken verrijkt, zooals zij er, helaas! te weinig bezit.

Verre verheffen zich ook deze gedichten boven de meeste hedendaagsche voortbrengselen door diepzinnigheid en ernst. Laten wij met een vlug overzicht ons gezegde staven. De negen zangen rollen nagenoeg alle over hetzelfde onderwerp; de beschouwing der schoonheden en grootheden door de natuur in de vrije wouden te praal gelegd. De wonderen en geheimen die hij daar ontdekt, doen in den geest des dichters hoogst gewichtige vraagpunten oprijzen, waar hij eene oplossing van zoekt, welke hij dan ook meestal gedwongen is

(1) Vertaling van D[r] Van Oye uit de inhoudstafel.

aan Gods ondoorgrondbare beschikking over te laten.

Zoo raakt hij achtereenvolgens het gelijktijdig bestaan van het goede en het kwade, de herhaalde zegepraal van dit laatste, den strijd van vrijheid en heerschzucht, het toekomstige van *outre-tombe*, het ontstaan en vergaan der menschengeslachten enz. Jammer maar dat hij de katholieke leer niet kon te rade gaan en hare heldere fakkel over die donkere afgronden opgeheven houden.

In de eerste bespiegeling : *Bij de intrede in een woud* vergenoegt zich de dichter de natuurlijke schoonheden, die het wilde woud, « de werkplaats der natuur », oplevert, te beschrijven. Waaruit komt de zalige indruk die het op ons uitoefent, voort? Ziehier het antwoord :

> Gods vloek, 't is waar,
> viel neer ook op den zondlooz' aardebodem,
> maar niet uit wrake was 't. Aan 't kwaad alleen
> klonk God diens bleeken beul, de Ellende. Onschuldig.
> is 't woud nog 't huis des heils.

Onder de Boomen is eene gevoelvolle tegenstelling van natuurs zalige onveranderlijkheid en vredige ontwikkeling, met 's menschen onverpoosd lijden en strijden. Het sluit met dezen zoo menschlievenden wensch : O moge er eene betere eeuw ontstaan,

> eene eeuw waarin
> geen vorst miljoenen meer den ploege ontrukt
> om hun den slachterstiel te leeren en
> van 't bloeiendst rijk een oorlogskamp te maken;
> eene eeuw waarin de hand van 't grof Geweld,
> thans onbeschoft geheven om te slagen,
> ontzenuwd neervalt vóór de aanhoorde Wet,
> en List, — zijne sluwe bondgenoot — heur prooi
> beschaamd ontvlucht, en in heur schuilhoek sluipt.

Merkwaardig is de klimming in den gedachtengang van 't een tot 't andere stuk. Reeds bevinden wij ons hier in hoogere sfeer dan in het eerste, en in de volgende

beschouwingen zullen wij gestadig in verhevener kringen opgevoerd worden. In de *Woudhymne* is die verheffing bijzonder waarneembaar. De dichter leert ons overal in het woud het eeuwigdurend werk der schepping bespeuren, en een zinnebeeld van Gods eeuwigheid ontdekken in het leven en herleven der natuur, die telkens nieuwen bloei herneemt uit den schoot der Dood zelve. Menige schoone plaatsen dingen naar de eer den lezer opgediend te worden; maar wellicht zal hij die niet afzonderlijk als uittreksels, maar in het boek zelf in verband met den geheelen inhoud willen genieten. Wij staken dus hier onze al te onvolmaakte ontledingen. Wie met de volgende stukken, *Vrijheid*, *Avondmijmeringen*, *De Aarde*, *Thanotopsis* (Blik in de Dood), *Hymne aan de Dood*, *De vloed der jaren*, kennis wil maken, zal best beslissen of onze lofspraak de waarheid te boven ging of er misschien onder bleef. Men dulde eene laatste aanhaling.

Kalmer, doch niet zwakker
in krachten, vloeit der tijden vloed ginds heen.
Daar zamelt hij opnieuw en zachtjes tilt hij
de zoete levens voort, verzwolgen eens
en uit het zicht verloren : al het goede,
het eedle, waarlijk groote en minnenswaarde,
de kinder- en de reine jonglingslevens,
en die der wijzen en der vrome vrouwen
die de aarde heilig maakten, worden alle
— verrezen in den vloed der weergeboorte —
gewiegeld, op 't gestreel van zijne golven,
ten lande hunner droomen heen — dooramberd
met balsemgeur van onverwelkbre bloemen.
Zoo volgen zij den zonbeglansden loop
des levensvloeds, die zich verbreedt tot zee.

Wij achten in deze studie ten volle recht te hebben laten wedervaren aan de begaafdheden van D[r] Van Oye en de hoedanigheden van zijn werk. Hij zal er niet op denken ons te verwijten :

Daar liggen wij te laag, en zien de schoone *vonken en stralen* van onze eer en heerlijkheid gebluscht (1).

Hij neme dus ten goede de reeds hooger voorkomende bemerkingen, en die welke wij, alvorens de pen neer te leggen, in korte woorden zullen samenvatten. Over het algemeen is de taal van *Vonken en Stralen* zuiver, vloeiend, fijn bewerkt en gepolijst, edoch onzes erachtens vrij wat te veel doorspekt met verouderde of gewestelijke woorden, vormen en wendingen. Zeker keuren wij goed, dat men de geschrevene en klassieke taal zoeke te verrijken, of met eertijds plegelijke, of met nieuwgesmede, of met uit de volkstaal opgenomene woorden, als die bijzonder schilderachtig en nadrukkelijk zijn of op nieuwe begrippen en uitvindingen passen; 't is haar een uitstekenden dienst bewezen. En wie herinnert zich de verzen van Horatius niet :

Multa renascentur quæ jam cecidere cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi. (*Ars poetica.*)

Maar 't is iederen schrijver niet gegund de woorden van zijne keus het burgerrecht te schenken; hij moet het gebruik raadplegen, *si volet usus.* Het is met de woorden als met de munt gelegen; om gangbaar te zijn in de beschaafde taal, moeten zij den officieëlen stempel dragen, « *utendumque plane sermone ut nummo, cui publica forma est,* » (2) dat wil zeggen dat zij door de meerderheid der goede schrijvers moeten aangenomen zijn « *consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum.* » (3) De gril van eenen schrijver kan hier niet tegen opwegen. Nu in *Vonken en Stralen* vinden wij eene groote weelderigheid van woorden; vele, hoe vreemd zij ook den verwonderden lezer voor 't eerst toegrim-

(1) VONDEL, *Lucifer*, IIIe bedrijf, Ie tooneel.
(2) QUINTILIANUS. *Instit.* I. 6.
(3) QUINTIL. *loc. cit.*

men, zijn echt Nederlandsch, in het Noorden zoo wel als in het Zuiden, ofschoon zelden, gebezigd; andere zijn slechts een weinig verouderd, maar kwamen in de beste gewrochten van vroegere tijden voor, en mogen niet zonder onderscheid verstooten worden; een niet gering getal zijn echter stellig gewestelijk en voor de meeste lezers onverstaanbaar, bij voorbeeld *brank* voor *tak*, *eendelijk* (*eenzaam*) *woud*, *de vouwte* (*het gewelf*), *vreezige*, *braambeiers* voor *braambeziën*, *doorzinderen* (*doortintelen*), *weioogende* en *weekoogende*, *hil* voor *heuvel*, *de wiezende brank*, *getweefeld en gekozeld*, *peisde* voor *peinsde*, *omraamd* voor *omrand* of *omlijst*, *niemand el* voor *niemand anders*. — Is 't woord *gezwel*, dat toch de uitzetting van een dierlijk lichaam beteekent, aannemelijk om een *renflement de terrain* uit te drukken?

Wat de vormen betreft, bemerken wij dat D[r] Van Oye doorgaans aan de woorden hunne natuurlijke volheid laat; hij gebruikt zeldzaam afkappingen of verkortingen. Dit getuigt van volkomen meesterschap over taal en maat, en deelt aan zijne verzen ongedwongenheid en welluidendheid mede. Het tegenovergestelde geeft aan zoovele stukken van Van Beers zulke vervelende stroefheid en hardheid. Onze dichter zoekt integendeel de verlengingsvormen, en tracht zooveel mogelijk klinkers in te laschen of achteraan te voegen. Hij bedient zich herhaaldelijk van den oorspronkelijken sterken datiefsvorm op *e*, (*op uwen monde*, *op heuren vroegen grave*), en is in zijn recht; mits hij slechts duisterheid en gewrongenheid vermijde. Hij heeft eene voorliefde voor den uitgang *es* in plaats van *s* in den sterken genitief; en dat niet alleen bij sisklanken, waar hij regelmatig aangewend wordt, bijv. *geestes*, maar bijna bij alle onzijdige zelfstandige naamwoorden. Voorzeker bevoegde rechters hebben zulks niet afgekeurd; nochtans zou het niet te dikwijls noch zonder reden mogen herhaald, en in woorden als *oceanes*, *geloovesapostels*, *dorpes enz.* misschien beter vermeden worden. Talrijke

zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, of werkwoorden in den eersten persoon enkelvoud der aantoonende wijs, krijgen eene slot-*e*. Dit is den dichteren eene geoorloofde vrijheid; maar het gestadig gebruik ervan brengt wel eens verveling voort; en vormen als *de meie*, *het geloove*, *de zeëe*, *terugge* voor *terug*, *ik ben alleene*, *veure* (*sillon*, *voor*) kunnen slecht geduld worden. *Maged* voor *maagd*, wordt nog al gezegd. Maar *draget* voor *draagt*, *stijget* voor *stijgt*, gaat dat misschien de schreef niet te buiten? Men merke wel : hier is geen spraak van de bijvoegende wijze, waar de uitgang *et* in den tweeden persoons des meervouds regelmatig optreedt, bijv. *opdat gij de zaligheid smaket*, maar van de aantoonende, en den derden persoon des enkelvouds, gelijk iedereen bemerken kan; — bijv. bl. 121

> Verhef uw kruin, o Vlaandrens maged!
> uw kruin die de eedle krone draget...

of wel bl. 230

> Uw nare spookgestalte stijget tusschen
> den moordnaar en zijn schelmstuk.

Thans is die middelnederlandsche vorm wel degelijk buiten gebruik geraakt, zelf in de dichtkunst. Zal ik spreken van 't bijna uitsluitend *heur* in plaats van *haar*, bijv.

> hij zag de maged *heur* trouwe bezweren
> en in de handen van *heur* trouwen minnaar
> den vrede leggen van *heur* hert;

Is *heur* welluidender hier ter plaatse dan *haar*? En waarom elders *veugelvlerk* voor *vogelvlerk*? Als de dichter *een* tot *'n* verkort vóor het woordeken *zoo*, (*zoo 'n nacht is ontroerend*), dan valt er niets op te zeggen; maar *'nen* voor *eenen* diende uit deftigen stijl gebannen te blijven.

Twee wendingen trokken bijzonder mijne aandacht : het gebruik van het ontkennende *en*, bij voorbeeld : *ze*

'n ontwaart die niet eens — of, ***heur leven en 't mijne 'n was maar een*** (1); en het bezittelijk voornaamwoord achter een substantief gezet, om eene genitiefsverhouding aan te duiden. In de spreektaal en in lossen stijl treft men zeer vaak die laatste wending aan; maar is zij niet misplaatst in de *Nachtmaalkinderen* bl. 88, 2de vers? Ik zwijg van *beide* zonder *n* gebruikt, zelfs wanneer het van personen gezegd wordt : *De Engelbewaarder van beide...* — *totdat beide.... aan den boord van een waterval neerzegen* — Wie genegen ware dit voor een fout te aanzien, leze slechts Vondel bij wien de twee vormen *beide* en *beiden*, substantieflijk gebezigd, gelijktijdig voorkomen (2). De schrijver volgt hier nog eens zijn stelsel in, dat wij nu niet mogen bespreken zonder het bestek dezer studie te overschrijden (3).

---

(1) Wij wijzen hier op de studie van E. Bauwens S. I. : *Gebruik en oorsprong van het ontkennend EN*, in dit tijdschrift December 1887, verschenen; en nemen volgaarne zijne gevolgtrekking aan : « De prachtische regel, die zich uit deze bladzijden opdoet, schijnt ons deze te zijn : EN mag met een ander ontkennend woord gebruikt worden overal waar die partikel vleeiendheid aan den volzin bijzet. »

(2) Dr Van Helten. *Vondels Taal*. Vormleer n. 140.

(3) Wille men geene onbillijke oordeelen vellen over sommige gewrochten onzer zuidnederlandsche letterkunde, dan moet men noodzakelijk de dubbele strekking in het oog houden, die (jammer genoeg) onze schrijvers verdeelt. Nevens diegenen immers, die de algemeen heerschende spelling en spraakkunst volgen, en min of meer het hollandsch toenaderen, werkt eene jongere school, die der gewest- en volkstaal een grooter aandeel wil gunnen, en de onderbroken overleveringen van het middelnederlandsch zoekt te herknoopen. Onze noordsche naburen die weinig of niet vertrouwd zijn met deze taalbeweging, en een werk van laatstgenoemde strekking der recensie onderwerpen, slaan den bal somtijds mis. Dit was onlangs wel het geval met eenen, anderszins hoogst verdienstelijken, hollandschen recensent. In het verslag dat hij over de dichterlijke vertolking van een vermaard duitsch kunstgewrocht uitleverde, vertolking die verleden jaar bij den drukker dezes uitkwam, en in België ongemeenen bijval vond, aanzag hij meermaal als vergissingen, wat het gevolg was van een spraak- en letterkundig stelsel; ja, bracht tegen den vlaamschen dichter, die hier te lande toch bekendstaat als een man van grondige taalstudie en uitgestrekte belezenheid, de beschuldiging in, van onervarenheid in de taal. Maar eens dat het vlaamsch gedicht onder een uitsluitend oogpunt beschouwd werd, mocht men het ergste vreezen.

Kortom menige poging van Dr Van Oye om onzen woordenschat een nieuwen voorraad toe te voeren, moet geprezen worden : zijne taalbijzonderheden, waar wij op gewezen hebben, rusten doorgaans op hechte gronden. De stippen die er overblijven, en talrijk kunnen schijnen, wanneer men ze op eene bladzijde verzameld ziet, zijn inderdaad in het werk nog al wijd uiteengezaaid en maken hetzelve geenszins min aantrekkelijk. Wij meenen (is het illusie!) in de stukken der laatste jaren weiniger afwijkingen te hebben bespeurd. De dichter, zou men zeggen, rangschikt zich van lieverlede onder de algemeen aangenomen taalwetten (1). Hij zou ten andere de eerste niet zijn die van het kamp der particularisten tot de geregelde krijgsbenden overkwam.

Een woordje over de versmaat. De lange rijmlooze of blanke verzen, die in onze taal maar weinig thuis behooren, zullen zij eenigszins verdraaglijk zijn, vereischen eene sterk en juist aangeslagen maat en eene echt dichterlijke inkleeding der gedachten. Noch het een noch het ander ontbreekt bij Dr Van Oye.

Eindigen wij met eenen wensch! Dewijl de schrijver zoo ervaren is in de Engelsche taal, als blijkt uit zijne menigvuldige en sierlijke overzettingen, waarom zou hij ons niet beschenken met eene vertaling van Longfellow's meesterstuk, *Evangeline*, die, voor zooveel ons bekend is, tot hiertoe door geenen zuid-nederlandschen dichter ondernomen werd. Hij is er allerbest toe uitgerust : en de overzetting zou ongetwijfeld het oorspronkelijke waardig blijven. Mocht hij ons daarna vruchten aanbieden op vaderlandschen bodem geplukt; dicht of ondicht, het zal altijd bij de ernstige lezers bijval vinden. Alle letter-

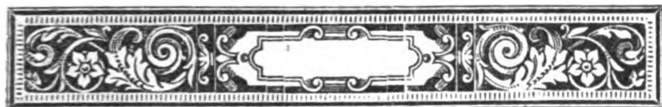
(1) Deze bemerking is misschien nog meer waar voor de vertaling van *Hakon Jarl*, waarvan de Heer J. Claerhout eene ontleding gaf in 't Belfort, November 1887 Nog een gedicht in rijmlooze verzen geschreven! Dr Van Oye schijnt eenen ekel tegen het rijm opgevat te hebben. Waarom nochtans dat sieraad der poëzie zoo onmeedoogend verwerpen?

minnaars wachten met ongeduld op zijne æsthetische taalstudie over de *Grieksche metriek in de Nederlandsche Dichtkunst* (1). — Hij late hen niet te lang schilderen! O. L.-S. J.

---

(1) Op de laatste bladzijde van *Vonken en Stralen* staat dit werk aangekondigd *om eerlang te verschijnen.* Ik verwittig hier tevens den lezer van eene vergissing, die ik in den aanvang van dit artikel bedreef. Ik sprak daar immers van eene tweede uitgave van *Vonken en Stralen*. De schrijver nu heeft de goedheid mij mede te deelen dat zijn werk verleden jaar voor den eersten keer het licht zag. 't Is de dubbele dagteekening van zijn voorwoord, eene van 7 November 1881, de andere van September 1889, die mij op het dwaalspoor bracht. Het werk was inderdaad bestemd om in '81 te verschijnen, maar wierd om bijzondere redenen in *portefeuille* gehouden. Toen het eindelijk zou gedrukt worden, liet Dr Van Oye de voorrede van '81 bestaan; en vergenoegde zich er eenige woorden bij te voegen, die de nieuwe, en ditmaal juiste, dagteekening dragen.

GEDICHTEN VAN HILDA RAM (1)

1889.

DE prins de Ligne zegt ergens in « Mes écarts », over de lezers van zijnen tijd sprekend : « On critique avant de lire, on examine en lisant de peur d'avoir trop de plaisir, on décompose, on s'arrête, on dédaigne, on dénigre, on croit avoir bien de l'esprit en se rendant bien difficile... on dit du bien des morts pour dire du mal des vivants. » — De prins voegt geen enkel woord gedachtenverklaring er bij, maar zijn bijtende toon duidt genoegzaam aan welke gezindheid hij voor dergelijke leeswijze koesterde, zijne nauwe betrekking met de schrijvers van zijnen tijd liet hem meermaals de verholene bron dier letterkundige beschouwingen gissen. Eene lezing met die geestesstemming begonnen belet den lezer, in zijne oplettende vooringenomenheid ter opsporing van het zwakke, het sterke, het goede, het schoone des schrijvers optemerken; zijne lezing brengt hem noch genot noch vrucht bij, en dringt veeltijds in zijnen geest een onnauwkeurig, een valsch begrip van het werk, van den aard en het wezenlijk talent des schrijvers. — Die lezer draagt de goedkeuring niet weg van den schranderdenkenden prins de Ligne.

(1) Dr. A. Siffer, Gent. Boekdeel van 316 bladz. in 8°.

In de laatste maanden zijn er nog al ettelijke dichtwerken onder de pers geschoven; sommige zijn vruchten van vroegere dagen, herinneringen uit het jongelingsleven, andere zijn voor de eerste maal geprint, en den gretigen lezeren, bewonderaars van dichtkunde voorgelegd. Alle de laatst verschenene verzenbundels opnoemen of aanhalen ware buiten mijn bereik, maar wat hier niet gedaan wordt zal wel elders voorkomen. Ik beperk mij bij één werk, namentlijk de « *Gedichten van Hilda Ram* », gedrukt bij A. Siffer, te Gent. De bundel is versierd met twee schoone etsingen van den heer H. Seghers, den bekenden Antwerpschen kunstschilder. Het is een boek puik gedrukt, zooals gewoonlijk de H. A. Siffer drukt. Maar wat van meer belang is, de inhoud is den prachtdruk overwaardig. — Weinige dichters hebben zich bij hunne intrede in de letterkundige wereld in eens zoo voordeelig doen kennen dan Mej. Hilda Ram: en allen die haar in heure opvolgende dichten gadesloegen, bespeuren met voldoening dat hare dichtergeest noch verflauwt noch verzwakt, niet tegenstaande de opwellende bewondering, welke haar eerste werkje, « *Een klaverken* », bij al de kenners als bij verrassing afdwong. — De hoofdtrekken van H. R's dichtergeest zijn voldoende gekend om er niet verder over uit te weiden. De natuur begaafde haar met een waar degelijk talent. Hare gedachten toonen dat zij eene klare heldere opvatting heeft van het te bezingen onderwerp; bij overweging, bij nadenken heeft zij er de schikkingen en toestanden van beseft; door eene beradene verrondziende inbeelding ingesnoerd en opgestrikt, krijgen hare beschrijvingen vorm en tooi. — Hare beelden in zuivere lijnen, met een kleurend stift afgeteekend, worden bezield en leven. — De fijne gevoeligheid der dichteres, haar peilend inzien in 's menschen hart, met al zijne bruisende driften, zijne ingewikkelde begeerten, zijne minnende en hatende kloppingen, zijne overgaasde uittingen, begeestert elk voorgebracht wezen, met de hem kenschetsende hartstochten, hoedanigheden

en gebreken, in woord, in daad, in hunne volle natuurlijke gelijkenis, noch overdrijving noch overlasting, maar waarheid. — Hare taal, haar geoefend oor in den rythmus van den versbouw, hare rijke woordenschat, en vooral het omstandig begrip der woorden stellen haar een uitmuntend werktuig ter hand om beelden en toestanden in hunne natuurlijke handeling en schikking af te malen; soms zou men zelfs zeggen dat zij, te nauw op zoek naar het beelderige woord, in vertwijfeling geraakt over den keus. Van vroeger is het gekend dat Mej. H. R. bovenal uitmunt in die onderwerpen waar het meisje of de moeder al de macht van de gemoedelijke lievende inborst mag in volle daglicht stellen. — Om niet te gewagen van de reeds vroeger gekende gedichten welke nu in den nieuwen bundel voorkomen en om niet te lang te verwijlen, mag tot staving aangebracht worden de eerste zeeidylle welke het boek opent : « *Zeemanstrouw* ». — Bij den eersten opslag schijnt het onderwerp gewaagd, de uithardende getrouwheid aan de heilige belofte, eens aan moeder op haar sterfbed door Kasper gegeven, schenkt den boelenden broeder, den verleider zijner verloofde, grootmoedig vergiffenis, de gehoonde vergeet den smaad en gedenkt alleenlijk zijne belofte.

Het ongewone van zulk voorkomen tot het waarschijnelijke, het aannemelijke in te kleeden, vergt eene doordachte opvatting, eene rijke wel geleidde inbeelding, en de dichteres is in haar verhaal meesterlijk geslaagd. De geschiedenis komt u niet meer zoo vreemd voor omdat zij zoo natuurlijk, zoo eenvoudig verhaald is. Kasper heeft aan zijne moeder plechtig gezworen voor zijnen jongeren broeder te zorgen, die eed is hem heilig, hij volhardt in zijne belofte.

Kasper is geen zwetser, geen grootspreker, en dit is de juiste natuurlijke karaktertrek der gemeende opoffering; hij slachtoffert zijn eigen voor zijnen broeder, die hem den snoodensten hoon heeft toegebracht. En toch geeft u de dichteres geenen kouden ongevoeligen

zielloozen man. Kasper lijdt bitter, zijn hart bloedt, zijne wond heelt niet, maar zijne moederliefde werpt een vloers over de wonde van zijn doorreten hart. Daar toont de dichteres haar talent, dien nijpenden toestand in Kaspers hart eenvoudig dichterlijk redelijk voor te brengen.

Daarbij is de letterkundige bewerking met zorg en keurig behandeld. — De dichten van minderen omvang dragen alle, het eene meer dan het andere, den stempel van dichterlijke ingeving, dichterlijke overdenking, dichterlijke uitting, en veelal is de versmaat instemmig met den geest, de opwekking, het gedacht. Ook hebben alle die gedichten voor grondgedacht iets degelijks, het is niet het stoffelijke vers voor het vers, het is niet de gedachtelooze kunst voor de kunst, de schrijfster beoogt de veredeling van gevoel, de streving naar het zedelijke, het verstandelijke goede.

Het laatste stuk is even als het eerste des bundels eene zeeidylle, « *Wachtend* », in hexameters of zesvoetige verzen, de verhalende zangwijs der oude oortoonbeelden. Die rhythmus als hier gebruikt, zoo welluidend en instemmend met het gedicht, pleit niet voor degenen die beweren en geen onderscheid willen zien tusschen proza en rijmlooze versen. — « *Wachtend* » is een ongelukkig eindigend liefdeverhaal, waarin het medegevoel u vastklampt en boeit, niet zoo zeer door den gewonen afloop des verhaals, als door de reine gemoedsweerspiegeling, de argelooze ontluiking van het maagdenhart, dat schuchter maar grensloos zijne liefde schenkt aan den vriend zijner kinderjaren.

Lendert is even het toonbeeld van een echt jongelingskarakter, braaf en rechtschapen, dat zijn meisje mint met achting en met eerbied. Hoe schoon Lendert ook afgeschetst is, doch heeft de dichteres Gitta in al de aantrekkelijke, schoone zedelijke hoedanigheden als in een lichtkrans voorgezet, en zij heeft hare kleurrijke inbeelding niet doelloos verspilt, zij is ten volle in de beschrijving van haar hoofdbeeld gelukt. Het voorval met de

breikous, hetwelk de dichteres wellicht niet geheel naar verlangen heeft uitgebreid is eene zoo eenvoudige als aanvallige trek, welke op het strand in een hartverscheurend tooneel is afgemaald.

Eenige bladzijden vroeger leest men de prachtige beschrijving van eenen zeestorm welke u het woelige element in zijne knallende huilende opbruising door den woordenklank doet hooren. Gitta op de duinen; welk zacht getint wezen, welke eenvoudige maar schoone ziel straalt over dit tafereel met den helderen glans der toelachende verwachting.

« Zachtekens gleed nu de zon
op de westelijke kust en ontdeed zich
Langzaam aan van den middaggloed
zoo vurig en schitterend ;
Maar in zijn dalende pracht
scheen liefelijker milder het schoone zonlicht.
Eenzaam zat, op een top
van 't geduinte, 't verheerlijkt gelaat vol
Droomrige vreugde de gelukkige bruid.
Doch al weidden heur blikken
Gansch den gezichteinder af
in bewustloos zoete verwachting,
't Breiwerk vorderde snel
in de nijverige vingeren; immers
Dobbele vreugd zou 't zijn
met den welkomsgroet bij het landen
Tevens den vriend het geschenk
— niet groot maar rijk in bedoeling —
Stil in de hand te spelen.
Er hoeft dan vrage noch uitleg
Meer. En ze lachte en ze bloosde
en ze breidde, ze breidde nog sneller

. . . .

Stil zag Gitta nu
hoe de zonne de wateren kustte.

. . . .

Bewonderend vouwt ze,
Dankend de handen te saam
en de tranen die zachtekens vlieten
spreken van lijden noch vreeze
zij spreken van zalige ontroering.

. . . .

« Morgen! » dus fluistert de maged.
            en traagzaam rijst ze, het breiwerk
Nauw op den boezem gedrukt,
            op dat hart zoo vol van de toekomst. »

Schoone bladzijde, waar elk woord, elke uitdrukking een dichterlijk kleurpunt harmonieus op het tafereel uitzet. Met dichterlijke fierheid mag Mej. Hilda Ram hare dichten onderteekenen.

Wij verlangen nog dikwijls nog vele zulke dichterlijke verzen te mogen lezen.

Antwerpen, 24 *Februari* 1890. I. F. DE HERT.

MIETJE EN HARE MEERL.

HET was in de Novembermaand, en nog zeer vroeg in den voormiddag.

De barre winter die de laatste bloem uit veld en tuin, het laatste blad der boomen geroofd had, heerschte alom; edoch, ondanks de nijpende koude prijkte de winterzon helder aan hare zuiverblauwe baan, en hare stralen deden het sneeuwkleed der heide als een diamanten veld schitteren.

Voor de deur van moeder Bartels' huisje trippelden honderden vogels, zij tjilpten luide en bewogen levendig de snuggerige kopjes, terwijl zij gretig de graankorrels verslonden, welke Mietje, het bevallig, zevenjarig dochterke der weduwe, hun met gansche handvollen toewierp.

Zij kenden haar wel, de lieve kleine, met hare blonde haren en diepblauwe oogen, die als eene weldoende toovergodin over hen waakte; God weet hoevelen van die kleine gevleugelde diertjes den hongerdood op het sneeuwveld zouden gevonden hebben, zoo zij daar niet geweest ware om als rentmeesteres der Voorzienigheid op te treden.

Wat voelde de kleine zich gelukkig toen zij zag hoe zij elkander het zoo mild geschonkene betwistten, hoe klopte haar hart van kinderlijke aandoening, immers, zij had hen allen zoo lief, hare kleine vrienden!

Thans echter blonk er een genster van onrust in haar oog: de schoone, zwarte meerl die alle andere morgenden een der eersten ter plaats was, liet zich wachten, en toen de andere vogelen reeds lang weg-

gevlogen waren, bleef Mietje, maar tevergeefs, bibberend van koude, op den gezichteinder turen.

Zou zij dan de jeugdige beschermster die haar reeds eene gansche maand ter witte tafel noodigde, vergeten zijn? Neen, dat was niet mogelijk; zij, zoo tam als een tamme hond, die haar zoo vriendelijk aanstaarde wanneer zij op hare schouders zat, kon geene ondankbare zijn.

Ah! daar meende zij het geraden te hebben : gisteren, toen zij hare beschermelingen voedde, stond Piet van den klompenmaker bij haar en ook hij had zijne bewondering uitgedrukt over de schoone zwarte veeren en den goudgelen bek van Mietje's meerl.

« Die Piet is een deugniet, » zegde moeder altijd, en zij had gelijk ook : naar school ging hij bijna nooit, beter dan wie ook, wipte hij over grachten en beekjes, des zomers klauterde hij als een eekhoorn in de toppen der hoogste eiken om er de nesten uit te halen, en zelfs zegde men, dat hij, hoe jong ook, de kunst verstond om de arme vogelkens met gansche kudden te vangen.

Geen twijfel : die Piet-kapoen had de meerl in een zijner strikken gelokt.

Er blonk een traan van aandoening tusschen 's meisjes wimpers, toen zij weder in huis trad : oh, ware zij maar sterk genoeg geweest, zij zou den klompenmakers zoon geleerd hebben de hand te leggen op haren lieveling, maar eilaas, zij was maar een zwak meisje, en die stoute vogelvanger hadde zeker met haar den spot gedreven.

Was er dan niemand die medelijden gevoelde met hare smart? Niemand die de partij wilde opnemen van Mietje en hare meerl? haar broeder? ah, maar Jan wilde van dien klompenmakersjongen geen kwaad hooren spreken, en hoe Mietje ook zei dat zij niet gaarne zulken kameraad met rosse haren en zooveel schelmsche streken zou gehad hebben, het hielp niet, de jongen was als behekst om bij Piet te zijn : « Mie was veel te neuswijs, zegde hij, en daarbij nog veel te klein om daarover te praten. »

Op eens luisterde zij aandachtig : hoorde zij daar niet iemand spreken in den stal? ja, het was duidelijk dat Jan daar tegen iemand praatte, tegen Piet misschien; de kleine balde de vuistjes van spijt, en het oog voor het sleutelgat, blikte zij aandachtig toe.

Wat zij zag moest haar kinderhart pijnlijk treffen, want zij loosde eenen zwaren zucht : « oh, arme, wie zou dat gedacht hebben ».

Midden in den stal stond Jan met eene vogelkooi, en daar binnen zat Mietje's schoone meerl.

De arme vogel moest het wel schrikkelijk benauwd hebben in de enge gevangenis : angstig fladderde hij rond en stootte langs alle kanten het tengere kopje tegen de ijzeren staafjes der kooi.

Jan poogde den vogel te doen begrijpen dat deze het straatliedje moest achternaschuifelen dat hij hem reeds verscheidene malen voorgefloten had; onder het leeren hield de jongen als een ernstig hoogleeraar den wijsvinger aan den neus, maar hoe hij ook floot, de gevangene meerl bleef even stom en bevreesd.

Dat spel scheen den knaap te vervelen, want op spijtigen toon, sprak hij : « ik zie het al, gij wilt niet zingen, maar wacht, ik zal u nog voor twee dagen in het donker steken, gij zult dan wel aan de kooi gewoon zijn, en zoo gij overmorgen niet zingt zet ik u eenen ganschen dag zonder zaad in het bakje, verstaan, eh? »

Hij verborg de kooi achter eenen hoop takkenbossen, en Mietje die wel zag dat hij den stal ging verlaten, hernam haastig hare plaats bij het vuur.

Nauwelijks had zij bemerkt hoe Jan, die, in het voorbijgaan, zijne zuster eens schalkachtig beschouwde, ginds op het sneeuwveld voortliep, of haastig huppelde zij den stal binnen.

Vlug beklom zij de takkenbossen en had weldra de kleine kooi ontdekt.

« Arm diertje, zuchtte zij, gij moet hier zeker wel zeer ongelukkig zijn in die gevangenis, niet waar, gij die gewoon zijt van zoo maar altijd de wereld rond te vliegen. »

De vogel fladderde thans echter niet angstig rond, integendeel, hij bleef rustig op zijn stokje zitten en staarde de kleine vriendin met zijne twee heldere zwarte kijkertjes aan.

Zij opende het venster en daarna de deur der kooi : bevallig huppelde de meerl tot aan den rand, knikte eenige malen met het ranke kopje, en ook Mietje zegde vriendelijk : « goe 'n dag, goe 'n dag », en, wip, daar was de vrijgelatene opnieuw de wijde wereld in.

« Wat is dat? gij hebt mijn vogel laten vliegen? » riep Jan, die haastig den stal binnenstormde.

« 't Is wat fraai 's wat gij gedaan hebt, » ging hij voort, toen hij zag hoe zijne zuster zegenpralend glimlachte, en dan, als in gedachten verzonken, sprak hij : « 'k zou er mij nog een wijfje bijgevangen hebben, in het voorjaar waren zij gepaard, en de jongen hadde ik verkocht minstens wel voor een halven frank 't stuk. Doch 't kan mij weinig schelen, vervolgde hij luid, dat gij den vogel laten vliegen hebt, ik weet immers waar hij slaapt. »

« Zoo, weet gij dat? »

« Zeker, weet ik dat : in eene holte in den stam van den zwarten eik; mijn arm kan er gemakkelijk in tot over mijnen elleboog; dezen avond heb ik hem liggen, en wees gerust, ik zal er wel voor zorgen dat gij hem dezen keer niet ontdekken zult. »

« Dat zult gij niet, » zeide Mietje.

« Dat zal ik wel, » antwoordde de knaap vastberaden.

« Pas op, jongen, waarschuwde het meisje ernstig, als gij het durft, dan zal ik u nooit meer gaarne zien, zulle ».

Millioenen starren fonkelden aan den donkeren hemel, en daartusschen prijkte de maan, wier heldere stralen de sneeuwvlakte aan een onmetelijk zilveren veld deden gelijken.

Ginds, aan het uiteinde des dorps stak de donkere stam van den zwarten eik op het witte baarkleed af, de koude Noordenwind blies door de dorre twijgen, het was alsof de eeuwenoude boom, levensmoede, zijne bladerlooze takken, als zoovele magere armen ten Hemel hief

Aan den voet van den boom zat eene gestalte in de sneeuw neergehurkt, dat was Mietje : de kleine beefde van koude, en soms wanneer eene twijg krakend naar beneden kwam, en akelig ritselend daar aan hare voeten viel, rilde zij van angst.

Alles rondom haar was eenzaam en stil : alleen in de verte pinkten de lichtjes van het dorp, en van tijd tot tijd klonk het verwijderd geblaf van 's schaapherders wachthond haar in de ooren.

Dien ganschen dag was zij zoo bang geweest; zij dacht gedurig aan de bedreiging haars broeders, en tegen den avond kwam zij hier om haren lieveling te beschermen.

Alhoewel zij daar reeds een halfuur, met de handjes onder haar voorschoot geborgen, wachtte, kwam de meerl niet.

Weemoedig sloeg zij den blik naar omhoog, en het scheen alsof van daarboven, de heldere starren het brave kind toelachten. « Oh, God, wat duurt dat wachten lang ! » zuchtte zij.

Daar richtte zij zich plotselings op, en een gesmoorde juichkreet ontsnapte hare door de koude blauw gewordene lipjes, met den vinger wees zij naar eene kleine zwarte vlek die aan den gezichteinder kwam aandrijven, « daar, daar, » mompelde zij.

Zij sloeg de handen aan het hart als voelde zij daar eene hevige pijn, haar hoofd duizelde, wel duizend zulke zwarte vlekken dansten haar voor de oogen, het arme meisje wilde den weg naar huis weder inslaan, doch, hare krachten begaven haar, en de matte oogleden sluitende, zeeg zij bewusteloos neer.....

De maan verschool zich achter dikke wolkbanken;

uit die grijze gevaarten begonnen sneeuwvlokken naar beneden te vallen.....

Sedert dien avond dat de kleine van de weduwe Bartels bewusteloos langs den weg opgenomen werd, bleef haar eene koude bij die haar langzaam maar zeker naar het graf rukte, en wanneer de dorpskinderen hunne gezellinne daar hoestend en kuchend zagen voorbijwandelen, fluisterden zij elkander geheimzinnig toe dat Mietje naar den Hemel ging.

De winter was voorbij : reeds kon het jonge meisje het bed niet meer verlaten, alle dagen zat zij daar recht in de legerstede, die men onder het kleine venster geplaatst had, en van daar beschouwde zij weemoedig de duizenden bloemekens der heide, en slechts dan glimlachte zij eens eventjes, wanneer op het voorhof het meerlenpaar met drie snuggerige jongen haar zaten te bestaren. De lieve diertjes, zij huppelden langs den grond en schenen met kop en lijfje eene gansche rei groetenissen voor haar te willen maken, wijl zij zoo zachtjes kweelden als verhaalden zij onder elkander iets van de eindelooze goedheid van het doodzieke kind.

Het was een zoele zomernacht : in de kamer der kleine was de hitte nochtans drukkend, en op haar verzoek werd het venster geopend.

Net zooals dien akeligen avond toen Mietje bij den eik neergehurkt zat, prijkte de maan tusschen de heldere starren, en hare stralen die door het klein vensterken op de bedstede vielen deden het gelaat der zieke aan een zilveren engelenhoofd gelijken.

Aan het hoofdeinde van het bed zaten de weduwe Bartels en haar zoon te bidden.

De lijderes opende de matte oogen, nog eens vestigde zij die met al de uitdrukking harer eindelooze kinderliefde op hare moeder, dan op haren broeder, en sloot ze opnieuw.

Weldra echter opende zij ze weer : als door een elektrieken schok getroffen richtte zij zich half overeind op, zij lachte verheugd, wijl de ontroering de laatste tranen in hare oogen stijgen deed.

Ook de moeder was rechtgestaan : « dank, oh, mijn God, mompelde zij met gevouwen handen. Dank moet gij hebben voor die laatste vreugde van mijn kind. » En Jan die met het gespannen oor van den kenner luisterde, murmelde in bewondering : « schoon, schoon, neen, zoo zong de meerl nooit. »

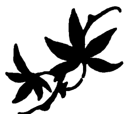
Op de richel van het opene venster had de erkentelijke meerl zich geplaatst, en in den zilveren maneglans schenen die zwarte veeren en die goudgele bek nu nog veel schooner dan voorheen.

Heerlijk en roerend zong de vogel, nu eens helder en luid als wilde hij zijne stem tot voor den troon des Almachtigen doen weerklinken, dan weer traag en stil piepend, als trachtte hij de reutelende ademhaling der stervende na te bootsen.

Nog eene laatste maal richtte Mietje den reeds verglaasden blik op hare meerl, daarna zonk haar hoofd in het kussen terug, terwijl eene aschgrauwe bleekheid hare trekken verwde.....

Daarbuiten zong het dankbare diertje immer voort; hooger en hooger klonk zijn lied, dat in de nachtelijke stilte zoo dichterlijk over den omtrek galmde, als wilde het met zijne rollende waterslagen de blanke ziele zijner kleine weldoenster naar hooger sferen vergezellen.....

Zele, 1889. HENDRIK KLEIN.

VLAAMSCHE HOOGESCHOOL.

Een laatste woord.

IK zal den heer Van Campen niet meer volgen in zijne beschouwingen. (1) Ik denk dat de aandachtige lezer het antwoord op zijne beweringen zal vinden in de vroegere bijdragen. Andere zijner

(1) Indien wij niet breedvoerig, en punt voor punt, op al de tegenwerpingen antwoorden, is dit enkel omdat wij de kwestie niet willen doodzagen. Wij weerstaan dan ook niet aan den lust, de grondgedachten aan te stippen, die ten minste in kiem het antwoord inhouden op de moeilijkheden :

1° Over de *geldkwestie* : Wij hebben in niemands naam willen spreken, maar den iever en opoffering van allen wekken.

2° Over de *leeraars* : (*a*) Ik denk dat een katholiek leeraar zich opoffert, niet voor een « electrischen stroom » uit het verleden, maar uit plichtbesef en uit liefde voor vaderland en godsdienst. (*b*) Hoeveel leeraars in België zijn er *gegalvaniseerd* door zulken stroom ? Geene 10 op 1000. Arm onderwijs in België ! (*c*) De nieuwe Hoogeschool zou eene uitbreiding zijn der Leuvensche, en dus de voortzetting der Oude *Alma Mater*, ten minste voor de strekking. Meer wortels in 't verleden heeft de tegenwoordige Leuvensche Hoogeschool ook niet; want de oude *Alma Mater* was Latijnsch, de huidige is Fransch.

3° Over de *wetenschappelijke taal* : (*a*) Holland heeft vier Nederlandsche Hoogescholen ; het verstaat Frankrijks en Duitschlands taal, want met beide landen houdt het een druk verkeer. (*b*) Ook Duitschland kent de Latijnsche en Grieksche bewoordingen. (*c*) Indien de Vlaamsche vakwoorden de Fransche uitleggen, kunnen zij het onderwijs niet vermoeilijken ; of moet men woorden leeren zonder ze te verstaan ? (*d*) De ondervinding zal leeren of men *alle* vakwoorden moet in twee talen geven. (*e*) In een tweetalig land is een tweetalig onderwijs voor de hoogere standen noodzakelijk ; of wilt gij het Fransch alleen laten baas spelen en alle wetenschappelijk onderricht voor ons volk onmogelijk maken ?

gezegdens weerleggen, dunkt mij, hun eigen. Ik stel enkel vast dat hij niet meer terugkomt op het punt der *noodzakelijkheid*. Over de *mogelijkheid* kan men twisten tot in het oneindige; immers men mag in deze onderneming niet eischen wat men in geene enkele menschelijke zaak en vindt : de volslagen zekerheid in het vooruitzicht. Op de gegrondste redeneeringen kan men nog altijd twijfels opperen : « Is dit wel heel en gansch bewezen? Is dit zeker en onfeilbaar? » enz. De toekomst behoort God, maar den mensch behoort het werken. Wat zou met die verregaande twijfelmoedigheid gekomen zijn van des konings beschavingswerk in Congo, van zoovele katholieke missiën, ja van alle edelmoedige ondernemingen? Doch, mag de mensch met een edel zelfvertrouwen grootsche plannen aanvatten tot vooruitgang van zijn vaderland en van zijne medemenschen, overleg en beleid moet hij gebruiken in de uitvoering. Preze ik onbezonnen voortvarendheid aan, dan ware ik zelf de grootste vijand van het werk dat ik voorsta; want met ééne mislukte proef ware onze zaak voor lang vergald. Men denke niet dat eene Hoogeschool op éénen dag uit den grond moet rijzen, en daar bij tooverslag als een « in top voltogen » wonderpaleis moet staan prijken. Juist het tegenovergestelde is wenschelijk : men kan stap voor stap verder gaan en slechts doortreden, na vooruitgetast te hebben of de grond wel vast en zeker is. (1) De vereenigde Vlamingen vragen de vervlaam-

4° Over *studenten* : Juist de gemakkelijkheid van verkeer maakt dat de studenten van vier, vijf uren in het rond kunnen overendweer rijden en dus de naaste Hoogeschool verkiezen.

Over het slot : (*a*) Nergens hebben wij gezegd dat er eene Hoogeschool op staanden voet moest komen, ons gedacht was : « Werken wij eenparig, krachtdadig, maar voorzichtig opdat zij er sta zoo spoedig mogelijk. » Doch wij kunnen den regel niet volgen : Slaapt en droomt van het beloofde land. (*b*) De Vlaamsche Beweging is geen kind meer dat in de wieg ligt te spartelen; ofwel : het spartelt zoodanig dat de Kamers en de ministers er soms schrik van krijgen

(1) Hoe is het mogelijk dat de heer Van Campen ons doet zeggen : « op staanden voet, dwars door alle gevaren heen, misschien ten prijze van ons bestaan moeten wij vooruit! » Juist het tegenovergestelde gedacht bleek uit de aangehaalde plaats.

sching *trapsgewijze* der Gentsche Hoogeschool, en zoo staat die heden op het Vlaamsch program; trapsgewijze ook zou men tot eene vrije Vlaamsche Hoogeschool kunnen komen. Wie zou het eene roekloosheid noemen, indien het aan Zijne Doorluchtigheid den Kardinaal behaagde te Antwerpen, of aan Mgr Stillemans in eene der Vlaamsche steden eenen Vlaamschen leergang van Wijsbegeerte en Letteren te stichten, gelijk er in 't Fransch bestaan in St Lodewijksgesticht te Brussel en bij de P. Jesuïeten te Namen? Daar zouden de toekomende rechtsleerlingen hunne twee voorbereidende jaren kunnen doen. Gelukte die eerste proef, dan kon men opvolgentlijk andere Vlaamsche hoogstudiën aanleggen : de leergangen van natuurlijke Wetenschappen en volledige rechtstudiën. Ware men eens zoo ver, dan zou een katholiek gemeentebestuur (Sint Niklaas of Borgerhout) gewillig de gebouwen bezorgen, een katholieke gouwraad hulpgelden stemmen; de Vlaamschgezinde rechtsgeleerden, tot leeraars geroepen, zouden geene overdrevene eischen stellen, en het te kort zou de christene liefdadigheid aanvullen. Immers elk nieuw gesticht vraagt nieuwe en dikwijls groote zelfopofferingen. en niettegenstaande dit hebben de leste vijftien jaren, in het aartsbisdom van Mechelen alleen, acht nieuwe katholieke colleges zien opkomen. Wat sommen zijn daar niet voor noodig geweest! En toch bloeien zij en de *Alma Mater* heeft niets verloren, wel integendeel : allerhande nieuwe leergangen zijn haar toegevoegd geworden.

Eene Hoogeschool als die wij vragen, mag onder opzicht van onkosten met geene *Alma Mater* vergeleken. maar eerder met een groot middelbaar onderwijsgesticht.

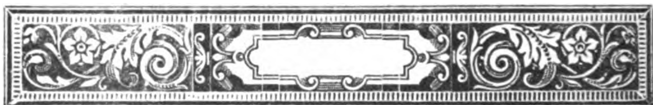
Neen, ik wanhoop niet, onze geestelijke overheid zien vooruit te treden in de vervlaamsching van 't onderwijs, in trouwen bond met de Vlaamsche partij. Dank zij haar dat zij den Staat het voorbeeld gegeven heeft in het inrichten van een Vlaamschen rechtskursus ! Maar is het niet pijnlijk

voor een Vlaamsch-katholiek hert, duizenden en duizenden handteekens naar de Kamers te zien sturen, dwangwetten vragende voor het vrij onderwijs? Billijk, ja, en niet ongrondwettelijk waren Coremans' voorstellen, maar toch onrechtstreeksche dwangwetten. Welnu dien dwang zal de hoogere geestelijkheid niet behoeven : uit vrijen wil zal zij geven wat men haar wilde afdwingen (1), het middelbaar onderwijs verdietschen in de maat van het mogelijke en werken aan de vervlaamsching van het hooger onderwijs; want de leste taalstrijd heeft eens te meer getoond dat *dáár* en nergens anders de knoop ligt. In de verfransching der Hoogescholen ligt, voor het middelbaar onderwijs, een feitelijke dwang ten voordeele van het Fransch; daarom wilden de Vlamingen dwang tegen dwang stellen; integendeel, door het vervlaamschen van het hooger onderricht is er eene verzoening mogelijk die alle vrijheid ongeschonden laat. Zonder dit blijft de taalvrijheid in 't onderwijs der Vlamingen eene grondwettelijke... blaas. Het verbaast ons dan ook dat wij in den laatsten strijd zekere Fransche katholieke bladen tegen de Coremansvoorstellen zagen schermen met het wapen der taalvrijheid, daar zij nochtans de eerste waren om het gedacht eener Vlaamsche Hoogeschool af te breken. Het Vlaamsche volk laat zich niet paaien met holle woorden en papieren vrijheden. En daarom wordt eene oplossing onvermijdelijk, hetzij met hevigheid, hetzij in der minne. Wij verkiezen de leste.

D. ACKERS.

(1) Wat droevige oneenigheden en haarplukkerijen onder katholieken waren niet vermeden, hadde het vrij middelbaar onderwijs op tijd vervlaamscht!

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

Met onzen nieuwen medewerker en op aanvraag van vele vrienden van *Het Belfort*, achten wij het wenschelijk wederom het driemaandelijksch overzicht in te brengen. Wij verhopen dat het onzen lezers zal aangenaam zijn.

De Redactie.

—

KUNST EN LETTEREN.

Goede lezers, maakt nader kennis met de prachtige voordracht, die Dr De Vos, de vroede denker, in de openbare zitting van 20 December 1889 ter Vlaamsche Academie heeft uitgesproken. Wij zullen u eenige zijner denkbeelden mededeelen : wij kunnen niet beter ons letterkundig overzicht beginnen.

1° Dagelijksche, alledaagsche leeskost is er, dunkt mij, van stonden aan, in genoegzamen voorraad, zooniet in overdadige hoeveelheid, voorhanden.

2° Onze literatuur nu, hoe beperkt ook in haren betrekkelijken omvang, maakt een deel uit van de algemeene wereldkunst, van den gemeenschappelijken schat, van welken min of meer volledige verzamelingen in sommige groote boekerijen vereenigd werden. Wij zijn nog maar in de XIXe eeuw onzer tijdrekening, en ziet eens wat verbazende menigte geesteswerken, middelmatige, gemeene, soms, ja; maar ook uitbundige, voortreffelijke, tot nu toe reeds opeengestapeld liggen!

3° Is het wenschelijk, dat er ten huidigen dage, in de toestanden gelijk ze nu algemeen daar zijn, hoe meer hoe liever kunstwerk met de pen aan het licht kome? Ware 't niet beter, in 't belang der kunst zelve, dat elke letterkunstenaar meer dan ooit er zich op toelei, in stee van den overtolligen ballast grooter te helpen maken, en daardoor de bestaande kostbaarheden te doen veronachtzamen; in stee van de beruchtheid van veelschrijverij te bemachtigen, integendeel de eerekroon te winnen, die slechts door het onbetaalbaar, zeldzamer kleine, reine, — door allerkeurigs. puikwerk alleen, te bereiken is?

4° Hoe is het, vooralsnog, hier algemeen met het lot onzer

Fraaie Letteren gestaan en gelegen? Ik huiver terug voor den vreeslijk onpoëtischen toestand. De regel is, dat een Vlaamsche schrijver, zelfs een die bijval weerd is, niet of nauwelijks de kosten zijner uitgave door het beloop van dezer opbrengst kan dekken.

5° En wat gebeurt er dan, zelfs wanneer zijn werk goed is en aanbevelenswaardig? Komt hij nog dan tot eenen gewenschten uitslag? Hier en daar, ja, krijgt men eene goede beoordeeling, zonder ongewettigden, onnoozelen lof of dommen, kwaadwilligen blaam, dien men toch ook te wachten heeft; doch veelal niets meer dan een alineatje, een artikeltje van oppervlakkige kennisgeving, als eene aalmoes u toegeworpen; en waarvan zich de toevallige recensent als van eene zware karwei, eene onwelkome, bijgevoegde taak, met zoo weinig naarstigheid en zorge mogelijk, ontlast heeft.

6° Wees mij gegroet, aanstaande toekomst, als elke schrijvelaar zonder talent zijne pen maar alleen meer bezigen zal voor kantoordienst; als elke kunner niets anders meer voort zal brengen dan wanneer hij wat nieuws te scheppen vermag, of wat ouds in fonkelnieuwen vorm kan gieten;... als hij eene persoonlijkheid hebbende, deze gansch, in volle oprechtheid, in onversaagden hartstocht, met al zijne phantazij en geheel zijn gemoed, saam zal trekken, ware 't slechts in een enkel werk, — een krans van smetlooze blaadjes, die, volvormd, volwassen, prijken zal op den loovertop zijns levens, als eene bloemkroon op den stengel. Uit klei- of keigrond opgeschoten, staat hij recht, zijn geurige, kleurige bekers, voor de honigzoekende bijen opengeplooid, omhoog reikend naar het lievende zonnelicht.

Nieuwsbladen tijd- en vlugschriften van kant gelaten zag Frankrijk in 1889 14849 boeken ten zijnent verschijnen nevens 5574 muziek uitgaven. Al dat gedruksel lezen zou komen op 40 boekdeelen per dag.

Engelsche Letteren. — Wekelijks verschijnen er een tiental nieuwe romans in Engeland. In Januari laatstleden verscheen « *the Bondman* », van Hall Caine in 3 boekdeelen, bij William Heinemann te Londen. Die Schotsche moderne saga is een der schoonste vertelboeken van onzen tijd en de eerste uitgave was in acht dagen uitgeput.

De Goncourt. — In de aflev. 1 en 2 van het *Mag. littéraire* van dit jaar wordt er bewezen dat de gebroeders de Goncourt, alhoewel niet vrij van de misslagen van het huidig naturalismus, toch geenszins met Zola mogen vergeleken worden.

Lars Dilling. — Een derde bundel « Schetsen uit het Noorsch » werd door Una vertaald en door Adriani te Leiden uitgegeven. Zij verwierven meer bijval bij de oordeelkundigen dan bij de lezers. Er zou misschien wel meer pennetwist dienaangaande ont-

staan, maar LARS DILLING is dood en deze bundel zal vermoedelijk de laatste zijn.

Tennyson. — De grijze dichter heeft onlangs nog nieuwe verzen laten verschijnen : *Demeter and other poems by* ALFRED TENNYSON. Londen, Mac-Millan and C°. Zij vertoonen nog niet dat zij kinderen des ouderdoms zijn. Luistert hoe hij het verdwijnen der sneeuwvlokken bezingt in de aankomende lente :

They lose themselves and die
On that new life that gems the hawthorn line;
The gay lent lilies wave and put them by,
And out once more in varnish'd glory shine
Thy stars of celandine.

Antwerpsche Schilderschool. — MAX ROOSES verheft eenen noodkreet wegens de toekomst der Antwerpsche School omdat de doeken der schilders zoo onbeduidend waren in het Toogfeest van Kerstdag laatstleden.

« Twee en vijftig Antwerpsche schilders, elk met een doek; vier beeldhouwers en een graveur! Welaan! de Antwerpsche school is nog niet stervensgereed, zelfs niet levensmoe. Maar of de hoedanigheid gelijken tred houdt met de hoeveelheid?... Die tentoonstelling geeft geen juist, geen gezond denkbeeld van onze school. Namen genoeg, maar niet veel meer dan namen en woorden; werken van belang, werken van kunst, van bezieling, van oorspronkelijkheid getuigende, weinig of geene. » (*Vl. School* '90, bl. 5).

Dr Schaepman. — De dichter van *Aya Sofia* heeft een nieuwen bundel uitgegeven : *Nieuwe Gedichten* bij de Wed. J. R. Van Rossum te Utrecht. Hij dicht over Paus en Kerk en Rome.

« Het spreekt wel van zelf dat ook deze gedichten blijken dragen van zijn onmiskenbaar talent. Hij is taalvirtuoos bij uitnemendheid, en schoone verzen ontvloeien zijn pen of ontglippen zijn mond met een lenigheid van beweging, rijkdom van klank, zangerigheid van taal en verhevenheid van dictie, die bewondering wekken.

« En mag ook de rhetoriek soms hem zelf te machtig worden en verleiden tot het gebruik van opgeschroefde woorden en moeilijk te controleeren beeldspraak, vooral wanneer hij in bulderende anathema's toornt of in mystische bespiegeling opgaat, vaak ontmoeten wij verzen zoo vol stemming, zoo vol emotie, dat wij den dichter daarvoor van ganschen harte dankbaar mogen zijn.

Dof bulderde 't geschut bij 't rijzen van den morgen,
De heuv'len kaatsten 't weer;
Een bange stond verging in hopen, wachten, zorgen,
Daar was geen hope meer.
Dof bulderde 't geschut, dof dreunde 't door de luchten,
Met telkens dofter stoot;
Dan volgde op 't wild gedruisch der gonzende geruchten
De stilte van den dood. »

Deze regels zijn getrokken uit de beoordeeling van den *Ned. Spectator*.

Browning. — De groote dichter BROWNING is pas overleden en reeds is er eene *Browning Society* tot stand gekomen in Engeland om eene volksuitgave zijner keurigste stukken te bezorgen en zijne werken te bestudeeren, die nog al duister zijn en daarom door velen miskend worden.

Faust. — P. ALBERDINGK THIJM heeft in de zitting van 15 Januari der K. V. Academie eene merkweerdige lezing gedaan over de Faustsage in de Nederlandsche Letteren. Hij schetst ons den oorsprong der sage en vermeldt tevens al de geschiedkundige boeken en al de kunstwerken die Dr Faustus besproken, bedicht, bezongen of verbeeld hebben.

Letterkundige Uitgaven. — « Bij het bewonderen der platen, waarop JENNY NYSTRÖM en vooral CARL LARSSON ons vergasten, kon ik mij niet weerhouden te denken aan het uiterst gering getal onzer Zuidnederlandsche schrijvers, van de eerste jaren der Vlaamsche Beweging tot nu toe, wier voortbrengselen met illustraties, dezen naam waardig, het licht zagen.

« Niet zonder een gevoel van schaamte moest ik bekennen, dat terwijl zich in luttel bevolkte en aan beeldende kunstenaars lang niet zoo rijke landen, in de Skandinavische staten bijvoorbeeld, eene geheele en schitterende school van boekenverlichters ontwikkeld heeft, de steeds even drukke schaar onzer Vlaamsche schilders, graveurs en teekenaars, onder bedoeld opzicht, nauwelijks op iets meer en iets beters vermag te wijzen dan op de vreesachtige proeven van de beginnelingen uit het *Wonderjaar* en de vaak al te primitieve prentjes van E. DUJARDIN in de latere werken van den grootsten onzer romanschrijvers. » (POL DE MONT, *Vl. School*, 1890, bl. 11).

Nederlandsche Dichters. — Sprekende van TEN KATE's Schepping, schrijft de *Ned. Spectator* van 15 Maart : « Wie heeft er talent genoeg — ik zonder EMANTS en SCHAEPMAN uit — om een werk van dezen omvang te schrijven? DE GEYTER's *Keizer Karel* was *a failure*. Van POL DE MONT wachten wij nog een grootsch gedicht, waarvan hij telkens door het geven van fragmenten profeteert. »

WETENSCHAPPEN.

Wetenschappelijke Maatschappij. — De *Sociéte Scientifique* van Brussel beoefent te weinig de wijsbegeerte, de geschiedenis (oostersche wetendheden) en de spraakwetenschap. Daarom, in 't belang dier wetenschappen, die door de katholieken niet genoeg

beoefend worden, zal er te Leuven eene nieuwe wetenschappelijke maatschappij gesticht worden : ieder lid zal 10 fr. 's jaars betalen en 't genootschap zal eene dubbele uitgaaf bezorgen : 1° *Annales Académiques* voor de hooge wetenschap, in den trant van het *Muséon* en die het *Muséon* zullen vervangen en 2° een maandschrift dat de leden op de hoogte der wetenschap zal houden met hen in alle vakken te onderrichten.

Wij meenen de eerste te zijn om dit nieuws aan te kondigen en wij wakkeren onze lezers aan om het lidmaatschap in deze oorbare gilde te aanveerden en alzoo aan den bloei der katholieke wetenschap mede te werken.

Renan's Geschiedenis van Israël door de Rationalisten beoordeeld. — Men kan nog al dikwijls den eenen Rationalist met den anderen weerleggen.

Leest wat Van Manen uit Leiden schrijft over de droomerijen van Renan :

« Dat blijft de bekoring van Renan's werk, dat hij Israëls geschiedenis weet voor te dragen als een goed geschreven roman. »

« Jammer intusschen, dat al dat bekorende en boeiende één groote schaduwzijde heeft. De argelooze lezer loopt groot gevaar, in meer dan één opzicht te worden misleid... Renan is een niet zoo volkomen vertrouwbare tolk der hedendaagsche wetenschap, als hij zich voordoet... Wat de algemeene ontwikkeling der beschaving, met name van het godsdienstig zedelijk leven en van de nauw daarmede samenhangende letterkunde betreft, draagt onze schrijver opvattingen voor, **die door geen deskundige worden gedeeld.** » (Ned. Spectat. '90 n° 3).

Het « verlicht publiek » dat Renan opheldert is dus verplicht allerlei stelsels aan te kleven die met de wetenschap strijdig zijn.

Congres der Orientalisten. — Het toekomende Congres zal in Londen bijeenkomen van 1 tot 10 September 1891. De geldelijke bijdrage van ieder lid is op 25 fr. gesteld. De deelnemers zullen in huizen van Engelsche geleerden en belangstellenden geherbergd worden.

Homeros. — Wat verschil tusschen Gladstone en onze liberale staatsmannen! Deze werken gedurig om de studie van Latijn en Grieksch af te schaffen, waardoor wij in den ban der beschaving zouden geslagen worden. Gladstone was in Februari ter Hoogschool te Oxford en hij las eene studie over de overeenkomst van Homeros met de Assyrische ontdekkingen.

Romeinsche Oudheden. — De tweede uitgave is verschenen van het merkweerdig werk van R. Cagnat : *Cours d'Epigraphie latine*. (437 bl.)

Het boek handelt 1° over de A B C, de boekstaven en de

cijfers, die in de Romeinsche opschriften gebruikt worden; 2° over de eigennamen, de ambten en bedieningen, de Roomsche keizers en de wijze op dewelke zij in een opschrift aangewezen worden; 3° over de verschillige soorten van opschriften : den opdracht aan de goden, het eerbewijs, de opschriften der gebouwen, de grafschriften, de openbare stukken, de aanteekeningen op penningen, dakpannen en baksteenen, vaten en wapens, maten en gewichten, enz.

Het werk is ook van weerde voor de studie der oudheidkunde in ons land.

Schliemann en Bötticher. — Een bouwmeester van Weenen heeft aan de Weenensche *Neue Freie Presse* geschreven dat SCHLIEMANN te « Troja » wezentlijk overblijfsels van huizen en vernielde steden ontdekt heeft. 't Kan zijn dat Schliemann terzelfder tijde eene gewezene stad en doodenheuvels heeft blootgeleid. (*Muséon* Jan. 90).

Te Leipzig bij BROCKHAUS ten prijze van 8 M. liet SCHUCHHARDT het volgend werk verschijnen : **Schliemann's** Ausgrabungen in Troja, Tiryns, Mykena, Orchomenos, Ithaka im Lichte der heutigen Wissenschaft.

De Aryas. — Men zoekt nog gedurig in de wetenschappelijke tijdschriften van verschillige landen naar de eerste heerdsteden en de afkomst der arische volkeren.

Wil men volstrekt dat ze op Germaanschen bodem ontstaan zijn, waarom doen ze zooveel geleerden uit Scandinavië komen? Het *Belfort* is van meening dat de Germanen de volmaaktste en de eerste zijn onder de Aryas, dat de Friesen best het Germaansche oorbeeld vertoogen en de volmaaktste zijn onder de Germanen; dat wij den oorsprong en de afstamming der Aryas in Friesland moeten zoeken. Staat Friesland, van in het begin der geschiedenis, als geene *vagina gentium* bekend? Is onze meening niet zoo wetenschappelijk als deze van TAYLOR, PENKA en SAYCE? Al is 't dat zij even eerbiedweerdig is, zal zij nochtans in Europa geen gerucht maken!...

M. DE NADAILLAC heeft nog het volgende bewijs gevonden tegen den Europeaanschen oorsprong der Aryas : — Hoe konden de ellendige en barbaarsche bewoners der paalwoningen in Asia een schat van kennissen en beschaving invoeren, dien zij zelven niet bezaten?

M. SAYCE beweert dat de Aryas zeevaarders waren en dat zij bijgevolg in Midden-Asia niet eerst gewoond hebben. De eerste Aryas konden op de Kaspische Zee varen.

Rawlinsons History of Phœnicia. — A. H. SAYCE bespreekt in *the Academy* van Januari het werk van Rawlinson. Hij verwijt den schrijver vreemd te blijven aan de Duitsche werken, die het onderwerp behandelen.

Trogus Pompeius zegt dat de Phœnicëers van bij een Assyrisch meer herkomstig zijn en Rowlinson gist dat ze vroeger de boorden van het meer Nedjif bij Babylonië bewoonden.

Maar 't schijnt dat men *Syrium Stagnum* en niet *Assyrium Stagnum* moet lezen, en de geleerden meenen dat de Phœnicëers wel de boorden der Doode Zee zouden kunnen verlaten hebben.

Sayce zegt nog dat de Phœnicëesche A. B. C. door de Phœnicëers niet uitgevonden werd; dat de laatste ontdekkingen in Arabië en Egypten bewijzen dat hij veel ouder is dan men eerst gemeend had en laten verhopen dat men welhaast zijnen oorsprong ontdekken zal.

Folklore. — In de 10e en 11e afl. van het *Ned. Museum* 1889, lezen wij eene bijdrage van Pol de Mont, 1° over het Lied van den Boom, 2° over Leugenliederen en -vertelsels.

Wij kunnen zijne vergelijking tusschen het lied van den Boom en de heidensche leering van den esch Yggdrasil niet aannemen: het lied van den boom is een lied zonder eenige beteekenis en het heeft geen een van de kenmerken, die in de beschrijving van den oudgermaanschen esch te voorschijn komen.

Wegens de Leugenliederen schrijft hij : « In den overrijken schat der Germaansche volksgezangen en vertelsels bekleeden onmogelijke en leugenachtige voorstellingen eene zoo ruime als merkwaardige plaats. »

Tertulliaan. — Deze dagen verscheen het eerste deel van een werk, dat sedert jaren aangekondigd was, te weten van de nieuwe uitgave van Tertulliaan, dat het XXe deel uitmaakt van het *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, dat uitgegeven wordt op de kosten der Keizerlijke Academie van wetenschappen te Weenen. In het uitgegeven deel zijn tien geschriften van Tertulliaan opgenomen : de eene zijn bewaard in den *Codex Agobardinus*, die de eigendom was van Agobardus, bisschop van Lyons, een tijdgenoot van Lodewijk-den-Vrome. De andere steunen op het gezag van oudere uitgaven.

Darwinism. — 't Is dertig jaar dat het berucht werk van Darwin verscheen : *Origin of Species*. Niemand hier heeft er aan gedacht om dien verjaardag te vieren. In Japonië is die merkweerdige gebeurtenis niet onopgemerkt voorbijgegaan. Honderd geleerden van Japonië hebben een feestmaal gehouden om Darwin te vieren en de zaal was versierd met prenten, die de evolutie poogden te verbeelden.

Protestantsche martelaars. — Wat wij hier mededeelen is geen nieuws meer. Wij willen enkel bekend maken hoe het vraagstuk in Nederland besproken werd.

De heeren Ferd van der Haeghen, Th.-J.-I. Arnold en R. van den Berghe hebben de aflev. 73 tot 99 der Bibliotheca

Belgica afzonderlijk uitgegeven : *Bibliographie des martyrologes protestants Neerlandais*. La Haye, MARTINUS NIJHOFF, 1890, in 8° 2 deelen.

In de bespreking van den *Ned. Spect.* van 15 Februari vinden wij het volgende :

« De vraag naar het aantal Nederlandsche martelaars is door den heer Arnold aan een nauwkeurig onderzoek onderworpen. Men weet, hoe verschillend dit door de geschiedschrijvers wordt opgegeven; er zijn getallen van vijf- en honderdduizend genoemd. Volgens onzen schrijver zijn de tot dusverre opgegeven cijfers schromelijk overdreven en komt men dichter bij de waarheid door het aantal op 2000 te bepalen. Zijne berekening is deze : In de martelaarsboeken komen 173 terechtstellingen van ketters te Antwerpen voor, terwijl er volgens de onderzoekingen van den heer Génard in de archieven nog melding wordt gemaakt van 120 gevonnisden, die in de martelaarsboeken niet voorkomen. Voor Gent leverde het onderzoek der archieven een getal van 158 martelaars, waarvan er 48 niet in de martelaarsboeken zijn vermeld. Nu noemen de laatsten in het geheel 877 martelaars, van daar dat de heer Arnold, met de uitkomsten van Gent en Antwerpen voor oogen, meent te mogen beweren, dat het aantal slachtoffers dat van 2000 niet zal zijn te boven gegaan. Ik zou hierop slechts deze aanmerking willen maken. De heer Arnold heeft gelijk door slechts hen als martelaars te beschouwen, die alleen ter wille van hun geloof de doodstraf hebben ondergaan. Daarom laat hij hen, die wegens vergrijpen tegen het gemeene recht gevonnisd zijn, buiten berekening. Nu zou ik willen vragen : is deze schifting wel vol te houden? Hoevelen zullen er in die troebele dagen gevonnisd zijn, die wegens de genoemde vergrijpen een mindere straf hadden verdiend, maar die, omdat zij tevens met ketterij besmet waren, tot de doodstraf werden verwezen? »

Het Belfort antwoordt : vermoedelijk geene. De vonnissen waren klaar. De straffen werden toegepast gelijk het moest. Iemand die slechts boete of ban had verdiend, werd niet gedood. Men speelde met de doodstraf niet.

Aardkunde. — M. LAPPARENT, die met eene wondere duidelijkheid de aardkundige vraagstukken ontleedt, heeft in eene schoone studie de hedendaagsche veronderstellingen uiteengedaan wegens den oorsprong der bergen en de bewegingen der aardkorst.

Hij beschrijft eerst het stelsel ELIE DE BEAUMONT : de inwendige kern der aarde bestaat uit warme vloeistoffen die verkoelen, daardoor ineenkrimpen en de harde korst niet meer ondersteunen. De korst, niet meer geschraagd zijnde, moet zinken; maar ingezien zij gedwongen is eene mindere plaats in te nemen, zal zij bersten en in plooien komen, wier bovenste deelen hooger uitsteken dan de effene bodem, die daar voorgaandelijk lag.

M. Suess, hoogleeraar te Weenen, heeft een ander stelsel uitgedacht. Veronderstelt dat de aardkorst effen is. Ze berst open, nevens de spleten zal de bodem inzinken en schuinsch gericht staan tegen de deelen, die niet zonken en tot steunpalen dienen.

't Is deze nieuwe veronderstelling, die M. Lapparent weerlegt met allerlei belangwekkende bewijzen uit de aardkunde van Belgenland en Frankrijk getrokken. (*Revue des Quest. Scientifiques* 20 Jan. 1890.)

SPRAAKWETENSCHAP.

Afleidkunde. — Onlangs verscheen de zesde aflevering van het Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal, door Dr Johannes Franck. Zij gaat van Modde tot Raket. — De geleerde Herm. Osthoff bereidt een *Etymologisches Wörterbuch der Lateinischen Sprache.* Gustav Meyer, de schrijver der beste Grieksche spraakkunst die er thans bestaat, bereidt het afleidkundig woordenboek der Albaneesche Taal. Dr Feist liet bij Trübner, te Strasburg den *Grundriss* verschijnen der Gotische Etymologie.

Vergelijkende Spraakkunst. — Zijn er die in Vlaanderen de spraakwetenschap op eene ernstige wijze begeren te beoefenen, wij bevelen hun den *Grundriss der Vergleichenden Grammatik der Indogermanischen Sprachen van* Karl Bruggmann. Hij verschijnt bij Karl Trübner, te Strasburg en 't is een standaardwerk dat ophef maakt in de wetenschap, evenals de nu verouderde spraakkunst van Bopp, en het Compendium van Schleicher.

W. Meyer heeft eene nieuwe *Grammatik der Romanischen Sprachen,* in drie deelen, uitgegeven.

Germaansche Philologie. — Geen beoefenaar van Vlaamsche taalkunde, van Vlaamsche folklore, van Vlaamsche wetensweerdigheden mag het nooit volprezen werk missen, welks uitgave Dr Hermann Paul heeft ondernomen, te weten den *Grundriss der Germanischen Philologie.*

Dat nut- en oorbaar handboek handelt over de Germaansche philologie in 't algemeen en over de wijze van werken en navorschen in dat vak, over de geschiedenis van al de Germaansche talen en tongvallen, over de Germaansche godenleer en de geschiedenis der Germaansche letterkunden, over Germaansche wetten, zeden en gebruiken.

Vele arbeiders, vele liefhebbers van taalkunde die nu in 't wilde werken, zouden daar nuttige wenken vinden en leeren hoe zij moeten verzamelen en wat zij in de tale moeten onderzoeken.

Wegens spraakwetenschap verschenen tot nu toe in dat prachtig werk : de Phonetik van Sievers, de voorgeschiedenis van het Oorgermaansch door Kluge, de geschiedenis van het Gothisch door Sievers en de geschiedenis der Noordsche Spraken door Noreen, de geschiedenis der Duitsche Taal van Behaghel en de geschiedenis der Nederlandsche Taal van J. te Winkel.

J. TE WINKEL heeft niet willen aanveerden dat de West-Vlaamsche tongval ook Saksisch is, gelijk het nochtans in den eersten jaargang van ons *Belfort* bewezen wordt.

Vogelnamen. — In den *Navorscher*, nr 1, 1890, vraagt M. Roos van Kales uitleg wegens vogelnamen.

1° In Fransch-Vlaanderen heet de gewone vink, bogervûnke (boomgaardvinke). Kan het dezelfde zijn als elders de appelvink?

A. De gewone vink wordt in Vlaanderen boomgaardvink, appelvink, slagvink, botvink, wintervink geheeten. De vinken van de prijskampen zijn appel- of boomgaardvinken.

2° Is de Holl. goudmeerle, dezelfde als de wielewaal?

A. De goudmeerle en de wielewaal zijn wisselnamen van den vlaamschen weêwale, fr. *loriot*.

3° Behoort het Vlaamsch peerdewachtertje tot de meezen?

A. Hoe kan een vogel van het slag der kwiksteerten (*motacillus*), tot het slag der meezen (*pagus*) behooren?

4° Kan de naam der Vlaamsche marolle, de meerkoet zijn?

A. Marolle is de naam van den meerkoet (*fulica atra*).

Wat E. H. Samyn voor De Bo's kruidwoorden deed, diende ook wel eens voor zijne eigen Vlaamsche dierkundige benamingen gedaan.

M. de la Palisse. — Jaak van Chabannes, heer van La Palisse, was een groote krijgsheld, die bij Pavia sneuvelde, en wiens dapperheid door zijne strijdgenooten bezongen werd :

Monsieur d'La Palisse est mort,
Mort devant Pavie ;
Un quart d'heure avant sa mort
Il était encore en vie.

Daarmede wilden zij bedieden dat hij tot den laatsten oogenblik vol moed het zweerd hanteerde. Het lied ging verloren. Deze vier regels bleven over en hunne eenvoudigheid was oorzake dat er op M. de la Palisse, door misverstaan, allerlei kluchtliederen gedicht werden. Vandaar de Fransche beroemdheid van M. de la Palisse en de uitleg der gekende Fransche spreuke.

Oudfriesch. — TH. SIEBS bereidt eene oudfriesche spraakkunst voor de verzameling *Kurzer Grammatiken Germanischer Dialekte* van W. BRAUNE. Als voorbode van zijn werk heeft hij een boek laten verschijnen : *Zur Geschichte der englisch-friesischen Sprache*. Daarin onderzoekt hij de klankleer der nog levende Friesche gouspraken en begint hij de streken aan te duiden, waar de oude angelfriesche tongvallen gesproken wierden. Die navorschingen moeten ook licht werpen op de geschiedenis der oude Angelsaksche tale voor de uitwijking der Angelsaksen naar Engeland.

Zich. — « Wij teekenen verzet aan tegen de gangbare en door den schrijver nogmaals ondersteunde bewering dat het reflexivum *zich* een Hoogduitsche vorm is. *Zich* bloeide ten allen tijde welig in het Maas-Rijnlandsch en in het Kleefsch-Geldersch dialekt, lang vóór dat er spraak kon zijn van Hoogduitschen invloed op deze Nederduitsche dialecten. Zoo leefde dit voornaamwoord reeds in de Wachtendonksche Psalmen, welker taal, wat men ook zegge, nader verwant is met de hooger genoemde dialecten dan met de specifisch-nederlandsche taal. De vorm *seg* bestaat zelfs in het Noordsch dialect der Faeroë-eilanden, dat zeker nooit aan een' Hoogduitschen invloed is onderworpen geweest. » Aldus P. Willems in de verslagen der K. V. Academie. (1889, bl. 302).

Lyciaansche Taal. — Er wordt nu veel geschreven over de Lyciaansche taal. In de *Academy* van 25 Jan. '90 poogt CONDER te bewijzen dat ze van Eranischen oorsprong is. In de *Academy* van 8 Februarij worden zijne bewijzen in duigen geslegen door W. ARKWRIGHT, die voorzegt dat de spade der opdelvers meer dienst zal bewijzen aan die taal, dan 't is gelijk welk woordenboek.

Toogen, Toonen. — Wij begroeten den tweeden opstel van gezonde spraakwetenschap, die in de moedertaal, in ons land verschijnt. De eerste opstel kwam van Dr SIMONS en handelde over het Roermondsch dialect.

Deze tweede verschijnt in *Biekorf*, nr 6, is geteekend : A. Dassonville en handelt over de afleiding van *Toogen en Toonen*.

Die opstel is gesteund op de leering der laatste Duitsche meesters en verraadt een jongen Germaanschen filoloog die veel belooft.

Sanskrietsch. — De heeren BREITKOPF en HARTEL van Leipzig zijn de uitgevers eener *Bibliothek Indo-germanischer Grammatiken*.

't Is daar dat onlangsleden de tweede uitgaaf verscheen van de beste Sanskrietsche Spraakkunst, die men kent, te weten, deze van WHITNEY. Ze bestaat in het Engelsch en in het Duitsch. De kennis van het Sanskrietsch wordt nog altijd vereischt van al dezen, die met eenigen ernst de spraakwetenschap willen beoefenen. Om Germaansch taalkundige te worden, dus ook om onze taal en onze tongvallen te doorgronden, behoeft men Sanskrietsch te kennen.

In dezelfde verzameling verschenen de *Grundzüge der Phonetik* van SIEVERS, die de beoefenaars der volkstaal niet missen kunnen, en de *Einleitung in das Sprachstudium* van DELBRUCK, eene nutte lezing voor al dezen, die de studie der spraakwetenschap willen aanvangen.

S. P.

EERSTE COMMUNIE.

HOE lieflijk toch is 't kleine kind
Aan ouders braaf door God geschonken.
Hoe vurig toch het u bemint :
Zijn oog ontspringen liefdevonken
Die zacht doen trillen 's vaders ziel
En 's moeders hart van vreugd doen beven.
Maar wat geluk, als 't God beviel
Dat 't kindekijn genoeg zou leven
Om, opgeleid door d'englenstoet,
Aan d'heilgen disch zijn' God te nutten!
Dan klimt de vreugd ten top. Zij doet
De harten juichen, danken, putten
Hernieuwden moed uit 's kindjes oog
Dat glanst van Jesus reine liefde.
Dan voert de geestdrift ons omhoog
En doet vergeten wat ons griefde,
De kruisen achten als gering
En kussen d'hand die ons vergoedde
Wel honderdmaal wat ons ontging.
O kind, bid God dat Hij ons hoede!

E. P.

GOLGOTHA.

DUISTERE wolken betrokken het luchtruim,
Hulden het kruishout in damp en in zwart.
't Sombere westen een vuurstreep betrok,
Werpend op 't schandhout haar gloeienden schijn...
Met naaglen de handen en voeten doorboord
Daar de Godmensch hong
En Hij stierf voor de zonden der menschen.

't Kruis stond in de rotsen gespijkerd. Omlaag
Woelde de draak. Bliksmende stralen van vuur
Schoot hij uit de oogen: zijn sparrende muil spoog
Zwadder en vlammen en stinkenden koolsmook.
Hij kronkte den staart, trachtend den Heiland
Met de vlijmende tong
Te doorsteken en dieper te wonden.

Uit de wonden van handen en voeten en hoofd
Droppelen bloed op den kop van den heldraak
Als gloeiende sintelen kletsten ter neêr.
En die duivel zich kronkelde en sissende kroop;
Spuwende vuur, beet hij in rotsen en hout.
En de Godheid stierf
Op het schandige hout voor de menschen.

En de Godheid stierf voor de menschen. Zij hief
Smeekende de oogen omhoog, wijl goddelik vocht
Sijpelde neêr uit de wonden van 't hoofd, door
Dorens der puntige kroone geboord, die de wang
En het beenderig lijf streepten met bloed, bloed...
Haar werk was gedaan,
Sterven Zij ging voor de volken der aard'.

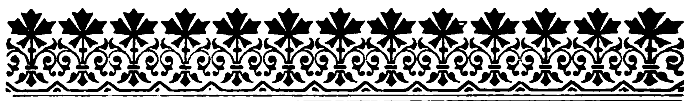
Huilende duivelen vlogen, of te vergeefs
Knoegen aan rotsen en aarde, gehuld in
Wolken van vlammen en smoor. En de Heldraak
Knarste de tanden in stukken en brak de tong.
En wijl Hij machteloos 't Kruis wrong met den steert
        Zuchtte de Heiland :
    « Het is volbracht... », boog 't hoofd en was dood.

't Hellegevaart' tuimelde neder in 't diep
Van de kolken, verdreven door 't Engelenheir.
Bliksems doorflitsten het zwartende luchtruim;
Donderen ratelden bij windengehuil,
Rotsen die borsten en baarden een vuurzee,
        Met stinkenden smoor
    En verzwolgen de tierende duivlen.

't Was het laatste gekamp van het kwaad en het goed,
Van het zwart met het licht, van hemel en hel.
En de listige slang versmachtte in den kolk,
Met den koppe verplet door een Vrouw en haar Zoon.
Christus verwon en de menschheid was vrij!
        Hij stierf aan het Kruis!
    't Bloed van een God dempte de zonde.

Antwerpen. PIET VAN ASSCHE.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Vlaamsche Spraakkunst *ten gebruike van het Middelbaar en Normaal Onderwijs*, door AM. JOOS; 2e uitgaaf. — Gent, drukkerij van A. Siffer, Hoogpoort 52 en 54. — Prijs fr. 1,00.

De tweede uitgave verschilt in sommige punten nog al veel van de eerste.

Die veranderingen werden ons ingegeven door studie en ondervinding, alsook door wijzen raad van ambtgenooten en overheden; wij meenen ze alle verbeteringen te mogen heeten.

Onze gang blijft dezelfde.

In het eerste deel onderzoeken wij de woorden op hun eigen, buiten hunne betrekking met andere; wij hebben er drij hoofdstukken : 1ste de verdeeling der woorden, 2de hunne eigenschappen, 3de hunne vormveranderingen.

Zeker is de kennis der woorden en dezer eigenschappen het grondstuk van heel de spraakkunst. Doch, is het niet even waar dat de leerlingen die in het middelbaar en normaal onderwijs komen, meest allen die kennis in het lager onderwijs voldoende opdeden? Men blijve er dus niet lang bij staan. Men make er geene geheugenoefening van : goed begrijpen is hier de groote zaak. Dan, bijna alles hier is op alle talen toepasselijk : wie weet wat een *zelfstandig naamwoord*, wat *getal* is, weet ook wat *substantif*, wat *nombre* is. Waarom er dan voor iedere taal afzonderlijke, uitdrukkelijke lessen op gegeven?...

Men kome zoo vroeg mogelijk tot het 3de hoofdstuk, waarin men bijzonder steunen zal op de vormen die in de gesproken taal óf niet óf verkeerd gebruikt worden.

In het tweede deel beschouwen wij de woorden onder opzicht hunner betrekkingen met malkander, of als deelen van den zin; en lossen voor ieder, waar 't nuttig of noodig is, de drij vragen op : 1° Waarin bestaat de betrekking of bediening? 2° Welke woorden hebben die bediening? 3° In welken vorm (en waar) staan de woorden die zulke bediening hebben?

Een aanhangsel geeft de zinscheiding in den eenvoudigen zin, die gansch op de bediening der woorden gesteund is.

Van den eenvoudigen zin komen wij tot het derde deel, den samengestelden zin, waar wij in 't kort onderzoeken 1° welke bediening ieder zin hebben kan, 2° hoe en waar ieder zin in staat, en 3° of hij kan samengetrokken of verkort worden.

Dan, na eenige nuttige regels op het maken van eenen goeden volzin, waar *zeer veel* belang aan te hechten is, geven wij de zinscheiding in den samengestelden zin, die weer heel en gansch op de bediening van iederen zin gesteund is.

In het vierde deel geven wij de spelregels die soms voordeelig zullen geraadpleegd worden, bijzonderlijk voor de woorden die dienen aaneen geschreven te worden.

Het vijfde deel, het slot, op het verzoek van veel vrienden ingelascht, bevat eene korte leer van *afleidkunde*.

De nota's die wij, hier en daar, onder aan de bladzijden zetten, zullen dikwijls nuttig gelezen worden.

Tot groot gemak bijzonderlijk van den leerling, staan de weinig belangrijke regels in kleine letter en zijn de gewichtigste door een handje aangewezen.

Nog eens zeggen wij : *missen is menschelijk*, en erkentelijk zullen wij alle verbetering aanveerden die men ons voor eene derde uitgave aanwijzen zou.

AMAAT JOOS.

Bloemlezing uit Nederlandsche Dichters en Prozaschrijvers, door A. RUYTEN, leeraar te Rolduc en H. BARTELS, leeraar te Roermond. — In 12 met 297 bl. Prijs fr. 2,60.

Deze bloemlezing, op goed papier en met schoone letter gedrukt, bevat honderd en elf stukken en stukskens in verzen en proza. Zij zijn tamelijk wel gekozen, en in klimmende orde gezet. Zuid-Nederland is er vertegenwoordigd — iets dat zeer aanbevelenswaardig is — door *het Huisje in de Duinen*, van Rosalie Loveling; *de Kapitein en zijne Moeder*, van K. L. Ledeganck; *het Broerken*, van Th. van Ryswyck; *eene Klucht van Filips den Goeden*, van J. David; *mijne Grootmoeder*, van Pol de Mont; *de Konink en het Koninksken der Vogelen*, van J.-B. Martens; *de Musch tusschen de Zangvogels*, van S. Daems; *het Geschenk van den Arme*, van Virginie Loveling; *het Vaderhuis*, van Aug. Snieders; *Heimwee*, van J.-M. Dautzenberg; *de Grijsaard te Waterloo*, van Pr. van Duyze; *Philips van Artevelde*, van J. Vuylsteke; *Fenelon en de Koe*, van J.-Fr. Willems; *de Vuurhoos*, van Dr R. Snieders; *Keizer Otto*, van D. Claes ; *de Vlinder*, van F.-A. Robyns; *de Hoop*, van Fr. Servatius Dirks; *Godevaart van Bouillon voor Jerusalem*, van J. Nolet de Brauwere van Steeland.

Zooals te zien is, zijn er nog tal van Vlaamsche schrijvers waarvan geen woordje gerept wordt, doch volgens mijne inlichtingen zullen zij in het tweede deel voorkomen.

Is er nu op deze bloemlezing niets af te wijzen? Ja. Waarom geven de verzamelaars de jaren niet op, waarin hunne schrijvers

geboren en gestorven zijn? Waarom er de geboorteplaats niet bijgevoegd? De titels van de werken, waaruit zij geput hebben, zouden achter ieder stuk moeten komen, met aanduiding van drukker, jaartal en prijs. Waarom geene taal- en letterkundige aanmerkingen gegeven op betwistbare of min verstaanbare woorden, vormen en uitdrukkingen, met verwijzing naar goede bronnen? Stukken ter vergelijking aangewezen, in onderscheidene talen, zouden er ook niet misstaan hebben.

Onder den titel van elk stuk zou dienen de naam te staan van de letterkundige soort, waartoe het behoort. Daarbij zou het uiterst voordeelig zijn, telkens gij een stuk eener nieuwe letterkundige soort tegenkomt, onder aan het blad en ééns voor altijd, de vereischten in 't kort uiteen te doen, waaraan dit stuk moet beantwoorden. Tevens zou ik de namen opgeven dergenen die, sinds de vroegste tijden, in dit vak de beste vruchten hebben voortgebracht. Dit zou zeer nuttig zijn voor de leerlingen, en de bloemlezing zou merkelijk in weerde stijgen.

Het ware wenschelijk dat de verzamelaars, bij het bewerken der volgende deelen, deze punten niet uit het oog verloren.

Wij mogen deze Bloemlezing aanbevelen voor gevorderde lagere scholen, avond- en zondagscholen, scholen voor volwassenen en middelbare scholen.

Hamme. P. V. d. B.

— **Onder den hamer!** Onder den titel : *Collections scientifiques et artistiques formées par feu Mr. le Dr. J.-A. Alberdingk Thijm* zijn vier catalogussen verschenen voor de openbare veiling, welke te Amsterdam van 5 tot 14 April zal plaats hebben. Het eerste gedeelte, *le Monde Catholique,* — bevat 757 nummers van zeldzame of prachtige oude en nieuwe gravuren, meest portretten van geestelijke personen; vervolgens 709 nummers der Bibliotheek betrekkelijk het wezen, de leer en de geschiedenis der Kerk, stichtende lectuur, christene kunst, enz.

De tweede catalogus bevat een aanzienlijk getal schriften over genealogie, stedebeschrijvingen, zeden en gebruiken enz.

In de derde, toegewijd aan de letterkunde en hare geschiedenis, bevindt zich eene afdeeling over « märchen », sagen, legenden, liedjes, en over het algemeen de volksliteratuur.

De laatste catalogus bevat alles wat prof. Alberdingk Thijm heeft bijeengebracht over geschiedenis, waarbij o. a. de zuidelijke Nederlanden der 16e en 17e eeuw vertegenwoordigd zijn. De Kunst vormt het slot.

Deze eenige verzameling, wezenlijk eene modelbibliotheek, ziet men met leede oogen onder den hamer gebracht. Zóo wordt, in enkele dagen, het streven, de zorg, opoffering en moeite van den geleerde, gedurende gansch een leven te niet gedaan!

Kon. Vl. Academie. — *Zitting van Februari.* — De eerw. heer Dr Gezelle wordt belast met het opmaken, voor het Jaarboek, van eene levensschets van Ignatius de Coussemaker, Mr Micheels met die van Dr J. J. ten Kate. Kanunnik Daems stelt het heruitgeven voor van de XVIIe eeuwsche vertaling van Boëtius' *de Consolatione philosophiae* door Adr. De Buck.

In de maartzitting werd er gehandeld over de voorbereidende werkingen tot een *Algemeen Nederlandsch technologisch Woordenboek, de Vlaamsche bibliographie van* 1830 *tot* 1870 en de *Vaderlandsche Biographie* van alle in België geboren schrijvers. Belangrijke verslagen werden daaromtrent neergelegd door de heeren Coopman en De Potter, verslagen welke in de *Mededeelingen* opgenomen zullen worden. Die stukken bewijzen dat er reeds goed en deugdelijk werk gemaakt is en dat men welhaast met die gewichtige uitgaven aanvang zal mogen nemen.

Letterkundige wedstrijden voor 1891. (Eerste vraag.) *Oudgermaansche Taalkunde.* De geschiedenis van den infinitivus in de Oudgermaansche dialecten. — (Tweede vraag.) *Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.* Welke is de rol, die in het middeleeuwsch drama wordt toegewezen aan het *booze beginsel*, onder den naam van *Lucifer, Satanas, Sinnekens* enz. Wat zijn daarvan de algemeene en, in sommige werken, de bijzondere karaktertrekken? — (Derde vraag.) *Nieuwere Taal en Letterkunde.* Prudens van Duyse beoordeeld als taal- en letterkundige. — (Vierde vraag.) *Geschiedenis.* De geschiedenis van het gebruik der Nederlandsche taal in het lager, middelbaar en hooger onderwijs in België, van 1830 tot heden. De schrijver zal de officiëele oorkonden : wetten, koninklijke en ministeriëele besluiten, omzendbrieven, programma's enz. bekend maken, ontleden en des noods toelichten. — *Buitengewone Prijskamp voor* 1890. Een gedicht ter gelegenheid van de 25e verjaring der troonsbeklimming van Z. M. Leopold II.

Voorwaarden. — Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch geschreven zijn.

De schrijver stelt zijnen naam op zijn opstel niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van zijnen naam en woonplaats, in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft, herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

Eene belooning van 600 franken, ofwel een gouden gedenkpenning van gelijke waarde, zal gegeven worden aan den schrijver van elk bekroond werk.

De mededingende handschriften over de vier eerste onderwerpen moeten ten huize van den bestendigen Secretaris (den heer Fr. de Potter, Godshuizendreef, 29) *vrachtvrij* ingezonden zijn vóór den 1 Augustus 1891. Het uiterste tijdstip voor het inzenden des

gedichts is bepaald op 15 Juni 1890. De stukken, na den voorgeschreven dag ontvangen, of zulke, welker opstellers zich op eenige manier zullen doen kennen, worden uitgesloten.

De Academie eischt voor de prozawerken de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde dat de mededingers de uitgaven, alsook de bladzijde der door hen aangehaalde boeken, zouden aanduiden. — Zij meent den mededingeren te moeten berichten dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in hare archieven bewaard blijven, en zij zich het recht voorbehoudt deze, in druk te geven.

Van de niet ter uitgave aangenomen stukken zullen de mededingers, te hunnen koste, een afschrift kunnen bekomen, mits overeenkomst met den bestendigen Secretaris.

Davidsfonds. — Binnen de 14 dagen na Paschen zullen de provinciale afgevaardigden de leden van het Hoofdbestuur noemen; Donderdag 8 Mei, om 12 ure, zal de algemeene jaarlijksche vergadering plaats hebben in de Hallen der Hoogeschool, te Leuven.

Eeregraf van Mgr Lambrecht. — Den 22 Maart heeft de keurraad uitspraak gedaan in den prijskamp. Tien voortreffelijke modellen waren ingezonden en het is de heer Remi Rooms, die den eersten prijs behaald heeft; de tweede is gegeven ex œquo aan M. Mathias Zens en aan den heer A. De Beule in samenwerking met M. H. Vaerwyck. Allen zijn ingezetenen van Gent.

Het bekroonde ontwerp verbeeldt eene tombe, waarop de overledene nedergestrekt ligt. Op den achtergrond staan drie groepen in halfverheven beeldwerk : een kalvarieberg, waarvoor de H. Henricus neergeknield; de plechtige intrede van den gestorven prelaat in eene buitengemeente; de Bisschop de kinderen zegenende. Alles is overdekt met een rijken hemel en het geheel met zorg, zelfs met gezochtheid afgewerkt, doet een effekt dat zeker prachtig en kunstvol is, doch misschien te weinig monumentaal. Op zijn eigen genomen is dit ontwerp onbetwistbaar een juweeltje, een meesterstukje in zijne soort.

Al de bezoekers der tentoonstelling schijnen de beslissing van de Jury niet bij te treden; er zijn er die den voorkeur geven aan het gewrocht van M. Zens dat hun breeder van opvatting en uitwerking schijnt. Mijns dunkens zouden die ontwerpen het eene door het andere volledigd dienen te worden, en zouden zij, in alle geval, door hunne al te ver gedreven afgewerktheid en ornementatie, die aan rijke reliquiekastjes doen denken, meer op hunne plaats zijn in eene kleine gothieke kapel dan in eene ruime en door hare sobere naaktheid statige en indrukwekkende hoofdkerk. Moesten zij in koper gedreven worden om op een voetstuk tot pronkwerk te dienen, het ware perfekt.

Vlaamsche belangen. — Coremans' voorstel, dat vroeg minstens twee vakken in het Nederlandsch te doen onderwijzen in de Colleges en Athenœa van Vlaamsch België, is ongelukkiglijk

verworpen. Onder geen opzicht deel ik in de grondwettelijke scrupulen welke men doen gelden heeft, doch ik deel evenmin in het misbaar dat in het Vlaamsche kamp hierover gemaakt wordt.

Certificaten hebben geene sanctie en zijn maar al te dikwijls spiegels waarmede men leewerken verschalkt; men kan die lessen doen bestaan in eene bloote voorlezing, en honderd andere middelen gebruiken waardoor de letter der wet nageleefd wordt maar geenszins de geest die alleen leven baart.

Is het gestemde waardoor de rechterlijke ambtenaars in Vlaamsch België door *een examen* het bewijs zullen moeten leveren onze taal machtig te zijn, niet duizendmaal beter en doelmatiger...? En als hetzelfde beginsel gestemd zal zijn voor de bestuurlijke beambten, en waarvan het Davidsfonds zijn *platform* maakt, zal de slag niet half gewonnen zijn...? Door het feit zelve zal het desideratum van Mr Coremans eene wezenlijkheid worden, want inzonderheid in dezen tijd van concurrentie, zal geen enkel gesticht zich durven blootstellen de toekomst zijner kweekelingen in gevaar te brengen. Dien troef zullen zij in hunne kaart niet willen missen, hun belang is er ons een waarborg voor, en in plaats van eene onbeduidende les te geven om der wille van een even onbeduidend *bewijsschrift*, zullen zij grondig onze taal aanleeren om der wille van een gewichtig en noodzakelijk *examen*.

Het breeder amendement van het Gouvernement volledigd bij de tweede stemming door dat van Mr Nerinckx is de ontwikkeling en uitbreiding van Coremans' voorstel. Dat is zóo waar dat indien laatstgenoemde aanvaard was geweest wij nooit het voorstel van Mr Helleputte zouden gehad hebben opvolgenlijk uitgedijd tot het gewichtig artikel dat wij thans bezitten.

Alles is vatbaar voor verbetering, nooit heeft men te zweren bij het woord des meesters... Is het dan wijs, billijk en redelijk, blind voor alle verbetering, *ne varietur* te houden aan het woord van den meester enkel omdat de meester het zóó uitgesproken heeft...? Eere aan wien eere toekomt, doch geen fetichisme a. u. bl.

Katholieke Vlamingen opgepast, niet medegehuild met de liberalen, want, wie weet indien er niet enkelen zijn die uw fetichisme willen misbruiken voor partijbelang? De omzendbrief van den Landdag van Brussel heeft mij onder dit betrek pijnlijk aangedaan; men maakte er immers grooten ophef van Buls en Janson die toch bitter weinig verricht hebben voor onze zaak, en aan hem, Mr Helleputte, die onze beste man geweest is in dat tornooi in de Kamers, wijdt men eene enkele melding, terwijl anderen die zich ook verdienstelijk gedragen hebben maar bloot onverlet gelaten werden.

In overdreven ijver en drift naar veel, de hen met de gouden eieren niet gedood, want wij weten dat wij van een liberaal ministerie niets zouden bekomen.

Wezen wij krachtdadig zonder vermetel te zijn, en willen die welke een voorbeeld *in anima vili* onontbeerlijk achten, hetgeen

toch nooit geen kwaad zou doen, nu reeds hunne operatie beginnen, dat zij het wagen in hunne eigene omschrijvingen waar sujecten genoeg zijn in de drie graden, en waar toch geene andere belangen in gevaar zullen gebracht worden. Voor het uitwerksel zal het hetzelfde zijn en van lieverlede zal de medicamentatie hare heilzame vruchten elders ook doen gevoelen.

Over deze netelige vraagpunten is er in den loop der verleden maand een voortreffelijk artikel verscheren in *Het Land : « Wij kunnen u missen »*, artikel vol waarheid alhoewel het seffens door eenen anderen opsteller tegengesproken is geweest. Wij bevelen het aan de ernstige aandacht onzer Katholieke Vlaamsche vrienden, alsmede de reeks uitmuntende studiën over hetzelfde onderwerp in *Het Fondsenblad* geschreven. Grondig en gepast en zonder eenen onzer eischen los te laten, toetsen zij den staat der Vlaamsche beweging aan het gezond oordeel, de waarheid en de wezenlijkheid. F.

— Het verbond der Vl. Grievencomiteiten wenscht eenen prijskamp uitteschrijven voor eene studie over de noodige hervorming van het Belgisch militair rechtwezen, doch over geene hulpmiddelen beschikkende doet het eenen oproep tot het inzenden van gelden tot dat doel bestemd. Wij kunnen niet dringend genoeg onze lezers aanzetten dien oproep te beantwoorden; zij zenden dus hunne jonst vóor 15 april e. k. hetzij aan M. F. Reinhard, Debonnestraat 19, St. Jans-Molenbeek, hetzij aan M. L. De Veen, Coenraetstraat 20, St. Gilles (Brussel).

† **Mgr. de Haerne.** — Den 22 Maart overleed te St. Joost-ten-Oode Mgr. Desideer-Pieter-Antoon de Haerne, doctor in godgeleerdheid, wijsbegeerte en letteren, huisprelaat van Z. H. den Paus, eerekanunnik der hoofdkerk van Brugge, oudlid van het Nationaal Congres en lid van de Kamer der Volksvertegenwoordigers.

Deze algemeen geachte man was te Ieper geboren in het jaar 1804. Door het arrondissement Roeselare bij het Nationaal Congres en nadien door het arrondissement Kortrijk naar de Kamer gezonden, bewees hij het Vaderland in het algemeen en de Katholieke zaak, ook de Vlaamsche Beweging, uitstekende diensten. In elke gelegenheid koos hij partij voor het Vlaamsche taalrecht, bestudeerde den oorsprong onzer spraak en ging hare verwantschap met de noordsche talen ijverig na. Onder zijne schriften hierover noemen wij *Verwantschap van het Vlaamsch met het Neder-Schotsch*, en de verhandeling in 1880 verschenen in *Het Katholiek Onderwijs* en getiteld : *De Keltische tongvallen in verband met de Nederduitsche taal.*

Vergeten wij niet, dat Mgr. de Haerne, de gansche wereld door, aangeschreven staat als een der vernuftigste en verdienstrijkste opvoedkundigen met betrekking tot de blinden en doofstommen, wier droevig lot hem bijzonder aan het harte lag. Verscheidene werken, over dat onderwerp door hem geschreven, werden niet alleen ten onzent ten hoogste gewaardeerd, maar ook in Engeland, Duitschland en Amerika, waar zij de eer der vertaling genoten.

De regeering, de ongemeene diensten van den nederigen, liefdadigen man willende erkennen, heeft de kosten zijner begrafenis, welke bijzonder plechtig geweest, ten laste van den Staat gebracht.

Zijn aandenken blijve in eere!

Vijfde jaargang. 1890. Mei. Nr

UITGAVEN

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

	Fr. C.
Verslagen en Mededeelingen voor 1887	4,00
Jaarboek voor 1887 (Met portretten van Z. M. *Leopold II*, en van de heeren ministers *Beernaert* en ridder *de Moreau*)	2,50
De Zevenste Bliscap van Maria. Mysteriespel der XVe eeuw, uitgegeven door K. Stallaert	2,50
Woordenlijst voor de **Zevenste Bliscap van Maria,** opgesteld door K. Stallaert	0,50
Verslagen en Mededeelingen voor 1888	4,00
Verhandeling over de verbinding der volzinnen in het Gotisch, door P.-H. van Moerkerken	1,50
Woordenboek op de Alexanders Geesten van Jacob van Maerlant, door L. Roersch (1ste *aflevering*)	1,00
Jaarboek voor 1888 (Met de lijst der boeken toebehoorende aan de Academie,	2,50
Jaarboek voor 1889 (Met de levensschets en het portret van Dr *R. Snieders*)	1,50
Het Roermondsch dialect, getoetst aan het Oud-Saksisch en Oud-Neder-Frankisch, door Dr L Simons.	1,25
Van den vij Vroeden van binnen Rome, bezorgd door K. Stallaert.	3,00
Madelghijs' kintsheit, al de gekende fragmenten, bezorgd door Jhr. Mr. Nap. de Pauw.	2.50
Dit is die Istory van Troyen, bezorgd door Jhr Mr. Nap. de Pauw en Edw. Gailliard, 1ste deel.	7.00
Id. id. 4de deel, afl, I	1,00
Het voornaamwoord Du, door Hippoliet Meert	1,25

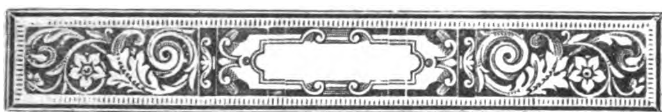
Ter perse, ook voor de Koninklijke Vlaamsche Academie :

Lijst der Bastaardwoorden, met de evenveel beduidende Nederlandsche woorden, door J. Broeckaert, F. Craeynest en Dr. G. Gezelle.

Dit is die Istory van Troyen, bezorgd door Jhr Mr. Nap. de Pauw en Edw. Gailliard, 2de deel.

De Belgische Taalwetten toegelicht door Mr. A. Prayon-van Zuylen.

Jaarboek voor 1890. (Met de levensschetsen en portretten van Dr. L. Delgeur en G. Dodd).

VAN DEN VII VROEDEN VAN BINNEN ROME.

MET een enkel woord wensch ik te antwoorden op hetgeen door den Heer Stallaert is ingebracht tegen mijne Critiek in *Noord en Zuid*, XII, afl. 6.

In de eerste plaats verwondert het mij zeer, dat Gij, Heer S., uw antwoord niet hebt geplaatst in *Noord en Zuid* (1). De lezers zouden er dan beter een oordeel over kunnen vellen in hoeverre het U is gelukt mij te weerleggen. De meesten zullen het nu niet lezen en de lezers van het *Belfort*, onbekend met mijne Critiek, kunnen moeilijk Uw antwoord naar waarde schatten. Ik zelf heb mij in mijne overtuiging ook thans weder versterkt gezien, dat Gij niet op de hoogte zijt der Middeleeuwsche taalstudie, maar wel veel groote woorden kunt gebruiken om uwe onkunde te verhelen, den argeloozen lezer te verschalken en de waarheid gedeeltelijk te verbergen. Voordat ik dit zal aantoonen wensch ik hier uitdrukkelijk te verklaren, dat mijne Critiek geenszins ten doel had de Vlaamsche Academie in minachting te brengen, en dat ik evenmin als « versch bijgetreden bondgenoot van zeker consortium » der Academie een smet heb willen aanwrijven. Mijn eenig doel is geweest haar te waarschuwen, dat zij niet op dien weg voort

(1) De Redactie van dit Tijdschrift deelt mij mede, dat wel een overdruk van het *Belfort* is ontvangen, met het verzoek dien over te nemen, doch daarmede is nog niet verklaard, waarom het antwoord eerst in het *Belfort* werd geplaatst.

moest gaan met haren zoo *loffelijken* arbeid. Ik heb dan ook in mijne inleiding gezegd, dat de Vlaamsche Academie rechtmatige aanspraak had op onze dankbaarheid voor de uitgave van dit gedicht. De *wijze waarop* het is uitgegeven heeft de critiek uitgelokt en die ging U persoonlijk aan.

Uit uw antwoord is me gebleken, dat Gij de zonderlinge meening zijt toegedaan, dat « de lettervruchten der middeleeuwen inzonderheid en bovenal voor alle geletterde en weet- en leeslustige taalminnaars moeten verstaanbaar gemaakt worden ». Ik voor mij geloof daarentegen, dat de gedenkstukken onzer voorvaderen geen lectuur zijn voor weet- en leeslustige taalminnaars, doch alleen voor hen zijn bestemd, die de oude letterkunde als *wetenschap* beoefenen en de taal der middeleeuwen verstaan. Wil men de middeleeuwsche werken voor Jan en alleman verstaanbaar maken, laat men het dan doen zooals het door J. A. Alberdingk-Thijm zoo voortreffelijk is gedaan in zijne uitgave der *Karolingsche Verhalen*. De wijze waarop de Heer S. dit doel tracht te bereiken is vrij zonderling. Hij heeft n. l. eenige woorden een « weinigje gewijzigd », zooals *ionvrouwe* tot *ioncvrouwe*, *hie* tot *hi*, *hafslaen* tot *afslaen*; *ousten* tot *outsten*; het relat. *de* tot *die*, opdat de gewone lezer niet zou *dubben!*

Maar waarom verklaart Gij dan niet veel liever zoovele weinig bekende en enkele tot nu toe geheel onbekende woorden, die de gewone lezer onmogelijk kan verstaan of begrijpen? Dit zou ten minste nog eenig nut hebben gehad, afgezien van de vele syntaxische moeilijkheden, die er nog voor hem overblijven.

De Heer S. heeft bovendien nog de eigenaardigheid om die plaatsen en uitdrukkingen, die volgens onze hedendaagsche spraakkunst niet logisch zijn, voor cacographie te houden, alsof onze voorouders zich in de spraakkunst in eene regelmaat konden verheugen, « die zelfs thans nog, ondanks alle hulpmiddelen van taalstudie en onderwijs, een hersenschim blijft! » Doch ter zake.

Van de meer dan *vijftig* plaatsen, die ik heb besproken, tracht Gij ongeveer ***acht en twintig*** te weerleggen; ten minste Gij ***babbelt*** er wat over. De overige worden stilzwijgend door U voorbijgegaan. De lezers van *Het Belfort* dienen dit te weten tot juiste beoordeeling van Uw antwoord. Het was zeker veiliger voor U aldus te handelen, daar hun uit vele door U niet ter sprake gebrachte plaatsen zou blijken, dat er nog al wat aan Uwe kennis van het Middelnederlandsch ontbreekt, getuige de schromelijk slechte interpunctie, waardoor geheele stukken onverstaanbaar zijn geworden, het wkw. ***gescapen*** (!), ***ie toewart***, ***eygen***, ***sablant***, enz. Dat Gij den tekst ***niet*** goed hebt gelezen, bewijst zeker wel het onbesproken laten van ***inloephede***, ***scoet***, ***rincleeren***, ***verdelven***, die ik alle heb moeten veranderen, en waarover Gij thans het stilzwijgen bewaart.

Dit is echter nog niets bij hetgeen ik thans kan mededeelen. Met machtiging van den Heer Ruelens, ben ik in de gelegenheid geweest het hs. te lezen, ten einde mij van de waarheid uwer bewering, dat uwe ***uitgaaf alle de woorden weerspiegelt***, ***alle de vormen***, ***die in het Cheltenhemsch handschrift geboekt staan***, ***niet minder***, ***niets meer***, te overtuigen. Welnu, waarde Heer, het spijt me voor U, doch ik moet U mededeelen, dat Gij op niet minder dan ***acht en veertig*** plaatsen ***niet*** goed hebt gelezen en het boek dus lang niet zoo getrouw het hs. weerspiegelt als Gij den lezers wijs wilt maken. Om U te overtuigen zal ik de lezingen van het hs. opgeven naast die van den tekst. 151 t. *als*, hs. *alse*; 220 t. *eene*, hs. *ene*; 552 t. ***waent***, hs. ***waent*** en niet zooals door U onder aan de bladzijde wordt vermeld ***want***; 555 t. ***dat haer niet en sal ontvechten***, hs. ***dat haer en sal ontvechten***; 567 t. ***Die knape, die ghi h. u. s.***, hs. ***die knape***, ***dien ghi h. u. s.***; 574 t. ***waert***, hs. ***waer*** en niet, zooals door U wordt opgegeven ***w***ˢ; 658 t. ***sinen knape***, hs. ***sine knape***; 729 t. ***groet***, hs. ***goet***; 797 t. ***stoet***, hs. ***scoet***; 853 t. ***aen haer vernam***, hs. ***an h. v.***; 1094 t. ***sire nature***,

hs. *sine nature;* 1192 t. *Wat hebdi de vrouwe sprac here*, hs. *wat hebdi vrouwe sprac de here;* 1284 t. *Dat men*, hs. *dat ment*; 1611 t. *allen den lieden*, hs. *alle den lieden*; 1672 t. *mi meer*, hs. *mi eer*; 1696 t. *wilt*, hs. *wilter;* 1817 t. *huwen ende trouwen*, hs. *huwen entrouwen*; 2036 t. *vuul*, hs. *vul*; 2086 t. *u emper*, hs. *vemper*; 2174 t. *haer sceen also*, hs. *hersten* (d. i. *rusten*) *alse*; 2269 t. *goet*, hs. *goot*; 2298 t. *niemene*, hs. *nemme* en niet, zooals door U is opgegeven *nemine*; 2358 t. *gierich*, hs. *gierech*; 2364 t. *al hare gedachte*, hs. *al haer gedachte*; 2716 t. *te nacht*, hs. *de nacht*; 2798 t. *guet*, hs. *groet*; 2827 t. *licht*, hs. *lycht*; 2909 t. *wie*, hs. *wi*; 2994 t. *so*, hs. *si*; 3465 t. *sparken*, hs. *sparken*, terwijl door U wordt opgegeven *spaken*; 3568 t. *biddic*, hs. *bidic*; 3592 t. *ghi ne dorvet niet*, hs. *ghi ne dorvet niet sorgen*; 3709 t. *wart*, hs. *waer*; 3797 t. *ane haer*, hs. *ane hare*; 3817 t. *versach*, hs. *verscach*; 3848 t. *goede*, hs. *goeden*; 3891 t. *hent*, hs. *hevt*; 3957 t. *dus mach hi hopen*, hs. *dies m. h. h.*; 3975 t. *es*, hs. *est*; 4031 t. *brenget*, hs. *bringet*; 4059 t. *niemaren*, hs. *nimaren*; 4086 t. *houden*, hs. *houder*; 4134 t. *troost*, hs. *troest*; 4223 t. *eest*, hs. *eest* en niet, zooals door U is opgegeven *es*; 4233 t. *nemme*, hs. *nemmer*; 4239 t. *gereet*, hs. *ghereet*; 4312 t. *ophouden*, hs. *ophoude*; 4366 t. *meestre*, hs. *meestren*.

Uit deze opgave zal blijken, *hoe de Heer Stallaert woorden en woordvormen in den tekst heeft gebracht, die niet in het handschrift staan, ja zelfs in een vers* (3592) *kalm het rijmwoord heeft weggelaten*.

Dat zulk eene uitgave niet vertrouwbaar is, zal ieder begrijpen. Een diplomatisch uitgegeven hs. vereischt meerdere zorg, dan Gij er aan hebt besteed, en de lof, dien Gij zelf over Uw werk verkondigt, verliest dan ook niet weinig van zijne waarde.

Thans zal ik overgaan tot het beantwoorden van hetgeen door U over den tekst meer in het bijzonder te uwer verdediging is aangevoerd.

Waar in plaats van *ionvrouwe* door U *ioncvrouwe*

is gedrukt, en de eerste vorm voor eene cacographie wordt gehouden, daar maak ik U opmerkzaam op het hedendaagsche *kermis*, *Fransch*, *kerspel*, *norsch*, enz. enz. voor *kerkmis*, *Franksch*, *kerkspel*, *norksch*. Zou U nu deze vormen weder willen invoeren en de andere als cacographie veroordeelen? Indien Gij bovendien dergelijke woorden tot hunne oorspronkelijke gedaante wilt terugbrengen, hadt Gij dit dan ook overal moeten doen, en geen vormen als *ongoet*, *onberen*, *ondecken*, *ondoen*, voor *ontgoet*, enz., *avenstonde*, *miere*, *dom*, *gawi*, *gere*, enz. enz. moeten laten staan.

Dat gij den vorm *apel* in *appel* zoudt willen veranderen, heb ik afgekeurd, daar *apel* goed recht van bestaan heeft, blijkens de plaats uit het Wdb. en uit die uit de proza-bewerking van den Reinaert, als ook uit het Angs. *apuldr*, het Friesche *aeple*, het Oudnoorsch *apaldr*, en den naam van het dorp *Apeldoorn* en *Apeltern*. Keurt gij dezen vorm af, dan moet Gij dit eveneens doen bij *jamer* naast *jammer*; *scotele* naast *scottele*; *dropel* naast *droppel*; *boter* naast *botter*; *moder* naast *modder*; enz. Uwe meening verder dat het rijm *stapel* : *appel* hier beter zou zijn dan *stapel* : *apel*, omdat de dichter zich niet veel aan het rijm laat gelegen liggen, is te dwaas om er over te spreken. Dat door mij de vorm *hie* wordt goedgekeurd, verwondert U en Gij noemt ook dezen vorm cacographie, doch vergeet daarbij, dat hij volkomen beantwoordt aan het Oudnederfrankische *hie* en behalve in dit gedicht en op de in het Mnl. Wdb. genoemde plaatsen o. a. nog voorkomt zoowel in als buiten het rijm : *Rein*. 550; *Wal*. 9085; *Rose* 6323; *Sp*. IV[1]-46-98; III[5]-36-18; III[2]-30-19; *Torec* 2613; enz. Gij moogt nu *hi* veranderen in *hie* om de onwetendheid der weet- en leeslustige taalminnaars te gemoet te komen, doch dit woord geen recht van bestaan weigeren of het als cacographie veroordeelen. Ook wijs ik U nog op het tallooze malen voorkomende *sie*, *mie*, *die*, *wie*, *ghie* voor *si*, *mi*, *di*, *wi*, *ghi*. Ik maak den lezer hier opmerkzaam op vs. 2909 waar de heer S. de

lezing van het hs. *wi* verandert in *wie*! Hoe kan men zoo iets overeen brengen met het bovenstaande?

In vs. 602 wordt door U het in het hs. voorkomende *meest* veranderd in *meer*, *omdat Gij zulk een gebrabbel niet kunt lijden*. Eene fraaie verdediging! Wie geeft U hier het recht Uwe denkwijze op te dringen aan onze voorouders? Meent Ge dan werkelijk dat de middeleeuwen dezelfde spraakkunst hadden als wij, zich even logisch uitdrukten, als Gij het zoudt wenschen te doen?

In mijne critiek wees ik U reeds op verschillende plaatsen waar comparatief en superlatief en omgekeerd worden verwisseld en verzond ik U naar de zeer belangrijke aanteekening van Prof. Franck op den *Alexander* bl. 420 en naar het Mnl. Wdb. II, 52, waar nog twaalf voorbeelden van dit zelfde verschijnsel worden aangehaald. Genoeg om te bewijzen, dat Gij niet het recht hebt hier verandering in den tekst te brengen. Hoe moet men verklaren, dat Gij die hier dergelijk « *gebrabbel* » niet kunt lijden in vs. 616 : (*hi*) *werrede langer een luttelkijn dan hi geacht hadde te doene*; en vs. 1312 : (*hi*) *dede maken een decsel ginc van borde te borde*, niet hetzelfde uitroept, terwijl toch logisch in den eersten zin de ontkenning en in den tweeden het pron. rel. ontbreekt?

Dat de vorm *hom* door mij wordt verdedigd, berust hierop, dat deze behalve natuurlijk in het Limburgsch dialect ook voorkomt als *home* (: vrome) in Sp. II[1], 84, 59; I[7], 74, 2; en wisseling van *e* en *o* voor de *m* ook wordt aangetroffen in *nommer* voor *nemmer*; *rompel* voor *rempel*; en in *wasom*, *lancsom*, *onwoensom*, *boechsom*, *vreedsom* voor *wasem*, *lancsem*, *onwoensem*, *boechsem*, *vreedsem* (zie v. Helten bl. 56), en in het ook in de *Seven Vroeden* voorkomende *boesom* voor *boesem* (vs. 905).

Bij Uw in vs. 1786 gemaakte opmerking, n. l. dat door U achter *icker*, tusschen haakjes *ickse* is geplaatst, alsof dit diende tot verduidelijking, zegt Gij

slechts de *halve* waarheid. Gij vergeet (!) te vermelden, dat door U achter *ickse* een *vraagteeken* is geplaatst aldus : *Noch en wille icker* (*ick se?*) *niet ontbaren.* Ieder zal hier uit op maken, dat Gij zelf *dubt* over *icker*. Waartoe anders dit vraagteeken? Door zóo de zaak voor te stellen als Gij doet, heeft het allen schijn, alsof Gij de lezers van *Het Belfort* wilt bedotten.

Waarom *de* in *die* is veranderd, is me, na Uwe verklaring aangaande Uw doel, waarmede Gij den tekst hebt uitgegeven, verklaarbaar. Toch meen ik hier te moeten opmerken, dat Uwe overhaaste bereidwilligheid jegens deftige Hollandsche taalkundigen, U geen vrijbrief geeft om fouten te maken.

Dat het in vs. 2595 weglaten van *in* uwen *weet- en leeslustigen* lezers den tekst veel duidelijker zal hebben gemaakt, betwijfel ik zeer. Zij zullen *inne werden* wel evenmin begrepen hebben als *in inne werden*. Dat Gij in eene oorkonde nog nooit de uitdr. *in inne wesen* hebt aangetroffen, bewijst niets tegen haar goed recht van bestaan, daar zij, zooals Gij weet, in den *Lsp.* voorkomt. De uitdr. *in inne hebben*, die Gij mij laat zeggen, is niet door mij vermeld, doch het product van Uwe verbeelding. *Inne werden* is Hoogduitsch en is nog slechts op *vier* plaatsen aangetroffen. De echt Nederl. uitdrukking is *in inne werden*. Zie *Taal en Letterbode* I, 18.

Dat er tusschen vs. 2184 en 2186 een vers ontbreekt, behoefde ik niet te melden, daar dit reeds door U in den tekst was gedaan. Ik deed dit alleen, waar dit door U was verzuimd.

Met de verklaring van de uitdr. een *ridende manenscijn*, als *een maneschijn*, *waarbij men kan rijden*, schijnt Gij geen vrede te hebben.

Nu, daar kan ik al heel weinig aan doen, na al hetgeen ik U, naar aanleiding van Uw vraagteeken achter *ridende* aangaande dergelijke uitdrukkingen heb medegedeeld. Bovendien verwijs ik U thans nog naar *Sprachgebrauch und Sprachrichtigkeit im Deutschen* von K. G. Andresen, bl. 112. (Fünfte Auflage). Dat

Gij echter een gedeelte van mijn betoog hier uit zijn verband gerukt den lezers van dit tijdschrift voorlegt, pleit niet voor Uwe eerlijkheid. .

Bij *wel na* (vs. 2710) stelt Gij de zaak ook scheef voor. Gij hebt in het glossarium gedrukt : *na* (nabij), *met verwijzing naar dit vers:* « Bedi waes ic wel na doet, » dat dus volgens Uwe verklaring moet beteekenen « Daarom was ik wel *nabij* dood. » Ik beweerde dat dit onzin was en zeide dat *wel na* te zamen *bijna* in het Mnl. beteekent, welke beteekenis hier de eenig ware en goede is. Zóo is de juiste toedracht. Aan de lezers thans om over Uw antwoord te oordeelen.

Over vs. 2798 en de verandering van *guet* en *groet* behoef ik niet meer te spreken, daar gebleken is, dat Gij hier niet goed hebt gelezen.

Wat door U wordt opgemerkt aangaande vs. 3148 bewijst niets tegen het door mij beweerde. In de middeleeuwen was zulk eene constructie geenszins onvolledig, gelijk ik U door eenige voorbeelden aantoonde. Bovendien verwijs ik U thans nogmaals naar *Tekstcritiek* 21, en naar *Rein.* 1404; *Parth.* 7558; 7878; *H. d. Heim* 168; 359; 570; *Segh.* 4217; 11002; *Lsp.* III, 3, 263, en naar het *Mnl. Wdb.* III, kol. 420, alwaar behalve deze plaats nog *acht en twintig* andere worden aangehaald, waar zich hetzelfde verschijnsel voordoet, waaruit Gij kunt zien, hoe gewoon deze constructie in de middeleeuwen is en dat Gij derhalve ook hier geen recht hebt dit maar cacographie te noemen, omdat het niet overeenkomt met onze tegenwoordige wijze van uitdrukken.

Evenzoo is het gesteld met Uwe volgende opmerking, waar Gij *dan hi* in *dan dat hi* zoudt willen veranderen. Ja, *thans* zouden wij ons zoo uitdrukken, doch in de middeleeuwen deed men dat niet zoo. Gij verknoeit hier bovendien opzettelijk mijne woorden door mij te laten zeggen dat er *eenige voorbeelden* zijn van het weglaten van *dat*.

Neen, ik heb gezegd dat *gewoonlijk* na *dan* het voegw.

dat wegblijft en U verwezen naar het *Mnl. Wdb.* en naar Franck in *Alexander* bl. 404, die er bovendien op wijst, dat deze constructie in het Mhd. ook lang niet ongewoon is. Van eene « zalige vindingrijke cacographie » is dus ook hier geen sprake.

Dat *sont* eene drukfout is, wil ik wel gelooven, gedachtig aan Uwe overhaaste bereidwilligheid. Niet gaarne zou ik evenwel onderschrijven wat verder door U aangaande dit vers in het midden wordt gebracht.

Dat de vorm *sent* hier imperfectum zou moeten zijn, meen ik te moeten betwijfelen. De tegenwoordige syntaxis zou dit vereischen, doch in de middeleeuwen dacht men zoo logisch niet. Me dunkt dat Gij, die reeds meer dan veertig jaren U ophoudt met de taal onzer voorouders, dit wel eens zoudt hebben opgemerkt. Ik zou U voor dit feit kunnen verwijzen naar mijne Syntaxis § 478, doch daar Gij die niet al te best schijnt te vertrouwen, verzend ik U liever naar een artikel van Prof. Verdam in het *Tijdschrift voor Nederl. Taal en Lettk.* IV, bl. 204. Aldaar wordt op de hier voorkomende constructie gewezen n. l. op het verbinden van een praes. historicum met een praeteritum in één regel of in één zin, en worden twaalf voorbeelden uit gedeelten van slechts twee werken (*Sp. Hist.* en *Torec*) aangehaald. Ook imperfectum en perfectum komen herhaaldelijk verbonden in één zelfden zin voor. (1)

Hetzelfde geldt van de in vs. 1117 voorkomende

(1) Indien men den heer S. zou willen gelooven, dan komt deze constructie ook in ons gedicht voor vs. 501 : *Si wranc haer hande ende sleet haer haer*. De uitgever verklaart namelijk *sleet* als beteekenende *slaat* (!) (zie het gloss. i. v. *slaen*), en volgens deze verklaring zouden we dus ook hier zulk een geval aantreffen Jammer echter, dat dit geheel *onjuist* is, daar *sleet* het imperfectum is van *sliten* uittrekken, scheuren). Vgl. *Flor.* 1586 : *Haer hande wringen ende sliten haer haer*; vs. 2283 : *Si sleet haer haer ende wranc haer hande* en Oudemans VI, bl. 333.

Men wachte zich ook voor een znw. *hoechede*, dat in vs. 575 zou voorkomen. Dat zou geen zin geven. We hebben hier te doen met het onpers. wkw. *mi hoget* òf in den zin van *mij lust* òf in dien van *ik herinner mij*.

constructie, die in het Mhd. tamelijk gewoon is en blijkens de door mij aangehaalde plaatsen, ook bij ons niet onbekend. Uw uitroep : « Zie nogmaals zijne syntaxis » had achterwege kunnen blijven, als te veel eer voor mij. In mijne Syntaxis is dit geval niet besproken.

Het schijnt, dat de Heer S. nu en dan ook wat onbegrijpelijk is. Over de waarde van het gedicht sprekende zeide ik, dat er eenige tot nu toe onbekende woorden worden in aangetroffen, alsook eenige, waarvan nog maar weinig bewijsplaatsen zijn gevonden. En nu haalt de Heer S. eenige dier woorden aan, die noch meer verklaring noch meer bewijsplaatsen behoeven. Doch, waarde Heer, hierover heb ik niet gesproken. Alleen zeide ik, dat er nog *weinig* plaatsen van waren, doch over de *meerdere verklaring* of over het *noodig zijn* van meer bewijsplaatsen heb ik niet gerept.

Uwe verbazing over hetgeen ik achter *mellen* drukte nl. zoo de lezing ten minste goed is, is onnoodig, gelijk blijkt uit de boven genoemde plaatsen, waar Gij niet goed hebt gelezen. Onmogelijk was het dus niet, dat dit ook hier was geschied. Ik ben U evenwel dank verschuldigd voor de bewijsplaatsen van dit woord.

Aan het slot van zijn antwoord spreekt de Heer Stallaert nog over zijn Glossarium en roept op eene aandoenlijke wijze allerlei autoriteiten op, om de deugdelijkheid van dat werk te betoogen. En waarom? Omdat ik uit de 6e afl. éene plaats aanhaalde, ten bewijze, dat de uitgever het Mnl. niet goed verstaat. Meer dan die éene had ik niet noodig, daar zij overtuigend genoeg was. Ook hierover heeft de Heer Stallaert wijselijk het stilzwijgen bewaard. De VIIde afl. levert ons nog veel sterker bewijs voor deze mijne bewering op. Ziehier wat de uitgever ons mededeelt. Op bl. 564, kol. II staat het volgende artikel : **Hasen**, zn. nw. *Hazen*, fr. *lièvres*. **Hooge- of nederhasen.**

« Wij hebben de bet. dezer slechts in één plakkaat

op de jacht voorkomende woorden, niet kunnen achterhalen. De in het jachtwezen zeer ervarene schrijvers van *La maison de chasse des ducs de Brabant* gewagen er niet van.

« Soo wat man hooge- oft nederhazen vanghet mit gaerne, die verbeurt tsestich royalen, enz. »

Wat moet men nu wel van zoo iets zeggen? Dat Gij dit woord nergens hebt kunnen achterhalen, wil ik gaarne gelooven. Niemand zou zulke hazen ook trachten op te sporen, tenzij een beunhaas. Indien eenvoudig door U wordt gelezen : soo wat man hooge oft neder hasen vanghet, enz., dan is de zin duidelijk genoeg. Hij beteekent alsdan : Welke man ook, *van hooge of van lage geboorte*, hazen vangt, enz.

Dat ik een glossarium, waarin zoo iets voorkomt, niet hoog kan schatten, zal U nu zeker wel willen gelooven. Ik ben U dankbaar voor de *vermelding* der door U gevonden woorden en uitdrukkingen, doch de wijze, waarop Gij de stof bewerkt, laat mijns inziens nog al wat te wenschen over.

Ten slotte zij het mij veroorloofd nog iets toe te voegen aan het in *Noord en Zuid* vermelde aangaande eenige in dit gedicht merkwaardige plaatsen. Destijds kon ik een werkwoord *cotten* niet aanwijzen, wel *coten*. Bij mijne lectuur van de werken uit de 16e eeuw vond ik nu onlangs de volgende plaatsen in een werk, getiteld : *Het Beclach van Joncheer Jan van Hembyse* (Bibliophilen IV). Het stuk is van denzelfden inhoud als het in Bibliophilen VII. De plaatsen zijn te vinden bl. 6 : Subtyllyck moesten sy buyten de poorten trotten, al de reste meende ick soo wel te *cotten*. bl. 26 : Adieu Pamele, die ick hebbe doen trotten, maer en conste ick doen *cotten* Snoeck en Jaqueloot.

Een bewijsplaats voor het werkw. *wrempen* vond ik in de *Refereynen*. Int Vroede, op de Vraghe, wat dier ter waerelt meest fortse verwint, enz. Vertooght binnen Ghendt by de XIX cameren van Rhetorycken aldaer comparerende den XX in April M. D. neghen

ende dertigh. Wij lezen aldaar bl. 164 de klacht van van een niet verhoorden minnaar :

> Tes al verloren liefde ghedreghen,
> Hoe zeere datmer es toe gheneghen.
> Men werdt al *wrempende* al zijn iueght quyte!

Amsterdam. F. A. STOETT.

VAN DE TAAL EN DE LETTERKUNDE DER NOORDMANNEN.

IN de aflevering van Februari verscheen, onder bovenstaand hoofdschrift, een opstel van aan de monding der Mälar ingezonden. Zeker is het zeer lofwaardig, dat in den vreemde, onze stamgenooten hunne moedertaal gedenken en deze beoefenen; maar wanneer hunne schriften onnauwkeurigheden behelzen, die den oningewijde verkeerde gedachten over zaken en toestanden doen opvatten, dan is het ook plicht, om der waarheid wille en tot bevordering der wetenschap, deze te wederleggen.

Hadde de schrijver bij zijn onderwerp gebleven, ons een of ander puikstuk der Oud-Noordsche letterkunde voorgebracht, met de noodige toelichting over taal en vorm, stellig, geene bijdrage zou den lezer van dit tijdschrift meer welkom geweest zijn. Edoch, zijne sprongen van de hak op den tak, hebben geen ander doel dan ons te overtuigen, dat Vlamingen en Noren broeders zijn van heelen bedde. Ja, zij zijn aan ons verwant en ik geef toe, dat in den voorhistorischen tijd, onze oudjes met hen, ergens aan het Himalayagebergte, zeer vriendschappelijk uit een en denzelfden schedel, het kralende bloed van een offerschimmel hebben gedronken; maar dat Vlamingen, Zweden, Wenden (sic) en Gothen, arm aan arm, rechtstreeks uit Azië gekomen zijn; zie, dat is een dier zonderlinge, hersenschimmige denkbeelden, waar-

van Goropius Becanus destijds het monopolie had.

Ter zake. — Zonder den gewraakten tekst aan te halen, ga ik stap voor stap den schrijver volgen.

In de vroegste tijden spraken de Noordmannen een en dezelfde taal, het Oud-Noordsch. Door den invloed van Gothen, Angel-Saksen, e. a., werd deze taal van lieverlede gewijzigd, zoo dat zij in de IXde eeuw uit twee onderscheidene twijgen bestond : het Noorweegsch en het Zweedsch-Deensch.

Noorweegsche uitwijkelingen bevolkten IJsland op het einde der IXde eeuw en daar, afgezonderd van den vreemde, werd het Noorweegsch zuiver bewaard, terwijl op het vasteland de taal meer en meer verbasterde. Toen de drij noorderrijken onder den Deenschen schepter kwamen, werd het Deensch de taal der verbondene staten en Noorweegsch, Zweedsch en Deensch, onder den algemeenen naam van « Dansk tunga » genoemd. Op IJsland echter, had het Noorweegsch den naam van IJslandsch verworven. Het IJslandsch is dus de stam niet der Noordsche talen, maar slechts de krachtigste twijg van het Oud-Noordsch en deze taal is een tak van den Germaanschen stam, waarvan alle takken en twijgen, noodwendig zeer nauw verwant zijn.

Geene woorden zijn meer geschikt om dit te doen uitkomen, dan de namen onzer lichaamsdeelen. Immers, van in de vroegste tijden heeft de mensch de noodzakelijkheid gevoeld, zijne ledematen met een hun eigen naam te noemen. Bij de Germaansche volkeren, zijn deze woorden dan ook meestendeels algemeen Germaansch: wat uit het volgende lijstje blijken zal.

Nederlandsch.	*Hoogduitsch.*	*Engelsch.*	*Deensch.*	*Zweedsch.*	*Yslandsch.*
arm,	arm,	arm,	arm,	arm,	armr.
been,	bein,	bone,	been,	ben,	bein.
buik,	baùch,	pouch,	bug,	buk,	bukr.
hals,	hals,	halse,	hals,	hals,	hals.

hand,	hand,	hand,	haand,	hand,	hönd.
hoofd,	haùpt,	head (1),	hoved,	hufvud,	höfuth.
kin,	kinn,	chin,	kind,	kind,	kinn.(2)
mond,	mùnd,	mouth(3)	mund,	munn,	munnr.
neus,	nase,	nose,	nœse,	näsa,	nos.
oog,	auge,	eye,	oye,	öga,	auga.
rug,	rücken,	ridge,	rug,	rygg,	hriggur.
tong,	zùnge,	tongue,	tunge,	tunga,	thungr.
voet,	fùsz,	foot,	fod,	fot,	fotur.

Het is voldoende een oogslag op deze voorbeelden te werpen, om overtuigd te zijn, dat elk woord dezer reeks, in al de aangehaalde talen, uit eenen wortel gesproten is, die in de onderscheidene spraken eigenaardig ontwikkelde. Tevens ziet men ook, dat het Nederlandsch al niet meer aan het IJslandsch gelijkt, dan de overige Germaansche talen en daarom dacht ik deze kleine vergelijkingstabel te moeten mededeelen.

Welke ontdekking! Met de Edda in de hand, verklaart de schrijver eenige Vlaamsche plaatsnamen, die anders nooit konden uitgelegd worden. Hij vindt er ook de getuigenis in : « dat de Asas ofte Aziatische uitwijkelingen, op hunne wandelingen door Europa, de Vlamingen in het land der Menapiërs hebben achtergelaten; benevens de Gothen te Gothem, de Zweders te Zweveghem, de Wandalen of Wenden te Wanneghem; » verder, « dat de namen Ooteghem, Avelghem en Anseghem, gedenkteekens zijn van de heidensche leer onzer vaderen » (4).

(1) Saks. *heafd*, waarvan Eng. *head*, met uitstooting der *f*, als bij ons dialectisch *hood*. Ook het Friesch heeft *haed*.

(2) Deen., Zweed., *kind* en IJsl. *kinn* = wang.

(3) Met uitstooting der *n* voor *th*. Zoo ook in ons Diksmude — Dicasmutha 961 —, = Dijksmonde.

(4) Waarom die ongerijmde meervoudsvormen Asas, Zweders, Wenders, Gotten en Saksers? Ook zij hier aangemerkt, dat Wandalen — Germanen — en Wenden — Slawen — twee onderscheidene volkeren waren.

O, Logica! Hoe ga ik deze dot ontwarren?

De Wanen (vanir) waren goden der Noordsche fabelleer. Zij werden verdrongen door een nieuw godengeslacht, waarvan Odin de stamvader was, namelijk de Azen (aesir), die geduchte tegenstrevers vonden in de Reuzen (iötnar), maar hulpvaardige geesten in de Alven (alfar). Dit mytisch volkje verbleef in Wanaheimr, Asaheimr, Jötunheimr en Alfheimr, maar het ontleende toch zijne namen aan de Wanen of Wenden, de Azen of Alanen, de Jötunen of Finnen en de Alven of Lappen en deze volkeren, van afkomst Slawen, Sarmaten en Scythen, waren reeds in de eerste eeuw onzer jaartelling, tot aan de Oostzee doorgedrongen (1). Dat de Vlamingen — Germanen meen ik — nimmer met een dezer volkeren in betrekking kwamen, hoeft geen verder betoog.

Maar onze plaatsnamen? Ook deze ga ik zonder Edda verklaren.

Gotem (*Guthingahem*, 967), is het heim, de woonst der *Guthingen*, of afstammelingen van *Gutho, Goto, Godo,* een mansnaam en kozevorm van *Guthart, Gothart;* gevormd van *guot, got,* goed, uitstekend en *hart,* standvastig; of van een andere zinrijke persoonsnaam met *Got* samengesteld, als : *Gotbald, Gotbrecht, Gotfried, Gothelm, Gotmar, Gotman,* e. a. Het Oost-Vlaamsche **Gotem,** vindt tegenhangers in het Limburgsche **Gotem** — vroeger *Goethem* geschreven, vgl. den geslachtsnaam *Van Goethem* —; in de Friesche plaatsnamen **Gotum** en **Goutum**; en in het ontaarde Waalsche **Gottechain.** Verder getuigen de patronymica **Godts** en **Goedts,** die nog als familienamen voorkomen, dat de oude naam in onze streken niet ongemeen was.

(1) Wie hier meer van weten wil, bestudeere P. J. SCHAFARIK's « *Slawische Alterthümer* ».

Zwevegem (*Suevengehem*, 1063). — Een man, door zijn volk kort weg **Swevo** (ohd. *Swabo*) genoemd, maar wiens volle naam *Swebald*, *Swebrecht*, *Swevhart* of een dergelijke moet geweest zijn, was de stamvader der **Swevingen** en zijn heem, dat hij met geheel zijne maagschap en al zijne onderhoorigen bewoonde, heette **Swevingahêm**. En toen nevens het verblijf van den grijzen **Swevo**, er andere heemen waren opgetrokken, behield de vlek niettemin, den sinds lang ingewortelden naam. En nog vandaag — ofschoon in den volksmond versleten — is die naam degene van het aanzienlijke West-Vlaamsche dorp.

Dat **Swevo** - waarvan de nog bestaande patronymische geslachtsnamen **Swavingh** en **Swavink** voorkomen - , eensbeduidend is, met den naam der volkeren weleer als Zweven (Suevi) gekend, kan niet betwist worden. Maar ook de mansnamen **Dano**, **Franco**, **Friso**, **Saxo** staan in verband met de namen der Denen, Franken, Friezen, Saksen, en toch zijn deze daarom niet minder echte persoonsnamen. 't Is, dat zij oorspronkelijk slechts gemeene namen waren, die zoowel den enkeling als de massa pasten.

Wannegem (*Wanhendinghem*, 1277). **Wanhend** — een mansnaam van **Wano** en **Hando** gevormd, dien ik echter als samenstelling nergens aantrof — was het hoofd der **Wanhendingen** en stichter van **Wanhendingahêm**. Van **Wano** zijn de nog bestaande Nederlandsche geslachtnamen **Waning**, **Waninge**, en **Wanninge** overgebleven en aan **Hando** heeft de Hoogduitsche **Handt** zijn bestaan te danken.

Ootegem (*Odingahem*, 1016), het heem, der **Odingen**, het verblijf van het geslacht van **Odo**, wiens naam uit den wortelstam *aud* gesproten, zeer gemeen was in alle Germaansche landen. Deze is een kozevorm van *Otbald* — ook *Ootbald*, — *Otbert*, *Otfried*, *Otger*, *Othart*, *Otmar*, *Otwar*, *Odwin*, *Otolf*, of een andere met *Odo*, *Oto* samengesteld.

Avelgem. — Bij gebrek aan oude schrijfwijzen,

is het mij niet mogelijk, met zekerheid dezen gemeentenaam te ontleden. Doch, naar de oude vormen der andere *gem*-namen gesteld, bekomt men **Avelingahêm.** Is *Avel* nu geene samentrekking, dan kan men gerust aannemen, dat **Avel**, de kleine, de zoon van **Avo**, de vader en de heer was der **Avelingen**, wier heem als de wieg van het gekende **Avelgem** moet aanzien worden.

Ansegem (1). — « Dat is **Ansinghem**, de woonst van 't geslacht van *Anse*, of van *Ansbert*, *Ansfried*, *Ansgar* (Anscharius), *Ansgild*, *Anshelm* (Anselm, Anselmo), *Anserik*, of wat der maar meer namen zijn, die met *Ans* beginnen.

— *Anso*, *Anse* is nog heden als mansnaam in Friesland in gebruik; vooral ook in den verkleinform *Anske*. Van *Anse* heeft men in Drente den geslachtsnaam *Ansingh;* elders ook *Ansink* en *Ansen;* en van *Anske*, in Friesland, den geslachtsnaam *Anskama*, 't is te zeggen : de zoon van Anske. »

Niet Freija, maar wel Frigg was Odin's gemalin en het is naar haar, dat de vrijdag werd genoemd (ags. Frigdaeg).

Franken = bondgenooten?

Een bondgenootschap van Germaansche stammen, droeg den naam van Franken, maar dat Frank daarom bondgenoot beteekent, is spoediger gezegd dan bewezen. Er is mogelijk geen woord, waar meer naar gevorscht werd en de aanneembaarste verklaring, ofschoon slechts gegrond op een verondersteld gothisch *fraggs*, uit *freis* ontsproten, is *vrij*. De schrijver zegt in de oude (?) gothische taal, het woord gevonden te hebben; maar wat van de Gothen overgebleven

(1) Tot verklaring van voorgaande plaatsnamen, gebruikte ik, E. FÖRSTEMANN's *Altdeutsches Namenbuch*. Wat van Anseghem gezegd wordt, schreef ik letterlijk over, uit « Vlaamsche en Friesche plaatsnamen » in « Rond den Heerd » 1877, door J. Winkler geplaatst. 's Mans naam kan enkel mijn stelling versterken.

is, werd zoodanig door de Duitsche taalreuzen uitgepluist, dat het iedereen moet bevreemden, dat zij het niet zouden ontdekt hebben.

Vlaming = Zwaard?

Flaeming, met de beteekenis van zwaard (sverd), heb ik in de Edda niet aangetroffen, maar in het gedicht « Regner Lodbrog » lees ik :

« Hiuggum vier med *hiorve*.
Hilldur var synt i vehste,
Adur Freyr kongur fille,
A *Flemingia* lande. »

d. i. Wij streden met zwaarden. De strijd had fel toegenomen, alvorens koning Freyr, in het land der Vlamingen viel.

Maar zwaard werd nog door andere woorden vertolkt, als *bengrefill* = wondgriffel; *slidadorn* = scheededoorn e. a. Is *flaeming* nu ook voor zwaard, in overdrachtelijken zin gebruikt geweest? Trouwens, al ware dit zoo, dan vraag ik mij af, wat dit woord, uit een anderen wortel gesproten, met ons Vlaming te maken heeft. Neen, in de eigene spraak moet naar de beteekenis, den oorsprong van Vlaming gevorscht worden en hier kan de naam der IJslanders dienst bewijzen.

De bewoners van IJsland — aldus genaamd wegens de massa drijfijs die men aan de kusten ontmoet — ofschoon Noren van afkomst, noemden zich *Yslendingr*, d. i. **IJslandingen.** 't Is dus de naam niet van een volksstam, maar wel een, die gevormd werd uit den landsnaam, bij middel van het suffix *ing*. Zoo ook kwamen de Vlamingen aan den hunnen.

Maar, zal men opwerpen, **Vlaam** is toch geen land- of gewestnaam; geene streek werd ooit zoo genoemd. — Niet te haastig.

Vlaam is eene samentrekking van *vladem* —

z. a. aam van adem; boom van bodem; vaam van vadem – en dit op zijne beurt samengesteld uit den wortel *vlad* en het onzelfstandig achtervoegsel *em*, dat tot versterking dient, van het denkbeeld in den wortel voorhanden. *Vlad* heeft de beteekenis van *vlak, plat;* van daar dat een pannekoek, eene taart, den naam van *vlade* draagt. *Vladem* is dan eene uitgestrekte vlakte, eene vlakke streek, een platland (1).

Ik sla de geschiedenis van Vlaanderen open en daar vind ik den vladem of vlaam, in de zandige, vlakke, « bloote » landstreek, in de VII^de^ eeuw, als *pagus Flandrensis* gekend; een naam, die uitsluitend toekomt aan « het Vrije van Brugge », het oorspronkelijke Vlaanderen, de heimat van Nederduitschers — Franken, Friezen en Saksen — die zich Vlamingen noemden, naar het oord — den Vladem — dat zij bewoonden (2).

Er blijft nog een woord te zeggen over den naam Vlaanderen.

Zoo als vele plaats- en streeknamen, staat ook deze in den datief meervoud. Het enkelvoud is

(1) WEBSTER, in zijn voortreffelijk « Dictionary of the Englisch Language » zegt : **Flat**, *n.* A level or extended plain. In *America*, it is applied particularly to low ground or meadow that is level; but it denotes any land of even surface and of some extend.

(2) La dénomination de Flandre se rencontre pour la première fois dans la vie de Saint Eloi, écrite vers 678 par Saint Ouen, où il est dit que le Saint a prêché *in municipio Flandrensi, id est Brugensi.*

Depuis le milieu du neuvième siècle, le *pagus Flandrensis* ou même *Flandriensis* se retrouve fort souvent : et ces expressions comme aussi celles de **Vlandra**, *Flandres*, *Flanderes*, *Flandria*, *Flandriæ* ne désignent que la ville de Bruges et le pays à l'entour, surtout les côtes maritimes.

Hist. de la Flandre, par WARNKŒNIG, trad. GHELDOLF; page 113, T. I.

Zie ook : J. J. DE SMET, *Recueil des Chroniques de Flandre :* Introduction X-XII.

Als tegenhanger van den naam *Vlamingen*, noem ik den ouderen *Moeringen* d. i. bewoners van het moerland, ons door de Romeinsche geschiedschrijvers als *Morini* bekend gemaakt en ten onrechte in het Nederlandsch door *Morinen* vertolkt.

Vlaander (1), samengesteld uit *Vlaam* en het locatief of ablatief suffix *der* (Got. *thar.* of *thra*, Lat. *tra(d)* in *extra, intra, ultra*). Verder is de vloeiende lipletter *m*, door den invloed der tongletter *d*, in de vloeiende tongletter *n* overgegaan, zooals b. v. in *wandaad* voor wamdaad (os. *wamdâd*, ags. *vamdaed*). (2)

De naam Vlaanderen, oorspronkelijk slechts gegeven aan de enge gouw, rond het einde der VIIde eeuw als *Pagus Flandrensis* genoemd, werd later bij uitbreiding, aan al de landen onder den graaf toegekend; maar daarom zijn niet alle ingezetenen van het huidige Vlaanderen echte Vlamingen en Brabanders en Limburgers zijn het in het geheel niet. Hier uit blijkt : dat Vlaamsch al niet meer te beteekenen heeft als b. v. Hollandsch of Zeeuwsch. Neen, alle recht geaarde Nederduitschers, in Noord en Zuid, spreken in onderscheidene tongvallen, de Nederlandsche taal.

Nog iets had ik willen zeggen over de Kerels, doch, daar ik niet met zekerheid over de Zweedsche dalkerels kan spreken, laat ik dit liefst achterwege. Wil de Heer Van de Kerckhove, mij eene brok hunner eigenaardige gewestspraak bezorgen, dan zal ik ook trachten de zaak toetelichten.

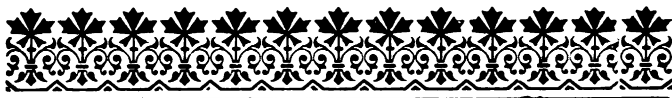
St Gillis-Waas. J. J. HELLEMANS.

---

(1) Het enkelv. Vlaander komt voor in noot 2 der vorige blz. *Vlandra* d. i. *Vlândre* = *Vlaander*.

(2) Dr JAN TE WINKEL. « *De grammatische figuren in het Nederlandsch* », bl. 126.

GESCHIEDENIS DER ABDIJ VAN GROENINGE TE KORTRIJK.

VOORWOORD.

IN het jaar onzes Heeren, « als men screef duist drie hondert ende twee, up Sente Benedictus dach in hoymaent, was de stryt te Curtrycke », de eeuwenheugende slag der Gulden Sporen.

De Coninc en Breidel stonden, « eens met 's Graven zonen, hand in hand met de getrouwe edellieden des graafschaps, aan het hoofd van de poorterij en ambachtslieden onzer vrije gemeenten en van het volk uit den buiten, strijdende voor het recht en de vrijheid in de waarheid. »

Zij streden en zegevierden; en daarom blijven zij voor ons « toonbeelden van vaderlandsliefde, van zucht naar recht, van eerlijkheid, van trouw, van wijsheid, van beradenheid, van dapperen moed en edele zelfopoffering, gesteund op den zuiversten godsdienstigen zin. » (1)

De stad Brugge heeft haren zonen een standbeeld opgericht; Kortrijk verdient een gedenkteeken op de plaats, waar de Klauwaarts vochten en wonnen!

In 1889 heeft de gemeenteraad besloten, dat men den « wych » jaarlijks zal herdenken. Bovendien trokken de Vlaamschgezinde maatschappijen van Kortrijk en omstreken, op Zondag 14 Juli, naar het veld van Groeninge.

Duizenden personen volgden de ontrolde vlaggen der gilden; en zoo hoog steeg de geestdrift, dat men het voornemen opvatte, dezen optocht alle jaren te vernieuwen.

« Een Leeuw op Groeninge! » was de algemeene kreet, « Vlaanderen wil Vlaanderen blijven! »

---

(1) *Onze Helden van* 1302, door AD. DUCLOS.

In die omstandigbeden docht het ons, dat het Vlaamsche volk de geschiedenis der oude abdij van Groeninge niet ongeerne zou lezen.

Bij het schrijven dezer bladzijden, raadpleegden wij de volgende bronnen :

1° Het gemeentearchief van Marke en van Kortrijk;

2° *Chronique et Cartulaire de l'abbaye de Groeninghe*, par le chanoine F. VAN DE PUTTE;

3° *Geschiedenis der stad Kortrijk*. door F. DE POTTER;

4° *Verklaering van den oorsprong, ouderdom en weerdigheyd van het miraculeus beeld van Onze Lieve Vrauwe in de abdye van Groeninghe;*

4° *Notre-Dame de Groeninghe,* par le R. P. Possoz, de la Compagnie de Jésus;

5° *Vaderlandsche Historie*, door wijlen kanunnik J. DAVID;

6° *Handboekje der Godsvrucht tot O.-L.-Vrouw van Groeninge ;*

7° *Instellinge van het broederschap van O.-L.-Vrouw van Groeninge ;*

8° *Déclaration de l'origine, antiquité et dignité de l'image miraculeuse de N.-Dame de l'abbaye de Groeninghe.* Opgedragen aan « Madame Françoise Du Poncheau, très digne abbesse du monastère ».

I.

De abdij van Marke.

Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen en Henegouw, was de held der vierde kruisvaart. Vóor zijn vertrek, in 1202, stelde hij zijne twee minderjarige dochters, Joanna en Margareta, onder de voogdij van hunnen vaderlijken oom, Philip van Namen. Bosschaert van Avesnes, Geeraard, proost van St-Donaas, en Willem van Château-Thierry, in Champagne, stonden den voogd als raadslieden ter zijde.

Dank aan de trouweloosheid van Philip van Namen en de sluwheid van den Franschen koning, Philip-August, trad Joanna in den echt met Ferdinand van Portugal, neef der weduwe van Philip van den Elzas (1211). Dit huwelijk gaf aanleiding tot bloedige worstelingen en eene twaalfjarige gevangenzitting van Ferdinand.

Middelerwijl hield Joanna het bewind der twee graafschappen in handen. Haar bestuur mag men wijs en heilzaam noemen. Zij vernieuwde en verbeterde vele stedelijke keuren; gaf wijze instellingen aan onderscheidene kasselrijen en ambachten; gemeentewetten aan plaatsen, die daar nog van beroofd waren; zij begunstigde den koophandel en de nijverheid; zij schafte hatelijke gerechtig-

heden en tollen af; zij bevorderde het onderwijs der jeugd; zij bouwde gestichten van weldadigheid, begiftigde kerken en kloosters: met een woord, zij leefde niet dan voor het heil harer onderdanen en voor den welstand van Vlaanderen, dat weldra het rijkste, het machtigste, het bloeiendste land werd van geheel Europa (1).

Wil men bewijzen? Ten jare 1224 beloofde zij, ook in naam van hare opvolgers, geene belastingen te zullen vragen aan de vijftig eerste wollewevers, die zich te Kortrijk zouden nederzetten. Zij verzekerde hun die gunst voor gansch het leven, met deze bepaling nochtans, dat hunne afstammelingen daarna zouden onderworpen zijn aan de belastingen, gelijk de overige ingezetenen (2). Aan Veurne, Eekloo, Kaprijk en eenige andere plaatsen schonk de gravin eene eerste gemeentewet. Op zedelijk en godsdienstig gebied was zij eveneens werkzaam. In de maand Februari 1241 kocht zij een huis voor het jonge begijnhof van Kortrijk (3). In 1223, 1225 en 1251 begiftigde zij het kapittel van O.-L.-Vrouw, gesticht door haren vader (4). Ten jare 1230 stichtte zij de abdij van Marquette, bij Rijsel (5).

Kortrijk paalt ten Zuid-Westen aan Marke. Deze gemeente maakt aldaar eenen vrij grooten insprong, tusschen den Bruyninckweg (6), over den Pottelberg, en het gehucht Ste-Anna. Hier lag een landgoed, bekend onder den naam van Roodenburg (7). Dit landgoed was tot heerlijkheid verheven als achterleen van Sperleke. Het bestond « uit het kasteel, met hof, boomgaarden, neerhof, molen en loopende landen ».

(1) J. DAVID, IV, bladz. 232.
(2) *Charter*, voorhanden in het stedelijk archief.
(3) MIRŒUS, op dipl. III, 108.
(4) *Charterboek* van het kapittel.
(5) MIRŒUS, I, bladz. 577.
(6) De Bruyninckweg bestaat nog gedeeltelijk. Beginnende aan den doorgang onder den ijzeren weg, loopt hij langs de hofstede, bewoond door Van Thomme, over den steenweg van Aalbeke, in de richting van M. Bonné's kasteel.
(7) Op de heerlicheyd ten Roodenborgh, in de prochie van Maercke, bij Curterijcke. FR. C. DE VISCH.
Roodenburg lag niet verre van Kortrijk. Ten jare 1431, toen de nonnen reeds op Groeninge, omtrent den *Blaasbalg*, woonden, schreef Philip de Goede :
..... Entre leurs avoirs et droits...... (les religieuses) ont ung moulin..... situé et assis en li parroiche de Marque, *a demie lieue prez de la dicte abbaye*. (*Cartulaire.*)

Staande op het hoogste van den Bruyninckweg, met den rug naar Kortrijk gekeerd, en de ijzeren baan naar Lauwe wegdenkende, kan men zich een denkbeeld vormen van de voormalige liefelijkheid der streek. Rechts ging het oog over eene uitgestrekte helling, met de zacht vloeiende Leie in de verte; links, tusschen Walle en S[te] Anna, stonden groote, sombere bosschen. De Markebeek kronkelde als eene zilveren slang door het landschap. Nog in 1756 hoorden verscheidene stukken gronds, aldaar gelegen, aan de abdij van Groeninge toe (1).

Het goed te Roodenburg was eene der uitgestrektste heerlijkheden rond Kortrijk. Volgens eene acte van 1548, was het destijds 40 bunder groot (2).

Op het einde der twaalfde eeuw werd Roodenburg het eigendom van Wouter, protonotaris van Boudewijn IX (3). Wouter had drie kinderen : Joanna, Agnes en Gillis van Roodenburg. Toen hun vader stierf, wenschten Joanna en Agnes zich van de wereld af te zonderen, weshalve zij de hun toebehoorende heerlijkheid opdroegen aan Joanna van Constantinopel, « omme dat zy daer mede stichten zoude een clooster van der ordene ende abyte van Cystaulx (4), daer die twee dochteren Gode dienen mochten met andere religieusen van den selver ordene (5). »

De gravin aanveerdde deze gift den 1 September 1237. Uit de acte en de aanduiding der goederen blijkt, dat het recht van Gillis, broeder der twee jonkvrouwen, werd voorbehouden. En dewijl Agnes, de jongste zuster, nog minderjarig was, verklaarde de vorstin voor dezer goedkeuring in den afstand te zullen zorgen. Verder zoude zij, indien de stichting eenige deelen der geschonken goederen moest missen, dezelve door eigen giften volledigen (6).

(1) Kaart van C. Steur, voorhanden in het archief van Marke.

(2) Acten en contracten.

(3) La Seigneurie de Rodenborch était un arrière-fief de Sperleke. Wautier, protonotaire de Baudouin IX, avait, du consentement de son maître, acquis de Robert de Sperleke la propriété du fief de Sperleke, relevant du comté de Flandre...

F. Van de Putte.

(4) Te Citeaux (côte d'Or) stichtte de H. Robertus, in 1098, eene beroemde abdij.

(5) Kronijk der abdij.

(6) Johanna, Flandrie et Hanonie comitissa, omnibus presentes litteras inspecturis salutem. Noverint universi quod dilecta nostra Johanna, filia et heres Domini Walteri de Rodenborc, terras, possessiones, redditus et alia bona sua, que de nobis tenebat in feodum, de nostro assensu in elemosinam assignavit, ut ex hiis quoddam monasterium in honore gloriosissime Marie Virginis fundaretur ubi ipsa cum ceteris sub habitu regulari Cisterciensis ordinis suo servirent jugiter Creatori. Porro cum Agnes, unica

Toen nu de stichting verzekerd was, zond Joanna van Constantinopel eenige Zusters uit de abdij van Marquette, met Erka of Eika als eerste abdis (1). Joanna en Agnes van Roodenburg aanveerdden het geestelijk kleed. De nieuwe abdij koos den titel van *Speculum beate Marie Virginis* of *Spiegel der gelukzalige Maagd Maria*. Het opperbestuur werd opgedragen aan den abt van Clairveaux (2), die het overliet aan den prelaat der Duinenabdij, bij Veurne. Deze belastte twee zijner priesters met de geestelijke zorg over de nonnen (3).

II.

De gravin Beatrix.

De stichting, door Joanna van Constantinopel goedgekeurd, had aanvankelijk bezittingen in Marke, in Kortrijk, in Cuurne, in Harlebeke, in Ardooie en elders (4).

---

soror eius, necdum etatem legitimam attigerit, ut assignationi huiusmodo per legem valeat assentire, permittimus sub presentium testimonio, quod nos curabimus quod eadem Agnes assignationem jam dictam, cum fuerit etatis, legitime approbabit, et tum per legem faciet quod prescripta assignatio firma erit et si forsitan dessentirit ab hoc, nos presentibus obligamus, quod si ipsius jam dicta assignatio in toto non esset stabilis, vel in parte, quidquid deficeret, de nostro integre sopplerimus. Actum anno Domini M. CC. trigesimo septimo, kal. septembris. *Cartulaire.*

(1) Eika of Erka, wier familienaam was Flandrina des Jardins.

(2) Clairveaux ligt in het departement der Aube. Ten jare 1115 stichtte er de H. Bernardus eene abdij van Benedictijnen.

(3) Het klooster stond onder d'opperbestiering van den abt van Clairveaux, ende uyt deszelfs naem onder die van d'abten der abdij van Duynen, dewelke twee van hunne onderhoorige priesters daer afstierden, om die religieusen de heylige Sacramenten en andere geestelijke fonctien, naer 't gebruyk van het order, te bedienen. (*Kronijk*).

(4 Apud Marke d. R. avene ad mensuram curtracensem, Unum molendinum venti. Decimam de Marke pro I^a^. marchis et forefacta et escanthie de Marke c solidos.

Apud Marke, ubi domus sita est et circa XXII boneria terre. In parochia Curtracensi, apud Groeninghe, XXIII boneria, partim, prati. A le gache I, bonerium terre et c. raserias avene ad parvam mensuram. Piscaria inter Menines et Donse. Apud Curne XI. solidos annuatim. Apud Harlebeke XXX raserias bladi ad parvam mensuram et II. raserias avene ad grandem mensuram et VIII. solidos. Apud Hardoie in pluribus rebus VII. libras. Decima de Hardoie VIII. libras. Decima apud Bredine VII. libras. Apud

Deze bezittingen groeiden spoedig aan. In het jaar 1240 kocht de abdis de tienden der nieuw ingedijkte landen tusschen Biervliet en Milme, in het ambacht van Assenede (1). In 1241 schonken Thomas van Savooie en Joanna van Constantinopel aan de abdij de helft van een stuk grond, gelegen tusschen de ambachten van Assenede en Brugge.

Innocens IV stond toe, dat iedere non, persoonlijk, roerende en onroerende goederen mocht bezitten, onder beding nochtans, dat het inkomen dier eigendommen geheel ten voordeele van de gemeenschap zoude blijven (1246) (2). Omtrent dien tijd nam dezelfde paus de eigendommen der abdij onder zijne bescherming (3). Zelfs sprak hij den banvloek uit tegen al degenen, die de kloosterzusters van Marke zouden hinderen in het vreedzaam bezit hunner eigendommen (4).

Een der aanzienlijkste personen, welke de abdij van Marke begiftigden, was de gravin Beatrix, dochter van Hendrik II, hertog van Brabant. Beatrix was tweemaal weduwe geworden : eerst van Hendrik, landgraaf van Thuringen, en vervolgens van Willem van Dampierre, oudsten zoon van Margareta van Constantinopel en den heer van Dampierre (5). In die omstandigheden verkreeg zij tot haar onderhoud de heerlijke baten der stad en der kastelnij van Kortrijk. Zij vestigde zich in het kasteel dezer stad, en toog

---

Olenborc super camerarium, unam pensam anguillarum. Juxta Olenborc IIII. libras. Apud Snelskerke XIX. pensas casei viridis et XXXVI. agnos. Apud Rams-caple XXVI libras et XVIII. mensuras terre. Ad brevia Thome Pinguis de Furnes c. solidos. Ad brevia majoris officii de Brugis XXIII. libras. Apud Braine quandam grangiam. Apud Novam villam l boneria terre et thelonium et majoriam et lesefrois. Isti sunt redditus et bona que pertinent ad Johannam et Agnethem, filias quondam Walteri de Rodenborc, de quibus redditibus et bonis debet fieri abbatia monialium cysterciensis ordinis, salvo eo quod Egidius, frater dictarum Johanne et Agnetis, debet habere de predictis bonis et redditibus secundum legem patrie. *Cartulaire.*

(1)... Omnes decimas novales totius terre, vi marini fluctus jacte, vel postmodum jaciende inter Milmen et Birvliet termuden, extra Oudendike...

(2) .. Devotiones vestre precibus inclinati ut possessiones et alea bona mobilia et immobilia que personas sororum ad monasterium vestrum...

(3) In 1244.

(4) In 1246.

(5) Nous Beatris, jadis feme a noble homme Willam, comte de Flandres, dame de Courtrai (1280).

Willem van Dampierre « overleedt het derde jaer zijns huwelyckx in de meimaent, zonder hoir achter te laeten... »

elken Zaterdag naar de kloosterkerk van Marke, om er de heilige Maagd te vereeren (1).

Wij zegden reeds, dat dichte bosschen het klooster van Marke omringden. Daarin scholen « diversche ballynghen ende quaetdoenders, die den cloostere dreyghden te verbernen », indien zij niet kregen, wat zij begeerden. Zulks bedroefde Beatrix. Ook nam zij het besluit zoo spoedig mogelijk een nieuw klooster te bouwen op eene veiliger plaats, te weten dicht bij de muren der stad Kortrijk, « op den genditschen wech ». Thans bemerkt men op dezelfde plaats, tusschen de Leie, de vaart en den steenweg, het buitengoed van M. Reyntjes (2). Voor dit nieuw gesticht benuttigde men een uitgestrektheid van drie bunder gronds.

De meeste schrijvers beweren, dat de nonnen van Marke het Kortrijksch klooster in 1285 betrokken. Dit jaartal komt niet overeen met het *Cartulaire*. Oorkonden van 1264 en 1265 noemen nog de abdij van Marke (3); maar in 1268 sprak men reeds van « me dame l'abbesse et le couvent de Groninghes. » Even duidelijk schreef de gravin Beatrix in 1280 : *Seur Anees*, abbesse de Groeninghes et li couvens de ce misme lieu (4). » Overigens kennen wij een stuk, opgesteld in 1284, dat gewag maakt van eene overeenkomst tusschen het kapittel van O.-L.-Vrouw en de abdij van Groeninge (5).

Toen de abdij van Groeninge voltrokken was, wilde de gravin Beatrix hare groote genegenheid voor de stichting nog nader betoonen (6). Daarom deed zij zich op eene « motte », in

(1) Dese graefsnede Beatryce quam alle saeterdaeghe, wullens ende baervoets. Maria dienen int clooster te Maercke. DE VISCH.

Het kasteel der stad stond destijds tusschen de Leie, de Leistraat en de O.-L. Vrouwestraat.

(2) Ten jare 1873 legde men er vier onderaardsche galerijen bloot, hebbende ieder twee verdiepingen van omtrent 1m90 hoogte. Een ander overblijfsel der abdij vindt men in den gevel van een huis, gelegen tusschen het buitengoed en de Leie. Het is een ruitvormige steen, met het wapenschild van eene der abdissen.

(3) Nos Abbatie de Marka, juxta Curtracum (1264). Labbesse et le couvent de l'abbeie de Marke, encostée Courtrai (1265).

(4) Zoodat de verplaatsing stellig plaats had tusschen 1265, el mois d'avril, en 1268, le samedi apres paskes. Zie het *Cartulaire*.

(5) Universis presentes litteris visuris W. decanus et capitulum ecclesie beate Marie Cortracensis et A. dicta abbatissa et conventus de Groeninghes juxta Curtracum, ordinis cisterciencis, salutem in Domino. Volgens deze teksten gebeurde deze verplaatsing der abdij tijdens het bestuur van Agnes van Roodenburg.

(6) Le grant affection et lamour ke nous avons a labbeie de Groninghes.

het beluik des kloosters, eene eigen woning en een kapelletje bouwen, waar zij zich van het gewoel der wereld afzonderde en de laatste jaren haars levens overbracht. Beide gebouwen waren voor de maand Juli 1286 gereed. Dit blijkt uit de volgende bewoordingen eener oorkonde : *Postmodumque infra ambitum dicti loci de Groeninghes, nobilis matrona Beatrix, domina de Curtraco, mansionem et capellam construxisset....* (1). Ten jare 1285, « le mardi apries le saint Remi », droeg zij der abdij eene tiende op, welke haar te Meenen toebehoorde (2).

Beatrix overleed den 11 November 1288. Haar stoffelijk overschot werd bijgezet in de abdijkerk van Markette, nevens dat van haren echtgenoot, Willem van Dampierre. Haar hert sloot men nochtans in een looden kistje, dat nog bestaat. Het heeft eene lengte van 44, eene breedte van 17 en eene hoogte van 7 centimeters. Men bewaarde het in de sacristij van Groeninge tot in 1578, wanneer de Geuzen de abdij verwoestten. Thans berust het in eenen zijmuur der St-Michielskerk (3).

(*Wordt vervolgd.*) THEODOOR SEVENS.

(1) *Cartulaire.*

(2) .... Ceste connissance ensi faite, nos baillius devant dis a no requeste semonst tous nos hommes devan dis, puis ke cele dîme estoit en no main, ensi come dit est, et ke donner le voliens pour Dieu et en amousme a labbeie de Groninghes se faire le pooiens, en maniere que li abbeie le peuist tenir poisiblement sans droiturière, calange de nului.

(3) ..... Ipsaque Domina Comitissa in tantum huic loco affecta fuit, ut intra septa ejusdem domum sibi construxerit, ubi ad obitum suum habitavit : post quem, licet corpus delatum fuerit ad Marquettense monasterium, cor tamen cum intestinis, loculo plombeo imposita, Groenynghanæ continuerunt moniales, ubi honorificæ mandata sepulturæ, quieverunt, usque as annum 1578..... F. C. DE VISCH.

De steen in den muur draagt het volgende opschrift :

Beatricis
inclitæ Comitissæ Flandriæ
cor recondit hic tumulus ex votis epis
depositum ut olim a die obitus 11 Nov. 1288
Juxta B. M. V. de Groeninghe.
R. I. P.

EEN KERSTFEEST IN DEN VREEMDE.

I.

EEN reuzenstroom vloeit statig aan uw voeten door de vlakte. Hij schijnt een drijvend meer, zoo breed is die spiegel. In den vuurgloed der ondergaande zon gedoopt, teekenen zich de toppen van gindsche woudreuzen tegen den donker purperen gezichteinder af, als de gulden koepels eener verre Oostersche stad. Het is gloeiend heet geweest.

De warmte last loodzwaar op de natuur. Op de oppervlakte van den stroom glanst en danst het als in een meer van kwikzilver. Die stroom is « de groote zonnestroom », de Rio grande do Sul, de wonderstroom, « de Amerikaansche Nijl ».

Aan de overzijde ziet gij onmetelijke graszeeën zich uitbreiden voor uw blik « wallend » en golvend, met duizend tinten geschakeerd, een beweegbaar tapijt, in den avondgloed.

De wondere vogeltjes, de « levende edelsteenen » der wildernis, vliegen heen en weer, en de nog wonderlijker luchtbloemen hangen in trossen en slingers met ondenkbare kleurenpracht als reusachtige vlinders onder de ruischende gewelven der eeuwenheugende boomen. Onder een cederboom, die zijne zware, donkergroene takken als een groote, bewegelijke pyramide ten hemel beurt, aan den oever der rivier, zit een man. Bruin geblakerd is het gelaat door de verzengende stralen van de zon van 't Zuiden. Als wezenloos staart hij, van onder

de breede afvallende randen van zijn hoed, voor zich heen in de huppelende zilverstralen op de rivier.

II.

Wat hij zag?

Een landelijke woning verheft zich voor zijn blik. Het is een andere hemel, een andere plantenwereld. Groene dennen omhuiven het nederige dak en bloeiende appelboomen strooien hun rooskleurige bloesems over het pad. Het is avond. De klokken luiden in de verte. Voor de deur der woning zit een vrouw, een kind speelt aan haar voet. Een krans van blonde, gulden lokken krult zich rondom het hoofdje van den kleinen knaap.

Daar staat hij op en legt het blonde kopje op den schoot der moeder, die met haar hand door zijn krullen gaat en haren lieveling oneindig zoet aanblikt in het blauwe, onschuldige kinderoog. Daar naderen andere kinderen, zilveren stemmen worden er gehoord, ook een zware, mannelijke gestalte plaatst zich achter den stoel. Een prachtige aanblik, die gelukkige ouders, dîe blozende kinderen.

Dat jongste kind was hij. Hij had zich zelven gezien. Maar winter wordt het. Buiten kraakt de sneeuw onder de voeten der enkele voorbijgangers. De sterren vonkelen en glinsteren bij duizenden aan den helderen hemel. De vensterluiken van dat huis zijn wel gesloten, maar er sluipt door de spleten hier en daar een straal van het heldere licht daarbinnen en valt dan op de groene dennentakken met hun zilveren sneeuwvracht zoo zwaar beladen. Daar binnen straalt en brandt en glanst de Kerstboom. Vroolijke kinderen dansen, in de handen klappend van vreugde, en de zalige ouders zijn overgelukkig. Voor de kribbe staan ze allen bijeen. En een kerstlied klinkt als uit de verre verte in zijn ooren. Een zware zucht ontsnapt aan zijn hart en het hoofd zinkt diep op zijn borst Maar een ander beeldt treedt voor zijn geest. Het was nog schooner, nog heerlijker dan

het eerste Feestelijk klokkengelui en een ingetogen stemmengedruisch vervult de lucht. Hij ziet een kerk. Bloemen en lichten prijken op het altaar. Zijn ouders knielen niet ver van hem neer en bidden. In feestgewaad gekleed, te midden eener talrijke schaar van knapen als hij, treedt hij voort, de witte bloem op de borst, met zijn onschuld als gekroond, tot de Tafel des Heeren. Het was de dag der Eerste H. Communie; de schoonste dag zijns levens. Zult gij trouw blijven aan uw God? had men hem gevraagd, en met een blik in het moederoog had hij zoo plechtig beloofd : trouw, trouw te blijven tot aan zijn dood.

Hij buigt het hoofd en twee tranen rollen langzaam over de bruine wangen in het gloeiende zand.

Weer beurt bij het bruine gelaat omhoog. De avond is gevallen. Het begint rondom hem donker te worden.

Voor zijn geest echter is het licht.

III.

Steeds daagt hetzelfde huis voor het oog zijner ziel. Weer is het winter. De sneeuw valt in zware vlokken uit den hemel en werpt over alles zijn maagdelijk witte, donzige sprei. Maar over die woning schijnt iets treurigs te liggen. Wel stroomt weder het licht door de gesloten vensters naar buiten. Maar geen vroolijke stemmen worden er gehoord. Het is als werd er binnen gebeden Daar wankelt een jongeling op het huis aan. Hij nadert tot het venster en tuurt naar binnen. Hij had tusschen vier waskaarsen het lijk zijns vaders uitgestrekt gezien, met gesloten oogen, met gevouwen handen, die een klein kruisbeeld omknelden. En aan het voeteinde daar lag een vrouw geknield, zij verborg hare tranen in hare handen en snikte bitter en dacht aan den zoon, die ver weg was en de wegen des verderfs bewandelde, en de doornenkroon van leed en schande zijner ouders was geworden, doof voor goede woorden en vermaningen. Want het leed dat het bleeke gezicht doorploegde dat

daar ter neer lag, en de tranen, die de oogen zoo diep hadden doen inzinken, dat alles was zijn werk geweest. En nu keerde hij terug, te laat! — te vergeefs! Naast zijne arme moeder knielde hij bij het lijk. De Kerstklokken waren voor hem doodsklokken geworden; in zijn hart, door wroeging gefolterd, brachten zij geen vrede.

Trouw tot den dood! had hij immers gezegd. Roerloos zat hij daar, het gelaat met beide handen bedekkend. De duisternis begon te vallen. Duistere beelden ook treden voor zijn geest. Nogmaals ziet hij in dat zelfde huis. Eenzaam is het er geworden. Als verlaten zit daar onder den wijden schoorsteenmantel, in een hoogen leuningstoel een vrouw in het zwart gekleed, zij staart troosteloos in de spelende vlammen van den haard. Wit is het haar, diep gerimpeld het gelaat, gebogen de rijzige gestalte dier vrouw. Hare handen rusten op haar schoot en de rozenkrans gaat door de dorre vingers. Van tijd tot tijd heft zij het hoofd op als om scherper te luisteren. Dan hoort zij schreden naderen, die zich ook weder verwijderen, en het hoofd zinkt terug op de borst.

Maar op eens — ha! dat is een welbekende gang. Hij nadert, de deur wordt opengestooten.... zij rijst overeind, een jonge man, met een woest uiterlijk, een verwilderden blik, een gelaat, waarop de uitspattingen der hartstochten hun onteerend brandmerk hebben gezet, staat uitdagend voor haar. Moeder! ik ga u voor goed verlaten, — ik heb dienst genomen op een schip en kom misschien nooit weder. Langzaam zonk zij terug in den stoel en blikte hem toen door hare tranen zoo oneindig bedroefd en stil aan, dat hij zweeg en als verlegen stond; maar niet lang had zulks geduurd en hij had zich weder naar de deur gewend om weg te gaan. Toen riep zij hem met zachte zoete stemme en hij was tot haar gegaan als tegen zijn zin en toen had zij hem al schreiend zoo zachte woorden toegefluisterd, hem haren rozenkrans in de handen geperst en een langen kus op het voorhoofd gedrukt. En toch ging hij, en de deur viel achter hem in het slot. Niet meer zag hij om, maar die twee moeder-

oogen vol tranen waren hem overal gevolgd. Zie! stonden zij hem daar niet aan te staren zoo als toen?

IV.

Somber is de hemel. Op een grootsche stoomboot, een waar zeegevaarte, staat hij te midden van andere makkers; vreeselijk was de overtocht, — hij landt in Brazilië.

Wat een leven heeft hij sinds toen geleid! Hoe schuldig, hoe misdadig en zedeloos, maar ook, hoe ongelukkig; hoe folterde de wroeging zijn hart — hoe dikwijls stonden die treurende oogen voor zijn geest? Zij schenen hem te wenken, te roepen, te smeeken om terug te keeren tot haar. Weer stonden zij daar voor hem, maar hij kon dien blik niet verdragen en de tranen stegen in zijne oogen en zijn gemoed schoot vol, en hij dacht : thans is het Kerstavond. En nog eens staat het ouderlijk huis voor zijnen geest. Nog machtiger zijn de dennentakken geworden die zich over het nederige dak uitstrekken. Zilveren randen heeft de sneeuw met zachte hand en zwanendons er om geweven, en ijskegels schitteren als kristallen prisma's langs het lage dak in den lichtgloed, die door de luiken stroomt. Daar binnen is men zoo vroolijk. Vele juichende stemmen worden er gehoord en het speelsche kinderlijk, parelende lachen der kleinen, schaterde naar buiten. Een man staat aan den breedsten spleet daar in het midden. Zijn gelaat is bruin verbrand. Hij schijnt ouder dan hij werkelijk is, en vermoeid van een langen tocht. Hij tuurt en luistert. De kamer is vol gelukkige mannen, vrouwen en kinderen. Daar tronen allen eene vrouw, die zij hoog schijnen te achten en zeer lief te hebben, naar den Kerstboom, die daar schittert in duizend lichten, met kleine geschenken als beladen. Een treurige glimlach speelt om de lippen der vrouw met sneeuwwit haar aan de slapen, en in tranen uitbarstend sprak zij : Ach was *hij* nu toch hier, hij, mijn jongste, mijn verloren kind, de verloren zoon.

En de vreemdeling daarbuiten vliegt op de deur aan — en, « Moeder! hier is hij, uw kind, uw arm, verloren kind! » valt hij zijne moeder in de bevende armen, en moeder en zoon schreien zoete tranen van geluk. En met een kreet ook vliegt de onbekende op. « Moeder! Moeder! » riep hij uit en weenend en snikkend overluid, alsof zij hem hooren konde, smeekte hij : « Moeder, ik zal komen! ik wil terugkeeren! kunt gij mij vergeven! o ja! een moeder vergeeft immers altijd! o wat is uw kind ongelukkig geweest! overal heeft hij gezocht naar geluk, en geluk heeft hij nergens gevonden! de wroeging zweept hem voort! Nog heeft hij uw rozenkrans bewaard, hier, hier is hij, » — en meteen drukt hij hem aan zijne lippen en besproeide hem met tranen, « ik zal hem dragen en bidden. O, ik wil opstaan, tot God wil ik wederkeeren, ik heb gezondigd tegen God en tegen u! maar gij zult mij vergeven en ik zal gaan, gaan tot dat ik het nederige dak wederzie en neerkniel aan uw voet en gij mij vergeeft en ik weder uw kind ben en gij mijne moeder! Zie, mij aan met die oogen steeds zoo zacht! O ja, gij hebt mij vergeven! » zoo sprak hij in de stilte des avonds. Hij viel op de knieën, wierp zich op de aarde neer en weende bitter. — Uit de verte klonken de klokken van San Leopoldo. Het was Kerstavond. Eere zij God in den hoogen en vrede op aarde den menschen die van goeden wille zijn! Zoo zongen de klokken in de verte. Hij rees langzaam op en vrede was met hem.

J. E. H. MENTEN.

INDISCHE LETTERKUNDE. (1)

HET RAMAYANA-DICHT. (2)

II. — Ayodhyakanda.

Ayodhyakanda (= het boek van Ayodhya), aldus genaamd omdat de meeste feiten erin verhaald, in Kosala's hoofdstad voorvallen, mag doorgaan voor het schoonste der zes boeken, die de Ramayana uitmaken. Het is de moeite waard er wat langer bij te vertoeven dan bij *Adikanda*; immers, we vinden er menig tafereel in afgemaald, dat wij zonder voorbehoud mogen bewonderen; eene reeks hoogst dramatische, prachtig voorgestelde gebeurtenissen, die de belangstel-

---

(1) Zie het *Belfort* (December 1889) bl. 377 en volg.

(2) De volgende lijst der voornaamste geraadpleegde werken diende aan het hoofd dezer bijdrage (*Belfort* 1889 bl. 377) te worden geplaatst; zij bleef bij vergetelheid — *lapsus scriptoris* — in des schrijvers pen. G. GORRESIO : *Ramayana, poema indiano di Valmici* (Parijs, 1843-1858); A. W. v. SCHLEGEL : *Ramayana, id est carmen epicum de Ramae gestis rebus*, enz. (Bonn, 1829); H. FAUCHE : *La Ramayana, poème sanscrit de Valmyki* (Parijs 1854-1858); ALB. WEBER : *Ueber das Ramayana* (Berlijn 1870); id : *Akademische Vorlesungen über die Indische Literaturgeschichte* (Berlijn, 1852); F. G. EICHHOFF : *Poésie héroïque des Indiens* (Parijs, 1860); MONIER WILLIAMS : *Indian epic poetry* (Londen, 1863); PH. SOUPÉ : *Etudes sur la littérature sanscrite* (Parijs, 1877); F. NÈVE : *Epoques littéraires de l'Inde* (Brussel-Parijs, 1883); id : *Outtarakanda* (id. 1880) en meer anderen, benevens een aantal bijdragen in verschillige tijdschriften, voornamelijk die van BARTHÉLÉMY St HILAIRE (*Journal des savants*, 1859, 1860, 1874), van A. TROYEN (*Journal asiatique* 1843) en van P. A. S. VAN LIMBURG BROUWER (*Gids*, 1863. IV. bl. 369-411). — Voor *Ayodhyakanda* maakten wij ons ook AD. HOLTZMANN'S *Rama, ein indisches Gedicht* (Karlsruhe, 1843) ten nutte.

ling des lezers trapsgewijze doen aangroeien; en uitmuntend geteekende karakters, welke de dichter in krachtige tegenstelling doet uitkomen : nu schildert hij ons toonbeelden van heldhaftigen moed of minnelijke deugd, dan ellendige en verachtelijke inborsten, die onzen afkeer verwekken. Overigens, *Adikanda* was slechts eene overgroote inleiding, die ons kennis deed maken met de hoofdpersonen des heldendichts; thans gaan wij ze handelend zien optreden.

Vorst Dasaratha, wij weten het, is geen eerste jonkheid meer; iedereen begrijpt dus gemakkelijk dat hij, nu zijn zoon Rama tot de mannenjaren is opgegroeid, er ernstig aan denkt eenige rust te nemen : eene welverdiende rust, voorwaar! als men, gelijk hij, zoolang reeds onder « den zwaren last, die op eens konings schouders rust, en den booswicht schrikkelijk valt » gebukt gaat, en men « onverpoosd zooveel men kan, en voortdurend voor zijn land » heeft gewerkt. Hij wil Rama als zijn opvolger doen erkennen, en hem van nu reeds leeren « bedacht zijn op het heil des rijks », met hem als *joeva-raja* (= jongste koning) te kronen. Daarover zien wij hem in het eerste hoofdstuk nadenken en met zijne vertrouwelingen beraadslagen (*Ram.* II, 1). Hij volhardt in het genomen besluit; welhaast roept hij zijn hof en den raad zijner leenheeren bijeen om hunne zienswijze desaangaande te vernemen.

Dan kwamen al de koningen van het Westen, van het Noorden, van het Zuiden en van het Oosten, en die der Mletscha's (1), die der Javana's en Saka's (2), welke de uiteinden der aarde bewonen, zich rond hunnen opper-

(1) Met den naam van *Mletscha's* worden in de Ramayana al de volkeren beteekend die door afkomst, taal en beschaving van de Sanskrit-Indiërs verschillen; men weet echter niet welk volk hier in het bijzonder bedoeld wordt.

(2) De *Javana's* zijn de Westerlingen in het algemeen; de *Saka's*, de Scythen.

leenheer, den machtigen Dasaratha, scharen, even als de goden zich nevens Indra, Vasava's roemrijken telg, rangschikken.

Welhaast komt Rama insgelijks aangetogen :

En te midden van hen, gelijk Indra te midden der Maroeta's (1), zag de Wijze, van op zijnen troon gezeten, zijn zoon op eenen praalwagen aankomen : hij was aan den opperheer der Gandarva's (2) gelijk, de gansche wereld door om zijnen moed beroemd, om zijne lange armen, zijne edele deugden; met de trotsche houding eens olifants trad hij nabij (Ram. II, 2).

Rama groet eerbiedig den « heerscher over alle volkeren »; deze, na de vergadering te hebben doorgezonden, maakt hem de hooger gemelde beslissing kenbaar :

Ik ben oud, Rama; ik heb eenen langen levensloop achter den rug; al de vermaken, die het hart eens stervelings begeeren kan, heb ik genoten; ik droeg honderd luisterrijke offers den goden op, en overlaadde de Brahmienen met geschenken... Nu blijft er mij niets meer over van wat ik te verrichten had, dan u door de koninklijke zalving als vorst over dees rijk in te huldigen... Want heden nog vroegen mij mijne onderdanen u als hun leenheer te wijden (II, 3).

Rama gaat het blijde nieuws aan zijne echtgenoote, aan zijne moeder Kosalya, aan Lakshmaan en Soemitra verkondigen; hij vindt ze vereenigd voor het altaar der huisgoden, in ootmoedige houding, met het witte linnenkleed aan, voor zijn welvaren biddende. De opperbrahmien Vasistha legt hem het vasten en de boetplegingen op, door de gewijde boeken voorschreven, als bereiding tot de plechtigheid, die des anderendaags 's mor-

(1) De *Maroeta's* zijn de godheden van ondergeschikten rang, die over stormen en donder beschikken.

(2) De *Gandarva's* zijn de goddelijke zangers, die met de *Apsara's* Indra's hemel bewonen. Men weet dat de indische goden elk *hunnen* hemel bezitten.

gens zal plaats hebben. Rama begint met zich door velerlei wasschingen van alle smet te reinigen, treedt eerbiedig de huiskapel binnen, waar hij eene schaal met gesmolten boter op den brandenden haard uitgiet, en gaat des avonds inslapen op een bed van mos en ijzerkruid voor den ingang van Vishnoe's heiligdom. Bij het ontwaken zal hij met ingetogenheid de ochtendplichten vervullen (1), en den lof zingen van Madhoe's verwinner (= Vishnoe) (II, 4).

Intusschen heeft de mare der aanstaande kroning zich door Ayodhya verspreid; weldra krioelen de wijde straten en lommerrijke lanen van eene ontelbare menigte, die alles in het werk stelt om de hoofdstad te versieren : overal worden vlaggen en veelkleurige wimpels gehangen; muziekanten, tooneelisten en zangers komen van alle kanten opdagen, « en hunne vroolijke scharen, wier stemmen tot eenen ziel- en zinnenstreelenden samenklank ineensmelten », dragen veel bij om aan de stad een feestelijk voorkomen te geven (II, 5).

Nu gebeurde het dat, terwijl Ayodhya's brave burgers aldus werkzaam waren, de zwarte slavin Mantara, Keikeji's vertrouwelinge, toevallig op het plat dak van het vorstenhuis steeg. Niet wetende wat die feestbereidingen beduidden, wendde zij zich tot Rama's voedster, die niet ver van haar stond : spoedig bekwam zij daarvan den gevraagden uitleg, en ging dien aanstonds aan hare meesteres overbrengen (II, 6). « Gij meldt mij eene groote vreugd, luidde Keikeji's antwoord,... want tusschen Bharata en Rama maakt mijn hart geen onderscheid », en als bewijs harer voldoening schonk zij de « gebochelde slavin » eenen kostbaren ring.

Maar de deerne werpt het kleinood op den bodem, en scheldend roept zij met verachtelijke stem : Hoe kunt

(1) Tot de ochtendplichten behooren, — benevens vele andere plichtplegingen — de vereering van het vuur, door erin eenige rijstkorrels, sesamzaad, gesmolten boter of iets dergelijks te werpen, onder het uitspreken van eenen morgendlofzang, tot de Zon of tot eenige andere godheid gericht.

gij, verdwaalde, aldus jubelen, wanneer men u in den valstrik vangt (II, 7)?

En daarop tracht zij, door ellenlange spitsvondige drogredenen, hare meesteres te overtuigen dat Rama's wijding als *joeva raja* haar ondergang is : immers, na Rama, gaat de kroon op zijne afstammelingen over, zoodat haar eigen kroost blijft uitgesloten. Meer nog : Kosalya, haar grootste vijandin, zal nu met eerbewijzen overladen, met hoogachting en ontzag behandeld worden, zij zelve misprezen, en als eene verstootene op den achtergrond gedrongen. Door dit laatste gezegde vooral gelukt de sluwe Mantara erin haar doel te bereiken : de afgunst verteert Keikeji en versmoort al ander gevoel. Ook eischt zij, « ingelicht over wat Dasaratha sinds jaren in het schild voert », dat hare « edele, welgemaakte, niet genoeg te prijzen vertrouwelinge » (want het schijnt dat de vorstin opeens met eene soort van zinsbegoocheling geslagen wordt, die haar de zaken gansch anders vertoont dan zij werkelijk zijn) haar een middel verschaffe om dit onheil te voorkomen. Mantara antwoordt :

Herinner u, o Koningin, dat in den krijg tegen de Asoera's (1), uw gemaal met de goden naar Dandaka trok (2), waar de listige Sambara (3) met zijne banieren hen te Weidschajanta afwachtte. Wanneer, na eenen grooten veldslag, de helden, afgemat door het lange strijden en de menige wonden, zich ter rust begaven, kwamen de Rakshasen (4)

(1) De *Asoera's* waren bloedverwanten der goden, maar werden door deze laatsten onterfd en in den « duisteren poel » der onderaardsche gewesten gesmeten. Vandaar hun gedurige opstand tegen de hemelingen, welke, gedurende dien langen krijg, dikwijls de hulp van aardsche vorsten inriepen. Zoo zien wij hier ook Dasaratha met hen tegen de *Asoera's* optrekken.

(2) Door *Dandaka* wordt het zuider gedeelte van Hindostan beduid, ten tijde van Rama nog een uitgestrekte wildernis.

(3) *Sambara* was een koning der *Asoera's*. *Weidschajanta* is gewoonlijk Indra's vesting, hier bedoelt men er eene niet nader te bepalen stad der Indische Titans mede.

(4) De *Rakshasen*, booze geesten van reusachtige gestalte, spelen eene groote rol bij de Indische dichters, en wij zullen ze in den loop der Ramayana dikwerf ontmoeten. Zij stooren de offers die men den

opeens met hunne wreede benden opdagen. Dat was, bij nacht, een verschrikkelijk gevecht; koning Dasaratha, door veel pijlen doorboord, zonk bewusteloos op den grond. Gij verpleegdet hem teeder, en door uwe zorgen reddet hem van eenen gewissen dood. Vreugdevol stond hij u toe hem twee gunsten te vragen; doch gij : « o koning! dat ik u mijne wenschen dan moge te kennen geven, wanneer ik er de vervulling van zal verlangen. » Zoo spraakt gij, o vorstin! Nu is het tijd dat gij uwe dubbele bede doet : dat Rama in het donkere Dandaka woud verbannen worde, er veertien jaar verblijve, en in diens plaats Bharata als heerscher over Ayodhya den troon bestijge (II, 8)!

Kort daarna komt Dasaratha in het vrouwenhuis, en zoekt in den beginne te vergeefs Keikeji, die zich intusschen van al hare juweelen en sieraden ontdaan heeft, en in schijnbaren toorn in een afgelegen vertrek op den grond ligt uitgestrekt. Op het aanduiden eener dienstmaagd vindt de vorst toch eindelijk

de Lotus-oogige (1), vol droefheid op den harden steen, eene verstootene Kinnari (2) gelijk. Hare peerlen liggen rondom haar verstrooid, als de bloemen van eenen verwelkten ruiker.

De « heer der aarde » wordt door die gemaakte droefheid misleid; hij wil volstrekt zijne gade, die

goden opdraagt, zijn doodsvijanden van het menschdom, en staan bekend als wezens van de uiterste wreedheid... hetgeen niet belet dat de brave Hindoes ze in de heilige Brahmienen-kaste rangschikken. Moeilijk valt het hunne wandaden te wreken, daar zij allerlei gedaanten kunnen aannemen, en zich zelfs onzichtbaar maken.

(1) Men weet dat de waterlelie (*lotus*) in de warme gewesten tot eene reusachtige grootte opgroeit, en door hare prachtvolle kleuren en liefljken geur uitmunt. Hare bladeren zijn uitnemend schoon, en meten dikwijls eenige voeten in middellijn. Voorzeker moeten de Indiërs die als toonbeeld van volmaakte schoonheid nemen, want menigmaal treft men in hunne gedichten de vergelijking van *oogen als een lotus-blad* aan.

(2) De *Kinnari's* zijn de dienstmaagden van *Korvera*, den god des rijkdoms, die op de verhevenste toppen van het Himalaya-gebergte huist. Men verbeeldt ze onder vrouwengedaanten met eenen peerdenkop. Wanneer haar meester over haar niet tevreden is, veroordeelt hij ze om als bannelingen tusschen de gewone stervelingen op aarde te leven.

« hem duurbaarder dan het leven is » voldoening schenken voor het ongelijk dat men haar mocht aangedaan hebben; hij zweert plechtig, bij de machtige goden van het *Svarga* (= hemel), den wensch te vervullen dien zij hem zal kenbaar maken :

Zoover des aardrijks schijf zich uitstrekt, zoover strekte ik mijne heerschappij uit; ik ben de vorst der vorsten, de gebieder der koningen dezer wereld !.... Waarom dus nog gevreesd? Ik vervul uwen wensch : zoo zweer ik bij de macht mijner werken ! Ik doe uw toorn wegvlieden, als zonneschijn den sneeuw !

Alvorens echter te antwoorden, smeekt de snoode vrouw de goden, dat zij dien plechtigen eed zouden bekrachtigen : den machtigen Indra, Zon en Maan, de Gardarva's en Rakshasen,... benevens een aantal anderen. Daarna komt zij met haar verfoeilijk opzet voor den dag :

Het feest dat men bereidt voor de kroning van den Raghawer, dat het Bharata zij, die er mede vereerd worde ! Hem huldige men als *joeva-raja !* Zulks is mijn eerste wensch; en nu, den tweeden, koning, hoor : dat Rama, met het schorsenkleed gedekt, met samengevlochten haren, naar Dandaka als boeteling vertrekke, en er blijve wonen negen jaren en nog vijf (II, 9)!

Onnoodig te doen opmerken dat dergelijke taal als een donderslag in Dasarath's ooren klinkt. Hij staat verstomd, « even als het ree dat plotselings voor zich den tijger ziet ». Eerst meent hij dat Keikeji's bede slechts eene kwade scherts is; dan, overtuigd dat de booze vrouw het ernstig wil, vervalt hij in eene wilde wanhoop. Hij overlaadt zijne valsche echtgenoote met eene reeks verwenschingen : daarna verootmoedigt hij zich voor haar, kruipt voor hare voeten, bidt en smeekt. Doch de machtige « heer der aarde » mag zich zooveel hij wil vernederen, als een gemeene slaaf in het stof wentelen : 't is alles vergeefsche moeite; Keikeji

wil en zal hebben wat zij verlangt. (II, 10). Ja, zij spot zelfs onmeedoogend met den rampzaligen vader :

Waarom, o vorst, ligt gij daar met uw aanschijn tegen de aarde, als haddet gij eene groote misdaad bedreven? Hebt gij mij niet uit eigen beweging twee gunsten toegestaan? Waarom nu moeielijkheden zoeken om den gezworen eed uit te voeren? Zult gij u dan nog kunnen beroepen op uwe rechtveerdigheid en trouw? En wanneer de koningen der volkeren, rondom u geschaard, zullen spreken over rechtveerdigheid en trouw, wat zult gij hun van u vertellen?... De eerste plicht is trouw aan het gegeven woord, zoo spreken rechtzinnige lieden, die de plichten kennen. Zoo ik u mijn verlangen kenbaar maakte, was het omdat ik mij zelve had gezegd (want ik meende u te kennen) : hij is zijn woord getrouw!... (II, 11).

Aldus bleven de zaken; binnen weinige uren moest de plechtige wijding plaats grijpen. Een heerlijke dag brak aan. Van het gebeurde tusschen Dasaratha en Keikeji wist niemand een woord. Ook werd alles voor de plechtigheid bereid : de gouden troon, met eene leeuwenhuid bedekt; het water, geput uit den heiligen Gangastroom, daar waar hij met de Jamoena samenvloeit, en dat de Brahmienen in gouden bekkens gieten; de bloemkransen; offers van vruchten en gewassen; melk en honig; de staf, met ontelbare edelgesteenten belegd; de vliegenklap en vorstelijke waaier; een witte olifant en een witte draver; acht jonge maagden, prachtig uitgedost, en eene aanzienlijke schaar Brahmienen, zangers, dansers, waarzeggers en wat al nog (II, 12)! Rama, door 's Konings boden ten Hove geroepen (II, 13) komt welhaast aangereden, aan het hoofd van een uitgelezen gevolg; op zijnen doortocht « staan op de daken der huizen overal rijk opgesierde vrouwen, die bloemen strooien en den lof des helden verkondigen ».

De oude vorst voelt bij het naderen zijns zoons zijne krachten hem verlaten; koud zweet parelt op zijn aangezicht; hij kan geen woord uitbrengen en wankelt op zijne beenen, terwijl Rama

Bij het zicht zijns vaders, nu zoo ontroerd, nu zoo weinig aan zich zelven gelijk, met stomme verslagenheid achterwaarts treedt, als hadde zijn voet eensklaps eene slang geraakt (II, 14).

Voorwaar, het is een aangrijpend tafereel dat de dichter ons afmaalt : den machtigen Dasaratha, te midden zijner ministers, hovelingen en leenheeren (die niet minder verwonderd bij huns meesters gedrag opkijken dan Rama zelf), weenend als een kind, den speelbal eener afgunstige en verraderlijke vrouw. Ach! hoe bitter betreurt hij dien lichtzinnigen eed! Hoe dikwijls vernieuwde hij sinds weinige uren het vast besluit met al zijne kracht het uitvoeren van Keikeji's opzet tegen te werken! Doch hij is zwak...; hij vreest de goden : zij zouden hem straffen om zijne meineedigheid.

Intusschen heeft Rama met angstvolle stem de oorzaak van die schielijke gemoedsverandering gevraagd, en daar zijnen vader de kracht ontbreekt hem de vreeselijke waarheid te zeggen, antwoordt hem Keikeji : zij verkondigt Dasaratha's geloften en eed, en, met eene hardvochtigheid die een gemompel van afkeer en verontwaardiging bij de aanhoorders doet opstijgen, drukt zij dan het stellig verlangen uit, dat Rama « heden nog naar het aangewezen ballingsoord vertrekke (II, 15)! »

Bewonderensweerdig is Rama's onderwerping; gelaten aanhoort hij Keikeji's gezegden; hij buigt het hoofd, zijn vader beveelt : hij zal gehoorzamen. « Nog heden vertrek ik naar het Dandaka-woud, » zegt hij; doch eerst zij het hem vergund zijne moeder en Sita vaarwel te zeggen (II, 16). Hij gaat naar het vrouwenpaleis (II, 17); wanneer hij zich buiten aan de wachtende menigte

vertoont, wordt hij even driftig als daar straks toegejuicht; immers

> Op zijn aangezicht is geen enkele trek veranderd; aan zijne houding bemerkt niemand wat voorgevallen is; zoo minzaam en zoo vreugdevol als gewoonlijk groet hij het dicht rond hem opeengepakte volk.

Eenvoudig deelt hij het droevig nieuws aan Kosalya mede. Hij tracht haar te troosten, doch maakt haar tevens zijn onwankelbaar besluit kenbaar, om 's vaders wil te volbrengen, niettegenstaande haar smeeken om aan het gegeven bevel te wederstaan. Intusschen

> Staat Lakshmana daar, met gebogen hoofd en verwilderden blik. Zijne ziel is in eene wolk van toorn en droefheid gehuld... De dappere held fronst de twee wenkbrauwen en trekt ze op het voorhoofd bijeen; de onversaagde rilt als eene groote slang, die men in haar hol komt tergen... Zijn aangezicht is vreeselijk om aanschouwen : evenzoo de muil van eenen machtigen, van woede brieschenden leeuw. Met zijne handen slaat hij onrustig in het rond, gelijk een olifant met zijnen snuit. Zijne oogen rollen ijselijk in hunne holten; zijn hals kromt rechts en links, en met ongeduldige hand omklemt de dappere het zwaard, dat machtige vijanden verdelgt (II, 20).

Dan, zich niet langer meer kunnende bedwingen, valt hij hevig uit tegen de ontaarde stiefmoeder, en tracht zijn broeder te overtuigen dat het hem vrijstaat al of niet te gehoorzamen, daar Keikeji op zoo eene slinksche wijze zijn verbanningsbevel bekwam. Doch noch hij, noch Kosalya, die hare pogingen in dien zin herbegint, kunnen erin gelukken Rama van zijn voornemen te doen afzien; de « grootmoedige held » blijft onwankelbaar als eene rots. Lakshmaan echter zal niet gedoogen dat de Raghawer alleen vertrekke : hij zal hem vergezellen, niettegenstaande zijn broeder daar in het eerst niet van hooren wil. — Kosalya, door dit alles ziende dat zij toch haar zoon niet zal wederhouden

Begint de plichtplegingen, die het afscheidnemen voorafgaan, en wier volkomen navolgen den reizenden geluk bijbrengt. Zij weerhoudt hare tranen, raakt het heilig water aan... en vereert de goden, volgens de voorschriften der gewijde boeken, met bloemen, spijzen en welriekende kruiden. Zij geeft aan Rama wat nog overbleef van de uitgestorte boter, eene geurigen reuk verspreidende olie en eenen bloemtuil. Dan kust zij hem op de wangen en sluit hem in hare armen, en terwijl zij ten laatste aan des jongelings rechterhand het Rakshoghni-kruid (1) bindt, spreekt zij droevig de woorden van het vaarwel :

« Dat Brahma, de opperheer des heelals, dat de god met de drie roemrijke stappen (2), dat zij u, o volmaakt toonbeeld der menschen, met hunnen zegen overladen... Dat de Sadhya's (3), de Marocta's, de Maharshi's (4), de Rishi's (5), dat Mitra, Socrija (6), Soma (= de Maan) u in

(1) Het *Rakshoghni*- (= het Rakshasen doodende) kruid beteekent wellicht eene of andere plant waar de bijgeloovige Hindo's eene geheime kracht aan toeschreven; men neme dan *Rakshoghni* als een eenvoudig epitheton; de plant zelve weet men niet te bepalen.

(2) De god met de drij zegevierende stappen is Vishnoe; ziehier in 't kort het feit waarop gezinspeeld wordt. — Een koning der Asoera's, Bali, Virosana's zoon, had reeds den goden het gebied der aarde en der lucht ontnomen; hij dreigde ze weldra uit den hemel te jagen. Alsdan kwam zich Vishnoe, onder de gedaante van eenen dwerg (*vamana*) — dit was zijne vierde *avattara* (=herboring) — voor den hoogmoedigen vorst aanbieden, en vroeg hem zooveel aarde als hij er met drij stappen kon overschrijden. Bali stond zulks gereedelijk toe : hij spotte zelfs met den dwerg; doch deze, eensklaps eene reuzengedaante aannemend, was met den eersten stap reeds aan het andere uiteinde der aarde, met den tweeden in den oppersten hemel, en liet dan, uit medelijden, Bali de heerschappij over de onderwereld behouden. Dit wordt in het lang en het breed door Visnamitra verhaald in *Adikanda* hoofdst. 28. Zie ook nog BARTH, *Religions de l'Inde.*

(3) De *Sadhya's* zijn onzichtbare geesten, godheden van ondergeschikten rang.

(4) De *Maharshi's* zijn de tien aartsvaders (*pradjapatis*) die wij reeds ontmoet hebben.

(5) Door de zeven *Rishi's* beteekent men hier de zeven sterren van den welgekenden « Hellewagen ».

(6) *Mitra* en *Socrija* zijn beiden de Zon. — Met de benaming *Mitra* (=vriend) bedoelt men de Zon als verpersoonlijking der voortbrengende en versterkende kracht; ook nog — in tegenstelling met Varoena, de nacht-zon — de zon, als schijnende gedurende den dag. Aldus beschouwt men ze als opperste vijandin der boozen; vandaar haar naam *mitra*. — *Socrija* is de Zon als bron des lichts beschouwd, die de natuur de vruchtbaarheid, en den menschen de geestvermogens schenkt.

het woud gelukkig maken!... Dat de albewarende god (1), dat de alvernielende god (2) u onder hunne bescherming nemen (II, 25)!

Nu moet Rama nog afscheid nemen van Sita, en dit gaat hem pijnlijk vallen. Hij weet dat de noodlottige tijding, die hij de jonge vrouw brengen zal, haar hart zal vaneenrijten; hij voorziet dat zij zich tegen zijn vertrek zal verzetten, en hij al zijne wilskracht zal noodig hebben om aan hare smeekingen te wederstaan. Doch Sita verstaat het aldus niet : Rama vertrekke naar Dandaka, doch zij zal hem vergezellen! « Aan de zijde des echtgenoots is de plaats der vrouw, » zegt zij; Rama schildert haar te vergeefs met de sterkste kleuren de talrijke gevaren waaraan zij zich blootstelt, de hinderpalen waar zij onmogelijk over kan; dit alles schrikt haar niet af, en alhoewel het onzen held vrij wat moeite kost hare bede in te willigen, moet hij op het eind wel toegeven aan haar teeder en aanhoudend smeeken (II, 26-30). De laatste toebereidselen tot de reis worden gemaakt; Rama doet zijne goederen tusschen de arme Brahmienen uitdeelen (II, 31-32); daarna, volgens Dasaratha's bevel, trekt hij weder naar het vorstelijk paleis. Te midden van het gansche Hof, waar nu ook Dasaratha's drijhonderd vijftig vrouwen verschijnen, ontvangt de edele gebannene het *walkala* (3) uit Keikeji's handen, terwijl Sita zich in eene ruwe gazellen-huid wikkelt; beiden, alvorens heen te gaan, knielen eerbiedig voor den vorst neer, die, van droefheid overstelpd, in bezwijming valt (II, 33-37).

(*Vervolgt.*) K. LECOUTERE.

(1) De albewarende god is insgelijks Vishnoe. Als dusdanig heeft hij zijne bijzondere vereerders, die zich kenmerken door drij loodrechte lijnen op het voorhoofd getrokken. De middenste kleuren zij rood.

(2) De alvernielende god is *Siva*. Hij wordt onder verschillige benamingen aanroepen. Hij ook heeft zijne bijzondere vereerders (de Sivaïsten) die zich van de Vishnoeïsten onderscheiden met op hun voorhoofd drij gelijkloopende waterpaslijnen te schilderen, en daaronder een rond merkteeken, tusschen de wenkbrauwen.

(3) *Walkala* = het boetekleed van boomschors. Die het aantrokken, bonden terzelfder tijd hunne haren tot *djata*, dat is samen op het hoofd bijeen. Zij moesten zeer strenge boete plegen.

GEBED DER ZEE.

'K loof U, Schepper, Heer en Koning!
Ik loof U, alvermogend God!...
Gij wenkt van uwe hooge woning
— En 'k sta, en wacht op uw gebod.

En toornt Gij, in uw toorn verbolgen
Werp ik aan de aarde rouw en dood
En dek met opgetaste golven
Het graf dat Ge in mijn diepte ontsloot;

'k Verstrooi en keer de koningsvloten
Als schelpjes in mijn breede kom...
En lacht Gij, 'k voer de visschersbooten
Blij hupplend naar de kust weerom.

Heer, laat mij goed zijn voor uw kleenen,
Goed voor het arme huisgezin :
Zeilt vaders ranke schuitje henen,
Hoû d'ongetemden golfslag in.

Dat met haar kind de jonge vrouwe
Nooit, dood van angst, op d'oever wacht',
Maar hoopvol in de verte schouwe
Met oogen waar de vreugd in lacht.

Heer, laat uw zegen mij doordringen —
Mijn gronden, die geen peillood tast;
Mijn stormen die hun banden wringen;
De rotsen, in mijn boezem vast;

De levens in mijn schoot verscholen;
Mijn vlakten die de mensch doorkruist;
Mijn verten, nog in nacht verholen;
Mijne oevers waar de riethalm ruischt.

Hoe ver mijn wilde golven dreven,
Ge omsloot mijn rijk en hieldt den staf...
Geef zegen aan dit veld van leven,
Geef zegen aan dit diepe graf!

Ik loof uw Naam, oneindig Wezen,
Wiens Wijsheid uit mijn wondren blijkt!
U, uit wiens hand mijn vloeden rezen,
Wiens hand mijne ebbe nederstrijkt;

Die langs mijne ongekende kolken
De bane der verbroedring schreeft —
De landstraat der gescheiden volken
Die Ge in elkanders armen dreeft.

'k Zag, ja; uw vredebanen schenden
Door veete en wrok bij vuur en bloed;
Langs hier zich 't vrekkig onrecht wenden
Met aller ijdelheden stoet;

Maar 'k heb uw heilig Kruis gedragen;
Ik droeg de boden van uw Woord,
En bracht het heil der nieuwe dagen
Tot onbezochte volkren voort.

Ik loof u, God! in uwe werken
Wier rijkheid uwe glorie meldt!
Gij deelde de aard in duizend perken,
In berg en dal en woud en veld,

En hebt aan mij uw kracht gegeven;
Op mijne ruimten uitgebreid
Hebt Gij het zegel ingedreven
En 't beeld van uwe oneindigheid.

Gij gaaft aan de aard heur lieve dalen,
Haar grootsche bergen steilgebouwd,
Het eenzaam lied der nachtegalen,
Het kruidje dat zijn bloempje ontvouwt.

Mij gaaft Ge 't blijde golfgewiegel,
En van mijn ongemeten vlak
Schiept Gij den zon- en mane-spiegel
En welfde erin uw starrendak.

Werken 's Heeren allerwegen,
Zingt den Heere lof en zegen!
Viert in eeuwigheid zijn' Naam!
Waatren boven 't dak der hemēlen!
Zon en maan en starrewemelen!
Regenvloed en dauwdrop saâm!

Looft den Heere, 's Heeren krachten!
Looft den Heere, dagen! nachten!
Looft Hem, duisternis en licht!
Looft den Heer van eeuw tot eeuwe,
Hitte en koude en ijs en sneeuwe!
Wolkgevaarte en bliksemschicht!

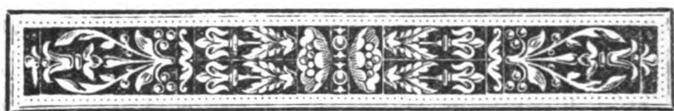
Looft Hem, aarde! bot en bloesem!
Al wat kiemt in 's aardrijks boezem!
Looft Hem, berg en heuvelkling!
Weidegroen en blauwe luchten,
Grazend vee en vogelvluchten,
Dat uw taal Hem zegen zing'!

Bron en stroom! En gij, mijn wateren,
Looft Hem onder 't donderklateren!
Looft Hem als het koeltje u streelt!
Reuzen in mijn afgrond levend!
Vischjes, die, door 't ruime zwevend,
Met mijn daartle golfjes speelt!

Wijde vlakten! diepe gronden!
Laat uw stem den Naam verkonden
Van den Heere die u schiep!
Hem beleden! Hem aanbeden!
Loov' Hem door al de eeuwigheden
Al wat Hij in 't leven riep!

Dr H. CLAEYS, pr.

EDGARD TINEL.

NIET alleen de redenaar, die in de Kamers, in gouwdag of meeting onzen taalstrijd voorstaat, of de dagbladschrijver, die zijne pen ten haren dienste stelt; maar ook de kunstenaar, die in de eenzaamheid van zijne werkkamer meesterstukken voortbrengt voor Vlaanderens verheerlijking, verdient den lof van elken waren Vlaming.

En dan vooral mogen wij hem onze aanmoediging en onze dankbetuigingen niet sparen, als hij dezelfde godsdienstige gevoelens met ons deelt. Den andersdenkenden immers ontbreekt het zelden aan lofbazuinen, die hun talent aan de vier hoeken des lands verkonden; de katholieken integendeel blijven maar al te dikwijls door hunne eigene vrienden verwaarloosd.

Onder dit dubbel opzicht denken wij een niet onverdienstelijk werk te doen met den lezer eenige wetenswaardigheden mede te deelen over onzen grooten Vlaamschen toonkunstenaar, Edgard Tinel.

De Vlaamsche meester zag het eerste levenslicht te Sinaai in Oost-Vlaanderen, den 27sten Maart 1854. Op achtjarigen ouderdom begon hij, onder de leiding zijns vaders, die het ambt van organist en schoolmeester vervulde, het klavierspelen te leeren. In 1863 vervorderde hij zijne studiën in het koninklijk Conservatorium te Brussel, waar hij de eerste muzikale grootheden zijns vaderlands : Brassin, Dupont, Gevaert, Kufferath, A. Mailly, Samuel, onder zijne leermeesters

telde. Op dat tijdstip werden te Brussel twee broêrs met schoone stemmen opgemerkt, die als knapen solo's zongen in de groote concerten : de eene was niemand anders dan onze jonge toonkunstenaar.

In 1873 behaalde Tinel den eersten prijs in het klavierspel, en op het zelfde tijdstip gaf hij zijne eerste liederen uit. Hij was slechts drie en twintig jaar oud, toen aan zijne cantate : « De Klokke Roeland » de prijs van Rome met eenparigheid werd toegekend. Volgde een ernstige studietijd, waarna hij met zijne « Tableaux symphoniques », zijne « Kollebloemen » en eene reeks andere werken te voorschijn trad.

De gevierde Lemmens zaliger, tijdens de eerste algemeene vergadering van het Davidsfonds te Leuven, op 3den Juni 1879 gehouden, de uitvoering van Tinel's Kollebloemen hoorende, kon niet nalaten van den jeugdigen toonzetter te zeggen : « Waarlijk, dat kereltje zal verre gaan ».

Doch het was den grooten meester niet gegeven de volle verwezenlijking zijner voorspelling te beleven. In 1881 werd hij aan de kerkmuziekschool van Mechelen, waarvan hij de stichter en eerste bestierder was, door den dood ontrukt. Edgard Tinel werd hem als opvolger aangeduid. Sedert werd onze kunstenaar tot algemeenen toeziener der Vlaamsche muziekscholen bevorderd.

Edgard Tinel, alhoewel kunstenaar van eigen vinding en zelfstandig in de hoogste mate, is Wagneriaan in den vollen zin des woords. Zijn « Franciscus » is eene toepassing der vormen van Wagner op het oratorio. Maar zijne gewrochten putten in zijn vurig geloof en zijne gehechtheid aan den katholieken godsdienst een leven en eenen gloed, die het koude en wijfelende protestantismus onmachtig is in de zelfde mate aan Wagners scheppingen mede te deelen.

Eene ongemeene vruchtbaarheid was steeds onzen

toonkunstenaar eigen. In het begin zijner loopbaan gaf hij, op weinige maanden tijds, meer dan honderd zang- en bij de dertig klavierstukken uit. Het valt niet in ons bestek Tinels werken afzonderlijk te bespreken of zelfs ze alle op te sommen. Eene grondige studie daarover ware nochtans voor België hoogst wenschelijk; immers, wij moeten het tot onze oneer bekennen, 's mans meesterstukken werden tot nu toe in den vreemde beter naar waarde geschat dan in zijn eigen vaderland.

Alzoo maakte zijne « Orgelsonate » in Duitschland den grootsten opgang. Het is van haar, dat Frans Witt, voorzitter van het Ceciliaverein, verleden jaar in Beieren overleden, gezegd heeft, dat zij alleen met die van Beethoven te vergelijken is.

Zijne Bünte Blätter (klavier), in België minder bekend, beleven in Duitschland reeds hunne tweede uitgaaf.

Over ruim vijf weken werd te Stuttgart (Wurtemberg) zijn Te Deum voor mannenstemmen met orgel uitgevoerd. Zoozeer viel de toonzetting in den smaak, dat de maker daarvan ongevraagd eene geldzending (eeresoldij) ontving, wat alleen met de aanzienlijkste toonkundigen gebeurt.

Zijn « Polyeucte, » die onlangs te Brussel zooveel bijval verwierf, dagteekent van vóór twaalf jaar. Doch sedert heeft Tinel de orkestpartij heel omgewerkt, en alzoo bracht hij een meesterstuk tot stand, waarvan de uitvoering èn op de leden van het orkest, èn op de toehoorders den diepsten indruk heeft teweeg gebracht. Het werk bevat : 1° een openingstuk (ouverture), 2° de droom van Pauline, 3° de dans in den tempel van Jupiter, dans, die afgebroken wordt door de komst van Nearque en het omwerpen der afgodsbeelden. Daarna schetst de muziek ons den triomf van het christelijk-element.

Doch ontegensprekelijk de grootste en volmaakste schepping van den meester, ja, een der eerste kunst gewrochten, die de Vlaamsche muziekschool in deze

eeuw mocht voortbrengen, is het oratorio Franciscus. De woorden zijn van L. De Koninck en werden in het Hoogduitsch overgezet door Elisabeth Alberdingk Thijm en in 't Fransch door Emma Tinel.

Het werk bevat drij deelen : Het eerste heeft voor titel : « Franciscus' leven in de wereld. » Het tweede draagt tot opschrift : « Franciscus' kloosterleven. » Het derde : « Franciscus' dood en verheerlijking. » Het oratorio, geschreven voor Soli, Koor, Orgel en Orkest, eischt voor zijne uitvoering meer dan gewone krachten. Nochtans mochten wij dit kunstgenot herhaalde malen smaken en zelfs werd Tinels « Franciscus » te Londen in de groote gemeentezaal van Westminster opgevoerd.

Wij laten hier een uittreksel volgen der beoordeelingen, die in bladen van verschillige landen en gezindheden over 's mans meesterstuk werden gemaakt.

« Wij hebben hier met een grootsch en ernstig kunstwerk van uitnemenden stempel te doen. Daarom onze hartelijke dank aan den toonkunstenaar en een woord van dank voor den dichter De Koninck ».

Cæcilia.

« Het is een werk ter eere Gods, een met goud geborduurd prachtgewaad, kunstrijk geweven uit honderd duizenden verrukkelijke klanken om Sint Franciscus te verheerlijken. Maar het werk prijst ook den bescheiden meester, die een kunstgewrocht van den eersten rang in het leven riep. »

TH. SMID, S. J. in de *Dietsche Warande.*

« L'œuvre du musicien est de haute valeur. Elle doit être incontestablement rangée parmi les plus belles qui se soient produites dans notre temps. »

Flandre Libérale.

« Franciscus erwies sich bei der Aufführung als eine epochemachende Erscheinung auf musikalischen Gebiete. »

Kölnische Volkszeitung.

Deze enkele aanhalingen, welke wij zouden kunnen vermenigvuldigen, toonen genoeg, welken opgang Tinels oratorio in de muzikale wereld heeft gemaakt. De meester heeft zich daardoor eene roemzuil opgericht, die de tijd niet kan ondermijnen. Hij heeft tevens eene glansrijke perel bijgezet aan de kunstkroon van Vlaanderen, en daarom brengen wij hem hier onze openlijke en innige hulde.

PAUL BELLEFROID.
Candidaat in de Rechten.

Leuven, 10n *April* 1890.

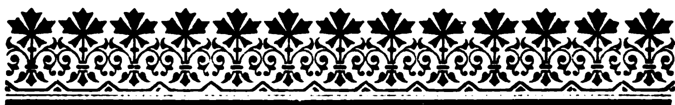
AAN GROOTMOEDER (1).

Grootmoeder lief
Met dezen brief
Kom ik u blij ontmoeten :
Het is een dag
Waarop ik plag
U altijd te begroeten;
En t' elken keer
Met altijd meer
Verheugen en behagen,
Omdat ik merk
Hoe kloek en sterk
Gij streeft door jaar en dagen.
Maria-Maagd
Heeft het behaagd
U met haar naam te sieren;
Ik wensch dat wij
Nog dikwijls blij
Haar feestdag mogen vieren.

K. LEDEGANCK.

(1) Deze onuitgegeven en onbekende versjes van den zanger der *Drie Zustersteden*, ons behandigd door den heer Jules Fobe, notaris te Gent, werden, te Zomergem, in 1833, voor de vuist geschreven, om tot feestgroet te dienen in den mond van Dr Fobe's zoontje, thans statieoverste te Geeraardsbergen. Men vond het gedichtje aan den haak waar de doctor eenige zijner recepten aan vastprikte.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Het voornaamwoord Du, door HIPPOLIET MEERT (bekroond in den prijskamp der K. Vl. Academie). Schoon boekdeel van 90 bladz. gr. in-8°. Prijs fr. 1,25. Boekdrukkerij, A. Siffer, Gent.

Dit geleerde werk handelt 1° over de uitspraak van *du* en *dijn*, en verwerpt de in België aangenomen uitspraak *doe* en *dijn*, trachtende te bewijzen dat in 't Middelnederlandsch deze woorden *dü* en *dîn* klonken; 2° over de vormen van het voornaamwoord *du*, zich in deze lexigraphieke studie bijzonder steunende op de middelnederlandsche Grammatica's van Frank en Van Helten; 3° over de syntaxis van *du*, voor welke behandeling de opsteller het veld min beploegd vindende meer persoonlijken arbeid heeft kunnen leveren; 4° over het trapsgewijze verdwijnen van *dudijnen*, en de vergeefsche pogingen sedert 1830 door Vleeschouwer, Delecourt, Dautzenberg, Van Beers en Heremans aangewend om het verstorven *du* weer in de levende taal te voeren. Dat gaat niet, zegt de schrijver, verlepte vormen wêer op te frisschen : « Wanneer aan eene plant een twijg verdord is, dan moge het moedergewas nog zoo bloeiend fleuren, niets meer dan zal den dooden tak weer verkwikken ».

Hoogleeraar Willems schrijft in zijne beoordeeling, over het onderhavige gewrocht, in de *Verslagen en Mededeelingen der K. Vl. Academie* verschenen :

« De verhandeling getuigt van fijn oordeel, van grondige kennis der Germaansche taalkunde en van groote belezenheid in de Middelnederlandsche taalkunde. Zij is eene belangrijke bijdrage tot de kennis der Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.

« Wil dit zeggen dat wij in al de meeningen deelen, die door den schrijver worden verdedigd? Volstrekt niet. Wij schrijven de verdwijning van het *dudijnen* uit de letterkundige taal niet toe aan Franschen of ridderlijken invloed. Onze overtuiging is dat, ten tijde van van Maerlant, in Vlaanderen, Brabant, Antwerpen, ja in Limburg tot op weinige uren afstand van de Maas, de 2° pers. enkelv. der werkwoorden aan de volkstaal onbekend was, en dat

de Middelnederlandsche schrijvers van hooger vermelde gewesten deze vormen hebben ontleend aan van Veldeke en de Maas-Rijnlandsche ridderschrijvers, die in 't Maas-Rijnlandsch dialect dichtten, waar het voornaamwoord *doe* (en niet *dū*) en de 2e pers. enkelv. der werkwoorden altijd in gebruik zijn geweest en nog woorden gebruikt.

« Verder, gelooven wij niet met den schrijver dat de diphthongeering der *î* tot *y* eerst begonnen is met het einde der XVIIe eeuw, maar wij treden het gevoelen van van Helten bij, dat reeds in de XIVe en XVe eeuw (volgens onze meening veel vroeger nog) het volk in Brabant, Antwerpen enz. niet *î*, maar *ij* uitsprak.

« Wij teekenen verzet aan tegen de gangbare en door den schrijver nogmaals ondersteunde bewering dat het reflexivum *zich* een Hoogduitsche vorm is. *Zich* bloeide ten allen tijde welig in het Maas-Rijnlandsch en in het Kleefsch-Geldersch dialect, lang vóór dat er spraak kon zijn van Hoogduitschen invloed op deze Nederduitsche dialecten. Zoo leefde dit voornaamwoord reeds in de Wachtendonksche Psalmen, welker taal, wat men ook zegge, nader verwant is met de hooger genoemde dialecten dan met de specifisch-Nederlandsche taal. De vorm *seg* bestaat zelfs in het Noordsch dialect der Faeroë-eilanden, dat zeker nooit aan een' Hoogduitschen invloed is onderworpen geweest.

« Verder nog denk ik, dat *zegde* komt, niet van *zegt i*, maar van *zegt di*. *Di* is eene oude meervoudsvorm van *du*, die in de Brabantsche dialecten bestaat nevens *gi*, *gij*, evenals het Maaslandsch dialect *der* en *dér* bezit, nevens *ger* en *gér*. »

Opgaande lessen op stukken van Bloemlezing van J. Bols en J. Muyldermans, door A. Joos, professor in de Normaalschool van Sint-Niklaas, 2de deel, Gent, A. Siffer, fr. 0,75.

« Dit werk is niet alleen geleerd en nuttig, hetgeen ik hier, even gelijk in zijne andere gewrochten weer bewonder, is, dat het op zulke boeiende belanginboezemende wijze geschreven is. Het zal veel goed stichten. » Zoo sprak een van onze fijnste en best beslagene taal- en letterkundigen, omtrent het onderhavige werkje, en ongetwijfeld zal elkeen, die het zal doorbladeren, dit vleiend oordeel bijtreden.

Schrijver houdt gemeenzame praatjes over de brieven, over het verhaal, de legende, het kluchtig verhaal, de fabel, de beschrijving; hij somt er de vereischten van op, toetst zijne voorschriften op een stuk uit de *Bloemlezing*, duidt andere stukken aan welke op dezelfde manier mogen bestudeerd worden, geeft onderwerpen op voor elk vak tot zelfoefening, en voegt bij zijne letterkundige besprekingen en ontledingen, wenken over stijl en taal, spraakkunst en syntaxis.

Hier niets van dat koud en valsch pedantisme, dat conven-

tionneele classicisme waarmede men ons in onze collegejaren den geest volstampe : alles is hier natuurlijk en waar, zoo duidelijk en plastisch voorgedragen dat geen leerling de zaak niet begrijpen kan, daar alles op de natuur, de wezenlijkheid, de gezonde rede en de dagelijksche ondervinding gesteund is.

En wat den stijl van dit handboek van letterkunde betreft, hij is, even gelijk wij het vroeger aanstipten voor het eerste deel, frisch, bloemrijk, vloeiend, eenvoudig en tevens gekuischd en verzorgd. Mijns dunkens, is dat de type der ware volkstaal, even verwijderd van het opgeschroefde en plechtig bombast als van het ergelijk platte van eenige taalrealisten.

Met deze handboekjes, en met *Stijl- en Letterkunde* van F. Willems, is ons middelbaar onderwijs nu ten volle toegerust voor wat het moeilijke en kiesche onderricht betreft van de letterkunde; ook twijfelen wij niet of ze zullen welhaast in al onze colleges in de handen der leerlingen gegeven worden.

De goddelijke beloften der Kerk in den loop der eeuwen, door Mgr. M.-H. RUTTEN, *huisprelaat van Z. H. den Paus, vicaris-generaal van Z. Hoogw. den bisschop van Luik.* Luik, H. Dessain, 1890, 8°, XVI-512 bl. Prijs fr. 2,00.

Ziehier een waarlijk stichtend, opwekkend en vertroostend boek, den Roomsch-Katholieken aangeboden. Is de Kerk eene menschelijke of eene goddelijke instelling? Hare bestrijders houden 't met het eerste deel dezer vraag, de geloovige erkent in haar een verhevener oorsprong. De dwaling van onzen tijd wordt door den geleerden schrijver te niet gedaan door te wijzen op de geschiedenis der Kerk, sedert haar ontstaan tot den huidigen dag.

Den onbevooroordeelde, den liefhebber der waarheid zal het boek, hopen wij, dit feit volkomen bevestigen. Inderdaad, indien de Kerk eene louter menschelijke instelling geweest ware, zou zij reeds lang hebben uitgeleefd. Wat toch zou zij, indien de hand Gods niet beschuttend en zegenend over haar uitgestrekt bleve? Waar zou zij kracht en leven putten in den onverpoosden strijd, haar hardnekkig door allerlei machten aangedaan? Welke andere instelling, zóo fel bestreden, aanhoudend gelasterd en vervolgd, zou weerstand geboden hebben aan slagen van zoo groot eene razernij, als welke zij heeft te onderstaan gehad? Hoe anders, tenzij door de wrekende hand Gods, verklaren de onloochenbare beschaming en vernedering harer vijanden, te beginnen van Pilatus af, om te eindigen met Alexander II, keizer aller Russen? Nu bloeiend, dan terneergedrukt, nu verheerlijkt, dan in 't slijk vernederd, houdt zij stand, altijd vol moed en hope, berustend in de goddelijke belofte : « Ik zal met u zijn tot het einde der eeuwen. »

Dat God de Kerk beproevingen laat lijden, is geen bewijs dat

Zijne hand is ingetrokken, integendeel : door die beproevingen wordt zij gelouterd, van 't geen er weleens menschelijks is ingeslopen; maar als de nood het hoogste is, als zelfs de getrouwe kinderen der Kerk mismoedigd het hoofd laten op de borst zinken, komt, zichtbaar als het ware, de almachtige hand des Vaders, die haar wreekt en weder opbeurt. De geschiedenis der Kerk bewijst dit, van de eerste christene tijden af tot den *Culturkampf* der XIXe eeuw.

Ziedaar, geachte Lezer, in korte trekken, den inhoud van het nieuwe gewrocht van Mgr Rutten, dat toegelicht is en gestaafd door honderden treffende voorbeelden uit de geschiedenis der Roomsche Kerk, waardoor het niet alleen een stichtend, uitmuntend leer-, maar ook een onderhoudend leesboek is. Voeg daarbij, dat het werk geschreven is door eene meesterhand, sober van stijl, gelijk het een geschiedboek past, maar toch vloeiend en boeiend, en gij zult overtuigd zijn dat de *Goddelijke Beloften der Kerk* eene plaats verdient in ieder katholiek huisgezin, waar de godsdienst en de taal van het voorgeslacht in eere worden gehouden. D.

Leven van Pater Damiaan. Zeker zal de vermaardheid niet ontbreken aan dezen waren christenheld. Het is nog maar even één jaar geleden dat Pater Damiaan, de apostel der Melaatschen, te Molokaï het slachtoffer geworden is van zijne zelfsopoffering, en reeds in alle landen en in alle talen wordt zijn heldenmoed door talrijke levensberichten geroemd. Zoo Vlaanderen in die algemeene hulde niet ten achteren is gebleven, toch heeft het ons tot heden ontbroken aan een volledig levensverhaal, waarin de Vlaming de glorierijke daden van zijnen stamgenoot in Dietsche tale kon bewonderen. Die leemte wordt thans aangevuld, en wij hebben het genoegen aan onze lezers te mogen bekend maken dat weldra bij *Desclée, De Brouwer en Cie* te Brugge een *volledig en geïllustreerd* **Leven van Pater Damiaan** zal verschijnen. Volgens het Prospectus, dat wij ervan ontvingen, zullen we hier te doen hebben met een uitgebreid levensverhaal van omtrent 250 bladzijden, « het eerste misschien dat eenige aanspraak op volledigheid kan maken. » De Schrijver, de E. P. Butaye, S. J., had te zijner beschikking nieuwe en nog ongebruikte getuigschriften, brieven en reisverhalen, zoodat wij hier wellicht beter dan in de Engelsche werken van P. Kingdon en van M. Clifford, alsmede in de Fransche van P. Tauvel en van Me Craven, den Apostel der Melaatschen in zijne ware trekken zullen afgeschetst vinden. « Men wenscht, zegt verder het Prospectus, dat die levensbeschrijving, ook wat taal en stijl betreft, als nuttige en aangename lezing moge voorgelegd worden aan leerlingen van onze Vlaamsche scholen en Colleges ».

Het werk zal een twintigtal houtsneden bevatten en aan den geringen prijs van 1 fr. verkocht worden, terwijl een groote afslag voor meer exemplaren wordt toegestaan. V. M.

Men kondigt ook een leven aan van Pater Damiaan door den eerw. heer Vuylsteke en bijzonder geschikt voor prijsuitdeelingen. Prijs fr. 0,50.

Roomen! Uit Aalst naar Roomen. Aalst, drukkerij van den schrijver, Daens-Mayart, 1889, 12°, VIII-256 bl.

Reisbeschrijvingen naar Rome zijn er, ook in onze letterkunde, genoeg voorhanden, maar wij kennen er geene, die zoo goed geschikt is voor het *volk*, als het boek van den heer Daens. De schrijver, die geteld wordt onder de kampioenen voor de rechten der Kerk, ziet en bewondert min met het oog van den dichter en van den kunstenaar dan met het oog des overtuigden katholieks. Toch geeft hij eene schets van het merkwaardigste, dat vooral in de tempels der Italiaansche steden is aan te treffen. Op reis vergeet hij niet steden en landschappen te doen kennen, beknopt, wel is waar, maar toch genoeg om den Lezer er een duidelijk denkbeeld van te geven. In 't kort, *Roomen* is een goed volksboek, dat wij wenschen in vele Vlaamsche huisgezinnen aanvaard te worden.

Kort begrip der Geschiedenis van het Nieuwe Testament, naar kanunnik von Schmidt, door ALFONS VAN LOO. — A. Siffer, uitgever-drukker.

Dit schoon en wel verzorgd boekdeel, voorzien van platen en gekleurden omslag, maakt het vervolg uit op het *Kort begrip der Geschiedenis van het Oud Testament*, van denzelfden schrijver, verleden jaar bij denzelfden drukker van de pers gekomen, en dat zoozeer in den smaak van het publiek viel dat er, op enkele weken tijds, ruim 1600 exemplaren van werden omgezet.

Evenals het voorgaande is het nieuw verschenen boek bijzonder geschikt niet alleen voor prijsboek, maar ook om — zooals het in Duitschland sedert jaren met het oorspronkelijk werk het geval is — in de katholieke scholen als leer- en leesboek gebruikt te worden. Ook in de katholieke huisgezinnen zal het met zooveel vrucht als genoegen gelezen worden.

De taal is zuiver en vloeiend; de stoffelijke verzorging laat niets te wenschen.

Lijvig boekdeel van 200 bladzijden aan 1 fr. per exemplaar, met chromo-omslag of fr. 1,20 gekartonneerd en nog korting voor meerdere getallen.

Zangboek der Gymnastiek, verzameling van Vlaamsche liederen ter begeleiding der oefeningen van het werk *Handleiding in de vrije- en stokoefeningen*, door J.-B. DE CONINCK, hoofdonderwijzer te Kemseke. Gent, A. Siffer, fr. 1,50.

De schrijver begint met in zijn voorwoord zeer nuttige wenken te geven over den te volgen gang bij het gebruik van zijn *Zangboek*. In den loop van zijn werk heeft hij, onzes dunkens, ten volle het tweevoudig doel bereikt dat hij zich voorstelt : de gym-

nastische oefeningen aantrekkelijk maken en edele gevoelens in de harten onzer jonge leerlingen opwekken, bij middel der zangen die de oefeningen begeleiden; de melodieën zijn gemakkelijk om te vatten, en evenals de woorden, gansch in overeenstemming met de verschillige bewegingen De marschen die den bundel sluiten, schijnen ons bijzonder wel geschreven onder toonkundig opzicht.

Wij wenschen M. De Coninck geluk over zijn werk en tevens eene spoedige verspreiding van zijn Zangboek. Z.

Onze nationale Letterkunde. — In 't kort zijn er van verschenen *Twee redevoeringen* van J.-H. Van der Palm en *De Beren* door Gustaaf Segers. Steeds verdient deze goedkoope uitgave ondersteuning en aanmoediging; jammer dat zij zoo traag vooruitgaat want zij zal eene uitgelezene bibliotheek van onze beste schrijvers uitmaken. Iedereen is voor geene volledige uitgaven van schrijvers, waarin men kaf en koorn koopt, daar nog gelaten dat alle beurzen er niet toereikend voor gevuld zijn; hier heeft men den pit, den kern voor eenen echten spotprijs (fr. 0,25 de afl.)

La condition du logement de l'ouvrier dans la ville de Gand, par le Baron ALEXANDRE DE 'T SERCLAES DE WOMMERSOM. Gand, A. Siffer. Fr. 1,00.

In dezen tijd van belangstelling voor alles wat de maatschappelijke kwestiën betreft, zij dit grondig en voortreffelijk werk warm aanbevolen aan al wie zich met die gewichtige studie onledig houdt.

De « **Vlaamsche bibliophilen** » van Gent gaan de zeldzame *Sermoenen* (1520) van Pater Nicolaas Peeters uitgeven; Prof. Acquoy van Leiden zal de inleiding schrijven. Baron Jan Bethune bezorgt er eene uitgave van het *Cartularium der Leugemeete* en dat van *Het Kinderen-Aleyns Hospitaal* beide te Gent, terwijl Prof. Van Helten, van Groningen, arbeidt aan het tweede deel der onuitgegeven *Gedichten van Anna Byns* en Prof. Vercouillie van Gent aan de *Prozawerken van Zuster Hadewych.*

Van M. Frans De Potter is verschenen, slechts gedrukt op 12 exemplaren : *De zeden en gebruiken van ons volk in de XIIIe en XIVe eeuw volgens de gedichten van dien tijd.* Prijs fr. 1,50.

Van Honoré Staes kwam uit *Verstooten geluk* (1,50) een volksroman, en van A. Walgrave gaat in het licht komen : *De groene Schuimers* (1,50), een historisch verhaal uit den tijd der kruisvaarten.

Wij ontvingen ook ter bespreking : *Jaarboek der letterkundige vereeniging Jan-Frans Willems* te Antwerpen, *Fernand van Portugal* (1,50) en *Sergius, de veerman van den Tiber* (1,00), 2 verhalen door G.; *Verslag over de werkzaamheden der Vlaamsche conferentie der balie van Gent* en *Voordracht gehouden ter heropbeuring der conferentie*, beide door Mr C. Siffer. Later breedvoeriger hierover.

Sythoff te Leiden geeft eene goedkoope reeks uit van *Nederlandsche classieken*, onder leiding van Prof. ten Brink. Het eerste deel bevat eenen roman van A. Loosjes : *Het leven van Maurits Lijnslager*, verschenen in 1814. Ieder deel zal fr. 1,10 kosten.

Malmberg, van Nymegen, kondigt aan *Studiën en Kritieken*, door P.-F.-Th. Van Hoogstraten ord. Præd. en waarvan de eerste studie zal heeten « Busken Huet over Alberdingk Thijm » (fr. 9,10).

K. Vl. Academie. — In hare zitting van 16 April hoorde de vergadering eene merkwaardige lezing van Mr Obrie over *De zuiverheid in de taal*. Met nut zal men die studie lezen in de *Verslagen en Mededeelingen*.

Naast de regeling van huiselijke zaken is er beslist, aanvang te nemen met de Vlaamsche biographie en bibliographie. Ten einde zoo volledig mogelijk te zijn, zal men door omzendbrieven inlichtingen vragen aan de openbare kloosterbibliotheken en boekerijen, aan de liefhebbers, uitgevers en boekhandelaars.

Het voornaamwoord Du, door H. Meert bekroond in den wedstrijd van 1889, is thans verschenen en in den handel gesteld aan fr. 1,25.

Het publiek wacht met ongeduld naar het verschijnen van de bekroonde werken der heeren Craeynest en Broeckaert over de *Bastaardwoorden*.

Vlaamsche belangen. — Het hoofdbestuur van den Vlaamschen Landdag, met M. De Beucker aan het hoofd, is den 5 April door Minister Beernaert ontvangen, en heeft van zijn gehoor den besten indruk medegebracht. Waren nog tegenwoordig de heeren Dr Goffin, Prayon, Heuvelmans en Van der Mensbrugghe terwijl de heeren Reinhard, Van Steenkiste en De Visschere zich laten verontschuldigen hadden.

De afvaardiging heeft aan den heer minister de besluiten overhandigd van den Landdag te Brussel den 23 Februari laatstleden gehouden.

Wat de Vlaamsche gemeenten betreft, heeft de heer Beernaert erkend dat de lijst moet herzien worden, bepaaldelijk met het oog op plaatsen, gelijk St-Truiden en Berchem-bij-Antwerpen. Nochtans denkt hij dat het voorbarig ware, reeds nu Brussel als eene uitsluitelijke Vlaamsche gemeente te beschouwen.

Betrekkelijk het rechtswezen heeft hij de afgevaardigden verzocht hem kennis te geven van alle overtredingen der taalwet, en belooft dat de regeering onmiddellijk maatregelen zou nemen om alle misbruiken te doen ophouden.

Wat het onderwijs aangaat, is de minister van meening dat de nieuwe wet van aard is voortaan te beletten dat er in de Vlaamschen gewesten veeartsen zouden aangesteld worden die de

Nederlandsche taal niet machtig zijn. Overigens zullen de vakwoorden in de school te Kuregem in twee talen worden onderwezen.

De Minister heeft verder bevestigd dat er, behalve te Vilvoorde, ook te Gent eene Vlaamsche land- en tuinbouwschool zou worden ingericht en laten hopen dat er later nog dergelijke scholen zullen kunnen ontstaan.

Sprekende over het recht der Vlaamsche studenten, om hun examen in de moedertaal af te leggen, heeft de heer minister zich verbonden die vraag zeer ernstig te zullen onderzoeken.

Een theoretische en praktische leergang van Vlaamsche rechtspleging zal eerlang te Gent worden geopend. De afgevaardigden hebben den wensch uitgedrukt dat die leergang door eenen alleszins bevoegden rechtsgeleerde zou worden gegeven en dat men hem den rang en den titel van hoogleeraar zou toekennen. (M. Obrie).

De heer Beernaert zal dat verzoek met de vereischte aandacht in overweging nemen en aan zijne kollegas mededeelen, verder zijne belangstelling in de Vlaamsche zaak betuigende en zijn voornemen al de Vlaamsche taalgrieven *trapsgewijze* te doen verdwijnen.

— Te Roeselare had den tweeden Zondag van April een *West-Vlaamsch Gouwdag* plaats, een der schoonste, die tot heden gehouden werd. Als redenaars traden op Dr. van Steenkiste (Brugge), Alfons Carlier (Roeselare), Chielens (Brugge), Dr. A. Depla (Ruddervoorde), Ducantillon (Waregem), Mr. de Visschere (Brugge), Dr. Delbeke (Roeselare), Van de Walle (ibidem), Claeys (Beirvelde), Scharpé (Brugge).

De studenten van 't klein Seminarie te Roeselare en uit Brugge hadden het bericht gezonden, dat zij gaarne de vergadering hadden bijgewoond, doch dat er verbod was gekomen van hunne overheid. Wij keuren dat verbod af : zijne taal beminnen is zijn land beminnen en God vereeren — want de taal is een geschenk van God, dat niemand het recht heeft te minachten. Door maatregelen van zulken aard wordt de strijd niet gekoeld — wel integendeel!

De kamp voor het goede recht wint elken dag meer en meer veld : de Vlaamsche beweging is eene groote macht geworden, met welke stellig moet gerekend worden door Wetgevers en Staatsregeerders, op straffe van val.

Op den gouwdag werden vele waarheden gezegd, zelfs verscheidene harde... De waarheid mag, ja moet gezegd worden, wanneer het inzicht, het betrachte doel loffelijk is en er geene personen, maar enkel beginselen bedoeld worden.

Een der sprekers drong aan op het beoefenen van den Vlaamschen zang, bij feesten van de school enz. Hij scheen onbekend met de talrijke liederen, welke voor de Vlamingen bestaan. Vele van deze, sedert een dertigtal jaren gedrukt, zijn mogelijk niet meer verkrijgbaar, maar toch is nog een groote voorraad voor-

handen, die beter gekend zal zijn als de volledige *Vlaamsche Bibliographie* het licht zal hebben gezien.

Wij meenen niet te overdrijven wanneer wij zeggen, dat er minstens 600 Vlaamsche kamer- of concertliederen zijn gedrukt, van welke het grootste getal gerust in elk gezelschap mag aangeheven worden. Zeer schoone, onder 't opzicht van dicht en van melodie, zijn daaronder. Is de keuze van de nieuwe liederen misschien gering — van vele oude is de letterkundige eigendom vervallen en kan een of ander uitgever de zanglustigen gerieven met eene nieuwe, liefst goedkoope uitgave, die ongetwijfeld veel aftrok zou vinden. Wij wijzen hier slechts op de zangstukken van Miry, Volckerick, Houben, Gregoir, Janssens, Wittock, welke wij zongen in onze jeugd en die nog heden, wij zijn er zeker van, zeer zouden bevallen.

— Dezer dagen gaf de componist Jan Blockx te Brussel een zang- en instrumentaal concert uitsluitelijk samengesteld uit zijne gewrochten. De Koningin en de Gravin van Vlaanderen wenschten hem geluk in het Vlaamsch.

Davidsfonds. — Wij herinneren aan onze lezers de jaarlijksche plechtige vergadering welke den 8 Mei, om 12 uur, te Leuven plaats zal hebben in de Hallen.

In beginsel is het aangenomen dat de feestvergadering van 1891 te St.-Niklaas zal gehouden worden.

Het hoofdbestuur heeft beslist in het toekomende jaarboek de vertaling te drukken van het volgende werk, bekroond door de Koninklijke Belgische Academie : *Entretiens sur l'intempérance; misère, maladie, crimes*, par le dr G. Delaunois, à Pérulwelz.

Onze boeren, het heldenepos der Kempische conscrits, zoo ongeduldig verwacht, is aan de leden verzonden; in Juni komt het eerste deel van *Reus Finhard*, door R. Millecam.

Den 20sten April huldigde de afdeeling-Tienen een borstbeeld in van vader Vader David, tewelker gelegenheid Mr Van Haken van Sint-Truiden eene schitterende voordracht hield over Vlaanderens geschiedenis.

Op Tweeden Paschen hield de bloeiende afdeeling Asper-Eine hare jaarlijksche plechtige zitting, opgeluisterd door zang en muziek en gesloten met eene welsprekende voordracht door Amaat Joos over *De Moed*. Men schrijft ons hierover :

« Hoe schoon, meesleepend, krachtig en gespierd was de voordracht van den wel eerw. heer Amaat Joos, leeraar te St.-Nicolaas. Hoe helder en edel straalden de voorbeelden van *moed*, door den gloedvollen redenaar aangehaald !

Hoe vergenoegd blikte de juichende menigte de heldendaden onzer voorouders, alsmede die der tegenwoordige Vlaamsche strijders na! Hoe blonken en schitterden navolgensweerd de voorbeelden van moed door godsdienst, lietdadigheid of zielenijver ingegeven !

Hoe sterke id voor de begeesterde scharen luidde het einddeel der voordracht van den machtigen redenaar!... Schoon en lief klonk zijne tale, zoet en afwisselend, edel, krachtig en tintelend in woord en wendingen met al de rijkdommen der volksspraak!... Hulde en dank aan leeraar Joos, den koenen Vlaming. »

De Afdeeling van Borgerhout deelt ons het volgende mede over haar feest op 14 April, dat men het Wambachsfeest zou mogen noemen, daar al de muziekstukken van dien meester waren, en tevens onder zijne leiding of begeleiding uitgevoerd werden.

Een 20tal uitgekozen vrouwen- en even zooveel mannenstemmen zongen met zooveel samenhang als juistheid : « *Benedicta* » (eerste uitvoering), nrs 6 en 3 uit *Yolande* en 't refrein van het lied van den Menestreel uit dezelfde *legende*.

M. Van Den Eynde had met uiterst welgelukken de moeilijke taak op zich genomen het *Minnezangers-meilied* van Rodenbach, *Onze Vlag* van E. Janssens en *Heldenzang* van L. Plettinck te vertolken De kernige poëzij dezer liederen heeft uit het gloeiend en begeesterd gemoed van Wambach eene muziek doen opwellen, die door zwierige melodij en krachtig rythmus uitmunt, maar bij den zanger een sterk stemorgaan en vast karakter vergen.

M. Hoeben zong met zijne meesleepende stem het gemoedelijk lied van den menestreel, dat door zijne gelukkig gekozen mineurakkoorden zoo wel de oude minneliederen nabootst, en het poëtisch zeemanslied van Juffr. Maria Belpaire. Opdat dit lied aan 't publiek bevalle moet de zanger eene zeer buigzame stem en dichterlijk gevoel bezitten; welnu, het werd met genoegen gehoord en warm toegejuicht.

De jeugdige jufvr. Oyen, leerlinge van Wambach, voerde met haren meester de *Optocht der Gilden* uit, en speelde alleen de *Padoano*, beide uit *Yolande*. Juffr. Oyen heeft een zuiver en net spel en toont dat zij de lessen van haren meester benuttigt.

M. Vermeylen, ondervoorzitter der afdeeling, gaf eene boeiende voordracht over een passend onderwerp : de Belgische toonkundigen. Hij gaf een algemeen overzicht van de muziek, te beginnen van de Barden; hij sprak van de ontwikkeling der muziekscholen in de kloosters, van de menestreelen en de beroemdste muziekleeraren, van de oude spelen en hunne gelijkenis met het huidige Opera-comique, van de verbastering der kerkmuziek en de poging tot zuivering ervan, enz., enz. Ten slotte wees hij op 't gevaar der Fransche flauwe romancen en hemelde de Vlaamsche muziekschool van Antwerpen op met haren stichter en meester, met de groote mannen, die zij reeds heeft gevormd, en de werken die zij hebben voortgebracht.

Aan Wambach werd daarna een prachtig ingebonden exemplaar geschonken eener opera-partitie van Wagner, en M. Desmeth, schepene en voorzitter der afdeeling, sprak hem eenige welgevoelde

woorden toe. Hij haalde aan hoe Wambach van ieder als kleine knaap was gekend geweest; hoe iedereen hem had weten opgroeien en vooruitgaan; hoe elkeen getuige was geweest van zijn eerste optreden, zijne eerste lauweren en zijnen triomf bij de uitvoering van *Yolande*. Hij wees op de talrijke en belanglooze diensten, welke Wambach aan de afdeeling had bewezen en zegde dat het geschenk moest aanzien worden als een geringe blijk van dank en erkentenis. M.

† **Campbell,** Bestuurder der K. Bibliotheek van den Haag en buitenlandsch eerelid der K. Vlaamsche Academie. Hij was niet alleen een onderscheiden bibliothecaris, maar ook een gewaardeerde schrijver. Onder meer andere werken gaf hij uit : *Levensbericht van J. W. Holtrop* en *Annales de la typographie néerlandaise au 15e siècle.*

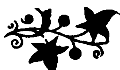
† **Felix Van de Sande,** de gekende tooneelschrijver, is op 11 Maart te Koekelberg overleden, 66 jaar oud. Hij schreef eene menigte dramas en blijspelen en met *Het vijfde rad aan den wagen* won hij destijds den lauwer in den driejaarlijkschen prijskamp van tooneelletterkunde.

† **Graaf Armand de Pontmartin,** vermaarde Fransche katholieke schrijver, 79 jaar oud. Na aan onderscheidene bladen en tijdschriften medegewerkt te hebben, was hij sedert ettelijke jaren een der opstellers van *La Gazette de France* en van *Le Correspondant.*

Onder zijne bijzonderste werken melden wij : *Contes d'un planteur de choux, Mémoires d'un notaire, Contes et nouvelles, Le fond de la coupe, Réconciliation, La fin d'un procès, Pourquoi je reste à la campagne, Or et Clinquant, Les brûleurs de temples, Entre chien et loup, Les corbeaux du Gévaudan, Le filleul de Beaumarchais, Le radeau de la Méduse, La mandarine, Le Père Félix, Les traqueurs de dot,* (met Fr. Bechard.)

Het is aan zijne menigvuldige artikelen over critiek, thans door eenigen als verouderd en van eene uitgeleefde school beschouwd, dat hij inzonderheid zijne vermaardheid te danken heeft; hij vereenigde ze in boekwerken onder de volgende titels : *Causeries du samedi, Les Semaines littéraires, Nouveaux Samedis, Souvenirs d'un vieux mélomane, Jeudis de Mme Charbonneau.*

Zijn afsterven is een groot verlies niet alleen voor de letteren, maar ook voor de koningsgezinde partij. Den dag zijner dood gaf *La Gazette de France* zijn 1105den feuilleton. Hij was geboortig van Avignon, alwaar hij ook gestorven is.

Het Belfort

Tijdschrift

toegewijd aan

Letteren, Wetenschap

en

Kunst

EXCELSIOR

Gent

Drukkerij A. Siffer

Hoogpoort, 52 en 54

Vijfde jaargang. 1890. Juni. Nr 6.

West-Vlaanderen Antwerpen Brabant Limburg Oost-Vlaanderen

18 JUNI 1890.

Vijf-en-zeventigste verjaardag van den slag bij Waterloo.

Aan het volk van Duitschland, Engeland, Nederland en België.

Den 18 Juni verjaart voor de **vijftigste** maal de dag der verlossing Europa's.

Op de velden van Waterloo werden, over eene halve eeuw, door de vereenigde Noordsche volkeren, de willekeur van eenen enkelen man en het overmachtige krijgsgeweld van het zuiden geknakt.

Op het slagveld van Waterloo verrees vol kracht de Germaansche vrijheidsgeest, om in de wereld zijnen zedelijken invloed te herwinnen, en de volkeren op te wekken tot bereiking hunner natuurlijke bestemming.

Te Waterloo staat de Leeuw, als zinnebeeld dier zegepraal; en in de herten der ontslaafde natiën leven immer de dank en de bewondering voor de helden van het Heilig Verbond der volkeren.

Deze volkeren, in nood en kamp verbonden, moeten zich ook in vrijheid en vrede samenscharen, om den gesneuvelden broederen een dankoffer te brengen, en hulde te betuigen aan het zinnebeeld der groote zegepraal der Germaansche stammen.

Namens de Vlaamsche beweging sturen wij eenen oproep aan de mannen van Engeland, Duitschland, Nederland en België, om, ter gelegenheid der **vijftigste** verjaring van den veldslag bij Waterloo, een plechtig bezoek naar het slagveld te doen, en aldus de Dietsche staatkundige levensprinciepen te verheerlijken :

Verbond der volkeren in vrijheid, vrede en liefde, tegen overmacht en geweld !

Verbond der volkeren tot handhaving en bescherming hunner zelfstandigheid !

Geene andere beteekenis zal dit bezoek hebben ; het is tegen niemand gericht ; het zal enkel de uitdrukking onzes dankgevoels zijn, de uitdrukking onzer vreugde in de genieting onzer onafhankelijkheid en de bekrachtiging des rechts en des vrijen wils aller natiën.

Na het bezoek zullen de deelnemenden, Duitschers, Engelschen, Nederlanders en Belgen, zich vereenigen rond den disch, zooals over eeuwen hunne voorouders, de dappere Germanen.

Brussel, 8 Mei 1865.

Namens de Inrichtings-Commissie :

DE SECRETARIS,	DE VOORZITTER,
Raymond DE DEYN,	Edward VAN DER PLASCHE,
Advokaat bij het Beroepshof.	Advokaat bij het Beroepshof te Brussel.

—

18 JUNI 1890.

zoo luidde de oproep over vijf-en-twintig jaar, door onze achtbare voorgangers, namens de Vlaamsche vaderlandsche beweging, gestuurd aan ons stamverwandtte volkeren van Engeland, Duitschland en Nederland. Grootsch was die betooging destijds.

Met denzelfden vredelievenden geest bezield, willen wij thans den **vijf en zeventigsten** verjaardag vieren van die wereldberoemde zegepraal over het vreemd geweld, met de warme hoop vervuld dat onze oproep geestdriftig zal beantwoord worden.

De val van den overweldiger schonk aan Europa eenen langen zegenrijken vredestijd. Oorlogen, die meer dan twintig jaren door Europa woedden en den menschelijken bloedstroom deden vernielend golven, werden door den slag van Waterloo gedempt. Na dien slag vloeiden de hulpbronnen van het menschelijk geluk weder; de werktuigen van maatschappelijke verbeteringen werden geschapen; de nationaliteiten verrezen; kunsten en wetenschappen verlichtten en stichtten hert en geest van het menschdom.

Met erkentenis begeven wij ons dan den 22 Juni 1890 naar het bloedig veld, waar de moedige helden rusten. Daar met vaderlandsche fierheid roepen wij : Eer aan hunne assche !

« En was de aarde hier eens trotsch, zoovele dapperen te dragen ! » volgens het geestdriftig woord van den Emperator Napoleon, wij juichen hier thans, broedervolken te samen : « Vrede den menschen van goeden wil ! »

Namens de Inrichtings-Commissie :

Maurits JOSSON,	advokaat	voorzitters
Em. VERHEES,	id.	voorzitters
BUYL,	leeraar	schrijver
G. VAN MELCKEBEKE,		Schatbewaarder
D. VAN DOORSLAER,		Leden
A. SCHAMELHOUT,	student	Leden

Troonstraat, 16, Brussel.

WISKUNDIGE VROUWEN.

EERTIJDS waren geleerde vrouwen kostelijke vogels; maar de moden veranderen evenals de tijden. Men ziet nu inderdaad Vrouwen Advokaten, Vrouwen Doctoors, Vrouwen dit en Vrouwen dat; wiskundige Vrouwen vindt men toch zelden : God zij gedankt ! 't Is niet om te zeggen dat er geene moeten zijn. Vrouwen zoowel als Heeren wordt oorlof gegeven om aan de wetenschappelijke ontwikkeling der Maatschappij mede te werken : maar om haren zedelijken vooruitgang door de opvoeding te bevorderen, zijn zij toch beter geschapen. Wij zullen immers zien dat de eene of andere misschien beter zou gedaan hebben, zich op de zaken van haar geslacht toe te leggen. Wat er ook van moge zijn, aanschouwen wij ze alleen als belangwekkende personnagiën, die weerd zijn hunne levenschets in alle talen gedrukt te zien.

Wij zullen hier de orde der tijden volgen, mits er geene merkelijke reden te vinden is, in gelijkheid van aard of van vaderland, om de tijden te verwarren.

De eerste dus waarop wij onze aandacht zullen vestigen, is **Hypatia**, dochter van THEON (1), befaamden

(1) THEON's faam was in haren vollen bloei onder de regeering van Valentinianus I, Valentinianus II, en Theodosius den Groote, van 365 tot 390. Hij schreef aanmerkingen op de *Beginsels* van EUCLIDES en op het *Almagest* van PTOLEMÆUS cfr. Bouillet. Dict. d'Hist. et de Géographie).

wiskundigen en wijsgeer van Alexandria (1). HYPATIA was in Alexandria ten jare 370 geboren : hare dood viel, volgens de meest aangenomene zienswijze, in 415. Volgens SUIDAS (2) was zij eene vrouw met zeer uitgebreide kènnissen begaafd. Onder de oogen en de leiding van haren vader leerde zij meet- en sterrenkunde. Nadien werd zij door hem in Griekenland gezonden, alwaar zij in Athene eenigen tijd verbleef om de lessen der *Nieuw-Platoniërs* (3) te hooren. Dit geschiedde onder de regeering van ARCADIUS, THEODOSIUS' zoon (4). Wanneer zij tot Alexandria terug kwam, werd HYPATIA door het bestuur aangevraagd, het onderwijs der wiskunde en wijsbegeerte in het *Musæum*, dit is in de Hoogeschool van hare geboortestad, over te nemen. Hare faam als meesteres dezer twee wetenschappen was zoo groot, dat men haar den bijnaam gaf van « Φιλόσοφος. » Zij onderwees de wiskunde met zoo veel bekwaamheid dat men hare lessen van alle kanten kwam bijwonen. Hare welsprekendheid was immers zacht en invloedwekkend; en nooit sprak zij in 't openbaar zonder ernstige bereiding. Die haar niet hooren konden, zonden haar brieven, om haar inlichtingen over wetenschappen te vragen. SYNESIUS (5), een

(1) Men heeft eertijds van HYPATIA eene koningin willen maken. Maar zulks is geheel en gansch ongerijmd. Cfr. Montucla. Hist. des Mathém. Part. I, Liv. V. 3.

(2) SUIDAS, Grieksche Woordenboekschrijver der X^e eeuw. Zijn Λεξικὸν ἱστορικόν is een groot, maar oordeelloos samenraapsel. Hij heeft ons toch vele belangwekkende bijzonderheden over de geschiedenis der letterkunde, en vele plaatsen der oude schrijvers nagelaten.

(3) Dien naam heeft men aan de schiftende wijsgeeren van Alexandria gegeven : zij waanden immers PLATO's leerwijze te volgen, doch vervalschten haar door willekeurige uitleggingen en mengelingen met denkwijzen van Oostersche en andere Grieksche wijsgeeren. Plotinus was de stichter van deze wijsgeerige school.

(4) Cfr. Kantor Geschichte der Mathematik, Kap. XXIV. Die griechische Mathematik in ihrer Entartung.

(5) SYNESIUS, was rond het jaar 370 in Cyrene geboren. Hij studeerde in Alexandria en in Rome, werd door zijne medeburgers naar Constantinopel gezonden, om tegen de Lijbische horden hulp te vragen, trouwde in 403, en werd bisschop van Ptolemaïs

kristen bisschop van Ptolemaïs, schreef haar eenen brief, dien FERMAT (1) vertaald en uitgelegd heeft (2), over het *Areometer* of vochtweger (3). Wat de wijsgeerige gedachten aangaat, was HYPATIA, zooals haar vader, heidin gebleven, want de wijsgeerige scholen waren, verre van daar, met de keizers tot het kristendom niet overgegaan. Zeer geleerd en daarbij wonderschoon, werd HYPATIA door vele hooggeplaatste lieden gezocht (4). ORESTES, een heiden, die onder den navolger van ARCADIUS Egypte kwam regeeren, was haar vriend en haar volgeling. Zulks gaf haar waarschijnlijk moed om de uitdrijving der heidene wijsgeeren uit het *Musœum* in het openbaar af te keuren, en heidsche tegen kristene leer wat hevig te verdedigen (5). Doch is het zeker, dat zij verdacht werd ORESTES tegen den H. CYRILLUS aan te prikkelen. In het jaar 415, werd een zekere HIERAX, die eene kristene school hield in Alexandria, wreedelijk vermoord. Aan HYPATIA's invloed werd die euveldaad toegeschreven, en het volk, dat aan zijnen godsdienst innig gehecht was, zonder hem zeer wel te verstaan, wilde redeloos dien moord door een anderen moord wreken (6). Eens kwam HYPATIA uit haar huis

---

in 410. Hij trachtte de kristene leer met PLATO's wijsbegeerte overeen te doen komen, en heeft grieksche werken nagelaten, geschreven in belangwekkenden, zuiveren maar wat te prachtigen stijl.

(1) FERMAT (Petrus) 1601-1655, raadslid bij het oppergerechtshof van Toulouse, beoefende de wetenschappen, als 't ware voor zijn vermaak, maar vond er niettemin schoone stellingen uit over de toepassing der stelkunde aan de meetkunde. Hij gaf de middels tot de oplossing der vraagstukken over de *maxima's* en *minima's*, en zamen met PAYRAL, stelde hij de grondbeginselen van de berekening der waarschijnlijkheden. Hij was ook een geleerde griekschkundige en verklaarde de werken van DIOPHANTES, EUCLIDES en APOLLONIUS.

(2) Cf. Montucla, loc. cit.

(3) Haar broeder EPIPHANES, ook wiskundige, droeg haar een werk op over de *sterrenkundige tafels* van PTOLEMÆUS. Cf. Montucla loc. cit.

(4) HYPATIA schijnt niettemin deugdzaam en zuiver te zijn gebleven. Cf. Franck. Dict. des sciences philosophiques.

(5) Encyclop. du XIXe siècle (Alexandrie)

(6) Cf. Feller. Dict. Hist.

getreden. Het volk nam deze gelegenheid waar om zijne wraakzucht te voldoen. HYPATIA werd tot voor eene kerk gesleurd en daar met stukken potten en dakpannen gesteenigd : men verscheurde haar lichaam, en droeg er de bloedige stukken van door de straten (1). Zijn de moordenaars wreed genoeg geweest om die in het vuur te werpen? (2) Twijfelen is hier het wijste : ontkennen ware te partijdig. Voor meer of min, zullen toch ongeloovige en protestantsche schrijvers de oorzaak van dien gruwelijken moord vinden in de onverdraagzaamheid der katholieke kerk! (3) Niemand van hen zal bij dit verhaal voegen, dat bisschop CYRILLUS en al de goede kristenen het eens waren, om de euveldaad zuur te betreuren (4). Zoo schrijft men immers historie in die partij.

Een woord nog over den levenstaat en de werken van HYPATIA. Ofschoon *Suidas* haar als de vrouw van zekeren wiskundigen ISIDORUS voorstelt, wordt dit door Kantor niet aangenomen, en noch Feller noch Montucla maken er gewag van. Wat hare werken aangaat, mogen wij zeggen dat HYPATIA de laatste was uit geheel de Hoogeschool van Alexandria, die eenig merkelijk schrift naliet (5). Die werken zijn tot ons niet overgekomen. Men is zelfs niet eens voor wat hunne titels aangaat. Volgens de zekerste oorkonden, zullen wij noemen :

Aanmerkingen aan de *sterrenkundige tafels* van DIOPHANTES (6).

(1) Cfr. Encyclop. du XIXe siècle. Hypat.

(2) Ibid. Daar alleen zijn wij die bijzonderheden tegengekomen; op dezelfde plaats mag men ook lezen : De *Parabolaans*, soort van geestelijke soldaten, geleid door Petrus, lezer der Kerk van Alexandria, vielen Hypatia aan, enz. 't Is mogelijk, maar niet zeer waarschijnlijk.

(3) Cfr. Kantor. Geschichte der Mathematik loc. cit. Max. Marie, Hist. des Sciences, Math. et Phys. Hypati. Toland, Tetradymus. Franck, Dictionnaire des sciences philosophiques.

(4) Cfr. Feller, Dict. Hist.

(5) Cfr. Kantor, loc. cit.

(6) DIOPHANTES mag men den vader noemen der algebra; waar hij de eerste grondbeginselen van geeft in zijne Ἀριθμητικά.

Aanmerkingen aan het werk van APOLLONIUS over *Kegelsneden* (1).

Aanmerkingen aan de *Syntaxis* van PTOLEMÆUS (2).

HYPATIA zou misschien veel beter gedaan hebben met zich zaken van haar geslacht aan te trekken, zoo als de tweede vrouw met welke wij ons zullen bezighouden.

De **markgravin du Chastelet** (GABRIELLE-EMILIE LE TONNELIER DE BRETEUIL) was in 1706 geboren, en stierf in het paleis van den Poolschen koning STANISLAS (3), te Luneville in 1749. Zij was dochter van den Baron DE BRETEUIL, binnenleider der vreemde vorsten en van hunne afgezanten tot den Koning van Frankrijk. Door hare schoonheid en haar verstand bekoord, vroegen veel jonge edellieden haar ten huwelijk. Zij trouwde zeer jong met den markgraaf DU CHASTELET-LOMONT, luitenant generaal in het koninklijk leger. Te dien tijde had zij bijna al de werken van de goede schrijvers der oudheid gelezen. Zij had zelfs eene vertaling begonnen van *Virgilius*, waar nog eenige handschriftelijke deelen van bewaard worden. Maar op wijsbegeerte en wiskunde legde zij zich nog

Men weet niet juist in welke eeuw hij leefde : het waarschijnlijkste is dat het rond de tweede helft is van de IIIe eeuw na Christus. Cfr Thirion. Hist. de l'Arithmétique.

(1) APOLLONIUS was tijdgenoot van Archimedes. Hij schreef een werk in acht boeken over de *Kegelsneden*, waar men de schoonste eigenschappen vindt der *kromlijnen* van den 2[den] graad. Hij verdiende zoo den naam van uitmuntend meetkundige. Men schrijft hem ook de leer der bijkringen toe. Cfr Ibid.

(2) PTOLEMÆUS, Grieksche sterrenkundige in de eerste jaren der 2de eeuw na Christus, te Ptolemais in Thebaïs geboren, leefde langen tijd in Alexandria of dicht tegen die stad. Hij schreef menige werken over aardrijkskunde, natuurkunde, sterrekijkerij wis- en sterrenkunde. Zijn voornaamste werk was de μεγάλη σύνταξις, verhandeling in 13 boekdeelen over deze laatste wetenschap. Dit traktaat is meer gekend onder den titel van *Almagestus*; Over de werken van HYPATIA. Cfr. Kantor en Max. Marie lib. cit. Wolf. *Mulierum Graecarum fragmenta*.

(3) Koning van Polen, die uit zijn rijk verbannen, in Frankrijk was komen verblijven.

met grooteren ijver toe. Dit was immers beter op haren aard gepast : want ofschoon zij zeer veel verstand had, en schoone letterkunde, voornaamlijk schoone verzen, prees, doch werd hare welsprekendheid meer om nauwkeurigheid, juistheid der woorden, en ernstigheid van gedachten geschat. Haar eerste werk was eene verklaring der wijsbegeerte van LEIBNITZ (1), onder den titel, *Institutions de Physique* (2), en zij droeg het aan haren zoon en leerling op. Gedurig was die vrouw met de zoogenoemde wijsgeeren dezer eeuw in betrekking (3). Zij voerde met MAIRAN (4) eenen langen strijd over de *levende krachten* (5) en behaalde eenen prijs van het Fransch *Instituut* over de *voortzetting van het vuur* (6). Maar tusschen zulk volk vond zij haar bederf voor aard en zeden. Zoo verhaalt men dat zij niet zeer verdraagzaam was voor wie haar tegensprak : een schrijver die tegen haar eene gisping had durven wagen werd in den kerker gesmeten, en de markgravin, liet hem maar los, wanneer zij van hem niets kwaad meer verwachtte (7).

Dat verhaal nochtans aanzien wij hoegenaamd niet als zeker : andere schrijvers spreken van haar op eene geheel andere wijze. Dit feit, bij v., wordt in de *Bio-*

(1) LEIBNITZ, (1646-1716), groote rechtsgeleerde en wiskundige, natuur-, aard-, geschied- en wiskundige. In dit laatste vak voornamelijk was hij uitmuntend. Hij bekleedde vele heerlijke ambten, want zijne wetenschap deed hem overal prijzen : hij werkte ijverig mede tot den vooruitgang der wetenschappen in Europa. Wijsgeer wilde hij ook zijn, maar daar was hij minder toe geschapen.

(2) Brussel 1740.

(3) Cfr. Feller, Dict. Hist.

(4) Jean Jacques DORTUS DE MAIRAN, geboren te Beziers in 1678, gestorven te Parijs in 1771, trad nog zeer jong in de Fransche Akademie, waarvan hij in 1741, na Fontenelle, bestendige schrijver werd. D'Aguessau benoemde hem voorzitter van het Tijdschrift der Geleerden. Hij schreef vele verhandelingen over wetenschappen, lofreden der leden van de Akademie en brieven aan geleerden en wijsgeeren.

(5) Brussel 1741.

(6) Parijs 1744 Cfr. Poggendorff. Biogr. Handwört. zur Geschichte der exacten Wissenschaften.

(7) Cfr. Feller. Dict Histor.

graphie Universelle van Michaud zoo tegengezegd : Eens toonde men haar een boeksken waarin de schrijver haar bespottede. « Indien die man zijnen tijd verloren heeft met die zottigheden neder te schrijven, antwoordde zij, den mijnen wil ik toch niet verkwisten met ze te lezen. » Wat er ook van zij van hare goedheid, zeker is het, dat haar gedrag hoegenaamd niet stichtend was. Door twee driften voornameli k werd zij geprikkeld : speelzucht en liefde. De eerste deed haar veel geld verliezen, de andere schond haar leven.

Men weet niet juist wanneer zij met VOLTAIRE kennis maakte : maar voor de uitgeving van haar eerste werk, had zij reeds begonnen met hem in schandelijke betrekking te verkeeren. Wanneer zij te Parijs al het vermaak hadden genoten dat weelde en wulpschheid konden verschaffen, vertrokken zij samen naar Cirey, eene streek op de grenzen van Champagne en Lotharingen gelegen. De markgravin studeerde wiskunde, wijsbegeerte en hedendaagsche talen. Voltaire legde zich ook op wiskunde toe : er zijn zelfs schrijvers die hem eene vertaling en uitlegging toe schrijven der « *Principia Mathematica philosophiæ naturalis* » van NEWTON (1). Maar de meeste aanzien ze als het werk zijner vrijster. Het beste bewijs vinden wij er van in het volgende, dat VOLTAIRE zelf in eenen zijner brieven verteld heeft (2) : « Dezen nacht, 4 September, zat eene vrouw, *die Newton vertaald en uitgelegd heeft*, in een woord, een zeer groot mensch, aan haren lessenaar, volgens hare loffelijke gewoonte. Onverwachts kwam er een

(1) Cfr. Ph. Chasles, Encyc. du XIXe siècle, NEWTON (Isaac 1642-1727) een der beroemdste mannen van Engeland, vond voor zijn 23e jaar zijn *Binomiaal theorema* en de differentiale rekening uit. Waarschijnlijk is deze leer, door hem en door LEIBNITZ uitgevonden, bij alle twee eigenaardig. Hij vervaardigde ook eene leer over het licht, die, hoe schoon zij zij, nu verlaten is : hij vond de wetten der algemeene zwaartekracht, en schreef menige werken, waaronder datgene waar wij van spreken.

(2) Cfr. Rebière. Mathématiques et mathématiciens : Mère Savante.

meisje op de wereld. Men legde het pas geboren kind op een boek van meetkunde, dat daar bij geval lag, en de moeder ging stillekens te bed. »

De rede misschien waarom men over het eigendom van dat werk zoolang gestreden heeft, is dat zij met andere vrouwen geen woord van wetenschappen sprak; zij was ook altijd de eerste van allen wanneer het er op aankwam eene feest bij te wonen, of zich naar het hof te begeven. Dikwijls ook was zij met Voltaire naar Luneville gegaan, om eer te bewijzen aan den Koning STANISLAS. Daar had zij SAINT LAMBERT (1) ontmoet, en voor hem verliet zij VOLTAIRE, die zijn spijt opkropte, en zweeg door vrees van hare gramschap. Overigens kon hij van haar hoegenaamd niet scheiden. Langen tijd was hij door FREDERIK II, Koning van Pruisen, uitgenoodigd geweest om zijn verblijf in dit land te nemen. Zoo lang zijne beminde leefde, wilde hij de vraag niet aanveerden. Later hernieuwde FREDERIK zijn verzoek : maar VOLTAIRE werd allengskens oud en hij bleef in Frankrijk, om zijne gezondheid niet geheel en gansch onder de nevelachtige lucht van Duitschland te verliezen (2). Komen wij nu nog voor een oogenblik tot de markgravin terug. Hoe schandelijk haar leven was, heeft men hier mogen lezen. Dat wulpsch gedrag werd door God streng en bitter gestraft. Tien dagen immers na de geboorte van een onwettelijk kind, stierf zij in den ouderdom van 43 jaren (3), na door een schrikkelijk

(1) ST LAMBERT (Ch. François, marquis de) 1717-1803, eerst soldaat der Lotharingsche wacht, hechtte zich aan den dienst van den Koning *Stanislas*, streed tegen de Duitschen in Hanover. Na het leger verlaten te hebben schreef hij met Diderot in de *Encyclopédie*, maakte verzen, en werd lid gekozen der Akademie. Hij schreef een gedicht over de *Jaargetijden*, vluchtige dichtstukken, Verhandelingen over *Bolingbroke*, en eenen *Algemeenen catechismus*, waar hij de leer van HELVETIUS in alle hare eigenzuchtigheid verdedigde.

(2) Cfr. Chasles Encycl. du XIXe siècle.

(3) Cfr. Chasles Encyclop. du XIXe siècle.

voorbeeld getoond te hebben, dat de grootste gaven des geestes van geene bezoedeling kunnen beveiligen, wanneer men zedigheid en godsvrucht verloren heeft.

Ondanks haren ijver voor studiën, was de markgravin op alles gezet, wat de vrouwen gewoonlijk zoeken. VOLTAIRE zegde dat haar verstand zeer wijsgeerig was, maar dat haar hart de sieraadjes lief had (1). « Ik lach meer dan alle anderen met de tooneelpoppen, zegt zij zelf in eene verhandeling over het geluk, en ik beken dat eene doos, een porselein, een nieuw meubel voor mij een ware wellust zijn. » Uit hetgeen wij reeds gezegd hebben, kunnen de lezers oordeelen, wat die verhandeling over het geluk moest beteekenen. Dit zij genoeg over de markgravin DU CHASTELET, die eene andere vrouw zoo gekenschetst heeft : « Emilia streeft zoodanig zoo te schrijven als zij niet is, dat men niet meer weet wat zij waarlijk is. Zij heeft verstand, maar zij wil er meer toonen dan zij heeft, ook legt zij zich liever op afgetrokkene wetenschappen dan op fraaie kunsten toe. Zij meent dus boven alle vrouwen uit te steken. » Zij lukte niet naar begeerte, want hare werken vergeet men, hare ontucht minder, maar niet tot hare eer.

Veel weiniger weten wij te zeggen over **Maria-Gaëtana Agnesi**. Deze was den 16 Maart 1718 te Milaan geboren; haar vader was professor van wiskunde op de Hoogeschool van Boulogne. Negen jaar oud, kende GAËTANA reeds latijn; en daarna leerde zij met groot gemak grieksch, hebreewsch, fransch, duitsch en spaansch. Zij verliet nadien de studie der talen voor wiskunde en wijsbegeerte; in 1750 werd haar door den Paus BENEDICTUS XIV oorlof gegeven om haren ziekelijken vader in hetzelfde onderwijs te vervangen. Zij schreef voor hare leerlingen een werk waar de titel zoo van luidt : *Institutiones analyticæ*. Dit werk is vertaald geweest door ANTHELMY, en met aanmer-

(1) *Son esprit est très philosophe*
Mais son cœur aime les pompons.

kingen door BOSSUT uitgegeven. Het droeg sedert dien den titel : *Traités élémentaires de Calcul différentiel et de Calcul intégral* (1). Maar in haar eenvoudig hart bracht wetenschap geene ijdelheid mede. Dus was het haar geene moeite haar luisterrijk ambt af te zeggen, wanneer zij zich door God tot een heiliger leven hoorde uitnoodigen. Zij verliet de wereld om zich aan den dienst der zieken toe te wijden. Overigens hebben wij nog werken van haar, die getuigen over hare godsvrucht, namentlijk eene verhandeling *over de mysteriën en de deugden van Jesus-Christus*, en twee verklaringen, de eerste van het tractaat van den H. Laurentius Justinianus, *De sacro connubio*, de tweede van het tractaat des H. Bernardus, *De passione Christi*. Zij stierf te Milaan in een gasthuis van arme vrouwen, den 9 Januari 1799, in groote faam van heiligheid.

Houden wij ons nu weder met eene Fransche bezig, **Sophia Germain**, geboren te Parijs in 1776, den 1 April (de dag schijnt welgekozen voor zoo eene ongewoone vrouw), en in dezelfde stad den 17 Juni 1831 gestorven. Geen teeken van bijzonderen roep tot de wiskunde had zij nog gegeven, wanneer de Geschiedenis der Wiskunde van MONTUCLA (2) haar onder de hand viel. Die geschiedenis was wel moeilijk om verstaan, maar de historie van ARCHIMEDES die drij jaren lang zijn vaderland bevrijd had van de Romeinsche macht, en die gestorven was zonder het oog van zijne meetkundige bezichtigingen af te slaan, gaf haar moed om hare studie voort te zetten; zij was dan maar dertien jaar oud. Zoo jong nog, toonde zij zoodanige bekwaamheid voor nauwkeurige wetenschappen, dat zij de aandacht

(1) Cfr. Bouillet lib. cit., Max-Marie *Agnesi* (*Marie*).

(2) MONTUCLA 1725-1799, schreef niets anders dan de Geschiedenis der wiskunde, maar dat werk is zeer merkwaardig door klaarheid van den stijl en diepzinnigheid van onderzoeken. Montucla bekleedde eenige openbare ambten. Hij werd lid van het *Instituut*, van de stichting af dezer geleerde maatschappij.

trof van den befaamden LAGRANGE (1). 't Was dan immers de tijd der fransche beroerten, en SOPHIA begreep weldra dat zij door ernstig leeren vele gevaren zou vermijden, waar zij gestadig in het vaderlijk huis hoorde van spreken (2).

Tegen hare familie moest zij eerst werken, want men verstond zulke ingenomenheid niet. SOPHIA stond dikwijls 's nachts op, zelfs wanneer de inkt in haren inktpot vervroos, en zij studeerde met sargien op haar lijf, want men nam hare kleederen 's avonds altijd weg. Eindelijk verkreeg zij toch de werken van COUSIN (3) en daarin leerde zij differentiale en integrale rekening (4). Van de stichting af der *Algemeene Kunstschool*, bekwam zij schrijfboeken der leerlingen : de nieuwe en aantrekkelijke leerwijze van LAGRANGE trof hare aandacht en zij nam dezes toegevendheid te baat, die aan de studenten veroorloofde hem geschrevene opwerpingen te brengen. SOPHIA GERMAIN zond de hare onder den naam van eenen leerling der school. LAGRANGE loofde den valsch-

(1) Cfr. Encyclop. du XIXe siècle. — LAGRANGE (Jos. Louis), geboren te Turin in 1736, te Parijs in 1813 gestorven. Op 18-jarigen ouderdom, zond hij aan EULER het antwoord op eene vraag waar deze sedert 10 jaar de oplossing van zocht; het jaar daarna werd hij professor in de geschutschool van Turin, en behaalde 5 keeren den prijs van de Fransche Akademie der Wetenschappen. Hij verbleef 20 jaren in Berlijn, waar hij Euler als voorzitter der Akademie verving. Na de dood van Frederik II, kwam hij in Frankrijk, en werd daar professor in de Normalen, en dan in de *Algemeene Kunstschool*. Napoleon benoemde hem lid van het Senaat. De stelkunde heeft hij tot haar hoogste punt verheven, en ook meer dan eene wiskundige toepassing op Natuur- en Sterrenkunde nagelaten.

(2) Haar vader was immers lid der Constituante.

(3) COUSIN (Jacques-Antoine-Joseph 1739-1800), werd lid van de Akademie der wetenschappen in 1772, hij onderwees 33 jaar lang natuurkunde en wiskunde. Hij werd acht maanden en half onder de Fransche beroerten in den kerker opgesloten. Daarna was hij tot openbare posten geroepen, en werd eindelijk in 1797 lid der Wetgevende Kamer, en Senator in 1799. Hij was sedert 1795 lid van het *Instituut*. Men heeft van hem : *Cours de calcul diff. et intégral; Traité élémentaire de physique* (dit werk was in den kerker geschreven); Verhandelingen in de *Acta academiae eletoralis Moguntiae*.

(4) Cfr. Maxim. Marie. *Sophie Germain.*

namigen schrijver, maar weldra werd de ware schrijfster gekend. Dan was het dat Lagrange haar kwam bezoeken en vurig geluk wenschen.

Tusschen de jaren 1800 en 1820, zocht zij bewijzen om de leer van FERMAT te bevestigen. Die kost zij niet bewijzen, maar vond, al strevend tot dit doel, eenige Theorema's die LAGRANGE bij zijne tweede uitgave der : *Théorie des nombres* gevoegd heeft, en was in gestadige briefwisseling met LAGRANGE, DELAMBRE (1), LALANDE (2) en GAUSS (3). Hare betrekkingen met dezen laatsten zijn te belangrijk om over te stappen.

SOPHIA GERMAIN wilde eerst aan GAUSS haren naam niet verklaren. Zij schreef hem onder den valschen naam van *Leblanc*, en GAUSS antwoordde haar, steunende op het gezag van den grooten oostersche-taalkundige SYLVESTER DE SACY.

De eerste brief van SOPHIA is niet gedagteekend en schijnt in het begin van het jaar 1804 geschreven. Den 21 November van dit zelfde jaar zond zij aan

(1) **Delambre** (J. B. Jos.) 1749-1822; was eerst professor van letterkunde, en begon maar met 37 jaar sterrenkunde te leeren. Hij vervaardigde *tafels van Uranus*, en schreef verschillige verhandelingen over wetenschappen : hij werd bestendige schrijver der Akademie van de wetenschappen, en verving **Lalande** in het onderwijs der sterrenkunde; zijne voornaamste werken waren over sterrenkunde en over de grondle.r van het metriek stelsel.

2) **Lalande** (Jos. Jerome Le Français de). 1732-1807. werd in 1751 belast met onderzoekingen over den afstand tusschen de maan en de aarde, daarna werd hij lid van de Akademie der wetenschappen en professor van sterrenkunde. Hij vormde vele leerlingen die hij zelf kosteloos in zijn huis liet leeren. Om van zich zelven te doen spreken, waande hij Godloochenaar te zijn. Hij heeft menige werken nagelaten, waar onder het nuttigst zeker zijne tafel der verhoudingsgetallen is.

(3) **Gauss**, sterren- en wiskundige, geboren in 1752 in Brunswick, gestorven in 1855, vond, 18 jaar oud, de methode der « *minste vierkanten* » uit, werd in 1807 professor in Göttingue, en legde zich zijn leven lang op de studie der sterrenkunde toe. Zijne : *Disquisitiones Arithmeticae* veranderden bijna geheel de leer der nummers. Hij schreef ook : *Theoria motus corporum cœlestium*. *Theoria combinationis observationum erroribus minimis obnoxiae*. *Theorie des Erdmagnetismus;* en vele andere werken, die, hoe wel zij van het zelfde belang niet zijn, den voortgang der nauwkeurige wetenschappen toch hebben bevorderd.

haren briefwisselaar een antwoord op eene vraag die LAGRANGE niet had kunnen oplossen. Zij bewees dat men de uitdrukking : $s^{10} - 11 (s^8 - 4s^6r^2 + 7s^4 r^4 - 5s^2 r^6 + r^8) r^2$ tot deze andere kon herleiden : $(s^5 - 11r^4)^2$ 11
$s^4 - 3s^2 r^2 - r^4) r^2$. (1) t^2
$11u^2$

LAGRANGE moest, gelooven wij, aardig staan kijken, wanneer hij vernam dat hij door eene vrouw was overtroffen geweest. 't Is zooveel te meerder eer voor SOPHIA GERMAIN. Den 21 Juli 1805 zond zij hem eenen anderen brief die nog onderteekend is met den naam *Leblanc*. De eerste zin van dit geschrift is waard hier overgeschreven te worden : « Gij laat mij de hoop u over het voorwerp uwer studiën te onderhouden : niets zou mij aangenamer wezen dan zulke briefwisseling. » GAUSS had ergens gezegd : « Wij onderzoeken hier de drieledige vormen niet, maar die welke men door o mag bepalen ; die zullen wij later meer in het bijzonder bestudeeren; drieledig schijnen zij maar, want zooals men het later zal zien, men mag ze tot tweeledige vormen herleiden (2). » SOPHIA GERMAIN schreef hem dat zij die herleiding reeds had gevonden. In den zelfden brief vinden wij eenige inlichtingen over eenen boekhandelaar die GAUSS ongetrouw was geweest, eene samenvatting van het vierde boekdeel der *Mécanique céleste* van LAPLACE (3)

---

(1) Ziet hier de tusschenrekeningen : $s^{10} - 11 (s^8 - 4s^6 r^2 + 7s^4 r^4 - 5s^2 r^6 + r^8) r^2$.

$$= \begin{cases} s^{10} - 2.11\, s^6 r^4 + 11 (5+6) r^8 s^2 - 11 (s^8 - 6s^6 r^2 + 7s^4 r^4 + 6s^2 r^6 + r^8) r^2 \\ s^{10} - 2.11\, s^6 r^4 + 11^2 r^8 s^2 - 11 (s^8 - 6s^6 r^2 + 9s^4 r^4 - 2s^4 r^4 + 6s^2 r^6 + r^8) r^2 \\ (s^5 - 11 r^4)^2 - 11 (s^4 - 3s^2 r^2 - r^4) r^2. \end{cases}$$

(2) Cfr. Gauss. *Disquisitiones Arithmeticæ* p. 267.

(3) LA PLACE (P. Simon, marquis de) 1749-1827, was van zijn twintigste jaar af professor van wiskunde in eene krijgschool, bekwam weldra de gunst van d'Alembert, werd in 1784 professor in de normalescholen en lid van het Instituut sedert dezes stichting. Hij was na de omwenteling van den 18en Brumaire, minister van Binnenlandsche Zaken, maar voor politieke en praktische zaken bezat hij niet de minste bekwaamheid. Hij moest zijn ontslag geven, maar trad in het Senaat, was er voorzitter van, en werd pair van Frankrijk benoemd onder de Herstelling. Hij volmaakte het stelsel

en eene schets van LEGENDRE's (1) verhandeling over de *bepaling der omloopen van de staartsterren.*

SOPHIA GERMAIN zal niet meer lang haren naam zwijgen. Wij zullen hier vertellen hoe dit geschiedde, Binst den veldtocht van Pruisen werd de generaal PERNETTY, een vriend der familie GERMAIN, gelast met het beleg van Breslau. SOPHIA nam die gelegenheid waar om hem den grooten wiskundige te bevelen. Deze werd welhaast gewaar dat hij met duizend beleefdheden door den stadvoogd van Brunswick behandeld werd. Verwonderd vroeg hij natuurlijk om de oorzaak van die onverwachte voorkomendheid en hij hoort den naam eener vrouw. Maar die kent hij niet. Hij zendt eenen brief naar Parijs en alles wordt klaar door het antwoord van SOPHIA GERMAIN. Zij schreef hem immers den 20 Februari 1807 :

« Mijnheer PERNETTI heeft mij rekening gegeven der heerlijke zending waar ik hem mede belast had : ter zelfder tijd heeft hij mij laten weten dat hij u mijnen naam had doen kennen. Die gelegenheid heeft mij bewogen om u te vermanen dat ik u niet zoo onbekend ben als gij denkt, maar dat ik uit vrees van de belachelijkheid, die de naam van geleerde vrouw altijd meedraagt, den naam van M. *Leblanc* eertijds heb ontleend, om u te schrijven en u notas mede te deelen die zeker de goedheid niet waardig zijn, waarmede gij er op geantwoord hebt. » Het geschrift is in dien brief losser dan in de eerste. SOPHIA GER-

---

van Newton, loste er de moeilijkheden van op, en verspreidde het onder het volk door schoongestijlde werken, die voor hem de deur van de Akademie ontsloten. Zijne twee meesterstukken zijn : *Mécanique céleste* en *Théorie analytique des probabilités.*

(1) LEGENDRE (Adrien Marie), 1752-1833, deed onderzoekingen met Cassini en Mechain om de middaglijnen van Parijs en Greenwich te verbinden, en onderwees tot het einde zijns levens in de krijgschool. Zijne « *Eléments de Géométrie* », gebruikt men nu nog in de scholen. Een ander werk van hem heeft ook zeer groote waarde : het zijn zijne verscheidene verhandelingen waarin hij de leer der elliptische functien volmaakte.

MAIN moest nu immers geene argwaan over haren waren naam meer vreezen, en dus het geschrift van eenen man niet meer nadoen (1).

GAUSS wachtte niet lang om te antwoorden en begon, zoo met het kan raden, met hevige gelukwenschen en vurige dankbewijzen. In dien brief vinden wij aanmerkingen over twee stellingen, die SOPHIA GERMAIN wat te veel in het algemeen uitgesproken had. GAUSS gaf er eene duidelijkere uitdrukking van (2); overigens, gaf hij klare blijken van zijne groote achting voor die geleerde vrouw; « de ervarene bemerkingen waar uwe brieven mede vol zijn, hebben mij, zoo schreef hij, zeer aangenaam geweest : ik heb ze met aandacht bestudeerd, en ik bewonder de gemakkelijkheid waarmede gij al de deelen der Rekenkunde doorgrond hebt, en het doorzicht waarmede gij ze hebt kunnen veralgemeenen en volmaken (3).

(*Einde in volgende afl.*)

Leuven. A. MILCAMPS, S. J.

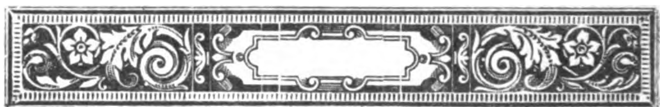
---

(1) Cfr. Boncompagni *Cinque lettere de Sofia Germain à Carlo Federico Gauss*.

(2) Ziet hier die twee stellingen : wij schrijven letterlijk de opgaven uit van SOPHIA GERMAIN en van GAUSS : 1. (*Soph. Germ.*) Si la somme des puissances n^{iemes} de deux nombres quelconques est de la forme hh + nff, la somme de ces nombres eux-mêmes sera de la même forme. (*Gauss*) Soit p un nombre premier de la forme 3n + 1. Je dis que 2 (c. a. d. + 2 et — 2) est un résidu cubique de p, si p se réduit à la forme xx + 27 y.y; que 2 est non résidu cubique de p, si 4 p se réduit à cette forme. — 2. (*Soph. Germ.*) Si l'un des facteurs de la formule yy + nzz (n'étant un nombre premier) est de la forme (1, 0, n) l'autre appartient nécessairement à la même forme. (*Gauss*) Soit p un nombre premier de la forme 8n + 1. Je dis que + 2 et — 2, seront résidus ou non résidus biquarrés de p suivant ce que p est ou n'est pas de la forme xx + 64yy.

(3) Cfr. Boncompagni *Lettera inedita di Carlo Federico Gauss a Sofia Germain;* Ch. Henry : Bulletin des sciences mathématiques de Darboux, 1879-1880.

Nog over den aard, de lengte en den samenhang der scheppingsdagen.

BEKWAME schriftverklaarders en geleerden uit verschillende vakken hebben bovenstaand onderwerp breedvoerig en herhaaldelijk besproken. En toch schijnt eene vaste oplossing dezer vraagstukken voor den oogenblik nog gansch onmogelijk. Ja, zelfs werd er onlangs in dit tijdschrift (Jan. en Mei 1889) eene nieuwe uitlegging voorgesteld en behendiglijk verdedigd. Iets dergelijks komen wij heden wagen; doch onze uitlegging zal er veel min nieuw uitzien dan die. Met de schriftverklaarders van onzen tijd gelooven wij dat God de wereld achtereenvolgens en trapsgewijze gevormd heeft, maar met hen kunnen wij het niet eens zijn als zij beweren, dat Mozes in het boek der Schepping met zijne zes dagen tijdstippen van eene onbepaalde lengte bedoelt. Zulke tijdstippen mogen nochtans om wetenschappelijke redenen voor de wereldvormingen aangenomen worden. Ook de oude voorstaanders der burgerlijke dagen van 24 uren durven wij geen gelijk geven, zoodra zij willen hebben dat de scheppingsdagen elkander onmiddelijk opgevolgd zijn, zoodat God de wereld zou gevormd hebben binnen den tijd van zesmaal 24 uren. Misschien ware het beter geheel en gansch de meest gevierde meening getrouw te blijven. De beslissing hier over laten wij aan meer bevoegde mannen van het vak.

Wat eene geoefende en welgewapende pen hier in aangeduide afleveringen geschreven heeft, maakt voor ons eene verdere inleiding en alle nadere voorbereiding

overbodig. Dit is ook de reden, waarom wij eenige gedachten niet ver uitbreiden, en andere van minder belang, als zijnde den lezer nog genoeg bekend, eenvoudig achterlaten. Wij beginnen dan maar aanstonds met ons eigen gevoelen over de zes scheppingsdagen wat meer bepaald uit te drukken in den vorm eener vierdeelige stelling.

Volgens ons zijn het ongetwijfd zoovele tijdsdeelen, die voorheen werkelijk bestaan hebben, en elkander in de orde, door Mozes aangewezen, opgevolgd zijn; hoogstwaarschijnlijk zijn het gewone *burgerlijke* dagen, die elk hunnen *natuurlijken* dag, hunnen avond, hunnen nacht en hunnen morgen hadden. Hieruit volgt niet dat elke wereldvorming ten minste 12 of 24 uren duurde, gelijk er ook niet uit mag besloten worden dat elke wereldvorming op zoo weinige uren voleind werd. Eveneens moeten wij niet aannemen dat de scheppingsdagen noodzakelijker wijze allen onmiddelijk op elkander gevolgd zijn.

Ziehier eene vertaling van de plaatsen der H. Schrift, die den lezer zullen toelaten onze redeneeringen gemakkelijk te verstaan.

Boek der Schepping.

I. — 1. In den beginne schiep God hemel en
aarde. 2. En de aarde was woest en ledig, en duister-
nis was over den afgrond : en de geest Gods zweefde
boven de wateren. 3. En God sprak : het worde licht.
En het werd licht. 4. En God zag het licht, dat het
goed was, en hij scheidde het licht van de duisternis.
5. En hij noemde het licht dag, en de duisternis, nacht.
En het werd avond en morgen, één dag. 6. God zeide
ook : Er zij een uitspansel tusschen de wateren, en
het scheide de wateren van de wateren. 7. En God
maakte het uitspansel, en scheidde de wateren die onder
't uitspansel waren, van degenen, die boven 't uitspan-
sel waren. En het geschiedde zoo. 8. En God noemde

het uitspansel, hemel. En het werd avond en morgen, de tweede dag. 9. En God sprak : dat de wateren, die onder den hemel zijn, zich vergaderen in ééne plaats, en dat het droge te voorschijn kome. En het geschiedde zoo.....

2. — 1. Zij zijn dan afgemaakt geworden de hemelen, de aarde en al hun sieraad. 2. En God voltrok den zevenden dag zijn werk, hetwelk hij gemaakt had, en hij rustte den zevenden dag van geheel het werk, dat hij gedaan had. 3. En hij zegende den zevenden dag, en heiligde dien, omdat op dien dag hij opgehouden had van al zijn werk.....

Tweede Boek van Mozes.

20. 9. Zes dagen zult gij arbeiden, en al uw werk doen. 10. Maar de zevende dag is de rustdag van den Heer, uwen God. Gij zult dien dag geen werk doen, noch gij, noch.... 11. Want op zes dagen heeft de Heer hemel en aarde gemaakt en al wat er in is, en hij heeft gerust den zevenden dag. Daarom heeft de Heer den rustdag gezegend en hem geheiligd.

Thans zullen wij elk gedeelte onzer stelling afzonderlijk bewijzen.

I.

Het eerste gedeelte zegt : de dagen der schepping zijn zoovele tijdsdeelen, die voorheen werkelijk bestaan hebben, en elkander in de orde, door Mozes aangewezen, opgevolgd zijn. Deze bevestiging mag, dunkt ons, niet geloochend worden. Immers aangehaalde teksten zijn zoo duidelijk voor alwie ze zonder vooroordeel leest, en de schrijver ervan wist zeer wel, dat ze het volk aldus zou verstaan, dat alleen allergewichtigste redenen eenen anderen zin zouden kunnen doen aannemen. Inderdaad in de eerste plaats wordt God afgebeeld als een werkman, die achtereenvolgens, tot zesmaal

toe, verschillende werken verricht, en den zevenden dag uitrust. Nu, zesmaal achtereen van iemand zeggen, dat hij nu dit doet, dan dat; terzelvertijd zes dagen optellen, en als voorbijgaande afschilderen, en dan nog daarbijvoegen dat hij den zevenden dag ophoudt te werken, is dat niet zonneklaar laten hooren, dat die man werkelijk zes achtereenvolgende dagen gewerkt heeft, eer hij zijne rust nam. In de tweede plaats staat dit zoo uitdrukkelijk verklaard, dat het niet noodig is iets den lezer te doen opmerken, dan dat God hier optreedt als wetgever, en dus zoo eenvoudig mogelijk spreekt, en dat er eene juiste vergelijking bedoeld wordt tusschen de week Gods en die der Joden: te weten, dat gelijk zij de zes eerste dagen der week, zes wezenlijke en achtereenvolgende dagen hebben om te arbeiden en den zevenden dag moeten rusten, zoo ook God eerst zes dagen, dus ook zes wezenlijke en achtereenvolgende dagen, gewerkt heeft alvorens den zevenden dag te rusten.

Nu, wat kan hier tegen ingebracht worden? Zal men beweren dat de H. Schrift zelve niet min uitdrukkelijk zegt (B. der Schep. 2. 4) dat God de wereld gevormd heeft op éénen dag? Wij lezen daar inderdaad volgens eene letterlijke overzetting : « *op den dag* dat God hemel en aarde gemaakt heeft. » Maar *bejom*, hoewel het letterlijk beteekent op den dag, wordt met reden aanzien voor eene voegwoordelijke uitdrukking met den zin van *toen*, *wanneer*. Hoevele woorden worden niet allengskens door het volk gebruikt in eenen zekeren zin, zonder dat het nog op de samenstelling of op de afleiding dier woorden denkt? Zal men zijnen toevlucht nemen tot de wetenschappen en staande houden dat de zes wereldvormingen in de orde, door Moses aangewezen, niet kunnen aangenomen worden? Dan moeten eerst uit den weg geruimd zoovele geachte werken, waarin wel niet bewezen wordt dat het scheppingsverhaal, verstaan zooals wij het doen, volkomen overeenkomt met de leer der wetenschap, maar waarin toch meesterlijk verdedigd wordt, dat niemand kan

toonen dat eene voldoende overeenkomst onmogelijk is tusschen dit verhaal en het zekere der wetenschappen. Of zijt gij misschien van gevoelen dat Mozes volgens de wezenlijkheid zou gesproken hebben en niet volgens den schijn der wereldvormingen, indien hij eene ware opvolging had willen beteekenen, en zijne orde als historisch doen aanzien? Maar God kon zeer wel het eene zonder het andere openbaren en het volk doen voorhouden. De openbaring heeft immers vooral tot doel het heil der zielen, niet het verspreiden van wetenschappelijke waarheden of het aanleeren van nuttige waarheden in eenen wetenschappelijken vorm. En het geschiedkundig karakter der eerste bladzijde van de H. Schrift kunt gij zeker niet loochenen om de beeldspraak en de poëzij, die er iedereen in vindt. Want zie, het verhaal der schepping is nauw verbonden met dat van den val der eerste menschen. En bedenk hoe natuurlijk het is, dat de H. Schrift ons eerst en vóór alles het begin der bijzonderste natuurverschijnsels en der merkweerdigste schepselen verhaalt, te meer daar deze geschiedenis tot die van de instelling der week behoort. Bestatig ook hoe Mozes alles beschrijft volgens dat het gebeurt, niet volgens dat hij of Adam of een ander het vernomen of gezien hebben.

Zijn de teksten duidelijk, het doel dat de schrijver had, toont insgelijks dat de gegeven uitleg de goede is. Waarom die gedurige herhaling : « en het werd avond, en het werd morgen, één dag, de tweede dag enz. »? Is het niet om duidelijk te doen zien dat God zelf, gelijk een landman, gedurende de klaarte van den dag werkte, en wel tot zesmaal toe, en dat hij alzoo door zijn eigen voorbeeld, en niet alleen door een bijzonder gebod, de week heeft ingesteld met hare zes werkdagen gevolgd van eenen rustdag? In zijnen tweeden boek wil Mozes nogmaals het volk het voorbeeld der goddelijke week diep in 't geheugen prenten. Hoe dit alles verklaard? zoo niet met te zeggen dat hij de Joden wilde doen verstaan dat God zelf waarlijk zesmaal achter-

eenvolgens aan de vorming der wereld gearbeid had. Beweren dat het genoeg is dat Mozes in zijne inbeelding of in zijnen geest met min of meer reden zes verschillende werken in de schepping onderscheidt, om God af te beelden als een werkman, die achtereenvolgens zes dagen werkt, is eene veronderstelling maken, die weinig of niet gegrond is, vooral als men bedenkt dat Mozes tot het volk spreekt. In alle geval zal men met die opmerking niet uitleggen waarom Mozes Gods voorbeeld met zooveel nadruk aanhaalt, en zoo duidelijk als dat van *zulken* werkman beschrijft en wil doen aanveerden.

Ook de orde, die Mozes in Gods werken op te noemen gevolgd heeft, laat vermoeden dat hij hier niet willekeurig handelde, maar overeenkomstig met de orde waarin gene werken uitgevoerd zijn geworden. Om geene andere voorbeelden aan te halen, waarom wordt de schepping van den mensch aan den zelfden dag toegeschreven als die der dieren, welke op de aarde leven? Was het niet natuurlijk de planten op eenen dag, de dieren op eenen tweeden en de menschen op eenen derden te doen verschijnen? Waarom wordt de schepping der vogels bij die der bewoners van het water gevoegd, en niet bij die der bewoners van het land? Wisten de Hebreeuwen misschien meer van watervogels dan van andere? Ongetwijfeld neen. En waarom gezegd dat de planten reeds verschenen waren eer de zon zichtbaar werd gemaakt voor een menschenoog op de aarde? Herlees hier de verdeeling door Mozes zelf aangewezen (2. 1), en oordeel of hij die niet zou verkozen hebben, had het hem vrij gestaan, in de eerste plaats, gelijk in de tweede, zijne eigene gedachten te volgen. En zou iemand, die zijne eigene verdeeling van Gods werken in een zeker getal wil doen aannemen door het volk, ze niet gemakkelijker gemaakt hebben om te houden?

Doch waarom langer zoeken te bewijzen hetgeen door weinigen bestreden wordt, en waarvoor de Overlevering duidelijk schijnt te pleiten, als zij leert dat

onze week gevormd is naar de wijze, waarop God de wereld geschapen en gevormd heeft, en niet dat Hij, of Mozes zijne werken verdeelde volgens onze week (1).

Ja, maar volgens eene nieuwe vertaling van het vijfde vers in het eerste hoofdstuk van het boek der Schepping, zou onze eerste tekst in 't geheel niet laten hooren dat God achtereenvolgens tot zesmaal toe de wereld vormde. Er wordt vertaald : en er werd *ingesteld* een avond en een morgen, (een tijdstip van 24 uren, beginnende met den avond, en dit tijdstip is) de eerste dag (der week). De keus der woorden avond en morgen is te verklaren, omdat anders hetzelfde woord *jom* op den zelfden regel tweemaal zou komen met eenen verschillenden zin tegen de wet der duidelijkheid. Hier zijn de redenen, waarom men deze laatste vertaling voorstaat (2). 1. Zij vertaalt al de woorden zoo niet volgens hunne *gekende* beteekenis, ten minste gelijk zij in deze plaats moeten verstaan, waar er spraak is, niet van een voorbijgaand worden, maar van echte instellingen. 2. Mozes zegt uitdrukkelijk dat de zevende dag van God gezegend en geheiligd, of, gelijk hij het zelf verder verklaart, voor zijnen dienst afgezonderd en bestemd werd. En dit kan toch alleen van den zevenden dag der week waar zijn. Nu deze dag heeft een avond en een morgen, en Gods zevende dag heeft die niet, want hij duurt nog altijd voort. Dus is het natuurlijk dat ook Gods andere dagen niet samengesteld zijn uit eenen *natuurlijken* dag en eenen nacht. Maar is dit zoo, dan is de dag van het vijfde vers een dag der Joodsche week, niet een scheppingsdag. Bijgevolg is de nieuwe vertaling van dit vers alleen aannemelijk. 3. Ten andere hoe kan men zeggen dat God het licht geschapen heeft op eenen dag van 24 uren? Het daglicht verscheen immers oogenblikkelijk. 4. En dan, vermits Mozes de instelling van den zevenden dag

(1) Zie *Science Cathol.* 15 janvier 1890.
(2) Ibid.

meldt, is het te denken dat hij ook iets zal zeggen van de instelling der zes andere dagen. Nergens anders doet hij dit, en hier noemt hij eenen eersten, eenen tweeden dag enz. Hier moeten wij dus die instelling zoeken, maar dan begint ze ongetwijfeld in dit vers aangeduid te worden.

Deze redenen mogen den schijn van waarheid hebben, ons overtuigen zij niet. Ten eerste, wij hebben gezien dat God werkelijk zesmaal achtereenvolgens, en wel zes dagen, aan de wereldvormingen gewerkt heeft (2. 2 en 20. 11). Is het dan ook niet natuurlijk dat Moses die zes dagen in zijn verhaal der Schepping samen met Gods werken aanwijst? En zou misschien de volzin uit zijn tweede boek niet veronderstellen dat de geschiedenis der Schepping op zulke wijze gemaakt is geweest, dat deze daaruit gemakkelijk kon verstaan worden? Vergeten wij ook niet dat Mozes vooral bedoelt te doen zien, niet dat al de dagen der week afzonderlijk van God ingesteld zijn, maar dat de zevende dag van Hem om zijne rust na zijnen zesdaagschen arbeid eene bijzondere bestemming kreeg. Hierom zou de gewijde schrijver zes scheppingsdagen optellen alvorens van 's Heeren rustdag te spreken.

Ten tweede, Mozes weet toch zeer wel dat de lezer zijn boek niet met den inhoud van het tweede hoofdstuk zal beginnen. En wat zegt den lezer tot daartoe, dat er spraak is van de instelling der dagen der week? Integendeel hij denkt van zelfs op scheppingsdagen, op dagen waarop de aangehaalde werken geschieden en met dewelke zij geteld worden. Deze zijne gedachte zal de lezer bevestigd vinden als hij verder komt tot de woorden : « God voltrok den *zevenden* dag zijn werk, en rustte den *zevenden* dag van geheel zijn werk. » En al hoort hij er aanstonds bijvoegen : « God zegende den zevenden dag », hij zal daarom niet meenen dat hij tot dan toe verkeerd verstaan heeft; want dit laatste gezegde zal hij zoo opvatten : dat de Schepper, omdat Hij zelf den zevenden dag gerust had, besloot den wer-

kenden mensch ook den zevenden dag te doen rusten, en dat Hij van dan af dien dag voor zijnen dienst bijzonder bestemde. Om den zin der eerste regelen van het boek der Schepping te kunnen achterhalen zal de lezer toch zeker niet moeten wachten tot dat hij nog een aantal bladzijden uit Mozes' tweeden boek gelezen heeft.

Ten derde, dat in het scheppingsverhaal andere instellingen vermeld staan is ongetwijfeld geene voldoende reden om te besluiten dat er spraak is van instellingen voor alles, wat in dat verhaal genoemd wordt. Gene volgen op het bevel des Scheppers, die ze tot het daarzijn roept, voor deze wordt er dusdanig gebod niet gegeven. Overigens is het niet alleen omdat zij op het bevel des Scheppers verschijnen, dat wij in de eerste ware instellingen zien (1), dat is om anderen redenen door Mozes niet aangeduid, en omdat wij hooren dat God die dingen van dan af den naam geeft, dien ze zouden blijven behouden Bovendien met het woord avond zal het gewone : werd zeker de gewone beteekenis hebben.

Ten vierde, er dient opgemerkt dat Mozes geene bijzondere reden had om voor den zevenden dag te herhalen, dat er op de klaarte van dien dag ook een avond en een morgen volgde. Dit zou de lezer wel begrijpen. Hij had goed willen toonen dat God zesmaal gedurende den dag gewerkt had alvorens te rusten. Thans bleef hem niets meer te doen dan den zevenden dag te noemen en daarop de instelling van den rustdag te plaatsen of aan te kondigen. Alle uitdrukking, die hier niet noodzakelijk was, moest verzwegen of achtergelaten worden; want hij was tot een gewichtig punt van zijn verhaal gekomen en wilde er de aandacht des lezers op vestigen.

Ten vijfde, gelijk God de zes wereldvormingen begon

(1) Wij zeggen *zien*, want de *vertaling* mag daarom niet luiden : werd ingesteld. Immers zij moet het oorspronkelijke weêrgeven gelijk het is, niet hetzelve vooruitloopen.

uit te voeren op eenen zekeren dag, maar ze daarom niet noodzakelijk allen op éénen dag voltrok, zoo is het ook niet noodig dat de rust van God maar éénen dag dure. De woorden van Mozes blijven niettemin waarheid. Hierover zullen wij later breedvoeriger handelen.

Ten zesde Mozes zegt nergens dat God het daglicht op 24 uren tijds deed verschijnen : dit ware onzin. Wij lezen bij hem dat de Schepper het daglicht daarstelde en dat het (natuurlijk naar de klaarte van den dag) avond werd en dat (na den nacht) een morgen volgde. Hierin ligt geen bezwaar besloten. Ondertusschen al was het bewezen dat Mozes de scheppingsdagen rekent te beginnen met den avond en niet met de klaarte van den dag, waarom God zijne werken met den avond doen beginnen? Begon de Joodsche landman, die zijne dagen van den eenen avond tot den anderen rekende, zijne velden te bewerken vóór den morgen, en schikte hij zich niet naar den aard van het werk, dat hem te doen stond?

Ten zevende, de samenhang alleen schijnt duidelijk te toonen dat de bedoelde slotsom hier niets anders kan beteekenen, dan dat tengevolge der regelmatige afwisseling van nacht en dag het nu voor de eerste maal avond en dan weder morgen is geworden, en hiermede de eerste burgerlijke dag zijn einde heeft bereikt.

Eindelijk, om hierbij dit gedeelte te sluiten : waarom zou Mozes uitdrukkelijk de instelling van elk der zeven weekdagen moeten melden? Het was zeker voldoende voor zijn doel in het scheppingsverhaal de instelling van den zevenden dag het volk duidelijk voor te houden. Het was dan gemakkelijk genoeg er uit te besluiten dat God in zekeren zin daardoor, en door zijn voorbeeld, ook elk der zes werkdagen had ingesteld. Wij moeten dus de oude vertaling voor de ware blijven houden. En zoo bewaart onze voorgaande redeneering al hare kracht.

(*Wordt vervolgd*).

Antwerpen, Maar 1890. J. ADRIAANSEN.

INDISCHE LETTERKUNDE.

(*Vervolg van bladz.* 359.)

ONS drietal helden vertrekken op eenen wagen, door den trouwen Soemantra gevoerd; zij rijden langs de straten der in rouw gedompelde stad, door eene groote menigte volks gevolgd (II, 38-40). Ook Dasaratha volgt den wagen zoolang het zijne krachten toelaten, en keert dan droevig met Kosalya naar zijn paleis weder. Doch de scharen blijven Rama vergezellen; zoodanig zijn zij aan hem gehecht, dat deze zich slechts van dit op den duur hinderende geleide kan ontmaken, met gedurende den nacht in het geheim een goed eind weegs vóór te reizen (II, 41-47). Op zijnen verderen doortocht ontmoet hij welhaast Goeha, koning der Nisada's, en bondgenoot zijns vaders: deze biedt hem de gastvrijheid aan, doch slaagt er niet in hem 's anderdaags nog ten zijnent te houden (II, 47-48). Rama wil vooruit; hij zendt Soemantra naar Ayodhya terug, en geeft hem menigen raad om den grijzen Dasaratha te vertroosten (II, 49-52), trekt daarna de Djanavi (1) over, en bouwt, met Lakshmana's hulp, eene hut uit takken en bladeren om den nacht door te brengen (II, 53).

Den volgenden dag komen onze bannelingen in het

(1) De *Djanavi* (= dochter van Djanou), een der talrijke namen die de dichters aan den Ganga-stroom geven.

asrama van Baravadja (II, 54), welke hun den Tschittrakoet (1) als woonplaats gedurende hun verblijf in Dandaka aanwijst. De Jamoena, die zijne wateren in den Ganga uitstort, wordt in een schuitje overgevaren (II, 55); op de aangeduide plaats aangekomen, richten zij hun *asrama* op : twee uit leem en takken gebouwde hutten. Lakshmana gaat op jacht en doodt eene zwarte berggeit, die hij met zorg aan een houtvuur braadt. Aldus beginnen de drie helden hun kluizenaarsleven (II, 56).

Intusschen keerde Soemantra droevig naar Ayodhya terug. In de hoofdstad aangekomen, vindt hij hare straten doodsch en verlaten; het is alsof sedert Rama's vertrek, een booze geest met volle hand rampspoeden en onheilen over Dasaratha's rijk heeft gezaaid (II, 57-58). — Voor den vorst geleid, vertelt hij hem de verschillende lotgevallen der reis door het woud :

Op het oogenblik dat ik den terugtocht aanving, begonnen mijne edele dravers weemoedige klaagtonen te uiten, terwijl zij in overvloed tranen stortten (2)... De boomen dier landstreek, o edele vorst, lieten van droefheid hunne takken, bladeren en bloemen naar den grond hangen... De stroomen schenen met tegenzin hunne droeve wateren voort te rollen; de meren met hunne lotussen, vertoonden aan het oog slechts verwelkte bloemen... Vogels en viervoetige dieren, beweegloos, met het oog steeds op één punt gevestigd, schenen in somber gepeins verzonken; zij vergaten rond te dolen en hunne prooi onder het geboomte te zoeken.... Het gansche woud treurde met den grootmoedigen held en deelde zijne smart; men hoorde er geen enkel levend wezen (II, 59).

(1) De Tschittrakoet is een berg, die tot een der meest noordelijke kruinen van de Vindhya-keten schijnt te behooren. Naar Valmiki's beschrijving, moest het een hoogst aangenaam oord zijn, met dichtbewassen bosschen, vruchtbare valleien, en tal van frissche waterloopen.

(2) Vergelijk daarmede de welgekende plaatsen uit *Homeros* (*Il.* XVII, 425 en volgg.) en *Vergilius* (*Aen.* XI, 89). Dat Valmiki hier de gansche natuur als bezield voorstelt, en aan de dieren het denkvermogen toekent, moet geenszins verwonderlijk schijnen. De Hindo's toch gelooven aan de zielsverhuizing, niet alleen in dieren en planten, maar zelfs in levenlooze schepselen.

Dasaratha en Kosalya vervallen weder in diepe droefheid en herhalen hunne ellenlange klachten (II, 61-64); op het laatst zegt Dasaratha weemoedig :

Ach! van iedere daad die de mensch bedrijft, goede of kwade, oogst hij vroeg of laat de vruchten in, wanneer ze de tijd gerijpt heeft (II, 65)!

En daarop vertrouwt hij aan Kosalya dat het lijden, welk hem nu zoo ter neer drukt, slechts de straf is eener misdaad, die hij onvrijwillig in zijne jongelingsjaren bedreef.

Eensdaags, nog voor dat hij koning van Ayodhya was, toog hij ter jacht. Lang reeds had hij vruchteloos het wild opgezocht, toen hij opeens de bladeren van een nabijstaanden boom hoorde ritselen. Voorzeker, daar schuilde een dier! Een pijl ontvliegt zijn boog en snort door de lucht; onmiddellijk daarop weerklinkt eene klagende stem : « ach! ik sterf! » Dasarath's schicht had een jongeling, met name Yadjanadatta, doorboord, op het oogenblik dat deze met eene kruik het tot het offeren noodige water uit den stroom putte. Helaas! hij was de eenige steun zijner ouders, die beiden blinde, oude kluizenaars waren... Zijne smartkreten ontroeren den onvoorzichtigen schutter tot in het diepst zijner ziel; meteen rukt Dasaratha den pijl uit de wonde des lijdenden : maar terzelfder tijd, in plaats van hem te redden, ontneemt hij den ongelukkigen Yadjanadatta het leven. Dan gaat hij met gebogen hoofd, gansch teneergeslagen, naar het *asrama* der ouderlingen, die in hem hun zoon meenen te herkennen, en hem zachtjes over zijne lange afwezigheid bekijven. Dasaratha is verplicht hun zijne noodlottige misgreep uit te leggen, en zich als moordenaar van hun kind te doen kennen. Geene pen kan de wanhoop der grijsaards beschrijven; zij dwingen den dader hen beiden te ondersteunen en tot bij het lijk van Yadjanadatta te geleiden... De oude vader spreekt zijnen vloek over Dasaratha uit, en op het punt van te sterven, voorzegt hij hem dat er een

dag komen zal, waarop zijn vaderhart ook door een giftigen pijl zal doorboord worden... Zie! nu is Dasaratha oud; men heeft hem zijn Rama ontnomen op het oogenblik dat hij den duurbaren zoon minst derven wou; het is de voorzegging des ouden *moeni's* die bewaardheid wordt. En bij die zielesmarten komen zich nog lichamelijke kwalen voegen : de rampzalige vorst wordt beurtelings met blindheid en volledig verlies zijner verstandvermogens geslagen; ten laatste sterft hij zachtjes uit, als eene lamp zonder olie :

Terwijl Dasaratha aldus immer aan den afwezenden Raghawer dacht, ging zijne levensster allengs onder, even als men bij den naderenden dag, de maan westwaarts ziet zinken... Ach Rama! herhaalde hij steeds, en bij het uitspreken dezer woorden ontsnapte hem zijn laatste zucht, hem door de overmaat van droefheid ontrukt (II, 66).

Zoo zacht is dat afsterven, dat niemand het heeft opgemerkt. Met den dageraad komen zijne hovelingen zich rond zijne slaapstede vereenigen, om hem, bij het ontwaken, hunne hulde te bieden. Zijne ministers en raadsheeren; zijne huisbedienden : badmeesters, haarsnijders, barbiers, muziekanten en zangers; de Brahmienen en sterrekijkers staan daar eerbiedig wachtend, want niemand zou het wagen de rust des « Konings der aarde » te storen. Doch op het laatst bevangt eene geheime vrees aller harten... men verneemt eindelijk de waarheid : de koning is overleden! (1)

(1) « Geheel dit eerste gedeelte van Ayodhyakanda, zegt Barthélémy St Hilaire (*Journal des savants*, 1859 bl. 469) is wonderschoon door zijnen eenvoud, natuurlijkheid en waarheid. Zoo men eenige langdradigheden uitzondert en men den dichter eene zekere, overtollige weelderigheid van stijl en beeldspraak vergeeft, wat trouwens gemakkelijk te verstaan valt, zal er de strengste kritiek bijna niets op af te wijzen vinden. Indien Valmiki zich immer op dergelijke hoogte wist te houden, hij zou mogen wedijveren met de grootste heldendichters aller eeuwen..... » Wij voegen er bij, dat er te veel schoons in het tot hiertoe besprokene ligt, om er later geene nadere kennis mede te maken. Doch wij zullen in het vervolg gelegenheid genoeg hebben om eveneens te bestatigen, dat de medaille ook hare keerzijde heeft.

Men begrijpt allicht wat opschudding deze tijding te Ayodhya en in geheel Kosala verwekt. In het koninklijk paleis staat alles weldra in rep en roer : Dasaratha's driehonderd vijftig vrouwen loopen kermend en huilend rond .. Vasistha roept de grooten des rijks en de ministers bijeen, en, op zijn voorstel, wordt er besloten zoohaast mogelijke en anderen vorst als opvolger des overledenen te huldigen; immers

Een staat zonder vorst is als een stroom met uitgedroogd bed, als een bosch met verdorde planten, als eene kudde zonder herder (II, 69).

Er wordt tot dit einde een gezantschap naar Bharata gezonden, die, zooals men weet, nog immer te Radschagris, aan het Hof van zijn moedersvader Asvapatis verblijft (II, 70). Een akelig droombeeld had den prins in zijne nachtrust gestoord; ook vreest hij, wanneer het gezantschap hem in Vasistha's naam uitnoodigt om naar Ayodhya te komen, dat iemand der zijnen eene ramp zij overkomen. Zonder vertoeven volgt hij de boden, die hem gedurende de geheele reis de waarheid verborgen houden. Het is maar bij zijne aankomst in de hoofdstad dat Bharata al het gebeurde verneemt (II, 71-74). Men wil hem als koning wijden; doch Bharata gedraagt zich geheel anders dan Keikeji, zijne moeder, het verwacht. In plaats van den hem aangeboden troon te bestijgen, zweert hij plechtig, en met hem Satroeghna, dien aan Rama, den wettigen bezitter ervan, over te laten. Bharata is een van die edele inborsten die de Indische dichters met voorliefde afschilderen; de lage kuiperijen zijner moeder boezemen hem walg en verontwaardiging in; hij overlaadt haar met eene reeks verwijten en eene lange smaadrede, en brengt daarop aan Kosalya zijne hulde (II, 75-82).

Des anderendaags gaat men over tot het vieren der lijkplechtigheden (II, 82-85). Bharata zelf heeft het koude lichaam zijns vaders in de kist gelegd, het met den koninklijken mantel gekleed, en met welriekende kruiden omringd. De lijkstoet zet zich in beweging :

vooraan stappen de hofdienaars, door de Brahmienen gevolgd, welke het gewijde vuur voor zich dragen; daarna komen een aantal wagens, met gemunt geld en mondbehoeften gevuld, om aan de armen uitgedeeld te worden; uitgelezen scharen van zangers, dichters en redenaars verkondigen luidop den lof van den betreurden overledene. Welhaast ziet men Bharata en Satroeghna, de edele vorstentelgen, aankomen; zij dragen al weenende het lijk op hunne eigene schouders tot bij de oevers der Sarayoe. Daar richt men, in eene vlakte met een zacht grastapijt bedekt, eenen brandstapel op van aloë- en sandelhout. De priesters plaatsen er de doodkist op, en daarnevens de schalen, de kruiken en het ander gerief dat bij het offeren gediend heeft, de kettingen waar men de slachtdieren mede vasthechtte, en boven dit alles een reusachtigen stapel van tot dit inzicht gewijde kruiden en koesa-gras (1) Van alle kanten weerklinkt treurmuziek en rouwgezang, en daar tusschen komen zich het gehuil en gebrul der offerdieren mengelen. Eindelijk na den brandstapel met vet, olie en gesmolten boter te hebben overgoten, steekt er Bharata met eigen handen het vuur aan. Maar dan verlaten hem zijne krachten; bij het zien opkronkelen der vlammen, die het lichaam des dierbaren dooden gaan verteren, valt hij in bezwijming, en wordt buiten kennis terug in het paleis gedragen.

Wanneer de rouwdagen verloopen zijn (2), worden al de inwoners van Kosala bijeen geroepen (II, 86). Bharata

(1) Het *Koesa-gras* (poa cynosuroïdes) bezigen de Hindoes in bijna alle godsdienstige plechtigheden.

(2) De rouwdagen duren in Indië van tien tot dertien dagen. Gedurende dien tijd, moeten de familieleden des dooden welke alsdan in eene wettelijke onreinheid leven op den blooten grond slapen, zich alleenlijk met in water gekookten rijst voeden, en den laatsten dag den goden een offer opdragen Terzelfder tijd reinigen zij zich, ieder op verschillige wijze, volgens de kaste waartoe zij behooren. Dagelijks wordt intusschen voor de zielerust des overledenen een *pinda* (= soort van rijstkoek) gebakken en op het gras nedergelegd.

maakt nu zijne weigering, om Dasaratha op te volgen, aan de onderdanen des rijks bekend : hij wil Rama in het Dandaka-woud gaan opzoeken, en hem als Ayodhya's koning doen kronen (II, 87). Hij vertrekt dus met een ontzaggelijk gevolg : honderd duizend olifanten, zestig duizend oorlogswagens, evenveel man ruiterij, zonder het onberekenbaar getal voetgangers en gewone burgers, die niet tot het leger behooren, vergezellen hem op den tocht (II, 88-90) (1).

Onderweg ontmoeten zij — even als Rama hooger — beurtelings Goeha en Baravadja. De eerste dezer, door die overgroote bende krijgsvolk verschrikt, maakt zich tot den strijd vaardig; maar welhaast verneemt hij dat Bharata geenszins met oorlogzuchtige inzichten bezield is (II, 91-96). Bharavadja, een vrome *saniasi*, die te midden van ettelijke volgelingen, tamme herten en allerlei gevogelte woont, wil onze reizigers vereeren met hen dien nacht te herbergen. Doch hij beschikt slechts over eene kleine, schamele hut; en hoe middel gevonden om daarin zooveel volk eten en slapen te geven? — Och! het zal nog wel gemakkelijker en eenvoudiger gaan als de lezer meent; of zou eene Indische *moeni*, die de gunst der almachtige *Deva's* (= goden) geniet, voor eene dergelijke moeilijkheid uit den weg gaan? Baravadja knielt op den grond, aanroept de hemelingen, en bidt een hunner, Visvakarman, dat is : de goddelijke werker (de indische Vulcaan), hem op dit gewichtig oogenblik zijne hulp te willen verleenen.

O wonderbare kracht des gebeds! Pas heeft Baravadja gebeden, of zie : rivieren en meren veranderen in wijn, rhum en gesuikerd water; honig en geestrijke

(1) Hadde Valmiki zijne berekeningen met onze Arabische cijfers gemaakt, men zou kunnen opmerken dat hij telkenmale een paar o's te veel bezigt; zulks echter is nu het geval niet : de getallen zijn eigenlijk wel gelijk ik ze opgeef. Komen zij overdreven voor? Men herinnere zich dat het verhaalde in Indië plaats grijpt, waar — wij zullen het weldra zien — nog andere wondere dingen gebeuren.

dranken vloeien overvloedig uit de stammen der boomen; het regent bloemen uit de lucht, en aangename geuren vervullen den ganschen omtrek. In minder tijds dan de verbeelding het zich kan voorstellen, is een prachtig paleis opgetimmerd, dat schittert met betooverenden glans : de wanden zijn in diamant, de meubels en versieringen uit de meest in kleur afwisselende en prachtigste edelgesteenten vervaardigd; het *regia solis* van Ovidius moest er eene echte armoede bij geweest zijn! Eindelooze tafels, met de lekkerste gerechten bedekt, wachten — doch niet lang — naar de dischgenooten; dertig duizend hemelsche hovelingen vervullen de rol van tafelbedienden. Alles wordt in gouden schotels of in diamanten bekkens opgediend; eene onbeschrijfelijk aangename muziek streelt, gedurende geheel het maal, de ooren der aanwezigen. De goden zelven achten het geenszins beneden hunne waardigheid aan dien weergaloozen disch deel te nemen; twintig duizend *Apsara's* maken de soldaten van wellust dronken, door ieder van hen met liefkoozingen en allerhande geschenken (meestal nieuwe kleederen) te overladen (II, 97-100). Doch, gelijk het spreekwoord zegt : schoone dingen duren niet lang; aan dit feestmaal, komt, veel te spoedig naar den zin der deelgenooten ervan, een zeer prozaïsch einde. Al meteen toch bevinden zij zich weder in de wilde bosschen; Bharata herinnert hun het doel der reis, en welhaast voert hij ze aan in de richting van den Tschittrakoet, waar eene lichte rookwolk de aanwezigheid der gezochten verraadt (II, 101-102).

Intusschen slijten Rama, Sita en Lakshmana een streng en eenzaam leven in hun *asrama* (II, 103-185). Zij voelen zich gelukkig te midden van die prachtige natuur, waar Rama zijne gezellen onophoudend de schoonheden van aanwijst en uitlegt; zij leven vrij van kommer en zorg, in eene nooit gestoorde rust : Rama

zou er zijne koningskroon niet mede willen verruilen. Om in hun onderhoud te voorzien, gaan de twee broeders op jacht; zij braden het geschoten wild of drogen het vleesch om voorraad tegen het slechte jaargetijde te bezitten. Wij treffen ze aan op het oogenblik dat zij hunnen zuinigen maaltijd nemen.

Na een deel der spijzen dankbaar aan den Hemel te hebben geofferd, genoten zij die verblijd, toen zij opeens in de verte eene stofwolk hooger en hooger zagen klimmen, en terzelfdertijd een zwaar gedreun hoorden. Verschrikt sprongen de tijgers uit hunne holen, de slangen kropen onder het dicht gebladert, de vogelen fladderden vreesachtig rond. De olifanten stampten den grond, alsof het vuur het bosch verteerde, de leeuwen, beren en buffels vloden ijlings voor het naderend gevaar.

Men begrijpt het : het is Bharata, die met zijn leger aankomt in de richting hem door de rookwolk aangewezen. Lakshmana is intusschen op eenen hoogen salaboom (1) gekropen; eensklaps roept hij tot Rama :

Doof terstond het vuur uit! Verberg Sita, en neem pijl en boog, want daar nadert een groot gevaar! Van uit het Noorden zie ik krijgsbenden nabijkomen : voetvolk, ruiters, oorlogswagens en olifanten met hunne geleiders (II, 106)!

Welhaast worden Bharata en Satroeghna, die alleen vooruitstappen, herkend; Lakshmana, door toorn verblind, wil Bharata, dien hij met booze inzichten bezield waant, op het lijf vallen; doch Rama tracht hem gerust te stellen (II, 107). De aankomenden werpen zich droef en stilzwijgend voor Rama's voeten, die ze opricht, en hun met angstigen spoed tijdingen over hunnen vader en ziin huisgezin vraagt (II, 108-110). Helaas! Dasaratha is overleden!

(1) De *Sala-boom*, de Shorea robusta volgens Wilson.

Bij het hooren dier verpletterende mededeeling, steekt Rama beide zijne armen uit, en, eenen boom met bloeiende kruin gelijk, dien des houthakkers bijl in het bosch velt, zoo valt de held ontroerd op den grond (II, 111).

Terug tot het bewustzijn gekomen, wil hij het *Sradda* (= gedachtenis der dooden) vervullen, den plicht namelijk die iederen Hindoe als heilig geldt. Allen begeven zich dan tot bij de boorden der Mandakini (1), waar een plechtig doodenoffer voor het heil des overleden vorst wordt opgedragen. Daarna ontvangt onze held beurtelings Kosalya, Soemitra en zelfs Keikeji met uitnemende vriendschap en teederheid; hij omhelst alle soldaten des legers, en buigt eerbiedig voor Vasistha en de Hof-Brahmienen (II, 112-113). Bharata legt hem alsdan het doel zijner komst uit; hij ontwikkelt met welsprekenheid de verschillige redenen die Rama moeten overtuigen om den ledig staanden troon te bestijgen. De Raghawer wijst echter dit aanbod van de hand : de uitstalling der grootheden, eer en rijkdommen dezer aarde lokt hem geenszins aan. Wat geeft hij om al die vergankelijkheden ? De deugd alleen is het eeuwig goed dat immer bestaan blijft :

Dagen en nachten vlieden snel voor de stervelingen heen; hunne jaren vergaan in damp, als het water door den brandenden zonnestraal uitgedroogd. De mensch groet vreugdevol het opstaan der zon, hij groet vreugdevol haren ondergang, en let niet op den rassen vloed van zijnen levensloop....

Evenals, op den eindeloozen waterplas, vlottende boomstammen eenen oogenblik tezamen komen, en aanstonds weder uiteen drijven, even ras worden door den immer maaienden dood huisvrouwen, kinderen, vrienden, rijkdommen weggerukt.... Den vogel valt de lucht te doorkruisen; den golven voortgestuwd te worden door de winden, doch

(1) De *Mandakini* is, even als hooger aangeduide waterloopen (Sarayoe, Jamoena, enz.), eene tot den Ganga toevloeiende rivier.

de onsterfelijke ziel blijft aan den plicht vastgekneld.... De rechtvaardige, die, door zijnen deugdzamen handel, door rechtzinnige offers zijne ziel zuivert, klimt eens heerlijk op tot de verblijfsplaats des Scheppers aller dingen. (II, 114).

Bharata dringt aan : « hij beroept zich op Rama's wijsheid, waardoor hij uitmuntend geschikt is om de teugels des bewinds in handen te nemen; op de schuld zijner eigene moeder en de zwakheid van beider vader, die hij door de gevolgen van hun misslag te verijdelen, kan herstellen; op het eeuwenheugend erfrecht immer in hunne familie en in Ayodhya's rijk gevolgd, krachtens hetwelk immer de oudste zoon na den vader den scepter voerde; op zijn edelmoedig hart, dat wel verre van naar eene gemakkelijke rust te haken, veeleer moeitevolle inspanning en heldenfeiten zoekt » (II, 115-116) (1). Rama blijft voortdurend met eene weigering antwoorden. Bharata biedt hem alsdan, doch insgelijks te vergeefs, den troon in zijnen naam aan (II, 117). Te vergeefs nog vereenigen Vasistha en andere Brahmieren hunne gebeden en uitnoodigingen met de zijne; te vergeefs lacht Sjavalis, een weinig deugdzame Brahmien, die men als een Indischen Epicurus aanschouwen mag, met dit « zoogenaamde plichtbesef », dat Rama in zijn besluit doet volharden; en beklaagt « den man, die slechts zijne daden naar den plicht richt. Dien toch baart het leven enkel opeenvolgende ongemakken, terwijl hem niets na den dood te wachten blijft ». Aan dit alles antwoordt onze held met hun het bevel voor oogen te houden dat zijn vader hem eens gaf : dat is hem heilig, en hij zal het ten uitvoer brengen tot het laatste toe (II, 117-120.).

De rechtvaardige, eindigt hij, steunt onverzettelijk op de rechtvaardigheid, even als de Himavat, der bergen koning, steeds den wind weerstand biedt, die de wouden verniel (II, 120).

(1) F. Heynen, *Blikken op Indië*, bl. 213.

Bharata is overwonnen; hij ziet zich verplicht naar Ayodhya terug te keeren met gansch zijn gevolg. Doch hij zal de kroon niet dragen : hij bewaart die slechts als een heilig pand dat hij aan Rama, bij dezes terugkomst uit het ballingschap, overhandigen zal. Door het voorbeeld zijns broeders aangezet, begint hij ook het afgetrokken leven der kluizenaars, en trekt naar de eenzaamheid van Nandigrama heen. Intusschen wordt de plaats van den afwezigen vorst door diens sandalen ingenomen (1), aan wie men de koninklijke eer bewijst, terwijl Satroeghna dag en nacht over dit kostbaar zinnebeeld waakt (II, 121-127).

K. LECOUTERE.

(1) Hoewel zulks den lezer zonderling moge toeschijnen, neme hij het echter niet voor een bloot uitvindsel des dichters. Wij vinden in het H. Schrift iets dergelijks : « Hic autem erat mos antiquitus in Israël inter propinquos, ut si quando alter alteri suo juri cedebat; ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, et dabat proximo suo » (RUTH. IV, 7). Zie ook nog DEUT. XXV, 9. — De wijze nu waarop zulks in ons gedicht gebeurt, zal zinspelen op eene zeer oude, in Indië gebruikelijke inbezitstelling. Een vrome eremijt, met name Sarabangha, had eensdaags Rama een paar sandalen, uit koesa-gras saamgeweven, ten geschenke aangeboden. Rama gaf deze op zijne beurt aan Bharata, die ze zeer eerbiedig op zijn hoofd plaatste, en alzoo tot in Ayodhya bracht. Alvorens naar Nandigrama te trekken, deed de prins de twee schoeisels met de heilige olie zalven en plaatste er met eigen hand den koninklijken waaier en de vliegenklap boven.

DE FRANSCHE STREKKING

VAN HET

LIBERALISM.

Ter gelegenheid van eenen brief van Em. de Laveleye.

I.

« Gij zijt de partij van Frankrijk. »
CORREMANS.

HET is nu ruim een jaar geleden, dat de Luiksche Hoogleeraar E. de Laveleye eenen brief over de Vlaamsche Beweging naar de franschgezinde *Gazette* van Brussel stuurde. En wat wonders? hoor ik vragen. — Voorzeker geen mirakel, Vlaamsche vriend! Nochtans verdient dat schrijven een' oogenblik onze aandacht, en, mits wij er tot nu toe in geen enkel Vlaamsch katholiek tijdschrift zagen gewag van maken, willen wij er vandaag op terugkomen. Men kan het ons niet ten kwade duiden; wij hebben terzelfder tijd onze vroegere aanteekeningen overloopen, en te dezer gelegenheid laten wij de feiten zelf een oordeel vellen over de vlaamschgezindheid — liever, over de vaderlandsliefde, — onzer staatkundige tegenpartij. Wij zullen daarna het practisch besluit eruit trekken. Hier volge nu eerst de brief; wij deelen hem mede naar de Nederlandsche vertaling, die er het Gentsche *Volksbelang* van gaf :

WAARDE HEER,

Reeds verleden zomer dacht ik u over de Vlaamsche zaak te spreken. Maar heden is het nog niet te laat, want men redetwist er over met meer levendigheid dan toen. — Gij zegt te recht, dat de Vlaamsche districten geheel en al aan het clericalisme schijnen te behooren, terwijl de Waalsche provinciën er zich nog weten aan te onttrekken. Tot staving van uw gezegde,

hadt gij dit treffend feit mogen aanhalen, dat in het arrondissement Verviers, de kiezing van katholieke vertegenwoordigers alleen mogelijk is door toedoen van het volop clericaal Vlaamsch kanton Aubel. — Een der hoofdmannen der Vlaamsche Beweging en een harer uitstekendste schrijvers, de heer Julius Vuylsteke, heeft, in een akelig tafereel, getoond hoe het komt, dat verwaarloozing der Vlaamsche taal de zegepraal te weeg brengt der achteruitkruipende geslachten, alsmede de verachterdheid der Vlaamsche provinciën in schier alle opzichten. Niets is er onwederlegbaarder en bedroevender dan de door hem aangehaalde cijfers. — Hoe komt het toch, dat het Vlaamsch de oorzaak is van de verachterdheid der bevolkingen, die deze taal spreken, en van de zegepraal van het clericalisme? Heeft het ras hieraan schuld? Integendeel, want uit het individualistisch gevoel van het Germaansch ras ontstond de opstandsbeweging tegen de pauselijke verdrukking, en juist de natiën van dit ras zijn van de Roomsche overheersching bevrijd gebleven. — Is er iets eigens aan de Vlaamsche taal, dat de ingrijpingen onzer geestelijkheid zou bevorderen? In 't geheel niet, mits in de XVIe eeuw het de Vlamingen waren, die de eersten Rome's juk hebben afgeschud; en, hadden de Walen toen den Spanjaard niet ondersteund, dan zouden de gansche Nederlanden gedeeld hebben in de roemvolle lotsbestemming van Noord-Nederland, en geworden zijn een der rijkste en machtigste staten van Europa. — Van waar komt dus dit door u vastgesteld feit, dat clericaal en Vlaming tegenwoordig al te dikwijls gelijkluidende benamingen zijn? — Ziehier de tastbare reden. Sinds de hertogen van Burgondië, en nog meer sedert onze aanhechting bij Frankrijk, wordt door de begoede klas, die alom de bronster en het werktuig is van de verstandsontwikkeling, Fransch gesproken. Het Vlaamsche volk — landlieden, arbeiders en kleine burgerij, — is dus afgescheiden van de beschaving door zijne eigene taal uitgestraald, evenals het, door zijnen godsdienst, is afgescheiden van den verstandelijken invloed, die uit Holland tot hem had kunnen komen. — In 't Walenland, evenals in Frankrijk, staat het volk in rechtstreeksche, innige betrekking met het licht dat de hoogere standen der samenleving doordringt. In de Vlaamsche gewesten blijft het in de duisternis van oudere tijden en in het enge domein der stoffelijke belangen beperkt. — In eene Waalsche provincie treedt een handelsreiziger, een werkbaas, een eigenaar in de herberg en spreekt er : de daar aanwezige boeren luisteren naar hem en verstaan hem, en zoo dalen van omhoog de gedachten op en in de massas Niets daarvan in de Vlaamsche provinciën. Alleen de pastoor spreekt er met de geringe lieden over geestelijke zaken. Zijn overheerschende invloed is dus gansch natuurlijk en, in zekere maat, wettig. — Immers de Vlamingen zijn in groote meerderheid kerkschgezind, omdat zij door hunne taal afgezonderd zijn van den stroom der nieuwere gedachten, die door het Fransch worden verspreid. Enkel twee hulpmiddelen bestaan daarvoor : ofwel, de minbegoede standen, de landlieden vooral, moeten Fransch, ofwel de hoogere standen moeten Vlaamsch spreken. Alleen op deze voorwaarde zal de stroom der beschaving uit de hoogte naar de laagte der samenleving zich rondspreiden. — Is het heden mogelijk de Vlaamsche bevolkingen tot het Fransch te doen overgaan? Alom heeft de ondervinding de onmogelijkheid daarvan bewezen. In het Vlaamsch district van het Noorderdepartement,

in weerwil van twee eeuwen krachtdadige officiëele drukking, blijven de dorpsbewoners en zelfs de stedelingen er hunne moedertaal spreken — Zoo ook in het Fransch Bretagne, hoewel het land er sinds zes eeuwen aan den Franschen invloed is onderworpen. — Er is meer : eene der machtigste, wonderbaarste en minst gekende bewegingen uit onzen tijd, is het heropstaan der nationaliteiten, die, door Thiers geloochend, door Cavour en Bismarck werden benuttigd, de eene om Italië, de andere om Duitschland te vormen. Duistere tongvallen, die men voor nagenoeg vergeten *patois* hield, hebben, terwijl zij eenen weelderigen, litterarischen bloezem ontvouwden, hare plaats onder de zon hernomen. — Den eersten keer, dat ik in Hongarije kwam, sprak men Latijn in den landdag, Duitsch in de kanselarijen en in de salons; het Magyaarsch was de versmade taal der boeren en veedrijvers uit de Puzta. Heden ten dage, in de Kamers, in den schouwburg, ter hoogeschool, in boeken en dagbladen, in alle families hoort men niets anders meer dan Hongaarsch. — Het Kroatisch was de barbaarsche taal der roodgemantelde Pandoeren, wier woestheid Italië schrik aanjoeg. Thans, dank zij bisschop Strossmayer, heeft de Kroaat zijne hoogeschool, zijne academie, zijnen schouwburg, zijne letterkunde. — Eveneens in Bohemen, in Servië en meer onlangs in Bulgarije, in Karinthië eischen de Sloveenen hun nationaal taalrecht. Ja zelfs tot de Walachijers van het Pindusgebergte, te midden van de Grieksche bevolkingen verloren en met deze versmolten, ijveren voor de zelfstandigheid van hun ras en willen hunne taal, het Rumeensch, behouden. — Nergens meer dan in Finland heeft dat herleven der nationaliteiten mij getroffen. De cultuurtaal was er het Zweedsch. Het Finsch, een Aziatische tongval, hoorde men nog alleen in de wouden en aan de meren die het land bedekken Maar toen het onderwijs op de dorpen was doorgedrongen, heeft het volk voor zijne taal eene gelijke plaats gevraagd in onderwijs en bestuur, en dit bekomen. Te Helsingfors is er zelfs eene Finsche opera, waar ik *Martha* heb hooren zingen. Is er, in tegenwoordigheid eener zoo algemeene en zoo diepe beweging, hoop op het verfranschen der Vlaamsche bevolkingen, zij die grenzen aan Holland, waar hare taal, sedert de XVIe eeuw, zoo schitterend heeft gebloeid, en dan vooral wanneer de Vlaamsche Beweging eene kracht heeft verworven, die hare aanvoerders zelven niet dorsten verhopen, en wanneer er eene partij bestaat, die er altoos belang zal bij hebben haar bij te springen en hare eischen te steunen? — Zóó is de toestand; men kerme, men tiere zooveel men wil, niets is er aan te veranderen. — Nu, mits men de Vlamingen niet tot het Fransch kan doen overgaan, blijft er maar een middel over om ze te trekken uit de afzondering, waar zij aan het clericalism zijn overgeleverd, dat is dat de begoede standen het Vlaamsch goed zouden leeren spreken en schrijven. Zij kunnen tot u niet komen : gaat dus tot hen. — Daarom moet elk goed vaderlander, elk vooruitstreever, de maatregelen goedkeuren, strekkende tot verspreiding der kennis van het Vlaamsch door het middelbaar en het hooger onderwijs. Ten anderen, het Vlaamsch heeft dit voordeel, dat het een middelaar tusschen het Engelsch en het Hoogduitsch wezende, het aanleeren dezer twee noodige talen uiterst gemakkelijk maakt. — Moet ik er bijvoegen, dat, op dezen weg, stapvoets en met omzichtigheid moet worden vooruitgegaan, derwijze om niet te hevig op gewoonten en vooroordeelen te stooten, wat eene terug-

werking zou kunnen verwekken? — Men late mij toe hier eene persoonlijke herinnering aan te halen. In 1848 maakte ik te Gent deel van eene ultra-democratische groep, aan wier hoofd stonden Huet, een Franschman, en Gustaaf Callier, zoo fransch-lievend als het maar zijn kan. Niettemin besloten wij een Vlaamsch dagblad, de *Broedermin*, te stichten, daar wij overtuigd waren, dat dit het eenige middel was om het volk tot de zaak der democratie over te halen. Het is de vooruitgang der democratie, die overal de zegepraal der volksspraken zal verzekeren. Wanneer gij u tot het volk richt, moet gij het in zijne taal aanspreken. — Onderstel dat het algemeen stemrecht in België bestaat; het is zeker, dat in Vlaanderen de kandidaten vóor hunne kiezers het woord uitsluitend in het Vlaamsch zouden moeten voeren. En dan zou de heer Bara voldaan wezen : de gekozenen zouden ook in de Kamer Vlaamsch spreken, ten einde door hun kiescollege verstaan te worden. EMIEL DE LAVELEYE.

Ik zou dien brief in mijne kartons weggelegd hebben, hadde de bespreking over het samenwerken onzer twee groote staatspartijen op Vlaamsch gebied mijne bijzondere aandacht daar niet op getrokken. De hoogleeraar bedoelt noch rechtstreeks noch onrechtstreeks vermelde samenwerking; maar zijn schrijven behelst eenige kostbare bekentenissen, die niet seffens uit de oogen moeten weggevaagd worden. De Laveleye treedt geerne van tijd tot tijd als hoogepriester onzer *Loges* op : *Fas est et ab hoste doceri.*

En ten eerste bekent hij, na Julius Vuylsteke, dat de liberale staatspartij de Vlaamsche taal verwaarloosd heeft, en daardoor de zegepraal heeft te weeg gebracht der achteruitkruipende geslachten en de verachterdheid der Vlaamsche gouwen... De heer Hoogleeraar vindt het liedje van achteruitkruiperij en verachtering nog niet afgezongen : wel, wij jonnen hem geerne dat onnoozel genot in boffende grootspraak; dierf ik, ik zoude hem enkel antwoorden : Tegen 'nen ovenmond is slecht gapen.

Neen, dat het Vlaamsch de oorzaak is van de verachterdheid der vlaamschsprekende bevolkingen, dat komt eigenlijk niet bij den aard van het volk, noch bij den aard der taal, het spruit alleen voort uit de klove, die er tusschen de vlaamschsprekende volksklas en de franschsprekende begoede standen ligt. Haal die klove toe, en het Vlaamsche volk is voor de hedendaagsche beschaving gewonnen, het neemt plaats in de rij der verlichte volkeren naast zijne ontwikkelde zuiderbroeders. Hoe echter die kloof toegehaald? Doe daarom het verschil van taal verdwijnen : ofwel moeten de lagere klassen het Fransch aanleeren; ofwel moeten de hoogere standen Vlaamsch spreken. De eerste onderstelling valt niet uit de voeren; de geschiedenis geldt als getuige; maar in de tweede ligt het redmiddel : de hoogere standen moeten door het Vlaamsch tot het volk gaan : « Elk goed vaderlander, elk vooruitstrever moet de maat-

regelen goedkeuren, strekkende tot verspreiding der kennis van het Vlaamsch door het middelbaar en het hooger onderwijs ».

Ei lievel de klok der vrijmetselarij slaat nog altijd eender : Vroeger hiet het : *Il faut s'emparer du mouvement flamand!*... En om daarin te gelukken, predikt nu de vos de passie.

Inderdaad, welk is, volgens de Laveleye, het eenige doel, dat de liberale partij moet beoogen door hare vlaamschgezindheid? Zal zij ons volk zijne eigenwaarde als zelfstandig volk doen beseffen? Moet zij trachten liefde voor onze vaderlandsche instellingen en overleveringen in te boezemen, en eenen dam tegen vreemde overheersching op te werpen? Wil zij een natuurlijk recht van den min begoeden burger en werkman tegen willekeur en dwingelandij van hooger bestuur beschermen? Is het... Maar neen, laat al die beweegredenen varen; zij zijn te edel, te verheven, en het liberalism ziet enkel zijn eigen voordeel in, het zijne alleen; het trekt eene Vlaamsche mom voor het aangezicht, om zonder argwaan het Vlaamsche volk te verleiden tot bij « den stroom der nieuwere gedachten », tot bij den « stroom der beschaving », in effen woorden, om de liberale grondstelsels onder het Vlaamsche volk te verspreiden...

Dat getuigt de Laveleye!

II.

Maar wat zijn die liberale grondstelsels volgens de strekking en beteekenis, die er de liberale partij zelve aan geeft? — Vrijheid? Vrijheid? — Ik ben al zoo hevig vrijheidsgezind als een zoogezeid « vrijzinnig » of liberaal man het kan wezen. Doch vrijheid luidt niet eens als losbandigheid, — vergeet dat niet, — en zij mag geen dekmantel worden van dwingelandij. Als ik u vrijheid jon en uwe rechten erken, eerbiedig dan ook mijne rechten en vrijheid. Stoot uwe katholieke medeburgers buiten de wet niet; behandel ze niet als heloten op den grond dien zij ten koste van have en bloed hielpen vrijkoopen. Knevel den katholieken godsdienst in geen warnet van allerlei verordeningen : God zelf schonk aan zijne Kerke de vrijheid, hij stuurde immers Petrus naar Pilatus niet, om die vrijheid af te bedelen... (1)

Liberale grondstelsels — waar komen die eerst te voorschijn? Zijn zij herkomstig uit onze vaderlandsche geschiedenis? Stemmen zij met ons nationaal verleden overeen? Of werden zij uit vreemden

(1) « Toutes les nuances de l'opinion libérale sont essentiellement hostiles au catholicisme. — Le cri de haine de Voltaire : **Ecrasons l'infâme**, devient logiquement, et partout, le mot d'ordre avoué ou inavoué du libéralisme. » Zoo schreef elders, en over een vijftiental jaren reeds, hoogleeraar de Laveleye.

bodem overgeplant? Voelde ons volk behoefte aan die nieuwe vrijheid? Hebben de Belgen haar omarmd, of boezemde zij hun wantrouwen en afkeer in?

Luister wat liberale grondstelsels zijn :

Toen over eenige jaren het Fransche volk zijnen koning Hendrik V en zijne eigen welvaart uitzinnig van kant stiet, schreef *la Flandre libérale* van Gent :

« La France, « fille de l'Eglise » est morte avant-hier, et nous saluons avec joie la résurrection de cette grande et noble France de la Révolution et de la libre pensée, qui a répandu les idées libérales et rationalistes dans l'Europe entière. — Nous, Belges, en particulier, nous ne pouvons oublier, que c'est à la France que nous devons tous nos principes de liberté, d'égalité, de sécularisation; que c'est la Révolution française qui les a apportés chez nous, que c'est grâce à l'influence française qu'ils s'y sont maintenus et développés. Aujourd'hui encore, si nous nous rendons un compte exact de la situation, n'est-ce pas le mouvement intellectuel et libéral de la France, qui fait notre principale force contre l'Eglise? L'influence de l'Allemagne, celle de l'Angleterre ont certes grandi chez nous depuis quelques années, et c'est un fait dont, pour notre part, nous nous réjouissons hautement, mais il n'en est pas moins vrai, que le libéralisme belge, comme le libéralisme français, est fils légitime de la philosophie française du XVIIIe siècle et du grand mouvement social et politique de 1789, de Voltaire et de Rousseau, de Mirabeau et des Constituants. »

Wierd ooit eene bekentenis in meer onbewimpelde woorden uitgedrukt?

Een' der eerste octoberdagen van 1888, bracht de Brusselsche *Réforme* het nieuws aan, dat de vereenigde liberale *Jonge Wachten* van zin waren, de verjaring der Omwenteling van 1789 te vieren; zij schreef :

« C'est un devoir pour la nation belge de célébrer avec les Français le centenaire de la Révolution française, à laquelle nous devons tout, depuis notre indépendance nationale jusqu'à la Constitution et les lois qui nous régissent, jusqu'à l'industrie et le commerce qui font notre gloire et notre force, et à qui l'ancien régime n'eût jamais permis de naître. — Il est temps de se retremper dans ces grands souvenirs, pour prendre la force de lutter et de réaliser des progrès nouveaux, de faire enfin une vérité de la devise inoubliable : liberté! égalité! fraternité! avec laquelle les géants d'il y a un siècle, brisèrent les fers de nos pères et en firent des hommes et des citoyens. » (1)

(1) In zijn nr van 22 November 1884 deelde de Brusselsche *Le Patriote* verslag mede over een feestje in de vrijmetselarij der hoofdstad. De afgeveerdigde der vereenigde studenten van de Hoogeschool, de heer Feron, las eene redevoering af, waarin onder andere voorkwam : « Eere aan de vrijmetselarij, de krachtigste steun der hoogeschool van Brussel!... onze voorouders zijn Voltaire, Rousseau en Condorcet... Op politiek gebied erkennen wij als onze voorgangers Danton en Robespierre!... » — Is 't straf genoeg?

Hoe onvaderlandsch, eilaas! hoe slaafsch!

Willen wij die wraakroepende bekentenissen vermenigvuldigen? Neen, het lust ons niet: laten wij het boekje van *Chronique*, *Gazette* en *Etoile* gesloten tot straks. Alleenlijk voeg ik hier eene aanmerking bij: Stond ik het woord af aan de *Flandre libérale* en de *Réforme*, het was juist om reden dat zij beide onder de eerste vaandeldragers staan van het liberalism, gene van het liberalism met de oude doctrinaire pruik op, en deze van het liberalism met de phrygiaansche muts op het hoofd.

Mocht dan rond 1877 het protestantsch en vrijdenkersgezind wereldblad, de Londensche *Times*, met waarheid niet schrijven:

« De groote hoeveelheid der Belgische bevolking is katholiek, en het karakter dat het liberalism er aanneemt, is Parijsisch fabrikaat »?

En in 1871 schreef de liberale Frans de Cort den liberalen Leo van der Kindere na, in de bespreking van dezes *La Belgique en* 1870 *et le parti flamand*:

« Zonder doortastende maatregels kan aan den beklaaglijken toestand (der Vlamingen) geen einde komen. Maar wie zal die maatregels nemen? De liberalen, wier leeringen eenen bepaald Franschen stempel dragen, zijn ons (Vlamingen) voor 't meerendeel vijandig. Van het denkbeeld uitgaande, dat het bestaan der Belgische eenheid anders onmogelijk is, leggen zij aan op de uitroeiing van het Nederlandsch. Wat de echte grondslag eener nationaliteit is, hebben ze nooit willen noch kunnen begrijpen. Zij hebben zich dwaselijk verbeeld, « dat men een volk schept, bij middel van wetten, en dat men het kan doen leven, zonder hem de noodwendige levensvoorwaarden te verschaffen.... »

Ons Belgisch liberalism zoekt dus oorsprong en leven in de Republikeinsche grondstelsels van 1789. Dat valt niet meer te loochenen.

Maar let nu eens wel op: Waar leiden ons die grondstelsels naar toe? Welke toekomst bereidt ons bijgevolg het liberalism?

Zie, daar is nu eene volle eeuw verloopen sedert de afkondiging van 's menschen Rechten; eene eeuw lang heeft het Fransche volk onder hunnen invloed geleefd en gewerkt. Wat is Frankrijk geworden? Welke toekomst gaat het te gemoet?

Jammer voor dat arme land; de feiten spreken overluid!

Op het einde van verleden jaar schreef burggraaf Eug. Melchior de Vogüe, der Fransche Academie, eene reeks artikelen over de Tentoonstelling; zij verschenen in de liberale *Revue des Deux Mondes*, en baarden, niet zonder reden, eene groote verwondering, eenerzijds om den geest die er uitstraalt, en anderzijds om den persoon des schrijvers zelven. Die wondere Rechten

des menschen worden door de Vogüe eflenaf overboord gesmeten : zij zijn niet enkel valsch, zegt hij, maar belachelijk en uitzinnig, en, zooals het Parijsisch dagblad *l'Univers* meedeelde :

« Si modéré que soit le langage de l'écrivain distingué, l'accent du dédain est vigoureux. La condamnation est fortement motivée, déduite d'une foule de considérations scrupuleusement justifiées. »

Ten voorbeelde weze aangestipt, hoe de heer de Vogüe de buitensporigheden der Rede — zij die God en Godsdienst, Geloof en Kerk onttronen moest, — brandmerkt :

« Elle a ruiné l'un après l'autre tous les établissements du passé; elle a tout détruit, ne respectant que l'idole en qui elle s'adorait elle-même. Un jour est venu, où cette création du rationalisme est restée seule intacte, dans le désert de croyances fait autour d'elle; l'instrument critique, incoërcible de sa nature, une fois qu'on l'a mis en mouvement, ne trouvait plus devant lui d'autre sujet d'analyse. La raison a retourné son scalpel contre l'idole; qu'on me passe l'image familière, elle lui a ouvert le ventre, et elle a vu qu'il n'y avait rien dedans..... »

Laat mij den heer Taine nog ondervragen (*Origines de la France*, 1e édit.; Tom. I, p. 274). Zijne getuigenis kan geene achterdocht bij onze tegenstrevers verwekken :

« Dans la déclaration (des Droits de l'homme) de l'Assemblée nationale, la plupart des articles ne sont que des dogmes abstraits, des définitions métaphysiques, des axiomes plus ou moins littéraires, c'est-à-dire plus ou moins faux, tantôt vagues, tantôt contradictoires, susceptibles de plusieurs sens et de sens opposés, bons pour une harangue d'apparat et non pour un usage effectif, simple décor, sorte d'enseigne pompeuse, inutile et pesante qui, guindée sur la devanture de la maison constitutionnelle et secouée tous les jours par des mains violentes, ne peut manquer de tomber bientôt sur la tête des passants. »

De heer Taine doet bijzonder de ijdelheid der grondbeginsels van 1789 uitschijnen; zijne laatste woorden zinspelen wel min of meer op de gevaren die zij na zich sleepen; doch dat gevaar valt seffens in de oogen, als men onderzoekt welk het grondgedacht is van die beruchte *Droits de l'homme.*

L. Brun in zijn degelijk werk *Dix ans de l'histoire du droit* (1789-1799), over eenige jaren verschenen, duidt ons dat hoofdgedacht aan, als zijnde de loochening van de Godheid, van het gezag, van de vrijheid en het recht. In zijne naakte ruwheid aldus neergeschreven, zal dat grondbeginsel menigen liberaal ergeren : hij zal u loochenen, dat hij er partijganger van is... Doch luister naar zijne woorden niet; ondervraag liever de gebeurtenissen, die u zoo luidkeels toeroepen. Het is immers ontegenzeggelijk waar hetgene F. Pyat getuigde : *Le peuple est un grand logicien qui ne manque jamais de conclure.*

Eene enkele herinnering : Nadat Montesquieu in zijne *L'Esprit des Lois*, of liever in zijn cabinet en in de zalen der grooten, de zedeleer buiten de staatkunde gesloten had en de Kerk van den Staat gescheiden, kwamen Voltaire en Rousseau, — en deze met verleidend zinnenstreelen, gene met spotten en lasteren, gaf aan het ontbindingswerk der samenleving wezen en leven onder de burgerij. Zij en hun aanhang schonken aan de Omwenteling eene taal, eene samenvatting; de Assemblée gaf haar eenen vorm in hare nieuwe grondwet, en beul en schavot spraken het laatste woord. — De Omwenteling verrichtte dus in 1789 heure taak maar ten halve; zij vernietigde het oude stelsel, maar dierf zelve niet.... of liever, zij wist niet wat in de plaats heroprichten. Wat later kwam de Jacobijn bewaarheiden : *Toute négation dans la société implique une affirmation subséquente et contradictoire.* De beul nam dan de plaats in van den vroegeren leeraar en wijsgeer, en het schavot die van het spreekgestoelte. Alles werd 't onderste boven gesmeten... Zoo leert de geschiedenis van toen... Is dat de geschiedenis onzer dagen niet? Waar het liberalism of doctrinarism den voet zet, volgt kortelings het socialism op de hielen. Niet alleen het huidige Fra..krijk geve er getuigenis van.

Blijven wij hier eenen oogenblik staande, en zien wij eene wijl achteruit : Wij vroegen den heer de Laveleye af, welk doel de liberale partij door hare vlaamschgezindheid zich zelve voorstelt. Het antwoord luidde : zij wil, en moet, de liberale grondbeginsels onder het Vlaamsche volk verspreiden.... En wat voor grondbeginsels zijn dat? Dezelfde als die der Fransche Omwenteling van verleden eeuw. — Terloops deden we daarbij den uitheemschen aard en antivaderlandsche strekking van ons liberalism uitschijnen. — Doch waar leiden die grondbeginsels naar toe? Bepalen zij zich bij eene pochende grootsprekerij, bij hollen woordenklank? Eilaas, neen! Loutere grondstelsels zijn zij vandaag op het papier en de tong, maar morgen worden zij feiten, gruwelen. Zoo leert ons de geschiedenis, de school der volkeren : de verleden eeuw strekt ten bewijze.

Uit den aard der zaken mogen wij dus besluiten : Gij, Belgische, en gij zelfs, vlaamschgezinde liberalen, bewerkt in een min of meer verwijderd verschiet den ondergang van ons vaderland, de omwerping zijner instellingen. Ziet gij zoo scherp niet in de toekomst, loochent gij mijne stelling, ach, hetgene gisteren gebeurde, moeste allen twijfel voor morgen wegruimen.

Liberalism, uit u eigen brouwt gij het vaderland dezelfde jammeren als die waar Frankrijk in stuiptrekt. Stap voor stap gaat gij vooruit op de baan van dwingelandij, wanorde en ondergang. Frankrijk is immers uw oorbeeld.

III.

Onderzoeken wij thans eenige feiten; die liegen niet.

Wij hebben ons liberalism over weinige jaren met de macht en het gezag gewapend, aan het werk gezien. Waar streefde 't naartoe? Welk was zijn programma? Ah! zijne partijgangers harrewarden misschien ondereen over uur en stond om dit of geen dwangmiddel toe te passen, maar wijs mij eenen onder hen aan, die niet door woord en daad het hoofdbeginsel der Omwenteling onderteekende :

God uit het openbare leven gebannen!

Als echter de Israëlieten den waren God afvielen, keerden zij zich om en aanbaden het Gouden Kalf. Let op, dat gebeurt nog : Als eerste en voornaamste gebod van het liberalism geldt heden : De Staat is alles en de vrijheid is niets! In andere woorden : de Staat is god! Dat grondstelsel is aan al de volgelingen van 't liberalism lief; het is de gulden droom van 't hebzuchtig en sprietoogend doctrinarism; maar radicaal en socialist schrijven het insgelijks op hun vaandel, omdat zij ook met behulp van die leuze kans zien hun hooger gekleurd programma uit te voeren. Geene nieuwigheid onzer dagen! Het was het grondgedacht van 't Jacobijnsch programma van 1793. Men leze daarover een art. van den heer Taine (*Revue des Deux-Mondes*, aflev. van 1 Meert 1883), getiteld : *Le programme Jacobin*. Luister hoe de Jacobijnen in name van hun hoofdprinciep spraken en handelden :

« Nous avons confisqué les biens du clergé, environ 4 milliards, nous confisquons les biens des émigrés, environ 3 milliards. Nous confisquons les biens des guillotinés et des déportés; il y a là des centaines de millions, on les comptera plus tard, parce que la liste reste ouverte et va s'allongeant tous les jours... Nous prenons les biens des hôpitaux et autres établissements de bienfaisance, environ 800 millions, nous prenons les biens des fabriques des églises, des fondations, des instituts d'éducation, des sociétés littéraires ou scientifiques, autre tas de millions..... »

Heeft de heer Taine daar het voorbeeld van Bara's programma niet neergeschreven? — Ons liberalism heeft hier begonnen de jaarwedden der priesters af te schaffen en ginder in te korten; het maakt van den priester eenen bezoldigden ambtenaar, en loochent hem alle recht op onderstand als teruggave, alhoewel het niet loochenen zal vier milliards aan de geestelijken ontroofd te hebben, en met den Paus een verdrag te hebben aangegaan, hetwelk den Staat tot onderstand der geestelijken bij wijze van wedergave dwingt. — Hoe heeft ons Staatsliberalism met tal van katholieke stichtingen gehandeld, met studiebeurzen en weldadigheidsgiften? Het heeft ze binnengepalmd... Stond het tijdens zijne laatste overheersching niet gereed, om den eigendom onzer kerkfabrieken aan te slaan?

Hebben zijne redenaars in de Kamers niet verklaard, dat kerkfabrieken en weldadigheidsbureelen enkel gemachtigden waren van wege den Staat; dat de Staat, die hun bestaan wettig erkende en hun het eigendomsrecht vergunde, zijne beslissing ook mocht intrekken, hunne verpersoonlijking afschaffen en zich hunne goederen toeëigenen?

Maar luisteren wij verder :

« Nous entrons dans les familles, nous enlevons l'enfant, nous le soumettons à l'éducation civique. Nous sommes pédagogues, philanthropes, théologiens, moralistes. Nous imposons de force notre morale et nos mœurs. Nous régentons la vie privée et le for intérieur. Nous commandons aux pensées, nous scrutons et punissons les inclinations secrètes, nous taxons, emprisonnons et guillotinons, non seulement les malveillants, mais encore « les indifférents, les modérés, les égoïstes. » (Saint-Just, 10 oct. 1793). Nous dictons à l'individu, par de là ses actes visibles, ses idées et ses sentiments intimes; nous lui prescrivons ses affections et ses croyances et nous refaisons, d'après un type préconçu, son intelligence, sa conscience et son cœur. »

Welnu, als gij dat programma leest, ondervindt gij dan niet, dat ons Belgisch liberalism met denzelfden geest van dwingelandij handelt? Ja, ons liberalism ook dringt het huisgezin binnen, ontrukt het kind uit de armen der ouders, om het in *zijne* onzijdige, dikwijls goddelooze, gestichten op te leiden. Ik bedoel hier effenaf het *staats*onderwijs, dat door het liberalism, met zijnen uitsluitingsgeest, rondweg het *zijne* geheeten wordt. Hoeveel staatsambtenaars oordeelen zich zelven, onder een liberaal bestuur, nog vrij hunne kinderen naar eene vrije school te zenden? En zouden wij vergeten al wat wij onder de ongelukswet van 1879 zagen gebeuren? Hebben de hatelijke « schoolonderzoeken » die ons vaderland toen onteerden, niet getoond, dat het liberalism waarlijk het geweten der burgers wilde beheerschen, en zich zelf in zijne verwaandheid uitgaf als « pédagogue, théologien et moraliste »?... Laat ons nooit over zijne philanthropie spreken...

Het programma is echter niet uitgeput. De heer Taine wijdt bijzonder uit over de vervolging door de Jacobijnen ingespannen tegen de Kerk en hare priesters : Die den herder treft, verstroeit ook licht genoeg de schapen. Ik kan die bladzijde niet voorbij, zonder de bijzonderste trekken meê te deelen; men verontschuldige mijne eenigszins lange aanhalingen :

« Aux prises avec l'institut ecclésiastique, l'Assemblée constituante, toujours timide, n'a su prendre que des demi-mesures. Elle a entamé l'écorce, elle n'a osé porter la hache jusque dans l'épaisseur du tronc. Confiscations des biens du clergé, dissolution des ordres religieux, répression de l'autorité du Pape, à cela se réduit son œuvre, elle a voulu établir une église nouvelle et transformer les prêtres en fonctionnaires assermentés de l'État, rien de plus. Comme si le catholicisme, même administratif,

cessait d'être le catholicisme... Voilà justement ce que nous ne pouvons tolérer. A la vérité, nous avons à garder les apparences, et en paroles, nous décrétons de nouveau la liberté des cultes. (Décret du 18 frimaire an II). Notez les restrictions : La Convention, par les dispositions précédentes, n'entend déroger en aucune manière aux lois ni aux précautions du salut public contre les prêtres réfractaires ou turbulents ou contre ceux qui tenteraient d'abuser du prétexte de religion pour compromettre la cause de la liberté. — Mais en fait et en pratique, il n'y aura plus de culte catholique en France, pas un baptême, pas une confession, pas une extrême-onction, pas une messe; nul ne fera ni n'écoutera un sermon, personne n'administrera ou ne recevra un sacrement, sauf en cachette et avec l'échafaud ou la prison en perspective. Pour l'Eglise qui se dit orthodoxe, point d'embarras; ses membres, ayant refusé le serment, sont hors la loi... ils ont perdu leur qualité de citoyens, ils sont devenus de simples étrangers surveillés par la police. Et comme ils propagent autour d'eux la désaffection et la désobéissance, ils ne sont pas même des étrangers, mais des séditieux... Nous n'avons pas besoin de les poursuivre comme charlatans, il suffit de les frapper comme rebelles... Peine de mort contre eux, s'ils ne viennent eux-mêmes s'entasser dans la prison de leur chef-lieu; peine de mort contre les recéleurs de prêtres... Nous appelons fanatiques tous ceux qui repoussent le ministère du prêtre assermenté; les bourgeois qui l'appellent intrus, les religieuses qui ne se confessent pas à lui, les paysans qui ne vont pas à sa messe, les parents qui ne veulent pas de lui pour baptiser leur nouveau-né. Tous ces gens-là quels qu'ils soient, hommes ou femmes, sont séditieux dans l'âme et partant suspects. Nous leur ôtons leurs droits électoraux, nous les privons de leurs pensions; nous les chargeons de taxes spéciales, nous les internons chez eux; nous les emprisonnons par milliers, nous les guillotinons par centaines : peu à peu le demeurant se découragera et renoncera à pratiquer un culte impraticable... — Dans les communes où nous, Jacobins, nous sommes maîtres, nous ferons demander par les Jacobins du lieu l'abolition du culte... nous fermerons les églises... interdirons l'enterrement religieux, nous imposerons l'enterrement civil, nous prescrirons le repos du décadi et le travail du dimanche... Nous changerons les jours de marché pour que nul fidèle ne puisse acheter du poisson les jours maigres. — Rien ne nous tient plus à cœur que cette guerre au catholicisme. Aucun article de notre programme ne sera exécuté avec tant d'insistance et de persévérance. »

Volstrekt onnoodig onze aanmerkingen hier bij te voegen. Vergelijk en besluit! Zoo gingen eens de Sansculotten te werk; — maar stapt ons Belgisch liberalism voet voor voet hun spoor niet in? Die gelijkenis tusschen onze Belgische staatspartij en het Fransch radicalism is zoo treffend, dat loochenen onmogelijk wordt. Waar beide moeten uitspraak doen over de verhouding tusschen Kerk en Staat, over het lager onderwijs, over de kerkhoven, over de kloosters en kerkfabrieken, over het budjet van den katholieken godsdienst, ja, en over de kieswetten, luidt het antwoord krak eens. Menigmaal dat eer het ginder regent, het bij ons reeds aan 't druppen is.

Het zal voldoende wezen eenige meer bepaalde bewijzen in het geheugen weer te roepen :

Ik weet niet in welk ander land buiten het onze, de Fransche schurken der *commune* zijn toegejuicht geworden. Over eenige dagen las ik nog (*Patriote*, 15 mai 1890), dat de heer Arnould, oud-volksvertegenwoordiger voor Brussel en lid der *Ligue-Buls*, pas geleden in een liberaal dagblad geschreven had : « Non seulement nous avons, il y a vingt ans, défendu la *commune*, mais rien ne dit que nous n'aurons pas encore à la défendre. » Onder andere belijdenissen neem ik nog eene van het *Organe de Mons*, in 't begin van 1871 afgekondigd; men oordeele :

« Rochefort drukt een volkomen practisch gedacht uit. hetwelk aan de Fransche regeering ontzaglijke hulpbronnen zou verzekeren, en onbetwistbaar eenen rechtveerdigen grondslag heeft, en dat wij, wat ons betreft, uit ganscher herte goedkeuren. Rochefort stelt voor de kerken te verkoopen .. Wij hopen wel, dat men vroeg of laat in België zoo verre zal komen. »

Toen eenigen tijd later de Fransche kloosterlingen uit hun ondankbaar vaderland verdreven werden, jubelde onze liberale drukpers, en, hadde zij het vermocht, dan ware België gesloten geworden voor die edelmoedige bannelingen. — Doch waarom riep niet een enkel liberaal schrift die strengheid in tegen de petroleurs en demagogen, die uit de vlammen van Parijs ontsnapt waren? Ons liberalism wist toch wel, dat menige van die Fransche ellendelingen hier meehielp in het verspreiden der socialistische leeringen en in het stichten van clubs der *Internationale?*... Beter hadden onze tegenstrevers toen gedaan met te zwijgen en zich de geschiedenis van Aman en zijne galg te herinneren. Zij voeren tegen de Fransche kloosterlingen uit (het was in 1882), en de Brusselsche *Indépendance* bezat, op dien zelfden stond, Fransche medewerkers; de Antwerpsche *Opinion* werd door een' Franschman opgesteld, en was het geen Franschman, die fameuze Bertram, die in de bureelen van het *Journal de Gand* nestelde? Ik gebruik met inzicht den « verleden tijd »; maar wie zou mij verbieden over die zaken « in den tegenwoordigen tijd » te spreken? En ik noem nu nog maar *eenige* liberale papieren!

Partij van Frankrijk! Heeft men vergeten, dat het laatste liberaal Bestuur 37 Franschmans in de verschillige ministeries geplaatst had? Eenige dezer hadden opzettelijk Parijs verlaten, om te Brussel onmiddellijk in de bediening te treden, die hun door toedoen van hooggeplaatste Fransche heerschappen was aangeboden geworden; meer dan de helft dier Franschmans had bij het vallen van het ministerie het inboorlingschap nog niet gevraagd!...

Lees onze liberale dagbladen, wanneer ergens een Fransche kerketer gestorven is. Zoo geheugt het mij nog, dat, bij de dood van Gambetta, de *Indépendance* het sterfgeval in een afzonderlijk

vierkant, met zwarten boord omlijst, afkondigde; het *Journal de Gand*, de *Echo du Parlement* en de *Etoile* gansche colommen schrijvens aan de gedachtenis van dien vreemden gelukzoeker wijdden; — en luister eens naar 'tgene de *Flandre libérale* over hem, och zoo bedrukt, neerschreef :

« La mort de Gambetta laisse un vide affreux en France, en Europe. Il n'est aucun homme, en ce moment, dont la vie fut aussi précieuse, aussi nécessaire. La disparition d'un Gladstone, d'un Bismarck causerait un trouble profond. Elle ne laisserait pas ce vide. Elle ne produirait pas cette angoisse. Elle ne ferait pas surgir de tous les cœurs cette question anxieuse et désolée : Comment pourrons-nous vivre sans lui? »

Kent gij iets platter dan zulke taal?

Voeg daarbij nu de houding van ons Belgisch liberalism bij elke keus voor de Fransche Kamers. Ik klim niet hooger op dan tot September 1889. Het gejuich dat ten onzent opging bij de zegepraal der Republiek, was zoo uitbundig en driftig, dat het Gentsche *Bien Public* (nr van 25 Sept.) er over schreef :

« Notre presse libérale parle avec un enthousiasme bien senti du triomphe de la République — et quelle République! — tandis qu'elle s'exprime sur le compte de « la réaction monarchique » avec la plus dédaigneuse hostilité. C'est à croire vraiment que nos destinées nationales soient solidaires de la République française et que le gouvernement de la Belgique ait cessé d'être une monarchie constitutionnelle. — Telles sont les conséquences, naturelles et souvent prédites, de l'évolution chaque jour plus marquée du libéralisme vers le progressisme et le radicalisme. Le jour n'est pas loin où nous aurons à combattre, au nom de l'intérêt conservateur et national, non plus des républicains plus ou moins avoués, qui, comme le citoyen Janson, réclament, en attendant mieux, la révision de l'art. 47 de la Constitution. Ils iront plus loin et inscriront à leur programme la suppression de la monarchie. C'est pourquoi il importe de tenir sérieusement compte des symptômes actuels et de se préparer à la lutte qu'ils annoncent. Ce qui sera en jeu dans cette lutte, ce ne sera plus seulement notre liberté religieuse, ce sera le maintien de nos institutions, ce sera l'indépendance même de la patrie, car la république serait inévitablement chez nous le court prélude de l'annexion. »

Hoe streng ook die taal van het katholieke dagblad weze, is zij ten volle gerechtigd. God geve dat het « Caveant Consules! » maar niet verloren ga!

Nu, het viele niet lastig onze reeks bewijzen te verlengen, om de franschgezinde strekking van het Belgisch liberalism nog klaarder te doen uitkomen; maar het ware wellicht de aandacht der lezers vermoeien. Echter zijn er nog twee punten, die eenige uitbreiding behoeven, en bij wier overdenking het onmogelijk wordt aan den verraderlijken aard onzer tegenstrevende staatspartij blijven te twijfelen.

IV.

Wie onder ons heeft van afschuw niet geijsd, bij het lezen der gruweldaden, waar de Fransche Sansculotten ons vaderland meê bezoedeld hebben? Er was een tijd, dat die wangedrochten naar verdienste gedoemd werden door katholieke en liberale geschiedschrijvers. Men herleze *Les Belges à la fin du XVIIIe siècle* door wijlen Ad. Borgnet, hoogleeraar te Luik, *la Guerre des Paysans*, van Orts, tot zelfs de schriften van Henne en Wauters, Mertens, Juste en Hymans.... Er was een tijd, zeg ik... Nu echter zou men wanen, dat er eene samenzwering tegen die onpartijdige historie gesmeed is, en onze liberale drukpers als taak opgenomen heeft die gruwelen te verbloemen, te verzwijgen en te loochenen. Een voorbeeld van onbeschaamdheid : Ik weet niet, of gij 't antwoord van het *Journal de Gand* (November 1881) op eene opwerping van het *Bien Public* onthouden hebt : « *Robespierre était un clérical de la plus belle eau* »; wat denkt gij zoo iets lezende? — De volgende bekentenis is ernstiger : In zijne *Etudes sur l'histoire de l'humanité* schreef wijlen hoogleeraar Laurent :

« En '93, les autels furent dépouillés; mais ce ne fut pas au profit d'une superstition nouvelle, le trésor de la République s'en enrichit. N'en déplaise aux réactionnaires, nous préférons que les saints servent à la défense de la liberté que de servir à nourrir la superstition et le fanatisme. En lisant le récit des exploits de 93, nous n'éprouvons aucune horreur; nous désirerions plutôt qu'ils se renouvelassent, si la chose pouvait se faire sans heurter la conscience publique. »

Hebt gij vergeten, welk *tolle!* in het liberaal kamp opsteeg, toen de heer J. Hoste *De Kleine Patriot* te voorschijn bracht? In eenen oogenblik van onuitlegbare rechtzinnigheid, had de heer Hoste de Fransche verwantschap van zijn eigen liberalism ter zij geschoven, om met de geschiedenis in handen de apostels der beruchte *Droits de l'homme* ten onzent, de roofgieren en bloedhonden van het Schrikbewind, op het tooneel te schandvlekken.

Ei lieve, welk lawijt! *Chronique, Gazette* en *Etoile* konden vlam noch vuur genoeg spuwen op het vaderlandsch tooneelstuk; uit al de liberale gouwen klonk een wraakroepend *haro!* tegen den « heiligschender », die zich vermeten had de Fransche afgoden der vrijmetselarij en hunne afzichtelijkheden te ontblooten. De loftrompet ter eere van de Groote Republiek werd toen eensgezind aangestoken, en het Brusselsch liberalism dorst ons zelfs bedreigen, zich op de tusschenkomst der Fransche Republiek te beroepen!! Hoe vaderlandsch! Eilaas! — Ik houde kortheidswille mijne bewijsstukken *ad hoc* in mijn' lessenaar : er is immers toch niemand, die de driftige aanvallen van het toenmalig liberalism vergeten heeft.

Treurige denkbeelden rijzen hier op; maar laat ons die nog

eene wijl terzijde schuiven... Zij alleenlijk in het voorbijgaan gevraagd, of men nog mag verwonderd staan, ons vaderlandsch lied, *De Vlaamsche Leeuw*, te hooren uitfluiten, en de sansculottische *Marseillaise* door onze straten te hooren galmen? Arm België, wat zakt het beset van eigenweerde en nationale eigenliefde diep, diep ja, bij een deel uwer zonen! Is er op eene meeting (1886), door de Schaarbeeksche afdeeling van het Willemsfonds gehouden, en door een officiëelen onderwijzer voorgezeten, is er daar aan het licht niet gebracht, dat men in zekere gemeentescholen den kinderen de *Marseillaise* leert zingen? Verbeeld u wederkeerig eenen Franschman met de Duitsche *Wacht am Rhein* op de tong. Welke laagheid! zou men uitroepen. Kunt ge u dat voorstellen?

Doch verwijlen wij niet langer; er blijft nog een tweede punt over, dat al onze aandacht verdient, juist niet omdat het veel nieuws zal te berde brengen, och neen, maar omdat het beter de gevolgen openbaart, die natuurlijk uit zulk vergapen naar Fransche beschaving moeten voortspruiten.

Als Parijs *le fanal de l'humanité* en *la ville-lumière* is, dan lijdt het geenen twijfel, dat alle poging om het Vlaamsche volk zijn eigen zelfstandig leven te doen bewaren, tegen de borst van ons liberalism stoot.

Onnoodig u dus te herinneren, met welke misachting onze gulle en vrome volksgebruiken door het liberalism bejegend worden; hoe onze eigen Vlaamsche zeden als lompheden worden uitgekraaid, en hoe onze zoogenoemde *politesse*, of burgerlijke wellevendheid, hare voorschriften in een Parijsischen winkel van ijdele cancans gaat opzoeken. Ons echt Vlaamsch *God loone 't u!* in de kerk, zoowel als dat broederlijk *God zegene u!* in het huishouden, en het gezellige *God vordere u!* langs de baan, is veroordeeld in name der beleefdheid.... en deftiger is het fijn gepinceerd *merci*, deftiger, de hoofsche buiging, deftiger, het papegaaiachtig *bon jour* en *bon soir*.... O die Fransche *politesse!* Als zij maar gelukt God buiten te duwen, dan is haar doel bereikt! Ziet gij dat niet, katholieke Vlamingen?

Wat ons Belgisch liberalism nog ergert, zijn onze echt Vlaamsche volksfeesten ter verheerlijking onzer groote mannen en roemvolle historiefeiten ingericht. Wie herinnert zich niet, hoe onze verkochte slangenpers met de betooging ter eere van onzen Conscience heeft gegekscheerd? — en, toen zij al hare pijlen noodeloos verschoten had, wist zij niets geestiger meer te verzinnen, dan met de *Chronique* te drukken :

« Conscience doit la meilleure part de sa notoriété à la traduction française de ses œuvres, vulgarisées par Michel Lévy, le grand éditeur parisien. »

Ik spreek niet over onze Vlaamsche feesten van Brugge, en Kortrijk, en Turnhout (1); ik gewaag insgelijks niet over het zoo lang verdaagd en eindelijk met opzet half verdoken en mislukt herinneringsfeest van Anneessens.... Zegge mij enkel het liberalism, welk eenig en echt nationaal feest het ooit ontworpen en gevierd heeft, zonder met vreemdelingen samen te spannen? O wij verstaan gemakkelijk, waarom het die betoogingen verafschuwt : deze deelen aan een volk het bewustzijn zijner zelfstandigheid mede, en willen wij, Vlamingen, ons eigen bewegen zonder ons in eenen afgebakenden keerkring aan de sleeptouw der « Groote Natie » vast te hechten, o, neen, dat mag, dat kan niet gebeuren.

Daarom ook, dat het liberalism zich telkens smadend en bedreigend opricht, als onze Vlaamsche bevolking eenig gering deel zijner volksrechten poogt te herwinnen. Herdenken wij even welk tempeest wij Frère en Bara met de gansche linkerzijde zien verwekken, als een De Laet of Coremans op de bres springt voor onze taalrechten; met welke lage beschimpingen onze taal en ons volk aangerand worden; hoedanig de Fransche taal wordt opgehemeld.... Want zóó waar blijft nog immer hetgene de *Flandre libérale* in den beginne van '83 bekende : « Het is door het Fransch vooral, zelfs in onze provinciën, dat de liberale gedachten worden verspreid, dat mag men nooit vergeten, en de bitterheid, welke de katholieken, de de Laets en Coremans, aan den dag leggen om de verspreiding van het Fransch tegen te gaan, zou genoeg zijn om te bewijzen, dat het Fransch ook een in de ziel liberaal werk is! (2) » Hoor-

(1) Den 5 October 1889 schreef daar *La Paix* nog over :

« Le parti de la France, depuis qu'il a été qualifié tel au Parlement, sans contradiction possible, accentue chaque jour davantage ses dangereuses aspirations. Tout en applaudissant à la victoire des Français républicains sur les monarchistes, il se vante sans vergogne d'avoir toujours travaillé à l'affaiblissement et même à l'anéantissement de la nationalité belge. Il n'a eu garde, il s'en est scandaleusement réjoui, de s'associer à la célébration du cinquantenaire de la création de notre république flamande et wallonne de 1789, presque universellement acclamée dans toutes nos provinces, — mais il a fêté le triomphe des maçons Sans-Culottes de Paris, et à l'heure où nous renouvellons cette plainte patriotique, il organise à Liège et sur toutes les rives de notre Meuse, des réjouissances tapageuses en l'honneur des brigands pillards, qui ruinèrent et déshonorèrent une des contrées les plus riches et les plus libres de l'Europe, à savoir l'antique principauté de Liège, dont la capitale fut pendant des siècles l'Athènes de notre Occident, de même que la Flandre en fut la Venise commerciale et artistique. Si le sentiment national ne se révolte pas contre des actes aussi criminellement dangereux, il faut désespérer de notre indépendance, car ce ne sont pas nos faibles forts qui la sauveront. »

(2) Zoo dus, Fransch en liberaal zijn als gelijkluidende woorden.

den wij in Nov. 1885 de Vlaamsche Beweging door de *Union libérale* van Verviers niet uitkrijten, als *cette infernale et anti-patriotique invention du genie jésuitique* (?), en in de zitting van 13 Meert 1886, noemde de doctrinaire baron Sélys-Longchamps haar *le point noir de notre nationalité*. Altijd nog de geschiedenis van den balk en het stroopijltje. Eveneens in Mei '86 drukte het Doornijksche orgaan van den heer Bara over het « jargon flamand » :

« ... Nous sommes également de cet avis, la langue flamande est le plus sûr véhicule du cléricalisme... Etrange! cet idiome, à la prononciation dure et désagréable, est comme une barrière infranchissable aux idées modernes. Il suffit qu'une population parle ce jargon, pour qu'elle soit fanatisée... »

— Maar zou onze taak niet ten einde loopen? Hebben wij geene uittreksels genoeg onder de oogen gebracht, onwederleggelijke bewijzen aangehaald, om onze stelling te bekrachtigen? Laat

---

En wat is heden dat Fransch of die Fransche letterkunde grootendeels? Vuilaardsvoedsel. In 1882 had de Fransche volkskamer eene wet gestemd, om de zedelooze schriften tegen te houden. Onze Brusselsche *Chronique* schreef daarover in 't begin van Juli : « Nous nous rallions complètement à l'opinion de notre confrère Scholl, dans l'*Evènement*, dont les réflexions nous paraissent extrêmement justes : « Sous prétexte, dit-il, de couper court aux publications « pornographiques. la Chambre des députés vient de voter un « article de loi qui, s'il était adopté par le Sénat, porterait un « coup mortel à la littérature française. » Ik heet zulke bekentenis niet zeer vleiend voor de Fransche letterkunde onzer dagen... Maar als het Fransch een in de ziel liberaal werk is, dan erkent zich ons liberalism ook als voogd en beschermer van hetgene men in Parijs *les livres belges* heet?? Ten andere worden die *livres belges* door *Chronique*, *Journal de Charleroi* en Cie aanbevolen; zij staan uitgestald in de winkels onzer liberale boekhandelaars. — Maar zeg mij dan, hoor ik vragen, wat gij onder die benaming van *livres belges* verstaat? Ik lees het in een liberaal tijdschrift (Nov. 1883), *l'Art Moderne* :

« Il n'y a pas bien longtemps, nous lisions dans une gazette cet articulet : « Une phrase qui va intriguer beaucoup de monde, cueillie dans le feuilleton d'Emile Bergerat, que publiait *le Voltaire* : « Pareil en cela au public, et public moi-même, je déclare que j'en ai jusque-là des anatomies de l'école belge, dont M. Emile Zola est le chef. » — Zola, le chef de l'école belge?.... Quel est donc ce mystère? diront en chœur bien des gens. - Il n'y a pas de mystère en cette affaire pour qui connaît le vocabulaire de la librairie parisienne. Depuis que, sous l'Empire, des éditeurs français sont venus en Belgique, établir, à l'abri des libertés belges, des maisons pour la publication des ouvrages orduriers et pour leur réexpédition en France, un livre obscène s'appelle un livre belge. C'est très désolant, mais c'est exact. »

ons nu tot de gevolgen overgaan, die ons schrijven van eigen meebrengt, en, keeren wij daarom eene wijl op onze voetstappen terug.

Hebben wij eenerzijds in ons eerste deel op de antisociale strekking en op den omwentelingsgeest van het liberalism gewezen, wij hebben anderzijds, in ons tweede deel, de feiten aangeduid, die noodzakelijk uit zulke grondstelsels volgen. Zij toonen onwederroepelijk, dat de liberale staatkunde zich zelve stap voor stap regelt op het voorbeeld der Fransche omwentelaars; en wat nog erger is, dat ons liberalism alle gevoel van vaderlandsche zelfstandigheid kwijt geraakt, alle vaderlandsch verleden loochent, en zelfs niet achteruitdeinst den vreemdeling ten nadeele van den Vlaamschen medeburger te huldigen, en de helsche wandaden der Franschen als blijken hunner milde goedheid te verheffen.

Waar leidt ons dat naartoe? Och, sluit de oogen niet! Naar den ondergang van het vaderland. Eens dat geest en ziel voor den vreemdeling gewonnen zijn, dat de overheersching op zedelijk gebied geankerd zit, is de stoffelijke overheersching, door het geweld der wapenen, eene kwestie van tijd, eene berekening der staatkunde.

V.

Hier vinden nu natuurlijk eenige bedenkingen hunne plaats.

De Vlaamsche Beweging wint dagelijks veld; zij is heden eene macht, en het ware uitzinnig die te loochenen. De leiders van het liberalism erkennen dien toestand; zij gevoelen, dat zij tot nu toe, uit kracht zelve hunner grondstelsels, die Beweging dwarsboomden. Het hielp echter niets. Daarom luidt het ordewoord : Gaat zelf tot het volk, en kunt gij het uwe leeringen niet inprenten door het Fransch, poogt het te doen in zijne eigene taal.. Zal die ommekeer van het liberalism gebeuren? In het algemeen, neen. Uit den aard der zaken zelf, helt het liberalism naar Frankrijk over, en dát zal, dát kan niet veranderen. Maar dat het liberalism den raad van de Laveleye gedeeltelijk kan volgen, voorzeker kan het dat, en zal dat ook niet nalaten.

Het zou mij niet wonder schijnen, zagen wij kortelings een aantal liberale Vlaamsche gilden uit hunnen slaap opspringen, én in de drukpers, én in de herbergen, én op concerto's lawaaien, lawaaien, als gingen zij de wereld veranderen. Zij staan zelven verbaasd, dat zij thans partijgangers der Vlaamsche Beweging zijn! Maar jammer voor hen, dat de aandachtige toeschouwer de ezelsooren onder de leeuwenhuid ziet steken!

Zeker kunnen onder die liberale Vlamingen mannen zijn met wilskracht genoeg, om, te midden van eenen verfranschten hoop, de moedertaal te beminnen en met voorliefde te beoefenen; om hare rechten kloek te verdedigen, en haar uit de misachting te helpen

trekken; zulke liberale Vlamingen *kunnen* er zijn, ja, — laat mij echter seffens bijvoegen : zij zijn zoo zeldzaam! En wat vermogen zij? Och, zij loopen met hun klein getal in de liberale clubs verloren; zij worden begrold, bedreigd, gebannen: want *Périsse le flamand plutôt que le libéralisme!* is een ordewoord, en bij de uitspraak van den hoogen vrijmetselaarsraad ligt men *perinde ac cadaver*. Voor het liberalism als partij is het Vlaamsch maar een enkel middel om zijne grondbeginsels te verspreiden; en daar noodzakelijk de rechtzinnige liefde voor onze taal, — wil zij geene platonische liefde blijven, — op den invloed van het Fransch moet inbreuk doen, en met de Fransche taal ook de Fransche gedachten achteruitstooten, — dus zoo niet rechtstreeks, dan toch onrechtstreeks, de belangen van 't liberalism moet krenken, — zie, dan zal het uiterst zeldzaam zijn, dat een volbloed liberaal een warm en rechtzinnig flamingant terzeltder tijd is.

Een liberaal flamingant kan dan met mij, katholieken Vlaming, *zekere* rechten onzer taal met hand en tand voorstaan : maar hij is rechtzinnig liberaal of hij is het niet rechtzinnig.

Is hij metterdaad liberaal, dan kan hij zijne grondbeginsels, zijne Fransche geaardheid noch vergeten, noch verloochenen; — en met die te verdedigen en te verspreiden, bewerkt hij onvermijdelijk, — wij hebben het bewezen, — den ondergang van ons volk en onze taal. Die man smijt dus met de eene hand omverre, wat hij met de andere opricht. Hij is en blijft eene droevige ongerijmdheid. Nooit katholieken, mogen wij met hem onverbreekbare trouw smeden : hij wil, wetens of niet, uit kracht van zijn Fransch liberalism, God uit de maatschappij bannen, God uit den schoot van ons Vlaamsche volk stooten.... en zonder God, geen stevig volksbestaan, geen zelfstandig volk op Belgischen boden mogelijk! Leere ons de Fransche natie in haar *delirium tremens,* welke toekomst ons ook zou beschoren zijn!

Al wie dus over de Vlaamsche Beweging naar geweten oordeelt, moet er eene streving in zien, — geen geharrewar onder liefhebbers, — eene streving, zeg ik, die verder gaan wil dan het heropbeuren der Vlaamsche taal, eene streving, die het welzijn van ons volk wil bewerken gelijkertijd door de Vlaamsche taal, de Vlaamsche zeden, en vooral door echt christene gevoelens, welke het zout der samenleving uitmaken. Wil nu deze of gene rondborstige strijdgenoot ons zoo verre niet vergezellen; deelt hij in onze godsdienstige meening niet, maar eerbiedigt hij anderzijds toch het christen gemoed van het volk en onze godsdienstige rechten, — o dan zullen wij de hand die hij ter samenwerking uitsteekt, niet afwijzen; is hij geen katholiekgezinde, hij is ook geen echt liberaal partijganger. . Doch kom mij thans niet zeggen, dat er heden zulke lieden in grooten getalle zijn; neen, dat is onmogelijk!

Weet gij hoe er veel bestaan op dezen oogenblik? Vlaamschgezinden, die onpartijdig schijnen op openbaar gebied, maar zóó onpartijdig dat er van katholieke grondstelsels niet mag gesproken worden, dat het woord katholiek zelfs niet geduld wordt in de kringen waar zij deel van maken. En met zulken zouden wij samenwerken? Nooit! Willen zij strijden, dat zij strijden!... Maar wij, katholieken, zouden al den tijd dat wij met hen verkeeren, wij zouden ons eigen zelven moeten afstaan? Neen! Wij zijn machtig genoeg door onze eigene krachten en kunnen hen missen. Zijn zij onzen godsdienst vijandig, dat zij dan het gezelschap der godsdiensthaters opzoeken! Zijn zij hem niet vijandig, — dat zij hem toch laten recht weervaren, mits hij het noodzakelijkste bestanddeel is in de maatschappij (1).

En wat nu gezegd over hen, die bij onze katholieke studiejeugd de samenwerking met de liberale studenten aanprijzen, en ons moede sermonen over de verdraagzaamheid? Onzin! Domheid! Kent gij dan het hert en het gemoed der jeugd niet? Hare overtuiging staat geenszins vast, en gij hoeft nog buiten Gent en Antwerpen niet te loopen, om er droevige voorbeelden van te vinden. Zijt gij die zulke samenwerking aanprijst katholieke huisvaders? Wel dan vergeet gij al te licht hoe sluw de slang van het kwaad is, hoe onnoozel het duifje (1). Wordt er van de

(1) Ik weet dat er katholieken zijn, — niet enkel Walen, maar zelfs Vlamingen, — die schrik hebben onze taal in hare eer en hare rechten te herstellen. Zij zijn blind, mogen wij zeggen. Verstaan zij dan geene vaderlandsche geschiedenis?... Doch vergeten wij niet, dat zij anderszins hetzelfde einddoel in het maatschappelijk leven beoogen als wij; zij zijn ons niet ten volle ongenegen; — laat ons liever aan hunne bekeering met volhardenden iever voortwerken in plaats van ze met onbeschoftheid uit te krijten. Ziet, hoevele Waalsche medeburgers en geloofsgenooten ondersteunen reeds onze eischen? In December '82 schreef de gezaghebbende *Gazette de Liège* : « Ce qui, sans contre-dit, a hâté, facilité, à la fin du siècle dernier l'absorption du pays liégeois par la Révolution étrangère, c'est que l'équilibre entre Flamands et Wallons y avait été rompu petit à petit par la prépondérance des idées françaises Retenons, nous Liégeois surtout, cette leçon du passé et soyons-en bien convaincus, nous ferons œuvre nationale, nous resterons fidèles aux meilleures traditions wallonnes en soutenant toutes les revendications légitimes de nos frères flamands. » — Vastberaden, maar verdraagzaam! luide onze spreuk.

(1) Eene laatste nota naar aanleiding van hetgeen wij sedert eenige weken hoorden en zagen : Ik heb altijd achterdocht, als ik liberalen zie, die hunne eigen rechtzinnigheid op openbaar gebied ophemelen. Vroeg of laat worden wij er door bedrogen... nadat wij de kastanjes uit het vuur hebben gehaald. Denkt maar na, hoe dikwijls zoo iets sedert 1830 voorviel! In het liberaal Vlaamsch kamp bestaan eigenlijk twee partijen : de eene telt mannen als Goffin, Reinhard, Prayon, enz. onder hare leiders; de andere, hansworsten als Hoste, Vuylsteke,

katholieke jongelingen samenwerking vereischt, dan kome die bond, die samenwerking tot stand onder hen, en onder hen alleen; dan prijke op hun vaandel : ***Alles voor Vlaanderen, maar Vlaanderen door en voor Christus!*** — God geve 't!

J. BRABANTSEN.

Rooses, De Vigne, tot zelfs eenen De Mont. Voor deze laatsten heet het : *Eerst geus en dan vlaamschgezind!* of, zooals M. A. Fredericq zich op het feestmaal der liberale Vlamingen van Gent (in het begin van Mei ll.) uitliet : « Ik heb niets als mijne overtuiging, dat wij door de taal tot « het volk moeten naderen, om het te ontrukken aan de heerschappij « der priesters ; ik heb niets als mijnen haat tegen de pastoors ». Deze partij is vrij talrijker dan de eerste; zij voert den hoogen toon, maar volbrengt in alles het ordewoord der loge. Wel zullen hare volgelingen de vuist eens uitsteken tegen Frère en d'Andrimont ; — maar bij de kiesbus krommen zij den rug onder de vrijmetselaarszweep. — De andere partij *schijnt* rechtzinniger, doch hare rangen staan dun gevuld. Wij zien haar verschijnen op de landdagen, getienen tegenover honderd katholieken! En om hunnentwille « dienen wij tegenover hen « eene stipte onzijdigheid in acht te nemen, en dan komen wij tot « uitslagen als op den laatsten Landdag. Dan moeten wij weer den lof « zingen van Buls en Lippens; dan zien wij weer feiten van het « grootste gewicht, zooals de neerlegging van het amendement « Nerinckx, *doodzwijgen* ». (*Het Land*, in Meert ll.) — Die heeren wanen de les te spellen aan het ministerie Beernaert ; — en nochtans bewees nooit een ministerie zooveel dienst aan onze Beweging! — Doch waarom zwegen zij als karpers onder Frère-Bara-Rolin? Waarom??

Katholieke vrienden, wezen wij op onze hoede voor de eenen als voor de anderen.

HOOGLEERAAR JAN DAVID

EN

DICHTER PRUDENS VAN DUYSE.

Aan Mijnheer ALFONS SIFFER, ***bestuurder-uitgever van « Het Belfort »***.

IK weet zeer goed, mijn beste, dat uw ernstig maandschrift — de puike Vlaamsch-katholieke schepping waarover gij roemen moogt — niet dienen kan als tolk van zekere uiteenloopende gevoelens over den handel, den wandel en de dichterlijke waarde van den geleerden Dendermondenaar, wien zijne stadgenooten gaan een standbeeld oprichten, nevens dat van den wereldberoemden Zendeling Pater P. J. De Smet; ik weet heel goed, zeg ik, dat zulk een pennetwist noodlottig zou uitloopen op den overdruk, tot in 't oneindige toe, van 's dichters ontzaglijken geestesarbeid, met min of meer gunstige commentariën, ja en onvermijdelijk met gebrekkige en onvolledige aanhalingen, wat weinig zou strooken met « het goed karakter, de gezelligheid en den opgeruimden geest » van zaliger Prudens van Duyse; doch ik denk eveneens dat uw tijdschrift mag aanzien worden als het dienstwillig, het officieus orgaan van het ***Davidsfonds***, en dat de pui van ***Het Belfort*** mag strekken tot opene tribuun aan

deszelfs hoofdbestuurleden, ter openbare verdediging van eene gewetensvolle, ten onrecht gelaakte handelwijs.

Gij en ik, mijn vriend, wij hebben onze weetlust gelaafd aan de milde borsten der Leuvensche *Alma Mater*; wij hebben allebei onze ingeboren Vlaamschgezindheid gesterkt in het Studenten-Genootschap *Met tijd en vlijt*; wij genieten allebei, sinds vijftien jaren, de eer van te zetelen in het hoofdbestuur van het *Davidsfonds*, « eene Vlaamsch-katholieke instelling, gesticht als hulde aan de nagedachtenis van den hoogleeraar DAVID » —, en het is in deze laatste hoedanigheid, dat wij onlangs, met volle besef van onze rechten en plichten, onze stem voegden bij de eenparige stemmen onzer medebestuurders ter vergunning eener milde toelage van duizend franken, tot oprichting van een standbeeld aan Prudens van Duyse, te Dendermonde.

Zou 't nu waar heeten dat wij ***het geld van het Davidsfonds besteedden aan de verheerlijking van eenen geweldigen aanrander van professor David?*** Ei, moest het zijn, wat zou de uitgebrachte stemming ons bitter berouwen! Doch neen, niet waar, wij waren wijzer dan dat, en de onwaarheid, om niet te zeggen de valschheid van zulke eene bewering dient uitgebazuind van boven de dubbele leuning van uw *Belfort*.

Ja, er werd geschreven, en het geschrevene vond mondelingschen weêrklank, over « *Dichter Van Duyse en Professor David* » :

« Men loochent dat het hekeldicht (Apologie van
« Philips II), op Professor David niet slaat. Maar dat
« is het zonnelicht loochenen. Ziehier eenige versjes uit
« dit stuk :

« De bliksem hale 't laag gespuis der *hooggeleerden*
« Dat 's lands geschiedenis hergiet, naar luim en lust.
« De *duivel* pronkt op 't hoogaltaar;
« 't Zie daar den tweeden Philips, waar best ons Volk voor kniele,
« Als voor een halven martelaar;
« Zoo is geschiedenis voor *professorale snaken*,
« *Nachtuilen*, enz. . . . . »

« Welnu, David was een hoogleeraar, ***hoogleeraar*** « bij de Katholieke Universiteit, professor van ***geschied-*** « ***kunde***, schrijver van eene Belgische Geschiedenis, « waarin hij bewijst met ***de Gerlache*** en andere « Katholieke schrijvers, dat de Spaansche monark geen « bloeddorstige dwingeland was, geen duivel, enz.

« Zal men nu nog houden staan, dat dit fel hekel- « dicht onzen hoogleeraar David niet raakt?

« En als dit punt klaar en vast is, zal het ***Davids-*** « ***fonds*** ons geld besteden aan de verheerlijking van « dien geweldigen aanrander van professor David? Kan « dat zijn? »

Voorzeker neen, zegde ik luidop den 8[en] Mei, te Leuven, voorzeker neen, dat kan niet zijn, maar dat is niet ook. — Tien dagen na den Meidag van het ***Davidsfonds***, komt echter hoogerbedoelde schrijver, met nog ergere hardnekkigheid, terug op Van Duyse's stuk : ***Apologie van Philip II***, waarin, zegt hij, « ***onze katholieke geschiedschrijvers*** DE GERLACHE, DAVID, NAMÊCHE, ENZ., ***behandeld worden als laag gespuis van hooggeleerden, als professorale snaken, nachtuilen, enz.... dat stuk dat loodrecht op het hoofd van den hoogleeraar David valt....*** »

Zie, die eerste ***enzoovoorts*** of enz., brengt mij in eene zonderlinge verlegenheid. Van welke Katholieke geschiedschrijvers mag hier wel spraak zijn? Van den Noord-Brabander Dr Nuyens, en zijne ***Geschiedenis der Nederlandsche Beroerten***; van baron Kervyn de Lettenhove, en zijn uitvoerig werk ***Les huguenots et les gueux***; van ons zeereerwaard medelid, pastoor-deken P. V. Bets, en zijne ***Pacificatie van Gent***; of van eenig nog jongeren geleerde die, gelijk bij voorbeeld, de Leuvensche hoogleeraar Edmond Poullet, bij Van Duyse's afsterven nog in de Latijnsche schole zat? O die bedroefde Prudens Van Duyse! Wat is een dood mensch toch een verlaten sukkel! Hij mag immers niet klagen met den fabeldichter :

> ***Hoe is dit mogelijk? ik was toen niet geboren.***
> ***Ik zuige nog, zei 't lam . . . .;***

hij zou moeten opstaan uit zijn graf, en nederig uitroepen met den weinig dichterlijken Pierlala :

Hoe kon ik dat gaan doen? ik lag al lang al dood
Met mijne billekens bloot.

Want ja, Prudens Van Duyse, geboren te Dendermonde den 17^en^ September 1804, is in den Heer ontslapen te Gent, den 13 November 1859; want ja, de hoogergenoemde schrijvers (hoogstdenkelijk in den *enzoovoorts* begrepen) hebben slechts ettelijke jaren na Van Duyse's verscheiden hunne schriften uitgegeven; want ja, Monseigneur Namêche was in 1860 maar gevorderd tot het Burgondisch tijdvak, en gaf eerst in 1867 zijn zevende deel in het licht, beginnende met het jaartal 1454; want ja, zeggen wij, de hoogleeraar David voltooide in 1858 het zevende deel zijner *Vaderlandsche historie*, zijnde de Geschiedenis van Namen, en liet zijn achtste deel slechts drukken, de Geschiedenis van België onder de Burgondische heerschappij, in 1860, na Van Duyse's al te vroegtijdige dood. Onnoodig daar bij te voegen, niet waar, dat de besproken werken mij voor oogen liggen, even als het *Manuel de l'histoire de Belgique* van J. David, waarover seffens, na een enkel woord over Baron de Gerlache. Deze vroede man en groote schrijver (veel grooter, naar mijn bescheiden oordeel, als Franschschrijvend letterkundige dan wel als geschiedkundige, al noemt Mgr Namêche hem dan ook *notre grand historien national*), was oud-voorzitter van het Nationaal Congres, eerste voorzitter van het Verbrekingshof, bestuurder der koninklijke Akademie van wetenschappen en letteren, enz.; en men zou beweren dat Prudens Van Duyse — die het lidmaatschap der Akademie uit er harte betrachtte — dien roemrijken man uitgescholden heeft voor een laag gespuis, een nachtuil, een professorale snaak! Wel dit is volkomen onmogelijk : de Gerlache was nooit een professor en evenmin een snaak of farceur : Van Duyse was onbekwaam om zulke dolheden te schrijven. Welken

bedroefden ezel Prudens Van Duyse in 't oog gehad heeft, bij zijn hekelend schrijven, blijft ons ondertusschen onbekend : voorzeker heeft hij noch David noch de Gerlache willen treffen. Hier past ook een bondige uitleg over het woord *duivel*, op Philip II toegepast, dat een katholieke schrijver met zekere reden ergeren mag. Het behoort tot de zeden en gebruiken van den tijd, namelijk tot de jaren 1840-1850, als wanneer de rijksarchivist Gachard nog met de fakkel der wetenschap en der waarheid den warboêl der zestieneeuwsche geschiedenis niet toegelicht had. Op zulke wijze besprak de heer Ch. D. (Charles Dubois) in zijne *Histoire d'Albert et d'Isabelle* (met veel lof vermeld in het XXIe boekdeel van Mgr Namèche), den persoon van Philip II als : *Cet homme inflexible que, dans leurs terreurs, les peuples et les souverains avaient surnommé le démon du midi*.... Doch genoeg daarover.

Wat betreft David's *Manuel de l'histoire de Belgique*, ik raadpleegde mijn oud studieboek, de uitgave van 1853, namelijk deze die klassiek was in de laatste jaren van Van Duyse's leven. Op bladz. 372 vind ik daarin de volgende beoordeeling van den Spaanschen vorst : *Aucun prince n'a été plus diversement jugé que Philippe II; les uns en ont dit trop de bien, les autres trop de mal. On reconnait aujourd'hui qu'il était sincèrement et profondément religieux; s'il s'est trompé sur le choix des moyens pour le maintien du catholicisme dans ses états, du moins il s'est trompé de bonne foi. On peut ajouter que sans lui l'Europe eût été en proie à des malheurs que maintenant nous ne connaissons pas, parcequ'il les a empêchés.* Ziedaar alles; ziedaar het oordeel van den gemoedelijken geleerde van wien Mgr Namèche, over twee maanden, in zijn XXVe boekdeel (bl. 111, in nota), zegde dat hij was *un écrivain sage et impartial*. Ja, dat was David bovenal, en tot den dag van heden — omtrent 25 jaren na zijne dood — wierd hij nog door niemand ter wereld als geschiedschrijver aangerand, en allerminst

door den dichter Prudens Van Duyse. Heel de beschuldiging van den *geweldigen aanrander* van Prudens valt *loodrecht* op zijn eigen hoofd terug.... Men heeft mij naar bewijzen gevraagd : ik geef ze rechtveerdig.

Ik zegde te Leuven dat Prudens Van Duyse in de beste overeenstemming leefde met het Studenten-Genootschap *Met tijd en vlijt*, waarvan J. David niet alleen de voorzitter maar ook de ziel was. Het is de oudleden niet onbekend dat de rustelooze voorzitter een wakend oog vestigde op het jaarlijksch verslag over de afgedane werkzaamheden, ja dat hij meermaals zijne eigen pen leende aan zijne jeugdige vrienden. In het verslag gedaan in de vergadering van 4 van slachtmaand 1860, door Dr H. Collaes, van Venloo, staat te lezen (Zie *Annuaire de l'université catholique de Louvain*. 1861) :

« Van den anderen kant had de Vlaamsche Maagd nogmaals dit jaar de dood van twee harer lievelingen te betreuren. Het Genootschap, en de Vlaamsche Letterkunde met ons, verloren een groot dichter, tevens moedig strijder en eenen smaakvollen letterkundige, meester der poezij, beide briefwisselende-leden van het Genootschap. Prudens van Duyse ontsliep te Gent den 13 November, en Dominik Cracco, zijn vriend, den 5 van lentemaand in 't Strop. Deze was als letterkundige met lof bekend door zijne vertalingen van Homerus en van Virgilius van wonderbare nauwkeurigheid; hij werkte aan eene van Milton. Gene was een der ijverigste voorstaanders der Vlaamsche Zaak; van Duyse, de geleerde taalkundige, de begaafde schrijver, de terecht beroemde improvisator, de gemakkelijkste der belgische dichters, is niet meer. Kort na het uitkomen van zijnen voortreffelijken *Jacob van Artevelde*, werd hij aan de zijnen ontrukt eer nog de vruchten van zijnen arbeid genoten te hebben. Die hem van nabij kenden, roemen

zijn goed karakter, zijne gezelligheid en zijnen opgeruimden geest. Doch zijne talrijke werken zullen altijd zijn' naam met eer doen geheugen »

Ten slotte nog een woord --- 't moge dan ook een Fransch woord zijn over Van Duyse's betrekkingen met de Koninklijke Akademie. Deze telde, op het einde der jaren vijftig, eenige gematigde en eenige volbloedige liberalen, als eenerzijds Snellaert, Borgnet, Haus, Polain en Chalon, anderzijds Paul Devaux en Leclercq; maar de groote meerderheid bestond uit de kanunniken De Ram en David van Leuven, Carton van Brugge, De Smet van Gent, de Leuvensche hoogleeraren Arendt en Baguet, de baronnen de Gerlache en Jul. de St-Genois, de heeren De Decker, Bormans, Ducpétiaux, Kervyn de Lettenhove, enz.; en nochtans was Prudens Van Duyse te huis in het geleerd korps. In den loop van het jaar 1859 werd hij niet min dan drijmaal bekroond door de Akademie, namelijk met de beantwoording der twee uitgeschreven vraagstukken : 1° *L'Eloge de Cats, au point de vue de l'influence exercée par cet écrivain sur la littérature flamande;* 2° *Quelle a été l'influence littéraire, morale et politique des sociétés et des chambres de rhétorique dans les dix-sept provinces des pays-bas et dans le pays de Liège;* en in de plechtige, openbare zitting van 11 Mei 1860, gaf de bestendige secretaris, M. Quetelet, lezing van *l'arrêté royal qui accorde le prix quinquennal de littérature flamande, pour les années* 1855-1859, *à feu Prudens Van Duyse, conformément aux propositions faites par le jury et consignées dans le rapport de M. Snellaert.*

« A la suite de cette proclamation, vervordert het *Bulletin*, M. le président de l'académie (M. Gachard) s'est rendu l'interprête des sentiments de la compagnie et s'est, aux applaudissements unanimes de l'assemblée, exprimé dans les termes suivants :

« MESSIEURS,

« Vous assistez, en ce moment, à un fait extraordinaire, unique dans les annales de notre Académie, et qui peut-être ne se produira plus jamais.

« A la suite de son concours annuel, la classe des lettres décerne deux médailles d'or.

« Ces médailles sont attribuées à deux questions essentiellement distinctes.

« L'une exige de l'éloquence, la connaissance des origines de notre vieille poésie flamande, une étude approfondie des écrivains qui l'ont illustrée.

« L'autre veut de longues et patientes recherches; elle ne peut être traitée avec succès que par quelqu'un qui possède parfaitement l'histoire politique et littéraire de nos provinces.

« Malgré ces différences essentielles, c'est le même concurrent qui remporte les deux prix.

« Avec le concours annuel de la classe coïncide le concours quinquennal que le Gouvernement à institué en faveur de la littérature flamande.

« Et c'est encore à ce même concurrent que la palme est décernée par le jury.

« N'ai-je pas raison de dire qu'un pareil fait est extraordinaire?

« L'Académie, messieurs, aurait été heureuse de pouvoir placer cette triple couronne sur le front de celui qui l'avait si justement méritée : c'est avec une vive douleur qu'elle se voit réduite à la déposer sur un tombeau.

« Elle veut du moins saisir cette occasion, la première qui se soit offerte à elle, pour payer publiquement un tribut de regrets à Prudens Van Duyse, au confrère qui, entré l'un des derniers dans la famille académique, était destiné à y occuper une place brillante, si la mort ne l'eût prématurément enlevé: au poëte qui a chanté en si beaux vers nos gloires nationales; à l'écrivain varié et fécond qui, toujours inspiré par

les élans du plus ardent patriotisme et par les principes de la plus saine morale, a répandu tant d'éclat sur cette littérature flamande dont on aurait grand tort de méconnaître l'importance : car il lui revient une part considérable dans l'illustration de la Belgique, et elle constitue l'un des plus solides fondements de notre nationalité. »

Ziedaar de hulde door den genialen Van Duyse afgedwongen aan een geboren Franschman, aan den hooggeleerden, ja doorluchtigen Gachard; ziedaar den luister op de Vlaamsche beweging, op de Nederlandsche letterkunde verspreid door den vromen zoon der Denderstad. En wij zouden deemoedig zijn standbeeld laten ondermijnen vooraleer het oprijst in de hoogte! Neen, hoed af voor Prudens Van Duyse!

Dr R. MOROY.

Moorsel, 18 *Mei* 1890.

Nog één woord. Om de onbegrijpelijke bestempeling van zeker weekblad te beschamen, dat Pr. van Duyse slechts een poeët zou geweest zijn van 13den rang, geven wij hier de beoordeeling van twee schrijvers, die juist niet bekend staan om den Dendermondschen dichter in hun hart te hebben gedragen.

« Une activité remarquable, aidée d'une vaste mémoire et ***d'une*** *rare facilité d'élocution toujours fleurie*, une insatiable ambition de se produire, jointe à un patriotisme incontestable, poussèrent Van Duyse vers toutes les grandes réunions comme l'homme de la situation. On le rencontra devant la tombe du modeste ouvrier comme du grand artiste, comme de l'honorable magistrat; au pied du monument du grand citoyen, qu'il fût l'homme d'épée et de plume, adhérant de Génève ou de Rome, à tous il voua sa parole ou ses accents harmonieux. Pas de canton, presque pas de commune dans le pays flamand qui n'acclamât avec joie le poète toujours prêt à se porter au devant de désirs bien légitimes de voir rehausser l'éclat des fêtes par l'entraînement que produit l'inspiration.

« Van Duyse a une *influence incontestable* sur le mouvement littéraire et national dans la Belgique flamande; à défaut d'autres titres, son activité seule lui donnerait droit à une place distinguée

parmi les soi-disants flamingants. Mais il était de plus *poète dans le vrai sens du mot*. *Le sentiment du beau* était inné en lui; une imagination vive et brillante, jointe à une immense mémoire, ne lui faisait jamais défaut. A une *connaissance profonde* des ressources de sa langue, il associait de vastes études des littératures anciennes et modernes.

« Van Duyse possédait la faculté d'improviser à un haut degré, et on peut hardiment lui appliquer un rang honorable parmi les *poètes improvisateurs de l'Europe centrale*. »

SNELLAERT (*Biographie*).

« Van Duyse verpersoonlijkt de liefde voor zijne kunst en zijne taal; hij leeft voor haar en door haar; zij maakt hem fier en naijverig, gelukkig of ongelukkig. Hij eerbiedigt de poëzie niet enkel om haar zelve, maar ook om haar doel; zij dient hem om het goede en het schoone te verheerlijken, om voor zijne taal en hare rechten te strijden, om geestdrift te verwekken voor het voorgeslacht.

« Er ligt, alles bijeen genomen, iets eerbiedwaardigs en roerends in dien man, die door het leven ging, dichtend en droomend van schoone dingen : van het groote Nederlandsche vaderland, van de verheffing zijns volks, van de liefde voor zijne kinderen, van den naam, dien hij zich door zijne schriften zou verwerven, van den godsdienst, dien hij in den reinsten, verhevensten vorm opvatte, van de vrijheid en het geluk, die hij ieder gunde.

« Als dichter was hij in de eerste plaats een lyrieker. Hij ontvlamt licht, hij verheft zich gemakkelijk; en eens dat hij de aarde heeft verlaten, drijft de wind der begeestering hem met den minsten zucht naar alle vier de hemelstreken mede... Zijne vruchtbaarheid in het scheppen is even onuitputtelijk als zijne toegevendheid om elk kind van zijn brein het levenslicht te gunnen.

« Hij is daarbij een man van gevoel; hij laat zich ontroeren door elk aandoenlijk voorval, door elken innemenden toestand; hij wordt week door het lijden of de vreugde van groot en klein; hij bruischt op bij het zien eener onrechtvaardigheid of laagheid; hij geraakt in verrukking bij het overwegen eener schoone daad.

« Zijn hoofd is rijk gestoffeerd; hij heeft de letterkunde van alle tijden, de geschiedenis van alle volkeren gelezen en onthouden, en brengt dien schat gaarne te pas.

« Hij kent zijne taal en hare hulpmiddelen; hij heeft zich geoefend en oefent zich zonder ophouden in haar gebruik. Nooit laat zij hem in den steek; de woorden komen hem even talrijk in de pen als de denkbeelden in het hoofd...

« Als dichter was Van Duyse ongelijk; als mensch en als burger, als vurige Vlaamschgezinde, die in al zijn doen en laten geen sterker drijfveer kende dan de liefde tot zijn volk en den ijver

voor zijne taal, was hij al de uren zijns levens dezelfde. Onze plicht is het, immer in Van Duyse een der oudste en trouwste baanbrekers der Vlaamsche Beweging te herdenken en te vereeren. »

MAX ROOSES (*Nederlandsch Museum*, 1887.)

Zooals wij op de Mei-vergadering te Leuven hebben gezegd, is VAN DUYSE de meest godsdienstige van al onze leekedichters. Hij vereerde de Godheid in alle rechtzinnigheid, als denker en wijsgeer, en hij bleef, tot het einde zijns levens, getrouw aan de Roomsch katholieke kerk, in welke hij was opgevoed, al de plichten vervullende, welke zij oplegt.

Het te Aalst en te Leuven zoo hevig beknibbelde stuk : *de Goede Oude tijd*, is geen smaad, geen laster, maar een berijmd overzicht van *feiten*, door de geschiedenis geboekt.

F. D.

LENTEZANG.

BRUISCHTEN de stormen met sneeuwjacht en ijzel,
Sneeuwjacht en ijzel, uw rijk is voorbij;
Ruischt en trekt poolwaarts. Kom, Lente, verbrijzel,
Lente, verbrijzel het wintergetij.

Fluisterend schuifelt weer de adem van 't Zuiden,
De adem van 't Zuiden door 't bottend geboomt',
Luisterend wachten de bloemen en kruiden,
Bloemen en kruiden, van u zoo gedroomd.

Zwaluwen, boden der Lente, wiekt over,
Boden der Lente met 't voorjaars seizoen,
Straal uwe warmte, o zonlicht en toover,
Toover, o zonnelicht, bloemen en groen.

Ritselend trippelt het muisje langs d'akker,
't Muisje langs d'akker, het piept en herleeft;
Fritselend dommelt de huisjesslak wakker,
Huisjesslak vast aan haar schelpje gekleefd.

Wellende borrelt het vocht der fonteine
't Vocht der fonteine als een vloeibaar kristal;
Zwellende toont zich de bloemknop, de reine,
Bloemknop de reine bij 't koekoeksgeschal.

Wiegelend orglen de vogels op struiken,
Vogels op struiken hun schetterend lied,
Spiegelend ziet men het zwanenpaar duiken,
't Zwanenpaar schuilen met eenden in 't riet.

Lispelend hoort men de jonkvrouwen zingen,
Jonkvrouwen zingen van bloemen der Mei,
Kwispelend ziet men den herdershond springen,
Herdershond, drijf uwe kudde ter wei.

Kweelende klapwiekt de spreeuw op den toren,
Spreeuw op den toren ter bruiloft gekleed,
Streelende zal u het gaaiken bekoren,
't Gaaiken bekoort u, maak 't nestje gereed.

Waaien zefieren bij 't morgenroodkrieken,
Morgenroodkrieken, verhaast uwe vlucht;
Kraaien de hanen met klappende wieken,
Klappende wieken doorklieven de lucht.

Loven en prijzen wij God in den Hemel,
God in den Hemel ver boven het stof,
Boven de loopbaan van 't starrengewemel,
Starrengewemel, verkondig Zijn lof.

Prijzen en danken wij God als een vader,
Vader, uw kindren zijn dankbaar en goed,
Rijzen wij opwaarts, de Schepper komt nader,
Nadert Zijn kindren met zegen en gloed.

Roemen en prijzen wij God als een vader,
Vader, uw kinderen vlechten een kroon,
Bloemen tot parelen, roep en vergader,
Roep en vergader ons om uwen troon.

Hasselt. KAREL QUAEDVLIEG.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Eerste Gedichten van Piet van Assche. — Charles Jacobs, Kammenstraat 80, Antwerpen.

Klaarblijkend is de schrijver van *Eerste gedichten* een jong, zeer jong mensch; wij mogen dus niet te veel van hem vergen, noch te zeer klagen over zijne tekortkomingen. Iets nochtans dat wij van den heer Piet van Assche vereischen mogen en moeten, is dat hij de taal meester zij en een ordentelijken stijl bezitte Wat de heer Piet v. A. bijzonder moet vermijden, is het gedurig omzetten van onderwerp, werkwoord, gezegde en voorwerp tegen al de wetten der woordschikking aan; in de plaats die hij aan de woorden geeft, verziet hij teenemaal den aard onzer taal en volgt slechts de eischen van het rijm. Wat al duisterheid en dubbelzinnigheid hieruit ontstaan, is ongelooflijk, des te meer dat er niet zelden woorden in oneigen zin voorkomen, opeengestapelde epitheten waarvan het laatste niet meer zegt dan het eerste, en lange volzinnen waarin de ongelijkste voorwerpen tot een geheel moeten. Daarbij zoutelooze woordherhalingen, ontijdige zinsafkappingen, ongerijmde tusschenwerpsels, uitroepingsteekens, punten en streepjes. Met het rijm springt de heer Piet v. A. licht om; menig stuk staat in blanke verzen; in de berijmde stukken staan er dikwijls verzen met onvolmaakte rijmen en eenige die nergens meê rijmen. Dit alles bewijst dat de jonge schrijver nog veel aan- en niet minder af te leeren heeft. Maar met tijd en vlijt geraakt men wijd, zegt het spreekwoord. De heer Piet v. A. geve zich dus aan geene ontmoediging over; maar zette zich onverpoosd aan 't werk. Het hoogst noodzakelijke voor hem is het werktuig machtig te worden, dat tot uiting zijner gedachten en gevoelens onmisbaar is.

> Sans la langue en un mot l'auteur le plus divin
> Est toujours, quoiqu'il fasse, un méchant écrivain.

Hij trachte ook eene strekking tegen te werken die talrijke plaatsen van zijn boek ontsiert; ik wil zeggen, een zweem van *réalisme*, die de naakte werkelijkheid te getrouw beschrijft en wel

eens tot smakeloosheid en grofheid overgaat. — Ten slotte zullen wij hem afraden variatiën te kweelen op het welbekend thema van v. Beers' *Kerkportaal*, zoals hij beproefde in *Wanhoop en strijd*, *Verfletste rozen* en *Meisjesdroomen*. Behalve dat het *genre* versleten is, schijnt ons het dichterlijk temperament van den heer Piet v. A. voor die droefgeestige mijmeringen niet geschapen. Het vak, dunkt ons, waarin hij het best zou slagen, is de beschrijving, namelijk het landschap, waarmêe Hofdijk zooveel roem heeft ingeoogst in Holland. Wij zouden dit gemakkelijk door eene of andere zijner schetsen bewijzen, indien wij reeds niet verder over *Eerste Gedichten* uitgeweid hadden dan wij voornemens waren. L.

Het Bargoensch van Roeselare, een Bijvoegsel aan Is. Teirlinck's *Woordenboek van Bargoensch*, door H. De Seyn, en uitgegeven bij den Schrijver-Uitgever te Roeselare. Prijs fr. 0,75.

« Het ware zeer belangrijk de lijsten van het Bargoensch van iedere stad of streek afzonderlijk opgemaakt te zien. » Dit is de wensch uitgedrukt door den verzamelaar, en waarmede wij volkomen instemmen; inderdaad, het ware den woordenschat verrijken, doen zien dat vele woorden, welke men op eerste zicht slechts te huis meende in zekere plaats, van meer uitgestrekt gebruik zijn, en aantoonen dat onze dialecten min uiteenloopen dan wel beweerd wordt. De woordgronding en afleiding met het nagaan der verbastering in den mond van het volk, bewijzen zonneklaar die eenheid.

Het initiatief en het werk van M. De Seyn verdienen lof en aanmoediging, en stellig zullen zij, die Teirlinck's Woordenboek bezitten, dit bijvoegsel niet willen missen, in afwachting dat zij in eenige bladzijden datgene ook der andere steden zich insgelijks zullen kunnen bezorgen.

Melden wij ook te dezer gelegenheid, daar het hier toch in den grond dialecten en Idioticons geldt, dat drie dusdanige werken van grooten omvang in bewerking zijn : *De Bo's Idioticon*, merkelijk vermeerderd en verrijkt, en waar in 't kort het eerste deel gaat van verschijnen bij onzen uitgever ; *Het Iidioticon van het Land van Waas*, door A. Joos, en eene uitgebreide *Studie omtrent de vergelijkende klank- en vormleer der Nederduitsche dialecten van België, Zuidelijk Noord-Nederland en de Rijnprovincie*, door Hoogleeraar P. Willems. Van dit reuzenwerk, waar de geleerde professor reeds jaren bezig aan is, schijnt de lastigste taak bijna ten einde te zijn, namelijk het opmaken van de synoptische tafels der phonetiek en grammatiek van rond de 350 gewestspraken.

Zuiverheid van taal, door Mr Julius Obrie, lezing gehouden in de K. Vl. Academie den 16 April 1890. Gent, A. Siffer. fr. 0,50.

Wij hebben nog boeken en artikelen gelezen die de zuiver-

heid van taal aanpredikten, doch welke door hun verzuim de daad bij den raad te voegen, weinig nut aanbrachten. Hier is het geheel anders : zelden lazen wij eene keuriger taal, en Mr Obrie die niet alleen tot in hare kleinste bijzonderheden de spelling en de woordvoeging kent, maar ook den geest der taal in den echten Nederlandschen zin, is zeker de man om over dit onderwerp de zegsman te zijn.

Onder opzicht van woorden keurt hij natuurlijk de bastaardwoorden af, doch keurt niet min streng de ongelukkige woordsmeders af die, onder voorwendsel van zuiverheid en purisme, met samenkoppelingen afkomen, die eerder onze taal ontsieren. Om nieuwe uitvindingen en nieuwe begrippen te doopen, waarvan de wetenschappelijke benamingen meestal in het Latijnsch en het Grieksch gezocht worden, vertaalt men te slaafsch zonder naar de eigenlijke beteekening om te zien, terwijl men zeer dikwijls in onze eigene taal uitdrukkingen bezit die op onze manier treffend het uittedrukken gedacht wedergeven. Zoo zijn b. v. *sterk* en *slap* voor ***geconcentreerd*** en ***gedilueerd***, waarvoor men reeds alle soorten van bespottelijke vertalingen uitgevonden heeft.

De zuiverheid van taal bestaat overigens niet in alles te willen vertalen, wat niet vertaalbaar is. Wetenschappelijke benamingen zooals téléphone, télégraphe blijven best onovergezet, omdat die woorden in alle talen, en geschoeid op de schrijfwijze van elke taal, overal burgerrecht verkregen hebben, zoowel als de vreemde woorden *altaar, kansel, klooster, mis, priester*, enz., welke voor goed en voor altijd deel maken van onzen taalschat.

Met nut en vrucht zal men deze heerlijke verhandeling lezen.

Constance Chlore *ou l'Aurore du Triomphe*, Tragédie en trois actes et en vers par Mr l'abbé Léveillé, professeur au collège colonial, à Pondichéry. — Fraai boekdeel van 68 bladz. in-8°. — Prijs : 1,00. — Gent, A. Siffer.

Het onderwerp van dit godsdienstig tooneel is eene schitterende gebeurtenis der eerste christene tijden, de standvastigheid van krijgsoversten in het belijden van het waarachtig geloof, en de belooning dezer beproefde standvastigheid door den rechtschapenen en edelmoedigen Romeinschen Veldheer.

Het stuk, schrander opgevat en sierlijk geschreven, zal, meenen wij, bij het opvoeren in onze collegen, in de jeugdige gemoederen het godsdienstig gevoelen aanvuren, en dankbaarheid verwekken jegens God, die, na worsteling en beproeving, altijd zijne trouwe dienaren weet te verblijden en te beloonen.

Verstooten geluk, door Honoré Staes, onderwijzer te Zele. Schoon boekdeel van 252 bladz. in-8°. — Zwaar papier. Prijs : fr. 1,50. Franco fr. 1,70. A. Siffer, Gent en bij den Schrijver.

De verdienstelijke schrijver van *Schets eener Geschiedenis van de Gemeente Zele*, van *De Plaag der Werklieden*, van *Een Dui-*

velsch Huwelijk, van *De Soldaten van Christus,* levert opnieuw een gewrocht, dat bij alle goede Vlamingen en in de prijsuitreikingen zal welkom zijn. In vloeiende taal en met treffende kleuren schetst ons de volkslievende letterkundige de rampzalige gevolgen der lichtzinnige handelwijze van eenen driftigen, onervaren jongeling, die de fortuin in de hoofdstad gaat beproeven, en van zijne al te onvoorzichtige pleegouders, die veel te laat de oogen openen. Van rijk arm geworden, vinden zij gelukkig in hunne godsdienstige gevoelens sterkte en vertroosting en bekomen, door aanhoudende gebeden, de bekeering van den verloren zoon. Moge het lezen van dit belangwekkend boek de ouders leeren voorzichtig zijn, en in de jeugdige herten de dolle zucht naar eer en rijkdom versmachten.

Het boek van den heer Staes leidt ons, als 't ware, aan de hand door dat veelbewogen jongelingsleven.

Ofschoon niet altijd van gerektheid vrij te pleiten, en soms wel wat overdreven en onjuist in zake van karakterteekening, is het doorgaans geleidelijk en aangenaam van lezing.

Naarmate men vordert, klimt ook de belangstelling, en deed de inleiding der verhaalde geschiedenis geene groote verwachtingen ontstaan, het slot is waarlijk hartroerend, en nog lang blijft men onder den indruk van het aangrijpende verhaal.

Dat M. Staes grondig studeere, zijne werken polijste ingevolge het voorschrift : *Vingt fois sur le métier.....* en hij zal ons nog beter gewrochten leveren.

Droeve Dagen. Volksverhaal door René Vermandere. Borgerhout, J. Leemans, 1890.

Over taal en stijl van *Droeve Dagen* zullen wij best zwijgen, dewijl de schrijver in eene korte voorrede zelf erkent, dat, over zeven jaren, toen hij dit werkje (zijnen eersteling), schreef, « zijne betrekkingen met taal en stijl tamelijk gespannen waren, en op eenen voet stonden, die licht met den oorlogsvoet te verwarren was. » — Maar belette dit den heer Vermandere de gewenschte verbeteringen aan zijn werk toe te brengen? Uit eigenliefde en uit eerbied voor den lezer was hij alreeds daartoe verplicht. Nu wat den inhoud betreft. Wij hebben te doen met een *volksverhaal,* te weten de geschiedenis van de ontroostbare weduwe eens veldwachters, wier eenig kindje het gezicht verliest, in een blindengesticht geplaatst, en kort daarna aan zijne bijna wanhopige moeder door den dood ontnomen wordt. Gelijk men ziet, alledaagsche personnages, alledaagsche voorvallen, alledaagsche drijfveeren, gevoelens, omgeving. Maar dit alles trouw, zeer trouw, tot in zijne hoekjes en kantjes naar de bloote werkelijkheid afgeteekend; dit alles tot eenen onvermijdelijken indruk van droefheid en medelijden samenwerkende.

Droeve dagen is dus een niet onverdienstelijk staaltje dier realistische genretafereeltjes, waarmeê onze letterkunde al meer en

meer overlast wordt. Het werkje verraadt eenen fijnen opmerkingsgeest en een gemoed, dat voor diepe indrukken vatbaar is. Wij weten ten andere dat de heer Vermandere sedert zeven jaren meer meesterschap over de taal verkregen en onvermoeid zijne pen geoefend heeft. Wij hebben dus het recht meer en beter van hem te verwachten.

De behoudsgezinde partij tegenover het land, dit hoogst belangrijk tijdschrift, is thans ook in 't Vlaamsch verschenen.

Het komt van de pers bij den drukker-uitgever A. Siffer, Hoogpoort 52 en 54, Gent, alwaar het te verkrijgen is aan 10 centiemen per exemplaar — 5 centiemen voor groote getallen.

Het is hoogst nuttig dit boeksken, eene bloote opsomming van cijfers en feiten nochtans, onder de kiezers te verspreiden. Het doet klaar en duidelijk zien wat de katholieken sedert zes jaren, in 't belang van het land, gedaan hebben en hoe zij het kwaad hebben hersteld, in de zes vorige jaren door de geuzen teweeg gebracht.

Tot hiertoe hebben wij nog in geen enkel liberaal blad eene ernstige poging gezien om dit nuttig en doorslaande schrift te weerleggen.

Geen wonder : de cijfers en feiten zijn *officiëel*, dus *onweerlegbaar*

Kon. Vl. Academie. — Zitting van 21 Mei : M. Micheels biedt eene studie aan getiteld *Prudens Van Duyse, zijn leven en zijne werken* om, bij goedkeuring, onder de *Handelingen* opgenomen te worden.

Een jury bestaande uit de heeren Daems, Gezelle, Hansen, Hiel en Van Droogenbroeck wordt benoemd om de beoordeeling te doen in den wedstrijd voor een gedicht ter gelegenheid van 't ubelfeest van 's konings troonsbeklimming.

M. Van Even houdt lezing van eene belangrijke studie over *Jan-Baptist Cypers,* Vlaamschen dichter van het einde der 18e eeuw, te Antwerpen geboren en bijna teenemaal onbekend; M. D. Claes draagt eene boeiende verhandeling voor : *Eenige volksuitdrukkingen verdedigd en aanbevolen.* Met vrucht en belangstelling zal men die twee voordrachten lezen in de eerstkomende aflevering der *Verslagen en Mededeelingen* (4 fr. per jaar).

Het verslag der Commissie van nieuwere taal- en letterkunde over de uitgaaf van werken van dichters en schrijvers der XVIIe en XVIIIe eeuw, zal in eene volgende zitting voorkomen.

De *Bloemlezing* zal voorafgegaan worden door eene verhandeling over de letterkunde in de dagen der *renaissance,* hare opkomst, bloei en verval, welk tijdvak men eigenlijk rekenen kan van 1560 tot 1790, waarbij men nog eenige jaren voegt, die men als den aanvang beschouwt van het herlevingstijdvak.

De uitgaven der met zorg gekozen stukken, met kritische beschouwingen en biografische aanteekeningen, zal voor ons publiek de schakels aaneenhechten tusschen de XVIIe en de XIXe eeuw, en doen zien dat ons volk nooit opgehouden heeft zijne taal te beoefenen.

Davidsfonds. — *Algemeene vergadering van het Davidsfonds te Leuven*, 8 *Mei* 1890. — Uit alle gouwen van het Vlaamsche land, inzonderheid uit Antwerpen en Borgerhout, waren de leden talrijk opgekomen, zoodat de promotiezaal der Halle wel bezet was. Het verslag van M. de Potter schetst ons in breede trekken de geschiedenis van de maatschappij gedurende het afgeloopen jaar, en na de stemming over de rekeningen en budgetten, en eenige woordenwisselingen daaromtrent, alsook over andere huishoudelijke zaken, wordt er beslist : (*a*) aan de verkoopers der zangstukken van het *Davidsfonds* eene korting van 40 of 50 °/o te geven, (*b*) aan de componisten dier zangstukken een honorarium van 75 fr. toe te staan, (*c*) in elke afdeeling de leden zich te laten abonneeren op die zangstukken aan den verminderden prijs van fr. 1,25 per reeks, (*d*) den tijd, gedurende denwelken de uitgaven van het *Davidsfonds* het eigendom blijven dier maatschappij, op 5 jaar te bepalen.

Het schenken van een hulpgeld van 1000 fr. voor het standbeeld van Van Duyse, door bladen van Aalst en Dendermonde reeds besproken, lokte nog al een vrij grooten woordenstrijd uit, doch het voorstel van het Hoofdbestuur werd met een 60tal stemmen tegen 7 aangenomen. Over die bespreking leze men den brief van Dr Moroy, bladz. 440 dezer aflevering.

Het verslag van M. de Potter zegt ons dat meest al de afdeelingen groeien en bloeien, doch dat er hier en daar eene enkele aan het kwijnen is. Het is het eerste jaar sedert zijn bestaan dat het *Davidsfonds* geene leden bijgewonnen heeft : opgepast om in dien toestand van het eerste af te verhelpen, de akker is groot, en veel, oneindig veel, is er nog te zaaien en te maaien.

Natuurlijk, zooals alle Vlaamsche feesten, besloot de feestelijkheid met een gezellig banket, waarop men dronk en sprak op de gezondheid van Jan en Alleman.

De Rodenbachsvrienden. — Maandag 12 Mei was het feest alhier bij de jonge en wakkere Katholieke Vlaamsche studentenmaatschappij van dien naam, ter gelegenheid van de wijding van haar vaandel. Mis, stoet, letterkundige zitting en vriendenmaal waren de 4 hoofdpunten der plechtigheid : Hoogleeraar De Ceuleneer, die naast het bestuur met zijne collegas Boucqué, D'Hondt, Hulin, de zitting voorzat, sprak onder Vlaamsch opzicht over de nieuwe wet over het hooger onderwijs; Pastoor Hugo Verriest hield eene boeiende voordracht over *Lust en leven*, toegepast op onzen Vlaam-

schen strijd; M. Dierickx, secretaris, las een merkwaardig verslag over de werkzaamheden der driejarige maatschappij. Op het Banket werden wij vergast op heerlijke en luimige heildronken van den heer De Ceuleneer, van onzen volksvertegenwoordiger Albert Eeman, Alexander Cruyt, Voorzitter der Rodenbachsvrienden, L. de Bock, afgetreden voorzitter, P. Dierickx, Benoni David en K. Lybaert.

Daags te voren had de algemeene maatschappij der Katholieke studenten der Gentsche Hoogeschool ook feest gevierd, en aan te merken is het dat op het banket, waar Zwitsers, Hollanders en Franschen uitgenoodigd waren, er veel Vlaamsch gesproken is, namelijk door onzen welsprekenden volksvertegenwoordiger Mr J. Van Cleemputte.

Merken wij te dezer gelegenheid ook het verschil op tusschen onze katholieke volksvertegenwoordigers en de liberale candidaten, waarvan geen enkele op hunne algemeene vergadering het woord in onze taal gevoerd heeft, en nochtans zijn zij het die de wenschen mededragen van den *Flamingant*, wiens opstellers op de daken roepen dat zij eerst en vooral Vlaamschgezind zijn! M. Lippens, wordt hier gezegd, heeft zelfs geweigerd in te teekenen voor het standbeeld aan Van Duyse.

Katholieke Vlamingen, en gij inzonderheid katholieke leden van den algemeenen bestuurraad der landdagen, let op. Een oog in 't zeil gehouden opdat gij, onwetens, in de handen van die zoogezegde Flaminganten *voor en boven alles*, tot springvloot niet gebruikt wordet tegen uwe eigene partij. Eene beschuldigingsakte gelijk die dezer dagen tegen Minister Beernaert uitgebracht en ver van bewezen, zoudt gij waarschijnlijk van uwe liberale collegas niet geteekend gekregen hebben op den dorpel eener gewichtige kiezing, indien het eenen liberalen minister gegolden had.

Ja, samenwerking zooveel als gij wilt, doch geene fopperij, want met een liberaal gouvernement hebben de Vlamingen niets te winnen, maar alles te verliezen Ziet de houding der linkerzijde en inzonderheid harer mogelijke ministers : Frère verwijt aan Beernaert hetgeen hij zijne toegevingen noemt jegens het Vlaamsch; Bara steekt den draak met al wat Vlaamsch riekt, en de Kerchove, lid van het *Willemsfonds*, drijft de verloochening zoo ver, zijne eigene moedertaal, waarvan hij zich destijds de voorstander zegde, uit te krijten voor een ellendig patois.

Varia. — De ***Académie des inscriptions et belles lettres*** van Frankrijk heeft in haren driejaarlijkschen prijskamp van fr. 10000 het woordenboek der taal van Oc door den provençaalschen dichter Mistral bekroond.

— ***Beknopt etymologisch woordenboek der Nederlandsche taal*** door Mr Vercouillie, professor te Gent, behaalt in den wedstrijd Dekeyn, bij de Kon. Belg. Academie, den prijs van 1000 frank.

— Gevolg gevende aan de vraag, gedaan door het *Van Duyse's-*

comiteit onzer stad, heeft het Gentsch schepencollege beslist den naam van *Van Duyse's-plaats* te geven aan het *rond punt*, palende aan de Laurens-Delvauxstraat, waar de heer Florimond van Duyse, krijgsauditor, zoon van den genialen dichter, woonachtig is.

— De zeer eerweerde heer Dr H. Claeys, pastoor van Sint Nicolaas te Gent benoemd, is op Zondag 18 Mei met groote plechtigheid in zijne nieuwe kerk ingehuldigd. Onnoodig te zeggen dat bij de officiëele en de intieme plechtigheid alles Vlaamsch was; de heer Willem Verspeyen heeft te dezer gelegenheid eene prachtige rede gehouden ter eere van zijnen nieuwen herder.

† **Hendrik Steenwerckx**, deken van *Het Kersouwken*, is te Leuven overleden, 77 jaar oud. Al wie van onze lezers Leuven bewoond heeft en medepeeld in de Vlaamsche beweging, kende dien braven en nederigen burger; hij was immers op alle Vlaamsche plechtigheden en *Met Tijd en Vlijt*, het *Davidsfonds* en alle Katholieke Vlaamsche maatschappijen telden hem onder hunne verkleefdste leden.

† **M. Mikhael**, jonge dichter te Parijs, schrijver van *L'Automne* en van eene féerie : *Le Cor fleuri*, opgevoerd door « Le théâtre libre ».

† **Jules Grendling**, gekend onder den naam van Lucian Herbert, overleed dezer dagen te Praag in den ouderdom van 61 jaar. Hij was een der vermaardste letterkundigen van Oostenrijk, gaf vele gewaardeerde volksromans uit en schreef in de *Bohemia* als tooneelfeuilletonnist.

† **Advocaat J.-A. Van Hissenhoven**, een der oudste en bekwaamste Vlaamsche strijders van de Antwerpsche Meeting. In den tijd was hij schepen zijner stad en de *Nederduitsche Bond* en *Het Vrije Woord* hebben duizendmaal zijn krachtig en overredend woord mogen aanhooren. In de laatste jaren was de ouderling blind geworden, hetgeen hem noodzakelijk uit den werkdadigen strijd verwijderd hield.

† **Astap Veressai**, de bard van Ukraine, en aan wien men het behoud der legenden en liederen van Klein-Rusland te danken heeft, is overleden, 87 jaar. Slechts éénmaal bezocht hij Sint-Petersburg, en het was op de uitnoodiging van den tjar om hem de zangen van zijn land voor te dragen.

BLADWIJZER.

(*Eerste halfjaar van* 1890).

